

શ્રીજીનિવરેજાય નમ ॥ શ્રીજૈનધર્મી સાધુસાધવી શ્રાવકશ્રાવીકા ચતુર્વિધસંઘને
 પ્રથમ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ એ ૪ મોક્ષમાર્ગના હેતુ છે તેહમા પણ જ્ઞાન મુખ્ય
 છે જેહથિ હેય ફોય ઉપાદેય પદાર્થનું જાણપણું થાય તેહથિ પ્રથમ અભ્યાસ જ્ઞા
 નનો કરવો જેહથિ પરપરાયે મુક્તિના લાભનો હેતુ થાય એહું જાણિને મન્ય
 જીવના ઉપકારનિમિત્તે આ વોલચાલના થોકમા પન્તિરાજ પૂજ્ય શ્રીદેવજી
 સ્વામિના શિષ્ય સર્વગુણાલકૃત મહારાજશ્રી ૭ લાધાજીસ્વામી પાસે શુદ્ધ ક
 રાવી ઉપાવી પ્રસિદ્ધ કિધાહે તેહમા સુધારતા કોઈ પણ મૂલ ચૂક રહિ હોય તો
 પન્તિજન કૃપા કરી સિદ્ધાંત તથા ગ્રંથ જોઈ સુધારિ લેશો એજ માહરી વિજ્ઞાપિ છે
 જૈનમાર્ગમા જ્ઞાનપૂર્વક ક્રિયા સાફલ્ય છે વિશુ આ પુસ્તક ઉઘાઠે મુખે તથા દિ
 વાને અજવાલે વાચવું નહિ ॥

લી મગવાનદાસ કેવલદાસ

॥ श्रीप्रकरणसंग्रहना बीजाभागांनी अनुक्रमनिका ॥

पत्र	पत्र
१ उआरानाबोल	१ पाचदेवनाबोल
२ चोवीसतिथकरनाआतरा	२० दिसाणुवाइ
३ कर्मप्रकृतिनाबोल	२१ खमाजोयण
४ धर्मध्यान	२२ सजयानाबोल
५ पाचवील	२३ नियतानाबोल
६ पदवीनाबोल	२४ पट्जव्यनाबोल
७ सिङ्गणाघार	२५ रुपीअरुपीनाबोल
८ विरढघार	

॥ नै नमः ॥ श्रीवीतरागाय नमः ॥ श्रीपार्श्वनाथाय नमः ॥ श्रीगणधरेभ्यो नमः ॥
अथ श्रीवैद्याराना वोल लिख्यते ॥ दसकोष्ठा कोमि सागरोपमनां । ७ आरा
जाणवा । तेहमा पहिलो आरो ॥ ४ ॥ कोष्ठाकोमि सागरोपमनो जाणवो । ए
आरो सुसमसुसमनामा जाणवो । एकलुं सूखमां सूख जाणवुं ॥ ए आरानेविषे
॥ ३ ॥ गाउनं देहिमान । अने ॥ ३ ॥ पल्योपमनं । आउखुं । उत्तरते आरे ॥ २ ॥
गाउनं देहिमान । अने ॥ २ ॥ पल्योपमनं आउखुं जाणवुं ॥ ए आरे ॥ २ ॥ ६ ॥
वसे वपन पासली । उत्तरते आरे ॥ २ ॥ एकसो अठाविस पांसली जाण
वी ॥ ए आराने विषे । वज्र रुपअनाराच संघयण ने । समचउरंस संगण जा
णवुं ॥ स्त्रि पुरूपना रूप सोभाग घणा दिपे । ए आराने विषे । अठम भक्ते ।
आहारनी इवा उपजे । तीवारे सरीर प्रमाणे आहार करे । धरतिनी सरसाई ।
साकर सरखि जाणवि । उत्तरते आरे खांमसरखि जाणवि । ए आरानेविषे

॥ श्रीप्रकरणसग्रहना बीजाभागनी अनुक्रमनिका ॥

पत्र. ५ए ६१ ६५ ६८ ६९ ७० ७५

१	७ आरानाबोल	१	६ पाचदेवनाबोल	७५
२	चोवीसतिर्थकरनाआतरा	६	१० दिसाणुवाइ	७८
३	कर्मप्रकृतिनाबोल	१७	११ खंजाजोयण	७९
४	धर्मध्यान	२५	१२ सजयानाबोल	८०
५	पाचबोल	३४	१३ नियतानाबोल	८५
६	पटवीनाबोल	५२	१४ पट्ज्ज्यनाबोल	८९
७	सिजणाघार	५५	१५ रुपीअरुपीनाबोल	९०
८	विरहघार	५८		

ॐ समनामा जाणवो । सूख घणुं ने दुख थोमं जाणवुं ॥ ए आराने विपे एक
गाउनु देहिमान ने ॥ २ ॥ एक पल्योपमनुं ॥ आउखुं जाणवुं उत्तरते आरे
॥ ५०० ॥ पाचसें धनुषनुं देहिमानने क्रोम पूर्वनुं आउखुं जाणवुं । ए आ
राने विपे वज्र रुपनाराच संघयण ने समचउरंस संगण जाणवुं । ए आराने
विपे ॥ ६४ चोसठ पासली जाणवी । उत्तरते आरे ३९ बत्रिस पांसली जाण
वि । ए आराने विपे चउथ भक्ते आदरनी इज्जा उपजे तिवारे सरीरप्रमाणे
आदर करे । धरतिनि सरसाइ गोल सरखि जाणवि । उत्तरते आरे थोमरी जा
णवि एआरे । दस प्रकारना कल्पवृक्ष मनवंगीत सूख पोचोम । ठेकथाकतां जू
गलना आउखा आमा ठ मास रहे । तीवारे जूगल परभवनुं आउखुं बांधे ।
तिवारे जूगलणी एक जोम्लुं प्रसवे ॥ ते ठेरुनी प्रतिपालणा ७९ दिन करे ।
जूगल जूगलणीने क्षिणमात्रनो विजोग नपमे । एकने ठीक ने एक बगासूं

नाराच सधयण समचतुरंस सठाण एआरे ॥ २५७ ॥ एकसो अठावीस पासली
उत्तरते आरे ६४ पासली जाणवि । ए आरे ठठ भक्ते आहारनी ईठान
उपजे तिवारे सरीर प्रमाणे आहार करे । धरतिनि सरसाई खाऊ सरखि उत्तर
ते आरे गोल सरखि जाणवी । ए आरे २० प्रकारना कल्पव्रज मनवंबीत सूख
पोचाने । ठेक धाकता । जूगलना आठखा आठ मास रहे । तिवारे जूगल पर
भवनु आठखु वाधे । जूगलणी एक जोमडुं प्रसवे । बोरुनी प्रतिपालणा ॥ ६४
दिन करे । जूगल जूगली एीने । ज्ञिण मात्रनो विजोग नपडे । एकने ठीक
ने एकने बगासू आवे । मरिने देवता थाए । एना शरिरनुं निहरण देवता करे
गति २ देवतानि जाणवि । इति बीजो आरो सपूर्ण ॥ २ हवे बीजो आरो
उत्तरीने । त्रिजो आरो बेठो तिवारे । अनता वर्ण गंध रस फर्सना परजव अ
नताहीणा थया । ए आरो ॥ २ ॥ बे कोमाकोम सागरोपमनो जाणवो । सूसम

आवे तिवारे मरीने देवता थाय । एदना सरीरनो निदरण देवता करे । ए ३
 आरा जूगलना जाणवा एकलो जूगल धर्म जाणवो । ए आराने विषे । जरारोग
 कुरूप नदि प्रतिपूर्ण अंग उपाग विषयसूख भोगवे ते दान पून्यता फल जाण
 वा ए आराने विषे ठेक थाक्ता चोरसि लाख पूर्व त्रण वर्पने साढा आव मही
 ना बाकी रह्या । तीवारे सर्वार्थसिध महाविमान थकी तेत्रीस सागरोपमनुं आव
 खुं भोगवीने चविने । विनिता नगरी । नाभि कुलगर राजापिता । मरुदेवी मा
 तानी कुरवे रूपन्न देवस्वामि उपना । सवानव मासे जन्म्या ॥ प्रथम रूपन्न
 सुपन देखि रूपन्नदेव नाम दिधु । रूपन्नदेवस्वामिये जूगलाधर्म निवारीने ।
 असि मसि कसि आदि देईने ९९ बोतेर कला सिखवि । अनुकंपा निमिते ॥ ९७
 विस लाख पूर्वलगे तो कुमरपणे रह्या ॥ ६३ ॥ त्रेंसठ लाख पूर्वलगे राज्य
 भोगव्यु । भरतने राज्य आपिने । चार हजार पुरुष संघाते संजम लिधो ।

एक लाख पूर्व लगे संजम पाल्यो केवल पामिने । अष्टापद पर्वत उपरे । प
द्मासने वेसीने । दसहजार साधुसंघाते स्वामिनिर्वाण पधाखा । ते स्वामिना
६ कल्पाणिक थया । पेहलुं उत्तरासाढा नक्षत्रमां सर्वार्थसिध विमानथकी च
विने मातानि कुरवे उपना ॥ २ ॥ बिजे ३० जन्म्या ॥ ९ ॥ त्रीजे ३० राज्य बेठा
॥ ३ ॥ चोथे ३० संजम लिथो ॥ ४ ॥ पांचमे ६० ३० केवलज्ञान उपनुं ॥ ५
ए ५ ने अजीच नक्षत्रमां मोक्ष पधाखा । ए ६ ए आराने विषे गति पांच जा
णवि । इति त्रीजो आरौ संपूर्ण ॥ ३ ॥ हवे त्रीजो आरौ उतरीने चोथो आरौ
बेठो । तीवारे अनंता वर्ण गध रस फर्सना पर्जवहीणा थया । ए आरौ २ को
द्वाकोद्ग सागरोपममां बेतालीस हजार वर्ष उणो जाएवो । इसम ॥ सू समनामे
जाएवो । छप घणु ने सूख थोदुं जाएवुं । ए आराने विषे ५०० पांचसे धनुष
नु देहिमान ने । कोद्ग पूर्वनुं आउछु उतरते आरे सात ढाथनुं देहिमान ने ।

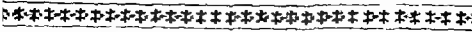
सयासो यर्पनु आनुखुं ए आराने विपे ठ सघयण ने ६ सठाण जाणवा । ए
आरानेविपे ३९ वत्रिस पासलि उतरते आरे १६ सोल पासलि जा
णवि । ए आरानेविपे दिन ९ प्रते आहारनि इग उपजे । तारे ३९ कव
नो आहार करे । धरतिनि सरसाइ सारेरि उतरते आरे थोमेरी जाणवि ।
एआरो ठेक थाकता पंच्योतेर वर्पने साढाआठ मदिना वाकी रह्या तिवारे दशमां
देवलोके वीस सागरोपमनु आउखू भोगविने चविने । माढणकुढ गाम नग
रनेविपे । रुपभदत्त ब्राह्मणने घरे देवानदाजीनी कुरवे । मढा विरस्वामी उपना
तिवारे माता देवानंदाजीने अवस्वापनी निजा मुकीने नाभीथकी गर्भ साढ्ह्यो
तिढा स्वामि साढीव्यासी रात रह्या । त्रासिमी राते शक्रेजनो आसन
चल्यो । तिवारे शक्रेडे उपयोग मुकीने जोयुं प्रभुने भीस्वाग कुले उपना
दीवा अनते काले अबेरु थयु । तिवारे हरण गमेपों देवताने कह्युं । जे जाओ

जइने महाविरस्वामिनो गर्ज सादरो । सादरीने खत्रीकुंठ गाम नगरने विषे ।
सिधार्थराजानेघरे । त्रिसला देवी छत्रियाणीनी कुंखे मुको । अने त्रिसलादेवि रा
णीनी कुंखे । पुत्रियणे गर्ज ठे ते देवानंदाजीनी कुंखे मुको ॥ तिवारे दर्णे गमेपी
देवता तेहत प्रमाण करी । तेज वेलाइ आव्यो । आविने भगवंतने वंदणा
नमस्कार करीने कह्यु जे स्वामी रुंढु जाणजो हुं तमारो गर्ज सादरुं हुं । साद
रीने त्रिसलादेवीजीनी कुंखे मुक्या तिहा स्वामिने सर्वे थईने । सवानवमासे
जन्म्या । त्रिस वर्षे घरमां रह्या । एकाकीपणे सजम लिधो । संजम लेइने सा
ढावार वर्षेने एक पखवाग्निया सुधि । आकरा तप जप ध्यान ज्ञान करिने ।
स्वामि केवलज्ञान केवलदर्शण पाम्या । बहोतेर वर्षेनुं आउछुं भोगविने । चोथा
आराना ३ वर्षे ने साढा आठ महिना बाकी रह्या । तिवारे महाविरस्वामि
निर्वाण पधाख्या । ते स्वामिना ठ कल्याणिक थया । तेमा ॥५॥ कल्याणिक तो

उत्तराफालगुणी नक्षत्रमा थया । ते चवन ॥ २ ॥ गर्ज साद्वारण ॥ ७ ॥ जन्म
 ॥ ३ ॥ दिक्षा ॥ ४ ॥ केवलज्ञान ॥ ५ ॥ ए पाच ने । स्वाति नक्षत्रमा निर्वाण
 पथाया ॥ ६ ॥ ए आराने विपे गत ५ जाणवि महाविरस्वामि निर्वाण पथा
 या । तेज वखते गोतमस्वामिने केवलज्ञान उपनु । ने ते २७ बार वर्ष के
 वल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पथाया । तेहज वेलाइं सुधर्मास्वामिने केवल
 ज्ञान उपनु । ते ॥ ७ ॥ आठ वर्ष सुधि केवल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पथा
 या । तेहज वेलाइं जंघुस्वामिने केवलज्ञान उपनु ॥ ते ॥ ४४ ॥ चुमालिस
 वर्षसूधि केवल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पथाया । महाविरस्वामि पढी । नर्तने
 त्रमां ॥ ६४ ॥ चोसठ वर्षसूधि केवलज्ञान रह्यु । चोथा आरानो जन्मेलो होय
 ते पाचमा आरामा मोक्ष जाय । पाचमा आरानो जन्मेलो पांचमां आरामां
 मोक्ष जाय नही । जघुस्वामि मोक्ष पढेतापढी ॥ २० ॥ दश बोल वीबेद गया

ते । परमअवधिज्ञान ॥ १ ॥ मनपर्यवज्ञान ॥ २ ॥ केवलज्ञान ॥ ३ ॥ परिहारविसुध
चारित्र ॥ ४ ॥ सूक्ष्मसपरायचारित्र ॥ ५ ॥ जथारूपातचारित्र ॥ ६ ॥ पूजाक
लब्धी ॥ ७ ॥ ज्ञायकसमकीर्त ॥ ८ ॥ आहारकशरिर ॥ ९ ॥ जिनकल्पीसाधू
॥ १० ॥ ए ॥ २० ॥ बोल इति चोथो आरो संपूर्ण ॥ द्वे चोथो आरो उत्तरीने
पाचमो आरो बेठो । तीवारे अनंता वर्ण गंध रस फर्सना पर्जव दीणा थया ।
ए आरो डसमनामा एकलु डख जाणवुं । ए आरो १२ हजार वर्षनो जाणवो
। ए आरानेविपे । ७ हाथनु देहीमान ने ११५ वर्षनुं आउखुं । उत्तरते आरे
॥ १ ॥ हाथनु देहिमान ने १०० वर्षनुं आउखुं ॥ ए आरानेविपे ॥ ६ ॥ संघयण
ने । ७ सगाण जाणवा । उत्तरते आरे १ बेवटु संघयण ने ॥ २ ॥ हुं संगाण जा
णवु । ए आरानेविपे ॥ २६ ॥ सोल पांसली उत्तरते आरे ॥ ५ ॥ आठ पांसलि
जाणवि । ए आरानेविपे । दिन ९ प्रते आहारनि ईंवा उपजे । तीवारे सरिर प्र

उतराफाल्गुणी नक्षत्रमा थया । ते चवन ॥ २ ॥ गर्भे साधारण ॥ ७ ॥ जन्म
॥ ३ ॥ दिक्षा ॥ ४ ॥ केवलज्ञान ॥ ५ ॥ ए पाच ने । स्वांति नक्षत्रमा निर्वाण
पधाखा ॥ ६ ॥ ए आराने विपे गत ५ जाणवि महाविरस्वामि निर्वाण पधा
खा । तेज वखते गीतमस्वामिने केवलज्ञान उपनुं । ने ते २७ बार वर्ष के
वल प्रवर्जा पाळिने निर्वाण पधाखा । तेहज वेलाइं सुधर्मास्वामिने केवल
ज्ञान उपनु । ते ॥ ७ ॥ आठ वर्ष सुधि केवल प्रवर्जा पाळिने निर्वाण पधा
खा । तेहज वेलाइं जवुस्वामिने केवलज्ञान उपनु ॥ ते ॥ ४४ ॥ बुमालिस
वर्षसूधि केवल प्रवर्जा पाळिने निर्वाण पधाखा । महाविरस्वामि पढी । भर्तजे
त्रमा ॥ ६४ ॥ चौसठ वर्षसूधि केवलज्ञान रह्यु । चौथा आरानो जन्मेलो होय
ते पाचमा आरामा मोक्ष जाय । पाचमा आरानो जन्मेलो पांचमां आरामां
मोक्ष जाय नही । जबुस्वामि मोक्ष पढोतापढी ॥ २० ॥ दश बोल वीबेद गया

ते । परमअवधिज्ञान ॥२॥ मनपर्यवज्ञान ॥३॥ केवलज्ञान ॥४॥ परिहारविमुध
चारित्र ॥ ४ ॥ सूक्ष्मसपरायचारित्र ॥ ५ ॥ जथाख्यातचारित्र ॥ ६ ॥ पूजाक
लब्धी ॥ ७ ॥ द्वायकसमकीर्त ॥ ८ ॥ आहारकशरिर ॥ ९ ॥ जिनकल्पीसाधु
॥ १० ॥ ए ॥ १० ॥ बोल इति चोथो आरो संपूर्ण ॥ द्वे चोथो आरो उत्तरीने
पांचमो आरो बेठो । तीवारे अनंता वर्ण गंध रस फर्सना पर्जव हीणा थया ।
ए आरो हुसमनामा एकलु डख जाणवुं । ए आरो ११ हजार वर्षनो जाणवो
। ए आरानेविपे । ७ हाथनु देहीमान ने १२५ वर्षनुं आउवुं । उत्तरते आरे
॥१॥ हाथनु देहिमान ने १०० वर्षनुं आउवुं ॥ ए आरानेविपे ॥ ६ ॥ संघयण
ने । ७ सठाण जाणवा । उत्तरते आरे १ बेवटु संघयण ने ॥ १ ॥ हुं संठाण जा
णवुं । ए आरानेविपे ॥ १६ ॥ सोल पांसली उत्तरते आरे ॥७॥ आठ पांसलि
जाणवि । ए आरानेविपे । दिन १ प्रते आहारनि ईढा उपजे । तीवारे सरिर प्र

माणे आहार करे । धरतिनी सरसाइ । काइक सारेरि जाणवि । उतरते आरे
 कुनारना निजामानी वारसरखि जाणवि । ए आरे गति ॥ ४ ॥ चार जाणवि ।
 मोक्ष अटक । हवे पाचमा आराना लक्षण कहे २ मोटानगर ते गामना सरि
 खा यसे २ गाम ते मसाणसरिखा थसे ॥ ५ ॥ नला कुलनां बोरु ते दास दा
 सीपणा करस्ये ॥ ३ ॥ प्रधान ते लालचि थासे ॥ ४ ॥ राजा तेजमंजुसरिखा
 यास्ये ॥ ५ ॥ नला कुलनी स्त्री ते लजारहित थास्ये ॥ ६ ॥ रुना कुलनि स्त्रि
 वेस्यासरिखि थास्ये ॥ ७ ॥ पोताना पुत्र पोताने बामे चालसे ॥ ८ ॥ शिष्य गु
 रुना अपवाद बोलसे ॥ ९ ॥ दुर्जन लोक सुखि थास्ये ॥ १० ॥ सजन लोक
 दूखि थास्ये ॥ ११ ॥ दुर्मत्त दुकाल घणा पद्मस्ये ॥ १२ ॥ उंदर सर्पादीकनी
 दाढ घणी थास्ये ॥ १३ ॥ ब्राह्मण अर्थना लोभी थास्ये ॥ १४ ॥ हिंसाधर्मना
 परूपक घणा थास्ये ॥ १५ ॥ एक धर्मना घणा जेद थास्ये ॥ १६ ॥ मिथ्याति

देवता घणा पूजास्ये ॥ २७ ॥ मिथ्याति लोक घणा थास्ये ॥ २८ ॥ माणसने
 देवदर्शन दुर्लभ थास्ये ॥ २९ ॥ विद्याधरना विद्याना प्रभाव थोभा हुस्ये ॥ ३० ॥
 गोरस दुध दहिमा सरसाइ थोमी हुस्ये ॥ ३१ ॥ बलद प्रसुपना बल आउखा
 थोभा हुस्ये ॥ ३२ ॥ साधु साधियेने मासकल्प तथा चोमासा कखा जेवा खेत्र
 थोभा हुस्ये ॥ ३३ ॥ श्रावकनि ११ पन्निमा साधुनी १२ पन्निमा विवेद
 जास्ये ॥ ३४ ॥ गुरू शिष्यने जणावसे नदि ॥ ३५ ॥ शिष्य अविनित कलहकारी
 हुस्ये ॥ ३६ ॥ अधर्मकारि जगन्नाकारी कलहकारी कुलाणस घणा हुस्ये ॥ ३७ ॥ सु
 माणस थोभा हुस्ये ॥ ३८ ॥ आचार्य आप आपणा गबनी परपरा सामाचारि जूदि
 प्रवर्तवसे । तथा मूढ मूर्ख जनने मोहिने मिथ्यात्व पासमां पाप्मस्ये ॥ ३९ ॥ सूत्र
 नांखस्ये । आप आपणी प्रसंसामां रावसे । नंदक कुव्वधि होस्ये ॥ ४० ॥ सरल
 नडिक ॥ न्याइ प्रमाणिक माणस थोभा हुस्ये ॥ ४१ ॥ म्लेहनाराज घणा हुस्ये

माणे आहार करे । धरतिनी सरसाइ । काइक सारेरि जाणवि । उतरते आरे
कुनारना निनामानी ठारसरखि जाणवि । ए आरे गति ॥ ४ ॥ चार जाणवि ।
मोक्ष अटक । हवे पांचमा आराना लक्षण कहे १ मोटानगर ते गामना सरि
खा थसे २ गाम ते मसाणसरिखा थसे ॥ ५ ॥ नला कुलनां बोरु ते दास दा
पणा करस्ये ॥ ३ ॥ प्रधान ते लालचि थासे ॥ ४ ॥ राजा तेजमन्तसरिखा
थास्ये ॥ ५ ॥ नला कुलनी स्त्री ते लजारहित थास्ये ॥ ६ ॥ रूमा कुलनि स्त्रि
वेस्यासरिखि थास्ये ॥ ७ ॥ पोताना पुत्र पोताने ठांनि चालसे ॥ ८ ॥ शिष्य गु
रुना अपवाद बोलसे ॥ ९ ॥ पुर्जन लोक सुखि थास्ये ॥ १० ॥ सजन लोक
दुखि थास्ये ॥ ११ ॥ दुर्भक्ष दुकाल घणा पन्स्ये ॥ १२ ॥ ऊंदर सर्पोदीकनी
दाढ घणी थास्ये ॥ १३ ॥ ब्राह्मण अर्थना लोभी थास्ये ॥ १४ ॥ द्विसाधर्मना
परूपक घणा थास्ये ॥ १५ ॥ एक धर्मना घणा भेद थास्ये ॥ १६ ॥ मिथ्याति

वेससे । माटे आलवो पम्किमो निसलथानु । ते ४ जीव सर्व जीवने स्वमाविने
सथारो करस्ये । तारे महासंवर्तक वायरो थारो । तिणे करिने पढाऊ । पर्वत ।
गढ वेढ कोठा वाव कुवा सरोवर सर्वे वीसराल थार्ये वेताढपर्वत २ गंगा ९
सिंधु ३ ऊपजकुट ४ लवणनिखानी ए ५ वर्जिने शेप सर्वथानक त्रुटि पम्स्ये
ते ४ जीव समाधि प्रणामे काल करिने देवलोकमां जासे तिवारे ४ बोल विबे
द जास्ये पेहले पोहरे । जैनधर्म वीबेद जास्ये ॥ २ ॥ बीजे पोहरे ॥ ३६३ ॥
पाखणि मिथ्यातिनो धर्म विबेद जास्ये ॥ ९ ॥ त्रीजे पोहरे राजनीती विबेद
जास्ये ॥ ३ ॥ चोथे पोहरे वादर अग्नि विबेद जास्ये ॥ ४ ॥ ए आरे गति ॥ ४
जाणवी । इति पाचमो आरो संपूर्ण । हवे पाचमो आरो उतरीने ठो आरो
वेठो । तीवारे अनता वणं गंध रस फर्सना पर्जवहीणा थया । ए आरो ९२ एक
वीस हजार वर्पनो जाणवो । ए आरो इसमइसमनामा एकलु ड स्वमाडुख

॥३१॥ दिंडु राजा अल्पकृपिया ने थोडा हुस्ये ॥३९॥ मोटा कुलना राजा हुस्ये
ते निच काम करसे । अन्याय अधर्म कुविसनमा घणा राचसे ॥ ए ॥ ३३ ॥
लक्षण जाणवा । ए आरानेविपे धातु सर्वे वीबेद जास्ये । लोढानी धातु रवेसे
चामनानी मोढरो चालस्ये । ते धनवत कहेवासे । ए आरानेविपे ॥ २ ॥ एक
उपवास करसे ते मास खमणसरिखो थासे । ए आरानेविपे । ज्ञान तथा सूत्र
सर्वे विवेद जास्ये । तेमा दसविकालीकना ॥ अध्ययन ॥ ४ ॥ पेढला रवेस्ये ।
ते उपरे ॥ ४ ॥ जीव एका अवतारि थास्ये । तेना नाम । डुपसढ नामा साधु
॥ २ ॥ फल्युणि नामा साध्वि ॥ ९ ॥ नागील श्रावक ॥ ३ ॥ नागश्रि श्राविका
॥ ४ ॥ ते आसाढ सुद २५ पूनम दिने शक्रेजनु आसन चलसे । तिवारे श
क्रेज उपयोग मुकि जोसे जे । आज पाचमो आरो उतरीने काले बगो आरो
बेससे । तिवारे शक्रेज आवसे । ते ॥ ४ ॥ जीवने कहेसे जे काले बगो आरो

वेससे । माटे आलवो पन्तिकमो निसलथाउ । ते ४ जीव सर्व जीवने स्वमाविने
सथारो करस्ये । तारे महासर्वतक वायरो थारो । तिणे करिने पढाढ । पर्वत ।
गढ वेढ कोठा वाव कुवा सरोवर सर्वे वीसराल थार्ये वैताढपर्वत २ गंगा ९
सिंधु ३ ऊपचक्रुट ४ लवणनिखामो ए ५ वर्जिने शेष सर्वथानक त्रुटि पम्स्ये
ते ४ जीव समाधि प्रणामे काल करिने देवलोकमा जासे तिवारे ४ बोल विठे
द जास्ये पेढले पोढरे । जैनधर्म वीढेद जास्ये ॥ २ ॥ बीजे पोढरे ॥ ३६३ ॥
पारवंदि मिथ्यातिनो धर्म विठेद जास्ये ॥ ९ ॥ त्रीजे पोढरे राजनीती विठेद
जास्ये ॥ ३ ॥ चोथे पोढरे बादर अग्नि विठेद जास्ये ॥ ४ ॥ ए आरे गति ॥ ४
जाणवी । इति पांचमो आरो संपूर्ण । द्वे पांचमो आरो उतरीने ठगे आरो
वेगो । तीवारे अनता वर्ण गध रस फर्सेना पर्जवहीणा थया । ए आरो ९२ एक
वीस हजार वर्षेनो जाणवो । ए आरो दुसमदुसमनामा एकलुं दुःखमाहु स्व

॥३१॥ हिङ्ग राजा अल्पकृधिया ने थोमा हुस्ये ॥३१॥ मोटा कुलना राजा हुस्ये
ते निच काम करसे । अन्याय अधर्म कुविसनमा घणा राचसे ॥ ए ॥ ३३ ॥
लक्ष्मण जाणवा । ए आरानेविपे धातु सर्वे वीबेद जास्ये । लोढानी धातु रहेसे
चाममानी मोढरो चालस्ये । ते धनवत कहेवासे । ए आरानेविपे ॥ २ ॥ एक
उपवास करसे ते मास खमणसरिखो थासे । ए आरानेविपे । ज्ञान तथा सूत्र
सर्वे विबेद जास्ये । तेमा दसविकालीकना ॥ अध्ययन ॥ ४ ॥ पेढला रहेस्ये ।
ते उपरे ॥ ४ ॥ जीव एका अवतारि थास्ये । तेना नाम । उपसह नामा साधु
॥ २ ॥ फल्युणि नामा साध्वि ॥ १ ॥ नागील श्रावक ॥ ३ ॥ नागश्रि श्राविका
॥ ४ ॥ ते आसाढ सूद १५ पूनम दिने शक्रेजनु आसन चलसे । तिवारे श
क्रेज उपयोग मुकि जोसे जे । आज पाचमो आरो उतरीने काले ठो आरो
बेससे । तिवारे शक्रेज आवसे । ते ॥ ४ ॥ जीवने कहेसे जे काले ठो आरो

टाढ घणी पम्स्ये । तेणे करी सीऊ वाइ रद्दसे । तेहनो आहार करस्ये । तेना
हाम्ना चाम्ना त्रीजच चाटीने रद्दस्ये मानवीना माथानि तुवलीमां पाणी
लाविने पिसे । एणिपरे १२ एकविस हजार वर्ष पूरा करसे । ए आरानेविपे
नवकाररहित समकितरहित व्रत पचखाणरहित हसे । ते एहवा ठठा आराने
विपे आविने अवतरसे । ते माटे एहवु जाणिने जे जीव जिनधर्म करसे ते
जीव सूखि थासे ॥ इति ७ आराना बोल संपूर्ण ॥

उनम ॥ अथ चोविस जिनांतरा ॥ अढार क्रोमाक्रोम सागरने आतरे ॥ पेढेला
श्री आदिनाथ तिर्थंकर थया ॥ वनीता नगरीनेविपे ॥ नाम्नी राजा पीता । मरु
देवा राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ वृषभ लंभन । पाचसे धनुषनुं देहिमान । चोरासी
लास पुर्वनु आउपूं ॥ बीस लाख पुर्व तो कुंवरपणे रह्या । त्रेसठ लाख पूर्वनु
राज पाल्यु ॥ एक लाख पुर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या लोधापणे एक हजार

જાણવું । એ આરે ॥ ૨ ॥ એક હાથનું દેહિમાન ને ॥ ૭૦ ॥ વર્ષનું આગરુ । તર
રતે આરે । મૂઠા હાથની કાયા ને ૨૬ સોલ વર્ષનું આગરુ । જાણવું । એ આરા
ને વિષે ૨ ઠેવડુ સંઘયણ ને હુંડ સઘણ જાણવું । ઉતરને આરે પણ ઇમજ જાણ
વું । એ આરાને વિષે ॥ ૭૧ ॥ આઠ પાસલો ઉતરતે આરે ॥ ૪૪ ॥ ચાર પાસલો જાણવી
એ આરાને વિષે । ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરસ્યે । તે કાલા કુદર્શની રોગી ને રિ
સાલ નક્ષત્રે મૂવાલા ઘણા એહવા બોકરા ઘણા જણસે । તે કુતરીની પરે પરિ
વાર ખેલો ફેરવસ્યે । એ આરાને વિષે ગગાસિંધુ નદિ રહેસે તેમા ૭૭ બીલ છે ।
તેમા ॥ ૩૨ ॥ માલ છે । તેમા મનુષ્ય ત્રીજા પંચી બીજ માત્ર રહેસે ગગા સિંધુનો
સાઢીવાસઠ જોજનનો પોહટ છે તેમા । રથના ચિલા પ્રમાણે પહોણુ ને ગામાનિ
ધુરિ ઘૂમે એતલુ ઝંઘુ પાણિ રહેસે । તેહમા મઠ કઠ ઘણા થાસે । તે ૭૭ બીલના
મનુષ્ય સાફ ને પ્રખાતે । મઠ કઠ કાઢીને વેલૂમા ખારસે । તે સૂર્ય ઘણો તપસે

टाढ घणी पन्स्ये । तेणे करी सीऊ वाइ रहेसे । तेहनो आहार करस्ये । तेना
ह्माका चामना त्रीजच चाटीने रहेस्ये मानवीना माथानि तुबलीमा पाणी
लाविने पिसे । एणिपरे ९१ एकविस हजार वर्ष पूरा करसे । ए आरानेविपे
नवकाररहित समकितरहित व्रत पचखाणरहित हसे । ते एह्वा ठठा आराने
विपे आविने अवतरसे । ते माटे एह्बु जाणिने जे जीव जिनधर्म करसे ते
जीव सूखि थासे ॥ इति ठ आराना बोल सपूर्ण ॥

उनम ॥ अथ चोविस जिनातरा ॥ अढार क्रोमाक्रोम सागरने आंतरे ॥ पेहेला
श्री आदिनाथ तिर्थकर थया ॥ वनीता नगरीनेविपे ॥ नाम्नी राजा पीता । मरु
देवा राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ वृपन्न लबन । पाचसे धनुषनुं देहिमान । चोरासी
लाख पुर्वनु आउषू ॥ बीस लाख पुर्व तो कुंवरपणे रह्या । त्रिसठ लाख पुर्वनुं
राज पाल्यु ॥ एक लाख पुर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या लोधापणे एक हजार

वरसे । केवलज्ञान उपनुं । साध साधवी । श्रावक । श्रावीकारूप । चतुर्विध स
घतिथि थापीने । ड्वादसांगी गणीनी पेटी आपीने ॥ त्रीजा आराना । त्रण वरस
ने साढाआठ महिना । ठेक थाकता बाकी रह्या तिवारे । माढा वद तेरसने द
होम । दस हजार साधुसघाते स्वामी नीरवाण मोक्ष पधाख्या ॥ २ ॥ पढेला श्री
आदीनाथ तिर्थकर निरवाण मोक्ष पोढोतापळे । पचास लाख क्रोम सागरने
आतरे ॥ बीजा अजितनाथ तिर्थकर थया । अजोध्या नगरीनेविपे । जीतसन्नु
राजा पिता ॥ विजयादेवी राणी माता ॥ हेमवर्षे ॥ गज कहेता हस्तीनु लंठन ।
साढाचारसे धनुपनु देहिमान ॥ बढोतेर लाप पूर्वनु आनुपू ॥ तेमा अढार
लाप पुर्व तो कुवरपणे रह्या । त्रेपन लाप पूर्वनुं राज पाल्युं । एक लाप पुर्वनी
प्रवर्ज्या पाली ॥ प्रवर्ज्या लीधापळे । बार वरसे केवलज्ञान उपनुं । साधु साधवी ।
श्रावक श्रावीकारुप चतुर्विध संघतिथि थापीने । ड्वादसांगी गणी नी पेटी ।

आपीने ॥ एक हजार साधुसघाते स्वामी निरवाण मोक्षनेविषे पढोता ॥१॥ हवे
बीजा अजितनाथ मोक्ष पढोतापढे ॥ त्रीस लाष कोरु सागरने आतरे । त्रीजा
संभवनाथ तिर्थकर थया ॥ सावरथी नगरीनेविषे । जीतार्थ राजा पीता । सन्यादे
वी राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ अस्व कहेता घोरानु लंढन । चारसे धनुपनु देही
मान । साठ लाप पुर्वनु आयूष ॥ पनर लाप पुर्व तो कुंवरपणे रह्या । चुमा
लीस लाप पुर्वनु राज पाल्युं एक लाप पूर्वनी प्रवज्या पाली ॥ प्रवज्या लीधा
पढे । चउद वर्से केवलज्ञान उपनु । साधु साधवी । श्रावक श्रावीकारुप । चतु
र्विध संघतिर्थ थापीने ॥ ह्वादसागी गणीनी पेटी आपीने । एक हजार साधुसं
घाते स्वामी निर्वाण मोक्ष पधाखा ॥३॥ त्रीजा संभवनाथ मोक्ष पोढोता पढे ।
दस लाप कोरु सागरोपमने आतरे । चोथा अचीनंदन तिर्थकर थया । वनीता
नगरीनेविषे । संवर राजा पीता । सीधार्था राणी माता । हेमवर्णे ॥ वंदरनु लंढन ।

साढा त्रणसे धनुपनु देहिमान । पंचास लाष पूर्वनु आयुप तेमा साढा चार
लाप पूर्व तो कुवरपणे रह्या । साढा ठत्रीस लाष पूर्वनुं राज पाल्यु । एक लाप
पूर्वनी प्रवज्या पाली ॥ प्रवज्या लीधापणे ॥ अढार वरसे केवलज्ञान उपनुं ।
साधु साधवी । श्रावक श्रावीकारूप चतुर्विध सद्य तिर्थ थापी ड्वादसागी गणीनी
पेटी आपीने एक हजार साधुसंघाते स्वामी नीरवाण मोक्षनेविपे पोहोता ॥४॥
हवे चोथा अनीनदन मोक्षपोतापणे । नव लाप कोन सागरने आतरे । पांच
मा सुमतीनाथ तिर्थकर थया । कुसलपुरी नगरीने विपे । मेघरय राजा पिता ।
सुमगला देवी राणी माता । हेमवर्णे । क्रोच पंपीनुं लढन ॥ त्रणसे धनुपनु दे
हिमान । चालीस लाप पूर्वनु आयुप । तेमा दश लाप पूर्व तो कुवरपणे रह्या
नगणत्रीस लाप पूर्वनुं राज पाल्यु । एक लाप पूर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या
लीधा पणे । वीस वरसे केवलज्ञान उपनु । साधुसाधवी । श्रावकश्रा

वीकारूप ॥ चतुरविध संघतिर्थ थापीने । वादशांगी गणीनि पेटी आपिने एक
 हजार साधुसंघाते स्वामी नीर्वाण मोक्ष पथाख्या ॥ ५ ॥ पाचमां समतिनाथ
 तिर्थकर निरवाण मोक्ष पोहोतापणे । नेत्र हजार कोट सागरने आतरे । बडा
 पद्मप्रज्ञ तिर्थकर थया । कुसुंवी नगरीने विपे । धर राजा पिता सुसिमा देवी
 राणी माता । राते वरणे । पद्म कमलनु लबन । अढीसो धनुज्यनु देहीमान । त्रीस
 लाप पूर्वनु आयूप ॥ साढासात लाप पूर्व तो कुवरपणे रह्या । सामोएकविस
 लाप पूर्वनु राज पाल्यु ॥ एक लाप पूर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या लोधापणे ।
 ठेटे गद्दीने केवलज्ञान उपनु । साधु साधवी । श्रावक । श्रावीकारूप चतुरविध
 संघतिर्थ थापीने डवादसांगीगणीनी पेटी आपीने । त्रहुंतेर साधु संघाते सामी नी
 वार्ण मोक्ष पथाख्या ॥ ६ ॥ बडा पद्मप्रज्ञ तिर्थकर निरवाण मोक्ष पोहोतापणे ॥
 नव हजार कोट सागरने आतरे । सातमा सुपार्थनाथ तिर्थकर थया ॥ वणा

गोपमा ! तं चैव, ते पूर्णं भवे । मुक्तेसा किञ्च० नील० काठ० सेत० पद्म० तैलं पथ्य भाव शुद्धो २ परिणमद् १,
 हवा गोपमा ! तं चैव (सूत्रं २२५)

‘कर ष भवे । तेषांभो पञ्चत्ताभो’ इत्यादि, इदं सूत्रं प्रागप्युक्तं परं परिणामाद्यर्थप्रतिपादनार्थं सूत्रं उपन्यस्तं ‘से
 नूण भवे’ इत्यादि, अथ भवन्तं कृष्णलेदया-कृष्णलेदयायोग्यानि द्रव्याणि नीललेदया-नीललेदयायोग्यानि द्रव्याणि
 प्राप्य-अन्योऽन्यावयवसत्सर्वमासाद्य तद्रूपतया-नीललेदयारूपतया, रूपसम्बोऽत्र स्वभावाभावी, नीललेदयास्व
 भावतयेत्यर्थः सूयो सूयः परिणमतीति योगः, तत्स्वभावाच्च तद्गर्भाणा(द्वर्णा)दिरूपतया भवति तत् आह-तद्रूपतया
 तद्रूपतया तद्रूपतया तत्सर्वतया, सर्वत्रापि तच्छब्देन नीललेदयायोग्यानि द्रव्यापि परासृजन्ति, सूयो सूयः-
 अनेकवारं त्रिष्वयमनुव्याणां तस्यैवमसद्भान्तो शेषकालं वा परिणमते, इदं हि त्रिष्वयमनुव्यानाधिकृत्य वेदितव्यं, एव
 गौतमेन प्रश्ने कृतं भगवानाह-‘हवा गो० !’ इत्यादि, इत्येतत्तनुमतौ अनुमतमेतत् गौतम ! कृष्णलेदया नीललेदया
 प्राप्येत्यादि प्राग्वत्, इयमत्र भावना-यदा कृष्णलेदयापरिणतो जन्मुच्चिर्यमनुव्यो वा भवान्तरसद्भवान्ति चिकीर्षु-
 र्नीललेदयायोग्यानि द्रव्याणि यथाति तदा नीललेदयायोग्यद्रव्यसम्पर्कतन्तानि कृष्णलेदयायोग्यानि द्रव्याणि तथा-
 रूपजीवपरिणामलक्षणं सङ्काटिकारणमासाद्य नीललेदयाद्रव्यरूपतया परिणमन्ते, पुद्गलानां तथातयापरिणम
 नस्वभावात्त्वात्, ततः स केषलनीललेदयायोग्यद्रव्यसाधिव्याप्तीललेदयापरिणतः सन् काठ इत्या भवान्तरे समुत्प-

पञ्चधामो ? गो० ! छल्लेसामो पञ्चधामो, वंझा—कण्ह० बाव सुकलेसा, से नूर्ण मंते ! कण्हलेसा नीललेसं पप्प
 सालवघाए सावण्णघाए सागंघघाए सारसघाए ताफासघाए सुज्जो २ परिणमति, वंठा गो० ! कण्हलेसा नीललेसं पप्प
 सालवघाए बाव सुज्जो २ परिणमति, से केण्हद्वेयं मंते ! एवं बुधर—कण्हलेसा नीललेसं पप्प सालवघाए बाव सुज्जो २
 परिणमति ? गो० ! से ज्झा नामए खीरे दूंसि पप्प सुये वा बरवे राग पप्प सालवघाए बाव ताफासघाए सुज्जो २
 परिणमइ, से सेण्हद्वेयं गो० ! एव बुधर—कण्हलेसा नीललेसं पप्प सालवघाए बाव सुज्जो २ परिणमइ, एवं एवेयं
 अनिलवेणं नीललेसा काउलेसं पप्प काउले० वेउलेसं पप्प वेउले० पम्हलेसं पप्प पम्हले० सुकलेसं पप्प बाव सुज्जो २
 परिणमइ, से नूर्ण मंते ! कण्हलेसा नीललेसं काउलेसं वेउलेसं पम्हलेसं सुकलेसं पप्प सालवघाए सागंघघाए
 सारसघाए ताफासघाए सुज्जो २ परिणमइ ? वंठा गोममा ! कण्हलेसा नीललेसं पप्प बाव सुकलेसं पप्प सालव
 घागंघ० ताफा० सुज्जो २ परिणमइ, से केण्हद्वेयं मंते ! एवं बुधर—कण्हले० नीलले० बाव सुकलेसं पप्प सालवघाए बाव
 सुज्जो २ परिणमइ ? गोममा ! से ज्झा नामए वेवलियमणी सिमा कण्हसुघए वा नीलसुघए वा डोदिस० दालिइ०
 सुकिळ० आइए समावे सालव० बाव सुज्जो २ परिणमइ, से सेण्हद्वेयं एव बुधर—कण्हलेसा नीललेसं बाव सुकलेसं
 पप्प सालवघाए सुज्जो २ परिणमति । से नूर्ण मंते ! नीललेसा किण्हलेसं बाव सुकलेसं पप्प सालवघाए बाव सुज्जो २
 परिणमइ, वंठा गोममा ! एवं वेव, काउलेसा किण्हलेसं नील० वेउ० पम्ह० सुकलेसं, एवं वेउलेसा किण्ह० नील०
 काव० पम्ह० सुकलेसं, एवं पम्हलेसा किण्ह० नील० काव० वेउ० सुकलेसं पप्प बाव सुज्जो २ परिणमइ ? इत्था

नामए एवतेभवा, किमुक भवति ।—भीउतेभवाः कायोतलेभवाः तेजोतेभवाः पञ्चतेभवाः अक्षयकारेण इत्योक्तिः चतुर्षु ना
 ज्ञानेषु मन्वनीयः, त ए एव 'नीउतेस्से ण भवे । जीवे कइसु नाजेसु दोआ ।', मोवमा । दोसु ना तिसु ना चत्तसु
 वा नायेसु दोआ' इत्यादि, सुक्कलेस्येषु विधेष इति त पुण्ण वकि—'सुक्कलेस्से ण भवे ।' इत्यादि, इह सुक्कले-
 स्यायायेव केवलज्ञान न तेस्यान्तरे तव सेपतेस्याकेभ्योऽस्य सुक्कलेस्यस्य विधेषः ॥ इति भीमव्यगिरिरित्येतायां
 प्रज्ञापनाटीकायां तेस्यापदस्य तृतीयोद्देशकः ।

उक्तस्तृतीयोद्देशकः, सन्नप्रति चतुर्थं भारभ्यते, तत्र चेषमादावधिकारगाथा—

प्रथम परिणामाधिकार द्वितीयो वर्णाधिकारः तृतीयो रसाधिकारः चतुर्थो गन्धाधिकारः पञ्चमः सुद्धासुद्धाधि-
 कारः षष्ठः प्रयत्नाप्रयत्नाधिकारः सप्तमः सङ्घिष्टासङ्घिष्टाधिकारः अष्टम उष्णशीताधिकारः नवमो गुल्मधिकारः
 दशमः परिणामाधिकार एकादशोऽप्येव प्रदेयप्ररूपणाधिकारः द्वादशोऽवगाहाधिकारः त्रयोदशो वर्णाधिकारः
 चतुर्दशः स्थानप्ररूपणाधिकारः पञ्चदशोऽल्यवदुत्थाधिकारः । तत्र प्रथम परिणामउद्यममभिधितुर्वासं परिणामो
 पकन्प ता एव तेभवाः प्रतिपादयति—

परिणामभारसंगममुद्रापसत्पसंकिउद्दिष्टा । गतिपरिणामपदेसोगाहवभण्यताणामप्यवहुं ॥ १ ॥ कइ वं भवे । तेसाओ

आभिषिषोद्वियनाथ एव कष्टलेसार्यं तदेव माणिष्यं साव भवति, एवमि ताने होजा, एगीनि केवलनाथे होजा (सूत्रं २२४) पञ्चमणाए मगर्भेए लेस्साएए तद्वजो उदेसजो समसो ॥

‘कण्ठलेसे षं भते । जीये कइसु नाणेसु होजा’ इत्यादि प्रकृतस्य सुखं, भगवानाह—गीतम । इयोक्खिउ चहुँ व ज्ञानेसु भवति, तत्र इयोराभिनिषोधिकश्रुतावधिज्ञानेसु । त्रिसु आभिनिषोधिकश्रुतावधिज्ञानेसु यदिवाऽऽभिनिषोधिकश्रुतमनःपर्यायज्ञानेसु, इहायधिरद्वित्यापि मनःपर्यवज्ञानमुपजायते, सिद्धमाहसादायनेकश्रुत्या प्रतिपादनात्, अन्यथ विविधा प्रतिज्ञान सदावरणक्षयोपशमसानमी, तत्र कस्यापि चारिनिषोऽप्रमत्तत्सामर्थ्यपञ्चाद्यन्यतमकतिपयलक्ष्यसमन्वितस्य मनःपर्यायज्ञानावरणक्षयोपशमनिमित्ता सामग्री तथारूपाप्यवसायादित्यस्या सम्भवते न त्ववधिज्ञानावरणक्षयोपशमनिमित्ता ततस्तस्य मनःपर्यवज्ञानमेव भवति, ननु मनःपर्यवज्ञानमतिविशुद्धस्योपजायते कृष्णलेद्या च सक्किष्टाप्यवसायरूपा ततः कथं कृष्णलेद्याकस्य मनःपर्यायज्ञानसम्भवः ?, उच्यते, इह उदेसानां प्रत्येकासङ्ख्येलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यवसायस्थानानि, तत्र फानिचिद् मन्दानुमादान्यवसायस्थानानि प्रमत्तस्यतस्यापि लभ्यन्ते, यत एव कृष्णनीलकापोतलेद्या अन्यत्र प्रमत्तस्यतान्ता गीयन्ते, मनःपर्यवज्ञानं च प्रत्यसतोऽप्रमत्तस्यतस्योत्पद्यते यतः प्रमत्तस्यतस्यापि लभ्यते इति सम्भवति कृष्णलेद्याकस्यापि मनःपर्यवज्ञानं, चतुर्व्याभिनिषोधिकश्रुतावधि मनःपर्यवज्ञानेसु, ‘एव ज्ञाव पनदलेसे’ इति एव—कृष्णलेद्योकेन प्रकारेण तावद् वक्तव्यं

तर स्फुटप्रतिभास च भेद जानातीति, अत्र पर्वतस्थानीया उपरितनी तृतीया पृथिवी अतिविशुद्धा च स्वसुमिकानु-
 सारेण नीललेखा धरणिवत्स्थानीया भयङ्गनी कृष्णलेखा चक्षुःस्थानीयमवधिज्ञानमिति ॥ सम्प्रति नीलकुंक्ष्याक-
 मपेक्ष्य कापोतलेद्वयापिपयं सूत्रमाह—‘कातलेसे ष भते । नेरए नीलकुंस्स नेरए पणिहावे’सादि, अक्षरयमनिका
 सुगमा, नवरं ‘दोवि पाए उयापरचा’ इति द्वावपि पादौ त्वेः कृत्वा, द्वावपि पाय्मी उत्पाद्येत्स्वर्पः, भावना
 त्विप-यया पर्वतस्योपरि दृश्यमारुह सर्वतः समन्तादवलोकमानो बहुतर पश्यति स्पष्टवरं च तथा कापोतलेद्वयो
 नैरपिकोऽपर नीललेखाकमपेक्ष्य प्रभूत क्षेत्रमवधिना जानाति पश्यति च तदपि च स्पष्टतरमिति, इह दृष्टस्थान-
 नीया कापोतलेद्वया उपरितनी च पृथिवी पर्वतस्थानीया नीललेखा तृतीया च पृथिवी चक्षुःस्थानीयमवधिज्ञान-
 मिति ॥ सम्प्रति का लेद्वयाः कतिपु ज्ञानेषु उच्यन्ते इति निरूपयितुकाम आह—

कण्ठसे ष भव ! दीरे कम्पु नाणसु होज्जा !, गो० ! दोसु वा तिसु वा चउसु वा नापेसु होज्जा, दोसु होमन्ने वा
 भिभिचोहिंयमुयनाभ होज्जा, तिसु होमाणे आभिणिचोहिंयमुयनाणओहिनापेसु होज्जा, अइवा तिसु होमाणे आभि-
 णिचोहिंयमुयनाणमणपज्जवनापेसु होज्जा, चउसु होमाणे आभिणिचोहिंयमुयनओहिमणपज्जवनापेसु होज्जा, एवं ज्ञान
 पम्हसंभे, सुपुलेसेण भवे ! दीव कम्पु नाणसु होज्जा !, गो० ! दोसु वा तिसु वा चउसु वा होज्जा, दोसु होमाणे

ण भवे !' इत्यादि, इयमत्र भावना—यथा समभूभागव्यवस्थित एव कश्चित् विवक्षितः पुरुषः चक्षुर्नैर्मल्यवशात्
 मनागधिक पश्यति न प्रभूततर तथा विवक्षितोऽपि कश्चित् कृष्णलेद्व्याको नैरयिकः स्वभूमिकानुसारेणातिविशुद्धो
 ऽपि समानशुद्धिधीकमपर कृष्णलेद्व्याक नैरयिकमपेक्ष्य यदि परमवधिना मनागधिक पश्यति न तु प्रभूततर, अत्र
 समभूभागस्थानीया समाना शुद्धिधी स्वभूमिकासमाना च कृष्णरूपा लेद्व्या चक्षुःस्थानीयमयधिज्ञानमेतावता धैत-
 दपि ध्वनित—यथा समभूभागव्यवस्थितः पुरुषः सर्वत समन्तादभिलोकमानो गर्त्तगत पुरुषमपेक्ष्यतिप्रभूततर
 पश्यति तथा पञ्चमशुद्धिधीगतः स्वभूमिकानुसारेणातिविशुद्ध कृष्णलेद्व्याको विवक्षितोऽपि नैरयिकः सप्तमशुद्धिधी
 गत कृष्णलेद्व्याकमतिमन्दानुभागावधिनेरयिकमपेक्ष्यतिप्रभूत पश्यति, मनागधिकत्रिगुणक्षेत्रसन्मवात् ॥ सम्प्रति
 नीललेद्व्याकविषय सूत्रमाह—'नीललेसे ण भवे ! नैरय कृष्णलेसे नैरय पणिहाए' इत्यादि, अक्षरगमनिका सुग-
 मा, नवर 'विततिभिरतराग खेच ज्ञाणइ' इति विगत तिमिर—विततिभिरसम्पाद्यो ब्रह्मो यत्र तद्विततिमिर, इदं वितति
 मिरभिद विततिभिरमनयोरतिशयेन विततिमिर यिततिभिरतर 'द्वयोर्विमज्जे तरवि'ति तरप्रत्ययः, ततः प्राकृतलक्षणत्वात्
 स्वार्थे कप्रत्ययः पूर्वस्य च दीर्घत्वम्, अत एव विशुद्धतर-निर्मलतर अतीव स्फुटप्रतिभासमिति यावत्, भावना त्वय-
 यथा धरणिवलगात् पुरुषमपेक्ष्य पर्वतारूढः पुरुषोऽतिदूरं क्षेत्र पश्यति तदपि प्रायः स्फुटप्रतिभास तथा विव
 क्षितोऽपि नीललेद्व्याको नैरयिको योग्यतानुसारेणातिविशुद्धावधिः कृष्णलेद्व्याक नैरयिकमपेक्ष्यतिदूर विततिमिर

आम्र पशुतरागं खेतं पास्र आम्र भित्तिभिरतरागं पास्र, से तेष्वट्टेभं गोयमा । एवं पुष्प—कातलेस्से प नेयप्प
मीसेस्से नेरयं पणिदाप तं वेव आम्र भित्तिभिरतरागं खेतं पास्र ॥ (सूत्रं २२३)

‘कवहसेवे वं भवे ।’ इत्यादि, कृष्णलेद्वयो अदन्त कश्चिन्नैरधिकोऽपर कृष्णलेद्व्याक प्राक्प्रियाप—अपेस्यावधिना
अवधिज्ञानेन सर्वतः—सर्वासु दिक्षु समन्ततः—सर्वासु विदिक्षु समन्तलोफमानो—निरीक्षमाणः क्विचत्—क्वियदि
माण क्षेत्र जानाति क्विचद्वा क्षेत्रमवधिद्वर्त्तनेन पश्यति ।, मणवानाह—गौतम ! न वद् क्षेत्र जानाति नापि वद्
क्षेत्र पश्यति, किमुक्त मयति ।—अपर कृष्णलेद्व्याक नैरधिकमपेक्ष्य न विवक्षितः कृष्णलेद्व्याको योनवताजुसारेषा
तिविजुदोऽपि नैरधिकोऽतिप्रभूत क्षेत्रमवधिना जानाति पश्यति, एतदेवाह—न हूरय्—अतिविप्रकृष्ट क्षेत्रं जानाति
नाप्यतिविप्रकृष्ट क्षेत्र पश्यति, किं तु इत्यरमेध—स्वस्यमेवाधिक क्षेत्र जानाति इत्यरमेवाधिक क्षेत्र पश्यति, एतच्च
सूत्र समानशुधिपीककृष्णलेद्व्यनैरधिकविषयमवसेयमन्यथा व्यभिचारसन्मयात्, तथाहि—सप्तशुधिपीगतः कृष्णले-
द्व्याको नैरधिको अप्यन्यतो गन्धूताद् जानाति उत्कर्षतो गन्धूत, पृथशुधिपीगतः कृष्णलेद्व्याको अप्यन्यतो गन्धूत
मुत्कर्षत साद्, पञ्चमशुधिपीगतः कृष्णलेद्व्याको अप्यन्यत साद् गन्धूतमुत्कर्षतः किञ्चिदूने द्वे गन्धूते, ततो द्विशुष
द्विशुषाधिकक्षेत्रसमपाद्, भवस्यधिकृतसूत्रस्य व्यभिचार, यथा समानशुधिपीकमपर कृष्णलेद्व्याकं नैरधिकमपेक्ष्याति
पिजुदोऽपि कृष्णलेद्व्याको नैरधिको मनोगाधिक पश्यति नातिप्रभूतं तथा दृष्टान्तेनोपपिपाद्विपुराह—‘से केवट्टे

प्रासरः^१, गो०^१, से कदा नामए केद शुरिसे बहुसमरमणिज्जसि भूमिभार्गसि ठिवा सवओ समवा सममिलोएक्का, ठए वं
 से शुरिसे धरणिवल्लगयं शुरिसं पणिहाए सवओ समवा सममिलोएमाणे वो बहुयं खेचं जाव पासर जाव इयरियमेव ठेच
 पासह, से तेण्डेणं गोयमा^१ ! एवं जुषइ कण्हलेसे वं नेरइए जाव इयरियमेव खेचं पासर, नीललेसे व मते ! नेरइए कण्हलेसं
 नेरइयं पणिहाए ओहिवा सवओ समवा सममिलोएमाणे २ केवटियं खेच जाणइ केवसियं खेचं पासर^१, गो०^१, बहुतरागं
 खेचं जाणइ बहुतरागं खेचं पासर इतरखेचं जाणइ इतरखेच पासर विसिभिरतरां खेचं जाणइ विविभिरतरां खेच
 पासर विसुद्धतरागं खेचं जाणइ विसुद्धतराग खेचं पासर, से केण्डेणं मते ! एवं जुषइ—नीललेसे वं नेरइए कण्हलेसं
 नेरइयं पणिहाए जाव विसुद्धतराग खेचं जाणइ विसुद्धतरागं खेचं पासर^१, ने कदा नामए केद शुरिसे बहुसमरमणिज्जओ
 भूमिभार्गओ पवयं इल्लहिवा सवओ समवा सममिलोएक्का ठए वं से शुरिसे धरणिवल्लगयं शुरिसं पणिहाए सवओ
 समवा सममिलोएमाणे २ बहुतरागं खेचं जाणइ जाव विसुद्धतरागं खेचं पासर, से तेण्डेणं गोयमा ! एवं जुषइ—
 नीललेसे नेरइए कण्हलेसे जाव विसुद्धतरागं खेचं पासर, काउलेसे वं मते ! नेरइए नीललेसे नेरइयं पणिहाए
 ओहिवा सवओ समवा सममिलोएमाणे २ केवटियं खेचं जाणइ पासर^१, गो०^१ ! बहुतरागं खेचं जाणइ पासर जाव
 विसुद्धतरागं खेचं पासर, से केण्डेणं मते ! एवं शु०—काउलेसे वं नेरइए जाव विसुद्धतरागं खेचं पासर^१, गो०^१ !
 से अदा नामए केद शुरिसे बहुसमरमणिज्जओ भूमिभार्गओ पवयं इल्लइ २ दोवि पाए उवाविवा (धरवा) सवओ समवा
 सममिलोएक्का ठए वं से शुरिसे पवयणयं धरणिवल्लगयं च शुरिसं पणिहाए सवओ समवा सममिलोएमाणे बहुतरागं खेचं

बद्धर सिध तेउलेसे उबबद्धर सिध पम्हलेसे उबबद्धर सिध लळेसे उबबच्चर सळेसे उबब
 दूर' एव नीलकापोतवेजःपद्मशुद्धेय्यापिपयाण्यपि सूत्राणि वक्तव्यानि 'वाणमतारा जहा असुरकुमारा' इति
 'जळेसे उबबच्चर सळेसे उबबद्धर' इति वक्तव्या इति, सर्वदेवानां देव्यापरिणामसाऽऽत्मवचयाद् भावात्, एव
 देव्यापरिसङ्ख्यान परिभाष्य ज्योतिष्कथैभानिकविपयाण्यपि सूत्राणि वक्तव्यानि, मन्त्र सत्र 'चमन्ती'समिष्ठपनीय,
 तदेवमेकैकदेव्याविपयाणि चतुर्विधतिदण्डकक्रमेण नैरयिकादीनां सूत्राण्युक्तानि सत्र कश्चिदाद्यदेव—प्रभिरकै
 कनारकादिविपयमेतत् सूत्रकदम्भक यदा तु बहयो भिन्नछेद्याकाकासां गताहुत्ययन्ते तदाऽन्वयाऽपि वस्तुगतिर्म
 येव, एकैरगतयमर्पेक्षया समुदाययर्मस्य कथिदन्ययाऽपि दर्शनात्, सतत्त्वाद्यद्वाऽप्यनोदाय येषां वाच्यो देव्याः
 सन्मयन्ति तेषां युगपत्तायछेद्यापिपयमेकैक सूत्रमनन्तरोदिताथमेव प्रतिपादयति—'से नूण भवे ! कण्हलेसे
 नीललेसे काउलेसे नेरइए कण्हलेसेसु नीललेसेसु काउलेसेसु नेरएसु उबबच्चर' इत्यादि, समस्त युगम । सम्प्रति
 कृष्णदेव्यादिनैरपि सत्तापधिज्ञानदर्शनविपयक्षेत्रपरिमाणत्वात्तन्मभाह—

कण्हलेसे ए भवे ! नेरइए कण्हलेसे नेरए पणिदाए ओहिणा सबभो समंसा समभिलोएभाणे केवतिवे खेवं व्याणइ केव
 इय एउव पासइ?, गो० !, पो पदुय खेव व्याणइ पो पदुय खेवं पासइ पो इर खेवं व्याणइ पो इर खेवं पासइ इचरिय
 भेव एउव व्याणइ इचरियभेव एउव पासइ, से केणट्ठेणं भंसे ! एवं पुनइ कण्हलेसे ए नेरइए तं येव व्याणइ इचरियभेव खेवं

[अन्तर्मुद्रं गतेऽन्तर्मुद्रं येन बाहुनि (एव) । लेस्यापरिणामे जीवा ब्रजन्ति परलोके ॥ १ ॥] इति ब्रजनात्, तत्र एक 'गोयमा । कण्डलेसे गुरुविकारए कण्डलेसेसु गुरुविकारएषु उपपन्नर सिध कण्डलेसे उचपट्टर' इत्यादि, एषं नीललेस्याविषय कापोतलेस्याविषय च सूत्र एकस्य, तथा यथा भवनपतिन्मन्तरज्योतिष्कसोभर्मज्ञानरेषा; तेजोलेस्यामन्तः स्वभावस्युत्था श्रुतिवीकाधिकेष्टुत्पद्यन्ते तथा किमत्कात्मपदसापस्यार्था देवु तेजोलेस्याऽपि लभ्यते तत्र ऊर्ध्वं तु न भवति, तथा भवसमावयया तेजोलेस्यायोगद्रभ्यमदशसप्तयसन्मयात्, ततोतेजोलेस्यासूत्रे उक्त- 'तेजसे उचपट्टर नो वेध ए तेजसे उचपट्टर' इति, यथा च श्रुतिवीकाधिकानां यत्वारि सूत्राण्युक्तानि तथाऽ- एकाधिकबन्धनस्यतिकाधिकानामपि वक्तव्यानि, तेषामप्यपार्थाभावस्यार्था तेजोलेस्यासमवात्, तेजोबाहुद्वित्रिचतुरिन्द्रि- यविषयाणि प्रत्येक त्रीणि सूत्राणि वक्तव्यानि, तेषां तेजोलेस्याया ब्रह्मसन्मयात् ॥ यद्येन्द्रियतिर्यग्योनिका ननु व्यास यथाऽऽद्यासु तिस्रसु लेस्यासु श्रुतिवीकाविका उक्ताः तथा पट्टस्यापि लेस्यासु वक्तव्याः, पण्यामप्यन्त्यतमया लेस्याया तेषामुत्पत्तिरुत्पन्नमात्, उत्पत्तिगतैकलेस्याविषये चोद्घर्तनाया पण्यार्था विकल्पानां सन्मयात्, सूत्रपाठ- शेष—'से नून भते । कण्डलेसे पार्थिवतिरिक्त्वज्योनिष कण्डलेसेसु पार्थिवतिरिक्त्वज्योनिषए उचपट्टर कण्ड- लेसेसु उचपट्टर असेसे उचपट्टर ससेसे उचपट्टर ? , इत्ता गोयमा !, कण्डलेसे पार्थिवतिरिक्त्वज्योनिष कण्ड- लेसे पार्थिवतिरिक्त्वज्योनिषसु उचपट्टर सिध कण्डलेसे उचपट्टर सिध नीललेसे उचपट्टर सिध कावलेसे उच

र्त्तमानः कृष्णलेभ्य एषोद्वर्धते, एतदेव निमग्नवाङ्मोत्यादनार्थं प्रकारान्तरेणाह—यद्येभ्य उत्पद्यते तद्येभ्य उद्वर्धते
 न लेभ्याभ्यतरगत इति ?, भगवानाह—‘इत्ता गोयमा !’ इत्यादि, इत्येत्यनुभूतो अनुभवमेतत् भव गोवम ! ‘कषह
 लेभ्येभ्य नेरहप्’ इत्यादि, अथ कथं कृष्णलेभ्यः सन् कृष्णलेभ्येभ्य नैरपिकेपूत्यद्यते न लेभ्यान्तरोपेतः ?, उच्यते, इह
 तिर्यक्पञ्चेन्द्रियो मनुष्यो वा वस्त्राशुष्कतया नरकेपूत्यचि(विष्णु)कामो यथाक्रमं तिर्यगाशुपि मनुष्याशुपि च साकन्त्ये
 नाधीणोऽन्तर्मुद्वर्धयेथं यद्येभ्येभ्य नरकेपूत्यस्त्यते सद्गतलेभ्यया परिणमति, तवत्वेनैवाप्रतिपत्तिवेन परिणामेन नरकाशुः
 प्रतिसयेदयते, तव उच्यते कृष्णलेभ्यः कृष्णलेभ्येभ्य नैरपिकेपूत्यद्यते न लेभ्यान्तराशुष्कः, अथ कथं कृष्णलेभ्याक एषोद्व-
 र्धते ?, उच्यते, देवनैरपिकाणां हि लेभ्यापरिणाम आनययमाह भवति, एतच्च प्रायेव प्रपञ्चत उपपादितं, एव नील-
 लेभ्याधिपय कापोतलेभ्याधिपय च सूत्र मकन्धं, एव असुरकुम्भारादीनामपि सनत्कुम्भारपर्यवसानानां वक्रम्, नवर-
 तेजोलेभ्यासूत्र तन्नाभ्यधिकमभिधेय, तेजोलेभ्यामा अपि तेषां मायाह ॥ अशुना पृथिवीकाधिकेभ्य कृष्णलेभ्याधि-
 पय सूत्रमाह—‘से नूण भवे !’ इत्यादि, इह तिरश्चां मनुष्याणां च लेभ्यापरिणाम आन्तर्मुद्वर्धितकृतः कदाचित्
 यद्येभ्य उद्वर्धते कदाचित् लेभ्यान्तरपरिणतोऽपि उद्वर्धते, एव पुनर्निधयो यो यद्येभ्येपूत्यद्यते स निधमवसद्येभ्य एषो-
 त्यद्यते, “अतमुद्वर्धन्मि नाए अतमुद्वर्धन्मि सेसए आउ (येव) । लेसाहि परिणयाहि जीवा ववसि परलोप ॥१॥”

नैरयिको नैरयिकेष्टपथते नो अनैरयिका, कथमिति चेद् ? उच्यते, इह यस्माद्भारकादिभयोपप्रादकमाशुरेष न
श्रेय, तथाहि—नारकाशुपि उदयमागते नारकभयो भवति मनुष्याशुपि मानुषमप इत्यादि, ततो नारकायाशुर्भेदन
प्रथमतमये एव नारकादिष्वपदेश लभते, एतच्च ऋजुसूत्रनयवर्धन, तथा च नयविभिः ऋजुसूत्रनयस्वरूपनिरूपण
कुर्वन्निरिदमुक्त—“पलाळं न दहत्यग्निर्मिथते न घट कचिद् । नाष्टन्ये निष्कमोऽस्तीह, न च एतस्य प्रविश्यते
॥ १ ॥ नारकव्यतिरिक्तम्, नरके नोपपद्यते । नरकाधारकश्चास, न कश्चिद्विशुष्यते ॥ २ ॥” इत्यादि, ‘एव जाय
वेमाणिप्’ एव—नैरयिकोक्तप्रकारेण तावद्वक्तव्य यावदेमानिको—‘मानिकविषयं सूक्ष्मं, तच्च सुगमत्वाद् स्वय
परिभाषनीय ॥ अशुना उद्वर्तनाविषय नैरयिकेषु सूत्रमाह—‘नैरह एष भवे !’ इत्यादि, एतदपि ऋजुसूत्रनयवर्ध
नेन वेदितव्य, तथाहि—परममाशुपि उदयमागते तत उद्वर्तते यस्मादाशुबोदयमागत तेन भयेन व्यपदेशः, यथा
नारकाशुपि उदयमागते नारकभयेन नारक इति, ततो नैरयिकेभ्योऽनैरयिक एवोद्वर्तते न नैरयिक इति । एव
षतुर्दिशतिदण्डकक्रमेण तावत्सूत्र पञ्चमं यावदेमानिकविषय, नवर ज्योतिष्कवेमानिकविषये व्यवन इत्यभि
लापः कर्तव्य, तेभ्य उद्वर्तनस्य व्यवनमिति प्रसिद्धेः, तथा चाह—‘एव जाय वेमाणिप् नवर’मित्यादि ॥ अशुना
कृष्णलेख्याविषयमुत्पद्यो सूत्रमाह—‘से नृण भवे !’ इत्यादि, सेनादोऽप्यवधार्यः स चेह प्रश्ने नून—निश्चितमे
तत् भदन्त ! कृष्णलेख्यो नैरयिकः कृष्णलेख्येषु नैरयिकेषु मध्ये उत्पद्यते तेभ्यश्च कृष्णलेख्येभ्यो नैरयिकेभ्य उद्व-

परुपतया, तथैव सम्पूर्णमेव, स्वच्छत्वावधारणार्थत्वात् पश्यन्ति सामान्यरूपतया, इह च ज्ञानदर्शनयोः सम्पूर्णलोकविष-
 यत्वे च धनु यस्तस्य तत्तु नोप्यते प्रन्थविस्तरभयादिति, नवरं- 'निर्घिशेषं विशेषाणां, ग्रहो दर्शनमुच्यते । विशिष्टग्रहणं
 ज्ञानमेवं सर्वत्रगं ह्ययम् ॥ १ ॥" इत्यनया विद्या स्वयमेवाम्युद्ग्रामिति, यतश्चैयं केवलचारित्रिणः केवलज्ञानिनश्च तस्मात्ते
 केवलिनो भवन्ति, केवलमेयां पिष्टत इति केवलिन इति कृत्वा । आह-इहाकाण्ड एव केवलचारित्रिण इति किमर्थम् !,
 उच्यते, केवलचारित्रिप्रसिद्धिपूर्विकैव नियमसः केवलज्ञानावाप्तिरिति न्यायप्रदर्शनेन नेदमकाण्डमिति गाथार्थः ॥ १०७९ ॥
 व्याख्याता तावद्लोकसेत्यादिकया प्रथमसूत्रगायेति, अत्रैव चालनाप्रत्ययस्याने विशेषतो निर्दिश्य(स्ये)ते-तत्र लोकस्योद्योत-
 करानित्वाद्युक्तम्, अत्राऽऽह-असोमनमिदं लोकस्येति, कुतः !, लोकस्य चतुर्वक्षरज्वात्मकत्वेन परिमितत्वात्, केयलो
 द्योतस्य चापरिमितत्वेनैव लोकालोकव्यापकत्वाद्, वस्यति च- 'केवलविषयाणलंभो लोगालोभो पगासेइ'ति, ततश्चोद्यत
 एवोद्योतकरान् लोकालोकयोरेति याच्यमिति, न, अभिप्रायापरिज्ञानात्, इह लोकशब्देन पञ्चास्तिकाया एव गृह्यन्ते,
 ततश्चाकाशास्तिकायमेव एवालोक इति न पृथगुक्तः, न चैतदनार्थः, यत उक्तम्- 'पञ्चस्थिकायमइओ लोगो' इत्यादि ।
 अपरत्त्वाह-लोकस्योद्योतकरानित्वेतावदेव साधु, धर्मतीर्थकरान् इति न वक्तव्यं, गतार्थत्वात्, तथाहि-ये लोकस्यो
 द्योतकरास्ते धर्मतीर्थकरा एवेति, अत्रोच्यते, इह लोकैकदेशेऽपि ग्रामैकदेशे ग्रामयज्ञोक्तशब्दप्रवृत्तेर्मा भूतवुद्योतकरेप्यव-
 धिधिविभक्तज्ञानिप्यर्कचन्द्रादिषु वा सम्प्रत्ययः, तस्मावच्छेदार्थं धर्मतीर्थकरानित्याह । आह-यद्येवं धर्मतीर्थकरानित्येसायदे-

पास्तु लोफस्योद्योतकरानिति न वाच्यमिति, अत्रोच्यते, इह लोकेऽपि नद्यादिविषमस्थानेषु मुधिकया(यि) धर्मार्थमयतरण-
 तीर्थकरणशीलास्तेऽपि धर्मतीर्थकरा एयोच्यन्ते, तन्मा भूदतिमुग्धबुद्धीनां तेषु सम्प्रत्ययः, तदपनोदाय लोकस्योद्योतकरान-
 प्याहेति । अपरस्स्याह-जिनानित्यतिरिच्यते, तथाहि-ययोक्तप्रकारा जिना एव भवन्तीति, अत्रोच्यते, मा भूत्कुनयम
 तानुसारिपरिफलितेषु ययोक्तप्रकारेषु सम्प्रत्यय इत्यतस्तद्व्यपेक्षेदार्थमाह-जिनानिति, ध्वयते च कुनयवर्तने—
 'ज्ञानिनो धर्मतीर्थस्य, कर्तारः परमं पदम् । गत्याऽऽगच्छन्ति भूयोऽपि, भयं सीधेनिकारतः ॥ १ ॥' इत्यादि, तद्वृत्तं न
 ते रागादिजेतार इति, अन्यथा कुतो निकारतः पुनरिह भवाङ्कुरप्रभवो !, वीक्षाभावात्, तथा चान्यैरप्युक्तम्—"अज्ञान
 पांमुपिहितं पुरातनं कर्मधीजमयिनाशि । वृष्णाञ्जलिभिर्पिकं मुच्यति जन्माङ्कुर जन्तोः ॥ १ ॥" तथा—"दग्धे वीजे
 यथाऽत्यन्तं, प्राबुर्भयति नाङ्कुरः । कर्मधीजे तथा दग्धे, न रोहति भवाङ्कुरः ॥ १ ॥" इति । आह-यद्येवं जिनानित्येता
 वदेयास्तु लोफस्योद्योतकरानित्याद्यतिरिच्यते इति, अत्रोच्यते, इह प्रवचने सामान्यतो विमिश्रष्टश्रुतधरादयोऽपि जिना
 एयोच्यन्ते, तद्यथा-श्रुतजिना अवधिजिना मनःपर्यायज्ञानजिनाः छद्मस्ययीतरागाश्च, तन्मा भूतेषु सम्प्रत्यय इति तदप-
 नोदार्थं लोफस्योद्योतकरानित्याद्यप्युपमेय । अपरस्स्याह-अर्हत इति न वाच्यं, न ह्यनन्तरोदितस्वरूपा अर्हद्व्यतिरेके-
 जापरे भवन्तीति, अत्रोच्यते, अर्हतामेव विशेष्यत्वाच्च दोष इति । आह-यद्येवं हन्त ! तद्वर्तते एयेत्येतापदेयास्तु लोक
 स्वोद्योतकरानित्यादि पुनरपार्थक्यं, न, तस्य विशेषणसाफस्यस्य च प्रतिपादितत्वात् । अपरस्स्याह-केयलिन इति न वाच्यं,
 ययोक्तस्वरूपाणामर्हतां केवलित्वाध्यभिचारात्, सति च व्यवभिचारसम्भवे विशेषणोपादानसाफत्वात्, तथा च-सम्भवे

व्यभिचारः च विशेषणमथयद्भवति, यथा नीलोत्पलमिति, व्यभिचाराभावे तु तदुपादीयमानमपि यथा कृष्णो भ्रमरः शुक्ला घलाका इत्यादि(यत्) ऋते प्रयासात् कमर्थं पुण्यातीति !, तस्मात्केवलिन इत्यतिरिच्यते, न, अभिप्रायापरिज्ञानाद्, इह कथञ्चिन् एव यथोक्तस्यरूपा अर्हन्तो नाम्य इति नियमनार्थत्वेन स्वरूपज्ञानार्थमिवेदं विशेषणमित्यनयार्थं, न चैकान्ततो व्यभिचारसम्भय एव विशेषणोपादानसाफल्यम्, समथपदव्यभिचारे एकरूपद्वयभिचारे स्वरूपज्ञापने च सिष्टोक्तिषु तत्प्र योगदर्शनात्, तन्नोभयपदव्यभिचारे यथा नीलोत्पलमिति, सथैकरूपद्वयभिचारे यथा आपो द्रव्य पृथिवी द्रव्यमिति, तथा स्वरूपज्ञापने यथा परमाणुरप्रदेक्ष इत्यादि, यत्तौवमसः केवलिन इति न दुष्टम् । आह—यथेवं केवलिन इत्येतदेव सुन्दर शेष तु लोकस्योद्योतकरानित्यादिकमनर्थकमिति, अत्रोच्यते, इह सुतकेयसिप्रभृतयोऽन्येऽपि विद्यन्त एव केय लिनः, तस्मान्मा भूत्सेषु सम्प्रत्यय इति तत्प्रतिषेधार्थं लोकस्योद्योतकरानित्याद्यपि वाच्यमिति । एव ब्रूयादिसंयोगापेक्ष याऽपि विचित्रनयमताभिज्ञेन स्वधिया विशेषणसाफल्य वाच्यम्, इत्यलं विस्मरेण, गमनिकामात्रमेतदिति । तत्र यदुक्तं कीर्तयिष्यामीति' तत्कीर्तनं कुर्वन्माह—

उत्सममजिभ च वदे समवममिणवणं च सुमद च । पठमप्पह सुपास जिण च चवप्पहं वंदे ॥ १ ॥ सुधिहिं च पुष्कवंत सीमल सिज्जस चासुपुज्ज च । विमलमणंत च जिणं घम्म सत्तिं च वंदामि ॥ ३ ॥ कुंथु अरं च मच्छिं वदे शुणिसुब्बय नमिज्जिणं च । ववामि रिद्धनेमिं पासं तह चट्टमाणं च ॥ ४ ॥ (सूत्राणि)

एतास्त्रिन्नोऽपि सूत्रगाथा इति, आसो व्याख्या-इहार्हतां नामानि अन्यर्थमधिकृत्य सामान्यलक्षणतो विशेषलक्षणतश्च

ताओ भणिआओ—मम पुओ भविस्सइ सो जोणणत्थो पयस्सऽसो गयरपायवत्स ओह यवहारं तुब्भ छिंदिदिहि, ताव एगा इयाओ भयइ, इयरी भणइ—एयं भयसु, पुत्तमाया णेच्छइ, ववहारो छिज्जउत्ति भणइ, णाऊण सीए विण्णो, एयमाईग-
 र्भगुणेणंति सुमई ॥ इयाणि पउमप्पहो—तस्य सामान्यतोऽभिधानकारणम्—इह निव्वङ्गतामङ्गीकृत्य पद्मस्येव प्रभा
 यस्यासौ पद्मप्रभा, सर्व एय जिना ययोक्खरुपा इत्यतो विशेषकारणमाह—

पउमसयणंमि जणणीइ ओहलो तेण पउमामो ॥ १०८२ ॥

ख्यास्या—पेच्छद्ध ॥ गन्धमगए देधीए पउमसयणमि ओहलो जाओ, तं च से देवयाए सज्जियं, पउमवण्णो य भगवं,
 तेण पउमप्पहोत्ति गाथार्थः ॥ १०८२ ॥ इदानीं सुपासो, तस्यैवतो नामान्वर्थः—शोभनानि पार्थान्यस्येति सुपार्थः, सर्व
 एय च अहन्त एयम्भूता इत्यतो विशेषेण नामान्वर्थमभिधित्सुराह—

गन्धमगए जं जणणी जाय सुपासा तओ सुपासजिणो ।

ख्यास्या—गन्धमगए जणणीए तिरयगराणुभायेण सोमणा पासा जायसि, ता सुपासोत्ति । एवं सर्वत्र सामान्याभिधानं

। ते भसिते—मम पुओ भविस्सइ स भावमस्य पुरस्याधोऽकारपादपलायो व्यवहारं पुबपोऽप्येकस्मिन् तावदेकत्र भवते इतरा भवति—एयं भवतु, पुत्र
 माता नेच्छति व्यवहारोऽप्युपतामिति भवति कश्चा तल्ले पुरः पुरमागिगर्भगुणेति सुमतिः । इदानीं पद्मप्रभा २ पद्मार्थः ॥ गर्भगते देव्याः पद्मरूपते देवदेवो
 जातः तच्च तस्यैवतपया समिद्धं, पद्मगर्भस्य भगवान् तेन पद्मप्रभ इति । इदानीं सुपार्थः—गर्भगते कामन्यासीधेरकरादुन्मायेन सोमनो पावो जातामिति,
 तत्ता सुपार्थ इति ।

इदानीं सम्भवो-सस्योपतोऽभिधाननियमन-संभवान्ति प्रकरणेण भवन्ति यदुल्लिख्यदतिशयगुणा असिद्धिति सम्भवः, सर्वं एव भगवन्तो यथोक्तस्वरूपा इत्यतो विशेषबीजाभिधित्तयाऽऽह—

अभिसम्भूत्या सासति सम्भवो तेण पुचई भयय ।

गम्भगए जेण अब्भइया सुत्तणिष्कणी जाया तेण संभवो ॥ इयाणिं अभिणंदणो, तस्य सामान्येनाभिधानान्यर्थः-अभिनन्दते देवेन्द्रादिभिरित्यभिनन्दनः, सर्वं एव यथोक्तस्वरूपा इत्यतो विशेषहेतुप्रतिपादनायाऽऽह—

अभिणवई अभियस्सं सब्भो अभिणंदणो तेण ॥ १०८१ ॥

व्याख्या—पेच्छन्दं ॥ गम्भमप्यभिइ अभिवृत्तणं सब्भो अभिणंदियाइओत्ति, तेण से अभिणंदणोत्ति जामं कय, गायार्थः ॥ १०८१ ॥ इदानीं सुमतिः, तस्य सामान्येनाभिधाननियमनं शोभना मतिरस्येति सुमतिः, सर्वं एव न सुमस्यो भगवन्त इत्यतो विशेषनियमनाभिधानायाह—

जणणी सव्वस्य विणिच्छएस्तु सुमइत्ति तेण सुमइजिणो ।

गौहचं । जणणी गम्भगए सब्भस्य विणिच्छएस्तु अईव मइत्तपण्णा जाया, दोण्णं सव्वत्तीणं मयपइयाणं ववहारो छिभो,

१ परमगते वेधाम्भविष्य कल्पमिष्यच्चिर्वाता तेव संयका । इहावीयाधिगम्यन्ताः २ एकादशे ॥ गमोत्पद्यतिरधीकं एकमेवमित्यभिप्रेतवादिति, तेव तस्य अभिव्यवदन इति नाम कृतं । ३ गायार्थः । बबभो परमगते एवैव विमिश्रयेतु बवीव मतिस्तपणा जाता, इवोरसि भूतपल्लोः सपञ्चोर्ध्ववहारसिद्धयः,

क्षेत्राञ्च भणिआओ-मम पुत्तो भयिस्सइ सो ओणणत्थो पयस्सऽसोगवरपाययस्स ओए वयवहारं सुग्गम छिद्विदिहि, ताव पगा इयाओ भयवट, इयरी मणइ-एयं भयवटु, पुत्तमाया जेच्छइ, वयवहारो छिज्जउत्ति भणइ, जाऊण तीए विण्णो, एवमाईग-इमगुणेणत्ति सुमई ॥ इयाणिं पत्तमप्पहो-तस्य सामान्यतोऽभिपानकारणम्—इह निष्पङ्कतामद्भीकृत्य पद्मस्येय प्रभा यस्वात्तो पद्मममः, सर्व एव त्विना ययोः फलरूपा इत्यतो विशेषकारणमाह—

पत्तमसयणमि जणणीइ ओहलो तेण पत्तमाओ ॥ १०८२ ॥

व्याख्या—पच्छइ ॥ गम्भगए देयीए पत्तमसयणंमि ओहलो जाओ, स च से देययाए सज्जियं, पत्तमघण्णो य भगव, तेण पत्तमप्पहोत्ति गाथार्थः ॥ १०८२ ॥ इदानीं सुपासो, तस्योयतो नामान्वर्थः—ओमनानि पार्श्वान्यस्येति सुपान्वर्थः, सर्व एव च अर्हन्त एवम्भूता इत्यतो विशेषेण नामान्वर्थमभिधित्सुराह—

गम्भगए ज जणणी जाय सुपासा तओ सुपासजिणो ।

व्याख्या—गम्भगए जणणीए तिरयगराणुभावेण सोमणा पासा जायत्ति, ता सुपासोत्ति । एवं सर्वत्र सामान्याभिधान

१ से भवित्ते-मम पुत्तो भयिप्पत्ति स पौववत्त एतल्लाओकवरणाएप्पाओ एववहारं पुत्तनोः ऐस्सत्ति ताववेकए भवत्तं, इएता भणत्ति—एवं भवत्त, पुत्त माता देप्पत्ति एववहारिप्पत्ततामिहि भणत्ति इत्थं ताव तल्लं इत्तः, पत्तमादिगर्भेणुणेत्तेत्ति सुयत्ति । इदानीं पद्मप्रभा २ पद्मार्थं ॥ गर्भगते देव्याः पद्मशब्दे दोहदो जातः तच्च तस्य देवदत्ता सज्जितं पद्मजलम् भगवान् तेन पद्मप्रभ इति । इदानीं सुपार्थः—गर्भगते जनन्यासीर्यंकराणुभावेन सोमनो पासो जातमिति, तातः सुपार्थ इति ।

विशेषाभिधानं चाधिकृत्यार्थाभिधानविस्तरो द्रष्टव्यः, इह पुनः सुज्ञानत्वात् ग्रन्थविस्तरमयाद्य नाभिधीयत इति कृतं विस्तरेण, ईदृशानि चंदप्यहो-चन्द्रस्येव प्रभा-ज्योत्स्ना सौम्याऽस्येति चम्पूप्रभाः, तस्य सवेऽपि तिल्यगरा भव इव सोमलेसा, यिसेसो

जणणीपे चंदपियणमि होहलो तेण च्चामो ॥ १०८३ ॥

व्याख्या—यच्छब्दं ॥ देवीय चंदपियणमि होहलो चंदसरिसवणो य भगवं तेण चंदप्यमोसि गायार्थः ॥ १०८३ ॥ इदानीं सुविद्विंसि, तत्र शोभनो विधिरस्येसि सुविधिः, इह च सर्वत्र कौमह्यं विधिरूपते, तस्य सवेऽपि परित्ता, यिसेसो पुण

सम्बविहीसु अ कुसला गम्भगए तेण होह सुविद्विजिणे ।

व्याख्या—गाह्यं ॥ भगवंते गम्भगए सबविहीसु भेव विसेसओ कुसला जणणिंसि जेण तेण सुविद्विंसि जाम कय ॥ इदानीं सीयलो, तत्र सकलसत्त्वसन्तापकरणविरहादाह्वानकथायां शीतल इति, तस्य सवेऽपि अरिस्स मित्तस्स वा उवरिं सीयलपरसमाणा, यिसेसो जण

पिठणो दाहोपसमो गम्भगए सीयलो तेण ॥ १०८४ ॥

१ इदानीं चम्पूप्रभाः तत्र सर्वेऽपि सीधेकराज्य इव सीम्यहेइयाः भित्तेप-वत्कार्ये ॥ देव्याजगजपाने होहहः कायुत्तरसुखवंज मगवाए तेन चम्पूप्रभाः । इदानीं सुमिचिरिति तत्र सर्वेऽपि ईदृशः भित्तेप पुनः-गाणार्थः । भगवति गर्भगते सर्वविधिष्वेव भित्तेपतः कुपला जगदीति देव तेन सुविधिरिति जाम कय । इदानीं सीम्य-तत्र सर्वेऽपि जरीणां मित्राणां शीतलपुसमाणाः, भित्तेपः पुनः-

व्याख्या—५८७८ ॥ पितृणो वित्तदाहो पुण्युपण्णो ओसोहोहिं ण पठणसि, गळमण भगवंते देवीए परामुद्धस्स पउणो, तेण सीयलोत्ति गायार्थः ॥१०८४॥ इयाणि सेजंसो, तत्र भेयान्-समसमुचनस्यैव वित्तरा, प्राकृतसैन्या छान्द सराद्य भेयांस इत्युच्यते, तस्य सपेडवि सेलोगस्स सेया, विसेसो उण—

महरिषसिज्जारुणमि ओहलो तेण होइ सिजसो ।

व्याख्या—गाहवं । तस्स रसो परंपरागया सेज्जा देवतापरिगहिवा अच्चिज्जइ, ओ तं अहियइ तस्स देवया वयसगं करोति, गळमथे य देवीए ओहलो उचयिद्धा अकंठा य, आरसिउं देवया अयकंठा, तिरथगरनिमित्त देवया परिक्खिया, देवीए गळमप्यहायेण परं सेयं जायं, तेण से जामं कय सेजंसोचि ॥ इयाणि वसुपुज्जो, तत्र वसुनां पूज्यो वसुपूज्यः, यस्यो- देयाः, तस्य सपेडवि तिरथगरा इंदार्हण पुज्जा, विसेसो उण—

पूपइ वासवो ज अभिक्खणं तेण वसुपुज्जो ॥ १०८५ ॥

व्याख्या—५८७९ ॥ वासवो देवराया, तस्स गळमयस्स अभिक्खणं अभिक्खण जगणीए पूयं करेइ, तेण वासुपुज्जोसि,

१ पञ्चार्थ २ स्त्रिः पितृदाहः पूर्वोत्पन्न भोक्त्रेभ्यं प्रपुण्वते, गर्भगते भगवति देव्या परामुद्धः प्रपुणः तेन सीतक इति । इदानीं भेवांसः तत्र सर्वेऽपि त्रैलोक्यवत् भेपरत्तारः, विद्योऽय पुनः गावार्थः । तस्य हायः परमपाता यस्या देवतापरिगृहीताऽर्च्यते यस्यामाद्यमति तस्य देवतोपसर्गं करोति गर्भस्य च (भगवति) देवता होइइ उपविष्टाऽऽकाण्ठा च देवताऽऽरत्नाप्यभ्यन्ता, तीर्थेकरनिमित्तं देवता परीक्षिता, देव्या गर्भप्रमादेभिर्बं भेयो जातं, तेन तस्य नाम कृतं भेवांस इति । इदानीं वासुपूज्यः तत्र सर्वेऽपि तीर्थेकरा इत्यादीनां पूजणः, विद्योऽय पुनः-यन्त्रार्थ ३ वासवो देवराजः, तस्य गर्भगतस्वामीकल्पमभीष्टव्यं जगन्मया पूज्यो करोति तेन वासुपूज्य इति,

अथवा पशूणि-रयणाणि वासयो-येसमणो सो गन्धगए अभिवक्खणं अभिवक्खणं सं रायकुलं रयणेहिं पूरेइत्ति वासुपुज्जो ॥
गाधार्यः ॥ १०८५ ॥ इयाणिं विमलो, तत्र विगतमलो विमला, विमलानि वा ज्ञानादीनि यस्य, सामणलवक्खणं सपे
सिपि विमलाणि गाणदंसणाणि सरीरं च, विसेससक्खणं

विमलतणुवुट्ठि जणणी गन्धगए तेण होइ विमलजिणो ।

व्याख्या—पुषदं । गन्धगए मातूप सरीरं चुद्धी य मसीव विमला जाया तेण विमलोत्ति ॥ इयाणिं अणहो-तत्रानन्त
कर्माश्रययादनन्तः, अनन्तानि वा ज्ञानादीन्यस्येति, तस्य सपेहिपि अणता कम्मसा जिया सपेहिं च अणतानि
गाणार्हाणि, विसेसो पुण

रयणविचित्तमणत्त दामं सुमिणे तमोऽणंतो ॥ १०८६ ॥

व्याख्या—गाहापच्छदं ॥ 'रयणविचित्तं' रयणलचियं 'अणंतं' अश्महृषमाणं दामं सुमिणे अणणीप दिह, तजो
अणंतोत्ति गाधार्यः ॥ १०८६ ॥ इयाणिं धम्मो, तत्र दुर्गतौ प्रपतन्तं सत्त्वसत्तवं धारयतीति धर्मः, तस्य सपेहि पव
विहत्ति, विसेसो पुण—

१ अथवा पशूणि-रयणाणि वासयो-येसमणः स गन्धगतेऽमीकमधीक्यं तए राजकुलं रयणेः पुरवतीति वासुपुज्जः । सामान्यकथनं सर्वेषामपि
विमले ज्ञानवर्धने सरीरं च विसेसकथनं-पूर्वार्थः । गर्भगते मातुः सरीरं बुद्धिजातीय विमला जाया तेन विमल इति । इहावीममन्ताः तत्र सर्वेति अत्रान्ताः
कर्मापा भित्ता सर्वेषां चानन्तामि ज्ञानादीनि विसेसा पुनः-गाहापच्छदं च रयणविचित्तं-रयणचित्तमणलवक्खणं-अतिमहत्त्वमानं दाम लभे जवन्त्या इह ततोऽगम्य
इति । इहावी धर्मः, तत्र सर्वेभ्यो बुद्धिभिरपि इति विसेसः पुनः—

गन्धमागद पं जणणी जाय सुधम्मसि तेण धम्मजिणो ।

व्याख्या—गाह्यं ॥ गन्धमागद भगवते विसेसजो से जणणी दाणदयाइपहिं अहिगारेहिं जाया सुधम्मसि तेण धम्म जिणो भगव । इयाणिं सती, तय दान्तिवयोगात्तदात्मकस्यास्तत्कर्तृत्वाद्वा दान्तिविरिति, इदं साम्रणं, विसेसो पुण—

जाओ असिबोयसमो गन्धमागद तेण संतिजिणो ॥ १०८७ ॥

व्याख्या—एच्छंदं ॥ महंतं असियं आसि, भगवते गन्धमागद उवसंतंवि गाथार्थः ॥ १०८७ ॥ इदानीं कुंपू, तत्र कुन्ध्या तस्यां स्थितयानिति कुस्या, साम्रणं सबेवि पर्यविहा, विसेसो पुण

यूह रयणविचित्तं कुपु सुमिणंमि तेण कुयुजिणो ।

व्याख्या—गाह्यं । मणहरे अरुमुण्णप महप्पयसे यूह रयणविचित्तं सुमिणे वहुं पडिबुद्धा तेण से कुंपुत्ति णामं कयं । इदानीं अरो, तत्र—‘सर्वोत्तमे महासत्त्यकुळे य उपजायते । तस्याभिपृच्छये धृदैरसायर उदाहृतः ॥ १ ॥’ तस्य सर्वेडवि सत्त्वुत्तमे कुळे विद्धिकरा एय जायंति, विसेसो पुण

१ गाथार्थः । गर्मगते भगवति विधेयतत्त्वत्वा जवनी दानद्वारादिहेतुविकारेषु काता सुधर्मोति तेन धर्मजिनो भगवाण् । इदानीं शास्त्रिः—इदं सामान्य विरोधा पुनः—एवार्थः ॥ महद्विज्जमासीण्, भगवति गर्मसागत उपशान्तमिति । इदानीं कुम्पु, सामान्यं सर्वेड्येवविधा, विरोधा पुनः । गाथार्थः । मतोहरेड-गुणने महापदो हतुं एतन्निश्चित्य एते एषा प्रविबुद्धा तेन एतल कुम्पुतिरिति नाम हृतं । इदानीमरु—तत्र सर्वेडवि सर्वोत्तमे कुळे विद्धिकरा एय जायन्ते विरोधा पुनः—

सुमित्रे अर महरिह पासइ जणणी अरो तम्हा ॥ १०८८ ॥

व्याख्या—पंचकुर्यं ॥ गळमगए मायाए सुमित्रे सबरयणमओ अइसुदरो अइप्पमाणो य जम्हा अरओ दिहो तम्हा अरोचि से णामं कयंति गाथार्यः ॥ १०८८ ॥ इदानीं मल्लिचि, इह परीपहायिमल्लजयात्प्राकृतसैन्या छान्दसत्वाच्च मल्लि, तस्य सर्वेहपि परीसहमल्ल रागदोसा य मिहयसि सामर्णां, विसेसो

वरसुरइमल्लसयर्णमि दोहलो तेण होइ मल्लिजिणो

व्याख्या—(गाहइ)गळमगए माळए सबोचगवरसुरइकुसुममल्लसयणिजे दोहलो जाओ, सो य देवयाए पडिसमाणिओ दोहलो, तेण से मल्लिचि णामं कय । इदानीं मुणिसुबयोचि—तत्र मन्यते अगतस्त्रिकाजवस्थामिति मुनिः तथा शोभनानि व्रतान्यस्येति सुव्रतः मुनिश्चासौ सुव्रतमेति मुनिसुव्रतः, सवे सुमुणियसपभावा सुप्पया पसि सामर्णां, विसेसो

जाया जणणी ज सुम्बयसि मुणिसुम्बओ तम्हा ॥ १०८९ ॥

व्याख्या—(पञ्चकुर्यं)गळमगए णं माया अइव सुम्बया आयचि तेण मुणिसुबओचि णामं, गाथार्यः ॥ १०८९ ॥ इदानीं णमिसि-

। पञ्चकुर्यं ॥ गर्भयते माया सय्ये सर्वरत्नमयोऽतिमुत्तरोऽतिप्रमाणं वयादरको इत्युक्ताएर इति एव नाम कृतमिति । मल्लिचि तत्र सवैरिति परीचइ मल्ल रागदोषाच्च विहता इति सामान्यं निश्चयः—(गाथार्ये)वर्णयते मायाः सर्ववृत्तवस्तुमिदमुपमात्पञ्चकुर्ये दोहरो कताः स य वेवतवा यतिसम्पन्नापीतो दोहइ, तेव एव मल्लिचिचि नाम कृतं । इदानीं मुणिसुव्रत इति—सर्वे सुमुणियसपभावाः सुव्रतामेति सामान्यं, निश्चयः—(पञ्चकुर्यं) ॥ गर्भयते माताम्बीव सुव्रता बातेति तेन मुमिसुव्रत इति नाम । इदानीं वमिसिचि-

तत्र प्राकृतशरीरस्य छान्दसत्वात्प्राधान्यान्तरसम्भवाच्च परीपहोपसर्गादिनभनासमिरिति । तथा चाष्टौ व्याकरणान्यैग्रावीनि लोकेऽपि साम्प्रतमभिधानमात्रेण प्रसीतान्येष, अतः कतिपयशब्दविषयलक्षणाभिधानतुच्छे पाणिनिमत एव नाप्रहः कार्य इति, न्यासादिप्रयुक्तशब्दानामपि तेनासिद्धेः, न च ते सर्वोऽपि शब्दशास्त्रानभिज्ञा इति, कृत प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुतमा-
सत्य सर्वेद्विधि परीपहोपसर्गा गामिया कसाय(याव)सि सामर्ण्यं, विसेसो—

पणया पद्यतनिष्ठा वसियमित्ते जिणमि तेण नमी ।

व्याख्या—(गाइद) लक्षलिपिर्हि पद्यतपत्थिवेहि णयरे रोहिज्जमाणे अण्णराईहि देवीप कुच्छिप णमी उववण्णो, ताहे देवीप गढमत्स पुण्णसचीचोइयाए अट्टालमारोहुं सद्धा समुप्पणा, आरुढा य दिट्ठा परपत्थिवेहि, गढमप्पमायेण य पणया सामतपरिपया, तेण से णमिच्छि णामं कय । इदाणीं णेमी, तत्र धर्मचक्रस्य नेमिवत्तेमिः, सर्वेवि धम्मचक्रस्य णेमीभूयसि सामर्ण्यं, विसेसो

रिट्ठरपणं च नेमिं उप्पयमाण तओ नेमी ॥ १०९० ॥

व्याख्या—(पचछब्द) गढमगप तस्स मायाप रिट्ठरयणामओ महाइमहालओ णेमी उप्पयमाणो सुमिणे दिट्ठोसि, तेण

१ तत्र सर्वेद्विधि परीपहोपसर्गा नामिताः कणयाच इति सामान्यं विसेसः(गाथार्थ)–युद्धेच्छिः प्रत्यन्तपार्थिवेभगरे इप्पमानेअपराद्धमिः वेध्याः कुम्हो बभिसुत्तः तदा वेम्हा गर्भस्य पुम्भसत्थिवोदितावा अट्टालकमारोहुं अद्या समुत्पन्ना आरुढा च इष्टा परपार्थिविः गर्भप्रभावेय च प्रजताः सामन्तपार्थिवाः, तेन तस्य बभिसिरेति नाम कृतं । इदावीं वेमिः–सर्वेऽपि धर्मचक्रस्य नेमीभूता इति सामान्यं विसेसः–(पञ्चार्थ) गर्भगते तस्य मात्ताऽरिचालमयो महा विमहादयो भेदिरुत्तरतद् नमे इष्ट इति तेन

सुमित्रे अर महरिं पासइ जणणी अरो तम्हा ॥ १०८८ ॥

ध्यास्या—पेप्यन्त्रं ॥ गम्भगप मायाप सुमित्रे सवरयणमयो अइसुवरो अइप्पमाणो य जम्हा अरओ दिहो तम्हा अरोसि से यामं कर्यति गावार्थः ॥ १०८८ ॥ इदानीं महिषि, इह परीपहाविमलजयाध्याकृतसैन्या छान्दसत्वाच्च महिः, तस्य सवेहियि परीसइमल रागवोसा य निहयसि सामण्णं, विसेसो

वरसुरविमलसयणीमि बोइलो तेण होइ महिजिणो

ध्यास्या—(गाइब) गम्भगप माऊप सबोउगवरसुरहिकुसुममलसयणिजे दोहलो जाओ, सो य देययाप पढिसंमाणिओ दोहलो, तेण से महिसि यामं कर्ये । इदानीं मुणिसुवयोचि—उत्र मय्यते जगत्त्रिकाकावस्यामिति मुनिः तथा क्षोभनानि व्रताम्यस्येति सुवतः मुनिभासौ सुवतमेति मुनिसुवतः, सवे सुमुणियसवभावा सुब्बया यसि सामण्णं, विसेसो

जाया जणणी ज सुब्बयसि मुणिसुब्बमो तम्हा ॥ १०८९ ॥

ध्यास्या—(पच्छन्त्रं) गम्भगप णं माया अइव सुब्बया जायसि तेण मुणिसुब्बओसि याम, गायार्थः ॥ १०८९ ॥ इयाणीं जमिसि

१ पकार्थे ॥ यमंगते माया जमे सर्वरजमयोऽसि सुवरोऽसि यामात्मनः यथाहलो जवत्तयाह इति तत्र नाम इत्यमिति । महिरिति तत्र खद्वैरपि परीपह महा तपरोपाज विद्या इति जामात्मन् विवेक—(यावार्थ) यमंगते मायाः सर्वकुलजसुरमिदुमुयमात्मजसवोये दोहरो जायाः स च वेवत्तया प्रतिस्सम्भावीतो रोइकः तेन ज्ञान महिरिति नाम इत्यं । इदानीं मुणिसुवत इति—सर्वे सुमुभितसवभावाः सुवतामेति यामात्मन्, विवेक—(पकार्थे) ॥ यमंगते मायाज्जीव सुवता व्यतेति तेन मुनिसुवत इति नाम । इदानीं जमिसि—

व्याख्या—गङ्गमगएण भगवया णायकुळं विसेसेण घणेण वहियाइय तेण से णामं कर्यं घञ्जमाणेत्ति, गाथार्यः॥१०९१॥
 एयमेतायता प्रथेन तिस्रोऽपि मूलसूत्रगाथा व्याख्याता इति ॥ अथुना सूत्रगाथैव—

एय मए अभियुआ विहुयरयमत्ता पडीणजरमरणा । चउधीसंसि जिणयरा तित्थयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥
 अस्या व्याख्या—‘एयम्’ अनन्तरोक्तेन प्रकारेण ‘मए’ इत्यात्मनिर्वेसमाह, ‘अभिपुता’ इति आभिमुख्येन सुता अभिपुता इति, स्यनामभिः कीर्तिता इत्यर्थः, किञ्चिदिष्टास्ते !—‘विपूतरजोमळाः’ तत्र रज्ज्ब मल्ल रज्जोमळौ विपूतौ—प्रकम्पितौ अनेकार्थेत्याह्वा अपनीती रज्जोमळौ येस्ते तथाविधाः, तत्र वध्यमानं कर्म रज्जो भण्यते पूर्यवच्च तु मल इति, अथवा घञ्जे रजः निकाचित मलः, अथयेर्यापथं रजः साम्प्रत्यिक मल इति, यत एवैवग्नूता अत एव प्रक्षीणजरामरणाः, कारणभावादित्यर्थः, तत्र जरा—ययोहानिलक्षणा मरण तु—प्राणत्यागलक्षणं, प्रक्षीणे जरामरणे येषां ते तथाविधास्तुर्विधतिरपि, अविद्ययाचदन्त्येऽपि, ‘जिनयरा’ श्रुतादिजिनप्रयानाः, ते च सामान्यकेवलिनोऽपि भवन्ति अत आह—तीर्यकरा इति, एतत्समानं पूर्येण, ‘मे’ मम, किं !—‘प्रसीदन्तु’ प्रसादपरा भवन्तु, स्यात्—‘क्षीणक्षेपस्थाश्च पूजकानां प्रसाददास्ते हि । तच्च न यस्मात्तेन पूर्याः क्लेशक्षयादेय ॥ १ ॥ यो वस्तुतः प्रसीदति रोपमपश्यं स याति निन्दायाम् । सर्वत्रात्मविषयस्य हितदः कथं स भवेत् ? ॥ २ ॥ तीर्थकरास्तिह पस्माद्रागद्वेषक्षयात्रिजोकविदः । स्वात्मपरतुल्यविषयाश्चातः सन्निः सदा पूर्याः ॥ ३ ॥ शीतार्दिहेतु च यथा द्वेषं वह्निर्न याति राग या । नाऽऽह्वयति वा सथाऽपि च तमाश्रिताः स्वैष्टमश्नुयते ॥ ४ ॥

१ तर्भगतेन भगवता गणकुळं विसेसेव घणेन वहितं तेन तल्ल नाम कृतं वर्धमान इति ।

से रिङ्गुनेमिप्ति नामं कर्तुं, गाथार्थः ॥ १०९० ॥ इदानीं पासोसि, तत्र पूर्वोक्तयुक्तिकापादेव पश्यति सर्वभाषानिति पार्श्वे, पश्यन् इति धान्ये, तस्य सवेडवि सप्तभाषाणं आणगा पासगा यसि सामर्णं, यिसेसो पुण—

सत्पं सयणे जणणी तं पासइ तमसि तेण पासजिणो ।

व्याख्या—(गाइइ) गन्धमण भगवते सेलोइयवे सत्तसिरे नामं सयणिजे यिक्खिजे माया से सुविणे दिइत्ति, तद्वा मंधकारे सयणिज्जगयाए गन्धमप्यभावेण य एतं सत्पं पासिऊणं रण्णो सयणिजे निग्गया वाद्वा चडाविया मणिमो य—एस सत्प्यो वच्चइ, रण्णा मणियं—इइं आणसि !, मणइ—येच्छामि, दीयएण पलोइमो, दिहो य सत्प्यो, रण्णा चिंता गम्भस्स पसो अइसयप्यद्वावो जेण एरिसे विमिरापयारे पासइ, तेण पासोसि नामं कर्तुं । इदानीं वद्धमाणो, तत्रोत्पत्तेरारम्य ज्ञानादिभिर्वर्द्धत इति वर्द्धमानः, तस्य सवेवि जाणाइगुणेहिं वहुइत्ति, यिसेसो पुण

वहुइ मायकुलंति अ तेण जिणो वद्धमाणुप्ति ॥ १०९१ ॥

। तस्मादिदमेमिति नाम कृतं । इदानीं पार्श्वे इति—तत्र सर्वेभ्यः आचकारावशकमेति धामान्यं विशेषः पुनः—(गाथार्थे)प्रार्थयते प्रगच्छति हेतोरुपशमनये घटविरतं नामं सप्तवीधे विविक्कने माता इववती वल्ल श्रम इति, तथाऽन्वकारे सप्तवीधयवता प्रार्थयथावेन पातपुण्यं तस्यै दग्धा राज्ञः क्षत्रवीयादि यंतो बाहुज्जयस्सिो ममित्तम्—एव सर्वो मज्झिमे—कृतं जायसि !, भजसि—पश्यसि, दीयेव प्रकरोक्ताः इदम् सर्वे राज्ञश्चिन्ता—प्रार्थयते एवमिति सप्तपथावो वेनेइसे विमिराप्यकारे वरवति, तेन पार्श्वे इति नाम कृतं । इदानीं वर्द्धमानः, तत्र सर्वेभ्यः ज्ञानादिगुणैर्बर्द्धन्त इति विशेषः पुनः—

प्यास्या—गर्भगण भगवया णायकुलं विसेसेण घणेण वट्टियाइयं तेण से णामे कयं घट्टमाणेत्ति, गायार्थः॥१०९१॥
 एषमेतापता ग्रन्थेन लिखोऽपि मूलसूत्रगाथा व्याख्याता इति ॥ अधुना सूत्रगाथे—

तय मण अभिगुआ यिदुयरयमला पहीणजरमरणा । चउवीसंपि जिणघरा तिरुथयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥
 अस्या व्यास्या—‘एवम्’मनन्तरोक्तेन प्रकारेण ‘मण’ इत्यात्मनिर्देशमाह, ‘अभिगुआ’ इति आभिमुख्येन स्युता अभिप्लुता इति, स्वनामभिः कीर्तिता इत्यर्थः, किंविशिष्टास्ते !—‘यिदुतरज्जोमलाः’ तत्र रज्ज्ज मलज्ज रज्जोमलौ विधूतौ—प्रकम्पितौ अनेकार्थत्वाद्वा अपनीतौ रज्जोमलौ वैस्ते तथाविधाः, तत्र वच्यमानं कर्म रज्जो मज्जते पूर्ववत् तु मल इति, अथवा घट्टं रजः निरुपित मलः, अथवेर्यापथ रजः साम्प्रसारिक मल इति, यत् पचैयम्भूता अत एव प्रक्षीणज्वरामरणाः, कारणभावादित्यर्थः, तत्र जरा—वयोहानिलक्षणा मरण तु—प्राणत्यागलक्षणं, प्रक्षीणे ज्वरामरणे येषां ते तथाविधास्त्वुर्विधशतरपि, अविशब्दाच्चदन्येऽपि, ‘जिनघराः’ श्रुतादिजिनप्रधानाः, ते च सामान्यकेवलिनोऽपि भवन्ति अत आह—तीर्थकरा इति, एतत्समानं पूर्वेण, ‘मे’ मम, किं !—‘प्रसीदन्तु’ प्रसादपरा भवन्तु, स्यात्—‘क्षीणक्षुश्र्वाश्च पूजकानां प्रसादवास्ते हि । तच्च न यस्मात्तेन पूग्याः क्षुश्र्वायादेव ॥ १ ॥ यो पस्तुतः प्रसीदति रोपमवश्य स याति निम्बायाम् । सर्वत्रासमचित्तश्च सर्व हितवः कथं स मयेत् ॥ २ ॥ तीर्थकरास्तिष्ठ ह यस्माद्रागद्वेषक्षयाग्निशोकयिदः । स्वात्मपरतुल्यचित्ताश्चात’ सन्निः सदा पूग्याः ॥ ३ ॥ क्षीतादिक्षेपु च यथा द्वेषं वद्धिर्न याति रागं वा । नाऽऽह्वयति धा तथाऽपि च तमाश्रिताः स्वेष्टमश्नुयते ॥ ४ ॥

१ गर्भपदेन भगवता जल्लकुलं किरीयेण घणेण वट्ठितं तेन तल्ल नाम कृतं वर्धमान इति ।

तद्वत्तीर्यकरान् ये त्रिमुधनभाधप्रभावकान् भक्त्या । समुपाश्रिता जनास्ते भयशीतमपास्य यान्ति शिवम् ॥ ५ ॥” एत
 बुक्तं भवति—यद्यपि ते रागादिरद्वितत्वात् प्रसीदन्ति तथापि तानुद्दिश्याद्विग्न्यधिष्ठाभणिकस्मानन्त-करणशुद्ध्या अभि-
 प्रवक्तव्यं तत्पूर्विकैवाभिलषितफलायासिर्भवतीति गायार्थः ॥ तथा—

किन्तियर्बदियमहिआ जेए लोगस्स लसमा सिद्धा । आरुगगयोहिलाम समाहियरमुत्तम विंतु ॥ ३ ॥

इयमपि सूत्रगाथैव, अस्या व्याख्या—कीर्तिताः—स्वनामभिः प्रोक्ताः वन्दिताः—त्रिविधयोगेन सम्यक्स्तुताः मयेत्यात्म
 निर्वेदे, महिता इति वा पाठान्तरमिदं च, महिताः—पुण्यादिभिः पूजिताः, क एत इत्यत आह—य एते ‘लोकस्य’ प्राणि-
 लोकस्य मिथ्यात्वादिकर्ममकरकण्डूभावेनोचमा—प्रधानाः, ऊर्ध्वं या तमस इत्युत्तमसः, ‘उत्प्रायन्त्योर्घ्यगमनोच्छेदनेष्वि’ति
 वचनात्, प्राकृतसैल्या पुनरुचमा लब्धन्ते, ‘सिद्धा’ इति सितं भातमेवामिति सिद्धा—कृतकृत्या इत्यर्थः, अरोगस्य
 भाव आरोग्यं—सिद्धत्वं तदर्थं बोधिलामः—मेस्य जिनधर्मप्राप्तिबोधिलामोऽभिधीयते सं, ग वानिदानो मोक्षायैव प्रशस्यत
 इति, तदर्थमेव च तावत्किं !, तत आह—समाधानं—समाधिः, स च द्रव्यभावमेवादौ द्विविधः, तत्र द्रव्यतमाधिर्यतुपयो-
 गस्वास्थ्यं भवति तेषां वाऽविरोध इति, भावसमाधिस्तु ज्ञानाविसमाधानमेव, तदुपयोगादेव परमस्वास्थ्ययोगादिति,
 यतश्चायमिदं द्विषाऽतो द्रव्यसमाधिभ्यश्चच्छेदार्थमाह—धरं—प्रधान भावसमाधिमित्यर्थः, असावपि तारतम्यभेदावनेक-
 र्थैव अत आह—उत्तमं—सर्वोत्कृष्टं दत्तु—प्रयच्छन्तु, आह—किं तेषां प्रदानसामर्थ्यमस्ति !, न, किमर्थमेवमभिधीयत इति !,
 लब्ध्यते, भक्त्या, वक्ष्यति च—‘भासा असच्चमोसा’ इत्यादि, नवरं तत्रक्त्या स्वयमेव तत्प्राप्तिरुपजायत इति कृतं विस्त-

रेणेति गायार्थः ॥ ६ ॥ व्याख्यातं तेनैत इदं सूत्रगाथाद्वयम्, अपुना सूत्रस्पर्शिकया प्रतन्यते, तत्राभिष्टयकीर्तनैका र्थिकानि प्रतिपादयन्नाह—

गुहगुणणयदणनमसणाणि एगद्विआणि पृथाणि । किस्सण पसेसणावि अ विणयपणामे अ एगद्धा ॥ १०९२ ॥
व्याख्या—स्तुतिः स्तयनं यन्दनं नमस्करणम् एक्यर्थिकान्येतानि, तथा कीर्तनं प्रशंसैव विनयप्रणामौ च एकार्थिका-
नीति गायार्थः ॥ १०९२ ॥ साम्प्रतं यदुक्तम् ‘उत्तमा’ इति तद्व्यापिख्यासुरिवमाह—

मिच्छस्तमोहणिआ नाणापरणा चरिस्तमोहाओ । तिचिइतमा वम्मुक्का तग्हा ते उत्तमा इति ॥ १०९३ ॥

व्याख्या—मिथ्यात्वमोहनीयात् तथा ज्ञानावरणात्तथा चारित्रमोहाद् इति, अत्र मिथ्यात्वमोहनीयग्रहणेन दर्शन-
सप्तकं गृह्यते, तन्नानन्तानुपनिषत्प्रत्यारः कपायास्तथा मिथ्यात्वाद्विप्रये च, ज्ञानावरणं मतिज्ञानाद्यावरणमेवात् यच्च
विषं, चारित्रमोहनीय पुनरेक्यविक्षतिभेदं, तद्यानन्तानुबन्धिरहिता द्वादश कपायास्तथा नव नोकपाया इति, अस्मादेव
यत्स्त्रियिष्यतमसः, किम् ?—उम्मुक्काः—प्राबल्येन मुक्ताः, पृथग्भूता इत्यर्थः, तस्मात्ते भगवन्तः, किम् !, उत्तमा भवन्ति,
ऊर्ध्वं तमोयुत्तरिति गायार्थः ॥ १०९३ ॥ साम्प्रतं यदुक्तं ‘आरोग्यबोधिलाभ’मित्यादि, अत्र भावार्थमविपरीतमनवगच्छन्नाह—
आरुगगपोहिलाभ समादिपरमुत्तम च मे दित्तु । किं नु इ निमाणमेअ ति, विमासा इत्य कायब्बा ॥ १०९४ ॥

व्याख्या—आरोग्याय बोधिलाभः आरोग्यबोधिलाभस्तं, भावार्थः प्रागुक्त एव, तथा समाधिपरमुत्तम च ‘मे’ मम
इदत्विति यदुक्तम्, अत्र काका पृच्छति—‘किं नु इ निमाणमेअ’ति तत्र किमिति परप्रश्ने, नु इति यित्तर्कं, नु तत्समर्थने,

तद्वर्चीर्यकरणं ये त्रिमुद्यनभायप्रभावकान् भक्ष्या । समुपाभिता जनास्ते भवन्तीतमपास्य यान्ति शिवम् ॥ ५ ॥” एत
 दुक्तं भवति—यद्यपि ते रागादिरदितत्वाच्च प्रसीदन्ति तथापि तानुद्दिश्याधि-त्यचिन्तामणिकल्पानन्त-करणशुद्ध्या अभि-
 प्रवर्द्धणां सत्पूर्विकैवामिषितफलावासिर्मवतीति गायार्थः ॥ तथा—

किञ्चित्परिवर्दियमद्विधा जेए लोगतस उस्तमा सिद्धा । आरुगगयोदिलाभ समाद्विचरमुत्तम विदु ॥ ३ ॥

इयमपि सुप्रगाथैव, अस्मा व्याख्या-कीर्तिता-स्वनामभिः प्रोक्ताः यन्विताः—त्रिविधयोगेन सम्यक्स्तुताः मयेत्याम
 निर्देष्टे, महिता इति वा पाठान्तरमिदं च, महिता-पुण्यादिभिः पूजिताः, क एत इत्यत आह—य एते ‘लोकस्य’ प्राणि-
 लोकस्य निष्कृतादिकर्ममलकसङ्गाभावेनोत्तमा-प्रधानाः, कर्त्तव्यं वा तमस इत्युत्तमस्य, ‘वर्ष्मायस्योर्ध्वगमनोच्छेदनेष्वि’ति
 वचनात्, प्राकृतस्यैस्या पुनरुत्तमा उच्यन्ते, ‘सिद्धा’ इति सिद्धं धातुमेवामिति सिद्धाः—कृतकृत्या इत्यर्थः, अरोगस्य
 भाय आरोग्य-सिद्धत्वं तदर्थं बोधित्वाभ-मेत्य जिनधर्मप्राप्तियोर्योपि लाभोऽभिधीयते तं, स चानिदानो मोक्षार्थेय प्रशस्यत
 इति, तदर्थमेव च तावत्किं !, तत आह—समाधानं-समाधिः, स च द्रव्यभायभेदाद् द्विविधः, तत्र द्रव्यसमाधिर्यदुपयो
 गत्वास्त्वं भवति तेषां याद्विरोध इति, भावसमाधिस्तु ज्ञानादिसमाधानमेव, तदुपयोगादेव परमस्वास्थ्ययोगादिति,
 यतश्चायमित्यर्थं द्विषाऽतो द्रव्यसमाधिष्व्यवच्छेदार्थमाह—यरे-प्रधान भावसमाधिमित्यर्थः, असायपि तारतम्यभेदादनेक-
 धैव अत आह—उत्तमं-सर्वोत्कृष्टं यदपु-ग्रयच्छन्तु, आह—किं तेषां प्रदानसामर्थ्यमस्ति !, न, किमर्थमेवमभिधीयत इति !,
 उच्यते, भक्ष्या, वक्ष्यति च—‘भासा असङ्गमोसा’ इत्यादि, नवरं तत्रक्ष्या स्वयमेव तत्प्राप्तिरुपजायत इति कृतं विल्ल-

उच्यते, सत्यमेवत, नपर भक्त्या भाषितेना, अग्यथा नैव 'क्षीणेप्रमद्वेषाः' क्षीणरागाद्वेषा इत्यर्थः, 'ददति' प्रयच्छन्ति, किं न प्रयच्छति !, अत आह—समाधिं च योधिं चेत्येति गायार्थः ॥ १०९५ ॥ किं च—

एतं ते हि दापय न विभं जिणयेरहिं सन्धेहि । वंसणनाणचरिसस्त एतं ति विहस्त उवएसो ॥ १०९६ ॥
 व्याख्या—यस्मैर्दातव्यं तद्वत्तं जिनयरेः 'सर्वे' ऋणमादिभिः पूर्वमेव, किं च दातव्य !—दर्शनज्ञानचारित्रस्य सम्बन्धि भूतः आरोग्यादिप्रसाधक एव विविधस्योपदेशः, इह च दर्शनज्ञानचारित्रस्येष्टुर्कं, मा भूदिवमेकमेव कस्यचित्सम्बन्धित्यय इत्यतस्तद्व्युदासार्थं त्रिविधस्येत्यादेति गायार्थः ॥ १०९६ ॥ आह—यदि नाम दत्तं ततः किं साम्प्रतमभिलषितार्थप्रसाधन सामर्थ्यरहितस्ते !, ततश्च तद्वक्तिः क्रोपयुज्यते इति !, अत्रोच्यते—

भन्तीहि जिणयराणं त्विज्जन्ती पुण्यसंचिमा कम्मा । आपरिअनमुक्कारेण विज्जा मत्ता य सिज्जति ॥ १०९७ ॥
 व्याख्या—'भक्त्या' भन्त'करणप्रणिधानलक्षणया 'जिनवराणां' तीर्थकराणां सम्बन्धिन्या हेतुमूतया, किं !, 'क्षीयन्ते' क्षयं प्रतिपद्यन्ते 'पूर्वसंचितानि' अनेकभयोपात्तानि 'कर्माणि' ज्ञानाधरणादीनि, इत्थंस्वभावत्वादेव तद्वक्तेरिति, अस्मिन्नेषार्थे इष्टान्तमाह—तथाहि—आचार्यनमस्कारेण विद्या मन्त्राश्च सिद्ध्यन्ति, तद्वक्तिमतस्तत्त्वस्य शुभपरिणामत्वाच्चत्सिद्धिप्रतिपन्नधर्मक्षयादिति भायनीय, गायार्थः ॥ १०९७ ॥ अतस्साध्वी तद्वक्तिः, यस्तुतोऽभिलषितार्थप्रसाधकत्वाद्, आरोम्ययोधिलाभादेरपि तद्विर्यस्यत्वाद्, तथा चाऽऽह—

निदानमेतदिति, -यथुक्तमारोग्यादि ददतु, यदि निदानमलभनेन, सूत्रे प्रसिद्धत्वात्, न चेत् व्यर्थमेवोच्चारणमिति,
गुरुराह-‘विभासा परस्य फायव’स्ति विधिषा भाषा विभाषा-विषयविभागव्यवस्थापनेन व्याख्येयार्थः, अत्र कर्तव्या, इय
मिह माधना-नेव निदानं, कर्मवन्धोत्तुल्लाभावात्, तथाहि-सिध्वावर्धनाविरसिप्रमादकपाययोगा यन्धहेतवः, न च
मुक्तिप्रार्थनायाममीपामन्यतरस्यापि सम्भव इति, न च व्यर्थमेव तदुच्चारणमिति, ततोऽन्तःकरणशुद्धेरिति गार्थाः
॥ १०९४ ॥ आह-न नामेदमित्यं निदानं, तथापि तु पुष्टमेव, कथम् !, इह स्तुत्या आरोग्यादिप्रदातारः स्युर्न पा !,
यथाप्याः पञ्चस्तेषां रागादिमन्त्रप्रसङ्गः, अथ चरमः तत आरोग्यादिप्रदानविकला इति जानानस्यापि प्रार्थनायां नृपायाद-
दोषप्रसङ्गः इति, न, इत्थं प्रार्थनायां नृपायादायोगात्, तथा चाह-

भासा असबमोसा नवर भन्तीह भासिआ यसा । न तु स्त्रीणपिज्जवोसा विंति समाहिं च पोहिं च ॥१०९५॥
व्याख्या-भाषा असत्त्वामृषेयं वर्तते, सा चामन्त्रण्यादिभेदादनेकविधा, तथा चोक्तम्-“आमन्त्रणि आणवणी जायणि
तह पुच्छणी य पन्नयणी । पञ्चक्लाणी भासा भासा इच्छाणुलोमा ॥ १ ॥ अणमिगहिआ भासा भासा य अभिगहंमि
वोअबा । संसयकरणी भासा वोयह अवोयहा चेव ॥ २ ॥” इत्यादि, तत्रेह पाचन्याऽधिकार इति, यतो याच्यायां वर्तते,
यदुत-‘आरुगवोहिआम समाहियमुत्तमं विंतु’स्ति । आह-रागादिरहितत्वादारोग्यादिप्रदानविकलास्ते, ततश्च किमनयेति !,

१ अन्त्रणवणी काज्जापणी पाचणी तथा प्रच्छणी च प्रज्ञावती । प्रज्ञावती भाषा भावेनप्रज्ञुलोमा च ॥ १ ॥ अणमिगहिआ भासा यथा अणियह
वोअव्या । संसयकरणी भाषा व्याख्याअवोयहा च ॥ २ ॥

उच्यते, सत्यमेवत्, नयरे भक्त्या भाषितेषा, अग्न्या नैय 'क्षीणप्रेमदेषाः' क्षीणरागदेषा इत्यर्थः, 'वदति' प्रयच्छति, किं न प्रयच्छति?, अत आह-समाधिं च योधिं चेति गायार्थः ॥ १०९५ ॥ किं च—

ज तेहिं वापय्य न दिशं जिणयेरहिं सव्येहिं । वसणनाणचरिसस्स एस तिविइस्स उवपसो ॥ १०९६ ॥
 व्याख्या—यत्तदेतदर्थं तद्वत् जिणयेरहिं सव्येहिं 'सर्वे' ज्ञापमादिभिः पूर्वमेव, किं च वाच्य !—दर्शनज्ञानचारित्रस्य सम्बन्धि भूतः आरोग्यादिप्रसाधक एव त्रिपिपस्योपदेशः, इह च दर्शनज्ञानचारित्रस्येयुक्तं, मा मूर्खिदमेकमेव कस्यचित्सम्प्रत्यय इत्यतस्तद्व्यासाय त्रिपिपस्येत्यादेति गायार्थः ॥ १०९६ ॥ आह—यदि नाम वचं ततः किं साम्प्रतमभिलषितार्थप्रसाधन सामर्थ्यरहितास्ते!, ततश्च तत्रकिः क्रोपयुज्यते इति!, अत्रोच्यते—

नत्तीइ जिणवराणा न्विज्जती पुण्वसविआ कम्मा । आपरिअननुकारेण विज्जा मंता ए सिउज्जति ॥ १०९७ ॥
 व्याख्या—'भक्त्या' अन्तःकरणप्रणिधानलक्षणया 'जिनवराणां' तीर्थकराणां सम्बन्धिन्या हेतुमूतया, किं?, 'क्षीयन्ते' एव प्रतिपद्यन्ते 'पूर्वसञ्चितानि' अनेकभवोपाप्तानि 'कर्माणि' ज्ञानाचरणादीनि, इत्थंस्वभावत्वादेव तत्रकेरिति, अस्मि तेयार्थे दृष्टान्तमाह—उभाहि—आचार्यनमस्कारेण विद्या मन्त्राश्च सिद्ध्यन्ति, तत्रकिमतस्तत्त्वस्य शुभपरिणामत्वाच्चत्तिस्त्रि प्रतिपद्यककर्मक्षयादिति भावनीयं, गायार्थः ॥ १०९७ ॥ अतस्साध्वी तत्रकिः, वस्तुतोऽभिलषितार्थप्रसाधकत्वाद्, आरो ग्ययोधिजाभादेरपि तन्निर्वर्त्यत्वात्, तथा चाऽऽह—

भस्तीह जिणवराण परमाए लीणपिज्जवोसाण । आरुग्गवोहिलाभं सुमाहिमरण च पावति ॥ १०९८ ॥
 व्याख्या—मक्स्या जिनवराणां, किंविञ्चिद्यथा !—‘परमया’ प्रधानया भावमकत्येत्यर्थाः, ‘क्षीणेप्रेमद्वेषाणां’ जिनानां
 किम् !, आरोग्यवोचिखामं समाधिमरणं च प्राप्नुयन्ति प्राणिन इति, इयमत्र भावना—जिनमक्स्या कर्मक्षयस्ततः सकल
 कस्याणावाप्तिरिति, अथ समाधिमरणं च प्राप्नुवन्तीत्येतदरोम्यवोचिखामस्य हेतुत्वेन द्रष्टव्यं, समाधिमरणप्राप्तौ नियमत
 एव तस्माद्विरिति गद्यार्थः ॥ १०९८ ॥ साम्प्रतं बोधिलामप्राप्तावपि जिनमक्स्मिन्नात्रादेय पुनर्वोचिखामो भविष्यत्येव,
 किमनेन वर्तमानकालवृष्णरेयानुष्ठानेनेत्येवंबाधिनमनुष्ठानप्रमादिनं सत्यमधिकृत्यौपदेशिकमिदं गायस्त्रयमाह—

छद्धिक्खिअ च वोहिं अकरिंतोडणागयं च पत्थंतो । वन्धिअसिअह त विन्मल ! इमं च अल्ल च बुद्धिद्विसि ॥ १०९९ ॥
 छद्धिक्खिअ च वोहिं अकरिंतोडणागयं च पत्थंतो । अल्लेवाह वोहिं लल्लिमसि कयरेण मुल्लेण ! ॥ ११०० ॥

व्याख्या—‘छद्धेक्षिअं’ च’सि लक्ष्म्यां च—प्राप्तां च वर्तमानकाले, कां ?, ‘वोधिं’ जिनधर्मप्राप्तिम्, ‘अकुर्वन्’ इति कर्मप-
 राधीनतया सवतुष्ठानेन सफलाभुर्बन् ‘अनागतां च’ आगत्यामस्यां च प्रार्थयन्, किम् !, द्रष्टव्यसि यथा त्वं हे विह्वल !—
 अहमकृते ! इमां चान्यां बोधिमधिकृत्य, किं !, ‘बुद्धिद्विसि’ वेशीवचनतः अस्त्वसि, न भविष्यतीत्यर्थाः ॥ तथा लक्ष्म्यां च
 बोधिमभुर्वजनागतां च प्रार्थयन्, अल्लेवाह’सि निपातः असूयायाम्, अन्ये तु व्याचष्टे—अन्यामिदानीं वोधिं
 छप्त्वसि, किं !, क्वरेण मृत्येन !, इयमत्र भावना—वोचिखामे सति तपःसंयमानुष्ठानपरस्य प्रेत्य वासनावशात्तत
 त्ववृष्टिरेव वोचिखामोऽभिधीयते, तवतुष्ठानरहितस्य पुनर्यासनाऽभावात्तत्कर्म तत्प्रवृत्तिरिति बोधिलामानुपपत्तिः,

स्यादेतद्, एवं सत्याद्यस्य बोधिताभस्यासम्भव एवोपगम्यस्त्वः, वाचनाऽभावात्, न, अनावृत्तिं सारं राधावेवोपमानेनानामोगत्वा
 एव कथञ्चित्कर्मस्यतस्तदवाप्तेरित्येतदावेदितमेवोपोषुपात इत्यलं विस्मरेणेति गाथाद्वयार्थः ॥१०९९-११००॥ तस्मात्सति
 बोधिताभे तपस्संयमानुष्ठानपरेण भवितव्यं, न यत्किञ्चिच्चैत्याद्यालम्बनं चेत्तस्याथाय प्रमादिना भवितव्यमिति, तपस्सं

यमोद्यमयतश्चैत्यादिषु कृत्याविराधकृत्वात्, तथा चाऽऽह—

नेहयकुलगणसंघे आपरिआण च पवयण सुष्टु अ । सर्व्वेसुचि तेण कयं तवसंजममुज्जमंतेण ॥ ११०१ ॥
 व्याख्या—चैत्यकुलगणसंघेऽतथाऽऽचार्याणां च तथा प्रवचनश्रुतयोश्च, किं !, सर्व्वेष्वपि तेन कृत, कृत्यमिति
 गन्त्यते, केन !, तपःसंयमोद्यमयता साधुनेति, तत्र चैत्यानि—अहंप्रतिमालक्षणानि, कुलं—विद्याधरादि, गणः—कुलसमुदायः
 सङ्घः—समस्त एव साध्यादिसङ्घाताः, आचार्याः—प्रवीताः, चशब्दादुपाध्यायादिपरिग्रहः, भेदाभिधानं च प्राधान्यख्याप-
 नार्थम्, एयमन्यत्रापि द्रष्टव्यं, प्रवचनं—द्वादशाङ्गमपि सूत्रार्थतत्त्वभयरूपं, श्रुतं सूत्रमेव, चशब्दः स्वगत्तानेकमेदप्रदर्शनायैः,
 एतेषु सर्व्वेष्वपि स्थानेषु तेन कृतं कृत्य यस्तपःसंयमोद्यमवान् वर्तते, इयमत्र भावना—अयं हि नियमात् ज्ञानवर्धनस-
 मर्थो भवति अयमेव च गुरुलायमालोच्य चैत्यादिकृत्येषु सम्यक् प्रवर्तते यथैहिकामुष्मिकगुणवृद्धिर्भवति, विपरीतस्तु
 कृत्येऽपि प्रवर्तमानोऽप्यविवेकावकृत्यमेव संपादयति, अत्र बहु वक्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११०१ ॥ एवं तावद्गतं सूत्र-

मूढ 'एवं मए अभिषुप'त्यादि गाथाद्वय, साम्प्रत—

चवेसु निगमलयरा आह्वेसु अहिजं पयासयरा । सागरवरगंभीरा सिद्धा सिद्धिं मम दिसतु ॥ ७ ॥

‘मत्तीइ जिणवरण परमाए लीणपिण्णदोसाणं । आरुगगबोहिलाभं समाहिमरण च पावति ॥ १०९८ ॥

ध्यास्या—भक्त्या जिनदराणां, किंविशिष्टया !—‘परमया’ प्रधानया भावभक्त्येत्यर्थः, ‘लीणप्रेमद्वेषाणां’ जिनानां, किम् !, आरोग्यबोधिखामं समाधिमरणं च प्राप्नुवन्ति प्राणिन इति, इयमत्र भावना—जिनभक्त्या कर्मव्यस्ततः सकल कल्याणाबाधिरिति, अत्र समाधिमरणं च प्राप्नुयन्तीत्येवदारोग्यबोधिखामस्य हेतुत्वेन ब्रह्म्यं, समाधिमरणप्राप्तौ नियमत एव तद्व्याप्तिरिति गाथार्थः ॥ १०९८ ॥ साम्प्रतं बोधिखामप्राप्तावपि जिनमहिमात्रादेव पुनर्बोधिखामो भविष्यत्येव, किमेनेन वर्तमानकालपुष्करेणानुष्ठानेनेत्येवंपाणिनमनुष्ठानप्रमादिनं सस्यमधिकृत्यौपदेशिकमिदं गाथाद्वयमाह—

सद्धिस्सिज च बोहिं अकरितोऽणागयं च पत्थतो । वन्धिउसि जइ त विज्जमल । इमं च अस च बुकिहिसि ॥ १०९९ ॥

सद्धिस्सिजं च बोहिं अकरितोऽणागयं च पत्थतो । अर्शंवाइ बोहिं लडिमसि कपरेण सुल्लेण ? ॥ ११०० ॥

ध्यास्या—‘उद्धेक्षियं च’सि लब्धो च—प्राप्तो च वर्तमानकाले, को !, ‘बोधिं’ जिनधर्मप्राप्तिम्, ‘अकुर्वन्’ इति कर्मपराधीनतया सदनुष्ठानेन सकलामकुर्वन् ‘अनागतं च’ आयत्यामन्यां च प्रार्थयन्, किम् !, ब्रह्मसि यथा त्वं हे विबुध !—अब्रमकृते ! इमां चान्धां बोधिमपिकृत्य, किं !, ‘बुकिहिसि’ देखीवचनतः अस्म्यसि, न भविष्यतीत्यर्थः ॥ तया लब्धो च बोधिमकुर्वन्ननागतं च प्रार्थयन्, अर्शंवाइति निपातः असूयायाम्, अन्ये तु व्याचक्षते—अन्यामिदानीं बोधिं लप्स्यसि, किं !, कतरेण मूत्सेन !, इयमत्र भावना—बोधिखामे सति सपत्तंयमानुष्ठानपरस्य प्रेत्य वासनावशात्तत्र व्यवृत्तिरेव बोधिखामोऽभिधीयते, तदनुष्ठानरहितस्य पुनर्वासनाऽभावात्तत्कर्म तत्रवृत्तिरिति बोधिखामानुपपत्तिः,

स्वादेतद्, एवं सत्याद्यस्य बोधिलाभस्यासम्भय एवोपन्यस्तः, वासनाऽभावात्, न, अनार्षिसंसारैराधावेधोपमानेनानामोगत
 एष कथयिरकर्मस्यतस्तदयाधेरित्येतदायैदित्तमेवोपोबुधात इत्यलं विस्तरेणेति गाथाद्वयार्थः ॥१०९९-११००॥ तस्मात्सति
 बोधिषामे तपसंसंयमानुष्ठानपरेण भवितव्यं, न यत्किञ्चिन्नैत्याद्यालम्भनं चेत्स्याभाय प्रमादिना भवितव्यमिति, तपस्तं
 यमोद्यमयतर्थाद्यादिषु कृत्वाविराचकत्वात्, तथा चाऽऽह—

नेष्ट्यकुलगणसंघे आयरिमाणं च पश्यण सुष्ट अ । सव्येसुवि तेण कयं तवसंजममुल्लभतेण ॥ ११०१ ॥

नेष्ट्यकुलगणसंघे आयरिमाणं च पश्यण सुष्ट अ । सव्येसुवि तेण कयं तवसंजममुल्लभतेण ॥ ११०१ ॥
 न्यास्या—चैत्यकुलगणसंघेसु तथाऽऽचार्याणां च तथा प्रयचनश्रुतयोऽह, किं !, सर्वेष्वपि तेन कृतं, कृत्यमिति
 गम्यते, केन !, तपसंयमोद्यमवता साधुनेष्टि, तत्र चैत्यानि—अर्हत्प्रतिमालक्षणानि, कुलं—विद्याधरादि, गणः—कुलसमुदायः
 एतद्—समस्त एष साध्यादिसङ्घातः, आचार्या—प्रतीकाः, चराब्बादुपाध्यायाविपरिग्रहः, मेवाभिधानं च प्राधान्यस्याप-
 नार्थम्, एषमन्यत्रापि द्रष्टव्यं, प्रयचनं—द्वादशाङ्गमपि सूत्रार्थतत्पुंभयरूपं, श्रुतं सूत्रमेव, चराब्बः स्वगतानेकमेवप्रदर्शनार्थः,
 एतेषु सर्वेष्वपि स्थानेषु तेन कृतं कृत्यं यस्तपःसंयमोद्यमवान् वर्तते, इयमत्र भावना—अयं हि नियमात् ज्ञानवर्धनस-
 मर्थो भवति अयमेव च गुरुलाघवमालोच्य चैत्यादिकृत्येषु सम्यक् प्रवर्तते यथैहिकामुष्मिकगुणवृद्धिर्मवति, विपरीतस्तु
 कृत्येऽपि प्रवर्तमानोऽप्यविषेकादकृत्यमेव सपादयति, अत्र बहु वक्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११०१ ॥ एवं तावद्गत सूत्र-
 मूढ 'एवं मए अभिपुप'त्यादि गाथाद्वय, साम्प्रत—

चवेसु निम्मलपरा आइचेसु अहिमं पयासपरा । सागरवरगंभीरा सिद्धा सिद्धिं मम विसतु ॥ ७ ॥

भक्तीइ जिणवराण परमाप लीणपिज्जवोसाणं । आरुग्गवोहिलाभं समाहिमरणं च पावति ॥ १०९८ ॥
 व्याख्या—मक्त्या जिनवराणां, किंविशिष्टया ।—‘परमया’ प्रधानया भावभक्त्येत्यर्थः, ‘लीणप्रेमद्वेषाणां’ जिनानां,
 किम् !, आरोग्यबोधि लाभं समाधिमरणं च प्राप्नुयन्ति प्राणिन इति, इयमत्र भावना—जिनभक्त्या कर्मव्यस्ततः सकल
 कल्याणावाप्तिरिति, अत्र समाधिमरणं च प्राप्नुवन्तीत्येतदारोग्यबोधि लाभस्य हेतुत्वेन द्रष्टव्यं, समाधिमरणप्राप्तौ नियमत
 एव तत्प्राप्तिरिति गार्थार्थः ॥ १०९८ ॥ साम्प्रतं बोधिलाभप्राप्तावपि जिनमहिमाप्राप्तावपि पुनर्बोधितामो भविष्यत्येव,
 किमेतत् यत्तमानकालदुष्करेणानुष्ठानेनेत्येवंवारिजमनुष्ठानमभाविनं सत्त्वमधिकृत्यौपदेशिकमिव गायाद्वयमाह—

उद्धिक्खिमं च वोहिं अकरिंतेऽणागयं च पत्थंते । दच्छिंसि जइ न विज्जमल ! इमं च अज्ज च बुद्धिहिंसि ॥ १०९९ ॥
 उद्धिक्खिमं च वोहिं अकरिंतेऽणागयं च पत्थंते । अलंदाइ वोहिं उद्धिमसि कपरेण मुल्लेण ? ॥ ११०० ॥

व्याख्या—‘उद्धेक्षिणं’ इति उच्छां च—प्राज्ञं च वर्तमानकाले, कां !, ‘वोहिं’ जिनधर्मप्राप्तिम्, ‘अज्जुवन्’ इति कर्मप-
 राधीनतया सदनुष्ठानेन सफलामकुर्वन् ‘अनागतं च’ आयत्यात्मन्यां च प्रार्थयन्, किम् !, द्रक्ष्यसि यथा त्वं हे विद्वल !—
 अजमकृते ! इमां चान्यां बोधिमधिकृत्य, किं !, ‘बुद्धिहिंसि’ देशीयचनतः अद्रक्ष्यसि, न भविष्यतीत्यर्थः ॥ तथा उच्छां च
 बोधिमकुर्वन्नागतं च प्रार्थयन्, अलंदाइति निपातः असूयायाम्, अग्नौ तु व्याचक्षते—अन्यामिदानीं बोधिं
 द्रक्ष्यसि, किं !, कठरेण मूत्सेन !, इयमत्र भावना—बोधिलाभे सति तपस्यमानुष्ठानपरस्य प्रेत्य वासनावशात्तत्र
 तपवृत्तिरेव बोधि लाभोऽभिधीयते, तदनुष्ठानरहितस्य पुनर्बोधनाऽभावात्तत्कर्म सत्प्रवृत्तिरिति बोधिलाभानुपपत्तिः,

अथ तृतीय वन्दनाध्ययनम्

सम्प्रतं धनुर्धरचित्स्थानान्तरं वन्दनाध्ययनं, तस्य चायमभिसम्बन्धः, अनन्तराध्ययने साधययोगधिरतिलक्षणसामा-
 यिकोपदेष्टृणामर्हतामुत्कीर्तनं कृतम्, इह स्वर्धनुपदिष्टसामायिकगुणवत एव वन्दनलक्षणां प्रतिपत्तिः कार्येति प्रसिपाद्यते,
 यद्वा-धनुर्धरचित्स्थयेऽर्हद्गुणोत्कीर्तनरूपाया भक्तेः कर्मव्यय उक्तः, ययोक्तम्-‘मसीदं जिणवरानं खिज्जंत्ती पुषसंविआ
 कम्म’सि, वन्दनाध्ययनेऽपि कृतिकर्मरूपायाः साधुभक्तेस्तद्वतोऽसावेव प्रतिपाद्यते, वक्ष्यति च-“विणंओवयार माणस्स
 भज्जणा पूयणा गुरुज्जत्तस्स । वित्थगराण य आणा सुयपम्मारहणा ङकिरिया ॥ १ ॥” अथवा सामायिके चारित्रमुपय-
 णितं, धनुर्धरचित्स्थये त्वर्हतां गुणस्तुतिः, सा च दर्शनज्ञानरूपा एवमिदं त्रिवयमुक्तम्, अस्य च वितथासेवनायामैहिका
 मुष्मिकापायपरिजिहीर्षुणा गुरोर्निवेदनीयं, तच्च वन्दनपूर्वमित्यतस्तत्राभिरूप्यते, इत्यमनेनानेकप्रकारेण सम्बन्धेनाऽऽयातस्या
 स्वाध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि सम्प्रपद्य वक्ष्यामि, तत्र नामनिष्पक्षे निधेये वन्दनाध्ययनमिति (नाम) तत्र वन्दनं निरु-
 व्यते-‘यदि अभियादनस्तुलो’ इत्यस्य ‘करणाधिकरणयोश्चे’ (पा० ३ ३ ११७)ति स्युद्, ‘युवोरनाकावि’ (पा० ७-१-१)त्यनावेसः,
 ‘इविदो नुम् घातो’रिति (पा० ७-१-५८)नुमागमः, ततश्च वन्द्यते-स्त्वयतेऽर्जेन प्रथस्तमनोयाक्कायव्यापारजाळेनेति वन्दनम्,
 अस्याधुना पर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्निदं गाथाश्रकलमाह निर्युक्तिकार-
 यदणयिरिहकिङ्कम्म पूयाकम्म च विणयकम्म च ।

अस्य व्याख्या—इह प्राकृतद्वैत्या आप्त्याद्य पञ्चम्यर्थे सप्तमी द्रष्टव्येति, च त्रेभ्यो निर्मलतराः, पाठान्तरं वा 'ष्वदेहि निर्म्मलपर'ति, तत्र सफळकर्मसापगमाच्चत्रेभ्यो निर्मलतरा इति, तथा आदित्येभ्योऽधिकप्रभासकराः प्रकाशकरा वा, केवलोद्योतेन विभ्वप्रकाशनादिति, वस्यति च निर्युक्तिकारः—'बंदाश्चगहाण'मित्यादि, तथा सागरवरादपि गम्भीरतराः, तत्र सागरवरः—स्वयम्भूरमणोऽभिधीयते परीपहोपसर्गाद्यद्योभ्यस्यात् तस्मादपि गम्भीरतरा इति भावना, सितं—ध्मा तमेतेषामिति सिद्धाः, कर्मविगमात् कृतकृत्या इत्यर्थः, सिद्धिः—परमपदप्राप्तिं 'मम दिसंतु'मम प्रपच्छन्त्विति सूत्रगायार्थः ॥ ७ ॥ साम्मतं सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्त्येनामेव गायं लेख्यो व्याख्यानयथाह—

बंदाश्चगहाण पद्मा पपासेह परिमिश्र स्त्रिप्तं । केवलमनाणलमो लोगाशोग पगासेह ॥ ११०२ ॥

व्याख्या—'चन्द्रादित्यप्रहाणा'मिति, अत्र प्रहा अङ्गारकादयो युज्यन्ते, 'प्रमा' ज्योत्स्ना 'प्रकाशयति' उद्योतयति परिमितं क्षेत्रमित्यत्र तात्पर्यात्तद्व्यपदेशः, यथा मन्त्राः क्रोचन्तीति, क्षेत्रस्यामूर्त्त्येन मूर्त्तप्रमया प्रकाशनायोगादिति भावना, केवलज्ञानलानस्तु लोकाशोकं 'प्रकाशयति' सर्वधर्मैरुद्योतयतीति गायार्थः ॥ ११०२ ॥ लकोऽनुगमः, नयाः सामायिकवद् द्रष्टव्याः ॥ इति षतुर्विधतिसप्तदीक्षा समाप्तेति ॥

व्याख्यायाध्ययनमिदं प्राप्तं बहुश्रुतमिह मया तेन । अन्तप्रचारहतये कुर्वन्तु विनश्रवं भक्त्याः ॥ १ ॥

इति श्रीषतुर्विधतिसप्तवाध्ययनं समाप्यनिर्युक्तितृचिकं समाप्तम् ॥

यन्मने-निरूपितमेव, 'चिन् चयने' अस्य 'स्त्रियां क्तिन्' (पा० १-१-९४) कुण्डलकर्मणश्च ययने चितिः,
 कारणे कार्योपचाराद्रजोहरणाद्युपचिह्नतिरित्यर्थः, चीयते असायिति या चितिः, भायार्थः पूरयत्, 'दुरुज्ज
 करणे' अस्यापि क्तिन्प्रत्ययान्तस्य करणे कृतिः अवनामादिकरणमित्यर्थः, ध्रियतेऽसायिति या कृति-मोक्षा-
 यावनामादिचेष्टैव, यन्दनं च चितिश्च कृतिश्च यन्दनचितिकृतयः ता एव तासां या कर्म यन्दनचितिकृतिरुर्म,
 कर्मसम्बन्धः प्रत्येकमभिसंबध्यते अनेकार्थत्वाय, कश्चित्कारकयाचकः 'कर्तुरीप्सिततमं कर्म' (पा० १-४-४९) ति
 वचनात्, कश्चित् ज्ञानावरणीयादिवाचकः, 'कुस्त्रकर्मक्षया-मोक्ष' (तस्या० अ० १० सू० १) इति यचनात्,
 कश्चित् क्रियायाचकः, 'गन्धर्वा रञ्जिताः सर्वे, सन्नामे भीमकर्मणे'ति यचनात्, इह क्रियायचनः परिगृह्यते, ततश्च यन्द-
 नकर्म चितिकर्म कृतिकर्म इति, इह च पुनः क्रियाऽभिधानं विष्टिष्टाघनामादिक्रियाप्रतिपादनार्थमनुष्टमेवेति, 'पूञ् पूजा
 पाम्' अस्य 'गुरोश्च इह' (पा० १-१-१०३) इत्यप्रत्ययान्तस्य पूजनं पूजा-प्रशस्तमनोपाकायचेष्टेत्यर्थः, पूजायाः कर्म पूजाकर्म
 पूजाक्रियेत्यर्थः, पूजैव वा कर्म पूजाकर्म, चशब्दः पूजाक्रियाया यन्दनादिक्रियासाम्यप्रदर्शनार्थः, 'गीज् प्रापणे' इत्यस्य परचि-
 (पा० १-१-५६) ति अचप्रत्यये गुणे अयावेष्टे सति विपूर्यस्य यिनयनं यिनयः, कर्मपिनयनमित्यर्थः, विनीयते
 वाऽनेनाष्टप्रकारं कर्मेति विनयसास्य कर्मविनयकर्म, चः पूर्वघट्टेव, अयं गायार्क्षसंक्षेपार्थः ॥ आह—

कायं कस्स व केण यावि काहे व कइसुत्तो ! ॥ ११०२ ॥ कइभोगयं कइसिं कइहिं च आवस्सपहि परिसुजं ।
 कइवोसचिप्पसुच्च किइकम्म कीस कीरइ वा ! ॥ ११०३ ॥

यन्दनं-निरूपितमेव, 'विज्जु ययने' अस्य 'स्त्रियां क्तिन्' (पा० ३-३-९४) कुशलकर्मणश्च ययनं चितिः, कारणे कार्योपचाराद्रजोहरणाद्युपपिंसृष्टिरित्यर्थः, भीयते असाधिति या चितिः, भावार्थः पूर्ययत्, 'उकुञ्ज करणे' अस्यापि क्तिन्प्रत्ययान्तस्य करणं कृतिः अयनामाधिकरणमित्यर्थः, क्रियतेऽसाधिति या कृतिः-मोघा-यायनामादिचेष्टेय, यन्दनं च चित्तिश्च कृतिश्च यन्दनचित्तिकृतयः सा एव तासां वा कर्म यन्दनचित्तिकृतिकर्म, कर्मशब्दः प्रत्येकमभिसंवाच्यते अनेकार्थवाचकः, कचित्कारकवाचकः 'कर्तुरीप्सिततमं कर्म' (पा० १-४-४९) ति यचनात्, कचित् ज्ञानावरणीयादिवाचकः, 'कृत्स्नकर्मस्त्वयान्मोक्ष' (तत्त्वा० अ० १० सू० ३) इति यचनात्, कचित् क्रियावाचकः, 'गन्धर्वा रक्षिताः सर्वे, सङ्ग्रामे भीमकर्मणि' ति यचनात्, इह क्रियायचनः परिरुप्यते, ततश्च यन्दनकर्म चित्तिकर्म कृतिकर्म इति, इह च पुनः क्रियाऽभिधानं विधिष्टावनामादिक्रियाप्रतिपादनार्थमवुष्टमेवेति, 'पूज पूजा याम्' अस्य 'गुरोश्च इत्' (पा० ३-३-१०३) इत्यप्रत्ययान्तस्य पूजनं पूजा-प्रशस्तमनोधाक्यायचेष्टेत्यर्थः, पूजायाः कर्म पूजाकर्म पूजाक्रियेत्यर्थः, पूजैव वा कर्म पूजाकर्म, वगैवः पूजाक्रियाया यन्वनादिक्रियासाम्यप्रदर्शनार्थः, 'णीञ् प्रापणे' इत्यस्य परस्वि- (पा० ३-३-५६) ति अद्यप्रत्यये गुणे अयादेशे सति विपूर्वस्य विनयनं विनयः, कर्मापनयनमित्यर्थः, विनीयते वाऽनेनाष्टप्रकारं कर्मेति विनयस्तस्य कर्मयिनयकर्म, यः पूर्ययदेय, अयं गायार्थसंक्षेपार्थः ॥ आह—

कययं कस्य व केण वावि काहे य कइडुसो ? ॥ ११०२ ॥ कइओणयं कइसिं कइहि च आवस्सपहि परिसुअं ।
 कइयोसविण्णमुअ किइकम्म कीस कीरइ वा ? ॥ ११०३ ॥

तेऽं नलि पुपयसो वययारोचि, भर्जति-वयवदणपणं वंदति, तं च किर ववंतं कसायकदपहि
 उक्ताणपठियं वेच्छति, सो भणइ-ययपि नजइ !, भर्जति-वाढं, किं अइसओ अस्थि !, आमं, किं छावमारियओ केवलिओ !,
 केयति भर्जति-केयलीओ, सो किर तरेय उअसियरोमकूवो अहो मप मंदमगेण केवली आसावियचि सवेगमागओ,
 तहिं येय कंठगठागेहिं नियसोत्ति जाव अपुपकरणं अणुपयिहो, केवलणाण समुप्पण, चउरयं ववंतस्स समसी । सा
 वेय काइया विहा एगंमि वंधाप एगंमि मोक्खाय । पुव वयवदण आसि पच्चा भाववदणं जाय १ ॥ इदानीं खुडकं, उत्रापि
 कथानकम्-एगो खुडुगो आयरिपण कालं करमाणेण लक्खणजुसो आयरिओ ठविओ, ते सबे पयइया तस्स खुडुगस्स
 आणाभिदेसे पट्टति, तेसिं च कइदीणं धेराण मूले पठइ । अणया मोहजिअेण वाहिजंतो भिक्खाए गयसु साहुसु
 वितिजएण सण्णापाणयं आणायेसा मसय गहाय वयहयपरिणामो धयइ एगविसाप, परिस्वंतो एकाहिं वणसठे वीसमइ,

१ तेनु नाति पूर्वमदुव उपचार इति, भर्जति-द्रव्यवन्धनेन वन्धिता भाववन्धनेन बन्धुल, तं च किर वन्धुमावं कसायकदकं पदस्यावस्थितं
 वरपति, त भर्जति-दुलहरि ज्ञापते ! भर्जति-वाढं, किमतिष्ठचोऽस्ति ? भोन् किं प्राप्तिस्ति का केवकिअ !, केवकिओ भवन्ति-केवकिअ, स किं कये
 बोद्धवितोमइरा अहो मया मग्गमायेन केवकिअ भागठिता इति संवेयमागता, तेरेव कइकस्वानेतिहोच इति वाचपुदैकप्यममुप्रसिद्धा, केवकआन
 समुपपं बहुदे बग्गमावस्य समाप्ति । तेव कायिकी चेता पुअभिन् बग्गोवैकसिद् मोक्षाण । पूर्व द्रव्यवन्धनमासीत् पञ्चात्रवन्धनं आतं ॥ एकं धुउउ
 आचारैव कालं दुर्वता लक्ष्मणपुन आचारः स्थापिता, ते सर्वे प्रयथितास्तस्य धुउउकसायविदेसि वरंसे, तेरां च कृतावीनो स्वमिवावो मूले पठति । अन्यथा
 मोहनीयेन वाचमावो भिक्काये गतेषु साहुसु द्वितीयेन वंधाणावीपमावाच्य भाववं दुर्वतोपहतपरिणामो भवति पुअपिणा परिभाण्ण पुअभिन् वनप ग्गे विभ्रागपति,

अण्णस्स रण्णो दिण्णा, तीसे च्छारि पुत्ता, सा सेसिं कहंवरेसु कहं कहेइ, जहा तुम्हा मातुलओ पुपपयइओ, पयं काळो वच्चइ । तेअपि अन्नया तहाअण्णं येराणं अतिप पयइया च्छारि, वहुत्सुया जाया, आयरियं पुच्छं माउलग धंदगा जत्ति । एगंमि जयरे सुओ, तत्थ गया, वियालो जाउत्तिकवं धाहिरियाए ठिया, सावगो थ जयरं पयेसितकामो सो भणिमो—सीयलापरियाण कहंदि—जे तुम्हं माइणिज्जा ते भागया वियालोसि न पविट्ठा, सेणं कहिय, तुठो, इमेसिपि रत्ति सुहेण अन्नवसाणेण च्चणइवि केवलणणं समुप्पणं । पमाए आयरिया विसाठ पलोएइ, एत्ताहे मुहुत्तेणं एहिंति, पोरिसिसुत्तं मज्जे करेति अच्छंति, चग्गाहाए अत्थपोरिसिपि, अइचिराविप य से देवकुळियं गया, ते वीयरगा न आढारयंति, इइओओणेण ठविमो, पडिक्कंओ, आलोइए मणइ—कमो वंदामि ! भणंति—अओ भे पडिहायइ, सो चित्तेइ—महो बुद्धसेहा निहज्जसि, तहवि रोसेण वंदइ, च्चट्ठसुवि वंदियसु, केवडी किर पुणपत्तं च्चवयारं न भंजइ जाव न पडिभिज्जइ, एत्त जीयकप्पो,

[illegible]

वीरजो पारं अछभंतो पुष्पछज्जियाए अचणं फाऊण यच्चइ दिणे दिणे, न य जेमैइ, पळ्ठमंसु जाओ, घत्ते वरिसारत्ते नीति राया, सवेयि रायाणो उवट्ठिया, वीरजो पाप्सु पडिओ, राया पुच्छइ-वीरजो बुबळोत्ति, चारयाउत्ति कहियं अक्खा यत्त, रण्णो अनुकंपा जाया, अवारियपवेसो कज्जो वीरगस्स । वासुदेवो य किर सत्ताव भूयात् जाहे विवाहकाले पायवं दियाओ एत्ति साहे पुच्छइ-किं पुच्छी ! दासी होदिसि उदाहु सामिणित्ति, ताज्जो भणति-सामिणीओ होदामुत्ति, राया भणइ-सो खायं पवयइ भट्टारगस्स पायमूले, पच्छा महया निक्खमणसक्कारेण सक्कारियाओ पवयति, एवं वच्चइ काओ । अण्णया पगाए देयीए भूया, सा चित्तेइ-सयाओ पवाविजती, तीए भूया सिक्खाविया-भणाहि दासी होमिसि, साहे सयाळं किययिमूतिया उयणीया पुच्छिया भणइ-दासी होमिसि, वासुदेवो चित्तेइ-मम भूयाओ संसारं आहिंठंति तह य अण्णेहिं अयमाणज्जति तो न लहय, एरर्थ को उवाओ ? जेण अण्णावि एवं न करेहिसि चित्तेइ, लह्मो उवाओ, वीरगं

। वीरको वेकामकममानः पुष्पछज्जिया (हारहाकाया) अर्चनं कृत्वा व्रजति दिने दिने न च जेमैति प्रकृत्स्नमुजांतः कृते वरंपात्रे निगं-
एतन्नि राजा सर्वेऽपि राजान् उपस्थिताः वीरकः पादबोः पठिता राजा पुच्छति-वीरक ! दुर्बल इति हारपादैः कथितं वयादृष्ट, राजोऽनुकम्पा जाता,
अवारितयप्रेसा इतो वीरकत्वं । वासुदेवस्य किञ्च सर्वो बुद्धिपूर्वक विवाहकाले पादपद्मका आपान्ति तथा पुच्छति-किं पुच्छि ! दासी भविष्यसि यथाहो
व्याभिनीति ता मणमि-स्वामिम्यो भविष्याम इति राजा मणति-तथा क्यातं (प्रसिद्धं) प्रवक्तव्यं महारक्षस पादमूले, पद्मान्महता विच्छमणसत्कारेण
साकृता प्रमनसि एव व्रजति कालः । अन्यदैक्या देव्या दुष्टिता एव चिन्तयति-सर्वाः प्रजाउच्यन्ते तथा बुद्धिवा शिक्षिता-भयेदीप्ती मयामीति, तथा सर्वा-
कृत्वाविभूषितोपनीता गृहा भवति-दासी मयामीति वासुदेवचिन्तयति-मम बुद्धितरः संसारं आदिष्वहन्ते तथा चार्थैः श्रवणमन्यन्ते तथा न छट, नम
कृत्वाओ ? वेकाम्वा नदि एवं च पुनरिति चिन्तयति छट्य उवाच, वीरकं

तेस्त य पुष्पिफलयस्त मग्ने समीगष्टुकृत्तरस्त पेढं घटं, छोगो तस्य पूर्य फरेह, तिलगपउडार्णं न किंचिदि, सो चित्तेइ-(ण)ययस्त पेढरस्त गुणेण पर्यं से पूजा किज्जइ, चिईनिमित्तं, सो भणइ-एए किं ण अघेह ? ते भणंति-पुपिअपरिहं कपुछयं पर्यं, सं च जणो र्धदइ, तस्सयि चिंसा जाया, पेच्छह, जारिं समिगष्टुकृत्तरं तारिं सो मि अहं, अन्नेदि तस्य बहु सुया रायपुत्ता इहभपुत्ता पबइया अत्थि, ते ण ठयिया, अहं ठयिओ, मम पूपइ, कमो मग्ग समणसणं !, रयहरणणिमिस चितीगुणेण धंदंति, पडिनिपत्ते । इयेरेयि भिक्खाओ आगया मगंति, न छहति सुत्तिं या पविस्सिं या, सो आगओ आओपइ-अहाइं सण्णाम्मिं गओ, मूळा य उखाइओ, तस्य पडिओ अप्पिओ, इयाणिं उवसते आगओमि, ते तुट्ठा, पच्छा कडाईणं आलोएति, पायप्पिउत्तं च पडिक्खइ । तस्स पुर्वं दवचिई पच्छा भायचिई जाया २ ॥ इदानीं कृष्णसूत्रकथानकं-धारवईए वासुदेवो धीरिओ कोलिओ, सो य किर वासुदेवो वासारत्ते घहवे जीया वहिज्जंतिचिं जो जीसि, सो

। तस्य च पुष्पितकृत्तरस्त मग्ने समीगष्टुकृत्तरस्त पेढं घटं, छोगो तस्य पूर्य फरेह, तिलगपउडार्णं न किंचिदि, सो चित्तेइ-(ण)ययस्त पेढरस्त गुणेण पर्यं से पूजा किज्जइ, चिईनिमित्तं, सो भणइ-एए किं ण अघेह ? ते भणंति-पुपिअपरिहं कपुछयं पर्यं, सं च जणो र्धदइ, तस्सयि चिंसा जाया, पेच्छह, जारिं समिगष्टुकृत्तरं तारिं सो मि अहं, अन्नेदि तस्य बहु सुया रायपुत्ता इहभपुत्ता पबइया अत्थि, ते ण ठयिया, अहं ठयिओ, मम पूपइ, कमो मग्ग समणसणं !, रयहरणणिमिस चितीगुणेण धंदंति, पडिनिपत्ते । इयेरेयि भिक्खाओ आगया मगंति, न छहति सुत्तिं या पविस्सिं या, सो आगओ आओपइ-अहाइं सण्णाम्मिं गओ, मूळा य उखाइओ, तस्य पडिओ अप्पिओ, इयाणिं उवसते आगओमि, ते तुट्ठा, पच्छा कडाईणं आलोएति, पायप्पिउत्तं च पडिक्खइ । तस्स पुर्वं दवचिई पच्छा भायचिई जाया २ ॥ इदानीं कृष्णसूत्रकथानकं-धारवईए वासुदेवो धीरिओ कोलिओ, सो य किर वासुदेवो वासारत्ते घहवे जीया वहिज्जंतिचिं जो जीसि, सो

वप्यन्त इति च निर्गच्छति च

वीरओ वारं मउभंतो पुण्डुछजियाए अघ्णं फाऊण वण्डइ विणे विणे, न य जेमेइ, पण्डमंसू जामो, षत्ते वरिसारत्ते वीरओ वारं मउभंतो पुण्डुछजियाए अघ्णं फाऊण वण्डइ विणे विणे, न य जेमेइ, पण्डमंसू जामो, षत्ते वरिसारत्ते नीति राया, सवेयि रायाणो उवडिया, वीरओ पापसु पठिओ, राया पुण्डइ-वीरओ दुबलोसि, वारयालेहिं कहियं जहा पच, रण्णो अणुफया जाया, अवारियपयेसो फओ वीरगस्स । वासुदेवो य फिर सवाल घूयाठ जाहे विवाहकाले पाययं दियाओ पंति ताहे पुण्डइ-किं पुत्ती ! दासी होहिसि वदाहु सामिणिप्ति, ताओ भणंसि-सामिणीओ होहामुत्ति, राया भणइ-सो एणयं पययइ भट्टारगस्स पायमूले, पण्डा मइया निक्खमणसक्कारेण सकारियाओ पवयति, एयं वण्डइ कालो । अण्णया एगाए देयीए घूया, सा चित्तेइ-सवाओ पवाविअती, तीए घूया सिक्खाविया-भणहिं दासी होमिचि, ताहे सवालं किययिभूसिया चयणीया पुण्डिया भणइ-दासी होमिचि, वासुदेवो चित्तेइ-मम घूयाओ संसारं आहिंठंति तइ य अण्णेहिं अयमाणिज्झंति तो न लडयं, एरथं को उवाओ !, जेण अण्णावि एयं न करेहिसि चित्तेइ, लड्ढो उवाओ, वीरगं

१ वीरको देवामउभन्ता पुण्डुछजियाए (द्वागालाया) नर्भनं कुरवा मउति विने विने, न य जेमेइ प्रकटस्समुवांठः वृत्ते वरिसारत्ते विणे पठि ताजा सदेअंति राजान इपस्सिताः वीरकः वाद्वोः पठिताः राजा पुण्डति-वीरक ! दुबल इति, द्वापरादेः कथितं वयादृष्ट, राजोऽमुकम्मा ज्ञाता, ज्ञातिरुभवेताः इतो वीरकत्त । वामुदेवस्य किल सर्वो बुद्धिगुर्वद विवाहकाले पादकमलका जायासि तदा पुण्डति-किं पुत्ति ! दासी भविष्यसि उताहो भविषीति ता भणन्ति-स्सामिभो भविष्याम इति राजा भणति-तदा भयार्तं (प्रसितं) प्रमज्जत मइारकल पादमूले पञ्चाम्महाता भिच्छमणसक्कारेण तादृशाः प्रमज्जन्ति एव मउति काठः । नन्ददेवया देव्या पुदिता सा चिन्तयति-सर्वा प्रमाग्यन्ते तया बुदिता शिक्षिता-अपेदीसी भवामीति, तदा सर्वा उतातिभूषितोवतीसा वृद्धा भवन्ति-दासी भवामीति वामुदेवचिन्तयति-मम बुदितरः संसारं आहिंठन्ते तजा जाम्यो भवमन्यन्ते तदा न कष्ट भव इत्तावो ? देवाग्या अनि पत्ते न दुर्नुंसि विन्तपति कउव उपाया, वीरक

पुच्छइ-अस्ति ते किंचि कयपुत्रयं ! मणइ-गत्थि, राया मणइ-चिंतेहि, समो सुचिरं चिंतेत्ता मणइ-अस्ति, वयरीए
 वयरिं सरढो सो पाहाणेण आहणेणा पाठिओ मओ य, सगठयद्या पाणिय वईत वामपाएण धारियं उयेछाप गयं, पज्ज
 णपडियाए मच्छियाओ पविट्ठाओ हत्थेण ओहाडिया धं सुमुं गुमतीठ होवन्ति । धीए दिवसे अत्थाणीए सोलसण्हं रायसह
 स्वाणं मज्जे मणइ-सुणह भो ! पयस्स वीरगत्त कुटुप्पत्ती सुया कम्माणि य, काणि कम्माणि !, वासुदेवो मणइ-जेण
 रत्तसिरो नागो, वसंठो वयरीवणे । पाठिओ पुढयिसत्थेण वेमई नाम खत्तिओ ॥ १ ॥ जेण चकुम्भया गंगा, वईती कटु-
 सोदयं । धारिया वामपाएणं वेमई नाम खत्तिओ ॥ २ ॥ जेण घोसवई सेणा, वसंती कलसीपुरे । धारिया वामहत्थेण,
 वेमई नाम खत्तिओ ॥ ३ ॥ पयस्स पूयं वेमिसि, सो मणिओ-पूय ते वेमिसि, नेच्छइ, भिवडीकया, दिण्णा नीया य
 धरं, सयणिस्से अच्छइ, इमो से सवं करेइ, अण्णया राया पुच्छइ-किह से वयणं करेइ !, वीरओ मणइ-भइं सामिणीए

१ पुच्छति-अस्ति इदं किञ्चिद्वत्तयम् ! मणसि-अस्ति राजा मज्जति-किञ्चन तदा सुचिरं चिन्तयित्वा सयसि-अस्ति, वयरां उपरि सरढः स पापत्वे
 नाहन् वारितो घुतन्न सकन्दवन्तो पाणीनं वन्तु वामपादेव वतं इदं कया गतं पादवदित्वादर्शं मच्छिका मच्छिता इत्येतेषु वारिता गुमगुमावमाता भवन्तिवति ।
 द्वितीये विषसे आत्माभ्यां बोधकारां राक्ससहाराणां मध्ये मणसि-अणुत यो पतन्न वीरकन्न कुलोत्पत्तिः शुता कर्मणि च कस्मिंश्चि ? वासुदेवो
 धनसि-वेव रत्तसिरो नागो वसत् वररीवणे । पाठिता पुष्पीकषेव वै मसिर्नाम (स उत्कृष्टः) कश्चिद्वि ॥ १ ॥ वेव चम्पेरत्तता गत्ता वइन्ती कसुचोदकम् ।
 वामपादेव वता वै अतिर्नाम कश्चिद्वि ॥ २ ॥ वेव बोएवती येवा वसन्ती कलसीपुरे । वता वामहत्थेण वै अतिर्नाम कश्चिद्वि ॥ ३ ॥ पतन्ने पुद्गितं वरामि
 इति स धमिद-पुद्गितं ते इदानीं, नेच्छति यदुदी कृता इवा नीता च पूर कवनीये विवृति, अर्धं तन्नाम अर्धं करोति, अन्यथा एवा पूरकति-कवे ते
 वचनं करोति !, वीरको धनसि-अर्धं सयसि-अओ गुमुपुमंतीओ

असृज्य न बंदिज्जा, मायार पिपरं शुर्क । सेणावर पसत्पार, रायाण देवयाणि य ॥ ११०६ ॥

असजय न पादज्ज, नाधर न च उरः ।
 व्यास्या—न संघटा असंघटा, अपिरता इत्यर्थः, सास यन्देत, क !—‘मातरं’ जननीं तथा ‘पितरं’ जनकम्, असंघटमिति पर्वते, प्राकृत्यदीत्या चाऽसंघतयादौ लिङ्गत्रयेऽपि यथायोगमभिसंघभ्यते, सथा ‘गुरु’ पितामहादिकृष्णम्, असंघतस्य सर्वत्र योऽसनीयं, तथा हस्त्यभ्यरणपादातिष्ठण्णा सेना सस्याः पतिः सेनापतिः—गणराज्येत्यर्थः, त सेनापतिं, ‘प्रसन्नार’ प्रकर्षेण आसा प्रसासा सं—पर्यपाठकादिकृष्णं, सथा बन्धमुकुटो राज्ञाऽभिधीयते त राज्ञान्, दैवतानि च न यन्देत, देयदधीसम्वहार्थं दैवतप्रदणं, चण्णभ्यासेस्ताचार्यादिप्रहो वेदितव्य इति गाथार्यः ॥ ११०५ ॥ इदानीं यस्य यन्दनं कर्तव्यं स स्रयते—

समण पदिज्ज मेहावी, सज्ज सुसमाहिय । पच्चसमिय तिगुस, अस्संजमइगुंछनं ॥ ११०६ ॥

व्याख्या—अमण-प्राप्तिकथितशब्दार्थः त अमणं 'चन्देव' नमस्कृत्यात्, कः।-‘मेधावी’ न्यायावस्थितः, स स्रष्टु
अमणः नामस्यापनादिभेदभित्तोऽपि भवति, अत आह-‘संयतं’ सम्-एकीभावेन यतः सयतः, क्रिया प्रति यत्नवानित्यर्थः,
असापि च वपयद्दानयाभिप्रायतो लब्ध्यादिनिमित्तमसम्पूर्णवर्धनादिरपि संभाष्यते, अत आह-‘सुसमाहितं’ वर्धनादिदु
सुधु-सम्पगाहितः सुसमाहितस्तं, सुसमाहितस्यैव ददर्शते-पञ्चभिरीयांसमित्यादिभिः समितिभिः समितः पञ्चसमितस्तं,
तिसृभिर्मनोगुण्यादिभिर्गुणैस्तु स त्रिगुण, प्राणातिपातादिलक्षणोऽसंयम असयम गर्हति-त्रिगुणसतीत्यसंयमत्रुगुणसक
स्तम्, अनेन दृढधर्मता तस्यायेदित्वा भवतीति गाथार्थः ॥ ११०६ ॥ आह-किमिति यस्य कर्तव्य चन्दनं स एवादी

भण्यो भणति-इदं य धर्तरेणति । आथकिहकम्म धासुदेवस्स, दधकिहकम्मं धीरयस्स ३ ॥ इदानीं सेयकः, तत्र कथानकम्—
 एगस्स रण्यो दो सवया, तेसिं षाहीणा गामा, तेसिं सीमानिमिषण भंढण जार्य, रायकुळ पहायिया, साद्र दिद्धो, एगो
 भणइ-भावेण 'साधुं दद्वा मुया सिद्धि' पयाहिणीकावं धंदिया गयो, वित्तियो सस्स किर जगपदयं करेइ, सोडवि धदइ,
 तद्वेध भणइ, धवहारो भावद्धो, ज्जियो, सस्स दधपूया, इयरस्स भावपूया ४ ॥ इदानीं पाछकः, तत्र कथानकम्-चारवर्षे
 धासुदेवो राया, पाछयसंवादो से पुचा, जेमी समोसदो, धासुदेवो भणइ-ओ कइ सांमि पढम धदइ तस्स अइ ज
 मगाइ तं देमि, संवण सयणिज्जाओ वड्डेछा धंदियो, पाछएण रज्जवोणेण सिग्गेण आसरयणेण गंढूण धंदियो, सो किर
 समवसिद्धिओ धंदइ दिवएण अक्कोसइ, धासुदेवो निगओ पुच्छइ-केण पुग्गं अज्ज पढमं धंदिया !, सामी भणइ-दधओ
 पाछएणं भावओ संवेणं, संवस्स तं विष्णं ५ ॥ एव तावदन्तन पर्यायसम्पद्वारेण निकपितम्, अमुना धनुर्कं 'कर्तव्यं कस्य
 धेति स निकप्यते, तत्र वेपां न कर्तव्यं सानभिचित्सुराह—

१ अन्वे भवन्ति-इदं वन्दमावेवेति । आथकिहकम्मं धासुदेवस्य दधकिहकम्मं धीरयस्य ३ एकस्य रामो द्वौ सेवकौ, तयोरासका मामौ, तयो सीमा-
 निमित्तं भवन्तं जगं रायकुळं प्रवासितौ साहचर्यं, ययो भवति-पावेन प्रवृत्तिबीजस्य वसिष्ठस्य गता, द्वितीयस्य किञ्चाणुवर्धनं करोति सोमं यन्ते
 तथैव भवन्ति अन्यथा भावः त्रिषु। एक मन्त्रपूजा इतरस्य भावपूजा । द्वारिकायां धासुदेवो राजा पाञ्चपात्यारवत्तल पुत्राः तैमिः समवयता, धासुदे
 वो भवति-५। अन्वे साभिधं प्रथम वन्दते तस्यावर्धं वन्दार्थावति तद्व्याप्तिं ज्ञानवेन प्रपत्नीपाशुरायाव वसिष्ठः। तावकेन रत्नकोशेन धीमेजावरादेव याज्या
 वसिष्ठः। स किञ्चावयसिद्धिओ वन्दते इदं वेपावोवति धासुदेवो निर्गतः पुच्छति-केन पूजयस्य प्रथम वसिष्ठः ! सामी भवन्ति-इत्यन्तः पाञ्चकेन भावतः
 ज्ञानेन, ज्ञानमत्र तदर्थः ।

511

असज्जय न यदिज्जा, मापर पियर शुके । सेणावहं पसरपार, रायाण देवयाणि प ॥ ११०६ ॥

व्याख्या—न संयता असयता, अपिरता इत्यर्थः, सात्र वन्देव, क १—‘मातर’ जननी तथा ‘पितर’ जनकम्, असं-
 तमिति पर्यते, प्राकृत्यद्येन्या आऽन्यवतस्रद्यो सिद्ध्ययेऽपि यथायोगमभिसंयम्यते, तथा ‘शुके’ पितामहादिउक्षणम्, असं-
 यतस्र सर्वत्र योजनीयं, तथा हस्यभरथपदासिउक्षणं सेना सत्याः पतिः सेनापतिः—गणराज्येत्यर्थः, त सेनापतिं, ‘प्रश-
 स्तार’ प्रकर्षेण शास्त्रा प्रशस्त्या तं—धर्मपाठकादिउक्षणं, तथा वत्समुकुटो राजाऽभिधीयते त राजानं, दैवतानि च न
 वन्देव, देवदेवीसमग्रार्थं दैवतग्रहण, आश्रयास्तत्साधार्यादिप्रहो वेदितव्य इति गायार्थः ॥ ११०५ ॥ इदानीं यस्य
 वन्दन कर्तव्यं स उच्यते—

असज्जय न यदिज्जा, मापर पियर शुके । सेणावहं पसरपार, रायाण देवयाणि प ॥ ११०६ ॥

व्याख्या—न संयता असयता, अपिरता इत्यर्थः, सात्र वन्देव, क १—‘मातर’ जननी तथा ‘पितर’ जनकम्, असं तमिति पर्यवे, प्राकृत्यद्येन्या आऽन्यवत्तद्वदो चिह्नत्रयेऽपि यथायोगमभिसंभवते, तथा ‘शुके’ पितामहादिउक्षणम्, असं यत्सर्वं योजनीयं, तथा हस्यभरथपदासिउक्षणं सेना सत्याः पतिः सेनापतिः—गणराज्येत्यर्थः, त सेनापतिं, ‘प्रश स्तार’ प्रकर्षेण आस्ता प्रशस्ता तं—धर्मपाठकादिउक्षणं, तथा वत्तमुक्तो राजाऽभिधीयते त राजानं, देवतानि च न वन्देव, देवदेवीसमग्रार्थं देवतग्रहण, आश्रयास्त्रेस्ताचार्यादिप्रहो वेदितव्य इति गायार्थः ॥ ११०५ ॥ इदानीं यस्य वन्दन कर्तव्यं स उच्यते—

षन्दन कर्तव्यं स तुभ्यते—
समण यदिच्च मेहायी, सज्जय सुसमाहिय । पच्चसमिय तियुत्त, अस्संजमहुणुंणं ॥ ११०६ ॥
व्याख्या—भ्रमणः—आम्रिकपितृव्याध्यायः । त भ्रमणं 'वन्देव' नमस्तुभ्याम्, कः १—'मेधायी' न्यायावस्थितः, स खलु
भ्रमणः नामस्थापनादिभेदभिन्नोऽपि भवति, अत आह—'संयतं' सम्—एकीभावेन यतः सयतः, क्रिया प्रति यत्नवानित्यर्थः,
असायपि च व्यपहारनयाभिमायतो लब्ध्यादिनिमित्तमसम्पूर्णदर्शनारिरपि संभाव्यते, अत आह—'सुसमाहितं' दर्शनार्तिदु
सुसु—सम्यगादितः सुसमाहितत्वं, सुसमाहितत्वमेव दर्शयते—पञ्चाभिर्योसमित्यादिभिः समितिभिः समितः पञ्चसमितस्तः
तिसृभिर्मनोगुप्त्यादिभिर्गुष्ठभिर्गुस्तल भिर्गुष्ठं, प्राणातिपातादिलक्षणोऽसयमः असंयम गर्हति—अगुप्त्यतीत्यसयमअगुप्त्यक
स्तम्, अनेन दृढधर्मता तस्यापेदिता भवतीति गार्थः ॥ ११०६ ॥ आह—किमिति यस्य कर्तव्यं षन्दनं स एवादी

षन्दन कर्तव्यं स तुभ्यते—
समण यदिच्च मेहायी, सज्जय सुसमाहिय । पच्चसमिय तियुत्त, अस्संजमहुणुंणं ॥ ११०६ ॥
व्याख्या—भ्रमणः—आम्रिकपितृव्याध्यायः । त भ्रमणं 'वन्देव' नमस्तुभ्याम्, कः १—'मेधायी' न्यायावस्थितः, स खलु
भ्रमणः नामस्थापनादिभेदभिन्नोऽपि भवति, अत आह—'संयतं' सम्—एकीभावेन यतः सयतः, क्रिया प्रति यत्नवानित्यर्थः,
असायपि च व्यपहारनयाभिमायतो लब्ध्यादिनिमित्तमसम्पूर्णदर्शनारिरपि संभाव्यते, अत आह—'सुसमाहितं' दर्शनार्तिदु
सुसु—सम्यगादितः सुसमाहितत्वं, सुसमाहितत्वमेव दर्शयते—पञ्चाभिर्योसमित्यादिभिः समितिभिः समितः पञ्चसमितस्तः
तिसृभिर्मनोगुप्त्यादिभिर्गुष्ठभिर्गुस्तल भिर्गुष्ठं, प्राणातिपातादिलक्षणोऽसयमः असंयम गर्हति—अगुप्त्यतीत्यसयमअगुप्त्यक
स्तम्, अनेन दृढधर्मता तस्यापेदिता भवतीति गार्थः ॥ ११०६ ॥ आह—किमिति यस्य कर्तव्यं षन्दनं स एवादी

अप्ये भणति—इदं य एवंतेषांति । भायकिरकम्मं धासुदेवस्स, दधकिरकम्म धीरयस्स ३ ॥ इदानीं सेवकः, तत्र कथानकम्—
 एगस्स रण्यो दो सेवया, तेसिं अस्सीणा गामा, तेसिं सीमानिमिण्ण भंढण ज्ञाय, रायकुलं पहापिया, साह दिद्वो, एगो
 भणइ—भाषेण 'सासु इद्दा सुवा सिद्धिः' पयाहिणीकासं धंदिया गभो, वित्तिओ तस्स किर उगपदयं करेइ, सोऽपि पदइ
 सोइव भणइ, ववहारो ज्ञावज्जो, ज्जिओ, तस्स दधपूया, इवरस्स भावपूया ४ ॥ इदानीं पात्रका, तत्र कथानकम्—धारवईए
 धासुदेवो राया, पात्रयसंवावओ से पुत्ता, पेसी समोसवो, धासुदेवो भणइ—जो कइ सासिं पढमं वदइ तस्स अइ ज
 मगाइ सं देसि, संढण सवभिज्जाओ वड्डेणा धंदिओ, पात्रएण रज्जोभेण सिण्णेण भासरयणेण गंवूण धंदिओ, सो किर
 अमवसिद्धिओ धंदइ हियएण अज्जोसइ, धासुदेवो निगओ पुच्छइ—केण सुअं अज्ज पढमं वदिपा !, सामी भणइ—दधवओ
 पात्रएणं भावओ संवेण, संवत्स सं दिण्णं ५ ॥ एवं सायद्वन्दन पर्वोपसम्भारणेण निकपितम्, अशुना पवुके 'कर्तव्य कस्य
 वे'ति स निकप्यते, तत्र देयां न कर्तव्य सानभिधिसुराह—

१. अथै यजति—इदं य एवंतेषांति । भायकिरकम्मं धासुदेवस्य दधकिरकम्मं धीरयस्य ३ इत्यत्र एगो दो सेवकः, तयोरात्रका नामो तयो धीमन्-
 विमिषं भण्यते एतत् रायकुलं नवास्सीणी सायुर्दण्डं पृथगे भवति—यादेव प्रवक्षिषीकृत्य वसित्वा यथा द्वितीयकस्य भिन्नाशुवर्धने करोति योऽपि वन्दते
 तदैव भवति अथवा तत्रावदो क्रिया, तत्र दधपूया इत्यत्र भावपूया । दार्शिकया धासुदेवो राया पात्रयसाध्यावयत्तकं शुभाः वेदिभिः समवस्यतः, धासुदे-
 वो भवति—यः कस्ये जामिषं प्रथमं वन्दते तत्रावदं जन्मार्थवति तद्वर्षाभिः समवेव ज्ञायनीयाशुभाग्यं वसित्वाः पात्रकेव तत्रवक्तोदेव धीमेजावतमेव पत्न्या
 वसित्वा, स भिन्नामभ्यर्चयित्वा वन्दते इत्येवमत्रोक्तिः धासुदेवो निर्गताः श्रुयति—केव पूयमय प्रवस्य वसित्वाः ? सामी भवति—इत्यतः पात्रकेव भावतः
 जाम्बून, जाम्बून इत्यत्र ।

यप्रधाना एवमाहुः—ज्ञानिन एव कृत्तिकर्म कर्तव्यं, यस्यते च—‘कामं चरण भाधो त पूण गाणसहिओ समानेइ । ण प
 नाण तु न भाधो तेण र णाणी पणिवयामो ॥ १ ॥’ इत्यादि, ‘दसणं’सि ज्ञानचरणधमधिकलाः स्वल्पसत्त्वा एवमाहुः—
 दर्शनिन एव कृत्तिकर्म कर्तव्यं, यस्यते च—अहं णाणेणं ण विणा चरणं णादसणित्स इय नाण । न य दसण न भाधो ते
 ण र दिद्धिं पणिपयामो ॥ १ ॥’ इत्यादि, तथाऽप्ये सम्पूर्णचरणधर्मानुपालनासमर्था नित्ययासादि प्रशसन्ति सङ्गमस्यवि
 रोदाहरणेन, अपरे चत्स्याद्यालभ्यन दुर्बन्ति, यस्यते च—‘आहेडयिय परितंता गामागरनगरपट्टणमढंता । ठो केइ नीयवासी
 सगमथेर यपरसंति ॥ १ ॥’ इत्यादि, तदत्र नित्यधासे च ये दोषाः चक्षुब्धात् केवलज्ञानदर्शनपक्षे च चैत्यमकल्पाऽऽदि
 कालाभ्यधिकृतिपरिमोगपक्षे च ते यकस्या इति याक्यशेषः, एव सावज्ञायासम्बोधार्थः ॥ साम्प्रत यदुक्तं ‘यज्जानां कृत्तिकर्म
 न कर्तव्यम्’ अथ क एते पञ्च^१, तान् स्वक्यतो निदर्शयन्माह—

पासत्थो ओसत्थो दोइ कुसीलो नहेइ संसत्थो । अइउदोडचिय एए अवदणिज्जा जिणमयमि ॥ १ ॥ (प्र०)

व्याख्या—‘किलेयमन्यकर्तृकी गाथा सपाडपि सोपयोगा चेति व्याख्यायते । तत्र पार्श्वस्थाः दर्शनादीनां पार्श्वं विष्ट
 र्वाति पार्श्वस्थाः, अथवा निध्यास्याद्यो धन्यहेतवः पादाः पाद्येषु विष्टतीति पाशस्थाः,—‘सो पासत्थो बुविहो सवे देसे य

^१ काम चरत्तं मावकत्तं पुण्यार्थमसद्विद्यः संयुतवति । न च ज्ञातं धैर्यं मावकत्तमाहं इतिपः प्रविपतामि ॥ १ ॥ २ यथा ज्ञानेन न भिन्ना चरत्तं
 नारत्तं विन दृष्टिं ज्ञानम् । न च दूर्यं न भावकत्तमाहं ! इतिमताः प्रविपतामि ॥ १ ॥ ३ यदापि च परितोन्मत्ता ज्ञानाकलयपराधमसद्व्यता । ततः केचित्
 निमग्नविविधः संयमस्तस्मिन् व्यपनिसिद्धि ॥ १ ॥ () ४ स पार्श्वस्थो द्विविधा—सर्वाभिरू यतो च

नोकः^१, येन येषां न कर्तव्यं माभादीनां वेऽप्युक्ता इति, सध्यते, सर्वपार्थक्यं हीयं सास्त्र, त्रिविधाश्च विनेया भवन्ति—केचिद्
 द्रष्टव्यमिति श्रुतिः केचिन्मात्रमनुक्तम्। केचिदप्यखितश्रुतिः, तथा मा भूत्प्रपञ्चितज्ञानां मतिः—तत्कलक्षणस्य भ्रमणस्य कर्तव्य
 माभादीनां तु न विधिर्न प्रतिषेध इत्यवस्येऽप्युक्ता इति, यथेवं किमिति येषां न कर्तव्यं स एवादातका इति^२, अभ्योप्यते,
 हितप्रपञ्चरहितमव्युत्थितं संसारकाणामिति दर्शनार्थमित्यसं प्रसङ्गेन, मकुटं मस्तुभः—भ्रमणं घन्देत मेधावी सद्यतमि
 त्सुकं, सर्वोपम्यतमेव घन्देत, न तु पार्थस्यादीन्, तथा च—

एवमपि किञ्चिद्व्यक्तं मात्रात्मकं एव विदुषो । वेरुति यनाणदसृणणीपाचासे ए छे दोस्ता ॥ ११०७ ॥

व्याख्या—‘पञ्चानां’ पार्थस्यावसङ्गशीलसंस्कृतयथाव्युत्थानां ‘कृतिकर्म’ एतदनकर्म, न कर्तव्यमिति वाक्यशेषः,
 अथ च वाक्यशेषः ‘भ्रमणं घन्देत मेधावी संयतं मित्यादि प्रत्यादधगम्यते, पार्थस्यादीनां यथोक्तभ्रमणगुणविकरवात्,
 यथा संयतानामपि ये पार्थस्यादिभिः सार्धं संसर्गं कुर्यादिति तेषामपि कृतिकर्म न कर्तव्यं, आह—कुतोऽयमर्थोऽवगम्यते^३,
 सध्यते, मात्रात्मकान्तां भवति इत्याह इति वचनात्, घम्यते च—‘असुहृदो यद्विद्या’ इत्यादि, तथा ‘यैक्याकुले’ इत्यादि
 ‘वेरुति यं चि संसर्गजदोषनिराकरणाय वैद्वर्था इत्याहो भविष्यति, घम्यति च—‘सुचिरं चि अन्धमाणो वेरुति यो’ इत्यादि,
 सत्यस्य वस्थानं च ‘अर्धस्य य निवस्य वे’त्यादिना सप्रपञ्चं घम्यते, ‘णाण’ चि दर्शनचारिप्रासेपनसामर्थ्यविक्रमा ज्ञानेन

दसंणायाः धरणकुसीलो इमो होइ ॥ २ ॥ कोतय भूर्देकस्मै पसिणापसिणे णिमिसमाजीये । कक्कुरुत्त प सक्खणा तय-
 जीयइ पियज्जसंवारं ॥ ३ ॥ सोभमगाइणिमिष परेसि णट्ठवणाइ कोतयं भणियं । अरियाइ भूर्देदाणा भूर्देकस्मै विणिहिदं
 ॥ ४ ॥ सुयिणयविज्जाकहिय आइल्लणिपटियाइकहिय पा । अं सासर अलोसिं पसिणापसिणं हवइ एवं ॥ ५ ॥ वीयाइभा
 यकट्ठणं होइ मिमिष इमं तु आजीय । आइकुलसिप्यकस्मै तयणणसुत्ताइ सत्तविइ ॥ ६ ॥ कक्कुरुत्ता य माया णियवीए
 अं भणठि सं भणिय । भीटक्खणाइ उक्खणा विज्जामंताइया पयइ ॥ ७ ॥ 'तथैव ससक्क' इति यथा पार्थस्यादयोऽव
 -द्यास्तथाऽयमपि ससक्कवत् संसक्कः, त पार्थस्यादिकं तयस्विनं वाऽऽस्ताद्य सन्निहितदोषगुण इत्यर्थः, आह च-'ससत्तो
 य इदाणीं सो गुण गोमत्तउदए वेव । सच्चिदमणुच्चिदं अं किंथी सुम्भई सर्वं ॥ १ ॥ एमेव य मल्लसरदोसा य गुणा य
 जसिया केइ । ते तस्मिपि सच्चिद्विया ससत्तो भणणं तग्हा ॥ २ ॥ रायविकुत्तगमाई अहयावि पावो जहा च बहुक्खो ।

१ पृथगाचारं चरन्कुसीलोऽयं भवति ॥ २ ॥ कीदृशं भूतिकर्म प्रभाष्यं विमिश्रमाजीयेत् । कक्कुरुत्त कर्णं त्वदीयति विद्यामन्त्रादीन् ॥ ३ ॥
 साध्याधर्मिभिर्विशं परेषां चरन्नाहं कीदृशं भवितव्यम् । अरिणाहमे भूतिकर्म विमिश्रितम् ॥ ४ ॥ स्वार्थविद्याकवित्तमाइ हि नीयचिकान्त्रिकमित्यं वा । यत्
 एतत् भवत्ययः प्रभाष्यस्य भवमेतत् ॥ ५ ॥ अदीर्घादिपाठकथं भवति विमिश्रमित्यं व्याधीयतम् । आदिपुत्रादिसत्त्वर्माणि तयोत्पत्त्यादि सप्तविचरं ॥ ६ ॥
 कक्कुरुत्ता च माया निरुक्ता यत्तत्पठितं तत्त्वमित्यम् । वीजकलादि कर्णं विद्यामन्त्रादिकः प्रकृतः ॥ ७ ॥ संसक्कमेवादीं स गुणयोर्मल्लसर्वके दीव । इति
 तमगुण्यार्थं पञ्चविंशत् किंयते सर्वम् ॥ १ ॥ ए एवमेव च मूलोपायोऽयम् गुणस्य चादत्तः केचित् । ते वीजान् सच्चिद्विद्यां संसक्को भवयेते तस्मात् ॥ २ ॥
 रायविकुत्तकारणेऽयमपि यद्ये यथा ॥ बहुक्खः ।

होइ पायघो । सर्धसि पाणदंसपवरणार्णं ओ च पार्ससि ॥ १ ॥ देसंसि य पासरयो सिञ्चायरडभिहृद रायपिह वा । निपय
 च अमपिह मुञ्चति पिङ्कारणेण च ॥ २ ॥ कुञ्जणित्साए विहरद ठवणकुञ्जाणि य अकारणे विसह । ससहपिपुलोपणाए
 गच्छद एह संभवं कुणार्ह ॥ ३ ॥ 'अयससः—सामाचार्यसिसेने अमससपयपससः, 'ओसंखोडयि ए नुविहो सवे देसे य सरय
 सवंसि । चववदपीहफळगो ठवियगभोर्ह य पायघो ॥ १ ॥' देद्याससससु—'आवत्सगसमसाए पविहेहणम्राणाभिकखडम-
 खड । आगमणे निगमणे ठाणे य निसीयणुपहरे ॥ १ ॥ आवत्सयाहयाहं ण केरे केए अहवावि हीणमपियाहं । शुक्कयण
 वळाह तथा भग्निओ एसो य ओससो ॥ २ ॥ गोणो अहा वळवो भवह समितं सु सोडवि एमेव । शुक्कयण अकरवो
 वळाह कुणार्ह य ईत्सुणो ॥ ३ ॥' 'अवति कुसीख' कुत्तितं वीत्तमसेति कुणीखः,—तिविहो होइ कुसीखो पाणे तह
 दंसणे वरिते च । एसो अवदणिओ पसघो वीयरगोहि ॥ १ ॥ पाणे पाणायार ओ च विराहेह—कात्तमार्हयं । दंसणे

१ भवसि राससः । सर्धसिक्त् आगद्वर्धवज्जलार्णं वसु पादं ॥ १ ॥ देसे च पार्ससः सप्यसरासप्यमरे पावपिचं वा । विह वाप्रपिच सुवचि
 पिङ्कारणे च ॥ २ ॥ कुञ्जिमवा निहति आगवकुञ्जाणि वाप्रवे निवति । संकरीमकोकनया एण्णसि एवा संकव करोति ॥ ३ ॥ ३ अचछओमपि च
 विविधा सर्धसिक्त् देसे च वव सर्वसिक्त् । आगवदपीहफळगो ठावियगोही च ज्ञातव्यः ॥ १ ॥ आगवदवज्जलार्णं पयवे पिङ्गायामसज्जये ।
 आगमणे निगमणे ठावे च निसीये एवपायी ॥ २ ॥ आगवदवज्जलार्णं य करोति अयवाप्ति करोति वीवापिचमि (वा) । शुक्कयणवकायया भवित एव जाव
 एवः ॥ २ ॥ गोणं वक्ता असाह भवति वसिक्त् वसिक्त् व सोडवेवमेव । शुक्कयणवकुणार्ह वकाए करोति वावसावः ॥ ३ ॥ विविहो भवसि कुसीखो जावे एवा वद्वेव
 वरिते च । एसोभववपीवः अज्जयो वीयरगो ॥ ३ ॥ जावे जागवात् वसु विराययसि काकापिचम् । वद्वेवे विवे वेव म ० वत्सोदं

पासत्पार्थ पदमाणास्त नैव किञ्ची न निजरा होइ । कायकिछेस एमेव कुणई तह कम्ममर्थ च ॥ ११०८ ॥

व्याख्या—‘पार्थस्यादीन्’ सकलक्षणान् ‘वन्दमानस्य’ नमस्तुर्वतो नैव कीर्तिर्न निर्जरा भवति, तत्र कीर्तिः—अहो अयं पुण्यभागित्वेयं क्लृप्ता सा भवति, अपि स्वकीर्तिर्भवति, नूनमयमप्येव स्वकपो येनैषा वन्दन करोति, तथा निर्जरा निर्जरा—कर्मद्वयकल्लणा सा न भवति, सीधेकराज्ञाधिराधनाद्वारेण निर्गुणस्याद्येपामिति, वीयत इति कायः—देहस्तस्य हृद्यः—अयनामादिकल्लणः कायकेशस्तं कायकेशम् ‘एवमेव’ मुचैव ‘करोति’ निर्वर्तयति, तथा क्रियत इति कर्म—ज्ञानाधरणीयादिकल्लणं तस्य पार्थो—विशिष्टरचनयाऽऽत्मनि स्थापनं तेन वा आत्मनो वन्द्यः—स्वस्वकपतिरस्करणकल्लणः कर्मपक्षस्त कर्मवन्द्य च करोतीति पर्वते, चक्षुष्यादाज्ञाभङ्गादींश्च दोषानवाप्तुते, कथं ?—अगद्यत्प्रसिद्धवन्दने आज्ञानङ्गः, तद्दृष्टान्येऽपि वन्दन्तीत्यनवस्था, तान् वन्दमानान् दृष्ट्वाऽन्येषा मिथ्यात्व, कायकेशतो देवताभ्यो वाऽऽत्मविराधना, तद्वन्दनन सकृत्वाप्तयमानुमोदनात्संयमविराधनेति गार्थार्थः ॥ ११०८ ॥ एव साधत्पार्थस्यादीन् वन्दमानस्त दोषा चक्काः, साधत्तं पार्थस्यानामेव गुणाधिक्यवन्दनप्रतिषेधमकुर्वतामपायान् प्रदर्शयन्नाह—

जे धम्मचेरमहा पाण उज्जुति धम्मपारीणं । ते होति कुटमटा पोही प सुबुल्लया तेसिं ॥ ११०९ ॥

व्याख्या—ये—पार्थस्यादयो अष्टमहाचर्या अपगत्प्रमत्ताचर्या इत्यर्थः, प्रमत्तचर्याचर्यो भैषुनविरसिवाचकः, तथैव तस्यमपाचकश्च, ‘पाए उज्जुति धम्मपारीणं’ पादायभिमानतो व्ययस्यापयन्ति प्रमत्ताचारिणा वन्दमानानामिति, न तद्वन्दननिषधं कुर्वन्तीत्यर्थः, ते बहुपात्तकर्मसं नारकत्वादिकल्लणं धियाकमासाद्य यदा कथञ्चित्कुच्छ्रेण मानुषत्वमासादयन्ति

भवथा वि मेतुगो को हतिहरागाह बहुवप्यो ॥ १ ॥ एमेव आरिसेपं सुद्धमसुद्धेण थाडवि समित्तह । तारिसभो चिय होति
 ससत्तो भणार्ह सम्मा ॥ ४ ॥ सो बुधिकप्यो भणियो जियेहि जियरागदोसमोदेहि । एगो व संकिउटो असंकिउटो तहा
 अणो ॥ ५ ॥ पंचासवप्यवत्तो को खलु विहि गारयेहि पडिबद्धो । इयिगिहिसंकिउटो संसत्तो संकिउटो व ॥ ६ ॥
 पासराहएसु संविमोसुं च ज्ञाय मिउवी व । तहि तारिसभो भयर्ह विषयमभो अहव इयरो व ॥ ७ ॥ एपोउसहिउह,
 'एयासम्बोउपि च' एयाउन्द—एयेच्छयेवागमनिरयेसं प्रवर्तस एः स एयाउन्दोउभिपीयते, वक्क च—'उस्सुचमायरतो
 वस्सुचं चेष एजवेमाणो । एसो व अहाउयो इच्छाउवोचि एगहा ॥ १ ॥ वस्सुचमणुवदिह सच्छदविगपियं अणणु-
 धाह । परवत्ति पवत्तिहि येको इणमो अहाउदो ॥ २ ॥ सच्छदमइविगपिय किंवी सुइसायविगइपडिबद्धो । तिहिगारयेहि
 मज्झइ तं आणाही अहाउदं ॥ ३ ॥ एते पार्थस्यावयोउयन्वनीयाः, क १—जिनमते, न सु लोके इति गाथार्यः ॥
 अथ पार्थस्यादीन् धन्वमानस को दोष इति १, उच्यते—

१ अथवापि मेकमे को इतिरागाधिः बहुवर्तः ॥ १ ॥ एमेव वाउयेव सुद्धेणसुद्धेन वापि संसत्तसि । तारय एव भवसि संसत्तो वप्यते वक्काह
 ॥ २ ॥ ए विहिकप्यो भणितो विवेकितापणेवमोदे । एणसु संकिउटोउसंकिउटवाउमया ॥ ५ ॥ एजामवमवुचो एः असु भिभिगीदेः प्रतिवद्धः । कीपुहि
 मिः कीपिउ संसत्ता संकिउः स ॥ ६ ॥ एमेववापिदेसु संविमेषु च ज्ञाय मिउवि ॥ ७ ॥ एव वाउयो भवति विववर्मा अथवा इतरसु ॥ ७ ॥ २ इत्सुप्रमाचार्ह
 इत्सुमेव प्रमाचार्ह । एव इ वक्काउमव इच्छाउमव इति वृत्तादी ॥ १ ॥ इत्सुप्रमणुपदिहं वक्काउमविकसियवमवपुयाति । परवत्ति प्रवर्तवत्ति येयोउमं
 वक्काउमवः ॥ ३ ॥ एणसुमसिदिविकसियतं किंजिउमसावलिउविदियवद्धः । विविपीदेमोचवि तं जानाहि वक्काउमवः ॥ ३ ॥

पासतथाई पदभाषास्त मेय किन्ती न निजरा दोह । कायकिलेस एमेव कुणई तह कम्मपंथ च ॥ ११०८ ॥

व्याख्या—‘पार्थस्यादीन्’ वच्छक्षणान् ‘वन्दमानस्य’ नमस्तुर्वतो नैव कीर्तिर्न निर्जरा भवति, तत्र कीर्तिः—अथो
अय पुण्यभागितेयंछणा सा भवति, अयि स्वकीर्तिर्भवति, नूनमयमप्येवंस्वरूपो येनैषां वन्दन करोति, तथा निर्जरं
निर्जरा—कर्मक्षयछणा सा न भवति, वीथेकराज्ञाधिराधनाद्वारेण निर्गुणत्वासेपामिति, वीथत इति कायः—देह
सस्य ह्यज्ञाः—अयनामादिक्रमणः कायहेयस्य कायहेयस्य ‘एवमेव’ सुधीय ‘करोति’ निर्यस्यति, तथा क्रियत इति कर्म—
ज्ञानावरणीयादिक्रमणं तस्य वन्द्यो—विशिष्टरचनयाऽऽत्मनि स्थापन तेन वा आत्मनो वन्द्यः—स्वस्वरूपविरस्करणछणाः
कर्मपथस्य कर्मपथ च करोतीति पर्वते, अथवादाज्ञामज्ञादीथ दोषानघामुते, कथ !—अगाधप्रतिक्लृप्तवन्दने आज्ञामज्ञा,
त दृष्टाऽन्येऽपि वन्दन्तीत्यनवस्था, तान् वन्दमानान् दृष्ट्वाऽन्येषां मिथ्यास्य, कायहेयतो देवतान्यो याऽऽत्मविराधना,
तद्वन्दनन तत्कृतासंयमानुमोदनात्सममपिराधनेति गायार्थः ॥ ११०८ ॥ एव तावत्पार्थस्यादीन् वन्दमानस्य दोषा वृक्काः,
सान्प्रतं पार्थस्यानामेव गुणाधिकवन्दनप्रतिषेधमकुर्वतामपायान् प्रदर्शयन्नाह—

जे वमचेरमहा पाए ठहुति वमपारीणं । ते होति कुटमटा पोही प सुखुल्लाहा नेसिं ॥ ११०९ ॥

व्याख्या—ये—पार्थस्यादयो भ्रातृमहाचर्या अयातमहाचर्या इत्यर्थः, महाचर्याशब्दो मैपुनविरतिव्याचक्रः, तथौषतः
सयमपाचक्रश्च, ‘पाए ठहुति वमपारीणं’ पादाधभिमानतो व्यथस्यापयन्ति वक्राचारिणा वन्दमानानामिति, न तद्वन्द
ननिषेधं पुर्यस्तीत्यर्थः, ते सुदुपाचक्रमर्जं नारकत्वादिक्रमणं विपाकमासाद्य यदा कथञ्चित्कुञ्ज्येण मानुषस्यमासादयन्ति

वदाऽपि भवन्ति कौटमक्याः 'योषिष्व' जिनयासनायमोषलक्षणा सकलशुभासिरेकभूता सुदुर्लभा तेषां, सङ्ख्यामात्रं सत्या मय्यनन्तसंसारित्यादिति गाथार्थः ॥ ११०९ ॥ तथा—

सुहृत्तरं मासंती अप्याण जे चरिस्सपन्महा । शुक्लण वदायिंती सुसमण जटुत्तकारिं च ॥ १११० ॥ दार ॥
 व्याख्या—'सुहृत्तरं'ति सुतरां नायायनयात्मानं सन्मार्गात्, के ।—ये चारिमाव—माप्रिकवित्तवदायात् प्रकर्षेण अष्टाः—
 अयेताः सन्ता 'गुरुव्रतं' गुणस्सुसाधुवरा 'वन्दयन्ति' कृतिकर्म कारयन्ति, किम्भूत गुरुव्रतं ।—शोभनाः समणा यस्मिन्
 स सुममणस्य, अनुस्सरल्लोपोऽत्र द्रष्टव्यः, तथा यथोक्त क्रियाकलाप कर्तुं शीलमस्सति यथोक्तकारी तं यथोक्तकारिणं
 चेति गाथार्थः ॥ १११० ॥ एवं वन्दकवन्द्यदोषसम्भवात्पार्थस्यादयो न वन्दनीयाः, तथा गुणयन्तोऽपि ये कः साध्वं
 संसर्गं कुर्वन्ति तेऽपि न वन्दनीयाः, किमित्यत्र माह—

असुहृद्वाणे पडिया वंणमासा न कीररं सीसे । पासत्थाईठाणेसु पट्टमाणा महं वज्जुमा ॥ ११११ ॥
 व्याख्या—यथा 'अशुचिस्थाने' विदूषधाने स्थाने पडिया वज्जुक्रमाळा स्वकपतः शोभनाऽपि सत्यशुचिस्थानसंसर्गात्त
 क्रियते णिरसि, पार्थस्यादिस्थानेषु पर्वमानाः साधवस्साया 'अपूण्याः' अपवन्दनीयाः, पार्थस्यादीना स्थानानि—सप्ततिनि
 र्गमभूत्यादीनि परिरुद्धान्ते, अन्ये तु सुभ्यावरपिण्डाद्युपयोगलक्षणाणि व्यापकत्वे परसंसर्गात्पार्थस्यादयो भवन्ति, न
 वेवानि सुहृ वदन्ते, तेषामपि वस्त्रावापत्तेः, वस्त्रक्रमाळावाहरणोपनयस्य च सम्पगपटमानतयादिति । अत्र वधान्तर्कः—

दंगो अपकल्पिभो पुमारो चंपगमात्राप छिरे कयाप भासगभो यथाइ, आसेण चन्दयस्स सा चंपगमात्रा अमेज्जे पट्टिया,
 निणदामिच्चि अमिम्म दहूण मुक्का, सो य अपपहिं विणाधिचितं न लभइ, सहाधि ठाणदोसेण मुक्का । एवं अपगमात्तरया
 णिया साइ अमिम्मरायाणिया पासत्थादयो, ओ विसुओ वेहिं समं मिअइ संवसर था सोडधि परिहरणिज्जो ॥ अचिकु-
 तार्थप्रसापनायेव दृष्टान्तान्तरमाह—

पद्मणकुले वसंतो सउणीपारोडधि गरहिओ होइ । इय गरहिया सुविहिया मज्झि वसत्ता कुसीलाणी॥१११॥
 व्याख्या—पद्मणकुलं—गर्हितं कुलं तस्मिन् पद्मणकुले वसन् सन्, पारङ्गवधानिति पारग, शकुन्याः पारगाः, असावपि
 ‘गर्हितो भवति’ निन्यो भवति, शकुनीशब्देन चतुर्दश विद्यास्थानानि परिगृह्यन्ते, “अङ्गानि चतुरो वेदा, मीमांसा न्या-
 यवित्तराः । पुराणं धर्मशास्त्र च, स्थानान्याहुस्तुर्दश ॥ १ ॥” उवाङ्गानि पद, तथाया—‘शिक्षा कस्यो व्याकरण, छन्दो
 उयोविनिरुक्ता’ इति, ‘इय’ एवं गर्हिताः ‘सुविहिताः’ साधवो मध्ये वसन्तः ‘कुशीलानां’ पार्श्वस्थादीनाम् ॥ अत्र कथा
 नकम्—एगस्स धिज्जाइयस्स पंच पुसा सवणीपारगा, तस्येगो मरुगो एगाए दासीए संवलगो, सा मज्झं पिअइ, इमो न

१ पद अमकमिया पुमारो अपकमाकापो भिरसि कुवापामअपयो भवति अमेवेवुते सा अपकमाकाऽमेव्ये पट्टिया, पुद्गामीति अमेव्यं दृष्ट्वा मुक्का
 स य अमर्कद्वेवा पुठि न कमेते तथापि स्थानदोषेण मुक्का । पद अमकमाकाकायादीयाः साधवा अमेव्यस्थादीयाः पार्श्वस्थादया, यो विगुहट्टे सप्तं मिक्कति
 संवसति था सोमहि पसेइरावीया । १ पद अम धिज्जादीयस्य पद्म पुसाः शकुनीपारगाः, उवैको वाङ्मन पदस्य वृत्तस्य उपपत्त्या, सा मयं पिअति अयं न

पियं, सीए भण्णार—अइ हुम ण पियसि सो ण णोहो, सो (सा) भणार—रसी होज्जा, इयरहा पिसरिसो सज्जोगुत्ति, एव सो पुरसो
 णसीए पाइयो, सो पदमं पच्छुण्ण पियइ, पच्छा पायइपि पियित्तमाहसो, पच्छा अइपसंगेण मज्जमसासी जाओ, पच्छादि
 १) उद्वेचमाहसो, सेहिं भेव सह पियइ लार सयसर प, पच्छा सो पियुणा सयणंण य सपथभूमो अप्पयेसो कओ,
 णा सो पडिभम्मो, विसिओ से भाया सिण्णेण तं कुट्ठिं पयिसिकण पुच्छइ देइ य से किंवि, सो पियुणा जयठंभि-
 निच्छइ, उरओ दाहिरपाइए ठिओ पुच्छइ विसज्जेइ से किंवि, सोयि निच्छइ, चरयो परपरएण दयायेइ, सोयि
 १), पंचमो गंधवि ण इच्छइ, तेण मकरोण करणं चडिकण सयस्स परस्स सो सामीकमो, इयरे चत्थारियि पादिरा
 क्कवा सोगगरद्विया काया । एस दिहवो, उवणओ से इमो—आरिसा पक्का सारिसा पासरथार्द आरिसो धिज्जारमो
 सारिसो कायरिसो आरिसा पुत्ता ठारिसा साइ अहा ते निच्छइ एव निच्छुभसि हुसीजसंखणिं करित्ता गरदिया य

१ पियसि उवा मज्जते—यहिं लं न पियसि न होइ। स(सा) भवसि—रासी (रसि)। अयेइ इतराया विहराया सलोय इहिं एव स बहुमो जन्ममा उवा
 पासित्ता, स मज्जं मज्जं पियसि मज्जपपकमसि पाणुमरुवः। वज्जाइ अरियसद्वेव मज्जमासासी कावा अयायेइ सह भस्सिगुमाएवः। सः सइव कार्पसि
 पियसि संवसति च एवाए स पिणा ज्वरमेव च सईवकाः। ज्वरयेयाः कुठः, अयइ। स मयिभमाः द्वितीयकस भावा पदेव वां हुसी मयिरइ इच्छति च यदे
 किंवि, स वज्जाज्ज पिया निष्कमिहता सुतीको वाहपाटके भित्ताः इच्छति विहरति च यदे किंवि, सोमं निष्कमिहताः अनुयः। एतत्तकय एतत्तकिं
 सोमं निष्कमिहता पज्जमो गज्जमसि मेच्छति, तेन मज्जेव ज्वावज्जमे एत्ता सर्वस पुइक स ज्जामीइता इते अज्जारोमं जग्गाः इता कोक्यादिता जाताः
 एव इच्छतः। उवणयोभसमं—पाटसाज्जावज्जमाहसाः। पावकाएयो जाए पियमापीवकाट्यावायाः जाट्याः पुआवाट्याः सायवः एवा ते निष्कमिहता एव
 निष्कमएवमे हुमीकमसयं हुवंचः यंदिताव

धेयपण भवति, ओ गुण परिरुह सो पुज्यो सादय अपज्यसिचं च जेणणं पावह, एव संसग्गी विणासिया कुसीजेहिं ।
 नकं च—‘ओ कारिसेण मितिं करोह भविरण(सो)कारिसो होह । कुसुमेहिं सह वसंता विहायि तगंयया होति ॥१॥’ मरु-
 एहि दिट्ठो गग्गो, व्याख्यातं धारणापायकलम्, अधुना धेयपदव्याख्या, अस्य चायमभिसम्बन्धः—पार्श्वस्यादिससर्ग-
 दोषादपन्दीयाः साधयेऽप्युक्ताः, अत्राह चोदका—काः पार्श्वस्यादिससर्गमात्राहुणवसो दोषः, १ तथा चार—

सुधिरपि अच्युत्तमाणो येरुलिओ कायमणीयउम्मीसो । नोवेह कायमाव यादणगुणेण नियएणं ॥ १११३ ॥
 व्याख्या—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि कालं तिष्ठन् धेयुर्यः—मणिविशेषः, काचाव ते मणयश्च काचमणयः कुत्सिताः काच-
 मणयः कायमणिकाकंरुत्—मावत्येन मित्रं काचमणिकोनिमित्रः ‘नोवेति’ न एति ‘काचमाव’ काचवर्मं ‘माधान्यगुणेन’
 यमन्यगुणेन ‘जिजेन’ आरमीयेन, एव सुसाधुरपि पार्श्वस्थादिभिः सार्द्धं संवसन् अपि धीवगुणेनात्मीयेन न पार्श्वस्थादिभा-
 यमुपति, अय भावार्थ इति गाथार्थः ॥ १११३ ॥ अत्राहोऽऽचार्यः—यत्किञ्चिदेवत्, न हि दृष्टान्तमात्रादेवाभिलषिता
 भवितुः सजायत, यतः—

‘माधुगजमाधुगाणि य लोए दुधिराणि होति दव्याणि । वेरुलिओ सत्थ मणी अमाधुगो अन्नदववेहिं ॥१११४॥
 व्याख्या—‘माधुगन्ते’—प्रतियोगिना स्वगुणैरत्नभाषमापायन्त इति भाष्यानि—कवेरुकादीनि, प्राकृतशैल्या भावुकान्युच्यन्ते,
 अधपा प्रतियोगिनि सति सहुणायेशया तथाभवन्धीजानि भावुकानि, लपतपदस्यामृष्टयेत्यादावुक्तम् (पा ३ २ १५४) तस्य

१ मरुत्तरे भवति यः पुनः परिरुहति स पूरया साधयपदवार्त्तं च विवर्त्तय माप्नोति पूर्व भसगीं निनाशिका कुसीदेः । पादयेन मैत्री करोति भविर-
 व (सो) कारता भवति । कुसुमेः सह वसन्ताः श्रिता अपि सद्गुणिका भवन्ति । १ । मरु इति दृष्टतो गताः ‘साधय’ हिः ‘यो म०

पिबेह, सीए, मण्णार-अह सुमं ण पिबसि सो ण णेहे, सो (सा) मण्णार-रसी होआ, इयरहा विसरिसो संजोगुसि, एवं सो बहुसो मण्णीए पाहसो, सो एहमं पच्छणं पिबह, पच्छा पायहंवि विविदमाहसो, पच्छा आहपसंगेण मज्जमंसासी आओ, पच्छोहिं सह छोहवमाहसो, वेहिं वेव सह पिबह साह संवसह ए, पच्छा सो पितुणा सयणेण ए सवयमसो अप्पवेसो कओ, अण्णया सो पदिममो, पितिमो से आपा सिणेहेण सं जुहिं पविसिकण पुच्छह देह य से किंचि, सो पितुणा चवळंभि कण पिच्छुहो, वरमो बाहिरपाए टिओ पुच्छह विसज्जेह से किंचि, सोवि निच्छुहो, चवरयो परपरएण द्वावेह, सोवि निच्छुहो, पंचमो गंधंवि ण इच्छह, सेण मरुणेण करण चहिकण सवस परसस सो सामीकओ, इयरे चत्तारिवि पाहिरा कपा लोगगरहिया जाया । एस विहवो, चवणमो से इसो-आरिसा पच्छा सारिसा पासधार्द जारिसो चिज्जाहओ सारिसो आयटिओ आरिसा पुजा जारिसा साह ज्जाहो वे निच्छुहो एवं निच्छुहमंति कुसीजसंसंतिं करिंवा गरहिया य

१ पिबसि ववा मज्जेहे-अहिं लं न पिबसि न जेह । अ(सा) मज्जे-रसी (रति) अरेव इतरया विवरयाः सयेव इल्ले पूर्वसंजुयो मज्जया ववा पारिसा । स प्रथमं पच्छणं पिबसि यमप्यकम्ममिं यणुमारुका एवाए अतिप्रसङ्गेव मज्जमांसासी जहा अण्णेः सह जमिदुमारुका हे सदेव सारसि पिबसि संवससि न पयाए स सिवा सवतेव न संवसयाः अण्णेः कृतं, अण्णया स मयिमयाः विदीयज्जल भया वदेव यो कुसी मसिरस पुच्छादि द्वावि न तस्मै किञ्चि, स यथाकम्य सिवा निष्काशिता गृहीयो बाह्यपायेहे सिक्ताः पुच्छादि पिबन्नादि न तस्मै किञ्चि, योभसि निष्काशिता अणुदेः परमपदेण द्वावपि सारि निष्काशिता पक्कमो पायमसि वेच्छादि सेव मज्जेज्ज ज्वावाकदे पय्या धर्मेव गृहज स जालीकृता इतरे अन्नमसोयि बाणाः कृता ओकमर्दिता जायाः एव एवमया इयमयोअजाह-नाहयाः जालाकाकृतायाः पार्थकावयो जाला पिबन्नादीवकाट्याचार्याः जालाः पुजाकारयाः साधवाः पया वे निष्काशिता पूर्व निष्काशित्यो कुसीजसंसंतिं कुर्वन्वा गमिंताव

पयपण भवति, ओ पुण परिहर सो पुज्जो साइय अपज्जवसियं च णोवाण पावइ, एव संसग्गी विणासिया कुसीलेहि ।
 उक्तं च—‘ओ अरिसेण भित्तिं करेइ अचिरेण(सो)जारिसो होइ । कुसुमहिं सह वसंता तिळाधि लगपया होति ॥१॥’ मरु-
 एहि दिद्वतो गमो, व्यास्यावं दारगायाकलम्, अधुना धंहर्यपदक्यास्या, अस्य चायमभिसम्बन्ध—‘पार्श्वस्यादिससर्ग-
 दापादयन्वनीयाः सापथोऽप्युक्ताः, अत्राह चोदकः—का पार्श्वस्यादिससर्गमात्राहुणवतो दोषः, १ तथा चाह—

सुधिरपि अच्छमाणो धेरुलिओ कायमणीपवन्मीसो । नोवेइ कायमाव पाहणगुणेण नियएणं ॥ १११३ ॥
 व्याख्या—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि काल तिष्ठन् धैर्यं—मणिविशेषः, काचाच्च ते मणयश्च काचमणयः कुत्तिसता काच
 मणयः काचमणिकासंरुद्ध—मावस्येन मित्रं काचमणिकोन्मित्रः ‘नोपति’ न याति ‘काचमाव’ काचधर्मं ‘प्राधान्यगुणेन’
 यमन्त्यगुणान ‘निजेन’ आत्मीयेन, एव सुसाधुरपि पार्श्वस्यादिभिः सार्धं संवसन्नपि शीलगुणेनात्मीयेन न पार्श्वस्यादिभा-
 यमुपैति, अय भागार्थ इति गाथार्थः ॥ १११३ ॥ अत्राहाऽऽचार्य —यत्किञ्चिदेतद्, न हि दृष्टान्तमात्रादेवाभिजयिता
 धसिद्धिः सज्जायत, यतः—

आपुगअभाहुगाणि य लोए दुधिराणि होति दब्बाणि । धेरुलिओ सत्थ मणी अभाहुगो अक्षदब्बेहिं ॥१११४॥
 व्याख्या—‘माय्य’ च—प्रतियोगिना स्वगुणैरत्तमभावमापायन्त इति भाष्यानि—कथेषुकादीनि, प्राकृतशैल्या भाहुकान्पुष्यन्ते,
 अथवा प्रतियोगिनि सति सहुणापेक्षया तथाभवन्शीलानि भाहुकानि, एषपतपदस्याभूयर्थ्यादाहुकम् (पा ३-२ १५४) तस्य

१ मणवने भवति । २ पुनः परस्परं स वृत्तः सापथपदसात् च विर्भाव प्राप्नोति एव संसर्गा विनाशिका कुटीरः । पादयोश्च मैत्री करोति अचिरे
 व (स) वारता भवति । ३ पुनः सह वसन्तः शिला अपि वरुणशिला भवति । ४ । मणय इति दृष्टान्तो गतः ‘काचाच्च’ इति यो म०

साण्डीच्छिक्कणादिति, सद्रिपरीतानि अभाष्यानि च-जलादीनि लोके 'क्षिपिषानि' द्विप्रकाराणि भवन्ति 'द्रव्याणि' वस्तूनि, वैदूर्यसम मणिरभाष्यः 'अन्यद्रव्यैः' कषादिभिरिति गायार्थः ॥ १११४ ॥ स्थानमति-र्ज्योषोऽप्यपमभूत एव भविष्यति न पार्थस्यादिसंस्पर्शेण सक्षाय पासति, एतच्चासत्, यतः—
जीषो अणादिसिद्धणो जन्मावणभाविभ्यो ए संसारे । स्थिप्य सो भाधिञ्जर भेलणदोसाणुभायेण ॥ १११५ ॥

व्याख्या—'क्षीषा' प्राप्तिर्यत्तुभ्यार्थः, स हि अनादिनिधनः अनाद्यपर्यन्त इत्यर्थः, 'समायनाभापितव्य' पार्थस्या धावरितप्रमादादिभावनाभाविताव 'ससार' तिर्यग्नरनारकामरमयानुभूतिलभणे, ततश्च सन्नायनाभापितव्यात् 'क्षिप्य' द्यौम स 'भाष्यते' प्रमादादिभावनायाऽऽप्त्रमीक्रियते 'भीजनदोषानुभायेन' संस्पर्शदोषानुभायनति गायार्थः ॥ १११५ ॥ अथ भवतो दृष्टान्तमाशेषेण परितोषः श्रुतो मद्रिपक्षितार्थमतिपादकोऽपि दृष्टान्तोऽस्त्येष, ह्यणु—
अपस्त य निवस्त य हुणहपि समागयाहं मूलाह । ससगगीह पिणद्धो अपो निवस्तण पस्तो ॥ १११६ ॥

व्याख्या—'क्षिरपतिवतिकनिमोदकवासितायां भूमौ भावपृथः समुत्पन्नः, पुनस्तत्राऽऽज्यस्य य निम्वस्त य द्रयो रपि 'समागते' एकीभूते मूले, ततश्च 'ससर्गा' सन्नस्या धिनाट भावो निम्वस्त्य प्राप्तः-सिक्ककलः संवृच इति गायार्थः ॥ १११६ ॥ तदेवं ससर्गिदोषवर्धनात्प्राप्या पार्थस्यादिसंस्पर्शरिति । पुनरप्याह चोदका-ज्येष्ठदपि समविपक्ष, यथाहि—

सुधिरपि अण्डमाणो मलयंभो तच्छुषाहमज्यमभि । क्षीस न जायह मज्जुरो ? जह संसगगी पमाण ते ॥ १११७ ॥
व्याख्या—'सुधिरमपि' प्रभूतकलमपि तिष्ठन् 'नखस्तम्भ' वृक्षविशेषः 'द्रुपाटपत्र्ये' द्रुपुषंसार्था किमिति न जायते

न जायते

मयुरः १, यदि सख्यार्थं प्रमाणं सपेति गाथार्थः ॥ १११७ ॥ आह्वयार्थः—ननु विहितोचरमेव 'मायुग' अमायुगाणि यं
इत्यादिप्रत्येन, अत्रापि च कवली अमान्यः पार्थस्यादिभिः, सत्यास्तु भाव्या इति । आह—तैः सहाऽऽज्जपमाश्रयतायां
सख्यार्थं क इय दीय इति १, उच्यते—

ऊणगस्यभोगेण धिपाइ परिणमति तन्माय । लवणागरास्तु जहा वज्जेह कुसीलसंसर्गिण ॥ १११८ ॥
व्याख्या—ऊनभासौ धृतभागवतेनश्रवभागेऽपि न पूर्यत इत्यर्थः, तेन सावठाऽश्वेन प्रतियोगिना सह सम्बन्धानीति
प्रक्रमान्नन्वते 'विम्यानि' कृपाणि 'परिणमन्ति' सखायमासादयन्ति लवणीभवन्तीत्यर्थः, लवणागरादिषु यथा, आदि
शब्दाद्गण्डस्यादिकारसादिप्रहः, सत्र किञ्च लोहमपि सखायमासादयति, तथा पार्थस्याद्यालापमात्रसंसर्गार्थाऽपि सुविहि
तास्तमेव माय यान्ति, अतः 'यज्जेह' कुसीलसंसर्गिणं त्यजत कुशीलसंसर्गिमिति गाथार्थः ॥ १११८ ॥ पुनरपि ससर्गिदो
षमसिपादनार्थपाऽऽह—

जह नाम मयुरसलिल सायरसलिल कमेण सपत्न । पाथेइ लोणमाय मेलणदोसाणुभावेण ॥ १११९ ॥

व्याख्या—'यथे'सुखाहरणोपन्यासायः 'नामे'ति निपातः 'मयुरसलिल' नदीपथः तल्लवणसमुद्रं 'कमेण' परिपाद्या
सम्प्राप्तं सत् 'पाथेइ लोणमायं' प्राप्नोति—आसादयति लवणमायं—झारमाय मयुरमपि सन्, मीलनदोषानुभावेनेति
गाथार्थः ॥ १११९ ॥

एष तु सीरयतो असीलवंसेहि मीलिज्जो संतो । पाथइ गुणपरिहार्णि मेलणदोसाणुभावेण ॥ ११२० ॥

षास्त्रील्लिङ्गत्वादिति, तद्विपरीतानि अभाष्यानि च—नञादीनि लोके 'द्विविधानि' द्विप्रकाराणि भवन्ति 'द्रव्याणि' वस्तूनि, वैकृत्यस्य भविरभाष्यः 'अन्यद्रव्यैः' कानादिविरिति गार्थः ॥ १११४ ॥ स्यान्मसिः—जीवोऽप्येवममूत एव भविव्यति न पार्थस्यादिसंस्मरणं सन्नायं शास्यति, एवञ्चासत्, यतः—

जीवो अणादनिहणो सन्भावणमाधिमो य संसारे । स्थिप्य सो भाविमर मेलणदोसाणुभावेण ॥ १११५ ॥

व्याख्या—'जीवः' प्राप्तिरपि कस्यचिदर्थः, स हि अनादिनिघनः अनाद्यपर्यन्त इत्यर्थः, 'सन्भावनाभावितात्' पार्थस्या शास्त्ररिक्तप्रमादादिभावनाभावितात् 'संसारे' विर्यमरनात्कामरभयानुभूतिरक्षणं, सवच्च सन्भावनाभावितात् 'क्षिप्रं' क्षीप्रं च 'भाष्यते' प्रमादादिभावनायाऽऽप्तीक्रियते 'मीलनदोषानुभावेन' संसर्गदोषानुभावेनति गार्थः ॥ १११५ ॥ अथ भवतो हृद्यान्वमात्रेण परित्रोषः सर्वो भविविद्यार्थप्रतिपादकोऽपि हृद्यान्वोऽस्त्येव, येषु—

अथस्तस्य प नियस्तस्य प पुणरपि समानपादं मूलाह । ससन्गीर विणहो अंशो नियस्तप पत्तो ॥ १११६ ॥

व्याख्या—'चिरपठितविकनिभ्योपकवातितायां भूमौ भावपूरकः समुत्पन्नः, पुनस्तत्राऽऽप्त्रस्य च निम्नस्य च द्वयो रपि 'समानाते' एकीभूते मूले, तत्रच्च 'संसर्गा' सङ्गत्वा विनष्ट आद्यो निम्नस्य प्राप्तः—विकफलः संवृत्त इति गार्थः ॥ १११६ ॥ तदप्य संसर्गिदोषदर्शनात्पान्या पार्थस्यादिसंस्मरणिरिति । पुनरप्याह चोक्तः—नन्येवदपि समतिपक्ष, तथाहि— सुचिरपि अन्धमाणो नस्यभो दन्तुपाहमन्मसि । कीस न जायत मजुरो ? एतद् संसर्गो यमाणाते ॥ १११७ ॥ व्याख्या—'सुचिरमपि' प्रभूतकालमपि विघ्नं 'नलकाम्य' वृक्षविशेषः 'मृष्टपाटमथ्ये' मृष्टसंस्मरणं किमिति न जायते

नापिपयः, 'अद् तु छद्मत्थो'ति अहं पुनरुत्पत्त्यः, अतो 'लिङ्गमेव' रजोहरणगोच्यप्रतिप्रहरणलक्षणं 'पूजयामि' वन्दे
इत्यर्थः, 'विकरणशुद्धन मायेन' याकायशुद्धेन मनसेति गाथार्थः ॥ ११२२ ॥ अत्राचार्य आह—

अहं ते लिङ्ग पद्माय यदादी निणर्धे तुमे सन्ध्ये । एष अक्षयमाणस्स लिङ्गमयि अप्यमाण ते ॥ ११२३ ॥
व्याख्या—'यदी'त्ययमन्युपगमप्रदर्शनार्थः 'ते' त्व लिङ्ग-द्रव्यलिङ्गम्, अनुस्यारोऽत्र च ह्यसौ योर्विषयः, प्रमाण—
कारण यन्दनकरण, इत्थं तर्हि 'यन्दस्य' नमस्य 'निहयान्' जमातिप्रभृतीन् त्व 'सर्वान्' निरवशेषान्, द्रव्यलिङ्गशुक्-
त्वात् वेयामिति, अर्धवान् मिथ्यादित्याह यन्दसे सत् ननु 'यवान्' द्रव्यलिङ्गशुक्कानपि 'अवन्दमानस्य' अप्रणमतः लिङ्ग-
मप्यप्रमाण सव यन्दनप्रवृत्ताविति गाथार्थः ॥ ११२३ ॥ इत्य लिङ्गमात्रस्य यन्दनप्रवृत्तावप्रमाणत्वायां प्रतिपादितायां
सत्यामनभिनिविष्टमेव सामाचारिजिज्ञासयाऽऽह चोदक—

अहं लिङ्गमप्यमाण न नज्जर्हं निष्ठएण को भावो ! । ददूण समणालिङ्ग किं कायव्व तु समणेण ! ॥ ११२४ ॥
व्याख्या—यदि 'लिङ्ग' द्रव्यलिङ्गम् 'अप्रमाणम्' अकारणं यन्दनप्रवृत्तौ, इत्थं तर्हि 'न ज्ञायते' नावगम्यते 'निश्चयेन'
परमार्थेन छद्मत्थेन जन्तुना कस्य को भावः !, यतोऽस्यवा अपि लब्ध्यादितिमिषं सयवधवेष्टन्ते, संयता अपि च कार-
णतोऽस्यतयविति, तदेव व्यथस्यते 'ददूण' अपलोक्ष्य 'अमणलिङ्गं' साधुलिङ्ग किं पुनः कर्तव्यं 'अमणेन' साधुना !,
पुनः द्रव्यार्थसुखाच्चो व्यथयितव्योको गाथानुलोभ्यादिति गाथार्थः ॥ ११२४ ॥ एवं चोदकेन पृष्टः सन्नाह्यचार्यः—
अप्युच्य ददूण अन्नुत्ताण तु दोह कायव्व । साट्ठमिं विद्वुष्वे जहारिद जस्स पं जोगेण ॥ ११२५ ॥

व्याख्या—सुखदोऽप्यधारणे, एवमेव शीघ्रमस्यास्तीति शीघ्रान् स लुह 'अशीत्यग्निः' पार्थस्यादिभिः सार्द्धं भीष्टित्वं सन् 'प्रामोति' वासादयति गुणा—सूत्रोत्तरगुणलक्षणाक्षेपां परिहृणः—अपचयः गुणपरिहृणः सः, तर्धद्विकांशापायास्तत्कृतयोपसमुत्पानिति, भीक्ष्णदोषानुभावेनेति गार्थार्थः ॥ ११२० ॥ यत्तद्वैयमसः—

स्वणमपि न क्षमं क्वाचं अणाययणसेषण सुविद्विपाण । इदि समुद्रमदगयं तदप्य लक्षणस्वणमुपेह ॥ ११२१ ॥

व्याख्या—ओचननिमेषमात्रः क्वाचः क्षणोऽभिधीयते, सं क्षणमपि, आकां तायन्मुद्रतोऽन्यो वा क्वाचपियेष, 'न क्षमं' न शोयं, किं ?—'क्वाचं अणाययणसेवणं'ति कर्तुं—निष्पादयितुम् अनाययन—पार्थस्यापाययनं तस्य सेवन—भजनम् अनाययनश्रमपि सत् 'लक्ष्मत्सुपेति' क्षारभावं याति, एवं सुविद्विषोऽपि पार्थस्यादिशेषसमुद्रं प्राप्तस्त्रासमाप्नोति, अतः परं ओकार्पित्वा उत्संसर्गिस्तस्यान्येति, ततश्च व्यथित्यथमिदं—येऽपि पार्थस्यादिभिः सार्द्धं संसर्गं कुर्वन्ति तेऽपि न यन्वदनीयाः, सुविद्विषा एव यन्वदनीया इति ॥ अत्राऽऽह—

सुविद्विष इतिवद्विष वा नाह आणाभि इं सु उच्यमतपो । किंं सु प्रपयाभी तिनरणसुदेण भावेण ॥ ११२२ ॥

व्याख्या—सोमनं विद्विषम्—अनुष्ठानं यस्यासौ सुविद्विषत्वम्, अनुस्वारलोपोऽत्र प्रत्ययः, सुविद्विषसु पार्थस्यादिस्त्वं सुविद्विषं वा 'नाह आणाभि' नाह वेदि, यतः अन्त्याकरणमुत्पन्नमिदं सुविद्विषसुविद्विषत्वं, परमावसु यत्ततः सर्वं

ज्ञापययः, 'अहं सु छत्रमरयो'ति अहं पुनश्छत्रास्य', अतो 'लिङ्गमेव' रजोहरणगोच्छप्रतिप्रहपरणलक्षण 'पूजयामि' धन्दे इत्यर्थः, 'चिह्नकरणशुद्धेन भावेन' पाप्मायशुद्धेन मनसेति गायार्थः ॥ ११२२ ॥ अत्राचार्य आह—

जहं ते लिङ्ग पमाणा यदाही निषद्वे सुमे सत्त्वे । एष अवदमाणास्त लिङ्गमपि अप्यमाणां ते ॥ ११२३ ॥
 इयास्या—'यदी'त्ययमभ्युपगमप्रदर्शनार्थः 'ते' सय लिङ्ग-द्रव्यलिङ्गम्, अनुस्वारोऽत्र च ह्रस्वो वेदितव्यः, प्रमाणं—
 कारणं धन्दनकरणे, इत्यर्थे तर्हि 'धन्दस्य' नमस्य 'निष्कयान्' जमालिप्रभृतीन् त्व 'स्यार्त्त' निरवशेषान्, द्रव्यलिङ्गशुक्ल-
 त्यात् सेपामिति, अर्धवान् मिथ्यादृष्टित्याप्त धन्दसे भव ननु 'पूतान्' द्रव्यलिङ्गशुक्लानपि 'अवन्दमानस्य' अप्रमाणतः लिङ्ग-
 मप्यप्रमाणा एव धन्दनप्रवृत्तायिति गायार्थः ॥ ११२३ ॥ इत्थं लिङ्गमात्रस्य धन्दनप्रवृत्तावप्रमाणात्ताया प्रतिपादिताया
 सत्यामनभिनिविष्टमेव सामाचारिचिन्तासयाऽऽह चोदक—

जहं लिङ्गमप्यमाणा न नजहं निष्ठपुण को भावो ? । दद्वेण समणलिङ्ग किं कायञ्च तु समणेण ? ॥ ११२४ ॥
 इयास्या—यदि 'लिङ्ग' द्रव्यलिङ्गम् 'अप्रमाणम्' अकारण धन्दनप्रवृत्तौ, इत्थं तर्हि 'न ज्ञायते' नायगम्यते 'निष्कयेन'
 परमार्थेन छत्रास्येन जन्तुना कस्य को भावः ? , यतोऽस्यता अपि छत्रादिनिमित्त सयत्वबोधेनन्ते, सयता अपि च कार-
 णतोऽसयत्ववदिति, सदेव व्ययस्थिते 'दद्वे' अपलोक्त्य 'अमणलिङ्गं' साधुलिङ्गं किं पुनः कर्तव्य 'अमणेन' साधुना ? ,
 पुनः सव्यार्थसुखादो व्ययद्वित्वबोको गायानुलोभ्यादिति गायार्थः ॥ ११२४ ॥ एवं चोदकेन पृष्टः सखाहाचार्यः—
 अत्पुन्य दद्वेण अन्धमुद्राणां तु दोह कापट्य । साहृभिर्दिद्वुञ्च जहारिहं जस्त जं जोगा ॥ ११२५ ॥

व्याख्या—‘अपूर्वम्’ अदृष्टपूर्वं, साधुमिति गम्यते, ‘दृष्टा’ अवलोक्य, आभिमुख्येनोरथानमन्युरथानम्—आसनस्याग
 खणं, शुभव्यादृष्टकादिग्रहण च भवति कर्तव्यं, किमिति ?, कदाचिदसौ कश्चिदाचार्यादिविधाप्रतिषयसम्पन्नः सत्य
 दानार्थिवाऽऽगतो भवेत्, प्रविष्यसकाशमाचार्यकालकथत्, स स्वव्यतितीतं सम्भाव्य न सत्यप्रकृच्छतीति, तथा दृष्टपूर्वस्तु
 द्विप्रकारा—तद्यतविहारिणः क्षीतखविहारिणश्च, सप्रोद्यतविहारिणि साधौ ‘दृष्टपूर्वं’ त्वलक्ष्यपूर्वं ‘यथार्हं’ यथायोग्यन-
 न्युत्थानवन्तनादि ‘यस्य’ बहुश्रुतादेर्यद् योग्यं तत्कर्तव्य भवति, यः पुनः क्षीतखविहारी न सत्यान्युरथानवन्तानुत्स-
 र्गतः किञ्चित्कर्तव्यमिति गताचार्यः ॥ ११२५॥ सात्प्रतं कारणतः क्षीतखविहारिगतविधिप्रतिपादनाय सम्बन्धगायामाह—
 सुकशुरासपागदसेवीचरणकरणपदमहे । छिन्नावसेसमिसे जं क्षीरह न पुणो धोच्छ ॥ ११२६ ॥

व्याख्या—शूः—संयमयूः परित्यज्यते, मुका—परित्यक्ता भूयेनेति समासः, सम्प्रकट—प्रवचनोपपातनिरपेक्षमेव मूढो
 चरगुणजाल संविदु क्षीतमस्तेति सम्प्रकटसेवी, मुकपूज्यासौ सम्प्रकटसेवी चेति प्रिग्रहः, तथा चर्धत इति चरण—त्रयादि-
 खण्य क्रियत इति कर्ण—पिण्डविशुद्ध्यादिलक्षण चरणकरणाभ्यां प्रकर्षेण चटः—भवेत्तत्राणकरणप्रचटः, मुकपूः स-
 म्प्रकटसेवी चासौ चरणकरणप्रचटश्चेति समासकस्मिन्, माकुतशैल्या अकारोकारयोर्दीर्घत्वम्, इत्यन्यन्मूले ‘छिन्नावसेव-
 माधे’ केवसद्रूप्यलिङ्गशुके पत्तिक्रियते किमपि तत्सुनर्वाभ्ये, पुनःपादो विशेषणार्थः, किं विशेषयति ?—कारणार्थे—कारण
 माभित्य पत्तिक्रियते सद्रूपे—अभिधास्ये, कारणमाधपक्षे नु प्रविशेषः कृत एव, विशेषणसापत्त्यं नु मुकपूरपि कदाचि

रसप्रकटसयी न भवत्यपि अललाप्रदण, सप्रकटसयी चरणकरणप्रचट एवेति स्वरूपकथनमिति गाथार्थः ॥ ११२६ ॥
किं सतिपत इत्यत आह—

यायाह नमोकारो हृत्पुस्सेहो य सीसनमण च । समुच्छण्डच्छण छोमयदण वदण वाधि ॥ ११२७ ॥

व्याख्या—‘वायापु’चि निर्गममूल्यादौ दृष्टस्य वाचाऽभिधायः क्रियते—हे देवदत्त । कीदृशस्त्वमित्यादित्युक्तः, गुरुतर-
पुरुषकार्योक्ष वा वस्येव ‘नमोकारो’चि नमस्कारः क्रियते—हे देवदत्त । नमस्ते, एवं सर्वत्रोत्तरविशेषकरणे पुरुषकार्यभेदः
प्राक्तनोपचारानुवृत्तिश्च द्रष्टव्या, ‘हृत्पुस्सेहो य’चि अभिधायनमस्कारार्थः हस्तोच्छ्रयश्च क्रियते, ‘सीसनमण च’ चिरसा-
वसमाङ्गेन नमनं शिरोनमनं च क्रियते, तथा ‘सम्प्रच्छन’ कुण्डं भवत इत्यादि, अनुस्वारलोपोऽत्र द्रष्टव्यः, ‘अच्छण’चि
स [हृत्मानस] स्वभिधायकत्वं कश्चित्कालमिति, एव साधवद्दिदृष्टस्य विधिः, कारणविशेषतः पुनस्तत्प्रतिश्रवणमपि गम्यते,
समाप्य एव विधिः, नवरं ‘छोमयदण’चि आरभत्या छोमयन्तं क्रियते, ‘वन्दणं वाऽधि’ परिशुद्धं वा वन्दनमिति
गाथार्थः ॥ ११२७ ॥ एतच्च याज्ञिकरकारादि नाधिशेषेण क्रियते, किं सति ।—

परिपायपरिसपुरिसे त्रिस्त काळ च आगमं नथा । कारणजाय जाय जहारिह जस्त ज जुन ॥ ११२८ ॥

व्याख्या—पर्यायश्च परिपद्य गुरुयश्च पर्यायपरितृकयासात्, तथा शेषे कालं च आगमं ‘णञ्’चि ज्ञात्वा—विज्ञाय
‘कारणजाते’ प्रयोजनप्रकार ‘जाते’ तत्पक्षे सति ‘यथाह’ यथानुकूल ‘यस्य’ पर्यायादिसमन्वितस्य यद् ‘योग्यं’ समनुकूप याज्ञ-
िकरकारादि सत्तस्य, क्रियत इति यावदधीषा, अथ गाथासमासार्थः ॥ ११२८ ॥ सान्प्रतमवयववार्थं प्रतिपादयन्नाह भाष्यकार—

व्याख्या—‘अपूर्वम्’ अदृष्टपूर्व, साधुमिति गम्यते, ‘दृष्टा’ अवलोक्य, आभिमुख्येनोरधानमनुरूपानम्—आसनत्याग
 लक्षणं, शुभव्यापकव्यापिप्रवृत्तं च भवति कर्तव्यं, किमिति १, कदाचिदसौ कश्चिदाचार्यादिविधाद्यतिदयसम्पन्नः तत्प्र
 दानार्थेवाऽऽगतो भवेत्, प्रसिध्यसकाशमाचार्यकालकथत्, स स्वव्यधिनीतं सम्मान्य न तत्प्रयच्छतीति, तथा दृष्टपूर्वास्तु
 द्विप्रकारा—व्यवहारिणः शीतलविहारिणश्च, सद्योद्यवधिहारिणि साधौ ‘दृष्टपूर्व’ उपलब्धपूर्वं ‘यथाह’ यथायोग्यम-
 नुरूपानवन्दनादि ‘यत्स’ वृत्तवर्धयैव योग्यं तत्कर्तव्य भवति, यः पुनः शीतलविहारी न तस्मान्नुरूपानवन्दनाशुत्स
 र्गत्। किञ्चित्कर्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११२५॥ सामप्रत कारणतः शीतलविहारितावधिप्रतिपादनाय सम्बन्धगायामाह—
 मुक्तपुरासपानगच्छतेषी चरणकरणपन्मद्रे । लिंगावसेसमिसे पं कीरह न पुणो बोन्द ॥ ११२६ ॥

व्याख्या—पूः—संयमपूः परिपुष्टते, मुक्ता—परित्यक्ता दूरेनेति समासः, सम्प्रकट—प्रयत्नोपपातनिरपेक्षमेव मूर्खो
 वरगुणजात संविद्यु शीतमसेति सम्प्रकटतेषी, मुक्तपूषासौ सम्प्रकटतेषी वेति विग्रहः, सद्य चर्पत इति चरण—वृत्तादि-
 लक्षणं क्रियत इति करणं—पिण्डयिद्युक्ताविलक्षणं चरणकरणान्यां प्रकर्षेण खटः—अर्पतचरणकरणपञ्चटः, मुक्तपूः स-
 म्प्रकटतेषी चासौ चरणकरणपञ्चटश्चेति समासस्तस्मिन्, प्राकृतशैत्या अकारकारयोर्दीर्घत्वम्, इत्यनमूते ‘लिङ्गापसेर-
 माधे’ केवलद्रव्यलिङ्गमुक्ते पत्तिकपते किमपि वरगुणवर्धये, पुनःअद्वैत विशेषणार्थः, किं विशेषयति १—कारणार्थे—कारण-
 माश्रित्य पत्तिकपते तद्वत्ये—आभिधासे, कारणमापयसे तु प्रतिपेक्ष कृत एव, विशेषणसाफल्यं तु मुक्तपूरपि कदाचि

परद्वितं 'विज्ञानन्' अयमुच्यमानः सथाऽपि तीर्थकरोऽयमित्येवं भाष्यशुद्ध्या 'नमन्' प्रणमन् 'स' प्रणामकर्त्ता 'माप्नोति' भासादयति 'निर्जरा' कर्मध्वज्यक्षणां 'विपुला' विस्तीर्णमिति गाथार्थः ॥ ११३० ॥ एष दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

सिंग जिणपणत्ता एष नमंतस्स निज्जरा विज्जला । जइषि गुणविप्यहीण धम्म अज्झप्पसोहीए ॥ ११३१ ॥

व्याख्या—उत्तमस्य साधुरननेति लिङ्गं—रजोहरणाविचरणलक्षणा जिनैः—महेश्विः प्रज्ञप्त—मणीतम् 'एवं' यथा प्रतिमा इति 'नमस्कुर्वतः' प्रणमतो निर्जरा विपुला, यद्यपि गुणैः—मूर्खोत्तरगुणैर्विविधम्—अनेकधा प्रकर्षेण हीनं—रहितं गुणयिप्रहीण, 'यन्तरे' नमस्करोति 'अध्यात्मशुद्ध्या' चेतन्मुद्ध्यति गाथार्थः ॥ ११३१ ॥ इत्थं चोदकेनोक्ते दृष्टान्तदाष्टान्दिकयोर्विषयस्य सुप्रदर्शयप्राचार्य आह—

समा तित्थपरगुणा तित्थपरे नेसिमं तु अज्झप्प । न य सावज्जा किरिया इपरेसु सुवा समणुमत्ता ॥ ११३२ ॥

व्याख्या—'सन्तः' विद्यमानाः शोभना वा तीर्थकरस्य गुणास्तीर्थकरगुणा—ज्ञानादयः, कः—'तीर्थकरे' अर्हति भगवति इयं च प्रतिमा तस्य भगवतः 'नेसिमं तु अज्झप्प' तेषां—नमस्कुर्वतामिदमभ्यात्मम्—इदं चेतः, तथा न च तासु 'सावज्जा' सपाया 'क्रिया' चेटा प्रतिमासु, 'इतरेषु' पार्थस्यादिषु 'सुवा' अथर्षभायिनी सावजा क्रिया प्रणमतः, तत्र किमित्यत आह—'समणुमत्ता' समनुज्ञा सावद्यक्रियायुक्तपार्थस्यादिप्रणमनात् सावद्यक्रियानुमतिरिति इदमम्, अथवा सन्तस्तीर्थकर गुणाः तीर्थकरे तान् परं प्रणमामः तेषामिदमभ्यात्मम्—इदं चेतः, ततोऽर्हद्गुणाभ्यारोपेण चेटप्रतिमाप्रणामाक्षमस्कृतुः न च

परिपाप धम्मचेर परिस धिणीया सि पुरिस णाया धा । कुलकप्पादापत्ता आपघड गुणागमसुय धा ॥ २०४ ॥ (अ०)
 व्याख्या—‘पर्यायः’ प्रत्यर्थमुच्यते, तत्रभूत कालमनुपासितं येन, परिधिनीता धा—तत्पतिवद्वा साधुसद्वृत्तिः सोभना
 ‘से’ अस्य ‘पुरिस णाया धं’सि पुरुषं ज्ञात्वा धा, अनुस्वारसोपोऽत्र द्रष्टव्यः, कथं ज्ञात्वा ?—कुलकार्योदीन्यनेनापत्तानि,
 आविष्टाद्वाद्रणसङ्कार्कपरिमहः, ‘आपघट’सि आस्थातः तस्मिन् क्षेत्रे प्रसिद्धत्वाद्भूतेन तत्रास्यत इति क्षेत्रद्वारायः, ‘गुणा
 ऽज्जमसुयं धं’सि गुणा—अधममतिव्यागारणादय इति कालद्वारावयवार्थः, आगमः—सूत्रार्थोभयकम्, सुतं—सूत्रमेव, गुणाधा
 ऽज्जमस्य सुतं चेत्येकवक्त्रावस्यद्वाऽस्य विद्यत इत्येवं ज्ञात्येति गार्थार्थः ॥ २०४ ॥

एताह अकुब्बतो जहारिह अरिह्वेसिए मग्गे । न भवह एवपणमस्सी अमत्तिमतादओ दोसा ॥ ११२९ ॥

व्याख्या—‘एतानि’ बाह्यनमस्कृतादीनि कथायोक्तव्याऽङ्कुर्वतः, अनुस्वारोऽत्राक्षान्तिकः, ‘एवार्ह’ एवायोगमर्हद्
 श्रिते मार्गे न भवति प्रवचनभक्तिः, सदा किमित्यत्र आह—‘अमत्तिमतादओ दोसा’ प्राकृतक्षैत्याऽनकत्वादयो दोषाः,
 आदिशब्दाद् स्वार्थचंगुलन्यनादय इति गार्थार्थः ॥ ११२९ ॥ एवमुच्यतेतरविहारिगे विधौ प्रतिपादिते सत्याह चोदका-
 किं नोऽनेन पर्यायाधम्मपणेन ?, सर्वथा आवशुत्सा कर्मापनयनाय विनमणीतच्छिन्नमनमेव युक्तं, तद्वतगुणविचारस्य
 निष्कलत्वाद्, न हि तदुपगममया नमस्कर्तुर्निर्भेदा, अपि स्वात्मीयाध्यात्मशुद्धिप्रमथा, तथाहि—

नित्थपरगुणा पडिमासु नत्थि नित्संसयं चियणत्तो । तित्थपरेत्ति नमत्तो सो पावह निज्जरं विचल ॥ ११३० ॥
 व्याख्या—वीर्यकरस्य गुणा—ज्ञानादयस्वीर्यकरगुणाः ते ‘प्रतिमासु’ धिरबलवृत्तिसु ‘णत्थि’ न सन्ति ‘निःसंशयं’ संशय

परहितं 'विज्ञानम्' अपभुष्यमानाः तथाऽपि तीर्थकरोऽयमित्येवं भाषयुद्धा 'नमन्' प्रणमन् 'स' प्रणामकृता 'प्रामात' भाषादयति 'निर्जरा' कर्मधुमछाणा 'विपुला' विस्तीर्णमिति गाथार्थः ॥ ११३० ॥ एष दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

द्विगं जिघापणस एष नमसस्स निजरा विजला । जइदि गुणविप्यहीण वइइ अजसप्यसोहीण ॥ ११३१ ॥

व्याख्या—विज्रमे साधुरननेति स्थितं—रजोहरणाधिपराणछाण जिनैः—अर्हजिनः प्रसृतं—प्रणीतम् 'एष' यथा प्रतिभा इति 'नमस्कुर्वतः' प्रणमतो निर्जरा विपुला, यद्यपि गुणैः—मूखोत्तरगुणीर्विषयम्—अनेकधा प्रकर्षेण हीन—रहितं गुणविप्रहीण, 'यन्दते' नमस्करोति 'अध्यात्मशुद्ध्या' श्वेतकुन्द्येति गाथार्थः ॥ ११३१ ॥ इत्थं श्रोतृकेनोक्ते दृष्टान्तद्वार्तान्तिप्रकयोर्वैपन्यमुपदर्शयन्नाचार्य आह—

सता तित्थयरगुणा नित्यपरं तेसिम नु अजसप्य । न य सावज्जा किरिया इयरेसु शुष्ठा समणुमन्ना ॥ ११३२ ॥

व्याख्या—'सन्तः' विद्यमानाः शोभना वा तीर्थकरस्य गुणास्तीर्थकरगुणा—ज्ञानादयः, कः?—तीर्थकरे' अर्हति भगवति इय एव प्रतिभा सस्य भगवत 'तस्मिन् नु अजसप्य' तेषां—नमस्कुर्वतामित्यभ्यात्मम्—इदं श्वेतः, तथा न च तासु 'सावजा' सपाया 'क्रिया' श्वेदा प्रतिभासु, 'इतरेषु' पार्थव्यादिषु 'शुष्ठा' अवश्यमायिनी सावजा क्रिया प्रणमतः, तत्र किमित्यत आह—'समणुमन्ना' समनुज्ञा सावजाक्रियायुक्तपार्थव्यादिप्रणमनात् सावजाक्रियानुमतिरिति इदयम्, अथवा सन्तस्तीर्थकरगुणाः तीर्थकरे तान् एव प्रणमामाः तेषामिदमभ्यात्मम्—इदं श्वेतः, ततोऽर्हद्गुणाभ्यारोपेण श्वेतप्रतिभाप्रणामात्मनस्कर्तुः न च

साधया क्रिया-परिस्मृदनलक्षण, इतरेषु-गार्भस्याविशु पूज्यमानेष्वनुभक्तिप्रेतत्वात्तेषां नमस्कर्तुर्मुखा समनुज्ञेति
गायार्थः ॥ ११३२ ॥ पुनरप्याह चोपका—

अह साधया किरिया नरिष्य य पढिमासु पृथमिपराडधि । तयभाये नरिष्य फल अह होइ अहेजग होइ ॥ ११३३ ॥
व्याख्या—यथा साधया क्रिया—सवापा क्रिया 'नारत्येव' न विद्यत एव प्रतिभासु, एयमितराडधि-निरयथाडधि नास्त्येव,
ततश्च 'तदभावे' निरयथाक्रियाडभावे नास्ति 'फलं' पुण्यलक्षणम्, अथ भवति 'अहेमुक भवति' निष्कारणं च भवति, मया
न्यवस्तुगतक्रियाहेतुकत्वा(भावा)त्कलस्येत्यभिप्राया, अहेतुकत्वे चाकस्मिककर्मसम्भवात्मोक्तायभाव इति गायार्थः ॥ ११३३ ॥
इत्थं चोदकेनोक्ते सत्याहवाच्यः—

काम वमयाभायो तद्विष फल अस्ति मणविमुद्धीय । मीह पुण मणविमुद्धीह कारण होति पढिमाच ॥ ११३४ ॥
व्याख्या—'कामम्' अनुमतमिदं, एतत् 'वमयाभायः' साधयेतरक्रियाडभायः प्रतिभासु, तथाडपि 'फलं' पुण्यलक्षणम्
'फलं' विद्यते, मनसो विशुद्धिर्मनोविशुद्धिस्तथा मनोविशुद्धेः सत्त्वात्, तथाहि-स्वगता मनोविशुद्धिरेव नमस्कर्तुः
पुण्यकारणं, न नमस्कर्मणीयवस्तुगता क्रिया, आत्मान्तरे फलाभावात्, यद्येव किं प्रतिभाभिरिति, चक्ष्यते, सत्याः पुनर्म
नोविशुद्धेः 'कारणं' निमित्तं भवन्ति प्रतिभा, तद्वारेण सत्याः समनुविदर्शनादिति गायार्थः ॥ ११३४ ॥ आह—एवं लिङ्ग-
मपि प्रतिमाधनमनोविशुद्धिस्मरणं भयत्येवेति, चक्ष्यते—

अद्विष प पढिमाच अह सुणिगुणसकल्पकारण लिङ्ग । वमयमवि अस्ति लिङ्गे न य पढिमासुभय अस्ति ॥ ११३५ ॥

व्याख्या—यद्यपि च प्रतिमा यथा मुनीनां गुणा मुनिगुणाः—अथावयवोऽपि सङ्गस्य—अथवावसायः मुनिगुणसङ्गस्य कारण—निमित्त मुनिगुणसङ्गस्य कारणं 'लिङ्गं' प्रत्यलिङ्गं, तथाऽपि प्रतिमाभिः सह वैषम्यमेव, यत् तन्मयमप्यस्ति लिङ्गे—साधकर्म निरयधकर्म च, तत्र निरयधकर्मयुक्त एव यो मुनिगुणसङ्गस्य स सम्यक्सङ्गस्य, स एव च पुण्यफलः, यः पुना साधकर्मयुक्तेऽपि मुनिगुणसङ्गस्यः स विपर्याससङ्गस्यः, क्लेशफलभावी, विपर्यासकपत्वादव, न च प्रतिमासूत्रय मस्ति, चेष्टारहितत्वात्, तत्र च तासु जिनगुणविषयस्य क्लेशफलस्य विपर्याससङ्गस्यस्याभावात्, साधकर्मरहितत्वात् प्रति मानम्, आह—इत्थं तर्हि निरयधकर्मरहितत्वात् सम्यक्सङ्गस्यस्यापि पुण्यफलस्याभावात् एव प्राप्त इति, तस्य तीर्थकरुणाधारोपेण प्रवृत्तेर्नाभाव इति गाथार्थः ॥ ११३५ ॥ तथा चाऽऽह—

नियमा जिणेसु च गुणा पट्टिमात्रो विस्स जे मणे कुणइ । अगुणे च विपाणत्तो क नमत्त मणे गुण कात्थी ॥ ११३६ ॥

व्याख्या—'नियमादि'ति नियमेनावयवतया 'जिनेष्वेव' तीर्थकरेष्वेव, सुशब्दस्यावधारणार्थत्वात्, 'गुणाः' ज्ञाना दयः, न प्रतिमासु, प्रतिमा दृष्टा तास्यधारोपद्वारेण यान् 'मनसि करोति' चेति स्थायति पुनर्नमस्करोति, अत एवासी तासु शुभः पुण्यफलो जिनगुणसङ्गस्यः, साधकर्मरहितत्वात्, न चायं तासु निरयधकर्मभावमात्राद्विपर्यासव द्रव्यः, साधकर्मोपेतवस्तुविषयत्वात्स्य, तत्र चोभयविकल एवाऽऽकारमात्रसुखे कतिपयगुणान्विते चाधारोपेऽपि युक्ति युक्तः, 'अगुणे च' इत्यादि अगुणानेव, सुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् अधिष्टमानगुणानेव 'विज्ञानम्' अवबुध्यमानः पार्श्व स्यादीन् 'क नमत्त मणे गुण कात्थ' कं मनसि गुण कृत्या नमस्करोषु तानि वि, स्यादेतत्—अन्यसाधुसम्बन्धिनं तेष्वधारो-

सावधाना क्रिया-परित्यक्तनिरूपणा, इत्येते-पार्थस्यादिषु पूज्यमानेष्वभ्युपक्रियोपेतत्वात्तेषां नमस्कर्तुर्धृया समनुमेति
गाथार्थः ॥ ११३२ ॥ पुनरप्याह बोद्धव्यः—

अहं सावधाना क्रिया नस्ति य पश्चिमास्तु पृथग्विराडपि । तपभावे नस्ति फलं अहं होह अहेजग होह ॥ ११३३ ॥
व्याख्या—यथा सावधाना क्रिया—सवधाना क्रिया 'नारत्येव' न विद्यत एव प्रतिमासु, एवमितराडपि—निरवघाडपि नारत्येव,
तत्र 'तपभावे' निरवघाक्रियाडभावे नास्ति 'फलं' पुण्यलक्षणम्, अथ भवति 'अहेतुक भवति' निष्कारण च भवति, प्रण
म्यवस्तुगतक्रियाहेतुकत्वा(भावा)भक्तस्येत्यभिप्रायः, अहेतुकत्वे चाकस्मिककर्मसम्भवात्मोपायभाय इति गाथार्थः ॥ ११३३ ॥
इत्थं बोद्धव्यं के सत्याहवाच्यः—

काम समन्यामाद्यो लब्धि फल अस्ति मणविसुखीय । तीह पुण मणविसुखीह कारणं होति पश्चिमाह ॥ ११३४ ॥

व्याख्या—'कामम्' अनुभवमिदं, यदुत 'समन्यामाद्यो' सावद्येतरक्रियाडभावाः प्रतिमासु, सथाडपि 'फलं' पुण्यलक्षणम्
'अस्ति' विद्यते, मनसो विद्युद्विर्मनोविद्युद्विक्तत्वा मनोविद्युद्वेः सक्तात्वात्, तथाहि—स्वगता मनोविद्युद्विरेव नमस्कर्तुः
पुण्यकारणा, न नमस्कर्मणीयवस्तुगता क्रिया, आत्मान्तरे फलभावात्, यद्येव किं प्रतिमाभिरिति, त्वप्यते, तस्याः पुनर्म-
नोविद्युद्वेः 'कारणं' निमित्तं भवन्ति प्रतिमाः, सद्भावेण सस्याः सम्पूर्तिवर्धनादिति गाथार्थः ॥ ११३४ ॥ आह—एवं लिङ्ग-
मपि प्रतिमाधनमनोविद्युद्विक्तकारणं भवत्येवेति, त्वप्यते—

अहं वि प पश्चिमाह अहं सुणिगुणसकल्पकारण लिङ्ग । उभयमपि अस्ति लिङ्गे न य पश्चिमाह उभय अस्ति ॥ ११३५ ॥

गच्छता निर्वाक्ष जिनकद्विषकादयः, यथा कपको भद्रत्रयान्तर्गतः 'अट्टेक' इत्यधिकल इति सदर्थक्रियार्थिना
नोपादीयत, यदुर्ध्वभद्रनिकषित प्रयोपादीयते, एवं भद्रत्रयनिर्दिष्टाः पुरुषा अपि परलोकार्थिनो यतो न नमस्करणीयाः,
परमभद्रकनिर्दिष्टा एव नमस्करणीया इति भावना, अथराणि त्वेष नीयन्ते—कथं शुद्धाशुद्धभेदं, दृक् विद्यमाहवाक्षरं—
विपर्यस्तानिष्टाक्षरं, नैव रूपकः छेकः, असांध्यपहारिक इत्यर्थः, द्वयोरपि शुद्धकथसमाहवाक्षरद्वयोः समायोगे सति
रूपकद्वयेकत्वमुपैतीति गाथार्थः ॥ ११३८ ॥ रूपकद्वयान्ते दार्ष्टान्तिकयोजनं निर्वर्त्यब्राह्म—

द्वय पक्षेपमुदा टक जे स्तिगधारिणो समणा । द्रव्यस्त्व य भावस्त्व य छेओ समणो समाओगो ॥ ११३९ ॥ वार ॥
व्याख्या—कथं प्रत्यकमुद्रा इत्यनेन तृतीयमङ्गाधेय, दृक् ये छिन्नधारिणः क्षमणा इत्यनेन तु द्वितीयस्त्व, अनेनैवा-
शुद्धशुद्धोभयारसकस्यापि प्रथमपरमभद्रद्वयस्यति, तत्र द्रव्यस्य च भावस्य च छेकः क्षमणाः समायोगे—समाहवाक्षरद्वय-
शुद्धकथकत्वद्रव्यभायछिन्नस्योने ओभनः साधुरिति गाथार्थः ॥ ११३९ ॥ व्याख्यात समप्रपञ्च वैद्वर्यद्वारं, ज्ञानद्वारमधुना,
इह कश्चिदज्ञानमेव प्रधानमपयर्गवीजमिच्छति, यतः किं एवमागमः—'जं' अण्णाणी कम्मं एवेह बहुयाहिं दासकोटीहि ।
त एवाणी विहि गुत्तो एवेह वसासमिच्छेण ॥ १ ॥' तथा—'सुई अहा समुत्ता ण पासई कथवरमि पविद्यावि । जीवो तहा
समुत्तो ण एत्तइ गमोडयि ससारे ॥ २ ॥' तथा—'णाण निणइह पाण गुणेह पाणेण कुणइ किस्साइ । भवससारसमुदं

१ यथायमी कमे एवावधि बहुकासिर्भवेत्तस्मिन् । एवायमी विमिश्रितः कथपणुपुष्टसमायेय ॥ १ ॥ एवमिदं च ससारा मन्त्रवति कथवरे पक्षिणादयि ।
जीवस्य । समुत्तो न नरपति यतोभय संसारे ॥ १ ॥ एवाण शुद्धादि याव गुणवति यावेव करोति कलायि । मन्त्रससारसमुदं जानी याने स्थितकरति ॥ १ ॥

पद्मारेण मनसि कृत्वा नमस्करोतु, न, तेषां साधयार्कमयुक्तयाऽप्यारोपयिष्यलक्षणमिच्छत्वात्, अविषये चाप्यारोप
कृत्वा नमस्करोतु दोषवर्जनात् ॥ ११३३ ॥ आह च—

जह धेलषणालिंगं आणंतस्स नमथो इषह दोसो । निदधसमिप नाकण धवमाणे पुयो दोसो ॥ ११३७ ॥

व्याख्या—यथा 'विहन्वकलिङ्गं' आप्तादिकृत 'जानतां' अवयुष्यमानस्य 'नमतः' नमस्करोतुः सतोऽस्य भवति 'दोषः'
प्रवचनहीलनादिलक्षणाः, 'निदधसं' प्रवचनोपधातनिरपेक्षं पार्श्वस्यादिकम् 'इयं' एवं 'ज्जात्वा' अवगम्य 'वन्दमाणे' पुत्रो
दोसो' वन्दति-नमस्करोति सति नमस्करोति पुत्रः-अथयभायी दोषः-आज्ञापिरापनादिलक्षणाः, पाठान्तरं वा-'निदध-
सं'पि नाकणं धंदमाणस्स दोसा ए' इदं प्रकटार्थमेवेति गार्थार्थः ॥ ११३७ ॥ एव न लिङ्गमात्रमकारणतोऽवगतवावद्यक्रिय
नमस्क्रियत इति स्थापित, भावलिङ्गमपि द्रव्यलिङ्गरहितमित्यमेवापगन्तव्यं, भावलिङ्गान्ते तु द्रव्यलिङ्गं नमस्क्रियते,
तत्सैवानिउपितार्थक्रियाप्रसाधकत्वात्, कथकहटान्तश्चात्र, आह च—

रूप्य टकं विसमाहयस्सर मवि रुवओ छेओ । पुण्हं'पि सभाओगे रुवो छेपत्तणमुवेह ॥ ११३८ ॥

व्याख्या—अत्र तापश्चतुर्भङ्गी-रूपम् अशुद्धं टक्कं विषमाहवाक्षरमित्येकः, कथमशुद्ध टक्कं समाहवाक्षरमिति द्वितीयः,
रूपं शुद्धं टक्कं विषमाहवाक्षरमिति तृतीयः, रूपं शुद्ध टक्कं समाहवाक्षरमिति चतुर्थः, अत्र च रूपकत्वं भावलिङ्गं टक्ककत्वं
द्रव्यलिङ्गम्, इह च प्रथमभङ्गतुरत्याक्षरकावयः, अशुद्धोभयलिङ्गत्वात्, द्वितीयभङ्गतुरत्याः पार्श्वस्यावयः, अशुद्धमात्र
लिङ्गत्वात्, तृतीयभङ्गतुरत्याः प्रत्येकशुद्धा अशुद्धवर्तमानं कालमपट्टीतद्रव्यलिङ्गाः, चतुर्थभङ्गतुरत्याः साधयः क्षीयकाः

गच्छता निर्गताश्च जिनकस्त्रिकादयः, यथा कपको भङ्गत्रयान्तर्गतः 'भङ्गेक' इत्यधिकल इति सदर्पक्रियार्थिना नोपादीयत, यदुर्ध्वभङ्गनिरूपित एयोपादीयते, एवं भङ्गत्रयनिर्दिष्टाः पुरुषा अपि परलोकार्थिनो यतो न नमस्करणीयाः, परमभङ्गकनिर्दिष्टा एष नमस्करणीया इति भावना, अथराणि त्वेव नीयन्ते—कपं शुद्धाशुद्धभेद, दण्डं विषमाहताक्षरं—विपर्यस्तनिविष्टाक्षरं, नैव कपकः छेकः, असाध्यवहारिक इत्यर्थः, द्वयोरपि शुद्धकपसमाहताक्षरद्वयोः समायोगे सति कपकश्चेकत्वमुपवीति गाथार्थः ॥ ११३८ ॥ कपकद्वयान्ते दाटान्तिकयोजनां निदर्शयन्नाह—

दत्त पक्षेयबुद्धा टक जे छिगधारिणो समणा । वृषस्स य भायस्स य छेओ समणो समाओगो ॥११३९॥ दार ॥
व्याख्या—कपं प्रत्यकबुद्धा इत्यनेन तृतीयभङ्गाधेयः, दण्डं ये छिगधारिणः भ्रमणा इत्यनेन सु द्वितीयस्त, अनेनैवा-
शुद्धबुद्धोभयारामकस्यापि प्रथमभरमभङ्गद्वयस्येति, तत्र द्रव्यस्य च भावस्य च छेकः भ्रमणः समायोगे—समाहताक्षरदण्ड-
शुद्धकपकत्वद्रव्यभाषल्लिङ्गस्योगे शोभनः साधुरिति गाथार्थः ॥ ११३९ ॥ व्याख्यात समप्रपञ्च वैदूर्यद्वारं, ज्ञानद्वारमधुना,
इह कश्चिदज्ञानमेव प्रधानमपवर्गपीजमिच्छति, यतः किं एवमागमः—'जं' अण्णाणी कम्म खयेइ धुयाहिं पासकोदीहिं ।
स णाणी विहिं गुत्तो खयेइ चसासमिच्छेणं ॥ १ ॥' तथा—'सुई जाहा ससुत्ता ण णासई कयपरंमि पटियावि । जीवो सहा
ससुत्तो ण णासइ गओडवि ससारे ॥ २ ॥' तथा—'णाण निणइ णाण गुणेइ णाणेण पुग्गइ किन्नाइ । भवसंसारसमुद्धं

१ परमासी कर्म धपयति पण्ड्यामिर्दोदीधितः । व्यापारी विभिर्गुणः कपकपुच्छराद्यमात्रेण ॥ १ ॥ सुविशेषा ससुत्ता न नपयति कयदरे पक्षिवाडयि ।
जीवत्वात् ससुत्तो न मरयति गतोऽपि संसारे ॥ २ ॥ दारान् बुद्ध्यादि भाव गुणयति ज्ञानेन करोति कुलादि । भवसंसारसमुद्धं ज्ञानी काले विप्रवसरति ॥ ३ ॥ ५

णापी पाणे तिथो ददह ॥ ६ ॥' तस्मान्ज्ञानमेव प्रधानमप्यर्थाप्रसिद्धिकारणम्, अतो ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्यम्, आद-
 भनन्तरगाथायामेव द्रव्यमाधसमायोगे प्रमण उक्ता सस्य च कृतिकर्म कार्यमित्युक्तं, चरण च भाषो पर्यत इत्युक्ते सत्याद-
 ज्ञान चरण भाषो न पुन नाप्यसहिभो समार्षेर्हि । न य नाण तु न भाषो तेण र णार्णि पणिययामो ॥ ११४० ॥

व्याख्या—'ज्ञानम्' अनुमतमिव, यदुत 'चरण' चारिञ्च 'भाषः' भाषस्यदो भाषतिद्वोयसङ्गार्थः, तदुन 'ज्ञान
 सहितः' ज्ञानशुक्लः 'समापयति' निधं नयति, यत इदमित्यभावेवनीयमिति ज्ञानादेवापगम्यते, तस्माच्चदय प्रधानं, न य
 ज्ञानं तु न भाषः, भाष एव, भाषतिज्ञानत्वगवमिति भाषना, तेन कारणेन र इति निपातः पूरणार्थः, ज्ञानमस्यास्तीति ज्ञानी
 सं ज्ञानिनं 'प्रणामासः' पूजयाम इति गार्थाः ॥ ११४० ॥ यतश्च पादाकरणसहितस्याप्यज्ञानिनश्चरणभाष एवोक्तः—
 सन्हा ए यज्जकारणं मज्जसपमाण न पाधि चारिस्स । नाण मज्जस पमाणं नाणे अ तिअ ज्जओ नित्य ॥ ११४१ ॥

व्याख्या—तस्माच्च 'वादाकरणं' पिण्डविधुत्सादिक मम प्रमाण, न चापि 'चारिधं' द्रव्यसङ्ग, सज्ज्ञानाभावे सस्याप्य-
 भावात्, अतो ज्ञानं मम प्रमाणं, एति तस्मिन् चरणस्यापि भावात्, ज्ञाने च स्थित पदस्वीर्धे, सस्यागमकपत्त्वादि वि
 गाथार्थः ॥ ११४१ ॥ किं चान्यद्-दर्शनं भाष इत्येते, 'सुन्दरदर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः' इति (तत्त्वार्थ अ० १
 सू० १) वचनात्, तच्च दर्शनं द्विधा—अधिगमजं नैसर्गिक च, इदमपि च ज्ञानावबोधयमेव पर्वते, तथा चार—

नाकण य सवभाषं अदिगमसमपि दोह जीवस्स । जारैसरणनिसउगुगयाधि न निरगमा विही ॥ ११४२ ॥
 व्याख्या—'ज्ञाया च' अथागमक 'नित्य' अर्थात् 'नैसर्गिक' इति ।

पदार्थपरिच्छेदप्रणामं स्वम्यकस्य—अद्वयानुपपत्तिमसम्यक्त्वम्, इदमधिगमसम्यक्त्वमपि, अपिश्चरदाधारित्रमपि,
‘भयति जीयस्य’ आयते आत्मन इत्यर्थः, नैसर्गिकमाश्रित्याह—आतिस्तरणात् सकाशात् निसर्गेण—स्वभावेनोद्भवा—सम्भू-
ता आतिस्तरणनिसर्गोद्भवा, असाधयि न ‘निरागमा’ आगमरहिता ‘दृष्टिः’ दर्शन दृष्टिरिति, यतः स्वयम्भूरमणमत्स्यादी-
नामपि जिनप्रतिमायाकारमत्स्यदर्शनाज्जातिमनुरमृत्य भूतार्थाद्योचनपरिणाममेव नैसर्गिकसम्यक्त्वमुपजायते, भूतार्था-
द्योचनं च ज्ञान वस्मादिदमपि ज्ञानायद्योदयमिति कृत्वा ज्ञानस्य प्राधान्यात् ज्ञानिन एव कृतिर्कर्म कार्यमिति स्थितम्,
अयं गाथार्थः ॥ ११४२ ॥ इत्थं ज्ञानयादिनोके सत्यादाधार्यः—

नाण सयिसयनियय न नाणमिस्सेण कच्च निरुक्ती । मगणणं दिहन्तो होइ सच्चिट्ठो अच्चिट्ठो य ॥ ११४३ ॥

व्याख्या—‘ज्ञानं’ प्रकान्त, स्वयिपये नियत स्वयिपयनियत, स्वयिपयः पुनरस्य प्रकाशनमेव, यतश्चैवमत न ज्ञान
मात्रेण कार्यनिष्पत्तिः, माद्वययः क्रियाप्रतिपेयवाचकः, अत्रार्थे मार्गज्ञो दृष्टान्तो भवति, ‘सच्चेष्टः’ सव्यापारः ‘अच्चेष्टः’
अप्रतिपद्यमानच्चेष्टश्च, एतदुक्तं भयति—यथा कश्चित्पाटलिपुत्रादिमार्गज्ञो जिनमिशुषेष्टदेवप्रासिलक्षण कार्यं गमनच्चेष्टोयत
एव साधयति, न चेष्टाधिकलो भूयसाऽपि कालेन, सत्यमायादेव, एव ज्ञानी श्रियमार्गमधिपरीतमयगाच्छसपि संयमकि
योयत एव सत्प्रासिलक्षण कार्यं साधयति, नानुयतो, ज्ञानप्रमायादेव, वस्मादल संयमरहितेन ज्ञानेनेति गाथाद्वयार्थः
॥ ११४४ ॥ प्रस्तुतार्थप्रतिपादक्रमेव दृष्टान्तान्तरमभिधित्सुराह—

आज्जनदकुसरगाधि नट्टिया न जण न तोसेइ । जोग अजुजमाणी निर्द र्जिस च सा लहइ ॥ ११४४ ॥

पाणीं पाणं तिओ तच्छ ॥ १ ॥' तस्मान्मानमेव प्रधानमपवर्गप्राप्तिकारणम्, अथो ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्पम्, आह—
जननमरणाध्यायमेव ब्रह्मभावसमाधौमे भ्रमण त्रकः तस्य च कृतिकर्म कार्यमित्युक्तं, चरण च भावो वर्तत इत्युक्ते सत्याह—
कामं चरण भावो सं पुण नाणसद्विधो समाधौर्ह । न प नाण सु न भावो तेण र णारिं पणिवयामो ॥ ११४० ॥

व्याख्या—'कामम्' अनुमठमिदं, यदुत 'चरणं' चारिधं 'भावः' भावप्रभृतौ भायलिङ्गोपसङ्गणार्थः, तत्पुनः 'ज्ञान
सद्विधः' ज्ञानयुक्तः 'समापयति' निधं नयति, यत् इदमित्यभासेवनीयमिति ज्ञानादेवावगम्यते, तस्माच्चदेव प्रधानं, न च
ज्ञानं तु न भावः, भाव एव, भावलिङ्गात्त्वर्गवमिति भावना, तेन कारणेन र इति निपात पूरणार्थः, ज्ञानमस्मास्मीति ज्ञानी
तं ज्ञानिन 'मेषमामः' पूजयाम इति गायार्थः ॥ ११४० ॥ एतच्च शास्त्रकरणसद्विधस्याप्यज्ञानिनचरणामाव पूर्वोक्तः—
तच्छ य मज्झकरणं मज्झपमाणं न यावि चारिस्स । नायं मज्झ पमायं नायो म तिअ ज्जओ तित्तयं ॥ ११४१ ॥

व्याख्या—तस्माच्च 'शास्त्रकरणं' पिण्डविसृज्यादिकं मम प्रमाण, न चापि 'चारिधं' अतकषणं, संज्ञानाभावे तस्याप्य
भावात्, अथो ज्ञानं मम प्रमाणं, सति तस्मिन् चरणस्यापि भावात्, ज्ञाने च स्थित यत्तस्मीर्थ, तस्यागमकपक्षवदिति
गायार्थः ॥ ११४१ ॥ किं ज्ञानमह—दर्शनं भाव इत्यते, 'सम्यग्दर्शनज्ञानचारिणाणि मोक्षमार्गः' इति (तत्त्वार्थे अ० १
सू० १) भवनात्, तच्च दर्शनं द्विधा—अधिरामधं नैसर्गिक च, इदमपि च ज्ञानायचोपपन्नेव वर्तते, तथा आह—

नाकण य ससमाव भदिगमसमपि होइ जीवस्स । जार्हसरणमिसग्गुणयावि न निरागम्या विद्धि ॥ ११४२ ॥

व्याख्या—'ज्ञाया च' भावगम्य 'समाव' सतो भावः सत्तापक्षः, सन्तो जीवावयः, किम् ?—अधिरामात्—जीवादि-

पदार्थपरिच्छेदलक्षणात् सम्यक्तय-भक्तानलक्षणमधिगमसम्यक्तत्वम्, इदमधिगमसम्यक्तत्वमपि, अपिश्चकदाच्चारित्रमपि,
'भयति अधिपस्य' जायते आरमन इत्यर्थः, नैसर्गिकमाशित्याह-आविस्मरणात् सकाशात् निसर्गो-स्वभावेनोद्भवा-सम्भू-
ता आविस्मरणनिसर्गोद्भवा, असायपि न 'निरागमा' आगमरहिता 'दृष्टिः' दर्शन दृष्टिरिति, यतः स्वयम्भूरमणमत्स्यादी-
नामपि जिनप्रतिमाद्याकारमत्स्यदर्शनाच्चातिमनुस्मृत्य भूतार्थाख्येयनपरिणाममेव नैसर्गिकसम्यक्तत्वमुपजायते, भूतार्था-
द्येष्वन च ज्ञान वस्मादिदमपि ज्ञानायसौदयमिति कृत्वा ज्ञानस्य प्राधान्यात् ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्यमिति स्थितम्,
अयं गार्थार्थः ॥ ११४३ ॥ इत्थं ज्ञानयादिनोक्ते सत्याहाचार्यः—

नाण सधिसयनियय न नाणमिसेण कज्जनिप्फस्सी । मज्जाण्णं दिठ्ठंनो होइ सच्चिट्ठो अच्चिट्ठो य ॥ ११४३ ॥

व्याख्या—'ज्ञानं' प्रकान्तं, स्वयिपये नियत स्वयिपयनियत, स्वयिपयः पुनरस्य प्रकाशनमेव, यतश्चैवमतः न ज्ञान-
मात्रेण कार्यनित्यमिति, मात्राद्यद्भः क्रियाप्रतिपेययाचकः, अत्रार्थे मार्गज्ञो दृष्टान्तो भवति, 'सचेष्टः' सव्यापारः 'अचेष्टश्च'
अप्रतिपद्यमानचेष्टश्च, एतदुक्तं भवति—यथा कश्चित्पाटलिपुत्रादिमार्गज्ञो जिनमिषुषेष्टदेष्टाप्रतिषेष्टलक्षणं कार्यं गमनचेष्टोपेत
एव साधयति, न चेष्टापिकल्लो भूयसाऽपि कासेन, वस्त्रभाषादेव, एवं ज्ञानी शिवमार्गमविपरीतमयगच्छन्नपि संयमकि-
योपेत एव वस्त्रासिलक्षण कार्यं साधयति, नानुष्ठतो, ज्ञानप्रभाषादेव, वस्त्रादल संयमरहितेन ज्ञानेनेति गार्थाद्वयार्थः
॥ ११४३ ॥ प्रस्तुतार्थप्रतिपादकमेव दृष्टान्तान्तरमभिधित्सुराह—

आज्जनदकुसलापि नट्टिया न जण न सोसेइ । जोग अजुजमाणी निर्द सिंस च सा लइइ ॥ ११४४ ॥

व्याख्या—आतोद्यानि-मृदङ्गादीनि दूतं-कारणनयनादिपरिस्पन्दविशेषलक्षणम् आतोद्यैः कारणभूतं दूतं च आतो
 द्यनृच तस्मिन् कुशला-निपुणा आतोद्यनृचमुल्ला, भसायपि नर्तकी, अपिबन्धात् रत्नजनपरिवृताऽपि 'त जन' रत्नजन
 'न सोपयधि' न हर्ष नयतीत्यर्थः, किन्मुखा सती १-‘योगमयुञ्जन्ती’ कायादिव्यापारमधुर्धवी, सतधापरितुष्टाद् रत्नज-
 नाश्च किञ्चिद् द्रव्यत्वात् सभस इति गम्यते, अपि तु निन्द्यं सिंसां च सा सभते रत्नजनादिति, तत्समस्तमेव या दीटना
 सा निन्द्या, परीक्षे तु सा सिंसेति गायार्थः ॥ ११४४ ॥ इत्य दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजना प्रदर्शयन्नाह—
 इय सिंगानायासहिजो काइयजोगं न मुजई जोगे त । न उइइ स सुइससुयस उइइ य निंद सयक्त्ताजो ॥ ११४५ ॥

व्याख्या—‘इय’ एवं विज्ञानानाम्या सद्वितो-मुको विज्ञानसहितः ‘काययोग’ कायव्यापार ‘न मुक्क’ न प्रपर्वयति,
 यस्तु ‘न सभते’ न प्रामोति ‘स’ इत्यन्मूला किं १-‘मोक्षवीर्यं’ सिद्धिसुखमित्यर्थः, सभते तु निन्द्यं स्वपक्षात्, चयब्दा
 सिंसां च, इइ च नर्तकीरूपः साधुः, आतोद्यरूपं मृदयसिद्धं, दूतज्ञानरूपं ज्ञान, योगव्यापाररूपं चरणं, रत्नपरि-
 तोपुत्तयः सङ्गपरितोषः, दानछानमुत्तयः सिद्धिसुखछानः, शेष सुगमं, यत् एवमवतौ ज्ञानचरणसहितस्य कृतिकर्म कार्य-
 मिति गायानाशार्थः ॥ ११४५ ॥ अथराहितं ज्ञानमकिञ्चित्करमित्यस्यार्थस्य साधका यद्वर्गो दृष्टान्ताः सन्तीति प्रदर्श-
 नाय पुनरपि दृष्टान्तमाह—

आणतोडधि प तरिइ काइयजोगं न मुजई नईए । सो मुजई सोपुण एव नाणी अरणादीणो ॥ ११४६ ॥
 व्याख्या—ज्ञानमपि च सरीसृपं यः ‘काययोगं’ कायव्यापारं न मुक्के नपां च पुमान् ‘जम्भते’ प्रियते ‘भोवसा’ पयः-

प्रपादण, एष ज्ञानी चरणहीनः ससारनर्था प्रमादभोतसोकाव इत्युपनयः, ससाधारणविकलस्य ज्ञानसाक्षितकरत्याहु-
भयमुक्तस्य फुतिकर्म कार्यामिति गाथाभिप्रायार्थः ॥ ११४६ ॥ एवमसहायज्ञानपक्षे निराकृते ज्ञानचरणोभयपक्षे च
समाधिते सत्यपरस्वयाह—

गुणादिपृथग्दणप उज्ज्वलधो गुणानुणे अयाणतो । वदिञ्चा गुणहीणं गुणादियं वाधि वदाये ॥ ११४७ ॥
व्याख्या—रहोत्सर्गव गुणाधिके साधो वन्दन कर्तव्यमिति याक्यधोयः, अयं चार्थः धमणं वन्देतेत्यादिप्रमत्तात्तिङ्, गुणहीने तु प्रतिपद्यः पणाना फुतिकर्मेत्यादिप्रमत्ताद्, इदं च गुणाधिकत्वं गुणहीनस्य च तत्त्वतो बुधिमियम्, अतस्तद्व-
स्तत्त्वतो गुणानुणान् आत्मानवरयतिनः 'अज्ञानन्' अनयगच्छन् किं कुर्यात् ?, वन्देते वा गुणहीनं कञ्चित्, गुणा-
धिकं वापि वदायदेह, वनमप्याऽपि च दोषः, एकभागुणानुज्ञाप्रत्ययः अन्यत्र तु दिनयत्यागप्रत्ययः, तस्मान्पुष्पीभावा-
एव भवान्, अहं वन्दनेनेति गाथाभिप्राय ॥ ११४७ ॥ इत्थं चोदकेनोके सति व्यवहारनयमतमधिकृत्य गुणाधिकस्य
परिज्ञानकारणानि प्रतिपादयन्नाचार्य आह—

आलपण विहारेण ठाणाचकमणेण य । सक्को सुविहिओ नाव भासावेणहण य ॥ ११४८ ॥

व्याख्या—आलप—यसति सुप्रमाजितादिलक्षणोऽपवा स्त्रीपशुपण्डकविवाञ्जितेति, तेनाऽऽलप्येन, नागुणवत एव
प्रियः एवालप्यो भवति, विहारः—भासकस्यादित्तेन विहारेण, स्थानम्—ऊर्ध्वस्थान, चक्रमण—गमनं, स्थानं च चक्रमणं
चेत्यकपद्मावस्तेन च, अपिरुद्धदेशकापोत्सर्गकरणेन च गुणमात्रावनिप्रलोकनपुरस्सरानुत्तममनेन चेत्यर्थः, शक्यः सुवि-

व्याख्या—आतोषाति-भूदङ्गादीनि नृच-कारणनयनादिपरिस्पन्दविधेयलक्षणम् आतोषः करणभूतं दृष्टम् आतोषानुसप्तमिन् कुञ्जला-निगुणा आतोषानुसप्तम्या, असावपि नर्तकी, अपिवाच्यत्वाद् रङ्गजनपरिवृताऽपि 'स जने' रङ्गजन 'न सोपयति' न इयं नयतीत्यर्थः, किम्पूरा सती १- 'योगमयुञ्जन्वी' कायादिव्यापारमशुयती, शतधापरिगुष्टाद् रङ्गजनान् किञ्चिद् द्रव्यव्याप्तं लभत इति गम्यते, अपि तु निन्दां लिखतां च सा लभते रङ्गजनादिति, तत्समसंभवे वा दीटना सा निन्दा, परोक्षे तु सा लिखति गार्थार्थः ॥ ११४४ ॥ इत्य दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजना प्रदर्शयन्माह—

इयं लिङ्गनागसहिष्णो कारयजोर्गं न कुञ्जरं ज्ञो व । न लहरं स मुक्त्वा सुपत्नं लहरं य निन्द सपत्न्याभ्यो ॥ ११४५ ॥
व्याख्या—'इयं' एवं विज्ञानानाम्ना समिधो-शुको विज्ञानसहितः 'काययोग' कायव्यापारं 'न मुक्ते' न प्रदर्शयति, यस्तु 'न लभते' न प्राप्नोति 'स' इत्यभूतः किं १- 'मोक्षशील्य' सिद्धिसुखमित्यर्थः, लभते तु निन्दा स्वपक्षात्, 'सद्यन्दा-लिखतां च, इह च नर्तकीतुल्या साधु', आतोषानुसृतं द्रव्यलिङ्गं, दृष्टज्ञानमुत्सं ज्ञान, योगव्यापारमुत्सं चरणं, रङ्गपरितोषतुल्याः सङ्घपरितोषः, दानकामतुल्याः सिद्धिसुखलाभः, शेष सुगमं, यत् एवमयो ज्ञानचरणसहितसंघं कृतिकर्म कार्यमिति गार्थमावर्त्यः ॥ ११४५ ॥ अरण्यरहितं ज्ञानमकिञ्चित्करमित्यस्यार्थस्य साधका पदयो दृष्टान्ताः सन्तीति प्रदर्शनात् पुनरपि दृष्टान्तमाह—

जाणतोऽपि य क्षरिच कारयजोर्गं न कुञ्जरं नर्तय । सो मुक्त्वा सोपण एव नार्यो चरयादीणि ॥ ११४६ ॥
व्याख्या—ज्ञानक्षरि च क्षरीणु याः 'काययोग' कायव्यापारं य मुक्ते नद्यां स शुमान् 'चरया' द्विपदे 'क्षरया' पक्षि-

पसेपमुदकरणे चरण नासति जिणपरिदाण । आहवभावकहणे पंचहि ठाणेहि पासत्था ॥ ११५१ ॥

व्याख्या—द्रसेकजुद्धाः—पूर्वभवाभ्यसोभयकरणा भरतादयस्तेषां करण तसिजान्तर एष फलसाधके सति मन्दमस यक्षरणा नासयन्ति जिनघरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्येपा च, पाठान्तर या 'योधिं नासिंति जिणपरिदाण' कथं ?— 'आहवभावकहणे'चि कादाचित्कभावकथने—आहकरणरहितरेष भरतादिभिः केषलमुत्पादितमित्यादिलक्षणे, कथं नाशयन्ति ?—पञ्चभिः 'स्थानैः' प्राणतिपातादिभिः पारम्पर्येण करणभूतैः 'पार्श्वस्था' लच्छक्षणा इति गाथार्थः ॥ ११५१ ॥ यतश्च—उत्सन्नगदेसणाए चरण नासिंति जिणपरिदाण । यावन्नर्दसणा सल्लु न ह्रु लभ्मा तारिस्ता दहुं ॥ ११५२ ॥ दार । व्याख्या—उत्सन्नगदेधनया अनयाऽनन्तराभिहित चरण नासयन्ति जिनघरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्येपा च, भवः 'व्यापन्नदर्शनाः सल्लु' जिनष्टसम्यग्दर्शना निष्पद्यतः, सस्त्रिष्यपिष्यार्थो निपातः, तस्य च व्यबहितः सम्बन्धस्तु सुपरिष्टात् प्रदर्शयिष्यामः, 'न ह्रु लभ्मा तारिस्ता दहुं'ति नैव कस्यत्वे छादया द्रष्टुमपीति, किं पुनर्शानादिना प्रतिजानयितुमिति गाथार्थः ॥ ११५२ ॥ समसश्च गत ज्ञानद्वारम्, दर्शनद्वारमभुता, सत्र दर्शननयमतावलम्ब्यी कृतिकर्माधिकार एवायगतज्ञाननयमत इदमाह—

जह् भानेण न विण्णा चरण नार्दसणिस्स इय नाण । न य दसणं न भायो तेन र दिट्ठि पणिक्कयामो ॥ ११५३ ॥
व्याख्या—यथा ज्ञानेन विज्ञा न चरणं, किन्तु सदैव, नादर्शनिन एषं ज्ञानं, किन्तु दर्शनिन एष, 'सम्यग्देष्टुर्नि निष्पादयेधिपर्याप्त' इति यचनात्, तथा न च दर्शनं न भायः, किन्तु भाव एव, भावलिङ्गान्तर्गतमित्यर्थः, तेन कारणेन ज्ञानस्य

हितो ज्ञातुं 'भाषाधैनयिकेन च' धिनय एव धैनयिक समाधोष्य भाषणेन आचायादिधिनयकरणन चति भाषना,
नतान्ययम्भूतानि प्रायसोऽसुविहिताना भवन्तीति गाथार्थः ॥ ११४८ ॥ इत्यममिहिते सस्याह धोदकः—

आल्लण विहारेण ठाणेचक्रमणेण य । न सको सुविहिभो नाउं भासाषेणइएण य ॥ ११४९ ॥

न्यास्या—आल्लयेन विहारेण स्थानचङ्क्रमणेन (स्थानन चङ्क्रमणेन) चेत्यर्थः, न लक्ष्यः सुविहितो ज्ञातुं भाषाधैनयिकेन
च, तदायिनुपमारकमापुरकोदइह्छाविभिर्वाभिचारात्, तथा च प्रसीतमिदम्—प्रसयवा अपि दीनसत्त्वा लब्ध्यादिनिमित्त
सयवववेष्टन्ते संयवा अपि च कारणतोऽसंयववदिति गाथार्थः ॥ ११४९ ॥ किं च—

भरहो पसमवदो सर्दिमनरवाहिर वदाहरणं । दोसुत्पत्तिगुणकर न तेसि पन्तस भवे करण ॥ ११५० ॥

न्यास्या—भरतः प्रसमवन्त्रं साम्य तरवाहामुदाहरणम्, आभ्यन्तरं भरतः, पतसस्य धाम्मकरणरहितस्यापि विमू
षितस्यवाऽऽदर्शकगृह्मविष्टस्य विविष्टभावनानापरस्य केवलज्ञानमुत्पन्न, बाष्पं प्रसमवन्त्रं, पतसस्योक्तदृष्टधाम्मकरणयतोऽ-
भ्यन्तःकरणविकलस्याधः सप्तमनरकमायोत्पत्तिकर्मवग्भो वपूव, तदेवं दोषोत्पत्तिगुणकरं न व्योर्भरतप्रसमवन्त्रयोः
'वन्त्रं भवे करणं'ति छान्दसत्यादभूत्करणं दोषोत्पत्तिकारक भरतस्य नाभूदसोभनं बाष्पं करण गुणकारकं प्रसमवन्त्रस्य
नाभूदसोभनमपीति, तस्मान्नान्तरमेव करणं प्रधानं, न च तदाज्यादिनाऽवगन्तुं शक्यते, गुणाधिके च घन्दनमुकमिति
तुल्याभावे एव इयायाम् इति स्थितम्, इत्ययं गाथाभिप्रायः ॥ ११५० ॥ इत्यं दीर्घाद्वन्त्रव्यपहारनयनिरपेक्षं
धोदकमवगम्यान्त्येषां पारशीकिकापापदर्शनायाहाचार्यः—

परंपपुदकरणे चरण नासति जिणवरिदाण । आहवभावकदणे पंचहि ठाणेहि पासत्त्या ॥ ११५१ ॥

व्याख्या—प्रत्येकजुद्धा—पूर्वभाषान्धसोभयकरणा भरतादयस्त्रेपां करणं तस्मिन्नान्तर एव कलसाधके सति मन्दमत यश्चरणं नाशयति तस्मिन्वरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्येपा य, पाठान्तर या 'योषिं नासिति जिणवरिदाणं' कथ । 'आहवभावकदण'सि कादाचित्कभावकपणे—साक्षात्करणरहितेरेव अरणाधिभिः केवलमुत्सादितमित्यादिलक्षणे, कथं नाशयन्ति ।—यद्वाभिः 'स्यानौ' प्राणातिपातादिसिः पारम्पर्येण करणभूतैः 'पार्थस्या' उक्कलक्षणा इति गायार्थः ॥ ११५१ ॥ यत्तच्च—उभयगदेसणाए चरणं नासिंति जिणवरिदाण । वाचस्पदसणा सत्तु न तु उभया सारिस्ता दहुं ॥ ११५२ ॥ द्वार । व्याख्या—उन्मार्गदसुनया अनयाऽनतराभिहित चरण नाशयन्ति तस्मिन्वरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्येपां च, मतः 'व्यापयतदर्शनाः सत्तु' विनष्टसम्पददर्शना निश्चयता, स्वस्विस्यपिञ्जद्वार्यो निपाता, तस्य च व्यपवहितः सम्बन्धस्य सुपरिष्ठात् प्रदर्शयिव्याप्तः, 'न तु उभया तारिस्ता दहुं'ति नैव कल्प्यते तादृशा द्रष्टुमपीति, किं पुनर्ज्ञानादिना प्रतिलोम-पितुमिति गायार्थः ॥ ११५२ ॥ समसङ्ग गत ज्ञानद्वारम्, दर्शनद्वारमधुना, सत्तु दर्शननयमवावलम्बी कृतिकर्माधिकार एवापगतज्ञाननयमत इदमाह—

आह माणेण न विणा चरणं नार्दसणिस्स इय नाण । न य दसणं न भावो तेन र दिहिं पणिवयामो ॥ ११५३ ॥
व्याख्या—यथा ज्ञानेन विना न चरणं, किन्तु सर्व्वेय, नार्दर्थनिन एयं ज्ञानं, किन्तु दर्शनिन एव, 'सम्पददृष्टेर्ज्ञानमिदं पारदृष्टिपर्याप्त' इति वचनात्, तथा न च दर्शनं न भावः, किन्तु भाव एव, भावलिङ्गान्तरावमित्यर्थः, तेन कारणेन ज्ञानस्य

तस्माद्यभाधित्वादर्शनेनस्य ज्ञानोपकारकत्वाद् रेति प्राप्यत् 'दिङ्'न्ति प्राकृत्येतस्या दर्शनमस्यास्तीति दर्शनी स दर्शनिनः,
'प्रणमामः' पूजयाम इति गार्थार्थः ॥ ११५३ ॥ स्यादेतद्—सम्यक्सत्यज्ञानयोर्गुणप्रभावाद्युपकार्योपकारकमायानुपपत्तिरिति,
एतच्चासद्, यत् —

जुगवपि समुत्पन्नं सम्मत्त अधिगम विसोद्वेह । जह कापगमजगार्हं जलदिद्वीभो विसोद्वंति ॥ ११५४ ॥

व्याख्या—'जुगवपि' बुभुक्षयामपि 'समुत्पन्नं' सद्भावं सम्यक्त्व ज्ञानेन सह 'अधिगम विसोद्वयति' अधिगम्यन्ते—
परिच्छिद्यन्ते पदार्था येन सोऽधिगम—ज्ञानमेवोच्यते, समधिगमं विसोद्वयति—ज्ञानं विमलीकरोतीत्यर्थः, अत्रार्थे दृष्टा
स्वभाह—यथा काचकाञ्चने जलदृष्टी विसोद्वयत इति, कचको घृष्टस्येदं काचक फलम्, अञ्चन—सीवीरादि, काचकं
वाञ्चनं च काचकाञ्चने, अनुस्वारोऽभावाधिनिका, जलम्—चरक, दृष्टिः—स्ववियये कोचनप्रसारणलक्षणा, जल च
दृष्टिश्च जलदृष्टी ते विसोद्वयत इति गार्थार्थः ॥ ११५४ ॥ साम्प्रतमुपन्यस्यदृष्टा तस्य दार्ष्टान्तिकनांशतः भावनिर्वा
प्तसिपादयसाह—

जह र सुचमह सल्लिख तह र कथाह पासुं विद्वी । इय जह जह जह तत्तत्तर्ह तह तह तत्तागमो होह ॥ ११५५ ॥

व्याख्या—यथा र शुच्यसति सल्लिख काचकलक्षयोगात् सथा सथा 'कपाणि' सन्नत्वानि पश्यति द्रष्टा, 'इय' एवं यथा
यथा 'सुच्यकपिः' सम्यक्सत्यलक्षणा, संज्ञापत इति ज्ञिया, तथा तथा 'तत्तागमः' स्वरूपविरिच्येदो भवतीति, एवमुपकारकं

सम्यग्रस्य ज्ञानस्यति गायार्थः ॥ ११५५ ॥ स्यादेतत्-निष्पत्तः कार्यकारणमात्र एवोपकार्योपकारकमात्रः, स आसम्भवी युगपद्भाषिनोरिति, अत्रोच्यते—

पारणकृद्भाषिभागो दीपपगासाण जुगधजन्मेधि । जुगधुपपन्नपि तद्वा हेक नाणस्त सम्भस्त ॥ ११५६ ॥

व्याख्या—यथेह कारणकार्यविभागो दीपप्रकाशयोः ‘युगपज्जन्मभ्यपि’ युगपदुत्पादेऽपीत्यर्थः, युगपदुत्पन्नमपि तथा ‘हेतुः’ कारण ज्ञानस्य सम्यक्त्वं, यस्मादेव सत्सारसकलगुणमूलत्वादर्शनस्य दर्शनिन एव कृतिकर्म कार्यम्, आत्मनाऽपि सर्वत्र यदाः कार्यः, सकलगुणमूलत्वादेयति, चकं च—“प्रारं मूर्त्तं प्रतिष्ठानमाधारो भावनं निधिः । धर्महेतोरिदं पद्मस्य, सम्यग्दर्शनमिष्यते ॥ १ ॥” अथ गायामिमायार्थः ॥ ११५६ ॥ इत्थं नोदकेनोके सत्साहाचार्यः—

नाणस्त जहवि हेक सधिसयनियय तद्वाधि सम्भस्त । तद्वा फलसंपत्ती न जुज्जए नाणपक्खे व ॥ १ ॥ (प्र०)
जह निपल्लर्हधि नरो गंतु देसनर नययिद्वणो । पावेह न त वेस नयजुसो वेव पाडणह ॥ २ ॥ (प्र०)

इय नाणयरणाणीणो सम्महिदीपि जुज्जदेस हु । पाडणह नेय नाणाइसंजुओ वेव पाडणह ॥ ३ ॥ (प्र०)

व्याख्या—इदमन्यत्तुर्कं गायामयं सोपयोगमिति कृत्वा व्याख्यायते, ज्ञानस्य यद्यपि ‘हेतुः’ कारणं सम्यक्त्वमिति योः, अपिवाद्दोऽभ्युपगमवात्सम्यक्त्वः, अभ्युपगम्यापि भ्रमः, सत्यवस्तु कारणमेव न भवति, वनयोरपि विशिष्टधर्मो पद्ममकार्यत्वात्, स्वधिययनियसमितिदृत्वा, स्वधिययव्यास्य सत्त्वेषु रुचिरेव, तथाऽपि ‘तस्मात्’ सम्यक्त्वात् ‘फलसंपत्ती न जुज्जए’ फलसम्प्राप्तिर्न युज्यते, सोसहस्रप्राप्तिर्न पटव इत्यर्थः, स्वधिययनियवत्त्वादेव, असहायत्वावित्यर्थः, ज्ञानपक्ष

‘वापि प्रस्रुतिपरः’ न ‘वापि भगवतीयवा’ न ‘पाचकः’ न पूर्वपरः, तथाऽप्यसाधसहायदर्शनप्रभावादय ‘आगामस्साप्’ च
 आयत्यामागामिनि काले ‘जिनो भविष्यति’ शीर्षकरो भविष्यति, एतच्चेयमतः ‘समीक्ष्य’ दृष्ट्वा ‘प्रस्रुता’ शुद्ध्या दर्शन
 विपाक शीर्षकरास्यफलप्रसापक ‘परं सु वसण’ न्ति शुभस्यस्यावधारणार्थत्वात् परं दर्शनमेवाङ्गीकृतमिति याक्यशेषः, अयं
 पृष्ठार्थः ॥ ११५८ ॥ किंच-शक्य एयोपाये प्रेक्षावतः प्रवृत्तिर्भूयते, न पुनरशक्ये शिरःशूलशमनाय तस्यैककणालङ्कारप्रदणकस्ये
 वारिधे, वारिधे च तत्त्वतः शीघ्रोपायत्वे सत्यप्यशक्यासेवनं, सूत्रमापराधेऽपि अनुपशुक्कामनागमनादिभिर्विराध्यमान
 स्पादायासरूपत्वाच्च, नियमेन च छद्मस्य तद्वत्तत्त्व उपजायते सर्वस्यैवातः—

भट्टेण चरित्ताओ सुहुपर वसण गहेयक्य । सिद्धंति चरणरहिया वसणरहिया न सिद्धमिति ॥ ११५९ ॥

व्याख्या—‘अद्वेन’ व्युत्पन्न, कुतः ?—वारिवात्, सुतरं दर्शनं प्रदीतव्य, पुनर्बोधिलाभानुबन्धनियमक्यमोक्षोपायत्वात्,
 तथा च—सिद्धान्ति चरणरहिताः प्राणिनः—दीक्षामपूर्यन्तत्वरमृतान्तकृत्केवलिनः, दर्शनरहितास्तु न सिद्धान्ति, अतो
 दर्शनमप्य प्रथान सिद्धिकारणं, तन्नापमाधित्वादित्ययं गार्थार्थः ॥ ११५९ ॥ इत्थं चोदकानिमाय तत्कः, सान्प्रतमसहाय
 दर्शनपक्षे दोषा त्वयन्ते, एतच्च—‘न श्रेणिक आसीत्तदा बहुश्रुत’ इत्यादि, तथा, एत एवासी नरकमगमत्, असहायदर्श-
 नयुक्तत्वात्, अन्येऽप्येवमिथा वृक्षारसिद्धादयो नरकमेव गता इति, आह च—

दसारसीहस्स य सेणियस्सा, पेहाल्लुसस्स य सच्चइस्स ।

अणुत्तरा दसणसंपया तथा, धिणा चरिसेणऽहर गइ तथा ॥ ११६० ॥

साधकस्य मुक्तम्, एवमत्रापि दर्शनमित्यनेन ब्रह्म, विद्यायां तु मय्यर्थे—यथा 'वीर्यशक्तिरपि नरः' वीर्यशक्तोऽपि गन्तुमिष्टं चादिष्यमन्त्राद्युक्तोऽपि, नयद्युक्त एव प्राप्नोति, 'इयं' एव ज्ञानभरणरहितः सन्प्रादित्तरपि तस्य मन्त्रानयुक्तोऽपि मोक्षं कृति कर्म कार्य, त्रितय आड्यमनाड्येष्वनीयं, 'सम्पदपुष्पं नानाचारिणामि मोक्षमार्ग' (तस्या अ १ सू १) इति वचनादयं गाथा व्रतवार्थः॥१-२-३॥ एवमपि तस्ये समान्यते ये सत्यधर्मभूयिषा यानि चासदात्मनानि प्रतिपादयन्ति तदभिधित्वेन—
 ब्रह्मनिधयस्तमईषा परलोकापरम्परा विसर्पयिता । अरण्यकरणे असत्ता सेनियरायं बहव्यसन्ति ॥ ११५७ ॥
 व्याख्या—धर्मः—आदिधर्मः परित्यज्यते वसामिहृत्ता मतिर्वेषां ते धर्मनिधयस्तमव, परः—प्रधानो लोकः परलोको—मोक्षं सत्यरात्मज्ञाः 'विषयपुत्रा' इत्यादि विषयानुरक्ताः, ते एवम्भूता अरण्यकरणे 'अशक्ताः' असमर्थाः सन्तः अनेनिरात्मा
 व्यपदिष्टमन्त्रानिमिति गाथावार्थः ॥ ११५७ ॥ कथं ?—

न सेनियमो आसि तथा बहुरसुखो, न पापि पञ्चस्त्रयो म वायमो ।
 सो भागमिहसाह जिणो भविससह, समिन्त्र पन्नाह नर सु दसण ॥ ११५८ ॥

व्याख्या—न 'सेनियः' नरपतिरासीत् 'तथा' तस्मिन् काले 'बहुसुखः' बहुभागः पन्नाह कल्पयादिस्तुतार इत्यर्थः, 'न

यापि प्रज्ञसिधरा' न यापि भगवतीष्वद्या 'न यावत्क' न पूर्वपरः, तथाऽप्यसाधसहायदर्शनप्रमाधादेव 'आगमिस्त्वापू'ति
 भायस्यामागामिनि कावे 'जिनो भविष्यति' वीर्यकरो भविष्यति, यतश्चैवमतः 'समीक्ष्य' दृष्ट्वा 'प्रज्ञया' बुद्ध्या दर्शनं
 विपाक वीर्यकरास्यकप्रसाधक 'परं सु दसण'मिह सुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् परं दर्शनमेवाग्रीकृतमिति याक्यशेषः, अयं
 पृथार्थः ॥११५८॥ किंच-चक्य एयोपाये प्रेक्षावतः प्रवृत्तिरुच्यते, न पुनरयमर्थे धिरःशुद्धमनाय तक्षकफणालङ्कारमदृणकस्य
 चारित्र्ये, चारित्रं च तत्त्वतः मोक्षोपायत्वे सत्यप्ययम्यासेवर्त, सुस्मापराधेऽपि अनुपशुक्कगमनागमनादिभिर्विराज्यमान
 स्यादायासरूपस्याद्य, नियमेन च छद्मस्यस्य सद्भवं वपञ्जायते सर्वस्येवातः—

भद्रेण चरित्ताम्रो सुहुपर दसण गहेयव्य । सिज्जमंति चरणरहिंया वसणरहिंया न सिज्जमति ॥ ११५९ ॥

व्याख्या—'भद्रेण' वयुतेन, कुतः ।—चारित्र्यात्, सुतरां दर्शनं प्रदीतव्य, पुनर्वीर्यविराजमानुबन्धिशक्यमोक्षोपायत्वात्,
 तथा च—सिद्ध्यन्ति चरणरहिताः प्राणिनः—दीक्षाप्रवृत्त्यनन्तरमृगान्तकृत्केवलिनः, दर्शनरहितास्तु न सिद्ध्यन्ति, अतो
 दर्शनमेव प्रधान सिद्धिकारण, तन्नायमाप्रित्वादित्ययं गार्थार्थः ॥ ११५९ ॥ इत्य चोदकाभिप्राय चक्रः, साम्प्रतमसहाय
 दर्शनपक्षे दोषा वक्ष्यन्ते, यदुक्त—'न श्रेणिक आसीत्वा बहुश्रुत' इत्यादि, तत्र, तत एवासी नरकमगमत्, असहायदर्श-
 नयुक्त्वात्, अन्येऽप्येवंविधा वृथारसिद्धादयो नरकमेव गता इति, आह च—

वसारसीहस्स य सेणिपस्सा, वेहाल्लुत्तस्स य सवहस्स ।

अणुस्सरा वसणसंपया तपा, विणा चरिस्सेणऽहर गहं नया ॥ ११६० ॥

व्याख्या—‘दशारसिद्धस्य’ अरिचनमिषिसुव्युत्रस्य ‘श्रेणिकस्य’ च’ प्रसेनजित्पुत्रस्य वेदाटपुत्रस्य च सत्यकिनः ‘अनु
सरा’ प्रधाना आसिष्वसि यदुक्तं भवति, का १—दर्शनसम्पत् ‘सर्वा’ तस्मिन् काये, यथाऽपि विना चारित्र्येण ‘अपरां गतिं
गतां’ नरकगतिं प्राप्ता इति वृत्तार्थः ॥ ११६० ॥ किं च—
सुखाशोषि गर्ह्यो अचिरहिषा नाणवन्मणयरेहि । ता मा कासि पमाप नाणेण चरित्सरहिपण ॥ ११६१ ॥

व्याख्या—‘सर्वा’ अपि नारकविर्यभराभरागमयः ‘अचिरहिषाः’ अविमुक्ताः, कैः १—ज्ञानदर्शनपरैस्त्वर्तैः, यत्—सर्वार्थ
स्वेष सम्पत्स्वमुत्तमानाधिकद्वयभरत्वं, न च नरकगतिव्यतिरेकेणान्यासु मुक्तिः, चारित्र्यभावात्, तस्माच्चारित्र्यमेव प्रधान
मुक्तिकारण, तन्नावभावित्वादिति, एसादेव ‘त मा कासि पमाप’ति तत्—तस्मान्मा कार्याः प्रमाद, ज्ञानेन चारित्र्यरहि
तेन, तत्पदप्रकाशावपेक्षत्वात्, ज्ञानमद्वयं च दर्शनोपलक्षणार्थमिति गाथार्थः ॥ ११६१ ॥ इतश्च चारित्र्यमेव प्रधान, निय
मेन चारित्र्यमुक्त एव सम्पत्स्वसम्प्रापद्, आह च—
सम्पत्त अचरित्सरस बुद्ध भयणाह नियमसो मस्थि । जो गुण चरित्सजुस्तो तस्स च नियमेण सम्पत्त ॥ ११६२ ॥

व्याख्या—‘सम्पत्स्वम्’ प्रायर्विषयस्वरूपम् ‘अचरित्रस्य’ चारित्र्यरहितस्य प्राणिनो मयेत् ‘भयनपां’ विकल्पनपा—कदा
चिद्वधति कदाचिच्च भवति, ‘नियमसो नास्ति’ नियमेन स चिद्यते, प्रशुयानां चारित्र्यरहितानां निष्याददित्वात्, यः
गुनधारिषुक्तः सत्त्वकत्वेन, शुद्धस्वभावधारणार्थत्वात्, ‘नियमेन’ अवश्यमेव सा सम्पत्स्वम्, अतः सम्पत्स्वस्यापि नियम
मतधारिषुक्त एव भाषायाश्चान्यमिति गाथार्थः ॥ ११६२ ॥ किं च—

जिणचपणपादिरा भाषणादि चञ्चदण अपाणंता । नेरइयतिरियणिदिपुहि जइ सिज्जमई जीवो ॥ ११६३ ॥
 व्याख्या—‘जिनचपणपादा’ पथायस्त्रिबागमपरिज्ञानरहिताः प्रत्येकं ज्ञानवर्धननयावलम्बिनः ‘भाषणादि’ति उक्तेन
 न्यायेन ज्ञानदर्शनभायनाभ्या सकाशात्, मोक्षसिञ्चन्तीति वाक्यशेषः, ‘चद्धर्तनामजानानाः’ नारकसिर्षगेकेन्द्रियेभ्यो यथा
 सिद्धाति जीवस्तथोद्धर्तनामजानाना इति योगः, इयमत्र भाषना-ज्ञानदर्शनभावेऽपि न नारकादिभ्योऽन्नन्तर मनुष्यभा-
 षसमाप्य सिद्धाति कश्चित्, चरणामापात्, तेनानयोः केवलप्योरहेषुस्य मोक्षं प्राप्ति, तेभ्य एवैकेन्द्रियेभ्यश्च ज्ञानादिरहि
 तेभ्योऽप्युद्धृत्वा मनुष्यत्वमपि प्राप्य चारित्र्यपरिणामयुक्त एव सिद्धाति, नानुकोऽकर्मभूमिकादिः, अत इयमुद्धर्तना कार-
 ण्यैकस्य सूचयतीति गार्थः ॥ ११६३ ॥ पुनरपि चारित्र्यसममेव समर्पयन्नाह—

सुद्धयि सन्मदिही न सिज्जमई चरणकरणपरिहीणो । ज चेष सिद्धिमूल मूदो स चेष नासेइ ॥ ११६४ ॥

व्याख्या—‘सुद्धयि’ अविशेषेनापि सम्यादृष्टिर्न सिद्धाति, किन्तुतः ।—चरणकरणपरिहीणः, वद्वादमेव च समर्पयन्,
 किमिति ।—‘मदेय सिद्धिमूलं’ मदेय मोक्षकारणं सम्यक्त्वं मूदस्तदेव नाशयति, केवलवद्वादसमर्पणेन, ‘एकैपि असद्वहवो
 मिच्छ’ति पञ्चनात्, अथवा सुधुपि सन्मगदृष्टिः क्षाधिकसम्यग्दृष्टिरपीत्यर्थः, न सिद्धाति चरणकरणपरिहीणः, भ्रेणिका-
 दिवत्, किमिति ।—मदेय सिद्धिमूलं—चरणकरण मूदस्तदेव नाशयत्यनासेवनयेति गार्थः ॥ ११६४ ॥ किं च—अयं
 केवलदर्शनपक्षो न भयत्वेपागमविदः सुसाधो, कस्य तर्हि भवति ।, अत आह—

दसणपक्खो सायय चरिस्तमद्वे प मदधममे प । दसणचरिस्तपक्खो समणे परलोगकस्त्रिभि ॥ ११६५ ॥

व्याख्या—‘वधारासिंहस्य’ अरिष्टनेमिपितृव्यपुत्रस्य ‘श्रेणिकस्य च’ प्रथेनाजिसुत्रस्य वेदावपुत्रस्य च सत्यकिनाः ‘अनु-
चरा’ प्रधाना अपि केचित् यदुक्तं भवति, का १—‘दर्शनसम्भवं’ ‘सदा’ तस्मिन् काले, तथाऽपि यिना चारित्र्येण ‘अपरा’ गतिं
गता’ नरकगतिं प्राप्ता इति वृत्तार्थः ॥ ११६० ॥ किं च—
सत्त्वाधोवि गर्ह्यो अचिरद्विधा नाणदसणधरेहि । मा मा कासि पमाय नाणेण चरित्तरद्विपण ॥ ११६१ ॥

व्याख्या—‘सर्वा अपि’ नारकतिर्यगरामरगतयः ‘अचिरद्विधाः’ अयिमुकाः, कैः १—ज्ञानदर्शनपरैस्त्वरं, यत्—सर्वा
स्वैव सम्भक्त्यस्तुतवामापि कद्रयमरत्नैव, न च नरकगतिव्यतिरेकेणाभ्यासु मुक्तिः, चारित्र्याभावात्, सत्त्वाचारित्र्यमेव प्रधानं
मुक्तिकारणं, तत्रायमावित्वादिति, यस्मादेवं ‘त मा कासि पमाय’ति तत्—तस्मान्मा कार्यः प्रमादं, ज्ञानेन चारित्र्यरहि-
तेन, तस्यैव फलासाधकत्वात्, ज्ञानप्रदं च दर्शनोपकषणार्थमिति गायार्थः ॥ ११६१ ॥ इतश्च चारित्र्यमेव प्रधानं, निय-
मेन चारित्र्यमुक्त एव सम्भक्त्यसमाधावु, आह च—
सम्भक्तं अचरित्तरस्य ह्रस्व भयणाह नियमसो अस्ति । ज्ञो गुण चरित्तराजसो तत्स च नियमेन सम्भक्त ॥ ११६२ ॥

व्याख्या—‘सम्भक्तं’ मायर्णितस्य रूपम् ‘अचरित्तरस्य’ चारित्र्यरहितस्य प्राणिनो भवेत् ‘भजनया’ विकृत्यनया—अथा-
पि भवति कदापि न भवति, ‘नियमसो नास्ति’ नियमेन न विद्यते, प्रमूढानां चारित्र्यरहितानां सिध्दाद्वितीयात्, यः
गुणधारिप्रमुक्तः सत्त्वस्तस्यैव, शुभचरित्यावधारणार्थत्वात्, ‘नियमेन’ अथर्थावया सम्भक्त्यम्, अतः सम्भक्त्यस्यापि निव-
नव्यादिति प्रमुक्त एव भावाद्याधानमिति गायार्थः ॥ ११६२ ॥ किं च—

जिणपपणपादिरा भावणाहि उच्चट्ठण अपाणत्ता । नेरइयतिरिपपणिदिपहि जइ सिज्झई जीवो ॥ ११६३ ॥
 व्याख्या—‘जिनपचनयाद्या’ यथावस्थितागमपरिज्ञानरहिताः प्रत्येक ज्ञानवर्धननयापल्लभिनः ‘भावणाहि’ति वचनेन
 न्यायेन ज्ञानदर्शनभायनाभ्या सकाशात्, मोक्षमिच्छन्तीति वाक्यशेषः, ‘वर्द्धनामजानानाः’ नारकतिथ्येगेकेन्द्रियेभ्यो यथा
 सिद्ध्यति जीयस्त्वथोर्द्धवर्तनामजानाना इति शेषः, इयमत्र भायना-ज्ञानवर्धनभायेऽपि न नारकादिभ्योऽनन्तरं मनुष्यमा
 यमप्राप्य सिद्ध्यति कश्चित्, चरणभायात्, तेनानयो केवलधोरहेतुस्य मोक्षं प्रति, तेभ्य एवैकेन्द्रियेभ्यश्च ज्ञानादिरहि
 सभ्याऽप्युद्धृता मनुष्यस्यमपि प्राप्य चारित्र्यरिणामयुक्त एव सिद्ध्यति, नायुक्तोऽकर्मभूमिकादिः, अत इयमुद्धर्तना कार-
 णवैकन्यं सूचयतीति गाथार्थः ॥ ११६३ ॥ पुनरपि चारित्र्यपञ्चमेव समर्पयन्नाह—

सुद्धयि सम्महिदी न सिज्झई चरणकरणपरिहीणो । ज खेव सिद्धिन्मूल मूढो त खेव नासेइ ॥ ११६४ ॥

व्याख्या—‘सुद्धयि’ अतिशयेनापि सम्यादृष्टिर्न सिद्ध्यति, किन्मूलः ।—चरणकरणपरिहीणः, तद्वावमेव च समर्पयन्,
 किमिति ।—‘यदेव सिद्धिन्मूल’ यदेव मोक्षकारण सम्यक्त्व मूढत्वादेव नाशयति, केवलतद्वावसमर्पणेन, ‘एकपि असद्वर्ततो
 मिच्छ’ति वचनात्, अथवा सुद्धयि सम्यगदृष्टिः क्षापिकसम्यगदृष्टिरपीत्यर्थः, न सिद्ध्यति चरणकरणपरिहीणः, श्रेणिका-
 दिपत्, किमिति ।—यदेव सिद्धिन्मूल—चरणकरण मूढत्वादेव नाशयत्यनाशेयनयेति गाथार्थः ॥ ११६४ ॥ किं च—अयं
 कथ्यतर्कनपक्षो न भयस्तेषागमविदाः सुसाधोः, कस्य तर्हि भवति ।, अत आह—

दसणपपन्नो सावय चरित्तमवेइ प मदधम्ममे प । धसणचरित्तपक्खो समणे परलोगकस्त्रिभि ॥ ११६५ ॥

व्याख्या—‘द्वारारसिंहस्य अरिष्ठतमिषित्वव्यपुत्रस्य ‘अणिक्तस्य च प्रसेनजिरपुत्रस्य पैदाउपुत्रस्य च सत्यक्रिनः ‘अनु-
सरा। प्रधाना क्षापिकृति यदुक्तं भवति, का १-दर्शनमभ्यत् ‘तथा’ तस्मिन् कावे, सधाऽपि विना चारित्र्येण ‘अपरा गति
गता’ नरकगतिं प्राप्ता इति वृत्तार्थः ॥ ११६० ॥ किं च—

सव्याधोषि गर्ह्यो अचिरहिषा नाणरुमणधरेहि । ना मा कासि पन्नाप नाणेण चरिस्सरदिपण ॥ ११६१ ॥

व्याख्या—‘सर्वा अपि’ नारकतिर्यधरामरगतय। ‘अचिरहिताः’ अधिमुक्ताः, कः १-ज्ञानदर्शनधरेस्सदर्थैः, यत्—सर्वा
स्वेष सन्धक्त्वमुत्तसामायिकद्वयमरत्येव, न च नरकगतिव्यतिरेकेणान्यासु मुक्तिः, चारित्र्याभावात्, तस्माच्चारित्र्यमेव प्रधान
मुक्तिकारण, तन्नायमावित्यादिति, यस्मादेव ‘त मा कासि पन्नाप’ति तत्—तस्मान्मा कार्याः प्रमाद, ज्ञानेन चारित्र्यरहि
तेन, तत्सेष्टकडासाधकत्वात्, ज्ञानमरण च दर्शनोपलब्धगार्थमिति गाथार्थः ॥ ११६१ ॥ इतश्च चारित्र्यमेव प्रधानं, निय
मेन चारित्र्यमुक्त एव सन्धक्त्वसन्नायावु, आह च—

सम्मतं वाचरिस्तरस हुञ्ज अपणार नियमसो नरिषि । जो पुण चरिस्सजुस्सो तत्स च नियमेण सम्मत्त ॥ ११६२ ॥

व्याख्या—‘सन्धक्त्वं’ प्राग्वर्णितस्वकम् ‘अचरिषस्य’ चारित्र्यरहितस्य प्राणिनो भवेत् ‘मज्जनया’ चिकित्सनया—कदा
चिकित्सति कदाचिन्न भवति, ‘नियमसो नास्ति’ नियमेन न पिष्यते, प्रयुक्तानां चारित्र्यरहितानां निष्याददित्यात्, यः
पुनश्चारित्र्यमुक्तः सत्त्वस्त्येव, पुण्यस्यावधारणार्थत्वात्, ‘नियमेन’ अथर्थावस्था सम्पत्त्ययम्, अतः सन्धक्त्वस्यापि निय
मवधारिष्युक्त एव भाषाव्याख्यानमिति गाथार्थः ॥ ११६२ ॥ किं च—

वज्रममाणस्स गुणा जह भुंति ससत्तिभो तवसुएसु । एमेव जहाससी सज्जममाणे कह न गुणा । ११६८ ॥
 व्याख्या—‘वज्रममाणस्स’चि सद्यञ्जतः—वद्यमं कुर्वतः साधोः, क ।—तपःश्रुतयोरिति योगः, ‘गुणाः’ तपोज्ञानाधावि
 निर्जरादयो यथा भवन्ति ‘स्वशक्तितः’ स्वशक्त्योऽप्यञ्जतः, एवमेव ‘यथाशक्ति’ शक्त्यनुक्यमित्यर्थः, ‘संजममाणे’ कहं न गुण’चि
 संपच्छमाने—संयमं पृथिव्यादिसरक्षणालिखणं कुर्वति सति साधौ कथं न गुणाः ।, गुणा एवेत्यर्थः, अथवा कथं न गुणा
 येनाधिकवचनं यमानुष्ठानरहितो विराधकाः प्रतिपद्यत इति ।, अत्रोच्यते—

अणिगूदंतो धिरिय न धिराहेह चरण तवसुएसुं । जह संजमेडवि धिरिय न निगूहिज्जा न हाविज्जा ॥ ११६९ ॥

व्याख्या—‘अनिगूदन्तं पीर्यं’ प्रकटयन् सामर्थ्यं यथाशक्त्या, क ।—तपःश्रुतयोरिति योगः, किं । ‘न विराधयति चरणं’
 न एवमवति चारित्रं ।, यदि ‘सयमेडवि’ पृथिव्यादिसरक्षणादिलक्षणं ‘वीर्यं’ सामर्थ्यमुपयोगादिकृतवया ‘न निगूहयेत्’
 न प्रच्छादयेत्मातृस्थानेन ‘न हाविज्ज’चि ततो न हापयेत् संयमं न सप्येत्, स्यादेव सयमगुणा इति गाथार्थः ॥११६९॥
 सज्जमजोएसु सया जे गुण सतधिरियाधि सीर्यन्ति । कह ते चिसुद्धचरणा पाहिरकरणाळसा भुत्ति । ॥ ११७० ॥
 व्याख्या—‘सयमयोनेषु’ पृथिव्यादिसरक्षणादिव्यापारेषु ‘सदा’ सर्वकालं ये पुनः प्राणिनः ‘संतधिरियाधि सीर्यन्ति’चि वि
 दमानसामर्थ्या अपि नोत्सहन्ते, कथं ते विशुद्धचरणा भवन्तीति योगः ।, नैवेत्यर्थः, पादाकरणाळसाः सन्तः—मत्स्यपेक्षणादि-
 पादपेष्टारहित इति गाथार्थः ॥११७०॥ आह—ये पुनरात्मनःमाधिस्य पादाकरणाळसा भवन्ति तेषु का धातविति ।, उच्यते—
 आलपणेण केणह जे मत्ते संयम पमायन्ति । न ह त दोह पमार्णं मूयत्थगयेसण कुज्जा ॥ ११७१ ॥

व्याख्या—दर्शनपथः 'मायके' आपत्त्यास्थानकपायोदययति भवति 'चारिषधदे' च 'कस्मिंश्चिदभ्यपसिषत्पुराणे' 'मन्द-
 यमे' च 'पार्श्वस्यादौ, दर्शनचारिषपथः भ्रमणे भवति, किन्भूते ।—प्रखोकाकाङ्क्षिणि, सुसाधायित्वयः, प्राकृतचैतन्या चैव
 सप्तमी पञ्चम्य एव द्रष्टव्या, दर्शनमहणाच्च ज्ञानमपि गृहीतमेव द्रष्टव्यम्, अतो दर्शनादिपञ्चस्तिकयो योदितव्य इति
 गार्थार्थः ॥ ११६५ ॥ अपरस्त्वाह—यथेवं बह्वीभिरुपपत्तिभिश्चारिषं प्रधानमुपवर्ण्यते भवता सतस्रदेपास्तु, अतं ज्ञानदर्श-
 नाभ्यामिति, न, तस्यैव तद्व्यतिरेकेणासम्भवाद्, आह—

पारंपर्यसिद्धी र्संज्ञानाणेहि होह चरणस्त । पारंपर्यसिद्धी जह होह तहऽन्नपाणाण ॥ ११६६ ॥

व्याख्या—पारम्पर्येण प्रसिद्धिः पारम्पर्यप्रसिद्धिः—स्वकप्रसथा, एतदुक्त भवति—दर्शनान्नज्ञानं, ज्ञानाच्चारिषम्, एवं
 पारम्पर्येण चरणस्वकप्रसथा, सा दर्शनज्ञानाभ्यां सकाशादभवति चरणस्त, अतस्तन्मात्रमावित्वाचरणस्त द्वितयमप्यस्तु,
 लौकिकं न्यायमाह—पारम्पर्यप्रसिद्धिर्यथा भवति तथाऽन्नपानयोर्लोकैऽपि प्रतीयेतेति क्रिया, तथा चार्थार्थी स्वातीत्य-
 नापि गृह्यति पानार्थी च द्राघाद्यपि, अतस्त्रितयमपि प्रधानमिति गार्थार्थः ॥ ११६६ ॥ आह—यथेवमतस्तुस्मत्तत्वे
 सति ज्ञानादीनां किमित्यस्थानपक्षपातमाश्रित्य चारिषं प्रयत्नयते भवतेति । अत्रोच्यते—

अम्हा र्संज्ञानाणा संजुणफळं न विंति पत्तेयं । चारित्तजुया विंति व चित्तित्तस्य तेण चारित्त ॥ ११६७ ॥

व्याख्या—यस्मादर्शनज्ञाने 'सम्पूर्णफलं' मोक्षफलं 'न दत्तः' न प्रपञ्चतः प्रत्येकं, चारिषमुक्ते दत्ते एव, चित्तेत्यते

उज्जममाणस्स गुणा जह भुंति ससत्थिभो नवसुएसु । एमेव जहासत्थी सज्जममाणे कइ न गुणा १ ॥ ११६८ ॥
 व्याख्या—‘उज्जममाणस्स’ति वचच्छतः—उद्यमं कुर्वतः साधोः, क १—तपःश्रुतयोरिति योगः, ‘गुणाः’ तपोज्ञानाधासि
 निर्भरादयो यथा भवन्ति ‘स्वशक्तिसः’ स्वशक्त्योपपद्यन्तः, एवमेव ‘यथाशक्ति’ शक्त्यनुकूपमित्यर्थः, ‘सज्जममाणे कइ न गुणा’ति
 स्वच्छमाने—संयमं दृषिभ्यादिसरस्रणादिलक्षणा कुर्वति सति साधौ कर्म न गुणाः १, गुणा एवेत्यर्थः, अथवा कर्म न गुणा
 येनाधिकसंयमानुष्ठानरहितो विरासकः प्रतिपद्यत इति १, अचोभ्यते—

अणिगूढंनो विरिय न विराहेह चरण नवसुएसु । जह संजमेऽवि विरिय न निगूढिज्जा न हाविज्जा ॥ ११६९ ॥

व्याख्या—‘अनिगूढन् दीर्यं’ प्रकटयन् सामर्थ्यं यथाशक्त्या, क १—तपःश्रुतयोरिति योगः, किं १—न विराधयति चरणं
 न स्रणइयति चारिदं १, यदि ‘सयमेऽपि’ दृषिभ्यादिसरस्रणादिलक्षणे ‘दीर्यं’ सामर्थ्यमुपयोगादिकपत्रया ‘न निगूढयेत्’
 न प्रच्छादयेन्मातृस्थानेन ‘न हाविज्ज’ति सती न हापयेत् संयमं न स्रणदेत्, स्यादेव सयमगुणा इति गाथार्थः ॥ ११६९ ॥
 सज्जमजोएसु सपा जे पुण संतविरियावि सीयंति । कइ ते विसुद्धचरणा पाहिरकरणाजसा भुंति १ ॥ ११७० ॥

व्याख्या—‘सयमयोगेषु’ दृषिभ्यादिसरस्रणादिभ्यापारेषु ‘सदा’ सर्वकाशं ये पुनः प्राणिनः ‘संतविरियावि सीयंति’ति वि
 द्यमानसामर्थ्या अपि नोत्सहन्ते, कथं ते विशुद्धचरणा भवन्तीति योगः १, नैवेत्यर्थः, बाह्यकरणाजसाः सन्तः—प्रत्युपेक्षणादि-
 बाह्यचेष्टारहित इति गाथार्थः ॥ ११७० ॥ आह—ये पुनराश्रमनमाश्रित्य बाह्यकरणाजसा भवन्ति तेषु का वार्तेति १, सच्यते—
 आरुपणेण केणइ जे मत्ते सयम पमायति । न ह त होइ पमाणं न्यत्पगवेसण कुज्जा ॥ ११७१ ॥

अथाख्या—भाटभ्यत इत्यात्मनः—प्रपतता साधारणस्थान तनालभ्यनेन 'केनचित्' अभ्ययच्छिष्टस्यादिना य प्राणिनः
'मन्य इति एवमाह मन्ये 'संयमम्' तत्कलक्षणा 'प्रमादयन्ति परित्यजन्ति, 'न तु तं दीह यमाण' नैय सदात्मनमाद्य
भवति प्रमाणम्—आद्य, किन्तु? 'भूतार्थगवेषण दुर्यात्' तत्त्वार्थन्येषण दुर्यात्—किमिदं पुष्टमात्मनम् ! आद्योस्त्विति,
यद्यपुष्टमविद्युद्वरणा एव ते, अथ पुष्टं विद्युद्वरणा इति गाथार्थः ॥ ११७१ ॥ अपरस्याह—भाटभ्यनात्को विदोष त्व
आयते ! यत विद्युद्वरणा भवन्तीति, अत्र दृष्टान्तमाह—

सालवणो पङ्क्तो अर्याणा इजामेडवि धारेह । इय सालंषणसेया धारेह जह असहभाष ॥ ११७२ ॥

व्याख्या—इहात्मनं द्विविध भवति—द्व्यात्मनः भावालम्बनं च, द्व्यात्मनः गर्तदो प्रपतता यदात्मन्यते इत्य,
तदपि द्विविधम्—पुष्टमपुष्टं च, तत्रापुष्टं दुर्बलं कुषायव्यादि, पुष्टं तु बलवत्कठिनव्यादि, भावालम्बनमपि पुष्टमपुष्टमेतन्न
द्विविधं, तत्रापुष्टं ज्ञानाद्यपकारक, तद्विपरीतं तु पुष्टमिति, तच्चेद—'काहं अतिरिचं अनुवा अदीहं, तयोपहाणेतु य चञ्चमिस्स ।
गणं वणीईह व ह सारविस्सं, सालंषणसेयी समुधेह मुक्कं ॥१॥" तदेव रूपमस्ति ते सति सहात्मननेन यत्तव इति सालभ्यनः,
असौ पतत्रपि आत्मानं 'दुर्गमेडवि' गर्तदो धारयति, पुष्टात्मनप्रमायादिति, 'इय' एवं सेयन सेया प्रतिवेयनेत्यर्थः,
सालभ्यना चासौ सेया च सालभ्यनसेया सा संसारगतं प्रपतत्य धारयति यतिमश्वत्थमार्य—मातृस्थानरद्विमित्येव गुण
इति गाथार्थः ॥ ११७२ ॥ सामप्रतं सिंघावयिपितार्थव्यातिरेकं दर्शयन्माह—

भाष्यपादीणो पुण निषद्वर खलिथो अहे इकत्तारे । इय निष्कारणसेवी पव्वर भयोदे अगादीमि ॥ ११७३ ॥
 व्याख्या—भाष्यमनदीनां पुनर्निपतति स्सत्तिता, क १—‘अहे इकत्तारे’ति गर्तार्थां इरुत्तारायाम्, ‘इय’ एयं ‘निष्का-
 रणसेवी’ साधुः पुष्टात्मन एदित इत्यर्थः, ‘पतति भयोदे अगाधे’ पतति भयगर्तायामगाधायाम्, अगाधत्वं पुनरस्या दुःखे
 नोच्चारणसम्भवादिति गाथार्थः ॥ ११७३ ॥ गर्तं सप्रसङ्गं दर्शनद्वारम्, इदानीं ‘नियावासे’ति अस्मावसरः, अस्य च सम्भन्धो
 व्याख्यात एव गाथाश्चरान्निकायां, न एव छेपसा स्मार्थे—इह यथा चरणविक्रमा असह्यमानदर्शनपक्षमात्मनश्चि
 एयं नित्यपासाद्यपि, आह व—

वे जत्तय जया अगा अोगासं ते परं अर्धदंता । गंतु सत्तयज्जपत्ता इम पहाणति दोसंति ॥ ११७४ ॥

व्याख्या—‘वे’ साधवः क्षीयच्छयिहारिणः । ‘यज्ज’ अनित्यपासादौ ‘यदा’ यस्मिन् काले ‘अगा’ निर्विष्णाः ‘अवकाशो’
 स्थानं ते ‘परम्’ अन्यत् ‘अर्धदंति’ति अलममाना गन्तुं ‘तज्ज’ क्षोभने स्थाने अशङ्कवत्सः किं कुर्वन्ति ?—‘इमं’ पहाणति
 पोसन्ति’ति पदस्मान्निरङ्गीकृतं साम्प्रत कालमाभिलेखमेव प्रयानमित्येव पोषयन्ति, दिहंती इत्य सत्येषां—

अदा कोइ सरथो पयिरलोदगाठस्सच्छायमज्जाणं पवणो, सत्तय केइ पुरिसा परित्सत्ता पविरज्जासु छायासु चेहिं तेहिं या
 पाणिपहिं पठिपद्दा अचउंति, अण्णो य सदाविंति—एह इम येय पहाणति, धंमि सत्तये केइ तेसिं पठिसुणति, केइ ण

१ इत्यन्तोऽत्र सार्धेव व्या कोऽसि सार्थः प्रक्षीकोपकृष्टव्यायामन्वार्धं प्रपन्नः एव केचित्पुण्याः परिक्षान्ताः प्रविरज्जासु छायासु देवैर्वा पामीधैः प्रति
 वदातिवन्ति, अन्त्याश्च सन्मवन्ति—आवासेदमेव प्रयानमिति, वस्मिन् एव केचित्पुण्याः प्रतिपुन्यन्ति, केचित्

उपास्या—आत्मन्यत इत्यात्मन-प्रवर्तता साधारणस्यान तनात्मननेन 'केनचित्' अथयच्छित्तस्यादिना य प्राणिन
'मन्य' इति एवमत्र मन्ये 'संयमम् तच्छतक्ष्णं प्रमादयन्ति' परित्यजन्ति, 'न तु तं होइ पमाण' नैष तदात्मनमाय
भवति प्रमाणम्-आदय, किन्तु ? 'भूतार्थगवेषण दुर्यात्' तत्पार्थग्वेषण दुर्यात्-किमिदं पुष्टमात्मनम् ? आद्यास्त्रिभिः,
यद्यपुष्टमविशुद्धचरणा एव ते, अथ पुष्टं विशुद्धचरणा इति गाथार्थः ॥ ११७१ ॥ अपरस्तथाह-आत्मननात्को पितोऽत्र
स्वायते ? येन विशुद्धचरणा भवन्तीति, अत्र दृष्टान्तमाह—

सालयणो पञ्चतो अत्पाण दुरगमेऽपि घातेह । इय सालयणसेवा घातेह जाह असदभाष ॥ ११७२ ॥

व्याख्या—इहात्मनं द्विविधं भवति—अध्यात्मनं भावात्मनं च, द्रव्यात्मनं गर्वादी प्रवर्तता यदात्मन्यते द्रव्य,
द्विविधं, तदापुष्टं ज्ञानाद्यकारकं, तद्विपरीतं तु पुष्टमिति, तस्मै—'कोहं अस्मि' अनुवा अहीहं, तयोपहाणेन य तज्जमित्तम् ।
गणं घणीहं च तु सारस्वित्सं, सात्त्विकेही समुधेह मुक्तं ॥ ११ ॥ सदेय उपस्थिते सति सहात्मननेन पर्वत इति सात्मनः,
असौ पञ्चमपि आत्मान 'दुर्गमेऽपि' गर्वादी धारयति, पुष्टात्मनमभाषादिति, 'इय' एव सेवन सेवा प्रसिद्धेयनेत्यर्थः,
सात्मनना चासौ सेवा च सात्मनसेवा सा संसारगते प्रपञ्चं धारयति यत्तिसदभाष—मातृस्यानरहितमित्येव गुण
इति गाथार्थः ॥ ११७२ ॥ सारप्रवं सिद्धायपि विगार्थव्यतिरेकं दर्शयमाह—

सगमधेरापरिओ सुद्ध तयस्सी महेश गीपत्थो । पेहिस्सा गुणदोस मीयाबासे पयत्तो व ॥ ११७७ ॥

व्याख्या—निगदसिद्धा, कः पुनः सङ्गमस्यधिर इत्यत्र कथानक—कोईछणपरं संगमधेरा, बुद्धिमक्खे तेण साङ्गणो पिसज्जिया, स सं णयरं ऋष भागे काऊण अंघामस्यपरिहीणा विहरंति, णयरदेवया किर वेसि जवसता, तेसिं सीसो दत्तो णाम अदिदमो धिरेण काठेणोपत्तयाहगो आगओ, सो सेसिं पढित्सए ण पधिसइ णिययायासिधि काठं, भिक्खवेऊए दग्गादिपं हिंढंवाण संकिञ्चिस्सर—कोईदोउय सहकुळाणि ण दाएइचि, एगत्य सेट्ठियाकुळे रोवणियाए गहियओ दारओ, छम्मासा रोपतासस्, भायरिएहिं वप्पुदिया कया—मा रोव, पाणमवरीए मुक्को, सेहिं सुद्धहिं पढित्ठाहिया जयिच्छिएण, सो पिसज्जिओ, एवाणि ताणि कुळाणिचि, आयरिया सुइर हिंढिकण अत्त पंत गहाए आगया, समुद्धिद्धा, आय स्सयभाजोपणाए आयरिया भणंति—आलोएहि, सो भणइ—सुइओहिं समं हिंढिकोचि, से भणति—बाइपिदो ते मुत्तोचि, भणइ—अइसुइमानिचि पइदो, देवयाए अइरसे वास अंधयारं च विठविं पस हीलेइचि, आयरिएहिं भणिओ—अवीहि,

१ कोटोत्तगारे संगमस्यधिरा। बुद्धिमेव। सायसो विसुद्धा। ते वजयरं वर आगात् कुळा परीक्षीयमहावका विहरन्ति जयरदेवता भिक्खु वेकमुए दाम्मा तेचं भिक्खो दत्तो नामादिदमस्यधिरस्य काठेणोपत्तयाहक आगताः स तेचं प्रसिद्धे न प्रसिद्धे पिसज्जयासीतिवृत्त्या भिक्कावेकायामोपमार्गिकं हिन्दुमात्रयोः सङ्घिरपति । बुद्धोऽत्र आत्तकुळाणि न दर्शयतीति एऊअ ओहिउत्ते रोदिन्त्या गृहीतो दारकाः पयसासी इदस्ति आवापेज्जपुटिका इत्या मा रोदी, इत्यस्यचो मुक्कः ईसुइः प्रसिक्तमिमा वागसिद्धेन सविष्टः, एवाधि ताणि कुळानीति आवायोः मुत्तिरं हिन्दवियत्ता अन्तप्रान्त गृहीत्याऽऽगताः, समुद्धिद्धा भावइरक्कावेकवात्तावातां भवन्ति—आजोवत्त स भवन्ति—मुत्तमाणि समं हिंढितव इति ते भवन्ति—वादीहिन्दवत्त्वया मुक्क इति, भवन्ति—असिद्धस्स वतापदवर्माति इत्यभिहः इवत्तवाउयेतावे चया अन्तप्रकारस्य विजुपिदी एव हीकयीति, आवापेज्जमिमा—आपत्तः * कोट्टइरे + पत्त वा + कुट्टो य कुप्पेऽन्तं

सृणोति, चे सृणोति ते सुहासणहारयाण शुक्लाण आभागी आया, जे न सृणोति त स्त्रियमेव भवद्विपदा अद्याण सीस
गंतुं वदयस्स सीपयस्स छायाणं च आभागी आया । जहा ते पुरिसा पिशीयति सहा पासत्थारं, जहा ते णिच्छिण्या
वहा सुहाइ । अयं गाथार्थः ॥ ११७४ ॥ साम्मत ययुक्कमिदं प्रथानमिति पोषयन्ति वहर्ययत्ति—

नीयायासविहार वेइयमस्सि च अज्झियात्ताम । विगर्हसु य पडिपच निदोसं वोइया पित्ति ॥ ११७५ ॥

व्याख्या—नित्यवासन विहारं, नित्यवासकस्यमित्यर्थः, वैसेषु भक्तिर्भक्त्यभक्तिश्च, यथाप्रास्तुक्तकार्यादिपरिमह,
आयिकाम्यो जामस, वीरया विगतयोऽभिधीयन्ते सासु विगतिषु च 'प्रतिपन्नम्' आसन्न निर्दोष बोदिताः अन्ये
नोद्यतविहारिणा 'बुवसे' भणन्तीति गाथार्थः ॥ ११७५ ॥ वयं नित्यावासविहारे सद्योपं बोदिताः सन्तुलदा कथं या
निर्दोषं बुवत इत्याह—

आहेवि य परितत्ता गामागरमगरपट्टणमवता । तो केइ नीयवासी सगमथेर वयइसति ॥ ११७६ ॥

व्याख्या—यथाऽपि च 'परितत्ता' सर्वथा भान्ता इत्यर्थः, किं कुर्वन्तः सन्तः ।—ग्रामाकरनगरपत्तनान्यदन्तस्सन्तः,
ग्रामादीनां अल्प प्रसिद्धमेव, अतः 'केवनं' नटनासका नित्यवासिनाः, न तु सर्व एव, किं ।—सन्नमस्यपिरमाचार्यं व्यप
विस्तरस्यात्मनत्वेन इति गाथार्थः ॥ ११७६ ॥ कथं ।—

१ अथपिठे ये अथपिठे हे सुहासणहारिकाणां सुहासणमागमिषो आयाः हे च अथपिठे ते भिन्नमेवमागमिषदा वयदा वीरे लब्धोपकृत्य वीर-
कसं वसन्तावां यायापिषो वदन्ताः । जहा ते पुण्या विधीयन्ति वया वर्यकमावया वया ते पिशीर्यकता सुहासका ।

सगमधेरापरिओ सुहु लयस्सी लहेष गीयत्थो । पेहिस्सा गुणयोस नीणावासे पवत्तो व ॥ ११७७ ॥

व्याख्या—निगदसिद्धा, कः पुनः सङ्गमस्थधिर इत्यत्र कथानक—कोईक्षणपरं संगमधेरा, शुद्धिमक्से वेण साहुणो यिसज्जिया, ते स णयर णंय भागे काऊण अंयावळपरिहीणा धिहरंति, णयरदेवया फिर तेसिं ववसंठा, तेसिं सीसो प्चो णाम अहिंदओ चिरेण काठेणोदंठवाहगो आगओ, सो तेसिं पढिस्सए ण पयिसइ णिययावासिसिं काठं, भिमस्सयेछाप वगगादियं हिंदसाण सकिळिस्सइ—कोईदोऽय सहुकुळाणि ण दाएइति, एगत्य सेहियाकुळे रोवणियाए गहियओ दारओ, एस्मासा रोयवगस्स, आयरिएहिं चप्पुहिया कया—मा रोव, याणमंतरीए मुळो, तेहिं हुडोहिं पढिळाहिया अविच्छिण्ण, सो यिसज्जिओ, एवाणि ताणि कुळाणिचि, आयरिया सुहरं हिंदिऊण अतं पतं गहाय आगया, समुद्धिळा, आय स्सयआलोयणाए आयरिया भणंति—आलोएहि, सो भणइ—मुक्कोहिं समं हिंदिओचि, ते भणति—धाइपिंदो ते मुचोचि, भणइ—अइसुहुभाणिचि पइठो, देवयाए अहुरत्ते वास भंययारं च चित्तविय एस हीतेइति, आयरिएहिं भणिओ—असीहि,

१ कोष्ठेतरपरं संगमस्थधिरा। शुद्धिमक्से सः साधयो विसुद्धाः ते सज्जपरं बह्वभाषात् कुळा परिकीर्त्यावहावकमिद्वरतिष्ठ नयतदेवता किं तेषमुप साक्षा देवं सिध्यो वचो नामाहिंदकमिरेष काठेनोपस्थवाहक आगताः स तेषां प्रतिभवे च प्राप्तिवय विव्रवाधीतिवृत्त्या, निष्कारेकानामीपमादिकं हिन्द्वमात्रोः सङ्घिरसति । हुदोऽय सादकुळाणि न वर्तयतीति एकत्र भेदिकुळे रोदित्या गृहीतो दारकः एवमासीं वसति आचार्येण्युदिक्य कुळा मा रोदीः वसत्तवो मुक्का धेसुइः मठिकाभिवा यादभिच्छेव स विपुटाः पृताभि तादि कुळाभीति आचार्याः सुधिरं हिंदवसित्वा अन्तर्भाज्य गृहीत्याऽभ्यवाः समुद्धिळा, आहस्सकाळोवरावासाचार्या भवन्ति—आलोयए स भणति—मुक्काभिः समं हिंदिकव इति ते भवन्ति—आभीरिन्दस्सवया मुक्क इति, भवन्ति—अधिरसुस्स वरायेवामीति वयसिइ, ववत्तयाऽर्थात्ते यथा अन्यकारण विमुक्तिं गृहीतव्यं, आचार्येभ्योऽभिवा—आगच्छ ॥ कोष्ठेरे - न नव वा । हुदो व कुव्योऽयं

सो भणइ—अपचारोहि, बापरिपहि भंगुष्टी पदाइया, सा पञ्चस्थिया, आदहो आखोपरु आपरियायि णय भागे परिह-

इति, एवमयं दुष्टावंबणो ण होइ सवेसि मंदपम्माणमासंभणन्ति ॥ ११७७ ॥ आह च—

ओसे सीसपचास अप्पहिबधं अज्जगमसं च । न गणति पणत्तिसे गणंति पास निपपचासी ॥ ११७८ ॥
 व्याख्या—‘ओसे’ दुर्मिमे ‘शिष्यपचासं’ शिष्यगमनं, तथा तस्यैव ‘अप्रतिपथम्’ अनभिष्यङ्गम् ‘अज्जगमसं’ वृत्तस्य
 च, चराव्यासस्यैव क्षेत्रे विभागमन्ननं च, इदमात्रमन्नत्वात् ‘न गणयन्ति’ न प्रेक्षन्ते, नाखोषयन्तीत्यर्थः, किन्तु एकैव
 गणयन्ति पासं ‘नित्यवासिनां’ मन्थयिष इति गाथार्थः ॥ ११७८ ॥ नित्यापासपिदाएद्वार गव, वेलमभिट्टारममुना—

वेइपकुअगणसेये अन्न वा किंषि काव निस्साण । अहवाधि अज्जवपर तो सेवती अक्करणिज्ज ॥ ११७९ ॥
 व्याख्या—‘वैलकुअगणसङ्गत्तम्’, अन्यद्वा ‘किंश्चिद्’ अपुष्टमव्ययपिच्छस्यादि ‘कुत्ता निभां’ कुत्ताऽऽच्छन्नमन्नमित्यर्थः,
 कसं ।—नास्ति कश्चिदिह वेल्यादिप्रतिजागरका अतोऽस्माभिरसंयमोऽङ्गीकृतः, मा भूर्बल्यादिव्यवच्छेद इति, अथवाऽप्या
 र्थवेरं कुत्ता निभां सवः सेवन्ते ‘अकुत्सम्’ सवसम मन्दपमार्ण इति गाथार्थः ॥ ११७९ ॥

वेइपपूपा किं वपरसाभिणा सुणिपपुब्बसारेण । न कया पुरियाहं तवो सुवत्ताग साधि साहूणं ॥ ११८० ॥

१ वा सम्पत्ति—अन्नकार इति आचार्यैरुक्ता पर्यायिना वा मन्थयिष्या आहव अन्नोपयति आचार्यो वसि वाय आन्नाह परीजयत्यसि एवमर्थं वृत्तान्त-
 मयसो वा भवसि सर्वेषां अन्नप्राप्त्यर्थमात्रमन्नमन्नमिति ।

व्यास्या—प्रथमार्थः सुगमः, भावार्थः कथानकादयसेयः, सद्यापः कथितमेव, तत्र धैरस्यामिनामालम्बनं कुर्वाणा इदं

मधन्तु मन्दपियः, किमित्याह—

ओहावण परेसि सतित्पउन्भावणं च षण्णहं । न गणीति गणेमाणा जुजुषिपपुष्फमहिम च ॥ ११८१ ॥
व्यास्या—‘अपञ्चाक्षनां’ छाञ्छनां ‘परेषां’ क्षाप्यादीनां स्वतीर्थोन्नायनां च विध्यपूजाकरणेन तथा ‘धातसत्यं’ श्रावका-
णां, एतत्त गणयन्त्यालम्बनानि गणयन्तः सन्तः, तथा पूर्वार्धविषयपुष्पमहिमानं च न गणयन्तीति—पूर्वार्धविषयैः—आगृहीतैः
पुष्पं—जुजुमर्महिमा—यात्रा वानिति गार्थार्थः ॥ ११८१ ॥ वैत्यभक्तिद्वारं गतम्, अधुनाऽऽर्थिकालाभद्वारं, सर्वेयं गाथा—

अज्जियलाभे गिद्धा सपण छाभेण जे अससुद्धा । भिक्खायरियाभगगा अक्षियपुत्त ववइसंति ॥ ११८२ ॥
व्यास्या—आर्थिकान्यो लाभ आर्थिकालाभसिन् ‘गुद्धाः’ आसकाः ‘स्वकीयेन’ आरभीयेन लाभेन वेऽसन्सुद्धा
मन्दधर्माणः भिक्षाचर्याया भग्ना भिक्षाचर्याभग्नाः, भिक्षावनेन निर्दिष्टा इत्यर्थः, ते हि सुसाधुना बोदिताः सन्तोऽभक्त्यो

ऽयं तपस्विनामिति ‘अक्षिकापुत्रम्’ आचार्य व्यापदिष्टस्यालम्बनत्वेनेति गार्थार्थः ॥ ११८२ ॥ कथम् ?—

अक्षिपपुत्तापरिओ नत्त पाण च पुष्फचूलाए । ववणीय सुज्जतो सेणेव भवेण अत्तगद्धो ॥ ११८३ ॥
व्यास्या—अथरार्थो निगदसिद्धः, भावार्थः कथानकादयसेयः, सद्यं योगसमूहेषु वस्यते । ते च मन्दमतय इदमालम्बन

धुर्यन्तः सन्तः इदमपर नेषन्ते, किम् ? अत आह—

गपसीसगण ओमे भिक्खायरियाअपणल परे । न गणति सहाधि सदा अज्जियलाह गवेसंता ॥ ११८४ ॥

सो भणइ—भंसपारोति, आयरिपहि अंगुली पदाइया, सा पञ्चछिया, आवटो आलोपइ आयरियावि णव भागे परिक
 वंति, एवमयं पुढाउंणो ण होइ सवेसिं मंदयम्माणमाउंणन्ति ॥ ११७७ ॥ आइ य—

ओसे सीसपवास अप्पडिअयं अजंगमत्तं च । म गणति एगस्सिसे गणति वास निययवासी ॥ ११७८ ॥

व्याख्या—‘ओसे’ शुभिये ‘सिष्यप्रवास’ सिष्यामनं, तथा तस्यैव ‘अप्रतिबन्धम्’ अनभिच्यङ्गम् ‘अञ्जकमत्तं’ वृद्धत्वं
 च, ‘वशावाचयैव धेमे विभागमन्नं च, इवमाउम्यनवासं’ ‘न गणयन्ति’ न मेवन्ते, नालोचयन्तीत्यर्थः, किन्तु एकमेव
 गणयन्ति वासं ‘निसवसित्तं’ मन्दविष इति गाथार्थः ॥ ११७८ ॥ नित्यावासयिहाराद्वारं गतं, वैत्यमकिद्वारमधुना—
 वेइपकुलगणसयं भत्तं वा किंवि काउ निससाणं । अइवावि अञ्जकपर तो सेवती अकरणिअ ॥ ११७९ ॥

व्याख्या—वैत्यकुलगणसङ्घात्, अन्यद्वा ‘किञ्चिद्’ अणुदमव्यवच्छिद्यत्वादि ‘कुत्ता निमां’ कुत्ताऽऽञ्जन्मनमित्यर्थः,
 कयं ?—नाहि कश्चिदिह वैत्याविप्रसिज्जारकः अतोऽज्जाभिरसंयमोऽङ्गीकृतः, मा सूदीत्यादिव्यवच्छेद इति, अयवाऽप्या-
 र्थवेरं कुत्ता निमां तवः सेवन्ते ‘अकुत्तम्’ अंत्यस मन्दधर्माणि इति गाथार्थः ॥ ११७९ ॥

योइयूपा किं वपरसामिणा सुणिपुण्यसारेण । म कया गुरियाइ ! तयो सुवज्जग सावि साङ्गणं ॥ ११८० ॥

१ इ भवति—अन्वयपर इति व्याख्येयं कुली मरुतिवा, वा मञ्जुकिवा, अणुव अलोचयति, व्याख्या अति नव असात्, यद्वैक्यवन्ति, एवमयं पुढाउं-
 णो न भवति इत्येवं अणुवर्माणासङ्गमवधिनिधि ।

व्याख्या—अक्षरार्थः सुगमः, भाग्यार्थः कथानकादयसेयः, सच्चायः कथितमेव, तत्र धैरस्यामिनमात्मन्यनं कुर्याणा इदं
नेष्यन्त मन्दधिपः, किमित्याह—

ओदायण परेसि सतिरपहन्मावणं च वरुहसं । न गणति गणोमाणा पुञ्चुधिपपुष्पमहिम च ॥ ११८१ ॥
व्याख्या—‘अपञ्चाक्षनां’ लान्छनां ‘परेरा’ द्वाक्यादीना स्वतीर्थोद्भावनं च दिव्यपूजाकरणेन तथा ‘वात्सल्यं’ भावका
णां, एवम गणयन्त्यालम्बनानि गणयन्तः सन्तः, तथा पूर्याधिविशुष्यमहिमानं च न गणयन्तीति—पूर्याधिविती—आगृहीतैः
पुष्पः—हुस्तुर्मर्महिमा—यात्रा तानिति गायार्थः ॥ ११८१ ॥ चैत्यमकिद्वारं गतम्, अनुनाडड्यैर्कालाभद्वारं, तत्रैवं गाथा—
अत्रियलामे गिद्धा सएण लामेण जे अससुद्धा । निवस्सापरियामनगा अत्रियपुस्त ववइसंति ॥ ११८२ ॥
व्याख्या—आर्यैकान्यो लाभ आर्यैकालाभस्त्वस्मिन् ‘गृद्धाः’ आसक्ताः ‘स्वकीयेन’ आरमीयेन लाभेन वेडसन्नुद्धा
मन्दधर्माणाः भिक्षाचर्यया भग्ना भिक्षाचर्याभग्नाः, भिक्षाटनेन निर्विण्णा इत्यर्थः, ते हि सुसानुना चोदिताः सन्तोऽमस्म्यो
ऽयं तपस्विनामिति ‘अत्रिकापुत्रम्’ आचार्य व्यपदिष्ट लालम्बनत्वेनेति गायार्थः ॥ ११८२ ॥ कथम् !—

अत्रियपुस्सापरिओ मस पाण च पुष्पचूलाए । लवणीयं सुजांतो तेणोव मयेण अतगवो ॥ ११८३ ॥
व्याख्या—अक्षराधो निर्गदसिद्धः, मायार्थः कथानकादयसेयः, सच्च योगसम्राट्शु वस्यते । ते च मन्दमतय इदमालम्बन
पुर्यन्तः सन्तः इदमपरं नेष्यन्ते, किम् !, अत आह—
गपसीसगणं ओमे निवस्सापरियाअपचल धेरं । न गणति सद्वाधि सदा अत्रियल्लाह गवेसंता ॥ ११८४ ॥

व्याख्या—गताः सिध्यगणोऽस्मेति समासकम् 'ओष' दुर्निधे भिक्षाधर्मायाम् अपघटा-असमर्थः भिक्षाधर्माऽपघ
 टकं 'स्वविरे' पृथग् एवगुणयुक्तं 'न गणयन्ति' नालोचयन्ति 'सहस्रि' समर्थाः, अपिचन्दाससदापादिगुणयुक्ता अपि,
 दृढा-मायाविन आर्यिकाजाम् 'गवसंति'सि शन्ययन्त इति गार्थार्थः ॥ ११८४ ॥ गवसार्पिकाजाम्भार, विगति
 द्वारमधुना, सर्वेयं गाथा—

अथ वा पाणं वा सुपूण छावस्यपिमसिमुद्र । गो अवज्यपिच्छसा उदायणरिसिं पवइसति ॥ ११८५ ॥
 व्याख्या—'मक वा' भोवनसि 'पात वा' द्राक्षाणानादि 'मुक्त्वा' वपुमुत्प 'छावउपिय'न्ति छांयोपेतम् 'अपिमुद्र'
 विगतिवन्मर्कदोपात्, तथा च-निष्कारणे प्रतिपिच एव विगतिपरिभोगः, उक्तं च—“पिर्गपिर्गर्भीयो पिगइगय ओ
 व मुंजए साइ । विगई विगइसइया विगई विगई धडा थेर ॥ १ ॥” इति, तथा केनचित्साधुना बोदिताः सन्तः 'अपघमसि
 पृच्छाः' पापप्रच्छासिताः 'उदायणरिसिं' उदायनप्रापिं व्यपक्षित्यासम्भनस्येनेति गार्थार्थः ॥ ११८५ ॥ अथ कथानक—

वीसमए गवरे उदायणो राया छाव पवइओ, तस्स भिक्षाहारस्स दाही जाओ, सो पियेओई मणिओ-दधिणा भुंजइ,
 सो भिरे भइरओ उदायणसु मन्चिओ, अण्णया वीयमयं गओ, एतए तस्स मणिणिओ केही राया, तेणं भेव रज्जे ठाविओ,

१ विपक्षिभिरुपेयसो विपक्षिणं वस्य मुंजे साधुः । विपक्षिभिरुपेयसाया विपक्षिभिरासिं वज्जवपि १ २ वीसमवे गवरे उदायणो राया व्याप्य
 मणिः, अथ भिक्षाहार व्यापिभिराः । ३ वीसमवेग-वगा साइ । ४ विपक्षिभिरासो मणिः । ५ अण्णया वीयमयं गताः । ६ अथ तस्स मणिनिधेः केही
 राया, तेनेव एतदे व्यापिभिराः ।

कंठीशुमारोऽन्मधोहिं भणिओ—एस परीसहपरान्निओ रत्न मगाह, सो अणह—वेमि, से भणति—ण एस रापधम्मोचि शुगा-
 देह, चिरेण पडिस्सुयं, किं कज्जव १, पिसं सत्स विज्जव, एणाए पसुपाणीए परे पयुत्तं—दधिणा सह देहिहि, सा पदिण्णा,
 देययाए अयदियं, भणिओ य—महरिसि १ शुम्भ पिसं विण्ण, परिहराहि दहिं, सो परिहरिओ, रोगो धांघिलमारओ, पुणो
 एगाहिओ, पुणो पवच विसं, पुणो देययाए अयहरियं, सहरं थारं देययाए शुब्बह—पुणोवि विण्णं, तंपि अयदियं, सा सत्स
 एच्छओ पदिदिया, अणया एमसाए देययाए दिवं, काळगओ, सत्स य सेज्जासरो कुंभगारो, तंमि काळगए देययाए
 पंसुयरिसं पादियं, सो अयदियो अणयरहिचिकाव सिणवणीए कुंभकारुस्सेवो णाम एट्ठण तत्स णामेण जायं अत्थ सो
 अयहरिवं ठयिओ, पीतभयं च तव पंसुणा पेजियं, अज्जहि पुसुओ अच्छंति, एस कारणिगोचिकहुं न होइ सबेसिमात्तं-
 यणंति ॥ भाह व—

सीयल्लुपत्ताऽणुचिय वएसु विगर्हेणएण जावितं १ इहायि भणति सहा किमासि सदायणो न सुणी ॥ ११८६ ॥

१ वेदिपुमारोऽन्मधोभिन्ध—एव परीसहपरान्निओ शम्भ भर्गयति, स भवति—द्वयसि से भणति—वेव रावचमे इति वुक्काहवति चिरेव प्रसिद्धव
 किं विचरता १, चित्तं तस्य दृष्टम्, एकस्त्वाः पशुपायसा गृहे प्रमुक्त द्वासाह देहीति, सा प्रद्वयवती देववयापयद्वय, मल्लितञ्ज—महर्षे १ दुर्न्यं चित्तं दृवं परीहर दधि
 स परीहरवाह रोगो बर्हिपुमारत्सः, शुभाः प्रगृहीतं शुभाः प्रमुक्त चित्तं शुभदेववयापयद्वय वृत्तीयवार्त देववयोच्यते, शुभरसि दृवं वदयि जपहर्त, सा तस्य प्रवृत्तः
 मादिभित्ता, अन्मदा प्रमवादां देववाया दृष्ट काळगताः तस्य च अज्जगताः कुम्भकाराः वधिपद् काळगते देववया पाण्डुवर्षा पयिता, सोऽप्यहोऽन्मपराधी
 विज्जावा सेमारत्सं कुम्भकारोप्येरो बभूव पवचं तस्य भाजा जात बह सोऽप्यहस्य स्यापिता पीतभयं च सर्वं पांसुणा धीरित, अयापि पांसुवधिद्वयि, एव कार
 शिर इतिहत्वा न भवति सर्वेयामाकम्भवमिति ० सो पदिदिया + वदिह

न्यास्या—गतः सिध्यगणोऽस्येति ममासस्तम् 'ओम धुमिष निषाचयायाम् अपघत - असमर्थः निषाचर्पाऽप्य
 तस्य 'स्यविर' वृत्तम् एवगुणयुक्तं 'न गणयन्ति' नालोचयन्ति 'सदायि' समर्थाः, अपिद्यद्दास्तदायादिगुणयुक्ता अपि,
 सदा—मायाविन आर्यिकात्ताभं गणसति'चि अन्यपन्त इति गाथार्थः ॥ ११८४ ॥ गणमार्गिकात्ताभद्वार, विगति
 द्वारमभुना, तत्रैव गाथा—

अल वा पाणं वा सुसूणा लाबलवियमविसुम् । गो अवज्जपहिच्छता उदायणरिसिं एवइससि ॥ ११८५ ॥
 व्याख्या—'मक वा' ओदनादि 'पानं वा' द्राक्षाणानादि 'सुसूणा' उपमुन्य 'लाबलविय'न्ति छात्र्योपेतम् 'अपिगुम्'
 विगतिसम्पर्कदोषात्, तथा च-निकारणे प्रतिविद्ध एव विगतिपरिमोगः, वक्तुं च—“विगर्हविगर्हर्मीओ विगारगय ओ
 इ मुञ्चए सद्ग । विगर्ह विगारसद्गवा विगर्ह विगर्ह वलाणेइ ॥ १ ॥” चि, वतः केनचित्साधुना चोदिताः सन्ता 'अपघमवि
 पल्लवा' पापप्रच्छादितः 'उदायणरिसिं' उदायनश्रुतिं व्यपदिशन्त्यासम्भनत्वेनेति गाथार्थः ॥ ११८५ ॥ अथ कथानकं—
 धीतमप एवरे उदायणो राया आय पवइओ, तस्य भिक्षसाहारस्य धाही आओ, सो विज्येहिं भणिओ—दधिणा भुञ्जइ,
 सो किर महारओ वइयाएसु अचिओ, अणया पीयमयं गओ, इत्य तस्य भणिणिओ केसी राया, सेणं च्येए रज्जे ठापिओ,

१ विगतिविगतिमीओ विगतिवतं वसु सुद्धे जायु । विगतिविगतिविगतिपाया विगतिविगति वलावपदि १ १ धीतमये एवरे उदायवो राया पावय

निकिठा, उल्ल विगयारतल व्यादिदमंतः । व देसीभिण्ण—अण सद्ग । व किर भट्टाओ विगित्या विगता व्यपपा पीयमयं गतः । तल वल्ल आदिदिदः केसी
 राया, धीव एतये जायिइ ।

कसींनुम्मारोऽमधर्हि भणिओ—एस परीसरहपराजिओ रज्जं मतार, सो भणइ—दमि, से भणति—ए एस रायधम्मोसि जुगा-
देइ, चिरण पदिसुयं, किं कज्जव !, विसं तस्स विज्जव, एणाए पमुपावीए परे पयुव—दधिणा सह देहिचि, सा पदिष्णा,
देययाए अवहियं, भणिओ य—अहरिसि ! जुम्मा विसं दिष्ण, परिहराहि दहि, सो परिहरिओ, रोगो धोधिदमारओ, पुणो
एगाहिओ, पुणो ववच विसं, पुणो देययाए अवहरियं, ठहर्यं वारं देययाए जुवइ—पुणोसि दिष्णं, तपि अवहिय, सा तस्स
पच्छमो पदिहिया, अण्णया पमसाए दवयाए विव, कालगओ, तस्स य संज्जातरो कुममारो, तमि कालगए देवयाए
पंसुपरिसं पादिय, सो अवहिओ अणपरारिचिकाव सिणवसीए कुंभकालस्सेवो णाम पट्टण तस्स णामेण जायं जत्थ सो
अवहरिदं ठविओ, धीतभय व सवं पंसुणा पत्तिं, अज्जपि पुसुओ अच्छति, एस कारणिगोचिकहु न होइ सवेसिनाह
वणति ॥ आइ व—

सीयललुक्खाऽणुचिय वएसु विगार्गएण जाविंत्तं । इद्वाधि भणति सह किमासि सदापणो न जुणी ? ॥ ११८६ ॥

१. कीटजुमसोऽमामेनविह—एव एटीएदपरानिहः ताम्भ मार्गवति स मयसि—दहामि से मयसि—ईए एवधमं इति मुद्राहयति विरेच मसिमुव
कि किरवा !, विरे तस्स दहाण पुरुस्साः एणुपात्ता पुदे प्रमुक्क दमावइ देहीसि, सा मइववदी दववपाज्जवत्तं मत्तिवत्त—महर्षे ! गुण्यं विरे वव परीहर वधि
व परीहरवाइ एणो वधिंनुमारवत्तं, जुवः प्रपुदीत्तं जुका मयुक्क विरे जुवदेववपाज्जवत्तं पुदीववार् देववपोप्यते जुवति वव तदपि अन्वव सा वक्कपुवव
मदिहिववा अन्वव ममवावा देववावा वव वक्कपयत्तः तस्स व वप्यावत्तः जुम्माकारः तकिव कालगये देववपा पोपुवपां पतिता सोऽपववोऽमपराधी-
विहववा सेनाएववा जुम्माकारोप्येवो णाम ववव तस्स वक्का वक्का एव सोऽपववत्तं वपियत्तं धीतभयं व सवं पंसुणा मीति, अवापि पोपवविहिववि, एव व्वा
मिह इदीहववा व अवति सर्वेवानावम्भवमिति * सो वदिहिवव्या + वदिह

स्मात्स्या—गतः चिद्व्यगणोऽस्येति समाससप्तम् 'योमे' दुर्भिक्षे भिक्षार्थार्थायाम् अपचलः—असमर्थः भिक्षार्थार्थापचल
 लब्धं 'स्पर्धितं' दृश्यम् पद्यगुणशुक्लं 'न गणयन्ति' नालोचयन्ति 'सदाधि' समर्थाः, अपिष्टदात्सदायादिगुणशुक्ला अपि,
 छाठा—भाषाविमं आदिच्छाजामं 'गर्वसंति' चि अन्विपन्त इति गार्थार्थः ॥ ११८५ ॥ गत्वभार्थिकाज्ञाभद्रार्तं, विगत
 द्वात्मशुला, सर्वमे गार्था—

भर्तं वा पाणं वा सुगुण छावतविद्यमविसुखं । गो अवज्यपदिच्छा वदायणारिसिं ववरसति ॥ ११८६ ॥
 स्मात्स्या—'यच्छ वा' भोदनादि 'पानं वा' द्राक्षाणानादि 'सुस्वा' उपमुन्य 'छावतविद्य' नित् ठीस्मोपेतम् 'अविशुद्ध'

विगतविद्यमवर्कयोपात्, तथा व—नित्कारणे प्रविष्टि एव विगतिपरिमोः, वक्तं व—“विगर्दविगर्दमीभो विगर्गय जो
 व मुंजए छाद्र । विगर्दं विगर्गसद्वाया विगर्दं विगर्दं वडा पोह ॥ १ ॥” चि, तथा केनचित्साधुना बोदिताः सन्तः 'अवद्यप्रति
 वज्यमा' पापप्रच्छादिताः 'वदायणारिसिं' वदायनमूर्धं अपविद्यन्मालम्बनत्वेनेति गार्थार्थः ॥ ११८६ ॥ अथ कथानकं—
 वीरनप पापरे वदायणो राया जाय पावर्ग्यो, तत्स निक्कलाहारस्स घाही जाय्यो, सो विज्येहिं अपिओ—दधिणा मुंजए,
 सो स्मिन् महात्तो वदयाएसु अविज्यो, अण्णया वीरमयं गयो, तत्स तत्स मणिणिज्यो केसी राया, तेणं चेद रज्ये ठाविओ,

१ विजयिषिभिक्षीभियो विजयिष्यं वत्त सुद्धे तागु । विजयिषिभिक्षीभियो विजयिष्यं वत्त सुद्धे तागु । १ वीरमये अगरे उदायणो राया जायज्य
 मयिका एव भिक्षाहारक आदिचर्योः स वैकीर्तिका—एतां छाद्र स विजय एवत्तो अविज्यासु विजया, अण्णया वीरमयं तागु, एव एव मासिमेव । केसी
 राया, तेनेव एवमे जायिजा.

विशुद्धात्मस्य, सथा च-अथवितुक्तामो मयू पत्यइयति लोक नित्यवासादि तत् तदालम्बन करोतीति गायार्थः ॥११८८॥ किं च-द्विधा भयन्ति प्राणिनः-मन्दशब्दालीपभद्राश्च, तत्रान्यन्मन्दशब्दानामालम्बनम् अन्यच्च तीव्रशब्दानामिति, आह च-
 जे जन्म जया जइया मरुस्तुया चरणकरणपन्मक्षा । ज ते समापरसी आलपण मदसङ्गणं ॥ ११८९ ॥
 व्याख्या—‘य’ केचन साधयः ‘यश्च’ प्राप्तनगरादौ ‘यदा’ यस्मिन् काले सुषमबुद्ध्यमादौ ‘जइय’चि यदा च बुर्भिक्षादौ
 पुरुषाधारणकरणमक्षाः सन्तो यश्च समाचरन्ति पार्श्वस्यादिकप तदालम्बन मन्मशब्दानां, भवतीति वाक्यशेषः, तथा-
 दि-आचार्यो मयुराया महुः सुभिधेऽन्याद्वारादिप्रतिबन्धापरित्यागात् पार्श्वस्यतामभजत्, सर्वेवमपि नूनं जिनैर्धर्मो दृष्ट
 एवेति गाथाभिप्रायः ॥ ११८९ ॥

जे जन्म जया जइया मरुस्तुया चरणकरणसपक्षा । ज ते समापरसी आलपण निव्वसङ्गण ॥ ११९० ॥
 व्याख्या—‘ये’ केचन ‘यश्च’ प्राप्तनगरादौ ‘यदा’ सुषमबुद्ध्यमादौ ‘जइय’चि यदा च बुर्भिक्षादौ महुश्चुवाक्षरणकरण
 सम्पन्नाः, यश्च समाचरन्ति मिथुप्रतिमादि तदालम्बन तीव्रशब्दानां भवतीति गायार्थः ॥ ११९० ॥ अवसितमानुषद्विक,
 वस्मात् स्थितमिद-पमाना कृतिर्कर्म न कर्तव्य, सथा च निगमयसाह—

दसणनाणचरिस्से तयविणए निष्कालपासत्था । एए अवदणिज्जा जे जसघार्हे पवयणरस ॥ ११९१ ॥

व्याख्या—‘दसणनाणचरिस्से’चि माकृतशैल्या छान्दसत्याश्च दर्शनज्ञानचारिआणा सथा तपोविनययोः ‘निष्कालपासत्थ’
 चि सर्वकाल पार्श्वे सिष्ठन्तीति सर्वकालपार्श्वस्थाः, नित्यकालप्रदणमित्तरप्रमादव्ययच्छेदार्थः, तथा च-इत्थरप्रमादाक्षिब्ध

व्याख्या—शीघ्र च तत् कथं च शीघ्रकथम्, अत्रमिति गम्यते, तस्यानुचितः—अनुरूपः, नरेन्द्रप्रर्वाजैतत्पाद्रीणा
 भिभूतस्याच्च शीघ्रकथानुचितत्वं, 'अथेयु' गोकुलेषु 'विगतिगतन' विगतिजातन यापयन्तं सन्तं 'दृष्टाधि'सि समर्था अपि
 भणन्ति कथाः—किमासीदुदायनो न मुनिः १, मुनिरेव विगतिपरिभोगे सत्यपि, सत्ताद्धिर्दोष एवायमिति ॥ ११८६ ॥
 एवं नित्यवासादिषु सम्प्रवर्त्ताः सङ्गमस्थविरादीन्यालम्बनान्यामित्य सीदन्ति, अन्ये पुनः सूत्रादीन्येवाधिकृत्य,
 तथा चाह—

सुत्तस्थवाञ्छुर्हं य असद्बुदन्वाहमावर्ध्मो या । नित्साणपय काचं सपरमाणावि सीयति ॥ ११८७ ॥

व्याख्या—सूत्र च अर्थश्च वाञ्छस्य बुद्धस्य सूत्रार्थवाञ्छवृत्तास्तान्, तथाऽसद्वक्ष्य द्रव्यापापद्वय असद्वद्व्यापापद्वयौच्य,
 निष्ठाप्याम्—आलम्बनानां पदं बुद्धस्या 'संस्तरन्वोऽपि' स्वयमानुपरोधेन वर्तमाना अपि सन्तः सीदन्ति, एतदुक्तं भवति—
 सूत्रं निष्ठापदं कृत्वा यथाऽहं पठामि धावत्किं ममान्येन १, एवमर्थं निष्ठापदं कृत्वा शृणोमि धावत्, एव बालस्य बुद्धस्य
 असद्बुद—असमर्थत्वमित्यर्थः, एव द्रव्यापदं—बुद्धमिति द्रव्यं, तथा श्रेयापदं—सुश्रूकमिति श्रेयः, तथा काशापदं—बुद्धिर्भवं
 वर्तते, तथा मावापदं—आनोऽहमित्यादि निष्ठापदं कृत्वा संस्तरन्वोऽपि सीदन्त्यस्यस्य इति गार्थार्थः ॥ ११८७ ॥ एवम्—
 आलम्बणाण लोको भरिजो जीवस्स अजजकामस्स । जं ष विच्छइ लोए त त आलम्बण कुणइ ॥ ११८८ ॥

व्याख्या—'आलम्बनानां' प्राप्तिरपि सप्तव्यापानां 'लोके' मनुष्यलोका 'मृताः' पूर्णो जीवस्स 'अजजकामस्स'सि अज

विशुक्लमस्य, सधा च-अयद्वितुकामो यद् यत्प्रयति लोक नित्यथासादि तद् तदालम्बन करोतीति गार्थार्थः ॥११८८॥ किं च-द्विधा भवन्ति प्राणिनाः-मन्दशब्दास्तीक्ष्णशब्दाश्च, तन्मान्यन्मन्दशब्दानामालम्बनम् अन्यच्च तीक्ष्णशब्दानामिति, आह च-
 जे जल्प जपा जइया पटुरसुया चरणकरणपञ्चदा । ज से समायरती आलंयण मधुसङ्गण ॥ ११८९ ॥
 व्याख्या-‘य’ केचन साधयः ‘यन्न’ प्रामनगरादौ ‘यदा’ यस्मिन् काले सुषमवुष्पमादौ ‘जइय’ति यदा च शुर्भिक्षादौ पटुशुवाधरणकरणपञ्चदाः सन्तो यत्ते समाचरन्ति पार्श्वस्थादिकं तदालम्बनं मन्दशब्दानां, भवतीति याक्यशेषः, तथा-
 हि-ग्राधार्थो मधुराया मधुः सुभिधेऽप्याहारादिमतिषन्धापरित्यागात् पार्श्वस्थतामभवत्, तदेवमपि नूनं जिनेर्धर्मो हृदयेति गार्थाभिप्रायः ॥ ११८९ ॥

जे जल्प जपा जइया पटुरसुया चरणकरणसप्तधा । ज ते समायरती आलंयण निव्वसङ्गण ॥ ११९० ॥
 व्याख्या-‘ये’ केचन ‘यन्न’ प्रामनगरादौ ‘यदा’ सुषमवुष्पमादौ ‘जइय’ति यदा च शुर्भिक्षादौ पटुशुवाधरणकरणसप्तधा, यत्ते समाचरन्ति मिश्रप्रतिमादि तदालम्बनं तीक्ष्णशब्दानां भवतीति गार्थार्थः ॥ ११९० ॥ अथसितमानुयङ्गिकं, तस्मात् स्थितमिदं-यथानां कृतिकर्म न कर्तव्यं, तथा च निगमयन्नाह-
 दसणनाणचरित्ते तथविणाय निचकालपासत्था । एए अवदणिज्जा जे जसघाई पवयणरस ॥ ११९१ ॥

व्याख्या-‘दंसणनाणचरित्ते’चि प्राकृतशैल्या छान्दसत्वाच्च दर्शनज्ञानचारिन्नाणां तथा तथोचिनययोः ‘निचकालपासत्थं’ चि सर्वकाल पार्श्वे तिष्ठन्तीति सर्वकालपार्श्वस्थाः, नित्यकालमवर्णमित्थरप्रमाद्व्ययचछेदार्थं, तथा च-इत्थरप्रमादाक्षिप्तश्च

प्यास्या—शीतल च तत् रूपं च शीतलकम्पम्, भग्नमिति गम्यते, तस्यानुचितः—अननुकम्पः, नरेन्द्रप्रमत्तितत्प्राप्तेषां
 भिन्नवृत्त्याच्च शीतलकम्पानुचितका, 'मत्त्रेषु' गोष्ठ्येषु 'विगतविषयेन' विगतविजातेन यापयन्तं सन्त 'दृष्टादि' चि समर्पा अपि
 भग्नान्ति कृताः—किमासीदुदायनो न मुनिः !, मुनिरेव विगतविपरिभोगे सत्यपि, तस्याभिर्योष एकायमिति ॥ ११८६ ॥
 परं नित्यवासादिषु मन्दधर्माः सङ्गमस्थविरादीन्यालम्बनान्याभित्य सीदन्ति, अन्ये पुनः सूत्रादीन्येषाधिकृत्य,
 तथा चार—

सुजात्यपात्रशुद्धे य असङ्गद्वयारभावर्येभ्यो या । निस्साणपय कालं सपरमाणाधि सीयति ॥ ११८७ ॥

क्यास्या—दूत्र च भर्षभ घालय दूत्रस्य सूत्रार्पणार्थद्वाल्लान्, तथाऽसदृश द्रव्याद्यापदस्य असद्वदन्यायापदस्यैव,
 निष्पाणान्—मात्रम्बनानां पदं दूत्र्या 'संस्कारभ्योऽपि' सयमानुपरोधेन पर्वमाना अपि सन्तः सीदन्ति, एवमुक्तं भवति—
 सूत्रं निभापदं कृत्वा यथाऽहं पठामि साधत्किं ममान्येन !, एवमर्थं निभापदं कृत्वा शृणोमि साधत्, एव घालय दूत्रस्य
 असद्वद्वद्वदन्यायापदस्य भर्षभमिति, एवं द्रव्यापदं—शुद्धमिति द्रव्यं, तथा क्षेत्रापदं—शुद्धकमिति क्षेत्रं, तथा कालापदं—शुद्धिर्भवे
 वर्तते, तथा भाषापदं—जनानोऽहमित्यादि निभापदं कृत्वा संस्कारभ्योऽपि सीदन्त्यस्यस्या इति गार्थः ॥ ११८७ ॥ एवम्—
 भार्गवणाण लोको भरिभ्यो जीवस्य अजवकामस्य । जं ज विन्दत लोप त त आलवण कुणार ॥ ११८८ ॥

प्यास्या—'आलम्बनानां' प्राप्तिरपि तेषां दर्शानां 'लोका' मनुष्यलोका 'भूतः' पूर्णो जीवस्य 'अजवकामस्य' चि अप

नुमत्या च निर्धरा, संविद्याः पुनर्दिधा-द्रव्यतो भावसम्ब, द्रव्यसंविद्या भूगाः ध्वेऽपि चकति सद्योऽस्तवेतसः, भायसं विद्यासु साधयस्वेतिहाधिकार इति गाथार्यः ॥ ११९४ ॥ गत समसङ्गं नित्यवासद्वारमिति व्याख्याता समपर्य पञ्चानां कृतिकम् इत्यादिद्वारागाथा, निगमयतो कमोपतो दर्शनानुपपुष्का एव वन्दनीया इति, भञ्जना तानेवाऽऽचार्यादिभेद-
 वोऽभिधिराह—

आययिष्य वयकम्नाय पञ्चसि धेरे तदेव रायणिष । पृथसि किङ्कम्म कायध्वं निज्जरहाय ॥ ११९५ ॥

व्याख्या—आचार्य वयकम्नायः प्रवर्तकः स्थिरस्तथैव रसाधिकः, एतेषां कृतिकर्म कर्तव्यं निर्धार्य, तत्र वाऽऽचार्यः सहाय्योभयमेवा सङ्गणादियुक्तस्य, तर्क च—‘सुखत्यधिक उक्त्वाणञ्जुतो गच्छस्व मोदिभूओ य । गणतच्चिविप्पमुक्को अरयं भासेइ आयरिओ ॥ १ ॥’ न तु सूत्रं, यत उक्त्म्—‘एकनाया य हाणे बुद्धी तित्थयरअणुकिती गरभा । आणाविज्जनिइ गुरु कयणिगुक्त्वा न पापइ ॥ १ ॥’ अस्य हि सर्वेवोपाध्यायादिभिः कृतिकर्म कार्यं पर्यायहीनस्यापि, वपाध्यायः प्राप्रिकपितस्यार्थः, स क्षेत्रयन्मूला—‘सम्मत्तणाणसंममञ्जुतो सुखत्यववुभयविदिइ ॥ आययिष्यठाणञ्जुनो सुखं पाएवपञ्जामो ॥ १ ॥’ किं निमित्तं ?—‘सुखत्येसु पिरत्तं रिणमुक्त्सो आयवीयऽपदिधयो । पादिज्जामोहज्जओ

१ सुखार्थेति द्रव्यमनुचो गच्छक मोदीयुता । पणवसिधिमनुचोऽर्थं वाचयत्वाचार्यः ॥ १ ॥ एकमत्रा च व्यारे बुद्धिदीर्घकराणुठमिर्गुर्ग । आञ्जामो-
 क्षमिति ग्राहः कृतकममोभा च वाचयति ॥ १ ॥ समसङ्गस्यार्थसंयममुक्ता सूत्रार्थवृत्तमपदिधिया । आचार्यस्यावयोभः सूत्र वाचयति व्याख्यातः ॥ १ ॥
 ए वाचयो विरात्त वृत्तमोक्ष वाचको धामतिवन्तः । प्रादीपञ्जमोहवपा (प्रादीपञ्जमोहवपा) ॥ १ ॥ पदे विचकति

यत् । श्रानाद्यप्यगमस्य व्यवहारतस्तु साधव एवात, एत प्रसुता भवन्द्वाधाः, य किमूतः ।—यथापाठनः यथाजम
नासक्तः, कस्य ।—प्रवचनस्य, कथं यथोपायिनः ।, प्रमणगुणोपाय यद् पक्षकचट्टुगधितपासेवन्तो पातयन्तीति गाथार्थः
॥ ११९१ ॥ पार्थस्यादियन्ने जापायाजिगमयन्नाह—

किङ्कम्म य पतसा सुहसीलजणभिः कम्मवचाय । जे जे पमायठाणा ते ते ववधूदिया झुति ॥ ११९२ ॥

व्याख्या—‘कृत्तिकर्म’ वन्दनं ‘प्रयासा च’ बहुश्रुते विनीतो वाज्यमित्यादिष्वण ‘सुखशीलजने’ पार्थस्यघने कर्म
वन्नाय, कथं ।—यतस्ते दूभ्या एव वयमिति निरपेक्षतरा भवन्ति, एवं यानि यानि प्रमादस्थानानि येन विधीयन्ति पार्थ
स्यादयजानि तानि ‘वपधूदितानि भवन्ति’ समर्थितानि भवन्ति—अनुमत्तानि भवन्ति, सप्तस्ययथ वन्द्य इति गाथार्थः
॥ ११९२ ॥ यस्मादेतेऽप्यापाकसाह् पार्थस्यावधो न वन्दनीयाः, साधव एव वन्दनीया इति निगमयन्नाह—

वसवानावावरिते नवधियए निवकाळमुज्जुता । एए व वंदणिज्जा जे जसकारी पयपणस्त ॥ ११९३ ॥

व्याख्या—वर्धनशानधारिवेन वथा वपोविनययोः ‘नित्यकासं’ सर्वकासम् ‘चयुका’ वयवा एव एव वन्दनीयाः, ये
विशुद्धमार्गभावनाया यस्तन्धारिणः प्रवचनस्येति गाथार्थः ॥ ११९३ ॥ अयुता सुसायुष्यन्ते गुणमुपदर्शयन्नाह—

किङ्कम्मं य पससा सविगज्जणमि निज्जराहाए । जे जे विरईठाणा ते ते ववधूदिया झुति ॥ ११९४ ॥

व्याख्या—‘कृत्तिकर्म’ वन्दनं ‘प्रसंसा च’ बहुश्रुते विनीतः पुण्यमानित्यादिष्वण संविप्रवने ‘निर्वराथार्थ’ कर्मवपाय
कथं ।—यानि (यानि) विरतिस्थानानि येन वर्धन्ते संविप्राप्तानि तानि ‘वपधूदितानि भवन्ति’ अनुमत्तानि भवन्ति, सव

नृपारथा—मातरं पितरं षाडपि ज्येष्ठक षाडपि आतरम्, अपिसद्वन्मातामहपिषामहादिपरिग्रहः, 'कृतिकर्म' अभ्यु-
 स्थितयन्दनमित्यर्थः, न कारयेत् सर्पान् रक्षाधिकोत्सवा, पर्यायज्येष्ठानित्यर्थः, किमिति १, मात्राधीनं पन्दनं कारयतः
 सोऽङ्गार्होपजायते, तेषां च कदाचिद्विपरिणामो भवति, आलोचनप्रत्याख्यानसूत्रार्थेषु तु कारयेत्, सागारिकाभ्यर्थे तु
 यत्नतया कारयेद्, एष प्रमज्ज्याप्रतिषेधानां विधिः, गृहस्थैस्तु कारयेदिति गाथार्थः ॥ ११९६ ॥ सान्प्रत कृतिकर्मकरणो-
 चित्वं प्रतिपादयन्नाह—

पथमदन्पयजुस्तो भणस्त माणपरियप्रियमर्मभो । सधिनगनिज्जरद्वी किङ्कन्मकरो हवद् साह ॥ ११९७ ॥
 व्याख्या—पथ महप्रदानि—प्राणातिपातादिनियुत्तिष्ठश्रणानि तैर्बुक्काः 'अणस्र'सि आलस्यरहितः 'मानपरिचर्जित'
 मतिः । ज्ञात्वादिमानपराङ्मुखमति 'सधिसा' प्राग्व्याख्यात एष 'निर्भरार्थी' कर्मस्यार्थी, पूयन्भूतः कृतिकर्मकारको
 भवति साधुः, एषन्भूतेन साधुना कृतिकर्म कर्तव्यमिति गाथार्थः ॥ ११९७ ॥ गतं केनेति द्वातः, सान्प्रतं 'कदे' त्यागात्,
 कदा कृतिकर्म कर्तव्यं कदा या न कर्तव्यं १, तत्र—

यधिसत्तपरारुत्तं भ पमसो मा कया ह्र पंविज्जा । आहार च करितो नीहारं वा जह करेह ॥ ११९८ ॥
 व्याख्या—व्याधिसं धर्मकथादिनां 'पराह्रुत्तं यं' पराङ्मुख, यथाव्याधुम्भ्र(सिध)तादिपरिग्रहः, प्रमस्र क्रोधादिप्रमादेन
 मा कदाचिद्वन्देव, आहार या धुर्यन्त नीहार या यदि करोति, ह्र य-धर्मान्तराधानपथारणप्रकोपाक्षरान्तरायपुरीषा
 निर्गमनादयो दोषाः प्रपद्येन प्रकव्या इति गाथार्थः ॥ ११९८ ॥ कदा सहिं पन्देवेत्यत आह—

सुखं धापयप्रसाधो ॥ १ ॥^१ तस्यापि तैर्विनेयैः पर्यायहीनस्यापि कृतिकर्म कार्यं, एषोच्चिष्ट प्रसक्तयोगेऽपि सापून् प्रपर्व
 पटीति प्रपर्वकः, एक च—‘तवसंभ्रमभोगेऽपि’ ज्ञो जोगो सत्य स पवतेर । असर्तुं च नियतेर्द गणतच्छिन्नो पवती च
 ॥ १ ॥^२ अस्यापि कृतिकर्म कार्यं हीनपर्यायस्यापि, सीर्षतः सापूनेरिकागुम्भिकापायदर्शनतो मोक्षमार्गं एव स्थिरीकरो
 तीति स्थिरः, एक च—‘धिरकंरणा पूण धेरो पयधियाणारिपुः अयेऽपि । ज्ञो अत्य सीयर जर्द सतवलो त धिरं कुणार
 ॥ १ ॥’ अस्यापून्पर्यायस्यापि कृतिकर्म कार्यं, गणावच्छेदकोऽप्यभानुपाषोऽपि मूलमन्योऽनायगान्तन्यः, सादृचर्यादिति,
 स धरयन्मूढः—‘तच्चावेषणापदावणालिखोयधिमगणासु अयिसारै । सुचरपतपुमयधिक गणवच्छो परिषो द्वोर ॥ १ ॥’ अस्या-
 पून्पर्यायस्यापि कृतिकर्म कर्तव्यं, रसाधिका—पर्यायभेदः, पदेषामुक्तक्रमेणैव कृतिकर्म कर्तव्य निर्भरार्थम्, अन्ये सु
 संयान्ति—प्रथमभाजोचपान्निः सयैराचार्यस्य कृतिकर्म कार्यं, पञ्चाद् पथारसाधिकद्वया, आचार्येणापि मध्यमे आमणान
 न्तरे कृतिकर्मभिः व्येष्टस्य कृतिकर्म कार्यमिति गाथार्यः ॥ १११५ ॥ प्रथमद्वारगाथायां गतं ‘कस्ते’ति द्वारम्, अष्टुना ‘केन’ति
 द्वारं, केन कृतिकर्म कर्तव्यं ? केन वा न कर्तव्यं ? का पुनरस्य कारणोचितः अनुचितो वेत्यर्थः, सद्य भावाधिपारितु
 चित्तो गणा, तथा आह प्रत्यक्षारः—

भापर पिपर धावि जिह्वां धावि भापरं । किङ्कत्स न कारिज्ञा सखे रादृजिए सदा ॥ १११६ ॥

^१ सुखं धापयति धापयणः ॥ १ ॥ तथाऽप्यभोगेऽपि ज्ञो जोगत्वात् तं प्रपर्वयति । असर्तुं च नियतेति गणविशेषकः प्रपर्व (चक्र) एव १ ॥
 किङ्कत्सकानुभा कश्चित् प्रपर्वकस्यापि तैर्विनेयैः । ज्ञो एव सीयति यदिसदृशकस्य किङ्क करोति ॥ १ ॥
^२ तदाप्यभपयणमात्रेणैव किङ्कत्सविधायी । सुचार्येणुमयद्विद् एषावच्छेदक इत्यत्रो भवति ॥ १ ॥
 * धीरमात्राद् + सूक्ष्मभेदप्रयत्नकथः । अस्मिन्पक्षे

व्याख्या—मातरं विवरं घाडपि ज्येष्ठक घाडपि आठरम्, अपिषाभ्यान्मातामहापितामहाद्वारम्, कुतश्च न ॥ ११९५ ॥
 स्थितवन्धनमित्यर्थः, न कारयेत् सर्वान् रक्षाधिकौलया, पर्यायशेषानित्यर्थः, किमिति ? मातादीन् धन्दन कारयतः
 छोकगर्होपजायते, तेषां च कदाचिद्विपरिणामो भवति, आलोचनप्रत्याख्यानसुभार्येषु तु कारयेत्, सागारिकाध्यक्षे तु
 यत्नया कारयेद्, एष प्रपञ्चमाप्रतिषेधानां विधिः, गृहस्थैस्तु कारयेदिति गाथार्थः ॥ ११९६ ॥ साम्प्रतं कृतिकर्मकरणो-
 चित्वं प्रतिपादयन्नाह—

पञ्चमहव्यपजुक्तो भणत्स माणपरियज्जियमर्हओ । सविनगनिज्जरही किहकम्मकरो हवह साह ॥ ११९७ ॥
 व्याख्या—एषा महाप्रजानि-माणातिपाठादिनिवृत्तिलक्षणा नि हेतुःकः ‘अणल्लस’ चि आलस्यरहितः ‘मानपरिवर्जितं
 मतिः’ जालादिमानपराबुल्लमति ‘सविन्नाः’ प्रपञ्चयाख्यात एव ‘निर्व्वराधी’ कर्मध्यायी, एवम्भूतः कृतिकर्मकारको
 भवति साधुः, एवम्भूतेन साधुना कृतिकर्म कर्तव्यमिति गाथार्थः ॥ ११९७ ॥ गतं केनेति द्वारं, साम्प्रतं ‘कदे’ त्यागात्,
 कदा कृतिकर्म कर्तव्यं कदा वा न कर्तव्यं ?, उच्यते—

यत्तिल्लत्तपराहुत्ते अ एमत्ते मा कया हु धविज्जा । आहार च करित्तो नीहार वा जह करेह ॥ ११९८ ॥
 व्याख्या—व्याधिषं धर्मकथादिना ‘पराहुत्ते प’ पराबुल्ल, यथाकदाबुद्ध(स्थि)तादिपरिग्रहः, प्रमत्तं क्रोधादिप्रमादेन
 मा कदाचिद्वन्देत्, आहार या भुज्यन्ते नीहारं वा यदि करोति, हह च-धर्मान्तरायानवधारणप्रकोपाद्वारान्तरायपुरीया
 निर्गमनादयो दोषाः प्रपञ्चेन वक्तव्या इति गाथार्थः ॥ ११९८ ॥ कदा तर्हि धन्देसेत्यत आह—

सुप्तं वाप्यवन्माधो ॥ १ ॥' तस्यापि वैविधेयोः पञ्चायदीनस्यापि कृतिकर्म कार्यं, यथोचितं प्रशक्तयोगेण साधून् प्रवर्त
 पतीति प्रवर्तकः, वक्तुं च—'तवसञ्जमजोगेसुं जोगो तस्य तं पञ्चसेह । असर्तुं च नियत्सेहं गणतचित्तो पञ्चमी च
 ॥ १ ॥' अस्यापि कृतिकर्म कार्यं दीनपर्यायस्यापि, सीर्दतः साधूनीहिकामुष्मिकापायदर्शनतो मोक्षमार्गं एव स्थिरीकरो
 तीति स्थविरः, वक्तुं च—'धिरकंरणा पुण धेरो पञ्चविधाधारिणसु अर्थेसुं । जोगे अथ सीयह जर्ह सतवलो व धिरं कुणह
 ॥ १ ॥' अस्याप्यूनपर्यायस्यापि कृतिकर्म कार्यं, गणावच्छेदकोऽप्यन्तानुपासोऽपि मूलप्रत्येनायगन्तव्यः, साहचर्यादिति,
 च अथममृतः—'चन्द्रावर्णापहावप्लिचोवधिमगणासु अविचारं । सुखस्यतदुभयविक गणवच्छो परिसो होह ॥ १ ॥' अस्या-
 प्यूनपर्यायस्यापि कृतिकर्म कर्तव्यं, रक्षाधिकः—यथायन्येव, एतेषामुक्तकर्मणैव कृतिकर्म कर्तव्यं निर्द्वैतार्थम्, अन्ये तु
 भङ्गान्ति—प्रथममात्रोचयन्निः सर्वैराचार्यस्य कृतिकर्म कार्यं, पञ्चाह पञ्चारक्षाधिकतया, आचार्येणापि प्रथमे क्षामणान
 न्तरे कृतिकर्मणि श्वेदस्य कृतिकर्म कार्यमिति गायार्थः ॥ ११२५ ॥ प्रथमद्वारागाथाया गतं 'कस्येति द्वारम्, अधुना 'केन'ति
 द्वारं, केन कृतिकर्म कर्तव्यं । केन वा न कर्तव्यं !, का पुनरस्य कारणोचितः अनुचितो वेत्स्यर्थः, तत्र मातापिमादिरनु
 चितो गणा, सया चाह प्रत्यकारः—

मापर पियर धाधि जिह्वां धाधि भायरं । किङ्कतम् न कारिज्जा सन्धे रादणिप तहा ॥ ११२६ ॥

१ सुप्तं वाप्यवन्माधो इत्याध्यायः ५ १ २ तयाःकर्ममयोमेसु यो योपकृत्य व प्रवर्तवन्ति । अथदिपु च शिष्यपदति यथादिपुः प्रवर्ति (चक) २ १ २
 शिष्यकमाधुनाः कश्चिन् प्रवर्तकस्यापारितोष्येण । यो एव सीर्दति पक्षिस्तद्वत्किञ्चिदं करोति ३ ४ ५ सीर्दनात् + मूलप्रत्येनायगन्तव्यः । १ अभिप्रायसि
 २ चन्द्रावर्णापहावप्लिचोवधिमगणासु अविचारं । सुखस्यतदुभयविक गणवच्छो परिसो होह ॥ १ ॥

पसते आसपात्ते य, एवसंते एवद्विप । मणुमधितु मेदाधी, किदकम्मं पवजय ॥ ११९९ ॥

आस्था—‘प्रधान्तं’ आस्थानादिव्याधेपरहितम् ‘आसनस्य’ निपद्यागतम् ‘उपशान्तं’ कोषादिप्रमादरहितम् ‘उपस्थितं’ छन्दनेत्याद्यभिधानेन प्रत्युपगतम्, एवमभूतं सम्यगनुज्ञाप्य मेधाधी ततः कृतिकर्म प्रयुज्जीव, धन्दनक कुर्यादित्यर्थः, अनुज्ञापनायां च आदेशादर्थः, पानि ह्ययधन्वानि तेषु प्रतिक्रमणादौ नानुज्ञापयति, यानि पुनरीत्यधिकानि तेष्वनुज्ञापयतीति गाथार्थः ॥ ११९९ ॥ गत कर्देति द्वारं, कतिद्वयोद्वारमनुज्ञा, कतिकृत्वा कृतिकर्म कार्यं, कियत्यो घारा इत्यर्थः, तत्र प्रत्यह निपतान्यनिपतानि च धन्दनानि मयस्वत समयस्थाननिर्वर्तनायाऽऽह निर्युक्तिकारः—

परिक्रमणे सत्तैसाय काउत्ससमीधरीदपड्डिणय । आसोर्धणसंघरणे उत्तमट्टे य धवणयं ॥ १२०० ॥

आस्था—मरीचं कमणं प्रतिक्मणम्, अपराधस्थानेभ्यो गुणस्थानेषु धर्तनमित्यर्थः, तस्मिन् सामान्यतरो धन्दन भवति, तथा ‘साध्याये’ धावनानधिकरणे, ‘कायोत्सर्गो’ यो हि विगतियरिमोगायाऽऽद्यामखविसर्जनार्थं क्रियते, ‘अपराधे’ गुरुष्विनयउक्तकथे, यतस्तं धन्वित्वा क्षामयति, पात्रिकधन्वनाभ्यपराधे पवति, ‘प्रापूर्णेके’ न्येवे समगाते सति धन्दन भवति, इतरस्त्रिष्वपि प्रतीकितव्यम्, अथ कार्य विधिः—‘संयोगेय’ अणसंयोगा य पुयिहा इववि पादुपया । संयोगेय आयरियं आयुक्चिस्ता च धंदेइ ॥ १ ॥ इपरे गुण आयरियं धंदिस्ता धंदिस्ताधिवं सइ य । पव्जा धंदेइ अई गयमोहा

१ धातोभिश्च धन्वसांमोधिकान् द्विविधा मयन्ति प्रापूर्णेका । धातोभिश्च धाचारं आपण्यत ए धन्दते १ २ इतरात् उपपत्त्या धन्वित्वा संयोगेय तया य । पव्जा धन्वते कथयो यतयोगेहा

अहं पठितकामो दो अर्थदिष्टा पाए पठितेहेर, पठितेहिणा पण्डा पढह, कालवेछाप धंदितं पठिकमह, एवं तरय । एवं पूयहि सप्त, अपराहेइपि सप्तंय मयन्ति, अनुशासम्दानानां स्वाध्यायवन्दनेष्वेयान्तर्यामात्, प्रातिक्रमणिकानि तु वत्सारि प्रासिद्धानि, एवमेतानि भूयणि प्रत्यहं कृतिकर्माणि चतुर्दश मयन्त्यभक्तार्थिकस्य, इतरस्य तु प्रत्यास्थानवन्दनेनाधिकानि भवन्तीति भाषार्थः ॥ १२०१ ॥ गतं कतिशुल्लोद्धारं, व्याख्याता वन्दनमित्यादिप्रथमा द्वारागाथा, सामप्रत द्वितीया व्याख्यायते, तत्र कल्पवनतमित्याद्यं द्वार, तदर्थप्रतिपादनापाड्डह—

दोओणप अहाजाय, किइकम्मं पारसावय ।

ईस्य व्याख्या—भवन्ति—भवन्तवम्, वत्समाह्वयधानं प्रणमनमित्यर्था, हे भवन्ते यस्मिंस्त्वहं ह्यवनतवम्, एक यदा प्रथममेव 'इच्छामि समासनगो । धंदितं व्याधणिआए नितसीहियाए'ति अभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनायावनमति, द्वितीयं पुनर्वा कृत्वाधर्वा निष्कान्तः 'इच्छामीत्यादिवृत्तमभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनावेयावनमति, यथाआतं भवन्त्यन्तमाभित्य योनितिष्कमणं च, तत्र रजोहरणमुसवक्किकाचोउपदुमात्रया भवणो आतः, रधितकरुटसु योन्या निर्गतः, एवन्मूत एव वन्दते, तदव्यतिरेकाच्च यथाआतं भव्यते कृतिकर्मवन्दनं, 'पारसावय'ति द्वादशाधर्वाः—सूत्राभिधानगर्भाः कायव्यापारविद्येया पक्षिभित्ति समाससह द्वादशाधर्तम्, इह च प्रथमप्रतिष्ठस्य पद्माधर्वा भवन्ति, 'अहोकार्यं कायसंकातं स्वमणिज्जो भे किजामो, अप्पाकिंउत्ताणं धुत्तुमेण भे दिवसो पदकंदो !, जज्जा भे जवणिज्जं च भे' एतत्सूत्रगर्भो शुकवरण-

न्यस्तद्वसधिरास्यापनाकपाः, निष्क्रम्य पुनः प्रविष्टस्याप्येत एव पटिति, एतच्चापान्तरालद्वारद्वयमाधद्वारोपलक्षितमयग-
न्तव्य, गत कस्यपनवद्वार, सामप्रतं 'कविधिर' इत्येतद्वारं व्याचिख्यासुरिदमपरं गाथाशकलमाह—

वज्रसिर निगुस्त च द्रुपथेस एगनिक्स्वमणं ॥ १२०२ ॥

व्याख्या—वत्पारि शिरासि यस्मिंस्त्रासुःशिरः, प्रथमप्रविष्टस्य कामणाकाळे शिव्याचार्यशिरोद्वय, पुनरपि निष्क्रम्य
प्रविष्टस्य द्वयमेवेति भायना, द्वार । तिस्रो गुप्तयो यस्मिंस्त्राप्रिगुप्त, मनसा सम्यक्मणिहितः वाचाऽस्त्रलिताकराण्युच्चारयन्
कार्येनावर्तानधिराधयन्, वन्दनं करोति यतः, चशब्दोऽवधारणार्थः, द्वौ प्रवेष्टौ यस्मिंस्त्राप्रिमेष्टं, प्रथमोऽनुज्ञाप्य
प्रविष्टावः, द्वितीयः पुनर्निर्वर्तस्यप्रविष्टाव इति, एकनिष्क्रमणमावश्यक्या निर्गच्छतः, एतच्चापान्तरालद्वारत्रयं कविधिरौ
द्वारैर्गोपलक्षितमयगन्तव्यमिति गाथार्थः ॥ १२०२ ॥ सामप्रतं कविभिर्वाऽऽग्रद्वयकैः परिशुद्धमिति द्वारार्थोऽभिधी-
यते, तथा चाऽऽह—

अवणाना इष्टद्वजाजाय, आयस्ता पारसेव त । सीसा चत्सारि गुप्तीभो, तिथि दो य पथेसप्ता ॥ १२०३ ॥
एगनिक्स्वमण चेष, पणवीसं धियाधिया । आधस्तगोहिं परिसुट्ट किङ्कर्म जेहि कीरई ॥ १२०४ ॥

व्याख्या—गाथाद्वय निगदसिद्धमेव, एभिर्गाथाद्वयौकैः पद्यार्थिण्यतिभिराधद्वयकैः परिशुद्ध कृतिकर्म कर्तव्यम्, अन्यथा
द्रव्यकृतिकर्म भवति ॥ १२०३—१२०४ ॥ आह च—

अहं पट्टिक्रमो सो अर्धदिवा पाप पट्टिसेहह, पट्टिकट्टिवा पञ्चा पट्टह, काष्ठवेलाए पंदित पट्टिकमह, एयं तरुप ।
 एयं पूषाहे सप्त, अणराहेऽपि सप्तय भवन्ति, अनुशापन्दनाना स्याध्यायपन्दनेन्येयान्तर्भायात्, प्रातिक्रमणिकानि नु
 बल्यारि प्रसिद्धानि, एवमेवानि प्रयाणि प्रत्यह कृतिकर्माणि चतुर्दश भय सभक्तार्थिकस्य, इतरस्य नु प्रत्यास्थानपन्द-
 नेनाधिकानि भवन्तीति गायार्थः ॥ १२०१ ॥ गतं कतिपयस्योद्वारं, व्याख्याता पन्दनमित्यादिप्रथमा द्वारगाथा, साम्प्रतं
 द्वितीया व्याख्यायते, सप्त कल्यवनतमित्याद्य द्वारं, तदर्थप्रतिपादनायाऽऽह—

दोओणाय अहाजाय, किङ्ककम्मं चारसायप ।

हेस व्याख्या—अवनतिः—अवनतम्, तच्चमाह्वयधान प्रणमनमित्यर्थः, हे अवनते यत्किञ्चिद् द्रव्यतन्म, एक यदा
 प्रथममेव 'इच्छामि स्वनासमणो । यदिह जावणिस्सए नित्सीहिपाए' च अभिपाद्य छन्दोऽनुज्ञापनायावनतमति, द्वितीय
 पुनर्यदा कृत्वापर्वो निष्कास्यः 'इच्छामी'त्यादिसूत्रमभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनायेवावनतमति, यथाच्चाव अमणत्त्वमाश्रित्य
 योनित्तिष्कमणं च, तत्र रकोहरणमुसवस्सिक्कचोउपट्टमावया अमणो जावः, रविक्कएउटसु योन्या निर्गतः, एवन्मूव
 एव वन्दवे, तद्व्यतिरेकाच्च यथाच्चाव भण्यते कृतिकर्मवन्दनं, 'चारसावय'ति द्वावशावर्ताः—सूत्राभिधानगर्भाः कायव्या-
 पारविशेषा यस्मिंश्चित् समससह द्वावशावर्तम्, इह च प्रथमप्रतिपत्तस्य पञ्चावर्ता भवन्ति, 'अहोकायं कायसंफासं स्वम
 णिस्सो भे किञ्चामो, अण्णकिठंटाण षट्ठुमेण भे विवसो षट्ठंजो', अथा भे जवणिज्जं च भे' एतत्सूत्रगर्भा गुरुवरण-

१ अथ पट्टिक्रमकथाप्रसिद्धाः पात्राणि प्रातिष्ठिकानि, प्रातिष्ठिकस्य पात्राण्यस्मिन् काष्ठवेलायां परिपूर्णा प्रसिक्तमस्ति, एतत्पृथगे * पात्राण्यकक्रममाह

मन्त्रुन्पक्षं मणसा पञ्च तद् य वेद्यावर्द्ध । अपसा चेष अपतं, मिस्ती गारवकारणा ॥ १२०८ ॥

व्याख्या—‘मत्स्योद्भवम्’ एकं यन्दित्या मत्स्यवद् द्रुत द्वितीय साधु द्वितीयपार्श्वेन रेचकावर्तेन परायर्त्तवे ८ मनसा प्रदुष्टं, यन्मो क्षीनः केनचिद्गुणेन, तमेव च मनसि कृत्वा साधुयो वन्द्यते ९ तथा च वेदिकाभ्यः जानुनोरुपरि हस्ती निपदयाधो या पार्श्वयोर्वा वत्सङ्ग या एकं वा जानुं करद्वयान्तः कृत्वा वन्द्यते १० ‘अपसा चेष’सि अयेन प्रन्द्यते, मा भृङ्गच्छादिभ्यो निर्वाटनमिति ११, ‘अयं’ति भजमानं वन्द्यते ‘भजत्ययं मामतो भक्त भजस्वेति तदार्थवृत्तम्’ इति १२, ‘मैस्त्ति’ति मैत्रीनिमित्तं प्रीतिमिच्छन् वन्द्यते १३ ‘गारव’सि गौरवनिमित्तं वन्द्यते, विद्वन्मु मां यथा साक्षाधारीकुशलोऽयं १४, ‘कारण’सि ज्ञानादिव्यतिरिक्तं कारणमाश्रित्य वन्द्यते, वखादि मे दास्यतीति १५, अयं गायार्थः ॥ १२०८ ॥

नेणय पट्टिणिय चेष, रुद्र तद्वियमेव य । सह च क्षीलिय चेष, तद्वा विपलित्विचिय ॥ १२०९ ॥

व्याख्या—‘क्षैन्य’मिति परेभ्यः सत्यात्मान गूढयन् स्तेनक इव वन्द्यते, मा मे लाघवं भविष्यति १६, ‘मत्स्यनीकम्’ आहारादिकाले वन्द्यते १७, ‘रुद्र’ क्रोधाभ्याव वन्द्यते क्रोधाभ्याधो वा १८, ‘वर्जित’ न कुप्यसि नापि प्रसीदसि काष्ठ शिथ इषेत्यादि वर्जयन्-तिर्भर्त्सयन् वन्द्यते, शत्रुभ्यादिभिर्वा वर्जयन् १९, ‘घाट’ घातयेन विभ्रम्भार्थं वन्द्यते, शलागा दिव्यपदेषं वा कृत्वा न सम्पद्य वन्द्यते २०, क्षीलित हे गणिन् । यावत्क । किं भवता यन्त्रितेनेत्यादि क्षीलयित्वा वन्द्यते २१, तथा ‘विपलिकुञ्चितम्’ अर्द्धयन्त्रित एव देखादिकथाः करोति २२, इति गायार्थः ॥ १२०९ ॥

दिङ्मविष्ट च तद्वा, सिंगं च करमोअण । आलिङ्गमणालिङ्ग, कणं वत्सरचूलियं ॥ १२१० ॥

किङ्कर्मार्थं कृतिरस्य न ह्यपि किङ्कर्ममनञ्जरोक्तमपि । पञ्चाशत्सामक्षपरे साहस्रं ठाणं धरा । इति ॥ १२०२ ॥

व्याख्या—‘कृतिकर्मोपि कुर्वन्’ वन्दनमपि कुर्वन् न भवति कृतिकर्मनिर्वाताभागी ‘पञ्चविंशतीनाम्’ आवश्यकानाम्
न्यतरत् साधुः स्वानं विराचयन् विष्णुष्टान्मोऽय, यथा हि विष्णो विकलानुष्ठाना कलदा न भवति, एवं कृतिकर्मोपि
निर्वातकलं न भवति, विकलत्वादेवेति गाथार्थः ॥ १२०५ ॥ अनुनाडविराचकगुणोपदर्शनायाऽऽह—

यथावीर्या[आवस्सग]परिसुख किङ्कर्ममजो पञ्जग एरुण । सो पावइ निरुवाण अचिरेण विभाणयास वा ॥ १२०६ ॥

व्याख्या—पञ्चविंशतिः आवस्यकानि—अवनतादीनि प्रतिपादितान्येव सधुद—तद्विकलं कृतिकर्म यः कश्चित् ‘प्रमुक्ते’
करोषीत्यर्थः, कस्यै !—‘गुरवे’ आचार्यार्थे, अन्यस्यै वा गुणयुक्ताय, स प्राप्नोति ‘निर्वाणं’ मोक्षम् ‘अचिरेण’ स्वल्पकालेन
‘विमानवासं’ वा’ सुरलोकं वेति गाथार्थः ॥ १२०६ ॥ द्वारं । ‘कविदोषपिपमुकं’मिति यदुक्तं तत्र द्वात्रिंशदोषविमनुक्तं
कर्वन्, दशोपदर्शनायाह—

अणादिप च पद च, परिषद परिपिदिप । दोलभाइ भक्कुस वेव, सह्य कञ्जभरिणिप ॥ १२०७ ॥

व्याख्या—‘अनादतम्’ अनादर सम्प्रसारितं वन्दये १ ‘सम्भ’ आत्माधिमदस्वरूपो वन्दये २ ‘प्रविद्धं’ पन्दनकं दददेव
नमसति ३ ‘परिपिदिप’ प्रभूतानेकवन्दनेन वन्दये आर्चयन् व्यञ्जनाभिजायान् वा व्यपचिञ्चान् कुर्वन् ४ ‘दोलगाति’
विदुषमुत्प्लुत ५ विसर्गपुञ्जं वन्दये ६ ‘भक्कुसं’ रजोदणमङ्गुलप्रसरद्वयेन युहीत्या वन्दये ७ ‘कञ्जभरिणिप’ कञ्जपत्रवत्
रिङ्गितं कञ्जपत्रवत् रिङ्गन् वन्दय इति गाथार्थः ७ ॥ १२०७ ॥

मन्तुन्वत्तं मणसा पञ्च सह य वेद्याषट् । अथसा चेष अथत्तं, भित्ती गारवकारणा ॥ १२०८ ॥

व्याख्या—‘मत्स्योषुषम्’ एकं पन्त्रित्वा मत्स्यवद् हुव द्वितीयं साधु द्वितीयपार्श्वेन रेवकावर्तेन परावर्तते ८ मनसा प्रवृष्टं, यद्यो हीनः केनचिद्गुणेन, तमेव च मनसि कृत्वा सास्यो वन्दते ९ तथा च वेदिकाषष्ठं जानुनोरुपरि हस्ती निपदयाधो वा पार्श्वयोर्वा वत्सङ्गे वा एकं वा जानु करद्वयान्तः कृत्वा वन्दते १० ‘अथसा चेष’चि अयेन वन्दते, मा भुङ्गच्छादिभ्यो निर्वर्तनमिति ११, ‘अथत्तं’चि भजमान वन्दते ‘अजस्यं मामतो भक्तं अजस्वेति तद्वार्थवृत्तं’ इति १२, ‘मेचित्ति’चि मेधीनिमिष प्रीतिमिच्छन् वन्दते १३ ‘गारयि’चि गौरवनिमित्तं वन्दते, विदन्तु मां यथा सामाधारीकुञ्जलोड्यं १४, ‘कारण’चि ज्ञानादिव्यतिरिक्तं कारणमाश्रित्य वन्दते, वस्त्रादि मे दास्यतीति १५, अथ गार्थार्थः ॥ १२०८ ॥

नेणिप पट्टिणिय चेष, रुढं सन्नियमेव य । सह च हीलिय चेष, सह विपश्चितंश्चिय ॥ १२०९ ॥

व्याख्या—‘सैन्य’मिति परेभ्यः खस्यात्मानं गृह्यन् स्नेनक इव वन्दते, मा मे सापथं भविष्यति १६, ‘प्रत्यनीकम्’ आहारादिकां वन्दते १७, ‘रुष्टं’ क्रोधात्माव वन्दते क्रोधात्माधो वा १८, ‘वर्जितं’ न कुप्यसि नापि प्रसीदसि काष्ठं क्षिप इवेत्यादि सर्वयन्-तिर्भर्त्सयन् वन्दते, अङ्गुल्यादिभिर्घा सर्वयन् १९, ‘स्रुतं’ स्रावणेन विप्रश्नभार्य वन्दते, राजाना दिव्यपदेष वा कृत्वा न सम्यग् वन्दते २०, हीलिय हे गणिन् ! वाचक ! किं भवसा वन्दितेनेत्यादि हीलियस्त्रा वन्दते २१, तथा ‘विपश्चित्कुञ्चितम्’ अर्द्धयन्त्रित एव देसादिकथाः करोति २२, इति गार्थार्थः ॥ १२०९ ॥

दिष्टमदिष्ट च सह, सिंगं च करमोअण । आलिङ्गमणालिङ्ग, कर्णं उत्तरश्चालियं ॥ १२१० ॥

व्याख्या—एटाहट तमसि अथद्वितो धा न धन्दत् २१ 'धुङ्गम्' तत्तत्ताङ्गिकदेशेन धन्दत्ते २४ 'करमोचन्' फटं मन्यमानो धन्दत्ते न निर्बरा, 'तदा मोषण नाम न अस्महा मुञ्चो, एएण पुण दिसेण मुञ्चेमिति धंदणमं देह २५-२६' आभिट्टानाभिष्ट मित्रम् अतुर्भङ्गका-रजोहरण क्ताभ्यामाभित्प्यति धिरथ १ रजोहरण न क्षिर २ क्षिरो न रजोहरण ३ न रजोहरणं नापि धिरः ४, अत्र प्रथमभङ्गः क्षोभनः क्षेपेण प्रकृतधन्दनाधवारः २७, 'कन' कथञ्चनाभिहायाधर्यकैरस भूपो धन्दत्ते २८, 'उचरचूह' धन्दन कृत्वा पमान्महता षष्ठेन मल्लकेन धन्द इति भणतीति गाथार्थः २९ ॥ १२१० ॥

नूप च दहुरं नेव, जुहुल्लि च अपरिष्ठम । पत्तीसदोसपरिसुद्धं, किरकम्म पञ्जर्हं ॥ १२११ ॥

व्याख्या—'मूकम्' आलापकाननुधारयन् धन्दत्ते २० 'दहुरं' महता षष्ठेनोच्चारयन् धन्दत्ते २१ 'जुहुली'ति चन्कानिषं पर्यन्ते गृहीत्वा रजोहरणं अमयन् धन्दत्ते २२ 'अपरिष्ठमम्' इह चरममित्यर्थः, एते द्वात्रिंशदोषाः, एभिः परिसुद्धं कृत्तिकर्म कार्यं, तथा आह-द्वात्रिंशदोषपरिसुद्धं 'कृत्तिकर्म' धन्दन 'मनुज्जीव' कुर्यादिति गाथार्थः ॥ १२११ ॥ यदि पुनरन्यतम-दोषबुद्धमपि करोति ततो न तत्कलभावाद्यपीति, आह च—

किरकम्मपि करित्तो न दोर किरकम्मनिज्जराभागी । पत्तीसामसपयं साह्वं ताणं धिराहिंत्तो ॥ १२१२ ॥

व्याख्या—कृत्तिकर्मापि कुर्वन् अथति कृत्तिकर्मनिर्बराभागी, द्वात्रिंशदोषाणामन्यतरत्साधुः स्थानं धिरापयस्सिति गाथार्थः ॥ १२१२ ॥ दोषपिप्रमुककृत्तिकर्मकरणे गुणमुपपर्ययसाह—

पत्तीसदोसपरिसुद्धं किरकम्म ज्जो पठंज्जरु सुत्तणं । सो पावर निव्वाणं भञ्जिरेण धिमाणवासं वा ॥ १२१३ ॥

व्याख्या—द्राघिघोषपरिशुद्धं कृषिकर्म यः 'प्रमुक्तै' करोति गुरवे स प्राप्नोति निर्वाणम् अक्षरेण विमानवासो वेति
 गाथार्थः ॥ १२१३ ॥ आह—दोषपरिशुद्धाद्वन्दनात्को गुणः ? येन तत्र एव निर्वाणप्राप्तिः प्रविपाद्यत इति, त्वच्यते—
 आयत्सपस्तु अह अह कुणह पयस्तं अहीणमहरिस । निषिद्धकरणोपवत्सो मह मह से निज्जरा होइ ॥ १२१४ ॥
 व्याख्या—'आयत्सपस्तु' भवनतादिषु दोषत्यागसंश्लेषे च यथा २ करोति प्रयत्नम् 'अहीनातिरिक्तं' न हीन नाप्यधिक,
 किन्मूतः सन् १-त्रिविधकरणोपयुक्तः, मनोयाकायेरुपयुक्त इत्यर्थः, तथा २ 'से' तस्य वन्दनकर्तुर्निर्जरा भवति-कर्मस्य
 यो भवति, तस्माच्च निर्वाणप्राप्तिरिति, अतो दोषपरिशुद्धादेव फलावाप्तिरिति गाथार्थः ॥ १२१४ ॥ नत समसङ्गं दोष
 विप्रमुक्तद्वारम्, अनुना किमिति क्विपत इति द्वारं, तत्र वन्दनकरणकारणानि प्रतिपादयन्नाह—

विणओषपार माणस्स भजणा पूयणा गुरुजणस्स । तित्थपराण य आणा सुअयम्मारोहणाऽकिरिया ॥ १२१५ ॥
 व्याख्या—विनय एयोपचारो विनयोपचारः कृतो भवति, स एव किमर्थ इत्याह—'मानस्य' अहङ्कारस्य 'भजना'
 विनाशः, तदर्थः, मानेन च भजेन पूजना गुरुजनस्य कृता भवति, तीर्थकराणां चाऽऽश्नाऽनुपाश्रिता भवति, यतो भग
 यन्निविनयमूल एयोपदिष्टो धर्मः, स च वन्दनादिष्वक्षणे एव विनय इति, तथा शुभधर्मादाधना कृता भवति, यतो
 यन्दनपूर्वं शुभग्रहणं, 'अकिरिय' चि पारम्पर्येणाक्रिया भवति, यतोऽक्रियः सिद्धः, असावपि पारम्पर्येण वन्दनलक्षणाद्
 विनयादेव भवतीति, तर्कं च परमर्षिभिः—तर्हाक्य ण भंते ! समण धा माहण धा धंयमाणस्स पञ्जुयासमाणस्स किंफला

धर्दणपञ्चुवासपया^१, गोयमा । सधणफळा, सधणे णाणफळे, णाणे विण्णाणफळे, विण्णाणे पद्मफळाणफळे, पद्मफळाणे
 सधमफळे, संघमे धणपदपफळे, धणपदप सधफळे, सवे धोदाणफळे, धोदाणे अकिरियाफळे, अकिरिया विदिगाग्गमण-
 फळा^२ । तथा धाअकमुत्तेनाप्पुक्कम्—‘धिनयफळं शुभूया शुक्कभूयाफळं सुवसानम् । ज्ञानस्य फळं विरविर्धिरसिफळ
 धाअधनिरोगः ॥ १ ॥ संघरफळं तथोपत्तमाय सधो निर्धरा फळं वटम् । तस्मात्किपानिधुसिः क्रियानिधुधेरयोगित्सम्
 ॥ २ ॥ योगनिरोगाअपयसन्त्तविषयः सन्त्तविषयान्मोक्षः । तस्मात्कल्याणानां धर्मेण भाअनं धिनयः ॥ ३ ॥’ इति
 गाथार्थः ॥ १६१५ ॥ किं च

विणओ सासणे सूळ, विणीओ सजओ भवे । विणयाव विण्णसुक्कस्स, कओ धम्मो कओ नओ ॥ १३१६ ॥
 व्याख्या—शास्त्रसेजन बीया इति सासन-द्रावधानं तस्मिन् धिनयो मूलं, एव चकम्—‘मूलोव सधप्यनवो दुमस्स,
 संघाव पक्का विरइति साळा (हा) । साहप्यसाहा विरव(इ)ति पचा, तवो वि दुक्कं च फळं रवो य ॥ १ ॥ प्रथं धम्मस्स
 विणओ मूलं परमो धे मोक्खो । ओण किं वि सुयं विधयं नित्सेसमधिगच्छइ ॥ २ ॥’ अतो विनीता संघवो मयेव,

१ धम्मपदपुरासना^१, कीदम । सधमफळा सधमं धावफळं धाव विहावफळं, विहावं प्रसाव्यावफळं प्रसाव्याव संघमफळं संघमोअपयफळा ।
 अयापयकारफळा तवो अपयदमफळं अपयदमं अकिपयफळं अकिपा विदिगविदियामफळा । २ मूलएव सधप्यनवो दुमस्य सधप्याए पृजाए प्रथमदि धाया ।
 धायायम प्रसाहा विरोधिवि (तवो) पचासि तवकस्य दुप्यं च फळं वटम् ॥ १ ॥ पदं पर्येत विरवो मूलं पयकजस मोक्षः । येन धीमि विरव मीमे
 मिः प्रथमं धाविपक्कमि ॥ १ ॥

विनयादिप्रमुक्तस्य कुतो धर्मः कुतस्तत्र इति गाथार्थः ॥ १२१६ ॥ अतो विनयोपचारार्थं कृतिर्कर्म क्रियत इति स्थितम् ।
आह-विनय इति कः पदार्थ इति, उच्यते—

जनहा विणयइ कम्म अट्ठविह् वाहरंतसुक्खाए । तम्हा उ वयंसि विक विणवसि थिलीनसंसारा ॥ १२१७ ॥

व्याख्या—यस्माद्विनयति कर्म—नाशयति कर्माष्टविधं, किमर्थं?—बहुरन्तमोक्षाय, संसारविनाशार्थेत्यर्थः, तस्मादेव ध्व-
न्ति विद्वांसः 'विनय इति' विनयनाद्विनयः, 'थिलीनसंसाराः' शीणसंसारा अपवा विनीतसंसाराः, नष्टसंसारा इत्यर्थः, यथा
विनीता गौर्नष्टधीराऽभिधीयते इति गाथार्थः ॥ १२१७ ॥ किमिति क्रियत इति द्वारं गत, व्याख्याता द्वितीया कल्पवनत-
मिस्यादिद्वारगाथा । अत्रान्तरेऽप्ययनस्यार्थो निकपणीयः, स चान्यत्र न्ययेण निरूपितत्वात्तत्रैवाधिकृतः, गतो नामनिष्पन्नो
तिक्षपः, साम्प्रत सूत्रालापकनिष्पन्नस्य निक्षेपस्यावसरः, स च सूत्रे सति भवति, सूत्रं च सूत्रानुगम इत्यादि प्रपञ्चतो
यकव्यं यावच्चक्षेदे सूत्रं—

‘इच्छामि स्वमासमणो ! धादित जावणिज्जाए निसीहियाए अणुजाणह मे भिज्जगह निसीहि, अहोकाय काय
संफास, स्वमणिज्जो मे किलामो, अप्पकिलताणं पडुसुमेण मे दियसो वइक्कतो !, जत्ता मे ! जवणिज्ज च
मे ! स्वामेमि स्वमासमणो ! देवसिय वइक्कम, आधस्सियाए पडिक्कमामि स्वमासमणाणं देवस्सिआए आसा
यणाए तित्तीसण्णपराए जंकिंचिमिच्छाए मण्डुक्काए ययदुक्काए कायदुक्काए कोहाए माणाए मायाए

वर्धणपञ्चुधासणया १, गोयभा । सवणफळा, सवणे पाणफळे, पाणे विण्णाणफळे, विण्णाणे पद्यक्खाणफळे, पद्यक्खाणे सन्नमफळ, सन्नम अणणइयफळे, अणणइए तवफळे, सवे धोदाणफळे, धोदाणे अकिरियाफळे, अकिरिया सिद्धिगामणफळा १ । तथा धावक्कुलेनाप्युक्कम्—'विनयफळं शुभ्रया गुक्कुष्पाफळं सुवज्ञानम् । ज्ञानस्य फळं धिरसिधिरतिष्ठत्वात्मनिरोधः ॥ १ ॥ संवरफळं तपोव्रतमप्य तपसो निर्धरा फळं वटम् । वसात्किमानिवृत्तिः क्रियानिवृत्तेरयोगित्वम् ॥ २ ॥ योगनिरोधात्मकवचनविषयः सन्तविषयाम्भोधः । तस्मात्कस्याणानां सर्वेषां भाजनं विनयः ॥ १ ॥' इति गाथार्थः ॥ १२१५ ॥ किं च

विणभो सासणे मूल, विणीभो सजभो भवे । विणयाव विव्यसुक्कस्स, कभो धम्मो कभो तवो १ ॥ १३१६ ॥ इयाक्या—सासन्तेज्जन बीधा इति सासनं—द्राव्याङ्ग सकित् विनयो मूलं, यत्त उक्कम्—'मूर्त्तौव क्षयप्यभवो दुमस्स, संधाव पञ्चा विवईति साळा (U) । साहप्यसाक्षा विकर्त्त(ई)ति पक्षा, तवो सि पुक्कं च फळ रसोप ॥ १ ॥ एवं धम्मस्स विणभो मूल परमो वे भोक्त्वो । जेण किंसी सुयं विगयं तित्सेसमधिगच्छइ ॥ २ ॥' अतो विनीतः संयतो भवेत्,

१ इत्युपपुर्णसंज्ञा । बीजम् । अथक्कम् अथर्त्तं द्वावफळं द्वाव विद्याफळं, विद्यात्वं प्रसाद्यानफळं प्रसादस्याव संयमफळं सुयमोभ्यामवक्कम् । अथपरकारफळम् तपो व्यवसायफळं, व्यवसायं अकिरियाफळं अकिरिया सिद्धियसिधिमप्यवक्कम् । २ सुणुए इत्यप्यभवो धुपस उक्कम्पाए पृथ्वाए प्रभवति साक्षा । साक्षाया प्रसाद्या विरोदधि (उक्ता) यथासिद्धि, तत्राकारं सुयं च फळं एवम् ॥ १ ॥ एवं धर्मज्ञ विनयो मूलं पातञ्जल भोक्ता । वेद्य बीजं सुव धीमि सिद्धिर्भवति यमिधमप्यमि ॥ १ ॥

क्षमाप्रमण ! प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हामि आत्मानं व्युत्सृज्यामि, एतावन्ति सर्वसुश्रव्यानि । सारप्रवं पदार्थः पदयिप्र-
 दम् पयासम्भय प्रतिपाद्यते—सम्भ 'इदु इच्छायाप्तम्' इत्यस्योत्तमपुरुषैकवचनात्सत्य इच्छामीति भवति, 'क्षमपू सद्गते'
 इत्यस्याहन्वस्य क्षमा, 'क्षमु तपसि सेवे च' अस्य कर्तरि ह्युद् क्षाम्यत्यसायिति क्षमणः क्षमाप्रधानः श्रमणः क्षमाश्रमणः
 वस्याऽऽमक्ष्णं, यन्देस्तुमन्प्रत्ययान्तस्य यन्दिदु, 'या प्रापणे' अस्य व्यन्तस्य कर्तर्यनीयच्, यापयतीति यापनीया तथा,
 'यिषु गत्स्याम्' अस्य निपूर्वस्य यञि निषेधनं निषेधः निषेधेन निर्बुद्धा नैषेधिकी, प्राकृतयौत्स्या छान्दसत्त्वाद्वा नैषेधिके
 त्युच्यते, एष शेषपदार्थोऽपि प्रकृतिप्रत्ययव्युत्पत्त्या एकव्यः, विनेयासम्भोहार्थं न भूम, अयं च प्रकृतसूत्रार्थः—अथमहा-
 द्वहिःस्वितो विनेयोऽर्द्धावनतकाय करद्वयगृहीतरजोहरणो यन्वनायोषत एवमाह—'इच्छामि' अभिलषामि हे क्षमाश्र-
 मण ! 'यन्दिदु' नमस्कार कर्तुं, भयन्त्वमिति गम्यते, यापनीयया—यथाशक्तिमुक्तया नैषेधिक्या—प्राणातिपातादिनिवृत्तया
 तन्या—शरीरेणेत्यर्थः, अथान्तरे गुरुभ्यामिषावियुक्तः 'त्रिविधेने'ति भणति, ततः शिष्याः संश्लेषयन्तन करोति, व्याखेपादि-
 पिकवस्तु 'एवमे'ति भणति, ततो विनेयस्तत्रस्य एवमाह—'अनुजानीत' अनुजानीत्यनुज्ञां प्रयच्छय, 'मम' इत्यात्मनिर्देशो,
 क !—मितश्चासावयप्रदक्षेति मितावप्रदस्त, 'वतुर्दिशमिहाधार्यस्यात्मप्रमाण क्षेत्रमवप्रदस्तमनुज्ञां विहाय प्रवेष्टुं न कल्पते, ततो
 गुरुर्मणाति—अनुजानामि, ततः शिष्यो नैषेधिक्या प्रविषय गुरुपादान्तिकं निधाय सन्न रज्जोहरणं तल्लतादं च कराम्यां
 सत्सुधादिद भणति—अथस्तात्कायः अथाःकायः—पादलक्षणस्तमयःकायं प्रसि कायेन—निजदेहेन संस्पर्शः कायसंस्पर्शस्त
 करोमि, एवमानुजानीत, तथा क्षमणीय—सम्भो भयताम् अधुना 'क्षमो' देहछानिरुपः, तथा 'अन्तः-स्त्रोक क्षान्तं—क्षमो

स्वमासमणो ! पट्टिक्कमासि नि द्वांसि गरिहासि अप्पाण वोसिरामि ॥ (सूत्रम्)

अस्य व्याख्या—तद्वशेण वेद—‘मंहिता च पदं वेदं, पदार्थः पदधिप्रदः । चालना प्रत्यवस्थानं, व्याख्या तन्त्रस्य पट्टिधा ॥ १ ॥’ तथास्सल्लितपदोच्चारणं संहिता, सा च—इच्छामि स्वमासमणो वेदिदं जावणिज्जाए’ इत्येव सूत्रोच्चारणकथा, तानि चामूनि सर्वसूत्राणि—इच्छामि स्वमासमणो ! वेदिदं जावणिज्जाए’ निसीदियाए’ अणुज्जाणह मे निवगगह निसीहि, जहोकाय कायसंकास, जमणिज्जो मे किजामो अप्पकिलंताण वट्ट सुभेण मे दिवसो पइक्कतो !, जत्ता मे ! जवणिज्जं च मे !, जामेसि स्वमासमणो ! देवसिय पइक्कमं आधस्सियाए’ पट्टिक्कमासि स्वमासमणाण देवसियाए’ आसायणाए’ ठिठीसण्णयरए’ अकिंथिमिच्छाए’ मणवुक्कहाए’ पयवुक्कहाए’ कायवुक्कहाए’ कोहाए’ माणाए’ मायाए’ खोभए’ सब्बसल्लियाए’ सब्बमिच्छोवयाराए’ सब्बपम्माइक्कमणाए’ आसायणाए’ ज्जो मे जइयारो कथो सरस्स स्वमासमणो ! पट्टिक्कमासि नि द्वांसि गरिहासि अप्पाणं वोसिरामि । अणुना पदधिभागः—इच्छामि स्वमासमण ! पन्दिदु पापनीयया नैपधियया अनुज्जानीव मम मितायप्रह नैपधिकी जवकायं कायसरस्सं जमणीयो भवतां ज्जमः अस्सज्जान्तानां पण्डुभेन भवतां दिवसो व्यति क्कन्तः !, पाचा भवतां ! पापनीयं च भवतां !, जमयासि क्षमाभमण ! देवसिके व्यतिक्रमं आधदियया पट्टिक्कमासि क्षमाभ मणानां देवसिक्कमा आशातनया पयसिक्कसदन्यतरया यत्तिकिञ्चिन्मिथ्यया मनोवुक्कतया पच्चनवुक्कतया क्कायवुक्कतया कोपया मानया मापया खोभया सर्वकाळियया सर्वमिथ्योपचारया सर्वपर्मातिक्रमणया आशातनया पो मयाऽविचार’ कृतस्सस्स

धर्माभ्रमण ! प्रति क्रमाभि निन्दामि गर्हामि आत्मानं व्युत्सृजामि, एतावन्ति सर्वसूत्रपदानि । साम्प्रत पदार्थः पदधिप्र-
 दत्त यथासम्भय प्रतिपाद्यते—सत्र 'इषु इच्छायाम्' इत्यस्योत्तमपुरुषैक्यवचनान्तस्य इच्छामीति भवति, 'अमूय सहने'
 इत्यस्याहन्त्वस्य क्षमा, 'अमु तपसि स्वेदे च' अस्य कर्तरि ह्युद् आभ्यत्यसाधिति भ्रमणः क्षमाप्रधानः भ्रमणः क्षमाभ्रमणः
 सस्याऽऽमभ्रमण, वन्देत्सुमन्प्रत्ययान्तस्य पन्दिषु, 'या प्राणो' अस्य व्यन्त्वस्य कर्तर्यनीयम्, यापयतीति यापनीया तथा,
 'पिषु गत्याम्' अस्य निपूर्वस्य यञि निषेधनं निषेधः निषेधेन निर्बुत्ता नैवेधिकी, प्राकृतक्षैत्या छान्दसत्वाद्वा नैवेधिके
 ह्युच्यते, एष क्षेपपदार्थोऽपि प्रकृतिप्रत्ययव्युत्पत्त्या यकभ्या, विनेयासम्मोहार्थं सु न प्रस, अयं च प्रकृतसूत्रार्थः—अवमहा-
 द्वाहिःस्थितो विनेयोऽर्द्धापनसकाया करद्वयगृहीतरजोहरणो वन्दनायोद्यत एवमाह—'इच्छामि' अभिलषामि हे क्षमाभ्र-
 मण ! 'पन्दिषु' नमस्कारं कर्तुं, भवन्त्वमिति गम्यते, यापनीयया—यथाशक्तिशुक्लया नैवेधिक्या—आणातिपातादिनिवृत्तया
 सत्या—क्षरीरणेत्यर्थः, अत्रान्तरे गुरुभ्याधिपादियुक्तः 'त्रिविधेने'ति भणति, तत्रा विध्यः संक्षेपवन्दनं करोति, व्याक्षेपादि-
 विकृतस्तु 'छन्दसे'ति भणति, ततो विनेयसूत्रस्य एवमाह—'अनुजानीत' अनुजानीच्च अनुज्ञां प्रयच्छन्, 'मम' इत्यात्मनिर्देशे,
 क !—मितक्षासाधयप्रदक्षेति मितायप्रदत्त, 'चतुर्विंशमिहाचार्यस्यात्मप्रमाणं क्षेत्रमवमहस्रमनुज्ञा विहाय प्रवेष्टु न कस्यते, ततो
 गुरुर्भणति—अनुजानामि, तत्रा विध्यो नैवेधिक्या प्राविश्य गुरुपादान्त्रिकं निधाय तत्र रजोहरण सहजलोटं च करान्भ्यां
 संस्पृशन्निद भणति—अपस्त्राक्कायः अयःकायः—पादलक्षणसमय काय प्रति कायेन—निजदेहेन सत्पर्यः कायसंस्पर्शस्त
 करोमि, एतद्यानुजानीत, तथा क्षमणीया—सद्यो भवताम् अनुना 'क्षमो' देहलानिरूपः, तथा 'अत्य-स्त्रो'कं छान्त—क्षमो

येषां तेऽस्मान्तास्तेषामस्य ह्युत्तमानाः, धद्रु च तच्छुभ च धद्रुशुभं तेन धद्रुशुभेन, प्रभूतसुखेनेत्यर्थः, भवतां दिवसो न्यति
कान्तोः, शुष्माक्रमद्वर्गतमित्यर्थः, अत्रान्तरे गुरुर्भणति-तथेति, यथा भवान् प्रवीति, पुनराह विनेयः-‘यात्रा’ तथो नियमादि
छत्रणा आधिकमिष्टीपञ्चमिकमावच्छ्रणा वा उत्सर्पति भवताम्, अत्रान्तरे गुरुर्भणति-शुष्माक्रमपि पर्यते, मम तापद्रु
त्सर्पति भवतोऽप्युत्सर्पतीत्यर्थः, पुनराह विनेयो-यापनीय चेद्द्रव्यनोदन्निद्रयोपलभ्यमादिना प्रकारेण भवतां, दार्तरमिति
गम्यते, अत्रान्तरे गुराह-पञ्चममं, यापनीयमित्यर्थः, पुनराह विनेयः-‘समयामि’ सर्वयामि क्षमाभ्रमणेति पूर्वपद
दिवसेन निर्बुधो दैवसिकस्त न्यतिक्रमम्-अपराधं, दैवसिकप्रदण रात्रिकाशुपलक्षणार्थम्, अत्रान्तरे गुरुर्भणति-अहमपि
क्षमयामि दैवसिकं इपतिक्रम प्रमादोभयमित्यर्थः, ततो विनेयः प्रणम्यैवं क्षामयित्वाऽऽहोचनार्हेण प्रतिव मणार्हेण च
प्रायश्चित्तेनारमानं शोषयश्चान्तरेऽकरणस्योत्थायायामहाशिर्यञ्जन् यथा अर्थो व्यस्यितस्तथा क्रियया प्रदर्शयन्नाय
दिवस्येत्सादि दृष्टकसूत्रं भणति, अवश्यकर्तव्यैष्वर्यकरणयोर्निर्बुधता भावदियकी तयाऽऽसेवनादारेण हेतुपूर्वया यद्-
साध्यनुष्ठितं तस्य प्रतिक्षामामि, विनिवर्तयामीत्यर्थः, इत्थं सायान्येनाभिधाय विशेषेण भणति-सुमाभ्रमणाना व्यापार्णे
तस्य कपाणां सम्मानिष्यन्ता दैवसिकया दिवसेन निर्बुधता ज्ञानायासस्य क्षासना आयासना सया, किञ्चिदिष्टया-‘त्रय
विशेषदन्त्यवस्था, आशातनाञ्च यथा दद्यात्सु, अथैव याऽनन्तराभ्यपने सया द्रष्टव्याः, ‘ताओ पुण सिंसीसंति आसायणाओ
इमासु अवसु मूलासायणासु समोपरति दद्यात्सायणाप ४, दद्यात्सायणा रात्रिण्येण समं भुञ्जतो मनुष्ये अप्यणा भुञ्ज

एवं उपरिधरगणसु धिभासा, लिखासायणा आसर्धं गंता भवइ राहणियस्स, कालासायणा राओ पा चियाहे वा
 धाहरमाणस्स सुसिणीए चिहइ, भावासायणा आपरिय सुम सुमंति वत्ता भवइ, एवं तिणीसंघि चवहु दवाइसु समोपरसि'
 'यत्किञ्चिन्मिष्यया' यत्किञ्चिदाभित्थ मिष्यया, मनसा बुक्कुता मनोबुक्कुता तथा मद्देयनिमिषयेत्यर्थः, 'वागबुक्कुतया'
 असायुपधननिमिषया, 'कायबुक्कुतया' आसङ्गासनादिनिमिषया, 'कोपये'ति कोपयस्येति प्राप्ते अयादिराकृतिगणस्याव
 अच्प्रत्ययान्तस्याव 'कोपया' कोपानुगतया, 'मानया' मानानुगतया, 'मायया' मायानुगतया, 'ओमया' ओमानुगतया,
 अय भावार्थः—मोपाद्यनुगतेन वा काचिद्विनयस्वंगादिछद्मणा आशातना कृता वयेति, एवं दैवसिकी भणित्ता, अनुनेह
 भयान्यभयगताडवीतानागतकालसहकार्यमाह—सूर्यकालेन—अतीतादिना निर्बुत्ता सार्वकालिकी तथा, सर्व एव निष्योपचा-
 राः—मावृत्त्यानगर्भा क्रियाविशेषा यस्यामिति समासकथा, सर्वधर्माः—अष्टौ प्रवचनमासरः वेदान्तविक्रमणं—छद्मं यस्यां
 सा सर्वधर्मातिक्रमणा तथा, एवम्भूतयाऽऽज्ञातनयेति, निगमयति—यो मयाऽतिचारः—अपराधः 'कृतो' निर्वातितः 'तस्य'
 अतिचारस्य हे क्षमाश्मयण ! युष्मत्साधिकं प्रसिकामामि—अनुतःकरणतया निवर्तयामीत्यर्थः, तथा हुट्कर्मकारिणं निन्दा
 न्यातमान प्रक्षान्तेन भयोद्विमेन चेतसा, तथा गर्हान्यातमान युष्मत्साधिकं व्युत्सृज्यान्त्यात्मान हुट्कर्मकारिणं तदनुमति
 त्यागत, सामायिकानुसारेण च निन्दादिपदार्थो न्ययेण पकृत्यः, एव क्षामयित्वा पुनस्तत्रस्य पृथार्द्धावनतकाय एव

१ एवमुपधिसंस्कारकामिषु विभाया भेदात्तावयवस्यार्थं गच्छा भवति रात्रिइत्य कालासातना रात्रौ वा शिवाहे वा व्याहरतत्पुष्पीकदिहवति भावा
 तावता भावार्थ एव एवमिति वच्छ भवति, एव यथाहिसर्दीह वत्तत्पुष्पी मृगवादिषु समवसतानि.

कान्तोः, गुप्ताक्रमदर्शमित्यर्थः, अत्रान्तरे गुरुर्भणति-त्येति, यथा अधान् प्रयीति, पुनराह विनेयः-‘याथा’ तपोनियमादि
लक्षणा अपि क्रमिभौपयामिकभाषलक्षणा या परस्पर्यति भवताम्, अत्रान्तरे गुरुर्भणति-गुप्ताक्रमपि पर्वते, मम तापदु
रस्यति भवतोऽप्युत्सर्पणीत्यर्थः, पुनरप्याह विनेयो-यापनीयं चेन्द्रियनोद्भिद्रयोपशमादिना प्रकारेण भवताम्, शरीरमिति
गम्यत, अत्रान्तरे गुरुराह-एवमामं, यापनीयमित्यर्थः, पुनराह विनेयः-‘समयासि’ मर्यादामि क्षमाभ्रमणोति पूर्ववत्
दिवसन निर्वृत्तो दैवसिक्कल व्यतिक्रमम्-अपराधं, दैवसिक्कादण राक्षिकापुपलक्षणार्थम्, अत्रान्तरे गुरुर्भणति-अहमपि
क्षमयामि दैवसिकं व्यतिक्रम प्रमादोभ्रममित्यर्थः, तत्रो विनेया प्रणम्यैवं क्षामयित्वाऽऽशोचनाद्रेण प्रसिक्कमणार्हेण च
मायसिक्केनात्मानं शोधयन्नान्तरेऽङ्कणतयोत्थापायप्रहासिर्गच्छन् यथा अर्थो व्यपस्थितत्वाया क्रियया प्रदर्शयन्नाव
रिपक्येत्यादि दण्डकसूत्रं भणति, अवश्यकर्तव्यैश्चरमकरणयोगीनिर्वृत्ता आसदियकी तयाऽऽसेवनाद्वारेण हेतुभूतया यद्
साध्यनुष्ठितं तस्य प्रसिक्कमामि, विनिवर्तयामीत्यर्थः, इत्थं सामान्येनाभिधाय विशेयेण भणति-क्षमाभ्रमणानां व्यापारिणं
तस्य कृपाणां सम्पत्तिन्या ‘दैवसिक्का’ दिवसेन निर्वृत्तया क्षानायाप्रस्य क्षासना आयासना तथा, किञ्चित्प्रदया !-अथ-
इत्यदन्त्यतरया, आकाशनाम यथा यथासु, अत्रैव वाऽनन्तराभ्यवने तथा प्रदय्याः, ‘ताओ पुण विचीसपि आसायणाओ
तासु चउसु मूलासायणासु समोपर्येति दशासायणाप ४, दशासायणा राहणिएण समं भुञ्जंती मणुण्णं अप्पणा मुञ्जइ

१ छा: पुनरवव विज्ञापयि जाभायवा जासु यद्यप्य मूलाभायवामु सतववति य जाभायवाया ७, य जाभायवा य विज्ञेय सम मुभायो मयोयमायवा मुदे

एष त्वद्विषयारगादसु विभाता, लिखासायणा आसन्न गंता भवद् रात्रिणिपस्स, कालासायणा रात्रो या धियाळे वा पादरभाणसस सुसिणीए चिद्धइ, भाषासायणा आयरिय शुभं शुभसि पत्ता भवद्, एवं विधीसंपि चवसु द्वाइसु समोपरंति' 'परिक्रिधिन्मिष्यया' मत्तिक्रिधायाभिस्य मिष्यया, मनसा पुष्कला मनोपुष्कला तथा प्रद्वेपनिमित्तयेत्यर्थः, 'वागपुष्कलया' असाशुपचननिमिषया, 'कायपुष्कलया' आसन्नगमनादिनिमिषया, 'कोषये'ति कोषवत्येति प्राप्ते अर्थादेराकृतिगणत्वात् असाशुपचनान्तत्वात् 'त्रोषया' कोषानुगतया, 'मानया' मानानुगतया, 'मायया' मायानुगतया, 'लोभया' लोभानुगतया, असाप्रत्ययान्तत्वात् 'त्रोषया' कोषानुगतया, 'मानया' मानानुगतया, 'मायया' मायानुगतया, 'लोभया' लोभानुगतया, अशुनेह अयं भाषार्थः--त्रोषाद्यनुगतेन वा काचिद्विनयसंघादिरक्षणं आयातना कृता तथेति, एव दैवसिकी भणित्वा, अशुनेह भवान्यभवावाज्जीवानागतकालसहृदार्थमाह--सर्वकाळेन--अतीतादिना निर्बुद्धा सार्वकालिकी तथा, सर्व एव मिष्योपवा राः--मातृस्थानगर्भाः क्रियाविशेषा यस्यामिति समासस्त्रया, सर्वेषर्माः--अष्टौ प्रयचनमातरः सेषाभतिरुत्तमणं--उद्धन यस्या सा सर्वेषमर्गसिक्कमणा तथा, एषम्भूतयाऽऽयातनयेति, निगमयति--यो मयाऽविचार--अपराधः 'कृतो' निर्वाचितं 'तस्य' अविचारस्य हे क्षमाश्चमण ! शुष्मत्साक्षिकं प्रतिक्रामामि--अपुनःकरणतया निवर्तयामीत्यर्थः, तथा घुष्टकर्मकारिण निन्द्या न्यातमानं प्रसान्तेन भयोद्विघ्नेन चेतसा, तथा गर्हान्यातमानं शुष्मत्साक्षिकं व्युत्सृज्यान्यातमानं घुष्टकर्मकारिण तदनुमति स्थापन, सामादिकानुसारेण च निन्द्यादिपदार्थो न्यथेण वक्तव्यः, एष क्षामयित्वा पुनस्तत्रस्य पदार्थावयवनतकाय एव

१ एषमुपविसेयाकाशेषु सिमन्ता शेष्वावावाऽऽसन्नं गन्ता भवति रात्रिरस्य कालासायणा रात्रौ वा भिकाले वा अपादरसम्प्रीकषिष्यति, माता सासता भाषार्थं एवं एवमिति वक्ता भवति, एवं प्रत्यक्षिणादपि चतयज्यापि प्रथमादियु समवसरन्ति.

भणति—‘इच्छामि स्वमासमणो’ इत्यादि सर्वं द्रष्टव्यमित्येवं, नवरमयं विशेष—‘स्वामेमि स्वमासमणो’ इत्यादि सर्वं सूत्रमाय
 स्थिकया धिरहितं तत् पादपत्रित एव भणति, धित्वासम्मोदार्थं सूत्रस्यधिकगाथाः स्वस्थाने स्वत्वनाट्य टेयवत्तदर्थक्यनयेव
 पदार्थो निर्दिष्टः, साम्प्रत सूत्रस्यधिकगाथा निर्दर्शयन्नाह—

इच्छा य अणुअण्णा अस्मायाह व जस जवणा य । अवरारस्वामणायि य छट्ठाणा इति वदणाय ॥ १२१८ ॥
 व्याख्या—इच्छा य अणुआणना अस्मावाय व याआ यापना य अणराषष्मामणाऽपि य एद स्थानानि भवन्ति एन्द
 नके ॥ तत्रच्छा पत्रिणा, पयोऊम्—

णामं ठवणावधिए स्थिते काते तदेव भावे य । एसो सल्ल इच्छाय निक्खेवो छविहो होइ ॥ १२१९ ॥
 व्याख्या—नामस्यापने गणार्थे, द्रव्येच्छा सधिसादिद्रव्यामिहाय, अनुपयुक्तस वेच्छामीत्यादि भणतः, भेदेच्छा मग-
 पावेभेमाभिहाया, कातेच्छा रजन्याविक्रान्ताभिहायः—रर्धणिमहिरिया व चोरा परदारिया य इच्छति । सात्तायरा
 सुमिक्खं बहुअण्णा केइ इमिक्ख ॥ १ ॥ भावेच्छा प्रसक्तेतरभेदा, प्रसक्ता ज्ञानाद्यभिहाया, अप्रसक्ता क्पाद्यभिहाय इति,
 अत्र तु विनेयभावेच्छयाऽधिकारा, अभादीनां तु पदानां गाथायामनुपन्यजानां यथासम्भवं निक्षेपादि पक्कवं, पुष्पा
 स्वाह्न्यधिकारमयाच नेहोक्कमिति । उक्ता इच्छा, इदानीमनुज्ञा, सा य पत्रिणा—
 नाम ठवणा वधिए स्थिते काते तदेव भावे य । एसो च अणुण्णाय निक्खेवो छविहो होइ ॥ १२२० ॥

व्याख्या—नामस्थापने गमार्थे, प्रभ्यानुज्ञा लौकिकी लोकोचरा कुमायचनिकी च, लौकिकी सविद्याविद्रव्यभेदादि विद्या, अभ्यभूषिवयुयतिवेद्व्याप्यनुज्ञेत्यर्थः, लोकोचराऽपि त्रिविधा—केवलश्रित्यसोपकरणश्रित्यवलाघानुज्ञा, एवं कुमायचनिकी एकव्या, क्षेत्रानुज्ञा या यस्य यावतः क्षेत्रस्य यत्र वा क्षेत्रे व्याख्यायते क्रियते वा, एवं कालानुज्ञाऽपि एकव्या—

भाषानुज्ञा भाषाराघानुज्ञा, भाषानुज्ञयाऽधिकारः, अमान्तरे गाथायामनुयायस्याप्यद्गुणत्वादयमहस्य निक्षेपः—

नाम ठयणा दयिषु स्थिते काले तद्वेष भावे य । एतेषु च उगाहस्ता शिष्येभ्यो ऽन्विहो होह ॥ १२२१ ॥

व्याख्या—सविद्यादिद्रव्यायमहर्णं प्रव्यायमहः, क्षेत्रायमहो यो यत्क्षेत्रमवगृह्णाति, तत्र च समन्ततः सकोशं योजन, कालायमहो यो यं कालमवगृह्णाति, पार्श्वेषु चतुरो भासान् कुरुयद्दे मासं, भाषायमहः प्रवृत्तेतरभेदः, प्रवृत्तो ज्ञानाद्ययमहः, इतरस्तु कोषाद्ययमह इति, अययाऽयमहः पञ्चधा—'दैविदरायनिहवह सागरिसाधन्मिवगहो तह य । पंचविहो पण्णाचो अयगहो वीयरगोहो ॥ १ ॥' अत्र भाषायमहंण साधनिकायमहंण व्याधिकारः—'आयेच्यमाणमिषो चवद्विहो होह चगहो गुरुणो । अणुण्णावत्स सया ण कप्पय तस्य पइसरितं ॥ १ ॥' ततश्च समनुज्ञाप्य प्रविशति, आह च

निर्युष्टिकारः—

वाधिरस्त्रिंसांमि ठिओ अणुजविस्सा मिजगह फासे । उगाहस्त्रेस पविसे जाव सिरेणं कुसह पाय ॥ १२२२ ॥

१ इदं गतादपूरयति सप्तम्याऽस्मात्पठित्वा यमहस्यीदं । यत्र त्रिधाः प्रवृत्तयो यमहो वीयरगोः ॥ २ व्यायममात्रमात्रमपुर्णं नवव्ययमहो गृह्यते । अन्तु

जावत्स वया च कस्यते तत्र प्रवेदय ॥ १ ॥

मणति—‘इच्छामि स्वमासमणो’ इत्यादि सर्वं द्रष्टव्यमित्येव, नवरममथ विद्यापः—‘सामेमि स्वमासमणो’ इत्यादि सर्वं सूत्रमाय-
स्त्रियस्या विरहितं तत् पादपतित एव मणति, शिष्यासम्मोहार्यं सूत्रस्यार्थिकगाथाः स्वस्थाने स्वन्वनादस्य हेतवत्त्वदर्पकधनार्थं
परार्थो निवर्तितः, सामप्रत सूत्रस्यार्थिकगाथा निदर्शयमाह—

इच्छा य अनुभवणा अव्याबाह च जस्य जवणा य । अवराहस्वामणाधि य उट्टाणा ह्रुति वदणा ॥ १२१८ ॥

व्यास्या—इच्छा च अनुज्ञापना अव्याबाह च पाथा यापना च अपराधव्यामणाऽपि च यद् स्थानानि भवन्ति वन्द-
नक ॥ तत्रच्छा पद्विधा, धर्मोक्तम्—

जामं ठवणाद्विष्य स्तिस्ते काले तदेव भावे य । एसो स्वत्तु इच्छाप निक्सेवो उट्टिवहो दोह ॥ १२१९ ॥

व्यास्या—नामस्यापने गवार्थे, द्रव्येच्छा सचिन्तादिद्रव्याभिज्ञाया, अनुपयुक्तस्य वेच्छामीत्यादि भणतः, क्षेत्रेच्छा भग-
वादिक्षेत्राभिलाषा, कालेच्छा रत्नन्यादिकाभिलाषा—रत्नयिप्रसिद्धाया च चोरा परदारिया य इच्छति । ताजापरा-
हृमिक्खं बहुषणा केह हृमिक्खं ॥ १ ॥ भावेच्छा प्रसक्तोत्तरभेदा, प्रथमा ज्ञानाद्यभिज्ञाया, अम्रजका उपाद्यभिज्ञाया इति,
अथ तु विनोदभावेच्छाऽधिकारः, अमादीनां तु पदानां गाथायामनुपन्यस्तानां यथासम्भवं निषेपादि वक्कव्यं, सुष्णा
त्वाह्वन्यविस्तरमवाह नैवोक्तमिति । तका इच्छा, इदानीमनुज्ञा, सा च पद्विधा—

माम ठवणा द्विष्य स्तिस्ते काले तदेव भावे य । एसो च अनुपणाप निक्सेवो उट्टिवहो दोह ॥ १२२० ॥

प्रमुपेन, 'कृतिर्कर्मकारकस्य' यन्दनकर्तुः संयोगं जनयता, संयोगः—शरीरादिद्रव्यभाषो मोक्षोत्पन्नस्य वेति गाथार्थः ॥ १२२५ ॥
इत्थं सूत्रस्यार्थनिर्मुक्त्या व्याख्यात सूत्रम्, तर्कः पदार्थः पदविग्रहवेति, साम्प्रतं चाखन्ता, सया चाह—

भाष्यस्याहसु पुनय इह भणियो कायवायवाधारो । पुणहेगया ष किरिया जओ निसिद्धा भव भजुत्तो ॥ १२२६ ॥

व्याख्या—इहाऽऽप्यर्थादिषु, आदिशब्दादायवियक्यादिपरिग्रहः, 'युगपद्' एकदा 'भणितः' तर्कः कायवागव्यापारः,
तथा ष सत्तेकदा क्रियाद्वयप्रसङ्गः, द्वयोरेकदा ष क्रिया यतो निषिद्धाऽन्यत्र उपयोगव्ययमावाहः, अतोऽप्युक्तः स व्यापार
इति, ततश्च सूत्रं पठित्वा कायव्यापारः कार्य इति, उच्यते—

निद्रापिसय निसिद्धं किरियादुगमेगया ण पुगमि । जोगनिगस्स वि भणिय सुत्से किरिया जओ भणिया ॥ १२२७ ॥

व्याख्या—इह विलक्षणवस्तुविषय क्रियाद्वय निषिद्धम् एकदा एयोत्प्रेषवे सूत्रार्थं नयादिगोचरमदवि ष, तत्रोत्प्रे
षायां पदोपयुक्तो न तदाऽऽत्ते यदा घाटने न तदोत्प्रेषायामिति, काष्ठस्य सूक्ष्मत्वाद्, विलक्षणविषया तु योगत्रयक्रियाऽप्यवि
रुद्धा, यथोक्तम्—'भंगियसुयं गुणतो पट्ठर सिधिहेडवि ओगमी'त्यादि, तत्र प्रत्ययस्थानं,—

सीसो पटमपयेसे पटिवभापस्सिआपुं पट्टिफमिड । पित्तियपवेसमि पुणो षवइ किं चालणा अहवा ॥ १२२८ ॥
जह इओ रायाण णमिड कज्ज नियेइव पच्छां । वीसज्जिओयि वंयिय गच्छइ साह्ववि एमेव ॥ १२२९ ॥

१ यदिह सुतं गुणयम्, तर्तत द्विद्विधेऽपि योगे । २ द्विधः प्रायमपयेसे भिद्विभाषिष्यस्या प्रसिद्धम् । द्वितीयप्रवेसे पुनर्नन्वेति किं चाकलाऽयथा ॥ १ ॥
पथापूर्वो तावन्नं बलाया कायं निवेद्य । एवाह । सिधहेडवि भिद्विभाषा पच्छवि पृथगेव साधयेऽपि ॥ २ ॥

व्याख्या—बाहिःक्षेत्र स्थित अनुक्षाप्य भित्तावग्रह स्पृशेत् रजोहरणन, पुनश्चाग्रग्रहोत्र प्रविशेत्, क्रियद्वा पावदि
 त्याह—पावभिष्ठरसा स्पृशेत् पादायिषि गाथार्थः ॥ १२२२ ॥ अन्वाधाध द्रव्यतो भायतश्च, द्रव्यतः रज्ज्वाघापातव्यापा
 धाकारणयिकन्त्रस्य भावत सम्यग्दृष्ट्यारिभ्रयत अत्रापि कथायदितिक्षेपादि यथासम्भय स्यनुत्सा एकत्र, यथा द्रव्यतो
 भावतश्च, द्रव्यतलापसादीना स्वक्रियोत्सर्पण भायतः साधूनामिति, यापना द्विषिषा—द्रव्यतो भायतश्च, द्रव्यत औपया
 दिना कायस्य, भावतस्त्विन्द्रियोद्भयोपशमेन क्षरीरस्य, कामणा द्रव्यतो भायतश्च, द्रव्यतः कलुषाद्ययस्यद्विकापाय
 भीरोः भायतः संवेगापन्नस्य सम्यग्दृष्टेरिति, आह च—

अवधापाह बुबिह द्रव्ये भावे य जन्त जवणा य । अवराहत्नामणावि य सयित्थरस्य विभासिजा ॥ १२२३ ॥
 एवं शेषपदेव्यपि निक्षेपावि वषट्कव्यम्, इत्थं सूत्रे प्रायशो वन्त्मानस्य विधिककः निर्युक्तिकृताडपि स एव

व्याख्यातः, अनुना वन्त्प्रातविधिप्रतिपादनायाह निर्युक्तिकारः—

उद्वेणजुजाणामि नर्हति सुव्रक्षपि वदई एव । अहमपि स्वामेमि हुमे वयणाह वंदणरिहस्स ॥ १२२४ ॥
 व्याख्या—उन्वसा अनुमानामि वयेति युष्माकमपि वर्तते एवमहमपि क्षमयामि त्वां, वयनानि 'वन्दनार्हस्य' वन्दन

योग्यस्य, विषयविभागस्तु पदार्थनिकणया निर्वर्धित एवेति गाथार्थः ॥ १२२४ ॥

तेषां परिशिष्यव्व गारवरहिण्ण सुव्वहियण्ण । किइकम्मकारगरस्सा संवेग सज्जणंतेण ॥ १२२५ ॥
 व्याख्या—'तेन' वन्त्नार्हण एव प्रत्येष्टव्यम्, अपिष्वप्यसौषकारार्थत्वाद्द्व्याविगीरपरहितेन, 'सुव्वहियेन' कथमपि

प्रमुक्तेन, 'कृतिर्कर्मकारकस्य' यन्तदनकथुः संयोगं जनयता, संयोगा—सुरारारादृष्यभवाभावाच्छ्रुत्य भवति नान्यथा ।

इत्थं सूत्रस्यार्थनिर्मुक्त्या व्याख्यातं सूत्रम्, तर्का परार्थः पदविग्रहश्चेति, साम्प्रतं व्याख्याता, तथा चाह—
आधस्तादसु जुगध इह भणिभो कायवापवापारो । जुगहेनया य किरिया जओ निसिद्धा भव अजुत्तो ॥१२२६॥

व्याख्या—इहाऽऽवर्तादिषु, आदिष्वत्तादायद्विक्रियादियस्मिन्, 'जुगध' एकदा 'भणिभ' तर्का कायवागव्यापारः, तथा य सत्येकदा क्रियाद्वयप्रसङ्गः, द्वयोरेकदा य क्रिया यतो निषिद्धाऽप्यत्र सप्रयोगद्वयान्नाधा, अवोऽमुक्तः स व्यापार इति, ततश्च सूत्र पठित्वा कायव्यापाराः कार्य इति, त्वयते—

भिराधिसय निसिद्धं किरियादुगमेनया ण एगमि । जोगमिगस्स वि भणिप सुत्ते किरिया जओ भणिया ॥१२२७॥
व्याख्या—इह विलक्षणधस्तुविययं क्रियाद्वयं निषिद्धम् एकदा ययोस्त्रेक्षते सूत्रार्थं नयादिगोचरमटति य, तत्रोत्प्रेक्षायां पदोपपुक्तो न तदाऽन्ते यदा आटने न तदोत्प्रेक्षायामिति, काष्ठस्य सूत्रमत्ताद्, विलक्षणधियया सु योगत्रयक्रियाऽप्यविरुद्धा, पयोक्तम्—'भंगियसुयं गुणतो धट्ट इति विवेहेऽपि जोगमी'त्यादि, गय प्रत्ययस्थानं,—
सीसो पडमपयेसे धदिउमाधस्सिभाएँ पडिक्कमिड । धित्तियपवेसमि पुणो धदइ किं ! चालणा अइवा ॥१२२८॥
जइ दूओ रायाण णमिड कज्ज निवेइउ पच्छाँ । वीसज्जिओपि वंदिय गच्छइ साद्वि एमेव ॥ १२२९ ॥

१ भट्ट क सुत्तं गुणपदं वर्तते विविधेभ्यो यो । २ विवधा प्रथमाप्रपञ्चे वदिदुगमाधस्सिक्कया प्रक्षिप्त्वा । द्वितीयप्रपञ्चे जुगधंभूते किं चालणाऽपवा ॥ १ ॥
वभातुओ तावत्तं कत्ता कार्यं निवेय । पयाए । विसुटोअरि वदिदुत्ता पच्छसि एवमेव साधयोअरि ॥ २ ॥

व्याख्या—यदि श्वेते स्थितः अनुज्ञाप्य मितायमहं स्पृशेत् रजोहरणन, पुनश्चायमहं श्वेते प्रयिषेत्, क्रियदूरं यावदि-
 त्याह—यावच्छिरसा स्पृशेत् यावद्विषति गार्थः ॥ १२२२ ॥ अन्यायाधं द्रव्यतो भावसम्भ, द्रव्यतः। सद्भाषापातव्याया
 याकारणविकृतस्य भावतः सम्यग्दृष्ट्यारिभयतः अत्रापि कथादिनिषेधादि यथासम्भव स्यमुद्रया एकव्यं, यात्रा द्रव्यतो
 भावसम्भ, द्रव्यतत्त्वापसादीनां स्वक्रियोत्सर्पणं भावतः साधुनामिति, यायना द्विविधा—द्रव्यतो भावसम्भ, द्रव्यत औपधा
 दिना कायस्य भावतस्त्विन्द्रियनोद्विन्द्रियोपक्रमेण शरीरस्य, क्षामणा द्रव्यतो भावसम्भ, द्रव्यतः कष्टपास्तपस्यैदिकापाय
 भीरोः भावतः संवेगापक्रमस्य सम्यग्दृष्टेरिति, आह च—

अववाणाहं बुद्धिर्दृश्ये नाथे य जग जयणा य । अवराहसामनाधि य सवित्परात्प विभ्रासिद्धा ॥ १२२३ ॥
 एव शेषपदेव्यपि निषेधादि वक्तव्यम्, इत्थं सूत्रे प्रायशो वन्दमानस्य विधिरुक्कः निर्मुक्तिकृताऽपि स एव
 व्याख्यातः, अनुना वन्दमानविधिप्रतिपादनायाह निर्मुक्तिकारः—
 एवंपाजुजाणामि तद्विद्धि तुल्यमपि वदं एव । अहमसि स्वामेसि शुभे वयणाह वंदनारिहस्त ॥ १२२४ ॥

व्याख्या—अन्वसा अनुमानामि तथेति तुल्यमपि वर्तते एवमहमपि वर्तते एवमहमपि वन्दयामि स्वां, वचनानि 'वन्दनार्हस्य' वन्दन
 योगस्य, विषयविभागस्तु पदार्थनिरूपणायां नियतैव एवेति गार्थः ॥ १२२४ ॥

तेषां वि पदिच्छिप्यन्व गारवरहिपुण सुद्विपुण । किङ्कर्ममकारगस्ता संवेग सज्जर्गतेण ॥ १२२५ ॥
 व्याख्या—'तेन' वन्दनार्हेण एव मत्प्रेष्टव्यम्, अपिष्वन्द्वस्यैवकारार्थत्वाद्वादिगीरवरहितेन, 'सुद्विपुणेन' कथायवि

प्रमुपेन, 'कृत्तिकर्मकारकस्य' पन्दनकर्तुः सवेगं जनयसा, संवेगा-शरीरादिपुष्पभायो मोक्षीस्तुक्त्यं वेति गायार्थः ॥ १२२५ ॥

इत्थं सूत्ररपर्धनिर्युपस्था व्याख्यात सूत्रम्, उक्ताः पदार्थाः पदविग्रहवेति, साम्प्रतं चालना, तथा आह—

आयस्याइसु जुगाय इह भणिओ कायवापवापारो । हुणहेगया व किरिया जओ निसिदा अव अजुत्तो ॥ १२२६ ॥

व्याख्या—इहाऽऽवर्त्तादिषु, आदिशब्दादायनियन्त्यादिपरिग्रहः, 'जुगाय' एकदा 'भणिओ' उक्ताः कायवागव्यापारः,

तथा च सत्येकदा क्रियाद्वयप्रसङ्गा, द्वयोरेकदा च क्रिया यतो निषिद्धाऽप्यत्र चपयोगद्वयभावाद्, अतोऽनुक्तः स व्यापार

इति, तत्रच सूत्र पठित्वा कायव्यापारः कार्य इति, उच्यते—

निमग्नियस्य निसिद्धं किरियाहुनामेनाया ण पणमि । जोगतिगस्स वि भगिय सुत्ते किरिया जओ भणिया ॥ १२२७ ॥

व्याख्या—इह यिलक्षणयसुविषय क्रियाद्वय निषिद्धम् एकदा यद्यतोऽप्यत्र सूत्रार्थं नयादिगोचरमटति च, तत्रोत्पे

क्षायां यद्योपयुक्तो न तदाऽऽत्ने यदा चाटने न तदोत्पेक्षायामिति, काष्ठस्य सूक्ष्मत्वाद्, विलक्षणविषया सु योगत्रयक्रियाऽप्यवि-

रुद्धा, यथोक्तम्—'भगियसुयं गुणवो पट्ट इति विवेडवि ओगमी'त्यादि, नत प्रत्ययस्यानं,—

सीसो पदमपयेसे यदिजभाधस्सिआरु पडिक्कमिड । धिमियपवेसमि गुणो ववर किं चालणा अहवा ॥ १२२८ ॥

जह दूओ रापाण णमिड कज्ज निवेइव पण्डो । वीसज्जिओधि धंविप गण्डइ साहवि एमेव ॥ १२२९ ॥

१ अट्टक सुतं गुणपद् वर्तते प्रविष्टोऽपि योगे । २ शिष्याः प्रथमप्रवेष्टो वडिण्णसाधसिपया प्रविष्टम् । द्वितीयप्रवेष्टो गुणपद्मत्वे किं चालनाऽहवा ॥ १ ॥
वपापुवो तात्तानं मत्ता कार्यं निवेय । पक्षाद् । शिष्योऽपि वडिण्णसाधसिपया प्रविष्टम् । द्वितीयप्रवेष्टो गुणपद्मत्वे किं चालनाऽहवा ॥ १ ॥

रथास्या—इदं प्रत्यक्षस्थानं, तत्कमानुपमिकं, साम्रत कृतिकर्मविधिसंश्लेषनाफलं समासाशुपदस्यैवमाह—

एष किमकम्मविधिं युज्जमा चरणकरणमुच्यते । साह स्वयति कम्मं अणोगमवसथियमणं ॥ १२३० ॥

व्याख्या—‘एषम्’ अनन्तरदर्शितं ‘कृतिकर्मविधिं’ धन्वनाविधिं युज्जमाचरणकरणोपमुक्ता साधका सुप्रयन्ति कर्म ‘अनेकमवसथितं’ प्रभूतमवोपाजमित्यर्थः, कियद् !—अनन्तमिति गार्थः ॥ १२३० ॥ तत्कोऽनुगमः, नयाः सामाधिक निर्युक्ताविष द्रष्टव्याः ॥ इत्याचार्यश्रीहरिभद्रकवी सिन्धुहितायामावस्यकटीकार्या धन्वनाव्ययनं समासमिति । कृत्या धन्वनविधौ प्राप्तं यत्कुञ्जमिह मया तेन । साधुजनधन्वनमलं सस्या मोक्षाय शेषन्तु ॥ १ ॥

व्याख्यातं धन्वनाव्ययनम्, अधुना प्रतिक्रमणाध्ययनमारभ्यते—अस्य चायमभिसम्बन्धः, अनन्तराध्ययनेऽर्हदुपदिष्ट सामाधिकगुणवत् एष धन्वनलक्षणा प्रतिपत्तिः कार्येति प्रतिपादितम्, इह पुनलक्षकरणत्वा दिनेय स्वस्थितस्यैव निन्दा प्रतिपाद्यते, यद्वा धन्वनाव्ययने कृतिकर्मकथायाः साधुमकेलस्यतः कर्मक्षयं तत्का, यथोक्तम्—‘विषेणोपचार माप्यस्व भञ्जणा पूयणा शुक्लप्यस्व । तित्थपराण प भाषा सुभवम्माऽऽराहणाऽकिरिया ॥ १ ॥’ प्रतिक्रमणाध्ययने शु मिथ्यात्वादिप्रतिक्रमणादौरेण कर्म निधाननिषेधः प्रतिपाद्यते, वस्तुति य—“मिथैष्ठ्यपदिक्कमणं चदेव अससंजमेयि पदिक्कमण । कस्सायाण पदिक्कमणं ओणाण य अप्पसत्थणं ॥ १ ॥” अथवा सामाधिके चारिषमुपधारितं, यमुपिष्ठतिक्खे त्वर्हतां गुणस्तुतिः, सा य दर्शनज्ञानकथा, एवमिति

त्रितयमुक्तम्, अस्य च विषयासेवनमैहिकामुन्मिकापायपरिच्छिदीर्घा गुरोर्निषेवनीयं, सद्यः धन्यनापूर्वमित्यसोऽनन्तरा
 वयस्यने सन्निकषितम्, इह तु निषेध भूयः शुभेऽप्येव स्यातेषु प्रतीपं क्रमणमासेवनीयमित्येतत् प्रतिपाद्यते, इत्यमनेनानेक
 रूपेण सम्प्रधानेनाऽऽद्यातस्यास्य प्रतिक्रमणावयनस्य चासार्थन्युयोगाद्वाराणि सप्रपञ्चं वक्तव्यानि, तत्र च नामनिष्पत्ते निषेधे
 प्रतिक्रमणावयवमिति, तत्र प्रतिक्रमणं निकष्यते—‘प्रति’ इत्ययमुपसर्गः प्रतीपाद्यर्थं वर्तते, ‘अमु पादविषये’ अस्य ह्युक्त-
 न्तस्य प्रतीपं प्रतिकूलं वा क्रमणं प्रतिक्रमणमिति भवति, एतदुक्तं भवति—शुभयोगेभ्योऽशुभयोगान्तरं क्रान्तस्य शुभेऽप्येव
 प्रतीपं प्रतिकूलं वा क्रमणं प्रतिक्रमणमिति, तत्र च—“स्यस्यानाह यत्परस्यान्तं, प्रमादस्य वज्राहतः । तत्रैव क्रमणं भूयः”,
 प्रतिक्रमणमुच्यते ॥ १ ॥ क्षायेपञ्चमिकाभ्यावादीदयिकस्य वद्य गतः । सत्रापि च स एवार्थः, प्रतिकूलगमात्स्मृतः ॥ २ ॥
 प्रति प्रति क्रमणं वा प्रतिक्रमणं, शुभयोगेषु प्रति प्रति वर्तनमित्यर्थः, तत्र च—“प्रति प्रति वर्तनं वा शुभेषु योगेषु नोक्त-
 कृतदेशः । निःशून्यस्य एतरेष्वद्वारा देवं प्रतिक्रमणम् ॥ १ ॥” इह च यथा करणात् कर्मकर्माः सिद्धिः, तद्व्यतिरेकेण करण
 स्थानुपपत्तेः, एवं प्रतिक्रमणादपि प्रतिक्रमकप्रतिक्रान्तव्यसिद्धिरित्यतस्त्रितयमव्यभिधिसुराह निर्युक्तिकारः—

पट्टिक्रमणं पट्टिक्रमणो पट्टिक्रमियस्य च भ्रातृपुत्रधीयः । मीयः पञ्चपक्षे अणगायः शेषः कालमि ॥ १२३१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिक्रमणं’ निरुपिष्यव्यर्थः, तत्र प्रतिक्रमणमिति प्रतिक्रमकः कर्ता, प्रतिक्रान्तव्यः च कर्म—अशुभयोगाल-
 क्षणम्, ‘आनुपूर्व्या’ परिपाद्या, ‘अतीते’ अतिक्रान्ते ‘प्रसुप्तस्य’ वर्तमाने ‘अनागतो वैष’ एवमेव काले, प्रतिक्रमणादि

योग्यमिति वाक्यशेषः । आह—प्रतिक्रमणमतीतविषयं, यत एकम्—‘अतीतं परिक्रम्यामि पटुष्पन्नं स्वयंरेमि अणानप पञ्च
 कलाभिर्’^१ च तत्कप्रतिपदं कालत्रये योग्यते इति ^१, उच्यते, प्रतिक्रमणशब्दो द्वात्रिंशदशयोगनिवृत्तिमात्रार्थः सामान्यः
 परिगृह्यते, तथा च सत्यतीतविषयं प्रतिक्रमणं नि दाद्वारेणाशुभयोगनिवृत्तिरवेति, प्रत्युत्पन्नविषयमपि संहरणद्वारेणाशु-
 भयोगनिवृत्तिरेव, अनागतविषयमपि प्रत्यास्थानद्वारेणाशुभयोगनिवृत्तिरेवेति न दोष इति गाथाश्रयार्थः ॥ १२३१ ॥
 साम्प्रतं प्रतिक्रमकस्वरूपं प्रतिपादयन् आह—

जीवो व परिक्रमन्मयो असुखाण पापकम्मजोगाण । ज्ञाणपसत्था जोगा जे मे ण परिक्रमे साह ॥ १२३२ ॥

व्याख्या—‘जीवः’ प्रातिक्रियितशब्दार्थः, तत्र प्रतिक्रमतीति प्रतिक्रमकः, सुखशब्दो विरोधणार्थः, न सर्व एव जीवः
 प्रतिक्रमकः, किं ताहि !—सम्यग्वाटिरुपमुक्तः, केयां प्रतिक्रमकः !—‘अणुमाना पापकर्मयोगात्ताम्’ अद्योभनाना पापकर्म
 व्यापाराणामित्यर्थः, आह—पापकर्मयोगा अणुमा एव भवन्तीति विरोधणानर्थक्यं, न, स्वकथन्यास्यानपरत्वात्स्य,
 प्रयत्नो च तौ योगौ च प्रयत्नयोगौ, भवान च प्रयत्नयोगौ च भवानप्रयत्नयोगा ये तानधिकृत्य ‘न प्रतिक्रमेत’ न प्रतीत्यं
 वर्तेत साधु, अपि तु तान् संवेत, मनोयोगप्राधान्यस्यापत्तार्थं दुष्टम् भवानप्रदर्शनं, प्रयत्नयोगोपादानाच्च भवानमपि धर्म-
 शङ्कमेवं प्रयत्नमवगम्यत्वम्, आह—‘यथोद्देशं निर्देष्टुं’ इति न्यायमुक्तम् च किमिति प्रतिक्रमणमनभिधाय प्रतिक्रमक उक्ताः,
 तथाऽऽद्यापानागतमानुष्याप्रवृत्तिं चातिरिच्यत इति, उच्यते, प्रतिक्रमकस्याव्ययकत्वात् कर्मधीनत्वाच्च क्रियाया इत्य

^१ अतीतं परिक्रम्यामि पटुष्पन्नं स्वयंरेमि अणानप पञ्च कलाभि

दोषः, इत्यनेनोपन्यासः कस्माच्च कृत इति चेत् प्रतिक्रमणाभ्ययननामनिष्पन्ननिर्धेयप्रधानतयाचक्षेत्सत्वं विसरेणेति गाथार्थः
॥ १२३२ ॥ चक्रः प्रतिक्रमकः, साम्प्रतं प्रतिक्रमणस्याधसरः, तच्छब्दार्थपर्यार्थीभ्यांचिख्यासुरित्माह—

पट्टिकमण पट्टियरणा परिहरणा धारणा नियसी य । निर्दा गरिहा सोही पट्टिकमण अहहा होइ ॥ १२३३ ॥
व्याख्या—‘प्रतिक्रमणं’ तत्त्वतो निकषितमेव, अनुनाभेदतो निकष्यते, स्युनर्नामाविभेदता पोढा भवति, तथा चाऽऽह—
णाम टयणा दधिपु स्त्रिस्ते काले तदेव भावे य । एतो पट्टिकमणस्सा णिक्खेवो णिविहो होइ ॥ १२३४ ॥

व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, प्रथमप्रतिक्रमणमनुपयुक्तसम्प्रादृष्टेर्लब्ध्यादिनिमित्तं वा त्रययुक्तस्य वा निष्कृष्यस्य
पुस्तकादिन्यस्तथा, श्वेत्प्रतिक्रमणं यस्मिन् श्वेत्त्र व्यायर्प्यते क्रियते वा यतो वा प्रतिक्रम्यते स्त्रिलादेरिति, कालप्रतिक्रमणं
देया—युव आयुषं च, तत्र युव भरतैरावतेशु प्रथमचरमतीर्थकरतीर्थेव्यपराधो भवतु मा वा ह्युवमुभयकालं प्रतिक्रम्यते,
यिमध्यमतीर्थकरतीर्थेशु त्रयुधं—कारणजाते प्रतिक्रमणमिति, भायप्रतिक्रमण द्विधा—प्रशस्तमप्रशस्तं च, प्रशस्तं सिध्यात्वादेः,
अप्रशस्तं सम्प्रकस्यादेरिति, अयवौघव एवोपयुक्तस्य सम्प्रादृष्टेरिति, प्रशस्तेनाद्याधिकारः ॥ प्रविचरणा व्याख्यायते—‘चर
गतिभक्षणयोः’ इत्यस्य प्रविपूर्वस्य क्त्वरन्तस्य प्रविचरणेति भवति, प्रवि प्रवि तेषु तेष्वर्थेषु चरणं—गमन तेन तेनाऽऽसेव
नाप्रकारेणति प्रविचरणा, सा च पट्टिधा, तथा आह—

णामं टयणा दधिपु स्त्रिस्ते काले तदेव भावे य । एतो पट्टियरणाप णिक्खेवो णिविहो होइ ॥ १२३५ ॥
व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, प्रथमप्रतिचरणा अनुपयुक्तस्य सम्प्रादृष्टेस्तेषु तेष्वर्थेष्व्याचरणीयेषु चरणं—गमनं

योज्यमिति वाक्यद्वय । आह—प्रतिक्रमणमतीतविषय, यत उक्तम्—‘अतीत परिक्रमाभि पदुष्यन् सधरमि अणागप पद्य
कस्यामि सि तत्कथमिह बालत्रये योज्यते इति ? उच्यत, प्रतिक्रमणशब्दो द्वात्राशुभयोगनिवृत्तिमाश्रयः सामान्य
परिगृह्यत तथा च सत्यतीतविषय प्रतिक्रमण नि-दाद्वारेणाशुभयोगनिवृत्तिरेवेति, प्रत्युत्पद्यविषयमपि संघरणद्वारेणाशु
भयोगनिवृत्तिरेव, अनागसविषयमपि प्रत्यास्थानद्वारेणाशुभयोगनिवृत्तिरेवेति न दोष इति गाथाश्रयः ॥ १२३१ ॥
सामप्रत प्रतिक्रामकस्वरूप प्रतिपादयन्नाह—

जीवो व परिक्रमस्यो असुहाण पापकम्मजोगाण । द्वाणपसरथा जोगा जे ते ण परिक्रमे साह ॥ १२३२ ॥

व्याख्या—‘जीवः’ प्राप्तिरपिविशेषार्थः, सध प्रतिक्रामतीति प्रतिक्रामकः, सुधाब्दो विशेषणार्थः, न सर्व एव जीवः
प्रतिक्रामकः, किं तर्हि ?—सन्त्यगृहितकथयुक्तः, केषां प्रतिक्रामकः ?—‘अशुभानां पापकर्मयोगानाम्’ असौभनानां पापकर्म
व्यापाराणामित्यर्थः, आह—पापकर्मयोगा अशुभा एव भवन्तीति विशेषणान्वयः, न, स्वकथान्यास्थानपरत्वात्स,
प्रसक्तौ च तौ योगौ च प्रसक्तयोगौ, ध्यान च प्रसक्तयोगौ च ध्यानप्रसक्तयोगा ये तानधिकृत्य ‘न प्रतिक्रमेव’ न प्रतीये
यत्तेव साधुः, अपि तु तान् संवेत्त, मनोयोगप्राधान्यस्यापनार्थं दृश्यम् ध्यानमहर्षः, प्रसक्तयोगोपादानाच्च ध्यानमपि धर्म
शुद्धमेव प्रसक्तमवगन्तव्यम्, आह—‘यथोपेक्षं निर्देष्ट’ इति न्यायमुद्धृत्य किमिति प्रतिक्रमणमनभिधाय प्रतिक्रामक उक्ताः,
तथाऽऽध्यानापागतभानुपूर्वामहर्षं चातिरिच्यत इति, उच्यते, प्रतिक्रामकस्यात्यथकथ्यत्वात् कर्मधीनत्वाच्च क्रियाया इत्य

भाषपरिहरणा प्रशक्ता अमशक्ता ज्ञानादिपरिहरणा, प्रशक्ता क्रोधादिपरिहरणा, अथवीषत एवोपयुक्तस्य सम्यग्रदृष्टेः, त्रयेद्वाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः प्रतिक्रमणमप्यशुभयोगपरिहारेणैवेति, धारणोदानीं, 'पृष्ठं वरणं' इत्यस्य ष्यन्तस्य

दृष्टिर् धारणा भवति, धारण धारणा निषेध इत्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोढा भवति, तथा चाह—

॥ १२३७ ॥

णाम ठवणा दधिपृ स्त्रिस्ते काले तदेव भावे य । एसो उ धारणापृ णिक्स्त्रेवो ण्विषहो होह ॥ १२३७ ॥
 इयास्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यधारणा तापसादीनां हलकृष्टादिपरिभोगधारणा, अनुपयुक्तस्य सम्यग्रदृष्टेर्वा
 दशनाया उपयुक्तस्य वा निद्रयस्यापथ्यस्य वा रोगिण इतीये चोदनाकथा, क्षेत्रधारणा तु यत्र क्षेत्रे व्यावर्ष्यते क्रियते वा
 क्षेत्रस्य धाञ्जार्पत्येति, कालधारणा यस्मिन् व्यावर्ष्यते क्रियते वा कालस्य वा विकालादेर्वर्षासु वा विहारस्येति, भाववा
 रणादानीं, सा च द्विविधा—प्रशक्ताऽप्रशक्ता च, प्रशक्ता प्रमादधारणा, अमशक्ता संयमादिधारणा, अथवीषत एवोपयुक्तस्य
 सम्यग्रदृष्टेरिति, त्रयेद्वाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, निवृत्तिरनुना, 'पुनः पतने' इत्यस्य निपूर्वस्य किनि
 निवर्तन निवृत्तिः, सा च पोढा, यत आह—

नाम ठवणा दधिपृ स्त्रिस्ते काले तदेव भावे य । एसो य नियसीपृ णिक्स्त्रेवो ण्विषहो होह ॥ १२३८ ॥

व्याख्या—नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यनिवृत्तिस्त्रिधापसादीनां हलकृष्टादिनिवृत्तिरित्याद्यसिद्धो भावार्थः स्वतुल्या वक्तव्यः,
 यापम् प्रशक्ताभावनिवृत्त्येद्वाधिकारः । निन्देदानीं, तत्र 'णिवि कुत्सायाम्' अस्य 'गुरोष्व हलः' (पा० ३-३-१०३)
 इत्यकारः टापृ, निन्दन निन्दा, आत्माऽप्यक्षमात्मशुक्लस्येति, सा च नामादिभेदतः पोढा भवति, तथा चाह—

तेन सेन प्रकारेण छन्द्यादिनिमित्तं वा उपयुक्तस्य वा निवृत्तस्य सञ्चित्वादिद्रव्यस्य यति, शेषप्रतिचरणा यत्र प्रतिचरणा व्याख्यायते विन्यते वा क्षत्रस्य वा प्रतिचरणा, यथा शालिगोपिकाद्याः शालिश्रमादीनि प्रतिचरन्ति, काष्ठप्रतिचरणा यस्मिन् काष्ठे प्रतिचरणा व्याख्यायते क्रियते वा काष्ठस्य वा प्रतिचरणा, यथा साधवः प्रादोपिक वा प्राभातिक वा काष्ठं प्रतिचरन्ति, भावप्रतिचरणा द्रव्या-मन्त्रस्माऽप्रशस्ता च, अप्रशस्ता मिथ्यास्वाप्नानाधिरतिप्रतिचरणा, प्रशस्ता सम्भारदर्शनं ज्ञानचारित्रप्रतिचरणा, अप्रवीणत एवोपयुक्तस्य सम्भारद्वेः, तयहाधिकार, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्या यतः शुभयोगादु प्रतीयं क्रमण-प्रवर्तनं प्रतिक्रमणमुक्तं, प्रतिचरणाऽप्येवमभूतैव वस्तुत इति गाथार्थः ॥ १२१५ ॥ इदानीं परिहरणा, 'इदं हरणं' अस्य परिपूर्वस्यैव ह्युदन्तस्यैव परिहरणा, सर्वप्रकारैर्यज्जनेत्यर्थः, सा च अष्टविधा, यथा चारु—
 णामं ठवणा दक्षिण परितय परिहार यज्जणाए य । अनुगाह भावे य तद्वा अष्टविदा होहू परिहरणा ॥१२१६॥

व्याख्या—नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यपरिहरणा हेतुं विषयमधिकृत्य अनुपयुक्तस्य सम्भारद्वेर्द्रव्यादिनिमित्तं वा जप-युक्तस्य वा निवृत्तस्य कण्टकादिपरिहरणा वेति, परितयपरिहरणा गिरितिरित्यपरिहरणा, परिहारपरिहरणा लौकिक लोकोत्तरभेदभिक्षा, लौकिकी मात्रादिपरिहरणा, लोकोत्तरा पार्थस्यादिपरिहरणा, धर्मनापरिहरणाऽपि लौकिकलोकोत्तर-भेदेव, लौकिका इत्यरा यावत्कथिका च, इत्यरा प्रसूतसूतकादिपरिहरणा, यावत्कथिका योम्यादिपरिहरणा, लोकोत्तरा पुनरित्यरा सम्भारतरपिण्डादिपरिहरणा, यावत्कथिका तु राज्ञपिण्डादिपरिहरणा, अनुमहपरिहरणा अकस्मादभंगपरिहरणा,

• आत्मेन्द्रकार्यं यो महत्कार्यं परितय्या प्रतिक्रमणमधिकृत्यपरिहरणेत्यर्थः-

नाम ठवणा दधिपु स्त्रिस्ते काळे सहेव भावे म । एसो सलु निंवाप णिपस्सेवो छविहो होर ॥ १२३० ॥

व्याख्या—सुप्र नामस्यापने गतार्थे, प्रव्यनिन्दा तापसादीनाम् अनुपयुक्तस सम्यग्दृष्ट्योपयुक्तस या निद्वयस्या योमनद्रभ्यस्य वेति, क्षेत्रनिन्दा यत्र व्याख्यायते क्रियते वा संसक्तस्य वेति, काळनिन्दा यस्मिन्निन्दा व्याख्यायत क्रियते वा शुर्मिन्वादेर्वा काळस्य, माधनिन्दा प्रपञ्चोत्तरभेदे, अप्रयत्ना सयमायाधरणधिपया, प्रयत्ना पुनरसयमायाधरणधिपयेति, 'हो ! इहु कये हा । इहु कसियं पुहु अणुमये हवि । अंतो २ इमसर हसिकय हुमो यणदयणं ॥ १ ॥' अथवा यत एवोपयुक्तसम्यग्दृष्टेरिति, तयेहाधिकारा, प्रतिक्रमणपर्यायता स्फुटेति गाथार्थः ॥ १२३१ ॥ गर्हदानी, सत्र 'गर्ह इत्तसाया' मस्य 'गुरोस हल' इत्यकारः टापु, गर्हिण गर्ही—परसाधिक्री इत्तसीवेति भावार्थः, सा च नामादिभेदतः पोटयति, तथा चाह—

नामं ठवणा दधिपु स्त्रिस्ते काळे सहेव भावे म । एसो सलु गरिहाप निपस्सेवो छविहो होर ॥ १२४० ॥
व्याख्या—नामस्यापने गतार्थे, प्रव्यगर्ही तापसादीनामेव स्वगुणालोचनादिना अनुपयुक्तस सम्यग्दृष्ट्योपयुक्तस या निद्वयस्येत्यादिभावार्थो वक्तव्यः, यावत्प्रयत्नमेवाधिकारः । इदानीं शुद्धिः 'एष योच' अस्य स्त्रियां क्तिन्, योयन शुद्धिः, विमलीकरणमित्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोटय, तथा चाह—

नाम ठवणा दधिपु स्त्रिस्ते काळे सहेव भावे म । एसो सलु सुदीप निपस्सेवो छविहो होर ॥ १२४१ ॥

। हा इहु कये हा इहु कसियं इहु कसियं वेति । अन्तरालादिकते छविहो इव हुमो यणदयणं म १ म

व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, प्रत्ययशुद्धिस्वापसादीनां स्वगुर्वालोचनादिना अनुपपुक्तस्य सम्भारद्वेष्टपुक्तस्य वा निद्रयस्य वस्त्रसुवर्णादेर्था अवधारणादिभिरिति, शेषशुद्धिर्वच व्यापण्यते क्रियते वा शेषस्य वा कुलिकादिनाऽस्पृश्यादिस्य स्योद्धरणमिति, काष्ठशुद्धिर्वच व्यापण्यते क्रियते वा पाद्भ्यवादिभिर्भा काष्ठस्य शुद्धिः क्रियत इति, भावशुद्धिर्दिधा—प्रथमं स्ताऽप्रथमा च, प्रथमा ज्ञानादेरप्रथमा चानुद्धस्य सतः क्रोधादेर्वैमस्याधानं स्पष्टतापादनमित्यर्थः, अथवीधत एवापपुक्तस्य सम्भारद्वेष्टः प्रथमा, तथेहाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, एवं प्रतिक्रमणमष्टया भयवीति गतार्थः ॥ १२४१ ॥ सामप्रत यिनेयानुप्रदाय प्रतिक्रमणादिपदानां यथाक्रमं दृष्टान्तान् प्रतिपादयन्नाह—

भद्राणि पासां पृष्ट्वा च विस्तभोयणतत्तापं । द्यो कर्षोक्षी परमारियां य वत्स्ये य अगर्ह य ॥ १२४२ ॥

व्याख्या—अप्यानाः पासायः पुन्यकायाः विपभोजन तद्वानं द्वे कन्ये पतिमारिका य वत्सं चागद्व्य, तस्य पतिक्रमणे भद्राणाद्वत्तो—अत्रा एगो राया णयरवाहिं पासायं काठकामो सोमणे दिणे सुत्ताणि पाद्वियाणि, रक्त्सगा निदद्या भणिमा य—अत्र कोह इत्य पयिसिञ्ज सो मरियवो, अत्र पुण ताणि चैव पयाणि अकमसो पद्विर्भोसरर सो मोयवो, तयो तेसि रयरागाण पद्विस्सच्चिचाण काष्ठया द्यो गामिस्सपा पुरिसा पविद्धा, ते पाद्दूरं गया रक्त्सगोहिं विद्धा, उक्करिसियस्सगोहि य

१ तत्र प्रतिक्रमणेऽप्यभ्यस्तम्भः यथा पृष्ठो राया अयाद्वेष्टः पासां कर्तुं कामा सोमने श्वे चूपाणि पासितवात्, रक्त्सका भिदुका भक्तिगाम—पद्वि कसिद अय प्रथितो स मारयितव्यः पद्वि पुनकान्तेव पादान् आक्रामयत् मकरवर्षादि स मोक्षयः तज्जलेषा रक्त्सकणां व्याधिसिञ्चयामां कण्ठहृत्तो द्वौ प्राये वदी पुस्तो पद्विष्टौ द्वौ वाधिरं गतो रक्त्सकैर्द्वौ, आकृष्टकैश्च

नाम ठवणा दक्षिण स्थिते काखे तदेव भावे य । एसो कल्ल निपाय णिपक्खेवो उन्निवहे होइ ॥ १२३९ ॥

व्याख्या—सद्य नामस्यापने गतार्थे, द्रव्यानिन्दा सापसादीनाम् अनुपयुक्तस्य सम्यग्दर्शयोपयुक्तस्य वा निद्वयस्यासोभनद्रव्यस्य वेति, वेद्यनिन्दा यत्र व्याख्यायते क्रियते वा संसक्तस्य वेति, काठनिन्दा यास्मिन्नन्दा व्याख्यायते क्रियते वा दुर्मिथ्यादर्था काष्ठस्य, भावनिन्दा प्रथमेतरवेदे, अथगता संयमायाधरणाधिपया, प्रयत्ना पुनरसयमायाधरणादिवयेति, 'हो' । इहु कथं हा । इहु कारिये इहु अणुमयं हसि । अंतो २ इत्थं हसितव हुमो पणदपेणं ॥ १ ॥' अथर्था यत्र एवोपयुक्तस्यम्यग्दर्शयेति, तथेहाधिकारा, प्रातिक्रमणपर्यायता स्फुटेति गाथार्थः ॥ १२३९ ॥ गर्हदानी, तत्र 'गर्हकुत्साया' मस्य 'गुरोव हव' इत्यकारा टाप्, गर्हणं गर्हा—परासाधिकी कुत्सवेति भागार्थः, सा च नामादिभेदत पोहवेति, तथा चाह—

नामं ठवणा दक्षिण स्थिते काखे तदेव भावे य । एसो कल्ल गरिदाए निक्खेवो उन्निवहे होइ ॥ १२४० ॥
व्याख्या—नामस्यापने गतार्थे, द्रव्यगर्हा सापसादीनामेव समुर्वाखोचनादिना अनुपयुक्तस्य सम्यग्दर्शयोपयुक्तस्य वा निद्वयस्यसादिनावायो वक्तव्यः, भावव्यवसायेहाधिकारा । इदानीं शुद्धिः 'ह्यप योवे' अस्य क्षिपा किन्, सोपन शुद्धिः, विसर्गीकरणाभिसर्वः, सा च नामादिभेदत पोहिय, तथा चाह—

नाम ठवणा दक्षिण स्थिते काखे तदेव भावे य । एसो कल्ल सुदीए निक्खेवो उन्निवहे होइ ॥ १२४१ ॥

१ हा इहु कथ हा इहु कथेतं इहुउपयं हसि । अन्तात्तर्क्यते शुद्धि एव हुमो पणदपेण प १ म

व्याख्या—सद्य नामस्वापने गताये, प्रथमशुद्धिस्वापसाधीनां स्वगुर्वाञ्जोचनादिना अनुपयुक्तस्य सम्भगद्वेष्टपयुक्तस्य वा निद्रयस्य पञ्चसुषण्णादेर्या ज्वरभारादिभिरिति, श्वेदशुद्धिर्यत्र व्यावर्ण्यते क्रियते वा श्वेदस्य वा कुलिकादिनाऽस्म्यप्यदिश्वेदस्योद्वरणमिति, काष्ठशुद्धिर्यत्र व्यावर्ण्यते क्रियते वा श्वेदस्यादिभिर्या काष्ठस्य शुद्धिः क्रियत इति, भावशुद्धिर्दिधा—प्रथमोऽप्रदक्षा च, प्रथमा ज्ञानादेरप्रथमा चाशुद्धस्य सतः क्रोधादेर्वैमत्याधानं स्पष्टसापादनमित्यर्थः, अथवीधव एयोपयुक्तस्य सम्भगद्वेष्टः प्रथमा, तयोद्वाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, एवं प्रतिक्रमणमदृष्टा भवतीति गतायेः ॥ १२४१ ॥ साम्प्रत विनेयानुग्रहाय प्रतिक्रमणादिपदानां यथाकर्म दृष्टान्तान् प्रतिपादयन्नाह—

अद्वीणे पासां पृथुद्धर्काय विसर्भोयणमलाय । दो कर्त्तोभो पश्मारियां य वत्स्ये य अगर्ह य ॥ १२४२ ॥

व्याख्या—अध्वानः प्रासादां वृणयकायः विषभोजनं तद्वाग द्वे कल्पे पतिमारिका च वत्सं चागद्वेष्ट, तस्य पश्चिमणे अद्वीणादिर्द्वीतो—जहा एगो राया णयरवाहिं पासायं काठकामो सोमणे विणे सुखाणि पाद्विधाणि, रक्त्वाणा निवत्ता भणिया य—अह कोह इत्य पविसिज्ज सो मारेयवो, अह पुण ताणि श्वेय पयाणि अक्कमतो पद्विओत्तरह सो मोयवो, तयो तैसि रक्त्वाणाण धविसिज्जविषाण काठहया दो गामिहया पुरिसा पविह्वा, ते णाहदूरं गया रक्त्वागोहिं विह्वा, चक्करिसियस्सगोहिं य

१ सद्य प्रतिक्रमयेऽप्यभ्यवहान्तः, यथा पृथो राज्ञा नयताद्विः प्रासादं कर्तुं कामः सोमणे द्विने सुखाणि पाद्विधवा, रक्त्वा निजुक्का भणियाह—पश्चिमणे कविद्व भव पविसेत् य मारविधवः, पश्चि पुनकावेव पासां आकारयत् प्रथमवर्षयति स भोक्तव्यः ततश्चेत्या रक्त्वाणां व्याधिसीध्यानां काठहयो दो प्राप्ते पथो जुष्टः पविह्वा, दो गामिदूरं गतो रक्त्वागोहिं, आहुतवर्षयति

संलघा—हा दासा ! कहिं परप पथिछा !, उत्थेगो काकघटो भणइ—को परप दोसोसि इओ सओ पदायिओ, सो सदि
 तत्थेव मारिओ, विविओ भीओ तेसु चेष पपसु ठिओ भणइ—सासि ! अयाणतो अह पथिटो, मा म मारेह, जं भणह त
 करोमिछि, वेहिं भणइ—अइ अण्णओ भणकमंओ वेहिं चेष पपहिं पडिओसरसि तओ मुच्चसि, सो भीओ परेण अत्तण
 वेहिं चेष पपहिं पडिनिमओ, सो मुक्को, इहजोइयाणं भोगायं आभागीआओ, इयरो जुक्को, एत दयपडिअमण, भाये
 विहंवस्स जयणओ—रायत्थाणीपहिं तिरययेहिं पासायत्थाणीओ सज्जमो रक्खिययोसि आणत्तं, सो प गाभिइगरथाणीपण
 एगेण साहुणा अइकमिओ, सो रागदोसरक्खसाउअभाहओ सुचिरं काल संसारं आइययमारिययाणि पायिहिति, ओ पुण
 किइयि पमाएण अस्संज्जम गओ सओ पडिनिमओ अणुणक्खणाए पडिअमए सो णिपाणभागी भयइ, पडिअमणे अद्दाण
 विहंवो गतो ? । इयाणि पडिअरणाए पासाएण विहंवो भणइ—एगस्मि णयरे एणसमिद्धो पाणियओ, तस्स अहुपुट्ठिओ

१ संकसो—हा दसो ! काज मज्झिं ? ठेवकः काकघटो भवति—कोइए पोप इति इत्यज्जाः मज्झासिक्ख, स वैकथेव मारिता धिक्कंओ मीअसयरोव जरोः
 तित्थो भवति—कामिइ ! काकघटोअं मज्झिइ। मा मा मीमर, कज्जण लक्खोमीसि, हैमंभवते—अवयवयोअभाअमएत् थैरेव पत्तिः। ममवसयसि एतो सुअवहे
 स भीयः परेण वदेव पत्तिः। मतिविहव। स मुक्का पैइकीकिअवो भोगाभाभागीआताः इतो अहः एतह् इअमपडिअमत्तं भाये एहअवसोववपा—राज
 क्कावीदेहीयेकैः। मासाइअवावीया संकसो रक्खिययए इअमत्तं स च भागेवकक्यामीयेमिदेव साहुणापडिअमयः स एतादेवरक्ककाम्भवाता सुचिरं काजं
 थवारं कजममरायादि माअसि का पुका कजमसि मसादेवात्तंमं एतज्जाः मज्झिइवोअपुणक्खज्जाया मज्झिअमपडि स विहोअमपी भवसि मज्झिअमवेअएव
 अअमत्तः। मयः । इरावी मज्झिअरअवो मासादेव एहमयो भववते—एककिअ जतरे ववससुद्धो वसिण, एकापुणोसिज्जाः

पांसाभो रयणभरिओ, सो स भज्जाए वयणिकिसविठं विसाज्जाए गच्छो, सा अप्पए छगिगया, मंछणपसाहणोविबाधदा न वत्स पासायरस भयछोपणं करेइ, तओ वत्स एगं खंडं एहिथं, सा पितेइ-किं एत्थिहयं करेहिइसि, अण्णया पिप्प स्योवणो आओ, किं एत्थिभो करेहिंसि पायणीओ सीए, तेण वहुतेण सो पासाओ भग्गो, घाणियगो आगओ, पिच्छइ विण्ठ पासाय, तेण सा निप्पुदा, अण्णो पासाओ कारिओ, अण्णा भज्जा आणीया, भणिया य-ज्जति एस पासाओ विणत्सइ वो ते अइ पारिय, एवं भणिकण विसाज्जाए गओ, छाडवि से महिता व पासाय सत्तादरेण तिसंस अवलोपसि, जं किंचि सरय कडकम्मे छेप्पकम्मे चिसकम्मे पासाए या चणुदियाइ पासइ व संठवाधेति किंचि दाकण, तओ सो पासाओ तारिसो चैव अज्जइ, घाणियगेण आगएण दिठो, मुठ्ठेण सबत्स परत्स सासिणी कया, चिठलभोगसमण्णागया आया, इयरा असणवसणरदिया अज्जंतुक्खभागिणी आया, एसा दयपटिचरणा, भावे विठंतस्स वयणओ-घाणियगत्याणीएणाड्यरिएण

। मासाहो रक्खुतः स सं मार्थायानुपविशित्व विनायावे गताः सा एतरे क्कमा मय्यमसायवादिक्खायुता य एव मासाइआवक्कोकं करोति एत-
 खअहो भायः परित्तः सा विम्वरति-किमेतावए करिण्णसि ! अण्णया पिप्पक्योवक्को कत्तः एतिका, किमेतावान् करिण्णसीसि आपसीतः एया तेन वरंमायेन स
 मासाहो भद्र ! वसिइ आस्ता, मेकते सिणइ मासाहं, तेन सा निष्कासिता अण्णः मासाए कारितः अण्णया मार्थाड्यीता मसिता य-एथेय मासाहो सिइ
 इयसि एया तेन मासि पुरं मसिता विनायावादे गताः साअथि एव मसिका व मासाइ सर्वादरेण विसणयमयक्कोकवति एतिकासिपय काडकमीसि छेप्पक-
 मंथि विपकमीसि मासाहं या एण्णसि इयसि एव संत्थायपति किंसिइएवा एताः स मासाए चारस एव तिष्ठति, वसिमाड्यायेन एका, एतेन सर्वस एव स स्थासि
 वी क्कता, विवुक्कभोगसमयपता जाता इतराज्जावसणरदियाअज्जंतुः एसाणिनी जाता, एया मय्यपरिचरणा, भावे एवमवक्कोपययः-वसिक्खसाणीदेनात्तादेय

सख्यया-दा दासा। यदि एष पयिदा ।, तामपि कारयदा भगव-का एष दोषोति इभा नभा पदादिभा भा भिद
 सत्येव मारिभो, विविभो भीभो समु पय पयसु तिभो भणर-गति । भयार्थवा भद परिदा मा स मातर नं भगद न
 करमिभि, वेदि भणर-भद भणभो भणकमंभो यदि येव पयदि परिभोवति समो मुचति, सा भीभा पदस्य अयोग
 वेदि येव पयदि पदितिययो, सो मुको, इदोदयणं योगाण भगवति-
 विद्वत्स वयपभो-रायव्यापीयदि विषयपरेदि-
 पणेण साहुणा भदकमिभो, सो राग-
 किद्वयि पमापण भसंसम न
 दिवो गतो १ । इपा

१ सं-
 २ सं-
 ३ सं-
 ४ सं-
 ५ सं-
 ६ सं-
 ७ सं-
 ८ सं-
 ९ सं-
 १० सं-
 ११ सं-
 १२ सं-
 १३ सं-
 १४ सं-
 १५ सं-
 १६ सं-
 १७ सं-
 १८ सं-
 १९ सं-
 २० सं-
 २१ सं-
 २२ सं-
 २३ सं-
 २४ सं-
 २५ सं-
 २६ सं-
 २७ सं-
 २८ सं-
 २९ सं-
 ३० सं-
 ३१ सं-
 ३२ सं-
 ३३ सं-
 ३४ सं-
 ३५ सं-
 ३६ सं-
 ३७ सं-
 ३८ सं-
 ३९ सं-
 ४० सं-
 ४१ सं-
 ४२ सं-
 ४३ सं-
 ४४ सं-
 ४५ सं-
 ४६ सं-
 ४७ सं-
 ४८ सं-
 ४९ सं-
 ५० सं-
 ५१ सं-
 ५२ सं-
 ५३ सं-
 ५४ सं-
 ५५ सं-
 ५६ सं-
 ५७ सं-
 ५८ सं-
 ५९ सं-
 ६० सं-
 ६१ सं-
 ६२ सं-
 ६३ सं-
 ६४ सं-
 ६५ सं-
 ६६ सं-
 ६७ सं-
 ६८ सं-
 ६९ सं-
 ७० सं-
 ७१ सं-
 ७२ सं-
 ७३ सं-
 ७४ सं-
 ७५ सं-
 ७६ सं-
 ७७ सं-
 ७८ सं-
 ७९ सं-
 ८० सं-
 ८१ सं-
 ८२ सं-
 ८३ सं-
 ८४ सं-
 ८५ सं-
 ८६ सं-
 ८७ सं-
 ८८ सं-
 ८९ सं-
 ९० सं-
 ९१ सं-
 ९२ सं-
 ९३ सं-
 ९४ सं-
 ९५ सं-
 ९६ सं-
 ९७ सं-
 ९८ सं-
 ९९ सं-
 १०० सं-

१ सं-
 २ सं-
 ३ सं-
 ४ सं-
 ५ सं-
 ६ सं-
 ७ सं-
 ८ सं-
 ९ सं-
 १० सं-
 ११ सं-
 १२ सं-
 १३ सं-
 १४ सं-
 १५ सं-
 १६ सं-
 १७ सं-
 १८ सं-
 १९ सं-
 २० सं-
 २१ सं-
 २२ सं-
 २३ सं-
 २४ सं-
 २५ सं-
 २६ सं-
 २७ सं-
 २८ सं-
 २९ सं-
 ३० सं-
 ३१ सं-
 ३२ सं-
 ३३ सं-
 ३४ सं-
 ३५ सं-
 ३६ सं-
 ३७ सं-
 ३८ सं-
 ३९ सं-
 ४० सं-
 ४१ सं-
 ४२ सं-
 ४३ सं-
 ४४ सं-
 ४५ सं-
 ४६ सं-
 ४७ सं-
 ४८ सं-
 ४९ सं-
 ५० सं-
 ५१ सं-
 ५२ सं-
 ५३ सं-
 ५४ सं-
 ५५ सं-
 ५६ सं-
 ५७ सं-
 ५८ सं-
 ५९ सं-
 ६० सं-
 ६१ सं-
 ६२ सं-
 ६३ सं-
 ६४ सं-
 ६५ सं-
 ६६ सं-
 ६७ सं-
 ६८ सं-
 ६९ सं-
 ७० सं-
 ७१ सं-
 ७२ सं-
 ७३ सं-
 ७४ सं-
 ७५ सं-
 ७६ सं-
 ७७ सं-
 ७८ सं-
 ७९ सं-
 ८० सं-
 ८१ सं-
 ८२ सं-
 ८३ सं-
 ८४ सं-
 ८५ सं-
 ८६ सं-
 ८७ सं-
 ८८ सं-
 ८९ सं-
 ९० सं-
 ९१ सं-
 ९२ सं-
 ९३ सं-
 ९४ सं-
 ९५ सं-
 ९६ सं-
 ९७ सं-
 ९८ सं-
 ९९ सं-
 १०० सं-

१ सं-
 २ सं-
 ३ सं-
 ४ सं-
 ५ सं-
 ६ सं-
 ७ सं-
 ८ सं-
 ९ सं-
 १० सं-
 ११ सं-
 १२ सं-
 १३ सं-
 १४ सं-
 १५ सं-
 १६ सं-
 १७ सं-
 १८ सं-
 १९ सं-
 २० सं-
 २१ सं-
 २२ सं-
 २३ सं-
 २४ सं-
 २५ सं-
 २६ सं-
 २७ सं-
 २८ सं-
 २९ सं-
 ३० सं-
 ३१ सं-
 ३२ सं-
 ३३ सं-
 ३४ सं-
 ३५ सं-
 ३६ सं-
 ३७ सं-
 ३८ सं-
 ३९ सं-
 ४० सं-
 ४१ सं-
 ४२ सं-
 ४३ सं-
 ४४ सं-
 ४५ सं-
 ४६ सं-
 ४७ सं-
 ४८ सं-
 ४९ सं-
 ५० सं-
 ५१ सं-
 ५२ सं-
 ५३ सं-
 ५४ सं-
 ५५ सं-
 ५६ सं-
 ५७ सं-
 ५८ सं-
 ५९ सं-
 ६० सं-
 ६१ सं-
 ६२ सं-
 ६३ सं-
 ६४ सं-
 ६५ सं-
 ६६ सं-
 ६७ सं-
 ६८ सं-
 ६९ सं-
 ७० सं-
 ७१ सं-
 ७२ सं-
 ७३ सं-
 ७४ सं-
 ७५ सं-
 ७६ सं-
 ७७ सं-
 ७८ सं-
 ७९ सं-
 ८० सं-
 ८१ सं-
 ८२ सं-
 ८३ सं-
 ८४ सं-
 ८५ सं-
 ८६ सं-
 ८७ सं-
 ८८ सं-
 ८९ सं-
 ९० सं-
 ९१ सं-
 ९२ सं-
 ९३ सं-
 ९४ सं-
 ९५ सं-
 ९६ सं-
 ९७ सं-
 ९८ सं-
 ९९ सं-
 १०० सं-

पोसाओ रयणभरिओ, सो सं भज्जाए छपणिकिखविठ दिसाज्जाए गओ, सा अप्पए छणिगया, मंढणपसाहेणोदिघावहा
 न वस्स पासापरस अयलोयण करेइ, उओ सस्स एगं संदं पडियं, सा चित्तेइ-किं एउत्तिहयं करेइइहि, अण्णया पिय
 उपोतगो जाओ, किं एउत्तिओ करेइहिणि णायणीओ तीए, तेण वहुतेण सो पासाओ भय्णो, घाणिपगो भागओ, पिच्छइ
 पिण्डं पासाय, तेण सा णिन्दुहा, अण्णो पासाओ कारिओ, अण्णा भज्जा जाणीया, भणिया य-अति एस पासाओ
 पिणसरइ सो ते अइ णत्थि, एवं भणिकण दिसाज्जाए गओ, साउचि से महिका उ पासाय सत्तादरेण तिसंभ अचलोएति,
 अं किंचि तरय कइकम्मो उप्पकम्मो चित्तकम्मो पासाए वा उमुटियाइ पासइ तं संठवावेति किंचि दाकण, उओ सो पासाओ
 कारिओ वेय भच्छइ, घाणिपगेण भागएण दिट्ठो, हुहेण सबस्स परस्स सामिणी कया, चित्तकम्मो गसमण्णागया जाया, इयर
 असणवसणरहिआ अद्यतवुकस्सभागिणी जाया, एसा दपपडिचरण्णा, भावे दिहवत्तस्स चवणओ-घाणिपगत्याणीएणाऽऽयरिएण

१ मासाहो रत्तपुठः स सं मायायामुपदिशिष्य दिग्भागायै गतः, सा एतरे क्का मन्ववप्रसापवादिभ्यापुठ न तस्य मासादसावकोकनं करोति, एत
 सभकोभायः पठितः सा विज्जवदि-किमेवावए करिप्पति । मन्ववादिप्यकोठको ज्ञातः पठितः किमेवावन् करिप्पतिहि जायवीता तथा तेव बर्द्धमानेन स
 मासाहो भयः बभिक्षु जायठ, मेकते विवड मासाइ, तेव सा विज्जासिता भयः मासाइ कारिता भयः मायाऽऽनीता, मज्झिता य-यवेय मासाहो विव
 वपति उदा हेयं नाति नृव भयित्वा दिग्भागायै गतः सायि तस्य मदीका तं मासाइ सदाहेय विज्जप्यमवकोकयति, यत्किञ्चित्तव काडकर्मणि उप्पक
 म्मिन् विज्जकर्मिन् मासाहे वा ताज्यामि वरपटी एव संक्यापयति किञ्चिद्वत्ता एतः स मासाइ तावत् पूव विवति, बभिक्षाऽऽतोव एव, हुहेय मर्द्धक पुदक स्यामि
 बीइता, विज्जकोयसमन्वागता ज्ञाता इतराऽऽसवत्तपटीजाभ्यावपुः जभातिनी जाता एया म्प्यपरिचरण्णा, भावे इतरावकोपनयः-बभिक्ष्यानीयेनाचार्येण

मरणा-या नामा ! क्वहि एत पवित्रा ? न गता वाक्ता अगता-का एत गता न ॥ १ ॥
 न गता मारिओ विनिओ भीओ तमु थय पएमु निओ अण-माभि १ नय गता ॥ २ ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥
 करमिणि नहि अण्ण-जइ अण्णओ अण्णमना नहि चय एगाह पणि १ मरम नओ मुखायि मा ओओ गरण नमण
 नहि थय पणि पविनिवत्ता मा मुक्ता इरओइयाण ओगाण ओओगा नाओ २ यम चुक्ता एन २ यमिडिक्कमण ओय
 निट्ठमम ववणओ-रायथाणीणिहि नि थयरि पायाय गाणाओ सज्जमा रिरिभयगा ॥ ३ ॥ ओणत्त मा य गागमिहग थाणीएण
 एगाण माहुणा अइक्कमिओ मा रागादामरकम्मग-उभाहओ मुचिर का ममार जाइयवमरियवाणि पाविहिति जा पुण
 विदपि एमाएण कस्स सस गओ सओ पटिनियत्ता अपुणक्कणाए पटिक्कमए मा णिवाणभगी भवइ, पविक्कमणे अज्जाण
 विहत्तो गतो ? १ ॥ इयाणि पविचरणए पासाएण दिहत्तो अण्ण-एगमि पायर थणमसिद्धो याणियओ, तस्स आहुण्डिओ

१ संकसो-हा हातं । काय मणिहा ? संकः काकपुटो भवति-कोभ दोय इति इच्छताः प्रयत्निव स संकसं वारिकाः पुरीषो भीत्युद्यतरोच यतोः

विचरो मरति-कामिन् । अजायादोषं मणिहा मा मा भीमा, कल्लय हाक्योमिहि कैरंक्वहे-ययथोउपपन्नमए वैरं थिजा मलवसथि ववो सुपयवे
 स भीमः यरोच कल्ल वैरं पटिः मथिभिहुवा ॥ ४ ॥ मुक्ता वैरंमिहवायी थोयानल्लमलीयत्ता इतो भवा एवइ मरयतिक्कमए पावे एगाथसोपवयः-एग
 थोयो वैरंमिहवायी मागाक्यामीहा संरओ ऐकविहव इगाथस ॥ ५ ॥ मायेवकस्यामीदेवैकेन साहुवाविक्कमए स एपावेयककमएयः मुचिर का
 थोयो कल्लमरयादि पाक्यमि का पुका कयमि प्रमयेवसंयमं भावताः मथिभिहुवोयुवकएवया मथिक्कमपटि ॥ ६ ॥ विवोयभायी मरति मथिक्कमयेभ
 थोयहाता गताः । इवमी मथिक्कमयायी मासायव एगाथो यववे-एककिन् मागे यवसमदो वमिण, वकायुवोमिहवा

असौमनासि, तथा किं तथाऽपि कर्तव्यानि ?, ईष सतीत्यादि इति भाष्यार्थः ॥३॥ ५५ अ ॥ १०३८ ५५
 नैव दूषो वसंतेन नृणां चो, अह कणिपारो रुक्माण अतिमो पुच्छिभो सतो तज किं पुच्छिप्लव वसिमस्त ?,
 लोचना सुधा !, अहो ! सुहृ मणियं—अह कोकिणिणी एवं करेह सो किं मएवि कायवं ?, दयमकरद्वयो
 ५५ छडेण पडिनिपत्ता, ददिवसं न सामतरायपुत्रो दाहयविप्परद्वो त रायाण सरणमुवागभो, दण्णा य से
 गा, इहा आया, तेण ससुरसमरणेण दाहए णिज्जिकण रज्ज सत्तं, ता से महादेवी आया, एसा दवणित्तणी, भाव-

सुतं संदेतो यथा इत्यस्याप्येकयाधोभ्यां अतिरूपमिति, तद्वत् तथा विद्या न मन्त्रमि, स मन्त्रमि—सा मन्त्राधीयतां, तथा कर्मितं मन्त्रिसुतं
 विद्या मन्त्रि मन्त्रे, तत्र केनाप्युद्भिद—। पूर्व च सुत्ता राजकन्या किन्तवति—एव भूतो वसन्तेवोपाकम्पा, यति कर्मकारो वृक्षाभ्यासम्पा सुप्तिव
 सुप्तिवोपाकम्पा ? न त्वया मन्त्रिकमसाधोत्पत्त्या भुता ? अहो सुहृ मणियं—अदि कोकिणी पूर्व करोवि यथा किं मया मयि कर्तव्यं ?, दयमकरद्वो विरसुत
 ५५ मन्त्रमिदृशा वरिचये च सामन्तरायपुत्रो दायादयतिवत्तं तन्नामं दाहयुपयताः राजा च यदी सा दृष्टा, इहा आया, तेण ससुरसमरणेण
 मन्त्रमिदं तान्त्रं वदय सा तन्ना मन्त्रादीनी आया, यथा मन्त्रमिदृशीः ।

धामाय ॥१॥ आ मनमा पञ्चिर्चाज्यगानि ॥१॥

समस्त नृपसभायाण आभो नण पान्त्वर्जि ॥ १ ॥

[illegible]

रसनि तस्म भूया ज्ञाया भर्षिणाण पुत्ता नम रय । नम न । नी । ३ न

अथाह-२०६ अथाण कयतपय कर्तम । त्वत् पुनः १०१ १ १ १

पद०॥ समिप्रधा पद्मगङ्गाभा नृ भणन त कानाभा ग प्रगमा न दुत्त नरु । क्षीयतां गदाव

[illegible]

अथ तत्राह ॥ १८ ॥ तत्र अथुलवत्स एता एव । भूणा तत्र एव तत्र । एव भावि निरगा सा चित्तुभा मभा

[illegible][illegible][illegible]

॥ अथ श्रीमद्भगवत्पूज्योपाध्यायः ॥

निम्न, व निम्नो स्तरे

[illegible][illegible][illegible]

भाउछासगासं, विद्रुओ समेण पंथेण सणियं २ भागओ भवसुधाए बुद्धकापोदीए, एयरस तुळो इयरो भणिओ-म मए
 भणियं को चिरेण छट्टु पा एहिथि, मए भणियं-बुद्धं आपोव्वथि, जेण भाणीयं वस्स विष्णा, इयरो पाविओ,
 एसा दपपरिहणा, भावे विद्धंवरस वणणओ-बुद्धुवात्थाणीएहिं सित्थगरेहिं जाणसं बुद्धत्थाणीयं चारिसं अविराहवेहिं
 कण्णगत्थाणीया सिद्धी पाविपयसि, गोवसत्थाणीओ मणूसमथो, वओ चरित्तस मगो जम्भुओ जिणकप्पियाण, ते भग
 पंथो संपयणधिरसंपज्जा दपत्थिकासमावावरविसर्गवि वस्सगोणं कळंति, वंको येरकप्पियाण सवस्सगाववओउसमो
 मगो, ओ भओगो जिणकप्पसस तं मगं एहिज्जइ सो बुद्धमद्वानियं चारिसं विराहिकण कण्णगरथाणीयाए सिद्धीए
 अणाभागी भमइ, ओ पुण गीयत्थो दपत्थिकासमावावरसुं सयणाए जयइ सो संज्जनं अविराधिष्ठा वधिरेण सिद्धि
 पावेइ १ । इयाणिं वारणाए पिसओयणसहाएण विद्धतो-जइहा एगो राया परचक्कगमं अट्टरागव व जाणोछा गामेहु

१ भागुवसकासं विदीवः समेव एका वहीः २ भागयोभक्तया बुद्धकापोमा पृथक्से तुलः, इतरो भसिठा-म मया भक्तिं कीर्तयेव कहु वाग्धरादीसि
 मया भक्तिर्द-बुद्धमावत्तमिस्ति वेदाभीर्द वकी इया इतरो वादिता बुया इत्यपरिहणा, माहे वदन्त्यसोपवय-बुद्धुवत्थानीयेः दीर्घकीराजसं बुद्धवत्थानीव
 कावेवमसि रायवदिता कन्धकत्थानीया सिद्धिः भाग्यमेति गोबुद्धवत्थानीयो भगुवमवः वदन्तीवस मगं कहुको जिणकप्पिकावो ते भगवन्ता संहनवदसि
 संपन्ना इत्येवमवत्थानीयाएहिं कसमपि वसयेव वदन्ति वक्ता व्यतिरक्थिकावो गोवर्णयवादा वसमो मगो योयोयो जिणकप्पसस तं मगं प्रसिपयते स
 बुद्धवत्थानीयं वारिर्द विराज्य कन्धकावत्थानीयायाः सिद्धेरवायापी भवति, वा तुकादीयो इत्येवमवत्थानीयाएहिं वदन्ता वदते स संयमं अविराज्याधिरेव

विद्धि प्रयोसि १ । इयाणीं वारणां विपमोदवदयवेव वदन्ता-यधिको राया परचक्कगममन्तुगागतं व जाणा भागेहु

पासायसाणीओ संजमो पहिचरियबोसि भाणचो, एणेण साहुणा सावासुकसवहुळेण ण पहिचरिओ, सो घाणिणिणीव संघारे हुकसमापण जाओ, जेण पहिचरिओ अकसओ सजमपासाओ भरिओ सो पोपाणसुहभागी जाओ २। इयाणिं परि-हरणाए हुककाएण दिव्हतो भण्णइ-हुककाओ नास हुकसवहास्सकावोदी, एगो कुळपुजो, सस्स हुवे भगिणीओ अण्णयामेसु वसंति, तस्स पूया जाया, भगिणीण पुजा तेसु वयपवेसु ताओ दोवि भगिणीओ सस्स समगं वेव परियाओ आगयाओ, सो भण्णइ-हुक अरणीण क्खरं पिसं करेसि !, वखेइ पुवे पेसइ, जो स्रेयण्णो तस्स दावामिचि, गयाओ, पेसिया, तेण वेसिं दोण्हयि पइया समपिया, वखइ गोठळाओ हुकं भाणेइ, ते कावोदीओ गहाय गभा, ते हुकसवइए भरिऊण कावोदीओ गहाय पइनियता, तस्य दोळिय पंथा-एगो परिहारेण सो व समो, चित्तिओ तज्जुएय, सो पुण विसमसाणुकटापहुळो, तेंचि एगो वज्जुएण पडिओ, तस्स अकसुहियसस एगो मवो भिण्णो, तेण पव्हंतेण चिइओचि भिण्णो, सो चित्तिक्कओ गमो

१। मासारक्यादीस। संजम। मतिचरैउज्ज इज्जपणः एकेव साहुणा उज्जसोभयवहुळेण भ मतिचरैता स वसिन्नावेव संघारे हुकसमाव वयः देव मतिचरैतोव्हाता संजममासाणे उता व निर्वान्णुजवागी जातः २। इयाणीं परिहरणया हुकसवेव उज्जसो भयवते-हुकसयाये भाम हुकसवइए कयोदी वइः हुकपुजाः क्खरं इ मतिचरै उज्जसाम्भयवोवहाता, क्खरं इदिता जाता मतिचरोः सुवो जायो वइः पणुयो। ते इ वसि पापिन्नी तेव सममेव चरिक्के जायते स वसि-इवोरिद्वो। क्खरं मिय कयोसि ! क्खरं सुवो भेयवत्तं भः केवइकादी वासासीसि मते भिण्णी तेव ताव्वां हाप्पामसि वटो समसिंयो क्खरं पोहुक-हुकसाम्भय वी कयोदी पुदिता वयो वी हुकसवटो पूसा जायोओ पुदिता मतिचिभइओ ताव वी पण्णयो-एका परिहारेण (जामवेव) स व सम, सिदीव क्खुळेण स हुकसिंजमसाहुकसवइएहुकः कयोक्क क्खुळना मतिचतः कसारजापिउज्ज (ज वसिउज्ज) वुळो वटो सिवः, तेव पवता दिदीवोउसि भिजा स चित्तिक्के गमो

भ्रातृव्यसगासं, पित्रो समेण वंधेण सणियं २ आगभो अकनुयाए बुद्धकानोदीए, एयरस सुद्धो, इयरो भणिभो-न्न मए
 भणियं को चिरेण छट्ट पा एहिचि, मए भणिय-बुद्धं आपोहचि, जेण आणीयं सस्स विष्णा, इयरो पादिभो,
 एसा दपपरिहणा, माये दिहवस्स वयणओ-कुल्लुवत्थानीयहिं तिरयगरेहिं आणत्तं बुद्धत्थानीयं चारित्तं अविरादंतेहिं
 कम्मगतत्थायीया सिद्धी पापियपचि, गोवत्तरयाणीओ मणूसभवो, तओ चरित्तस्स भगो सज्जुओ ज्झिणकप्पियाण, ते भग
 वंओ संबयणधिइसंपण्णा दमस्सित्तकालभाषायइपिसमपि चस्सगणेणं वधंति, वंको धेरकप्पियाण सवस्सगायववओऽसमो
 भगो, ओ अजोगो ज्झिणकप्पस्स तं भगं एहिउज्जइ सो बुद्धयवद्धाणियं चारित्तं विरादिकण कण्णगतत्थानीयाए सिद्धीए
 अणाभागी भयइ, ओ पुण गीयत्थो दमस्सित्तकालभाषायइसु जयणाए जयइ सो संज्जमं अविराधिच्चा अचिरेण सिद्धि
 पायेइ ३ । इयाणिं धारयाए विसमोयणत्ताएण दिहंओ-ज्जहा एगो राया परचक्कागम अदूरागय च ज्ञाणेच्चा गामेसु

१ मातृकसकासं दिदीवः समेन यथा कथैः २ आगतोऽभूत्तया नृपयकाशोक्ता पृथक् संवृताः, इवरो भस्मित-भ भवा भस्मित कश्चित्प कसु पाऽऽवादीति,
 भवा भस्मित-नृपयमात्रमवमिति, वेदाधीनं त्वको वृत्ता इवरो चारिका, एसा मज्जपतिइत्ता, माये इत्थत्थलोएव-बुद्धुइत्ताधीयोः दीयकौत्ताप्यत्तं बुद्धवत्ताधीय
 चारिकमस्सिराधचिदिः कम्मकमज्जानीया सिद्धिः मासुभ्येति गोऽकुल्लवत्ताधीयो मणूसभवः सवत्तमस्सिक्क भगो अजुको जिनकप्पिकानो, ते भगवत्ता संबयनचरित्तं
 संबजा मज्जयेप्रकाशमावएहिममसि सवत्तोव मज्जति, एका अचिरकप्पिकानां एतेसर्वापवादाः असमो भगोः योऽभ्येसरो जिनकप्पस्स तं भगं प्रतिवचते स
 बुद्धपरत्ताधीयं चारित्तं तिराय कम्मकाशानीयायाः विदेत्ताभागी भयति चः पुत्तादीयो मज्जयेप्रकाशमावएत्तु यवमया यवते स संबयन चरित्ताध्याधिदेव
 सिद्धि मायेति ३ । इयाणीं धारयाए विसमोऽवत्तवत्तकेन इत्थत्थः-यथैको राजा परचक्कागममदूरागतं च अण्णा मायेसु

पुष्पदधिमक्खमोच्चाइसु विसें पक्खिस्सपावेइ, आणि ष मिह्मपाणिपाणि पाविस्सत्तागार्हणि तेसु य जे य रुक्खसा पुष्पफलोपगा
 ताणियि विसेण संओएऊण अवकंठो, इयरो राया आगओ, सो तं विसमाधिय आणिकण पोसावेइ सधाधारो—ओ
 एयाणि मक्खमोच्चाणि तत्तागार्हसु य मिह्मणि पाणिपाणि एएसु प रुक्खेसु पुष्पफलाणि मिह्मणि चवमुंअइ सो मरइ, आणि
 एयाणि स्सारकडुयाणि दुणापाणिपाणि चवमुंअइ, जे सं पोसणं सुणिजा विरया ते जीविपा, इयरे मत्ता, एसा दपधारणा
 भावधारणा (ए)दिहवत्स चवपाओ—एवमेव रायत्थानीएहिं तित्थगेरहिं विसन्नपाणसरिसा विसयसि काऊण वारिया, तेसु
 जे पसत्ता ते अइणि जम्मपामरणाणि पाविहिंति, इयरे सत्ताराओ चत्तरंति ४ । इयाणि नियसीए दोणहं कप्पायाणं पढनाए
 कोटियकप्पाए दिह्वो कीरइ—एगम्मि णयरे कोटिओ, तस्स साजाए पुत्ता जुणंति, सत्थेगो पुत्तो महुरेण सरेण गायइ,
 तस्स कोटियत्स पूया तेण सस संपक्कमा, तेण भण्णइ—तत्सामो जाए ण णज्जामुत्ति, सा भेणइ—मस ययसिपा रायकप्पणागा,

१. इयवविमक्खमोच्चाणिइ विसें पावेयसि पावि ष मिह्मपाणिपाणि वारीयत्ताकादीसि तेसु ष दे ष इत्ता दुप्पकमोएयात्तम्भसि दिसेव संयोरवत्त
 मत्ता इवरो रायाभयसः । स सं विपमासिं वत्तावा वोपवसि स्सम्भावासे—य पूणादि भयपयोच्चादि वत्तावादिषु ष मिह्मदि वादीपाणि एतेषु ष अइसु
 दुप्पकमसि मिह्मदि एएसुदे ष विवते, जण्येयाणि स्सारकडुकादि दुर्गन्धजानीपाणि (तामि) एएसुं ये ता पोसण सुत्ता विरज्जे जीविता, इवरे वृत्ता पूरा
 इयवत्तावा मत्तवत्तम्भ इत्तम्भलोपणा—एवमेव एत्तम्भानीसेकीरेकीरिपाट्ठपाणसायसा विवपा इत्तिऊत्ता वारीया, तेसु पे पावकमत्ते अइसि जम्ममरणादि
 पावकमिह इवरे संसाराए वत्तरमिह ४ । इयादी मिह्वी इयोः कम्मयोः पयसावा कोटिकप्पया इत्ताया विपदे—एकीसिहवरे कोटिका तस्स साज्जावा
 पूरा वयसिह वीरेयो पूरां महुरेण कोटि पावसि तस्स कोटिकप्प दुविता तेव जसे संपक्कमा, तेव भववदे—वत्तावाो पावव पावावेइ इति, ता
 यवदि—मस वयत्ता रावकप्पणा

धीए समं सगारो जहा दीहिधि एकमज्जाहि होययति, सोडहं सीए धिणा ण वच्चाभि, सो भणइ—साधि आणिअव, तीए कहिदं, पटिससुय चडणाए, पहाविधा महत्तए पचूसे, तस्य केणधि चगगीयं—‘अइ पुछा कणियारया चूयय ! अहिमा समयमि पुछंमि । शुह न समं पुछेव अइ पचंता कटंति वमराई ॥ १ ॥’ कयकम्, अस्य व्याख्या—‘यदि पुच्छिताः क !—शुत्सिताः कणिकाराः—पृथग्विधेयाः कणिकारकाः चूत एव चूतकः, सञ्जाया कन्, तस्यामन्त्रण हे चूतक ! अधिक-मासे ‘पोपिसे’ शब्दित सति तव ‘न समं’ न समर्थ न शुक्लं पुच्छिषुं, यदि ‘मत्सन्तका’ नीचकाः ‘कुत्सायामेव कन्’ धुर्यन्ति ‘वमरकानि’ अशोभनानि, ततः किं त्वयाऽपि कर्तव्यानि ?, नैव सर्वाभ्याय इति भावार्थः ॥ १॥ एवं च सोचं राय कृष्णा विवेइ—एस चूओ वसतेण चयाहओ, अइ कणियारो रुक्खाण असिमो पुच्छिको तवो तव किं पुच्छिएण चसिमस्स ?, ण सुमं अदिदमासपोसणा सुया ?, अहो ! सुहु मणिय—अइ कोळिणिणी एव करेइ तौ किं मयधि कायवं ?, तयणकरंइओ पीसरित्ति एएण छउंण पडिनिपका, तदिमस च सारंसरायपुच्चो दाइययिप्परओ सं रायाण सरणमुवगओ, रणणा य से सा दिष्णा, इहा आया, तेण ससुरसमणेण दाइए णिज्जिकण रज्ज लद्ध, सा से महादेवी आया, एसा दवणिमयी, भाव-

१ तदा कसं सुदेतो यथा ब्रह्मज्ञानोपेकमाशोभ्यो मयितव्यमिति तदहं तदा शिवा न ब्रह्मणि स मयति—साऽभ्यानीयता, तथा कथित मसिञ्जव चात्रया मयादिता महसि मापूसे तव देवापुत्रीतं—। एवं च शुभा रात्रकल्पा विन्यायति—एव चूओ वसन्तेनोपाकृत्यः यद्दि कर्मकारो वृक्षाणामन्मः शुचिव सतस्तव किं पुच्छितेनोपमस ? न त्वयाऽपिकममसपोसणा शुचा ? अहो ! मयितं—यदि कोळिकी एव करोति तथा किं मयाऽपि कर्तव्यं ? रत्नकरवडो पितृसुत इत्यत्र पठेन मसिमिहण, शिरेसे च कामान्तरावपुचो धायाएयादिक रात्रार्थं मापुमुपगतः, रात्रा च तस्मै सा वृषा, इहा जाता, तेन अङ्गुरसममेव रात्रायाद् निर्दिष्ट रात्र कर्तव्यं सा तदा महादेवी जाता एषा मयविहृतिः ।

णिपयन्ती पृच्छति तस्य तद्वचनम्—कृष्णमस्तथाणीया साह्रं भुज्जत्थाणीयसु विसृज्यसु आसज्जमाणा गीतरथाणीय एव आपरिपुण
 श्वे समनुसिद्धा णियसा से सुगई गया, इयरे पुगइ गया । विविधं वदाहरणं दधभायणियसत्ते—एगंमि गच्छे एगो तरुणो
 गहणधारणासमत्थोच्छिक्कावं से आयरिया वहुवर्धिति, अण्णया सो असुद्धकम्मोदएण पट्टिगच्छामिच्च पट्ठाविओ, णिग
 च्छंते य गीतं सुणेइ, तेण भंगलन्निमिच्च त्ववओगो विओ, सस्य य तरुणा सूरसुयाणा इमं साद्विणिय गायति—‘वरि-
 यवा य पइण्णिंया मरियवं वा समरे समत्थएण । असरिसज्जणजहावा न हु सवियया सुल्लवसूयएणं ॥ १ ॥’ अस्याक्षर-
 गमनिका ‘वरित्वया वा’ निर्वाहव्या वा प्रतिसा मर्यय वा समरे समर्थेन, असद्वसज्जनोत्ताया नय सोदव्याः सुल्ले प्रसू
 तेन, सया केनचित्त्तमहात्मनैवत्तंवापुक्कं—‘उज्जा गुणीयजननी’ ज्ञननीमिवाऽऽर्यामत्तन्तमुद्धदयामनुवर्तमानाः । तेज
 स्विनः सुखमसूतपि संत्यजन्ति, सत्यस्वितिव्यसनिनो न पुनः प्रविशाम् ॥ १ ॥’ गीतियाए भावथो जहा—केइ लज्जसा
 सामिसंभाणिया सुनहा रणे पइारओ विरया भज्जमाणा एणेण सपक्खवसायलंविणा अक्काखिया—ण सोदित्सइ पट्टित्पहरा
 गच्छमाणासि, सं सोवं पट्टितियसा, से य पट्टिया पट्टिया पराणीए, भगं य सेहिं पराणीए, सम्माणिया य पट्टुणा, पच्छा

१ यत्पट्टित्पणी एवमन्वोपपन्नः—अन्वत्तमाणीयाः सायथाः पूर्वकामादीयेषु निपयेषु आसज्जमाणा गीतरथाणीयेभाचार्येण ये समनुगृहिता निवृत्ताश्चे सुपार्थि
 मस्तथा इतरे इतीति कथाः । द्वितीयमुदाहरणं दधभायविषयके—एकस्मिन् पच्छे पक्खसमये प्रादुज्जयात्तायामर्षं इतिवृत्त्या कथाचार्यो वर्तयति यत्परा सोऽनुप
 कर्त्तोपदेव प्रद्विपक्खमसीति प्रवर्णितः निर्गच्छंज वीरं वृत्तोति तेव महकमिस्सिउपुपवोमो वृत्ताः तत्र च वत्थमाः पूरुपाव इत्यं गीतिका पावपि—गीतिकाया
 माभायो वत्ता—वेत्तिवत्तपपच्छाः कामिस्समाधितः सुमया रथे प्रादरातो विरता भस्मय पूदेव उपपन्नपक्षोऽवकाशिनः रत्तिका—य सोमिप्यय पटित्तद्वारे
 पच्छन् इति उच्यते यत्पट्टित्पणी, से य पट्टित्पणी पट्टिताः पराणीके, भगं य सेः पराणीके, अन्वत्तमाणीया इत्युक्ता वत्ताए, * व्या.

सुभद्रयायं सोमंति यद्वमाणा, एषं गीयस्यं सोचं तस्म साहुणो विंता आया-एमेव संगामरथाणीया पद्मज्जा, अह तओ
 परामज्जामि सो असारिसअयेण हीरिससामि-एस समणगो पच्चोगल्लिओसि, पच्चिनियचो आओइयपपडिक्कंतेण आयरियाण
 इच्छा पडिपूरिया ५ । इयाणिं जिंदाए दोणइ कणगाणं विइया कण्णगा चिसकरदारिया उदाहरण कीरइ-एग्गंमि णयरे
 राया, कण्णोसिं राइणं चिससमा अत्थि मम णत्थिचि आणिकण महइमहाडियं चित्तसमं कारेकण चिसकरसेणीए
 समप्पेइ, ते चिचेत्ति, तस्सेगस्स चिसगरस्स पूया भसं आणेइ, राया य रायमग्गेण आसेण वेगप्पसुक्केण एइ, सा भीया
 पसाया किइमवि किइया गया, यियायि से साहे सरीरचित्ताए गओ, तीए तस्य कोट्ठिमे वण्णपुहिं मोरपिच्छं छिदियं,
 रायायि सरथेय एगाणिओ भक्कमणियामो करेत्ति, सावि अण्णाच्चिसेण अउअइ, राइणो तस्य दिट्ठी गया, निणहामिचि
 इत्थो पसारिओ, णइा पुक्कत्ताविया, तीए इत्थिं, भणियं चउणाए-तिहि पाप्पहिं आसवओ ण ठाइ आव चवत्थ पाय

१ सोममे सुभद्रयायं वदमाणाः पूर्वं पीठिकार्यं श्रुत्वा तस्म साधोविभवा ज्ञाता-एवमेव संगामरथाणीया पद्मज्जा यद्वि तदाः परामन्वे जदाअसदसन्ननेन
 हीरसे-एव समज्जाः सल्लगावित्थ इत्थि, शीठीइइत्थ आओकिठमडिक्कत्तेनाआवाग्गमिच्छा प्रसिप्परीता ५ । इत्थमी तिप्पाया इयोः कन्धयोहिंतीया कन्धका
 चिसकापारिओदारायं चिचते-एकविशप्पं नणो राइा अन्नेयो रायां चित्तसमाशक्ति मम बाळीतिं गाल्हा महत्तिमहाअर्थं चिससमां कारयित्वा चिसकरसेण्ये
 समप्येपत्तिं ते चिसयमिठ तदेकस चिसकत्ता इत्थिवा मज्जमावपत्तिं राइा च राइमग्गेवायेव वावता यमि सा भीया पकायिता कयमपिं सुत्तिवा गत्ता,
 रितायि तत्तावता अरीरचित्तायै यत्ता यत्ता तत्त अन्तिमे वर्यकेमपूरयित्वा चिचित्त राइाअयि तद्वदेकपडी चहुंमणिक्याः करोत्ति साप्पम्यविचयेव तिष्ठति,
 रम्यत्वाय रविताया पुक्कत्तामिडि इत्ताः प्रकाशिता, यत्ता इत्थिं, मत्थिं चत्ताया-विधिः पारीरासपुक्को न तिष्ठति वावत्तुयं पादं ५ तत्तायायार्द्रं प्र०

मंगसीए शुभंसि छद्मो, राया पुच्छइ-किहचि?, सा भणइ-अहं च पिठणो भव आणेनि, एगो य पुरिसो रायमगो भासेण
 वेणप्पमुक्केण एइ, ए से विष्णुणं किहवि कीचि भारिज्जामिसि, सत्याहं सएहिं पुण्णेहिं अीयिया, एस एगो पाओ, पिरओ
 पाओ राया, तेण चिससक्काण चिससमा धिरिका, तथ इकिंके कुञ्जुपे षडुआ चिससक्का मन चिया इकओ, तससवि
 छसिओ चेष भागो दिओ, तइओ पाओ मम चिया, सेण रावडिय चिससमं चिसतेण पुवविट्ठ निठ्ठिधियं, संपइ ओ
 था सो वा आहारो सो य सीयओ केरिसो होइ?, सो आणीए सरीरविंसाए जाइ, राया भणइ-अहं किह चवटयो पाओ?,
 सा भणइ-सबोचि ताव चितेइ-कुओ इत्थ आगमो मोराण?, जइवि ताव आणिविड्डयं होअ सोचि ताव दिठ्ठीए निरि-
 क्सिअइ, सो मणइ-ससयं मुक्खो, राया गओ, पिठणा जिनिए सा परं गता, रण्णा वरगा पेसिया, सीए पियामाया
 मणिपा-देहं ममंति, मण्णइ य अगहे दरिदाणि किह रण्णो सवटियारस्स पूयं काहामो? दयस्स से रण्णापरं मरियं, दासी

१ मंसंयज्जा लससि कम्म, एता दुक्कडि-कम्मसि ? एा मण्ठि-अहं च सिंहे मज्झमावसासि (जम्मवए छदा) एकम पुज्जे एावमायेअवेय पाव
 एावमसि (पावएइ) य एका सिंहेन कम्मसि कीकए मारविष्णुमीसि तज्जहं जके पुण्यदीविका पूव पुक्क गतः । दिदीया दासो एाव वेव विहवरो
 मण्ठिअवसासि मिरिका लंकेकेमिअइ, कुइये वुक्काभिवक्का मम सिंहेककी एकापयि तावादेव धामो वृथा, वृदीया पापो मम सिता, सेव रावकुडीया
 चिससमा चिसक्का पुण्यसिं मिरियं, समसि यो वा स पावएरा ए च सीयका कीटयो भवसि ?, ए(य)एावमोते सरीरविम्वदे जाठि एावा भवसि-अहं
 कव च्छुपं, पादा सा मण्ठि-अवोअचि तावविम्वयसि-कुओअजासो मण्णुएणं ? जयवि तावदावसिओ मदेव तदापि तावपुवया विट्ठरवते ए मण्ठि-ससं
 वृधे, एावा एताः सिठरि जिनिते एा पुहं भवा एावा वरकाः मेसिया। तज्जा मण्ठापिठटी मसिठटी-एव मज्झिमसि, मण्ठिअवमो-अहं वृदेएगा कयं एावः
 एावरिवाएव वृदा कुमो? मण्ठेन एका एावा पुहं वृत्तं एावी

धं ऽणाय सिक्खायिया-ममं रायाणं संपाद्विती अक्खाणयं पुच्छिक्कासि जाहे राया सोतकामो, आ सासिणी राया पयद्वर किञ्चि
 णाय अक्खाणयं कहेदि, भणइ, कहेमि, एगस्स भूया, अउंमणिज्जा य जुगव विजि परगा भागया, दक्खिण्णोणं मासि-
 भासिपितीहि तिण्णयि दिण्णा, अणसाओ भागयाओ, सा य रसिं अहिणा सइया मया, एगो तीए समं दहो, एगो अण
 सयं पइदो, एगण देवो आराहिमो, तेण सअीयणो मघो दिण्णो, चज्जीयायिया, ते सिणिगि वयद्विया, कस्स दायवा !,
 किं सका एका दोण्ह तिण्हं या दावं ? वो अक्खाहसि, भणइ-निइइया सुवामि, कइ कहेहामि, तस्स अक्खाणयस्स
 कोइइहणं चित्थियदियसे तीसे वेप पारो अणचो, ताहे सा पुणो पुच्छइ, भणइ-अण चज्जीयायिया सो यिया, ओण सम
 चज्जीयायिया सो भाया, ओ अणसणं पइदो तस्स दायवसि, सा भणइ-अण कहेदि, सा भणइ-एगस्स राइणो सुवण्ण-
 कारा भूमिभरे मणिरयणकवज्जोया अणिगच्छंता अतेवरस्स आभरणगणि पक्काविज्जति, एगो भणइ-का चण पेला वइइ !,

१ वाववा विविता-सो राजाव संवाद्वन्दी पुच्छेइरा राजा सपिण्णमाः वाववामिदि ! राजा प्रवहेइ किट्ठिवावइममानके कयव मयसि-कय
 वामि एक्कज पुद्धिवा अक्खदीयाअ जुगवमघो वरका भायवाः वाविण्येव माणुभायविमुमिदिमग्गेमघेइए ववा ववता व्यावाः सा अ राजावदिवा इहा सुवा,
 एक्कसया समं द्वावा पुत्तेअवणमुपजिहः एक्केव देव आराहए देव सीदीवो मज्जो इवा, वज्जीविता ते मघोमघि वयक्खिवा कइए वावव्या !, किं वाववा एका
 दावया विअरो या दावं दवावयाहि, मयसि-निइइया कवीमि कस्से कययिण्यामि ववाव्यामिकस कीएइअेन दिदीवदिवसे वसावेव पाये इवा, ववा सा
 पुनः पुच्छसि मयसि-देवोवज्जिवा स विवा येन समजुवज्जिवा स भावा वोअवपमं मणिरइवा वावव्येहि, सा मयसि-मयवइ कयव, सा मयसि-एक्कज
 राजः सुवद्वकारा मूमिगुदे ससिस्सवउवोवावा वविण्णवज्जोअववागुराए आभरणकमि कुर्वंमि, एको मयसि-का पुनर्वेका वदीते ! * ववववाओ म + पइदो म •

एगो भणार-रही पहर, सो कहै जाणार !, जो न चंद न सूर पिछार, सो अरसादि, सा भणार-नदाराया, विविपरिण
 कहैर-सो रचितभक्तणेण जाणार, अण्यं अमसादिति, भणार-एगो राया ससस रुपे पोरा जयदिया, सेण मगपाए परिम
 पिउण समुह सुहा, से किछिरससवि सचछविया, एगेण विहा मजुसा, गदिया, विहादिया, मजुसं पेल्ह, तांर सुदिउया-
 कहरस्यो दिवसो सुहाण !, एगो भणार-वतरयो दिवसो, सो कह जाणार !, सहय भीषदिण कर-वसस पाजगभजरो ते
 जाणार, अण्यं कहैर दो सवसिणीयो, एकाए रयणाणि भयि, सा रयरीए न विसंभर मा दरेजा, तभोउगाए जराथ
 निरुसमंसी पविसेंसी य पिछार ताथ पहर छोडूण ठपियाणि, ओतिसे पदयो, रयरीए फिर नान दतिन रयणाणि सरय
 द पदयो ओतिसे, रयरीए नाथ हरियाणि, सो कह जाणार, ततिषए हरिजाणि !, विरए दिवसें भणार-सो काय
 मनो पदयो, तस्य ताणि पदियासाति हरिपसु नाथि, अण्यं कहैरि, भणार-एगसस रयणो वसतिरि पुरिसरयणाणि

१ एको भणारि-रावेकं वते ए कय जाणादि ! न बसार् न सुहे देकते, साकपादि सा मवति-निदिका रितांविचले कयवि-न रास-नये
 जाणसि जाणसिआदीसि मवति-सुखे राजा सकं श्री श्रीगुरुकासिदी देव मजुपावा प्रभिय ससुर भिभो दी विधीबोलापुण्डिका रुकेन राजा मजुपा
 भुदिता इरादिआ मजुपी देकते राजा भुदी-कसिओ विचहा भिभुओ ! एको मवति-मजुपी रिचहा : स कय जाणादि ! कय रिदीवरिदे कयवि-न
 मजुपावादेव जाणासि जाणर कयवि-दे सपण्णी कयसा राजादि कति सा इतरक न दिहायदि मा इतरि कलेउया पय विप्यममणी प्रभियानी न
 देकते तस बदे विरसा जाणिवानि, कयसिओ यदकः इतरायादि रही जाणा इतरा राजादि कय न पदकोउयकिओ इतराया सावं इरावीति एए कय
 जाणादि ! कयसिओ इरावीति रिदीवरिचले कयवि-स कयसाओ यदकः तस जाणि मविमासने कलेउ न कति अण्य कय-दकक रास जाणादि
 इरसाजादि. • कहैरि म

१०-नेमिणी रहकारो सहस्सजोही तदेव विज्जो य । दिण्णा चवण्ह कण्णा परिणीया नवरमेकण ॥ २ ॥' कर्यं ।, तस्स
 रण्णो अइसुदरा धूया, सा केणपि विज्जाहरेण हहा, ण णज्झइ जुओडवि चिक्खिया, एण्णा भणियं-ओ कण्णगा आणेइ
 तस्सव सा, वओ नेमिचिपण कट्ठियं-अमुण विसं णीया, रहकारेण आगासगमणो रहो कओ, सओ चचारियि तं विवळ
 गिरुअ पहायिया, अस्मि(स्मि)ओ पिज्जाहरो, सहस्सजोहिणा सो मारिओ, तेणवि मारिज्जेण दारियाए सीस छिअ,
 पिअेअ संदीवणोसहीहिं चक्खियायिया, आणीया घरं, राइणा चवण्हवि दिण्णा, दारिया अणइ-किह अहं चवण्हवि
 होमि ।, तौ अइ अणि पविसामि, ओ मए समे पविसइ तस्साहं, एव होवसि, तीए समं को अणि पविसइ ।, कस्स
 दासवा ।, वितियदिणे अणइ-पिमिचिण । निमिसेण णाय ज्झा एसा ण मरइसि तेण अरमुवगाय, इयरेहिं निच्छिय,
 दारियाए विवड्डाणस्स हेहा सुरंगा खाणिया, तए ताणि चियगाएणुवण्णाणि कट्ठाणि दिण्णाणि, अगाी रहओ आहे ताहे

१ ठववा-भैमिचिकेए एयमरः सहस्रयोही तदेव वैज्जः । इहा अणुभ्यः कम्मा परित्थिता नवरमेकेन ॥ १ ॥ कर्यं ।, तस्स एयोडविमुत्तरा हुहिता सा
 केणपि विचारयेअ हहा न भायते इतोऽपीशिता राजा भवित-यः कण्णकामावयवि तस्मैव सा ततो भैमिचिकेन कट्ठियत-मन् इति सीता रचकारेण
 आकटागमनो रचः कृता ततश्चकारोऽपि तं विवळ मयाविताः अगमागतो विचारयः सहस्रयोहिना य मारिषः, चेकारि मार्यमात्रेन दारिकायाः सीसं
 छिअ वैतन संदीवणोवयोदीशिता, आनीता एव एता अणुभ्योऽपि हवा दारिका मलसि-कचसाहं अणुभ्योऽपि मयामि ।, तद्वदमार्गं मयिगामि, यो मया
 समं मयिगामि तस्मात् एव मरइसि तस्मा समं कोऽपि मयिगामि । कचो दावन्वा । द्वितीयदिने मय्यति-भैमिचिकेन निमिसेन ज्ञातं पदैया न मरिच्यपी
 छि ठववापुणव, इतरेव दारिका विवाक्यादस्मादस्याए सुरगा खाणिता, तत्र ताणि विविकानुकरवणीनि काट्यानि दयादि मयी रचितो पदा तदा

एंगो भणार-रखी घट्टर, सो कहं जाणार !, ओ ण वद ण सूरं पिच्छर, सो अक्खादि, सा भणार-णिदाइया, विविचदिणं
 कोइ-सो रविअंभसणेण जाणार, अण्णं अक्खादिदि, भणार-एंगो राया ससस धुपं चोरा जघाडिया, ठेण मज्झमाए पक्खि
 विक्कण समुदं सुवा, से किच्चिरससवि चच्छाडिया, एंगेण विद्वा मज्झसा, गहिया, विद्वाडिया, मणुस्से पेच्छर, ताहे पुच्छिया-
 करयो दिवसो हुत्ताण !, एंगो भणार-वत्थरो दिवसो, सो कहं जाणार !, तहेव पीयविणं कोइ-वत्थस च्वात्तयज्जरो वेण
 जाणार, अण्णं कोइर दो सवचिणीओ, एकाए रयणाणि अरिप, सा इयरीए ण पिसंभनइ मा होत्ता, तओत्तणाए ज्जत्थ
 णिक्खसमंती पविमंती य पिच्छर साथ पदए ओहुण ठविणाणि, ओत्तिचो पदओ, इयरीए चिरहं नाव हरिं रयणाणि तहेव
 य पदओ ओत्तिचो, इयरीए णायं हरियाणिचि, सो कहं जाणार, जत्तिचए हरिजाणिचि !, विहए दिवसे भणार-सो काय
 मनो पदओ, तस्य साणि पविमासवि हरियसु णरिप, अण्णं कोइहि, भणार-एरासस रण्णो चचारि पुरिसरयणाणि

१ एको मज्झि-राजिबंजसे ए कवं जाणारि ! न जज्जमं न सुत्तं मेवते वरत्तकसवि सा भवति-विदिता विदीवनिवसे कयरदि-स एत्थमज्जमेव

जाणारि सात्थरत्तकसविदि मज्झि-एको एत्ता वरत्तं दो यीगुणज्जासिदी वेव मज्झमायं पविचय समुदं विचो दो कियदिजेजायुण्णकिर्यो, इहेव एता मज्झमा
 एताया अक्खाडिया मज्झमा मेवते एता एता-कसिचो विवसा भिसवो !, एको भवति-णुयो विवसाः ए कय जाणारि वरत्तं विदीवदिसे कयपदि-एक
 मज्झमेव जाणारि अक्खए कयपदि-इ एतायो पदका जाणि एभिज सा इयरीए न सिज्जममि मा इयरीए जठोत्तववा पय विक्कममज्झी मज्झियन्नी न
 जाणारि ! अक्खिसे इतावीदि विदीवदिसे कयपदि-ए कायमयो पदक, एव तादि मज्झिमासमे इवेण न एभिज अक्खए कयप-एकए एत्थमज्झमादि
 इत्थरत्तादि. २ कोइ म

'धं०-नेमिची रहकारो सहस्त्रओदी ठेव विजो य । दिव्या चवण्ह कण्ठा परिणीया नवरमेकण ॥ २ ॥' कथं ? तस्स
 रण्यो अन्नसुंदरा पूया, सा केणपि विज्याहरेण हवा, ण णज्झइ कुभोडपि विविसया, रण्णा भणियं-ओ कण्ठाग आपोइ
 वस्सेय सा, सओ योमिचियण कहिय-अमुग विस पीया, रहकारेण आगासगमणो रहो कओ, सओ चत्तारियि ठं विव
 गिऊण पहायिया, अम्मि(म्भि)ओ विज्याहरो, सहस्त्रओहिणा सो मारिओ, सेणधि मारिज्जेण दारियाए सीसं छिन्नं,
 यिजेण संजीवणोसहीहिं जजिययायिया, आणीया परं, रावणा चवण्हवि दिव्या, दारिया भणइ-किइ अइ चवण्हवि
 होमि !, हो अइ अणि पयिसासि, ओ भए ससं पयिसइ तस्साई, एव होवचि, सीए ससं को अणि पयिसइ !, कस्स
 दायापा !, विचियदिणे भणइ-णिमिच्छिणा निमिसेण पाय जहा एसा ण मरइचि देण अज्जुवगयं, इयरोहिं निच्छिय,
 दारियाए विज्याहणस्स हेहा सुरंगा खानिया, तस्य ताणि वियगाएणुयण्णाणि कट्ठाणि दिवणाणि, अगगी रहओ जाहे ताहे

१ ठावपा-भैमिचिके रथभरः सहस्रवोधा वनेव वैद्यसः । एषा जगुर्भ्यः कन्धा परिकीटा बभरमेकेव ॥ १ ॥ कथं ? तस्स रावोडविमुत्तरा इहिया सा
 केवापि विद्यावरेण हवा न यापवे कुतोडरीजिता राणा भणितं-यः कस्यकामायवति तस्स सा, ततो भैमिचिकेव कथित-असं विसं भीता रथकारेण
 आकाशगमयो रवः कुतो तवभारारोडपि त विवस्य प्रजाक्षिताः अन्त्यागो विद्यावरः सहस्त्रवोधिना स मारितः, सेनापि सार्धसत्वेन दारिकयाः धीरं
 छिन्नं वीरव संजीवणोप्योजीक्षिता, आनीता एहं रावो जगुर्भ्योऽपि एषा दारिका मण्डि-कथमइ जगुर्भ्योऽपि मज्जामि !, तद्वहमाग्रे मक्षिसामि, यो भवा
 ससं मक्षिसिद्धि तस्सपं पूर्वं भवसिचि एषा सस कोऽपि मक्षिसिद्धि !, कसो दातव्या ? द्वितीयदिने सज्जति-भैमिचिकेव निमिसेन शार्दं यथेया न मरिष्यती
 हि तदासुपगतं इतरदेव परिक्रमा विद्यास्थापसावसाए सुवहा पारिता, तत्र ताणि विविकजगुर्भ्योऽपि काट्यानि दद्यादि अग्री रक्षितो यथा तदा
 • सा कन्धा दातव्या २०

धाणि सुतगाप, निस्सरिवाणि, सस्स दिव्वा, अण्ण कहेहि, सा भणइ-एक्काए अधिरइयाए पणयं जंतिआए कइगा मणिपा,
 ताहे कयएहि वषएण दिव्वा, इयरीए पूयाए आविक्का, पत्त पणए ण चंय अधिपइ, एवं कइययाणि परिसाणि गयाणि,
 कइइयएहि मणिपा, सा भणइ-देमिसि, आप दादिया मइवी भूया ण सकेति अयणेंदं, ताहे साए कइइसिया भणिपा-
 अण्णेसि कयए देमि, मुयइ, ते निज्जंति, तो किं सक्का इया छिट्ठिं^१, ताहे भणियं-अण्णे परिसए चंय कइए पटापेंदं
 देमो, तेज्जि निज्जन्ति, तेचंय दायवा, कइ संठयेयया^१, अइ य दादियाए इया ण छिट्ठिज्जति, कइ ससिमुच्चर दायव^१,
 ताइ-ते भणिचवा-अन्नाचि अइ ते चंय कयए देइ तो अन्नेपि ते चंय कइए देमो, परिसाणि अप्रसाणगाणि कहेवीए
 विससे २ राया उम्मासे आणीमो, सवविणीओ से छिइणि मगांति, सा य विसकरदारिया ओपरणं पयिसिरूण एक्का
 निया विरापए मणिपए चीराणि य पुरओ काठ आयाण निंदइ-सुमं विसयरपूया सिया, एयाणि स चित्तिसंतिपाणि

^१ ही सुप्रका मिलठी वसे इया अन्नाकय का मन्ति-एकवामेवैकिया मकर लम्बा कइवी मारिगी वरा कयकेईनेव एवं। (कइवी) इतरका
 इदिवाइवैवी इवे मकरने देव इरासि, पूव कठिणवादि ववादि पाठानि कइकवादिमया मारिगी, सा भवति-इदानीं वि वावरादि का मइवीभूया न
 यवसेवे सिक्कासिपु, वरा वरा कइकवादिमिही मन्तिवी-अन्नाचयि कयकयइ इयाणि सुमतं तो भिज्जय, ताए कि कावो इयो तेज्ज^१। वरा (वरा) मन्तिव-
 वन्तो ईरवी देव कइवी कारिया इरासि ताववि भिज्जय, तावेव वाजवो कयं संकावविजयवी^१। यवा न इरिकावा इवी न विजेठ कयं वाजवाजुवर्
 इयव न्नाइ-वी मन्तिवमो-अन्नाकमयि मन्ति वावेव कयकयइ एवं वरा वयमयि तावेव कइवी इया, ईरवा-अन्नाकवाकवादि कयकयवा विससे ईवसे रावा
 वन्नाकयइ कादीवा। कयकयकादिमिक्काणि मार्गयिठि का न विक्करदारिका अवरवके मन्तिवैकादिवी विज्जयमयि मन्तिजुकादि न चीवरासि गुता। कयवा-
 यम्मायं विज्जयि-सं विक्करवदिवाइमिही। एवावि ते विज्जयमयि

धर्याणि आभरणाणि म, इमा सिटी रायसिटी, अण्णाओ वविओदिवजुअर्थसप्पसूयाओ रायभूयाओ मोणुं राया सुभं अणु
 यसर ता गयं मा कादिसि, एवं वियसे २ दारं सुक्केवं करेइ, सविटीहिं से कइवि णायं, ताओ रायाणं पापपट्टियाओ
 विज्जाविठि-मारिज्जिदिसि एयाए कम्मणकारियाए, एसा उवरए पविस्सिं कम्मणं करोति, एण्णा ओइयं सुय च, सुट्ठेण
 स मद्दादविपट्टो वट्ठो, एसा दवणिदा, भावणिदाए साहुणा अण्णा णिंदियओ-जीव ! सुभे संसार हिंठेणं निरयविरि
 एगईसु कइमवि माणुससु सभसणणवरित्ताणि उट्ठाणि, जेसिं पसाएण सबओयमाणणिओ पूयणिज्जो च, ता मा गवं फा-
 दिसि-अहा भइं वहुत्तुओ वत्तिमवरिओ ववि ३। दवगरिहाए पइमारियाए विठ्ठो-एणो मरुओ अज्झावओ, तत्स तठणी
 महिजा, सा वविपइसदेव करिंती भणइ-अइं काकाणं विभेमिचि, सओ ववज्झायनिवचा वट्टा दियसे २ यणुगेहिं गहिपहिं
 रक्खंति वविपइसदेव करोति, तयेणो वट्टो विठेइ-ए एस मुक्का जा कागाण विभेइ, असहिंया एसा, सो तं पट्टिवरइ, सा

१ वसन्तान्नारकादि च इयं श्री राज्ञ्यमी। अस्या वद्विरोधिकुलकाप्रसूता राजसुता मुक्का राजा लामजुवर्धने छद् एवै सा कृपा, एव विवसे २
 इतं कथाविद्या करोति सपत्नीमिलकणा वद कथमपि ताव ता रामे वादपठिता विजयपन्नि-मार्दवे एवया कर्मणकारिण्या, एयाऽप्यवरके मन्त्रिभ्यः कर्मैवं करोति
 राजा एवं भुवं च टुडेइ लका मद्दादेवीपट्टो वट्टो एया इवणनिन्दा, सावकिण्यावो साहुणाऽअस्या विभिदवचा-वीव ! एया संसार विवदमानेव वरकस्त्रियं
 मन्त्रिभ्यः वयमपि मज्झाएणे सभसवज्जाववारिजादि कथयामि येषां प्रसायेव सर्वलोकाणां सावधीयाः पूजनीयम्, तस्या एवं कृपा, यन्माइ वहुत्तुवदवमन्त्राभिरजो
 वरि १ इवयवदीपां पतिमारिकाया एवाम्ना-एको माण्ण्योऽभ्यापका, एसा तस्या मदेका, ता देवदेवपट्टि कुर्वती मयति-अइं काकेन्मो विभेमीति तव
 वयावापनिजुवदअमा भिवसे २ यमुमिः पुहेरीः एवपि देवदेवपट्टि कुर्वती, तवैकमावविन्त्यपति-येया मुय्या या काकेन्मो विरमयति, अथाद्विठेय।
 स वां मन्त्रिभारति-सा

धर्याणि भाभर्याणि य, इमा सिरी रायसिरी, भण्णाओ वदिओदियकुळधंसप्यसुयाओ रायपूयाओ मोरुं राया पुमं अणु
 यसर वा गयं मा काहिधि, एयं दियसे २ दारं दकेव करेइ, सयिचीहिं सें करवि णायं, वाओ रायाणं पायपधियाओ
 सिज्जायिंति-मारिज्जिहिंति एयाए कम्मणकारियाए, एसा ववरए पायिसिचं कम्मणं करेति, एण्णा जोइयं सुयं च, सुकेण
 सें महरएयिट्टो पद्धो, एसा दयणिंदा, भायणिंदाए साहुणा अया णिंदियवो-जीव ! सुमे संसारं हिंइतेण निरयतिरि
 यार्इसु करमायि माणुसए सन्मसणाणचरिचाणि छद्दाणि, जेसिं पसाएण सबओयमाणणिज्जो पूयाणिज्जो य, सा मा गयं का-
 हिंति-ज्झा भइ बहुसुओ वसिमचरिसो वाचि १। दवगारिहाए पइमारियाए विहंसो-एणो मरओ अक्खावओ, सस्स तरुणी
 मदिवा, सा पडिवइसदेय करिंती भणइ-अइ काकाणं विभेमिचि, सओ वयममायनिवसा धट्टा दिवसे २ यणुगेहिं गहिंएहिं
 रयसंति पडिवइसदेयं करेति, सत्थेणो धट्टो चित्तेइ-एण एस मुद्धा वा कागाण विभेइ, भसद्धिया एसा, सो स पडिवरइ, सा

१ वज्जवज्जमाणासि च इयं अरी रायसी। अया वदिओदियकुळधंसपसंदा राममुवा मुक्का रावा वाममुक्कसंते वइ पाई वा कुवाः, एयं दिवसे २
 दारं क्यमाया। कसेसि जयमीमिक्कसा। वइ कयमायि वराव वा एयं पाएयतिवा विजयपयनिव-मारंसे एवसा कम्मणकारिज्जा, एयाम्यवरके मयिरस कम्मणं करोसि
 एया एइ सुतं च एदेइ वसा महरएयीणो वइ। एसा इयवधिंदा, भायधिंदायां साहुणाअया विभिंयवसा-वीव ! एवसा संसारं हिंइतमावेव वरकतिव
 मयिंयु वयमायि माणुसए सन्मसणाणचरिचाणि कयमायि येयां मसावेव सईकोवायां मातवीयाः एववीवज्ज वन्मा पाई कुवाः, यथाअइ बहुसुत वयसवासीओ
 वसि । इयवाहीदां पसिमारिकाया एवन्ना-एओ मयमयेअपायकाः, वस वरवा महेवा, सा देवदेववाकि कुर्वती भयति-अइ काकेन्वी विभेमीति एव
 वरावापनिज्जुचारमाया दिवसे २ यणुगेहिं एदेते। रसयि वयदेववाकि कुर्वती, वमिक्कटावाविजयपयति-येया मुक्का वा काकेन्वी विरवति, भसद्धियेव।
 स वो मयिचरति-सा

नाणि सुतराण्य निस्सरियाणि, वस्स दिण्णा, अप्पा कहेहि, सा भणइ—एक्काए अपिरइयाए पणय जंसिआए कइणा मणिआ,
 ताहे क्यएहि धवएण विआ, इयरीए पूयाए आविआ, वसे पणए ण चेय अणियेइ, एय कइययाणि परिसाणि गयाणि,
 कइइसएहि मणिआ, सा भणइ—देमिअि, आव दादिया भइती भूया ण सकेति अपणेठं, साहे साए कइइसिया भणिआ—
 अणोवि क्यए देमि, मुयइ, से णिअठंति, तो किं सक्का इया छिदिं ? साहे भणिय—अणो परिसए चेय कइए यदावेजं
 देमो, सेउवि णिअठंति, सेवेव दायआ, कइ संठवेयआ ? आदा य दादियाए इया ण छिदिअति, कइ तंसिमुसर दायय ?
 साइ—से भणियआ—अन्हावि आइ ते चेव क्यए देइ तो अन्हेयि से चेव कइए देमो, एरिसाणि अक्खणाणाणि कहेवीए
 वियसे २ ताया अन्मासे आणीओ, सवचिणीओ से छिदाणि मणीति, सा ए विसक्करदादिया ओयरणं पधिसिकण एक्का-
 णिया चिराणए भणियए चीराणि य पुरओ काठं आप्पाणं णिएइ—मुमं विसयरपूया सिया, एयाणि ते पितिसंतिआणि

१. टी सुअन्ना भिसवी वसेइ दया अन्नाकणय ता ययमि—एक्कागिदरिअिकाया मकरअ यान्ना कइके मणीतो वरा क्यदेइअेवइया (कइके) इतरन्ना
 इदिआअइकेइ वसे मकरसे देव इराति पुरं करिअयादि यणीअि यणअि अइअन्नामिअन्ना मणीतो सा भवति—इरन्नीअि भावरासिका मइवीपूया य
 वरसेवे भिअणाधियु ताया वया कइअन्नामिअन्नी मणिती—अन्नागणि क्यअन्ना इराति सुअतं वी भेअन्ना वए कि कइवी इवी ठेयु ? वरा (वया) यविय-
 यन्तो ईदके देव कइके जादिसवा इराति ताववि वेअन्नाः तावेव दाउवी कयं संक्कायवियवन्नी ? यया य दादिसवा इवी य ठियेवे कयं यान्नामुसर
 दाउयं अन्—टी यवियन्नी—अक्काकमयि यमि तावेव क्यअन्ना इराति वरा क्यअन्ना इराति वरा क्यअन्ना इराति वरा क्यअन्ना इराति वरा क्यअन्ना
 वरन्नासाइ भावीता वरन्नाकमयागिअन्नामि मणीवमिअ ता य विसक्करदादिका ओयरणे यमिअिअन्नामि विसक्करदादिय मणिपुअन्नामि य चीराणि सुतराः अन्ना-
 अन्नामि विसक्करदादिका मणीवमिअ ता य विसक्करदादिका ओयरणे यमिअिअन्नामि विसक्करदादिय मणिपुअन्नामि य चीराणि सुतराः अन्ना-

देव्याणि आभरणाणि य, इमा सिरी रायसिरी, अण्णाओ वदिवोदियजुसुखसंयसूयाओ रायपूयाओ मोरुं राया जुमं अणु
 पत्तर ता गयं मा कादिसि, एष दिपसे २ दारं इकेवं करेह, सविदीहिं से कहसि णायं, साओ रायाणं पायपहियाओ
 पिण्णयित्ति—मारिज्जिट्ठि एयाए कम्मणकारियाए, एसा उवरए पविसितं कम्मणं करोति, एण्णा ओइयं सुयं च, पुहेण
 से मद्यादपियद्वो पयो, एसा दण्णिदा, भायणिदाए साहुणा अण्णा णिदियवो—जीव ! जुमे संसारं हिंइतेणं निरयसिरि
 पणार्हसु फट्मयि माणुसवं सम्मत्तणणायरिसाणि उज्जाणि, जेहिं पसाएण सबओयमाणणिओ पूयणिज्जो य, ता मा गवं का
 हिसि—अहा अहं यहुसुओ उज्जिमवरियो वसि ६ । दण्णारिदाए पइमारियाए दिहओ—एणो मरओ अज्झावओ, तस्स तरुणी
 मट्ठिजा, सा पवियइसदेयं करिती अणइ—अहं काकाणं विभेमिसि, उओ उवज्झापनिवसा घट्टा दिवसे २ यणुगेहिं गहिदिहिं
 रक्खंति वसियइसदेयं करिंति, उरयेणो घट्टो भित्तेइ—ण एस मुखा ज्ञा कागाण विभेइ, असहिन्ना एसा, सो सं पविवरइ, सा

१ वज्जान्नामरामाणि च इवं श्री राजमहर्षिः । अन्था वदितोऽस्मिन्नुपक्रमसूत्रा राजसूत्रा मुख्या राजा भवामनुबन्धते तद् पार्थ मा कृपाः पवं शिवसे २
 इतं कृत्यादिना करोति कृपणीमिच्छन्ना तत् कृत्यमपि ज्ञात ता राधे पादपुठिता शिवपुपन्निभ—मार्धसे पृथया कामैक्यकारिण्या एवाभ्यवरते प्रक्षिरस्य कामैयं करोति
 ताम्पा एवं भुवं च पुहेन तन्ना मद्यादपियद्वो वदा, एया प्रमथित्था, भावभिरुवाव साहुणाज्जसा निभित्थन्ना—जीव ! त्वया संसारं हिंइतमावेव वरकटिवं
 मासितु वज्जमपि मज्जुत्तावे सम्मत्तज्जणायरिज्जामि कृत्यापि येयां मसारेण सार्धकोकावां मागनीया पृथनीयव तन्मां गवं कृपा, ययाम्दं बहुभुव वचमकारिओ
 वेति । प्रत्यपदादीनां पविमरिकारा दद्यान्तः—एक्ये माह्वणोऽप्यायकः, तत्र तन्ना माहेया, सा वैजदेववर्क कुर्वती भवति—अहं काकेन्तो विभेमिती, तत्र
 ज्ञापापनिजुकारकाया शिवसे २ यजुर्मिः पृहीतेः । तस्मिन् वैजदेववर्क कुर्वती, एवैकस्माप्रक्षिरतपति—वैया सुखा या काकेन्तो वितपति, अद्यादिदेया
 स तां प्रक्षिराति—सा

नादिवशयेभ्यो नितराद्येनैवापवर्गाभिजायिणाऽपि न प्रतिष्ठान्तक्यं, 'भावपट्टिकमणं पुन सिचिदं विधिरूपेण येषां' तदेत-
 दन्तरोरिव भावप्रतिक्रमणं पुनस्त्रिविधं त्रिविधेनैव नेतव्यं, पुनस्तद्वत्सर्वकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति—'सिञ्चसाह न
 गच्छद् ए य गच्छापह पाणुज्जाणोर्' । स मणवहकापुर्हि स भणियं भावपट्टिकमण ॥ १ ॥ 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
 यति यथा क्षोभतः शाक्यादिधर्मा, वाया नोभिषत्ते, कायेन न वैः सह निष्करोजन संसर्ग करोति, तथा 'न य गच्छापह'
 मनसा न चिन्तयति—कयमेव सख निकादिः स्यात्, वाया न पवर्तयति यथा सखानिकादिर्मव, कायेन न सखानिकादीना-
 मर्पयति, 'पाणुज्जाणो' कश्चिच्छानिकादिर्मवति न स मनसाऽनुमोदयति पूष्णी वाऽऽस्ते, वाया न सुहृत्वारकं कृतं वेति
 भणति, कायेन नखच्छोटिकादि प्रपच्छति, एवमसंयमादिष्वपि विभागा कार्येति गार्थार्थः ॥ १२५१ ॥ इत्थं निष्पात्वा
 दिगोचरं भावप्रतिक्रमणमुक्तम्, इह च भवमूर्तं कथायाः, तथा चोक्तम्—'कोहो' य माणो य अणिगहीया, माया य लोहो
 य पपहुभाणा । अस्सारि एए कसिणा कसाया, सिञ्चति मूछाह पुणम्मवस्स ॥ १ ॥ अतः कथाप्रतिक्रमण एवोदाहरण-
 मुख्यते—'केह' दो संजया संगार काकण देवलोपं गया, इहो य एगमि जयरे एतस्स सिद्धिस्स भारिया पुच्छणिमिच्चं
 पागादवपाए उवघासेण तिपा, साए भणिय—होदिति से पुत्तो देवलोपजुओसि, तेसिमेगो चहसा तीए पुत्तो जाओ,

१ क्रमेण भावस्य अन्तर्गुह्यो माया च क्रमेण परित्यक्तपदो । अस्मात् एते कथाः कथायाः सिद्धिस्तद्वत्सर्वकारार्थत्वात्, एता मन्त्रितं—मन्त्रिष्यसि से पुत्तो देवलोपजुत्तुव
 संकेतं कथा इहकोकं पयो, इहकोकमिष्यस्यारे एवक केहिलो मायां पुननिमिचं यथादेवताये वयवालेव लिखत, तथा मन्त्रितं—मन्त्रिष्यसि से पुत्तो देवलोपजुत्तुव
 इति, इयारकजुत्तुवा वलाः पुनो कथाः

अथ गाथाध्वरार्थः ॥ १.२४९ ॥ इह पुनः प्राकरणिष्ठ-पदितेहर्दं एमन्त्रिय भव पाण च योनिरत्रण । एतर्दभ्यदरनेन
व निपसेण पश्चिक्से खाद् ॥ १ ॥ इत्यसपा आगर्धुं गपु च मुहसग अहिं षिद्ध । पय पा पयवा यदिमवरण पटिहन्नद् ॥२॥
गर्दं प्रतिभमपद्रारम्, यधुना प्रशिक्मन्त्वप्यमुच्यते, तसुनरोपवाः पयपा भवतीति, आद् च निमुक्तिफारः—
मिच्छस्यपश्चिक्मण गर्देव अससजसे पश्चिक्मण । इत्यागाण् न्ति

ससारपरिहसनं चतुर्विह होर आनुज्यीन । भावपरिकसनं ण चिन्ति सिन्ति ॥ १०० ॥

व्याख्या—सिध्दात्तयोद्दतीयकर्मद्वयवशाच्चिद्वयिमेवाद्वाधप्रतिष्ठाप्यो विरज्यते ननु तत्रातिरिक्तनिर्दिष्टेण नेपद्य ॥ १६५१ ॥

यदाभोगानाभोगसहस्रकारैर्निष्प्राप्तं गतस्तत्प्रतिकारव्यमित्यर्थः, तथैव 'अथयम' अथयमपि सत्ये प्रतिक्रमणम्, अथं प्रतिक्रान्तव्याः, 'योगानां च' मनोवाक्यकर्मवृत्तयानाम् 'अप्रसक्तानाम्' अयोगमनानां प्रतिक्रमणं, हे च प्रतिक्रमन्तव्या इति गाथायाः ॥ ३३५० ॥ संस्मरणं संसार-विषयप्रत्यक्षमभयानुभूतिविवक्षणास्तस्य प्रतिक्रमणं 'यमुपिध' यमुप्यकारं अयमिति तन्मन्मया वा प्रकमिवं तस्य प्रतिक्रमन्तव्यम्, एवं विषयप्रत्यक्षमपि विभाषा, नवरं शुभनरप्रत्यक्षवैतन्ययो मायापानाभेन

१ मसिद्धिद्वय मयुक्त मयुक्त एव च पुण्यम् । मसिद्धिद्वययोगे तु निवर्तये मसिद्धिद्वये च साधु । न १ न दत्तव्यव्यापारं साधु च सुखं न च सुखं । एवमिह साधु मसिद्धिद्वये मसिद्धिद्वये च साधु । न १ न दत्तव्यव्यापारं साधु च सुखं न च सुखं ।

नादित्वमेभ्यो निराशयेनैवापवर्गाभिजादित्वादि न प्रतिशान्तव्यं, 'आवपदिक्मण पुण तिविह तिविहेण पेयवं' तदेव-
 दन्तरोरिव भावप्रतिक्रमणं पुनस्त्रिविधं त्रिविधेनैव नेतव्यं, पुनःशब्दस्यैवकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति-'मिच्छन्नाह न
 गच्छद् एव गच्छावद् पाशुञ्चापेर्द्' । अ मन्थरकपार्द्धे च अपि च भावपदिक्रमणं ॥ १ ॥ 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
 यति यथा शोभना साक्षादिधर्मः, यथा नैमित्तिके, कथेन न तैः सह निष्पद्योवन ससर्ग करोति, यथा 'न य गच्छावेद्'
 मनसा न चिन्तयति-कथमेव यच्च निकारि स्यात्, यथा न प्रवर्तयति यथा सच्चनिकादिर्भव, कथेन न सच्चनिकादीना-
 मर्थवति, 'पाशुञ्चापार्' कश्चित्तयानिकादिर्भवति न च मनसाऽनुमोदयति यत्प्रां वाऽऽत्ते, यथा न सुहृत्वारब्ध कृतं वेति
 भवति, कथेन न सच्छोदिकादि प्रपच्छति, एवमसममादिष्यति विभागा कार्येति गार्थार्थः ॥ १२५१ ॥ इत्य निष्पत्त्या-
 दिगोचरं भावप्रतिक्रमणमुक्तम्, इह च भवमूलं कथाया, यथा बोद्धम्-'कोहो' य मायो य अलिगाहीया, माया य लोहो
 य पदद्वयाणा । यत्तारि एव कतिपया कथाया, विषयि मूलाह पुन्यन्भवत्स ॥ १ ॥ अत कथाप्रतिक्रमण एवोदाहरण-
 मुच्यते-'हो दो संजया त्वगारं काञ्च देवलोय गया, इभो य एगमि एतरे एगत्स सिद्धिस्त भारिया पुत्राणिनिच
 द्यागदवयाए उववासेप विद्या, साए भपिय-दोदिति ते पुत्रो देवलोयपुत्रोचि, वेसिमोगो चरसा तीए पुत्रो जामो,

१ कोपम भावम अर्थपुरीषो माया च कोपम दर्शयत्यर्थः । कदाह इते कथाः कथाया विषयिभ्य दृक्कति दुरन्तरत् ॥ १ ॥ २ कोपिह ही कथतो
 दृक्क कथा दृक्कोक लोके, इहमकदीकित्वतो एवम भेदितो माया दुरसिद्धिच यन्मोदयतीत्यर्थः, यथा मन्त्रेव-यन्मिच्छति ते पुत्रो देवलोयकपुत्र
 इति शब्देरकपुत्रा वसता पुत्रो भवतः-

अयं गाथास्तरार्थः ॥ १२४९ ॥ इह पुनः प्राक्प्रतिकर्षदिहेतुं समञ्जस्य अस्य पाण च धोसिरज्जण । पसर्दाक्यचरमेय
 च नियमेण पदिक्रमे सादृ ॥ १ ॥ इत्यस्य आगतुं तु च मुद्रुचण जदि चिद्वे । ध्ये वा पद्यतो णदिससरणे पदिक्रमदृ ॥ २ ॥
 गतं प्रतिक्रमणद्वारम्, अथुना प्रतिक्रान्तव्यमुच्यते, सत्युनरोपतः पद्यथा भवसीति, आद च निर्युक्तिकारः—

मिच्छत्सपदिक्रमण सदेव अस्संजमे पदिक्रमण । कसापाण पदिक्रमण जोगाण य अत्थसत्त्थाण ॥ १२५० ॥
 सत्सारपदिक्रमणं अवधिदृ होइ आणुपुब्धीण । भावपदिक्रमण पुण निविह निधिदेण नेयन्य ॥ १२५१ ॥

व्याख्या—मिथ्यात्वमोहनीयकर्मपुत्रजमाचिष्यसिद्धेपादात्मपरिणामो मिथ्यात्व सत्य प्रतिक्रमण सत्यविक्रान्तसत्यं धर्तव्यं,
 पदामोगानामोगसद्वसात्कारमिथ्यात्व गतकालप्रतिक्रान्तव्यमित्यर्थः, यथेय 'अस्ययम' अस्ययमपिपये प्रतिक्रमणम्, अस्य
 यमः—प्राणादिपाठादिउच्चयः प्रतिक्रान्तव्यो धर्तव्ये, 'कथापाणा' प्राप्तिकवित्तयद्वार्यानां क्रोधादीनां प्रतिक्रमण, कथापाः
 प्रतिक्रान्तव्याः, 'योगानां च' मनोवाक्यकण्ठक्षणानाम् 'अप्रकृतानाम्' अयोमनानां प्रतिक्रमण, ते च प्रतिक्रान्तव्या इति
 गाथार्थः ॥ १२५० ॥ संसरण संसार—विर्धप्रसन्नारकामरमयानुभूतिउच्चयस्य प्रतिक्रमणं 'चतुर्धियं' चतुर्प्रकार भवति
 'आनुपूर्व्या' परिपाठ्या, एतदुक्त भवति—नारकानुषो ये हेतवो मदारम्भादयस्तेषां (प्राप्ता) भोगानामोगसद्वसात्कारर्यद्वि
 त्तमन्वया वा प्रकषितं तस्य प्रतिकारवध्यम्, एवं विर्धप्रसन्नारकपि पिभाषा, नषर् शुभनरासरायुर्हेतव्यो भाषापातसेय

१ प्रतिक्रियन् प्रत्यक्ष मन्त्र एतं च अनुपाद्यन् । प्रत्यक्षिकचरणेय ॥ प्रियमेव प्रतिक्रान्तमेव प्राणुः ॥ १ ॥ इत्यत्रजाएत्यस्य गाथा च सुहृत्तं वद
 शिरेव । एति वा प्रत्यक्षं वदीयंत्येतत् प्रतिक्रान्तमिति ॥ २ ॥

नादिलक्षणोन्मो निरायसेनसापवर्गाभिजायिणाऽपि न प्रतिश्रान्तव्यं, 'भावपटिक्रमणं पुण विविह विविहेण णेयवं' एदेव-
 दन्तन्तरोदित भावप्रतिक्रमणं पुनस्त्रियिधं विविधेनैव नेतव्यं, पुनश्चब्दस्यैवकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति—'सिञ्छसाह न
 गच्छइ ण प गच्छायेइ णाणुच्चाणेइ । ज मणवइकाएहिं व भणियं भावपटिक्रमण ॥ १ ॥' 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
 यति यथा सोमनः क्षाब्ध्यादिभर्मा, वाचा नोभियते, कायेन न है। सह निष्पयोजन ससर्ग करोति, तथा 'न य गच्छायेइ'
 मनसा न चिन्तयति—कथमेव तच्च निकारिः स्यात्^१, वाचा न धर्तयति यथा तच्चनिकारिर्भव, कायेन न तच्चनिकाधीना-
 मर्ययति, 'णाणुच्चाणेइ' कश्चित्चनिकारिर्भवति न स मनसाऽनुमोदयति सुखीं वाऽऽस्ते, वाचा न सुहृत्वारब्धं कृतं येति
 भणति, कायेन नस्रच्छोटिकादि प्रयच्छति, एवमसवमादिव्यपि विभाया कार्योति नायार्थः ॥ १२५१ ॥ इत्थं सिद्ध्यात्मा
 दिगोचर भावप्रतिक्रमणमुक्तम्, इह च भयमूर्तं कथायाः, तथा चोक्तम्—'कोहो' य माणो य अणिगहीया, माया य कोहो
 य पयहुभाणा । चत्तारि एए कसिणा कसाया, सिञ्चति मूढाइ पुणम्मवस्स ॥ १ ॥' अतः कथापप्रतिक्रमण एवोदाहरण-
 मुच्यते—'कोइ दो संजया सगारं काऊण देयलोय गया, इओ य एगामि णयरे एगत्स सिद्धिस्स भारिया पुच्चणिमिचं
 णागादययाए चयवासेण ठिया, ताए भणिय—होदिति ते पुचो देवलोयपुचोचि, वेसिमेगो चइचा टीए पुचो ज्जओ,

१ कोचम नावम बभ्रिपुदीयः मावा च कोचम परीचर्ममयी । क्त्वाए एते कृत्वाः कथायाः सिद्धन्ति मूकानि पुनर्मंजल ॥ १ ॥ २ कीचिद् द्वी धंयवी
 संकट कृत्वा पृथकोक्तं एतौ, इतर्लक्ष्यकथापरे पृथक् श्रेष्ठिनो भार्या पुचविमिचं बलादेवतायै वपवासेन स्थिता, तथा भविष्य—मद्विष्यति ते पुचो देवलोकमुत्
 दति वपारेकमुत्ता वसाः पुचो जातः.

अथ गाथाश्रयार्थः ॥ १२४९ ॥ इह पुनः प्राकरणिकं—^१धितिलेह पमज्जिय अथ पाण च पोथिरउणं । पसरदीनययरनेप
 च णियमेण पटिक्खे साह ॥ १ ॥ इत्थसया आर्तुं गसु च मुहसण ज्झिं चिहे । पथे या पथवो णादिसरण पटिक्खमद् ॥ २ ॥^२
 गण प्रतिक्रमणद्वारम्, अमुना प्रतिकान्तव्यमुच्यते, सत्पुनतोपराः पञ्चपा भयतीति, आह च निर्मुक्तिकार—

मिच्छत्तपटिक्खमण तद्देव अस्सज्जमे पटिक्खमण । कसायाण पटिक्खमण जोगाण ए अप्पसत्त्थाण ॥ १२५० ॥
 ससारपटिक्खमणं चतन्विर होह आणुजुव्हीए । भाषपटिक्खमण पुण तिसिदिह तिसिदिहण नेपन्व ॥ १२५१ ॥

व्याख्या—मिच्छात्तमोहनीयकर्मपुत्रलज्जाविषयसिधेयादारमपरिणामो मिरयात्त तस्य प्रतिक्रमण सत्प्रतिकारत्वं धर्तते,
 यदाभोगानामोणसहस्रकारैर्मिच्छात्वं गतस्तत्प्रतिकान्तव्यमित्यर्थः, तथैव ‘असयम’ अथयमविषये प्रतिक्रमणम्, असं

यम—प्राणातिपातादिभ्रमणः प्रतिक्रान्तव्यो धर्तते, ‘कपायाणां’ प्राप्तिकपिषन्नराधार्थानां क्रोधादीनां प्रतिक्रमण, कपायाः
 प्रतिकान्तव्याः, ‘योगानां च’ मनोवाकायकशृणानाम् ‘अमयज्जानाम्’ अयोभजाना प्रतिक्रमणं, ते च प्रविष्यन्तव्या इति
 गाथाार्थः ॥ १२५० ॥ संसरण संसार—तिर्यग्नारकारकामरमयानुभूतिशृणज्जस्य प्रतिक्रमणं ‘युगुपिष’ चतुष्प्रकारं भवति
 ‘आनुपूज्यो’ परिपाद्या, पठतुक् भवति—नारकाणो वे हेतवो महारम्भादयस्तेषां (धर्मा) भोगानाभोगसहस्रकारैर्यद्वि
 त्तमन्वया वा प्रकथितं तस्य प्रतिकान्तव्यम्, एवं तिर्यग्नारमरेष्वपि विभाषा, नष्टरं शुभनरासरायुर्हेतुभ्यो मायापनासेव

^१ प्रतिक्रमण प्रपञ्च अर्थं धार्यं च आणुज्जम । यमसिद्धयश्रमेण ए विषयेषु प्रतिक्रमयेत् साधुः ॥ १ ॥ इहसहस्रात्मस्य गणः च सहरदं नष्ट
 शिष्टम् । पथि वा मन्त्रं नदीसंगरेषु प्रतिक्रमयति ॥ २ ॥

नादिउभयेभ्यो निराद्यत्तेनैवापयर्गाभिजापिणाऽपि न प्रतिशक्तवत्त्वं, 'भावपतिक्रमण पुण विविह विविहेण पेयधं' तदेत-
दन्तरादित् भावप्रतिक्रमणं पुनस्त्रिविधं विविधेनैव नेतव्यं, पुनःसब्वस्वीधकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति—'मिच्छयाद् न
गच्छद् न य गच्छायेद् पाणुज्जाणेद्' । जं मणधरकाप्यर्हि तं भणियं भावपतिक्रमणं ॥ १ ॥ 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
यति यथा सोमनः साध्यादिधर्मः, वाचा नीमिधत्ते, कायेन न तैः सह निष्प्रयोजनं ससर्गं करोति, तथा 'न य गच्छायेद्'
मनसा न चिन्तयति—कथमेव सद्यःनिकादिः स्यात्^१, वाचा न प्रवर्तयति यथा सद्यःनिकादिर्नैव, कायेन न सद्यःनिकादीनां
सर्पयति, 'पाणुज्जाणद्' कश्चित्तद्वानिकादिर्भवति न तं मनसाऽनुमोदयति सुष्णीं वाऽऽस्ते, वाचा न सुष्ठ्वारब्धं कृतं वेति
भणति, कायेन नसद्योतिकादिं प्रयच्छति, एवमसयमादिव्यपि विभाषा कार्येति गार्थार्थः ॥ १२५१ ॥ इत्थं निव्यात्वा
दिगोचरं भावप्रतिबलनमुक्तम्, इह च भवमूलं कथायाः, तथा चोक्तम्—'कोहो' य माणो य अणिगदीया, माया य जेहो
य पयहुमाणा । चत्तारि एए कसिणा कसाया, सिच्चंति मूजार्हं पुणत्तवत्तस्स ॥ १ ॥ अतः कथायप्रतिक्रमणं पूर्वोदाहरण-
मुच्यते—'केद्' दो संजया संगारं काकण देवजोयं गया, इयो य एगंसि णपरे प्पत्तस्स सिद्धिस्स भारिया पुत्तणिमिच्चं
णागदययाए चययासेण ठिया, ताए भणिय—दोहिति ते पुत्तो देवजोयज्जुओचि, वेसिसेगो च्चत्ता तीए पुत्तो जाओ,

१ कोपल्ल मानस भन्निपुदीयं भावा च कोपल्ल परिकथयामी । अन्धारा एते कुल्लाः कथायाः सिद्धमिह मूल्यादि उत्तरमेवम् ॥ १ ॥ २ ॥ कीचिद् दो संजयी
संजय कृत्वा देवजोयं गयो, इतमेवकिसिद्धपरे एवम्भ भोहिन्तो मायां पुत्तमिधिव च चत्तारोवत्ताये चत्तारोवत्त किंता, तथा भवित्त—मसिच्यसि ते पुत्तो देवजोयज्जु
दधि, इयारेकज्जुत्ता वत्ताः पुत्तो जायन्ते-

नोनादयोऽपि से पासं कथं, वायव्यतिकलाभिसारयो ज्ञायो, मंथयं च से अद्विष्यं, सेष गायत्र्यागदयो भण्यार, सभो सो
 मिचक्षणपरिपारिषो सोकसमशुभपार, देयो व णं पदुखो पदुखो धोरेर, सो णसंजुप्पार, सार सो द्यो अपसत्तिगेण ण ण
 उर अदेस पदपयगो, वेप से रसोदराणार वयगणं णसि, सप्ये वधारि करदयदयो गदंरुण तसस सज्जाणिपानपसस
 य अदूरसामतेण धीर्द्वपार, मिचरिं से कदियं-एस सप्यसोछावगोसि, गभो तसस मूलं, पुच्छर-किमेरं १, देयो भण्यार-
 सप्या, गायत्र्यागदयो भण्यार-रमायो, तुमं ममयपदि अर मुदयपदि, देयो सससपपदि रमसि, एरमोयि ण मरर, मंथव
 पागससो अमरिसिभो भण्यार-अद्वि रमासि वर संतिपदि सप्येदि, देयो भण्यार-मरसि अर रज्जसि, आदे णिवंधण
 सभो एदे संरुवं भातिदिचा देवेण ववदिंसिदि करंरगा ठविचा, पञ्चा से सप सयणमिचपरिपण मेतिरुण ससस
 समकसं रसं भणिपारभो—

१ अमरर रसि ठल भाम कट इममभिकभादिपायो भावा एवमयं भावाभिसिधं सेव एवमयंभण्यारो भण्यते ठल। स भिषकनयप्रैकारिठः।
 धीमन्मन्त्रमयं देवमेवं वदुः। २ भोभवसि स न भण्यमते ठल। स देवोद्व्यर्थावमेव न वायते वर्धन प्रमादितकः। देव रसोदराणापुरकनं ससस भानिठः।
 अमरसि-सर्वा, गायत्र्यागदयो भण्यसि-रमायदे तं ममयपदीयार्द पावदीयैः देवकयस्यैः। एयते भाविचोयसि न भिषते एवमयंभण्यारोभण्यते भण्यति-अर
 मसि वर वदीयैः सर्वैः रसि देवो भण्यसि-मरिसिधं वदि यद्विष्यते वरा विरंज्येन अमरपा भावकभाविष्य देवेन वरसप्यसि विपु करकका। अमरिसा।
 रजावज एव अमरमिष्यमिसिधं मेकभिया ठल एवमयं वृत्तं वसिपयार—

गणप्यनागादसो इच्छ इत्येहि स्थिति इत्य । न ऊह कर्हिपि लब्ध इत्य इदं दोसो न कायव्यो ॥ १२५२ ॥
 व्याख्या—‘गणप्यनागादस’ इति नामा ‘इच्छति’ अभिलषति सर्वोऽप्यर्हं क्रीडितुम्, अप्यसंलक्ष्य—अयं यावे ‘कयश्चित्’
 केनचित्प्रकारेण ‘साधते’ भवत्ये ‘इत्य इ’ अस्मिन् पृथान्ते न दोषः कर्तव्यो मम भवन्निरिति गायार्थः ॥ १२५२ ॥

यथा चतसृष्वपि दिक्षु स्थापितानां सर्पाणां माहात्म्यमसावकथयत् यथा प्रतिपादयन्नाह—

तरुणादिवापरनयणो विजुलयाचषलजगतीहालो । योरमहाविसदाहो उक्ता इव पञ्चलियरोसो ॥ १२५३ ॥

व्याख्या—तरुणादिवाकरयद्—अभिनयोदिवादिस्वयम्भयने—लोचने यस्य स तरुणादिवाकरनयनः, रक्ताक्ष इत्यर्थः,
 विजुलवेय चषलजाम्बिह्वा यस्य स विजुलवाचषलजाम्बिह्वाका योरा—रौद्रा महाविषाः—प्रधानविषयुक्ता दंष्ट्रा—आस्यो
 यस्य स योरमहाविषदंष्ट्रा, वस्केव—जुहुलीय प्रज्वलितो रोषो यस्य स तयोष्यत इति गायार्थः ॥ १२५३ ॥

इको जेण मणूसो कयमकयं न पाणई सुषट्ठयपि । अहिस्समाणमणु कह पिच्छसि नं महानाग ॥ १२५४ ॥

व्याख्या—‘इको’ ददा ‘येन’ सर्वेण मनुष्यः स कृत किञ्चिदकृतं वा न जानाति सुषट्ठपि, ‘अहस्यमानमृत्तुम्’ अह
 दयमानोऽय करण्डकस्यो मृत्तुर्वर्तते, मृत्तुहेतुत्वान्मृत्तुः, यतश्चैवमताः कथं प्रहीष्यसि त्व ‘महानाग’ प्रधानसर्वम्, इति
 गायार्थः ॥ १२५४ ॥ अयं च क्रोधसर्वम्, गुरोरे सपोजना स्वशुद्धा कार्या, क्रोधसमन्वितस्मरणविधाकरनयन एव भवसीत्यादि ॥
 मेरुगिरिपुगसरिसो भद्रफणो जमलजुगलजीहालो । दाहिणपासमि ठिओ माणेण विषट्ठई नागो ॥ १२५५ ॥

नैगारचोसि से पासं कथं, पाषाणरिक्ताविचारयो जाओ, गंधप न स आरुपियं, तेण गणपणागदसो भण्णार, उभो सो
 सिचअणपरिचारियो सोकसमणुभवद्, देवो प णं पटुसो पटुसो पोदेह, सो ण संजुमर, ताद सो दपो अपचडिगेण ण ण
 अर चोस पव्वयगो, वेण से रज्जोहरणाह उयगरणं पारिय, सय्ये चत्तादि करदयदरयो गदेउण तस्स चज्जाणियागयस्स
 प अदूरसामवेण धीरवयद्, सिधेहिं से कहियं—एस सय्यलोअयगोसि, गओ सस्स मूलं, पुच्छर—किमेरयं ?, देवो भण्णार—
 उय्या, गणपणागदसो भण्णार—रमामो, तुयं ममअयहि अहं तुहअयहिं, देवो उरसअयहिं रमसि, सारमोयि ण मरद्, गणप
 णागदसो अमारसिओ भण्णार—अहेयि रमामि सव संतिपरिं उय्येहिं, दपो भण्णार—मरसि अर सज्जसि, जाहे णिधेयण
 उगो चोहे मंदळं आळिहिचा देवेण चतदित्तिपि करदगा ठयिवा, पच्छा से सव सय्यणसिचपरियण मोठिरुण सस्स
 समवसं इमं भणिचारयो—

१ कथं इति वक्तव्यं नाम कथं इत्युक्तिरुक्तिविचारो जातः, एतत्तर्कं जायसिधिवं तेन एतदर्थवत्पदयो अप्यथे वतः। स प्रियव्रतपरमेश्वरः।
 वीर्यमनुभवसि देवदेवं पटुताः १ कोकसि स न एतुप्यते एता स देवोअप्यज्जिहेव न शायते अथैव सप्रतिवक्तः। देव रज्जोहरणागुचकरव वल्लं कासि,
 पर्वोअण्णं कथय्यदयो पुरीसा वसोपाधिकमणव कामपुण्णमीयेव पवसिअसि सिधियस्य कथितं—एव सर्वधीरव इति वक्तव्यं मूलं पृच्छति—विमव १ देवो
 पवसि—अयो। एतदर्थवत्पदयो भवसि—रमामो। एव गामपीधेयं वक्तव्येति। देवउत्तरार्कः। एते चत्तारोअपि न प्रियते एतदर्थवत्पदयोअसिओ भवसि—अर
 मरि वर उक्तेः पर्वो। एते देवो पवसि—मरिअसि वदि भणिय्यते। एता सिधेयेव वक्तव्या। एतदर्थवत्पदयोअसिओ भवसि—अर
 एतज्जस्य सर्वं कथय्यसिधिवं मोठिरुण्णं एत एतत्तर्कं इदं भणिय्यताम्—

व च सि पाठनागादी अपोसहि यतो भ अपरिहृत्यो य । सा प चिरसंक्षिपयिसा गार्णमि जणे बसह मागी १२५८
व्यास्या—रयमेयम्भूता नागी रीद्रा, एवं च 'व्यासमादी' सर्पग्रहणशीलः 'अनौपधिमल्लभ' भीषधिबलरहितः 'अप
रिहृत्य' अदक्ष, सा च चिरसंक्षिपयिषा 'गर्हणे' समुत्के 'यने' कार्यञ्चाले यस्यति नागीति गाथार्थः ॥ १२५८ ॥

दोरी ते पिणिषाभो नीसे दाहतर उषगायस्स । अपोसहिमतयलो न तु अप्यापा यिगिच्छिदिसि ॥ १२५९ ॥
व्यास्या—अविष्यति ते विनिष्ठातः वस्या दंष्ट्रान्तरम् 'उषगायस्' मातृस्य, अत्यन्त-सोर्कं औपधिमम्भवलं यस्य सय स
दोरी ते पिणिषाभो नीसे दाहतर उषगायस्स । अपोसहिमतयलो न तु अप्यापा यिगिच्छिदिसि ॥ १२५९ ॥

व्यं अत्यौपधिमम्भवलं, यत्क्षेयमवो नैयाडस्मानं चिकित्सिष्यसीति गाथार्थः ॥ १२५९ ॥ इय च मायानागी ॥

वत्परमाणो सनय मद्दालभो पुनमेहनिज्योसो । उत्तरपासमि तिभो लोहेण यिपट्टे नागी ॥ १२६० ॥
व्यास्या—'वत्परमाणो'सि अभिमयत् 'सर्व' यत्तु, मद्यानाडयोऽस्येति मद्दालभः, सर्वान्निषादितस्यात्, पूर्णः पुष्क
रायसंस्थेय निर्योषो यस्य स सर्वोप्यये, कटण्डकन्यासमपि कृत्यात्—उत्तरपासार्थे स्थितः, उत्तरदिश्यासत्तु सर्वोत्तरो लोभ इति

व्यापनार्थम्, अथ एव लोभेन हेतुभूतेन 'यिपट्टे'ति व्यापवर्ते कथ्यति पा 'नागा' सर्व इति गाथार्थः ॥ १२६० ॥

उको जेण मणुसो दोह मद्दालाकच्च हुप्परो । त सच्चयिससमुदय क्व यिच्छसि त मद्दानागं ? ॥ १२६१ ॥
व्यास्या—दोहो येन मनुष्यो भवति 'मद्दालाग इय' स्वयम्भूरमण इय पुप्पूरः 'सम्' इत्यम्भूतं 'सर्वविभतामुपय' सर्व

इयसनेकदाजमार्गं कथं मदीप्यसि एवं 'मद्दानागं' मथानसर्वसिद्धिं गाथार्थः ॥ १२६१ ॥ अयं तु लोभसार्थः ॥

एए ते पायादी वत्तारिषि कोहमाणमपलोसा । जेहि सया सतस जरिपमिप जयं कलकलेह ॥ १२६२ ॥

प्यास्मा—भेकगिरिस्तुक्तानि—चशिथिलानि वैः सट्टा भेकगिरिस्तुक्तसट्टा; जन्मैव इत्यर्थः, अष्टां कृणा पृथ स्रोऽट्टट्टाः
 वाविभुजक्यवज्जनामनुविषासक्यकट्टुगानि ब्रह्म्यानि, तस्यथो एमो—मृत्युर्मृत्युरेगुत्पाद् 'ठा आदाने' एम छान्त्वा
 वि—माददतीति एमत्ता, एमत्ता मुममिह्ता एम स एमलमुममिह्ता, कट्टकत्त्यासमधिकत्त्याऽऽट्ट—दशिषाभाभे
 स्थितः, दशिषादिप्यासस्तु दशिष्यवत् सपरोषयो मानमृथेः, अत एषाट्ट—'मानन' हेतुभूतेन प्यापर्वते 'नागा' सर्व इति
 गाथार्थः ॥ १२५५ ॥

इको जेण मणूसो भयो न गोणेर देवरायमसि । तं मेकपव्वयनिय कइ थिण्ठसि स मदानाग । ॥ १२५६ ॥
 व्याख्या—'इको' इष्टा 'जेन' सर्वेण अनुप्यः स्यात्तः सप्त गणयसि 'देवराजानमसि' इन्द्रमसि, 'सम्' इत्यमृत मेकप-
 र्वतनिभं कथं पृष्टीप्यसि त्वं 'मदानागं' प्रधानसर्वमसि गाथार्थः ॥ १२५६ ॥ अथ च मानस्यः ॥
 ससत्थिपविह्वलगर्हं सत्थिफलं छणफणकिअपट्ठागा । मायामरमा नागी निपठिक्कवववणाकुसला ॥ १२५७ ॥

व्याख्या—सत्थिजान्—मृद्री वेह्वला—स्फीता गतिर्वस्याः सा सत्थिविषयेष्वह्वलगतिः, स्वसिक्कजाम्बुनेनाङ्गिता कृणाप
 ट्ठाका पस्याः सा स्वसिक्कजान्—अङ्गिताङ्गिषण्णापठाकेति षट्ठये गाथाभङ्गमयादन्यथा पाठा, मायात्मिका नागी 'निकटि-
 कपटपञ्चनाकुसला' निकटि—आन्तरो विकारः कपट—वेषपदावर्णाविर्वाद्याः व्याभ्या या ध्वजना वर्यां कुसला—नित्युप्येति
 गाथार्थः ॥ १२५७ ॥

त च सि बालागादी अणोसद्विषलो भ अपरिहृत्यो य । सा य चिरसधियचिसा गह्णमि वणे वसह नागी १२५८
 व्यास्या—रयमेवभूता नागी रांद्रा, त्वं च 'व्यात्राही' सर्पग्रहणशीलः 'अनोपधिमल्ल' औपधिमल्लरक्षितः 'अय-
 रिहयल्ल' अदधल्ल, सा च चिरसधिविधा 'गह्णे' सङ्कुले 'वने' कार्यञ्जाले पसति नागीति गाथार्थः ॥ १२५८ ॥

होही ते विणिग्याओ तिसि दाहत्तर उवगप्पस्स । अप्पोसद्विसमपलो न ह्नु अप्पाया विणिगिच्छद्विसि ॥ १२५९ ॥
 व्यास्या—भविष्यति ते वित्तिप्राप्तः तस्मा द्दान्तरम् 'उपगतस्य' प्राप्तस्य, अस्म्यं—लोकं औपधिमल्लवल्ल यस्य तत्र स
 त्व अस्म्यैपधिमल्लवल्लः, यतश्चैवमगो नैषाऽऽत्मानं चिकित्सिष्यतीति गाथार्थः ॥ १२५९ ॥ इय च मायानागी ॥

उत्तरमाणो सल्ल मद्दालओ पुल्लमेहनिग्योसो । उत्तरपासमि ठिओ लोहेण विपदुई नागो ॥ १२६० ॥
 व्यास्या—'उत्तरमाणो'ति अभिमवन् 'सर्व' वस्तु, महानालयोऽस्येति महालया, सर्ववानिवारितत्वात्, पूर्णः पुष्क-
 रायस्येति निघोषो यस्य स सर्वोच्यते, कटण्डकन्यासमधिकृत्याह—उत्तरपासं स्थितः, उत्तरदिग्भाषस्तु सर्वोत्तरो लोम इति

क्यापनार्थम्, अत एव लोमेन हेतुभूतेन 'विपदुई'ति व्यावर्तते रुच्यति वा 'नागा' सर्व इति गाथार्थः ॥ १२६० ॥
 दण्डो जेण मणुसो होइ मद्दासागकच्च दुप्परो । न सल्लविस्ससुदय कइ विच्छसि न मद्दानागो १ ॥ १२६१ ॥

व्यास्या—दण्डो येन मनुष्यो भयति 'मद्दासाग इय' स्वयम्भूरमण इव दुप्परो 'तम्' इत्यम्भूतं 'सर्वविपसमुदय' सर्व

इयसनेकराजमार्गे कयं मदीप्यसि त्वं 'मद्दानागं' प्रधानसर्वमिति गाथार्थः ॥ १२६१ ॥ अयं नु लोमसर्वः ॥
 एव ते पायाही चत्तारिषि कोइमाणमपलोभा । जेहि सया सत्तसं जरिपमिब जय कलकसेइ ॥ १२६२ ॥

व्याख्या—मेरुगिरेस्तु ह्यनि—च शिखरानि यैः सरथा मेरुगिरिस्तु ह्यनि, च चिंत्यं इत्यर्थः, अर्धे कणा यस्य सोऽष्टकः।
 सावित्रुलकप्रसक्तमनुदिवाहम्यकमुद्यानि प्रष्टव्यानि, सत्यतो यमो—सूतुर्नस्तु इत्यत्र 'वा आदाने' यमं छान्दो-
 वि—आवर्त्तयति यमला, यमला शुभमिच्छा यस्य स यमलशुभमिच्छा, कल्पकन्यासमधिकृत्याऽऽद—दक्षिणपार्श्वे
 स्थितः, दक्षिणदिग्भासस्तु दक्षिणपक्षे वररोपतो मानप्रवृत्तेः, अथ एषाद—माननं हेतुभूतेन व्यापर्वते 'नागः' सर्व इति
 गामार्थः ॥ १३५५ ॥

वक्रो ध्वेण मणूसो यम्ये म गणेर देवरायमसि । तं मेरुपद्मपनिभ कट विच्छसि त महानाग । ॥ १३५६ ॥
 व्याख्या—'वक्रो' वक्रः 'येन' सर्वेण मनुष्याः कल्पः सप्त गणयति 'देवराजानमपि' इन्द्रमपि, 'सम्' इत्यम्वृतं मेरुप-
 र्वतनिभं कथं पुरीष्यसि त्वं 'महानागं' मयान्तर्धमिति गामार्थः ॥ १३५६ ॥ अथ च मानस्यः ॥
 सललियविह्वलार्हं सतिपथकं लण्डणकिं सपदागा । मायामरमा मागी नियदिकवरदवंचणाकुसला ॥ १३५७ ॥

व्याख्या—सललितान्—सूदरी वेष्टा इत्यत्र—स्फीता गतिर्यस्याः सा सललितवेष्टा इत्यसि, स्वसि कलाभ्युत्तेनाङ्गिता कणाप-
 ठाका एसाः सा स्वसि कलाभ्युत्तेनाङ्गितफणापठाकेति एकस्ये गायामहमप्यादन्त्यथा पाठः, मायामरमा नागी 'निकुति-
 कपटपञ्चनाकुसला' निकुति—मान्तरो धिकारः कपट—वेपथुत्ववर्धिवर्ध्याः आम्ना या पञ्चना इत्यां कुसला—निपुणेति
 गामार्थः ॥ १३५७ ॥

त य सि पालगादी अणोसहिपखो अ अपरिहृत्यो य । सा य चिरसंघिययिसा गहणाभि वणे वसर नागी १२५८
 व्याख्या—इयमेवम्भूता नागी रात्रा, त्वं च 'व्यालगादी' सर्वप्रहणशीलः 'अनीपघिमलम्' औपघिमकरहितः 'अप
 रिहृत्य' अद्वयम्, सा य चिरसंघितविषा 'गहने' सङ्कुले 'वने' कार्यजाते वसति नागीति गायार्थः ॥ १२५८ ॥

दोदी ते यिणिवाओ तीसे दाहसर वषगाप्रस्स । अप्योसहिमतपखो न ह अप्पापा चिणिच्छिहिसि ॥ १२५९ ॥
 व्याख्या—भविष्यति ते चितिप्रातः सखा दद्यान्तरम् 'अणवस्य' प्राप्तस्य, अस्य—सोक्तं औपघिमम्भलं यस्य तत्र स
 त्वं अस्तीपधिमम्भलः, यतश्चैवमतो नैवाऽऽप्नान चिकित्सिष्यसीति गायार्थः ॥ १२५९ ॥ इयं च मायानागी ॥

उत्तरमाणो सखं महालओ पुषमेहनिजयोसो । उत्तरपासमि ठिओ लोहेण चियहई नागी ॥ १२६० ॥

व्याख्या—'उत्तरमाणो' चि अभिभवन् 'सर्व' वस्तु, महानालयोऽस्येति महावयः, सर्वजानिवारितत्वाद्, पूर्णः पुष्क-
 रायसंस्थेय निषोषो यस्य स सथोपयते, करण्डकन्यासमधिकृत्याह—उत्तरपासार्थे स्थितः, उत्तरदिन्यासस्तु सर्वोत्तरो लोभ इति
 स्यापनार्थम्, अत एव लोभेन हेतुभूतेन 'वियहई' च व्यावर्तते कथ्यति वा 'नागाः' सर्व इति गायार्थः ॥ १२६० ॥

दयो जेण मणुसो दोह महासागकव्व पुप्परो । त सव्वधिससमुदय कइ पिच्छसि न महानाग १ ॥ १२६१ ॥

व्याख्या—दयो येन मनुष्यो भवति 'महासागर इव' स्वयम्भूरमण इव पुप्परोः 'तम्' इत्यम्भूतं 'सर्वविषसमुदयं' सर्व
 वयसनेकराजमार्गं कथं महीप्यसि त्वं 'महानागं' प्रधानसर्वमिति गायार्थः ॥ १२६१ ॥ अयं नु लोभसर्वः ॥

एए ते पायादी चसारिधि कोहमाणममलोभा । जेहि सया सतत्त अरियमिव जय कलकलेइ ॥ १२६२ ॥

संवाभि संलकाणसुसाणसुधपररुषसमूलाह । पावाहीणं तेसिं स्तणमाधि न उवेमि बीसभ ॥ १२६५ ॥

व्याख्या—‘संवाभि’ भज्याभि शैलकाननममखानशून्यगृहसुधमूलानि शैलाः—पर्यवाः काननानि—दूरवर्तिवनानि
‘व्याख्या’—‘संवाभि’ भज्याभि शैलकाननममखानशून्यगृहसुधमूलानि शैलाः—पर्यवाः काननानि—दूरवर्तिवनानि
‘संवाभि’ भज्याभि शैलकाननममखानशून्यगृहसुधमूलानि शैलाः—पर्यवाः काननानि—दूरवर्तिवनानि
‘व्याख्या’—‘संवाभि’ भज्याभि शैलकाननममखानशून्यगृहसुधमूलानि शैलाः—पर्यवाः काननानि—दूरवर्तिवनानि

शैलाश्च काननानि वेत्यादि इन्द्रा, ‘पावाहीनीं’ पापसर्पाणां तेषां क्षणमपि ‘नोपेमि’ न यामि ‘विभ्रमम्’ विभ्रवासमिति
गाथार्थः ॥ १२६५ ॥

अवाहारो न सहै अइनिच्चेण विसया उइज्जंति । जायामायाहारो तपि पकामं न इच्छामि ॥ १२६६ ॥
व्याख्या—‘अवाहारः’ प्रभूताहारः ‘न सहै’चि प्राकृतशैत्या न सहवे—न धमते, मम खिणमनदपं च मोजनं भविष्य-
‘व्याख्या’—‘अवाहारः’ प्रभूताहारः ‘न सहै’चि प्राकृतशैत्या न सहवे—न धमते, मम खिणमनदपं च मोजनं भविष्य-
‘व्याख्या’—‘अवाहारः’ प्रभूताहारः ‘न सहै’चि प्राकृतशैत्या न सहवे—न धमते, मम खिणमनदपं च मोजनं भविष्य-

त्वेवदपि नास्ति, यतः—अतिक्लिप्तेन हविप्रचुरेण ‘विषयाः’ सम्वाद्यः ‘उदीर्यन्ते’ उद्रेकावस्थां नीयन्ते, ततश्च
यात्रानात्राहारो यायता समयमयात्रोरसर्पति तावन्त भवयामि, तमापि प्रकाम पुनर्नेच्छामीति गाथार्थः ॥ १२६६ ॥

वस्तसन्नपाहारो अइवा विगर्हविषयिपाहारो । जं किंचि कयाहारो अववत्तिमयपोषमाहारो ॥ १२६७ ॥

व्याख्या—‘वस्तसन्न’ प्रायशोऽहृताहारः, विद्यामीति क्रिया, अथवा विगतिमिर्वाजित आहारो यस्य मम सोऽहं विगति
विषयजिंताहारः, यत्किञ्चिच्छोभनमशोभनं यौवनवादि कृतमाहारो येन मया सोऽहं सयाविषः, ‘अववत्तिमयपोषमाहारो’चि

वमिमत—वस्मिन्वर्धमा स्तोका—स्वल्पः आहारो यस्य मम सोऽहमुपिमतस्तोकाहार इति गाथार्थः ॥ १२६७ ॥ एव क्रियायु

कस्य क्रियान्तरयोगाच्च गुणानुपदर्शयति—

पोषाहारो पोषमणिओ य जो होइ पोषनिदो य । पोषोषहिचवगरणो तस्स हु वेवाधि पणमति ॥ १२६८ ॥

पोषाहारो पोषमणिओ य जो होइ पोषनिदो य । पोषोषहिचवगरणो तस्स हु वेवाधि पणमति ॥ १२६८ ॥

पोषाहारो पोषमणिओ य जो होइ पोषनिदो य । पोषोषहिचवगरणो तस्स हु वेवाधि पणमति ॥ १२६८ ॥

व्याख्या—एते ते 'पापादयः' पापसर्पाश्चत्वारोऽपि क्रोधमानभाषाजोभा यः सदा सन्तुष्टं सद् अवतिष्ठन्निव 'अगदं' मुचनं 'कञ्जकृष्णपति' भववत्तयो कपयतीति गाथार्थः ॥ १२६२ ॥

एपरि ओ सज्जर बरहिदि आसीधिसेदि पाथेदि । अथससस नरपपरण णत्थि रसि आलपण किंथि ॥ १२६३ ॥

व्याख्या—एभिर्न एव सापते चतुर्भिरेति 'आधीधियैः' मुचनैः 'पर्यः' सद्योभनैः तस्य भयतस्त सतः नरकपवन सारवो पम्बिओ नयो ए, पच्छा देवो भणार—किं वारं १, ण ठारदत्ति पारिज्जवो, पुणभणिय । य तं भिजा अगरे दुग्भत्ति ओसहाप्ति ए, ण किंवि गुणं करोति, पच्छा तस्य सपणो पापरि परिओ—विआपदत्ति, देवो भणार—एवं चेव अदत्ति सारवो, अर परत्ति वारिणं मणुवरर सो ओवर, अर णाणुपाठेर सो उज्जीधियोऽपि पुणो भरद, तं च वरिय गाथादिं करेद— एपरि अर सारवो बरहिदि आसीधिसेदि पाथेदि । विसनिगपापणहेवं वरापि विविद्व लवोकम्म ॥ १२६४ ॥

व्याख्या—यमिरदं 'आओ'ति मणितमणुभिरेति 'आधीधियैः' मुचनैः पोदे—रंदिः 'विचनियोवनहेतुः' विचनियोवन- निमिषं 'वराप्ति' भासेवपाप्पि 'विधिषं' विधिष चतुर्पपसादमादिभेद 'तप'कर्म सपःक्रियामिति गाथार्थः ॥ १२६५ ॥

१ ए आदिदः पम्बिओ एतत्त वरादेवो पम्बि—कर्म कर्म १ च व्यासत्ति वारंमत्तः एतत्तमिदत्ति च आदि विवत्ति अगदार् विचत्ति ओसहाप्ति च एतत्तमिदत्ति पम्बिओ अगदार् पम्बिओ—विचनियोवनहेतुः देवो भवत्ति—एतत्तमिदत्ति आदिदः एतत्तमिदत्ति अयोमणुवरत्ति वरा ओसवि नत्ति

संयामि सेलकाणणसुसाणसुसपररुक्खमूलाइ । पायाहीणं तेसिं खणमवि न उवेमि वीसअ ॥ १२६५ ॥
 संयामि 'सेयामि' भवामि शैलकाननसमधानशून्यगृहस्थमूलाणि शैलाः—पर्वताः काननानि—दूरवर्तिवनानि
 व्याख्या—'सेयामि' भवामि शैलकाननसमधानशून्यगृहस्थमूलाणि शैलाः—पर्वताः काननानि—दूरवर्तिवनानि
 'पायाहीनां' पापसर्पाणां सर्पां कृणमपि 'नोपेमि' न यामि 'विअममं' विअवासमिति
 शैलाश्च काननानि वेत्स्यादि द्रव्यं,

गार्ग्यः ॥ १२६५ ॥

अथाहारो न सहै अहनिर्द्वेण विसया वह्मंति । जायामायाहारा साप यकान न र
अथाहारो न सहै अहनिर्द्वेण विसया वह्मंति । जायामायाहारा साप यकान न र
अथाहारो न सहै अहनिर्द्वेण विसया वह्मंति । जायामायाहारा साप यकान न र

त्वेतदपि नास्ति, यत्—आवाञ्छन्मनः पुनरप्यु-
पाश्र्वाभावाद्वाहरो यावता संप्रमयाश्रोत्सर्पति तावन्तं भक्षयामि, तमपि प्रकामं पुनन्तच्छामात् । १२६७ ॥
वाञ्छामात्राद्वाहरो यावता संप्रमयाश्रोत्सर्पति तावन्तं भक्षयामि, तमपि प्रकामं पुनन्तच्छामात् । १२६७ ॥
वत्सलभक्त्याद्वाहरो अहं वा विगर्हविषज्जिपाद्वाहरो । जं किञ्चि कयाद्वाहरो अवचक्षिप्तययोवमाद्वाहरो ॥ १२६७ विगति
वत्सलभक्त्याद्वाहरो अहं वा विगर्हविषज्जिपाद्वाहरो । जं किञ्चि कयाद्वाहरो अवचक्षिप्तययोवमाद्वाहरो ॥ १२६७ विगति
व्याख्या—‘वत्सलं’ प्रायशोऽहुताद्वाहरो, विषाभीति क्रिया, अथवा विगतिभिर्विर्विव आद्वाहरो यस्य मम सोऽहं तयाविषः, ‘अवचक्षिप्तययोवमाद्वाहरो’ चि
विषज्जिपाद्वाहरो, यत्किञ्चिच्छोभनमश्रोभनं यौवनानि कृतमाद्वाहरो येन मया सोऽहं तयाविषः, ‘अवचक्षिप्तययोवमाद्वाहरो’ चि
वत्सल—वत्सलधर्मा लोकाः—स्वल्पः आद्वाहरो यस्य मम सोऽहं विषज्जिपाद्वाहरो इति गायार्थः ॥ १२६७ ॥ एवं क्रियानु-
कस्य क्रियान्तरयोगाच्च गुणानुपवर्धयति—
योपाद्वाहरो योवमणिभो य जो होह योवनिहो य । योयोवहिदवगरणो तस्स ह देवावि पणमंति ॥ १२६८ ॥

दक्षेऽपि पट्टिगमो, एयं सो ते कषाप नाप सरीरकरं ह्य छोद्मण कमोऽपि संवर्तिर् न देह, एष सो ओदह्यस्स भावस्स
 अकरणापाए अट्ठुट्ठिओ पट्टिकसो होह, दीहेण सामसपरियापण विट्ठो, एसं भावयट्टिकमण ! आह—किणिमिषं पुणो २
 पट्टिकमिज्झ १, जहा मत्तिमयाण सहा कीस ण कस्से पट्टिकमिज्झ १, आयरिओ आह—इत्थ चिज्जेण विट्ठसो—एगस्स
 रण्णो पुच्छो अर्हय चिमो, सेण चित्तिव—मा से रोगो अविस्सह, किरिय करावेमि, सेण पिज्जा सहाविचा, मम पुत्तस्स
 विणिच्छ करेह जेण निकमो होह, से भणति—करेमो, राया भणह—केरिसा सुम्भ खोगा १, एगो भणह—अह रोगो अत्थि वो
 जयसामेवि, अह नत्थि स वेय खीरसा मारंति, विहओ भणह—अह रोगो अत्थि वो जयसामेवि, अह णत्थि ण गुणं ण
 दास करंति, स्रओ भणह—अह रोगो अत्थि वो जयसामेवि, अह णत्थि वण्णकवज्जोपणजावण्णसाए परिणमंति, विहओ
 चित्थी अणगपपरिचालो भावियणो, तहएण रण्णा कारिया किरिया, एयमिमपि पट्टिकमण अह दोसा अत्थि वो

१ एयोमर मत्तियता एव स साह कण्णार माकार सरीरकरं ह्य छोद्मण संवर्तिर् न देह वि एव स ओदह्यस्स भावसाकरावदाभ्युत्थिता
 होहकालो भवति दीर्घेण सामसपरियापेण विट्ठो, एव भावयट्टिकमण ! किमिदं पुनः पुनः प्रतिक्रम्यते १, एषा भव्यमकर्म तया कथं न कर्तुं मति
 क्रमव १ वाचार्थ आह—अथ देवेन दृष्टाव्य—एकस एवः पुणोऽर्थाव विच, तेन विनिवृत्त—सामस रोगो भूए, कियो कसयमि, तेन देवाण शक्तिरता—मम
 पुत्तस चित्तसो ह्रस्व एव नीतोसो भवति स यत्नवि—कुर्मो, एताव भावति—कीरसा गुप्ताक योमा १ एको भवति—यदि रोगोऽर्थस तदोपपन्नमपत्ति, अथ
 मत्ति स एव ओदह्यो मारचिन्, दिट्ठोओ भवति—इह रोगोऽर्थस तदोपपन्नमपत्ति अथ मत्ति स पुन न होव कुर्वन्ति एतयो भवति—यदि रोगोऽर्थस तदोप
 पन्नमपत्ति अथ मत्ति स त्वत्तस मोहस साववतया परिज्झपि, दिट्ठोओ विधिराणावपरिज्जापे भावविचयः एतयेन एताव कर्तव्या क्रिया, एवमिदमपि
 मत्तिकमण वर्म दोषाः सन्ति एता

व्याख्या—सोकाहारा सोकमपिषस्य यो भवति सोकनिद्रस्य सोकोपभ्युपकरणः, उपधिशेपोपकरणं, तस्य चेत्यभ्युपगतस्य
 देवा अपि प्रणमन्तीति गायार्थः ॥ १२६८ ॥ एवं च भणुषातेर समो चठेर, भणति—चर पर्यपि जीयतो, पञ्चा सो
 पुषाभिमुहो ठिमो किरिय पवंचिठकामो देवो मणर—

सिद्धे नमसिकृण संसारत्या य वे महविजा । योच्छाभि दृढकिरिय सन्धविसनिवारणिं विज ॥ १२६९ ॥

व्याख्या—‘सिद्धान्’ मुकान् नमस्कृत्य संसारस्यास्य ये ‘महावीयाः’ केयचिचतुर्दशपूर्वधियममृतयज्जोष नमस्कृत्य परस्य
 दृढकिर्यां सर्वविपनिवारिणीं विद्यामिति गायार्थः ॥ १२६९ ॥ सा चेष—

सन्धं पाणरुषायं पञ्चकस्नाहं मि किरियवयणं च । सन्धमदत्तादाणं अन्यम परिनाह स्नाहा ॥ १२७० ॥

व्याख्या—‘सर्वं’ सन्धूर्णं प्राणातिपात ‘प्रत्याक्याति’ प्रत्याचटे एव महारमेति, अनृतवचन च, सर्वं वादत्तादानम्,
 सन्धम परिग्रहं च प्रत्याचटे स्वाहेति गायार्थः ॥ १२७० ॥ एव मणिए वडिमो, अस्मापिर्हीरे से कटिपं, न सरुह, पञ्चा
 पद्माविमो पडिमो, पुणोवि देवेषु सहेव वडिमो, पुणोवि पद्माविमो, पडिमो, सरुपाए वेकाए देवो निच्छह, पसादिमो,
 वडिमो, पडिस्सुप, अस्मापियरं पुच्छिछा वेण सम पद्माविमो, एगमि वणसहे पुणमवे करेह, संजुहो पचेपमुहो आमो,

१ एतं वचनमुपलब्धं विषयोविषयि, अन्धविषय-चरदेवमपि बीजत्, वचनत् ए एतन्निष्ठत्वा निजत्वा विधां प्रथोक्तमामो देवो अन्धविषय-। एतं वचनं वचनित्वे
 मन्त्रादिपुत्राणां ब्रह्म कृतिं न अन्धविषयि पञ्चाए प्रत्यक्षित्वा विधित्वा, पुनरपि एतत् सर्वं अन्धविषयि विधित्वा प्रत्यक्षित्वा विधित्वा, ब्रह्मचर्यां विधित्वा
 वेच्यते प्रत्यक्षित्वा, सन्धपियः। मन्त्रिभूतं, सन्धपियःपुत्राण्यप्यप्य देव एतं प्राणातिपात, वचनित्वं वचनित्वे प्रथोक्तमामो देवो अन्धविषय-। एतं वचनं वचनित्वे
 मन्त्रादिपुत्राणां ब्रह्म कृतिं न अन्धविषयि पञ्चाए प्रत्यक्षित्वा विधित्वा, पुनरपि एतत् सर्वं अन्धविषयि विधित्वा प्रत्यक्षित्वा विधित्वा, ब्रह्मचर्यां विधित्वा

लिप्रश्चरः, कोऽसौ ? धर्मः—शुतधर्मभारिषधर्मस्य मङ्गलम्, अनेन कथितलिप्रश्चरधर्मव्यवच्छेदमाह । अर्हदादीनां च मङ्गलता

सेव्य एव हितमङ्गलात् सुखप्राप्तेः, अथ एव च लोकोत्तमत्वमेवामिति, आह च—

वस्यारि लोशुस्समा अरिहता लोशुस्समा सिद्धा लोशुस्समा साह लोशुस्समा केवल्लिपणत्तो धम्मो लोशुस्समो
अथया हुतः पुनरर्हदादीनां मङ्गलत्वाः, लोकोत्तमत्वात्, तथा चाऽऽह—‘वस्यारि लोशुस्समा’ अत्थारः—अस्वन्नसरोका वस्य-
माणा वा लोकेत्य—भाषलोकादेरुत्तमाः—प्रधाना लोकोत्तमाः, क एते अत्थारस्मानुपवर्षमाह—‘अरहता लोशुस्समा, इत्यादि,
अर्हन्तः—प्राप्तिकथितशब्दार्थाः, लोकस्य—भाषलोकस्य उत्तमाः—प्रधानाः, तथा वोक्कम्—अरिहता ताव तर्हि उत्तमा हुन्ती
तु भाषलोयस्स । कन्हा !, जं सय्यासिं कम्मपयदीपसत्थारं ॥ १ ॥ अणुभावं तु एदुद्धा वेअणियाकण पामगोयस्स ।
भायस्सोदइयस्सा णियमा ते उत्तमा होति ॥ २ ॥ एव चेव य भूओ उत्तरपगर्हविसेसणविसिद्ध । मण्णइ हु उत्तमत्वं
समासओ से णिसामेइ ॥ ३ ॥ साय मणुयाव दोण्णी पामप्पगर्ह समा पसत्था य । मणुगइ परिणिविज्जार्ह ओरात्थियते-
यकम्मं च ॥ ४ ॥ ओरात्थियं गुदं गा समच्चतरसं तरेव सठाण । धइरोसमसंपवणं धण्णारसगं वफासा य ॥ ५ ॥ अणुक्खुं

१ अर्हन्तस्त्वावच्छेदना भवन्त्येव भाषलोकता । कस्मात् ? कस्सर्वासां कर्ममङ्गलीयां प्रकाशयामात् ॥ १ ॥ अणुभावं तु मदीक वेदनीयानुसोर्धामगोत्रयोः
भाष औदधिक विवमात् ते उत्तमाः भाषति ॥ २ ॥ एदुद्धेव च भूय वत्तपगर्हविसेसणविसिद्धिदम् । मच्चते वत्तमात् समासवत्तुत्त विवामपव ॥ ३ ॥ उत्तम
मुवापुदी हे नाममङ्गलपदस्येना समाः प्रकाशः । मणुज्यादिः पदोद्भिन्नपदार्थादिकं तैवत्वं कर्मत्वं च ॥ ४ ॥ औदागिकदोषाद्वि समचगुरात् तदैव सत्त्वामम्
वत्तर्धमवत्तव वया रसपयस्सर्मात् ॥ ५ ॥ अणुक्खुं

विशोद्विजति, सः पण्यि तो सोही अरिचसस सुद्वसरिया भवइ । चर्क सप्रसन्नं प्रतिक्रमणम्, अत्रान्तरेऽप्यपनयद्वाप्यो
निक्रमणीयः, स चान्यत्र न्यधेण प्रकथितत्वाद्येवाधिक्रियते, गतो नामनिष्पन्नो निधेयः, सागमवं सूत्राद्यापकनिष्पन्नस्य निस
पस्यावसरा, स च सूत्रे सति भवति, सूत्रं च सूत्रानुगम इत्यादि प्रपञ्चो षक्यः, यावत्तदेवं सूत्रं—करेमि भन्ते। जाय पोसिरामि
अस्य व्याख्या—तत्रध्वं वेदं—‘संहिता च पदं धेवं’ त्यादि, अधिकृतसूत्रस्य व्याख्यातस्य पायोञ्जना च सामापिकध्व
द्रष्टव्या, आह—इदं स्वस्यात् एव सामापिकाप्ययने चर्कं सूत्र, पुनः किमभिधीयते ? पुनरुक्तदोषप्रसङ्गात्, चर्यते, प्रति-
दिक्तासंवितादि समभावस्येनैव प्रतिकान्तव्यमिति स्थापनार्थम्, अथवा ‘यद्वादिप्रपातार्थं मन्त्रपदे न पुनरुक्तदोषोऽस्ति ।
तद्वद् रागादिपदं पुनरुक्तमवुटमर्पयन् ॥ १ ॥’ रागादिपदं वेदं, यतश्च मन्त्ररूपं प्रतिकान्तव्यम् अतः सूत्रकार एव
वदन्निमित्तसुराह—

अस्मादि मंगलं अरिहता मंगलं सिद्धा मंगलं साह मंगलं केवलपण्यसो घनमो मंगलं

मङ्गलं प्राधिकृतिवच्चव्यार्थं, तच्च अस्मात् पदार्था मङ्गलमिति, क एते अस्मात् १, तानुपदर्शयन्नाह—‘अरिहता मंगलं’-
मिस्मादि, अथोपपद्यतमहाप्रातिहार्यादिक्यां पूजामर्हन्तीत्यर्हन्तस्तेऽर्हन्तो मङ्गलं, सितं व्यातं येषां ते सिद्धाः, ते च सिद्धा
मङ्गलं, निर्घोषसाधकान् योगान् साधयन्तीति साधवाः, ते च मङ्गलं, साधुप्रदणायाचार्योपाध्याया शूरीता एव द्रष्टव्याः,
यतो न हि ते न साधवा, आरयतीति धर्मः, केवलमेयां विद्यत इति केवलिभिः—सर्वश्रीः प्रकृतः—प्रकथितः केव

'नवप्रापं परमाकसासिद्धाद् पसरथा । ससथावरपञ्चना पथेयधिराधिराद् च ॥ ६ ॥' सुभमुज्जोय सुभग सुसरं आदेज्ज
 सह प जसकिस्सी । तथो निम्मिणत्तिरथार णामपगर्हं समेयाद् ॥ ७ ॥ तथो तज्जागोय चोत्तीसेदिं सह उदय-
 भावेदिं । ते उच्चमा पइणा अणणगुह्मा भवेतीह ॥ ८ ॥ उवसमिप्प पुण भावो अरहताण ण पिज्जर्हं सो हु । सारग
 भावस्स पुणो आवरणायं भुवेण्वंप्पि ॥ ९ ॥ सह मोहअतरादिं नित्सेससथ पडुव पण्णिं । भावसप्प लोगस्स उ भयंति ते
 सत्तमा निपमा ॥ १० ॥ इदम्प पुण सन्निवाप्प उदयभावे हु जे भणिपपुप । अरहताणं ताण जे भणिपा सारणा भाया
 ॥ ११ ॥ तेहि सया जोगेणं निप्पज्जइ सणिपाइमो भावो । सससवि प भावलोगस्स सत्तमा इति निपमेणं ॥ १२ ॥
 सिद्धाः-माभिकपित्तवद्धार्य एव, तेऽपि च भेखलोकस्य धायिकभावलोकस्य योचमाः-मभानाः लोकोत्तमाः, तथा
 चोक्तम्-‘लोचसमन्ति सिद्धा ते उच्चमा इति जिचलोगस्स । तेखोकमवयवस्था च भणिप इति ते निपमा ॥ १३ ॥’

१. वपवाव पावामोव्वसन्तो सिद्धाणोपधिः प्रसज्जा । असथावरपञ्चकः प्रसेकजिह्वाभिराणि च ॥ ६ ॥ सुभमुज्जोय सुभवं मुज्जरं वादे वपवाव
 पवसि वज्जमभीरिं । कवो भिर्माणं लीरेकत्वं वममपुववककीरणा ॥ ७ ॥ सह उवेयोमं वगुहिसवा एदीयधिकमादे । ते उच्चमाः प्रथाना अवमपुवव-
 ममपुवव ॥ ८ ॥ भौपवमिकः पुणभयवेम्वंता च सिद्धे सः । धाभिकभावर उल्लासत्त्ववेदंपोपधि ॥ ९ ॥ इया मोहाव्वायो धिःभेवज्जव मवीम्वेपयम् ।
 मादे कादिहे कोकज पु भवसि ते उच्चमा निपमाप् ॥ १० ॥ भवति उक्ता कादिपादिके भौवधिकमादे ते मन्निवत्तर्वा । अदेतां तेतां ते मन्निवाः धादिका
 पाथाः ॥ ११ ॥ तेः इया वमेव विपयये कादिपादिके भावा । उच्चमि च भावलोकसोचमा भवसि विचयेव ॥ १२ ॥ कोकोचमा इति सिद्धाजे उच्चमा
 भवसि भेवकोचम् । कैकोचमवकज्जा वज्जसिध भवसि ते निपमाप् ॥ १३ ॥ सुभमुज्जोयमुज्जरं वा प्र०

जिह्वसप्तकम्पगद्गीण पायि ज्ञो होइ साइगो भायो । सत्सवि हु चक्षमा ते सवपयद्विपज्जिया जम्मा ॥ २ ॥^१ साधयः-माय
निरुपितशब्दार्थ एव, ते च दर्शनज्ञानचारित्र्यमायलोकस्य चक्षमाः-प्रधाना लोकोत्तमाः, तथा चोक्तम्-‘लोगुत्तमसि साह
पट्टपदे भायलोगमेव हु । दंसणनाणधरित्ताणि तिण्णि जिणइदभणियाणि ॥ १ ॥’ केवलप्रज्ञतो धर्मः-मायनिरुपितशब्दार्थः,
स च धायोपयामिकोपयामिकस्याधिकभायलोक्तस्योत्तमः-प्रधानः लोकोत्तमः, तथा चोक्तम्-‘धम्मो सुत चरणे या बुद्धाधि
लोगुत्तमोचि णायपो । खभोयसमिओयसमिय सइयं च एदुच्च लोगं हु ॥ १ ॥’ यत् एव लोकोत्तमा अत एव शरण्याः,
तथा वाऽऽह-‘वत्तारि सरणं पयज्जामि’ अथवा कथं पुनर्लोकोत्तमत्वम्?, आश्रयणीयत्वात्, आश्रयणीयत्वमुपदर्शयन्नाह-
‘वत्तारि सरण पयज्जामि अरिहन्ते सरणं पयज्जामि सिद्धे सरणं पयज्जामि साह सरण पयज्जामि केव-
लपण्णत्त धम्मं सरण पयज्जामि’ ॥ (सू०)

‘वत्ता(वु)रः संसारभयपरित्राणाय ‘शरणं प्रपद्ये’ आश्रय गच्छामि, भेदेन तानुपदर्शयन्नाह-‘अरिहते’ त्यादि, अर्हतः
‘शरण प्रपद्ये’ सासारिकदुःखशरणार्थिर्हर्ष आश्रय गच्छामि, अर्किकरोमीत्यर्थः, एवं सिद्धान्शरण प्रपद्ये, साधून् शरण
प्रपद्य, केवलप्रज्ञस धर्म शरणं प्रपद्य । इत्य कृतमङ्गलोपचारः प्रकृतं प्रतिबन्धनसूत्रमाह-

‘दुग्धाभि पट्टिक्कमिउ ज्ञो मे देवसिओ अइआरो कओ, काइओ चारओ माणसिओ, उरसुत्तो जममग्गो

^१ शिरस्यकम्पगद्गीणो वायि यो भवति श्वाधिको भावः । यस्याप्युद्यमादे सर्वप्रकृतिसिद्धिर्बला यस्यात् ॥ २ ॥ १ लोकोत्तमा इति साधयः प्रतीक्य ते भाव
लोदभवतु । द्वायपयानचारित्र्यमभि प्रीति शिरोनम्रमभिवादि ॥ १ ॥ २ धर्मः सुत चरणं च द्विषाणि लोकोत्तम इति ज्ञातव्यः । धायोपयामिकीपयसमिकी श्वाधिक
च प्रतीक्य लोकेत् ॥ १ ॥ • साधाय म

अकप्यो अकरणिमो बुद्धमाथो बुद्धिर्धितिभो अणायारो अणिच्छियन्धो असमणपाउन्नो नाणे दसणे
 वरिते सुय सामाहय तियह एसिणी चउणह कसायार्ण पच्चणह मइवयार्ण छणह अीयणिकापाण ससणह
 पिडेसणार्ण अकणह पचयणमाकण नचणह पमचेरएसिणी वसपिदे समणपम्मं समणार्णं ओगाण ज स्सदिअ
 ज धिराहिय तस्स भिच्छामि बुद्धह ॥ (सू०)

इच्छामि प्रतिक्रमिषुं यो मया वैवसिकोऽविचारः कृत इत्येव पदानि पठन्मानि, अनुना पदार्थः—इच्छामि—अभिष्ट
 यामि प्रतिक्रमिषु—निवर्तिषुं, कस्य च इत्यविचारमाह—मयेत्यामनिर्देशः, दिवसेन निर्बुधो दिवसपरिमाणो वा दैवसिकः,
 अविचारणमविचारः, अतिक्रम इत्यर्थः, क्वतो—निवर्तिषुं, वस्यति योगः, अनेन क्रियाकालमाह, 'मिच्छामि बुद्धह' अनेन
 तु निष्ठाकालमिति भावना, स पुनरविचारः उपपद्येतेनानेकया भवति, अत एवाह—कायेन—शरीरेण निर्बुधः कादिक
 कायकृत इत्यर्थः, धाया निर्बुधो वाचिकः—वाक्य इत्यर्थः, मनसा निर्बुधो मानसः, स एव 'मानसिव' चि मनःकृत इत्यर्थः
 कर्म्म सूत्रापुरसूत्रः सूत्रानुक्त इत्यर्थः, मार्गः साधोपशमिको साधः, कर्म्म मार्गाहुन्मार्गः, साधोपशमिकभाषत्यागेनौदधिक,
 सावसङ्गम इत्यर्थः, कल्पनीयः न्यायः कल्पो विधिः आचारः कल्प्यः—चरणकरणव्यापारः न कल्प्यः—अकल्प्यः, अत
 मूय इत्यर्थः, करणीयः सामान्येन कर्तव्यः न करणीयः—अकरणीयः, हेतुहेतुमत्तायभावे, यत एयोत्सूयः अत एयोन्मार्ग
 इत्यादि, अकसावत्कायिको वाचिकश्च, अनुना मानसमाह—बुधो व्यावो बुध्वारः—मार्तरीप्रउवण एकामिच्छतया, बुधो
 विचिन्तितो बुद्धिचिन्तितः—अमुशयव चउविचयया, यत एवेत्यन्मूयः अत एवासी न समणमायोत्यः अममणमायोत्यः उप

रम्यनुचित इत्यर्थः, एत एवाभमणप्रायोत्योऽत्र प्रधानाचारः, आचरणीयः आचारः न आचारः अनाचारः—साधूनामनाचरणीयः, एत एव साधूनामनाचरणीयः अत एवानोद्वेगः—मनागपि मनसाऽपि न प्रार्थनीय इति, किंचिदप्योऽयमतिचार इत्याह—
 'आयो दंसणे चरिसे' ज्ञानदर्शनचरित्रविषयः, अधुना भवेन व्याचष्टे—'सुष्ट'सि श्रुतविषयः, श्रुतग्रहण मत्वादिज्ञानोपलक्षणं, सत्र विपरीतप्रकरणोऽकाशस्याध्यायादिरतिचारः, 'सामादय(ए)'सि सामायिकविषयः, सामायिकग्रहणात् सन्मयस्तत्सामादिकचरित्रसामायिकग्रहण, सत्र सन्मयस्तत्सामायिकविचारः कृद्वादि, चारित्र्यसामायिकविचारं तु भेदेनाह—'विण्डं गुचीण मित्तादि, तिसृणां गुचीना, तत्र प्रविचाराप्रविचारक्या शुद्धयः, षडगुणी कयायाणां—कोयमानमायालोभानां—पद्यानां महामतानां—आणाविपाठादिनिवृत्तिरुत्थणानां, पण्णां जीवनिकायानां पृथिवीकायिकादीनां, सप्तानां पिण्डपणानां—असत्पटादीनां, ताक्षेमाः—'संसद्वमसंसद्व वज्ज वद होइ अप्पलेवा य । वगहिआ पगहिआ वज्जिय वद होइ सत्तमिआ॥१॥' व्याख्या—तत्रासत्पटा वज्जमावाभ्यां चिन्त्या, 'असंसद्वे इत्ये असंसद्वे मत्ते, अस्तरद्वियमिति शुसं भवद्' एवं गृह्यतः प्रथमा भवति, गाथायां सुखमुखोच्चारणार्थमन्यथा पाठः, संसुटा वाव्यानेव चिन्त्या, 'संसद्वे इत्ये संसद्वे मत्ते, स्तरद्वि इति शुसं होइ, एव गृह्यतो द्वितीया, वदुवा नाम स्वाहादी स्वयोगेन भोजनं जातमुच्यते, ततः 'असंसद्वे इत्ये असंसद्वे मत्ते असंसद्वे वा मत्ते संसद्वे इत्ये' एवं गृह्यतस्त्वृतीया, अस्मत्तेया नाम वन्यमन्त्रोऽभाषयाचकः निर्लेप—गृयुकादि गृह्यत

१ असंसद्वे इत्येभ्योऽर्थं मार्गं अवाच्यते इत्युक्तं भवति २ संसद्वे इत्ये संसद्वं मार्गं वाच्यते इत्युक्तं भवति ३ असंसद्वे इत्ये असंसद्वं मार्गं अवाच्यते इत्युक्तं भवति ४ असंसद्वे इत्ये असंसद्वं मार्गं अवाच्यते इत्युक्तं भवति ५ असंसद्वे इत्ये असंसद्वं मार्गं अवाच्यते इत्युक्तं भवति

अकप्यो अकरणिभ्यो हुक्काभ्यो शुचिर्धितिभ्यो अणायारो अणिच्छिद्यन्थो असमणपाजन्गो नाणे दसणे
 वरित्ते सुप सामादप त्तिण् ह्युत्तीणं चउण्ह कसापाणं पण्ह महन्वयाण एण्ह जीयणिकापाण सत्तण्ह
 पिदेसणाणं भट्ठण्ह पयपणमाकण नयण्ह पमचेरशुत्तीण दसधिदे समणधम्मं समणाणं जोगाण ज सदिअ
 ज विराहिय तस्स मिच्छामि हुक्क ॥ (सू०)

इच्छामि प्रतिक्रमिषुं यो मया वैधितिकोऽतिचारः कृत इत्येवं पदानि एकव्यानि, अनुना पदार्थ-इच्छामि-अभिष्ट
 यामि प्रतिक्रमिषुं-निवर्तिषुं, कस्य प इत्यतिचारमाह-मयेत्यात्मनिर्देशः, दिवसेन निर्वृत्तो दिवसपरिमाणो वा दैवसिद्धः,
 अतिचरणमतिचारः, अतिक्रम इत्यर्थः, क्वो-निर्वर्तिवः, तस्यैव योगः, अनेन क्रियाकालमाह, 'मिच्छामि हुक्कहं' अनेन
 तु निष्ठाकालमिति भावना, स पुनरतिचारः वयाधिभेदेनानेकधा भवति, अत एवाह-कायेन-शरीरेण निर्वृत्तः कायिकः
 कायकृत इत्यर्थः, वाया निर्वृत्तो वाय्विकः-याकृत इत्यर्थः, मनसा निर्वृत्तो मानसः, स एव 'मानसिद्ध'सि मनःकृत इत्यर्थः
 कर्म्म सुभाशुत्सवाः सुभानुक इत्यर्थः, मार्गः धावोपशमिको भावः, कर्म्म मार्गादुन्मार्गः, धावोपशमिक्रमावल्यागेर्नादयिक,
 भावसङ्कम इत्यर्थः, कस्यनीयः न्यायः कस्यो विधिः आचारः कस्यः-चरणकरणव्यापारः न कस्यः-अकस्यः, अत
 मूय इत्यर्थः, करणीयः सामान्येन कर्तव्यः न करणीयः-अकरणीयः, हेतुहेतुमत्तावध्याय, यस्य पयोत्सवः अत पयोन्मार्गो
 इत्यादि, तत्कलावत्कायिको वाय्विकश्च, अनुना मानसमाह-शुष्टो व्यासो बुध्यातः-आर्तरीद्रव्येण एकामिच्छितवया, शुष्टो
 विविचिन्वितो शुचिर्विचिन्वितः-अशुभ एव पञ्चविचयः, यत एवासी न भ्रमणप्रायोग्यः अभ्रमणप्रायोग्यः तप

पट्टिसिद्धाण करणे क्रियाणमकरणे य पट्टिकमण । असद्वरणे य सदा विषरीयपरुषणाए ष ॥ १२७१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिपिदाना’नियारिथानामकाष्ठत्वाध्यायादीनामविचारणां ‘करणे’ निष्पादने आसेधन इत्यर्थः, किं ?—
प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमण प्रतिक्रमणमिति व्युत्पत्तेः, ‘कृत्यानाम्’ आसेधनीयानां काष्ठत्वाध्यायादीना योगानाम्
‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽन्तासेधने प्रतिक्रमणम्, अत्रदाने च तथा केवलप्रकृपितानां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति धर्तव्ये,
विपरीतप्रकरणार्थां च अन्यथा पदार्थकथनाया च प्रतिक्रमणमिति गार्थार्थः ॥ १२७१ ॥ अनया च गायया पद्यायोग
सर्वसूत्राण्यनुगन्तव्यानि, तथा—सामायिकसूत्रे प्रतिपिदो रागद्वेयी तयोः करणे कृत्यस्तु तन्निमज्जसत्साकरणे सामा-
यिक मोक्षकारणमित्यत्रदाने असमभावसंज्ञा सामायिकमिति विपरीतप्रकरणार्था च प्रतिक्रमणमिति, एवं मङ्गलादि-
सूत्रेष्वप्यायोग्य, अत्यारो मङ्गलमित्यत्र प्रतिपिदोऽमङ्गलाभ्यवसायसत्करण इत्यादिना प्रकारेण, एवमोधासिचारस्य समा-
सन प्रतिक्रमणमुक्तं, सामप्रतमस्यैव विभागनोच्यते, तन्नापि गमनागमनाविचारमधिकृत्याऽऽह—

इच्छामि पट्टिकमिदं इरियाधरियाए पिरादणाए गमणागमणे पाणकमणे पीपकमणे हरियकमणे ओसा
उरिगपणगदगमदिमकासताणासकमणे जे मे जीवा धिरादिया एगिदिया वेइदिया नेइदिया चउरिदिया
परिदिया अभिदया धत्तिआ लेसिआ सयाइआ सघदिया परिआधिया किलासिआ वइविया टाणाओ
टाण सकामिआ जीविआओ वधरोविआ तस्स पिच्छामि इक्क ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिञ्जयामि प्रतिक्रमिषुं—निधर्तुषुम्, ईर्यापधिकायां धिराधनाया योऽसिधार इति गम्यते,

अणुधी, अथगृहीता नाम भोजनकाले कृतावादिपूषद्विषमेव भोजनञ्चात सती गृह्यतः पथमी, प्रगृहीता नाम भोजनमे
 चायां दातुमभ्युपयतेन करादिना प्रगृहीत यन्मोक्षनञ्चात भो(भु)क्त्या वा स्वहस्तादिना चकृहृत इति भायना पथी, चर्मिमत
 धर्मा नाम यत्परित्यागार्ह भोजनञ्चातमन्थे च द्विपदादयो नाथकाहन्ति तद्वत्कृत्यक या गृह्यत इति इदय सप्तमी,
 एव कृष्ट सनासार्थ, व्यासार्थस्तु प्रन्यान्तरादयसेयः, सप्तानां पानीयणानां केचिद् पठन्ति, सा अपि चयम्भूता एव, नपर
 अतुष्यो नानात्वं, दवाप्यायामसौवीरादि निर्धेय विज्ञेयमिति, अष्टानां प्रयचनमावृणा, साक्षाटी प्रयचनमातरः—विद्यो
 गुप्तया तथा पथ सप्तितयः, तत्र प्रवीचारापथीचारकया गुप्तयः, सप्तितयः प्रवीचारकया एव, तथा चोक्तम्—“सप्तमिभो
 स्त्रियमा गुप्तो गुप्तो सप्तियस्यमि भद्रयद्यो । कुचतवहमुषीरितो भं ययगुप्तोऽवि सप्तमिभोऽवि ॥ १ ॥” नयानां प्रवचनमेव—
 गुप्तीनां—वसतिक्वयादीनाम्, आसी स्वक्यमुपरिष्टादस्यामाः, दद्यापिये—दक्षप्रकारे भ्रमणधर्मे—साशुपमे क्षान्त्यादिके, अस्यापि
 स्वक्यमुपरिष्टादस्यामाः, अस्मिन् गुप्त्यादियु च ये भ्रमणा योगाः—भ्रमणानामेते भ्रमणास्तेषां भ्रमणानां योगानां—न्याया-
 राणा अन्यक्यदतिसेवनभ्रमणप्रकणालक्षणानां एव कण्डित—देशतो भ्रमं यद्विराधितं—सुतरां भ्रम, न पुनरेकान्तवोऽभा
 धमापादितं, तस्य कण्डनविराधनद्वाराऽऽव्यवस्य आरिधातिचारस्येवप्रोचरस्य ज्ञानादिगोचरस्य च दैवसिक्कातिचारस्य,
 एवावता क्रियाकाशमाह, तस्यैव ‘सिक्कासि शुक्लं’ इत्यनेन तु निष्ठाकालमाह, सिप्येति—प्रतिष्ठासि शुक्लमेतद्वर्तय
 मित्यर्थः, अथेयं सूत्रस्यार्थिकाया—

पट्टिसिद्धाया करणे क्रियाणमकरणे य पट्टिकर्मणं । असद्वृत्ते य तद्वा विधरीयपरूषणाए य ॥ १२७१ ॥
 व्याख्या—‘प्रतिपिद्धानां’ निवारितानामकाशस्याध्यायादीनामतिचारणा ‘करणे’ निष्पादने आसेधन इत्यर्थः, किं ?—
 प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिप्रमणमिति व्युत्पत्तेः, ‘कृत्यानाम्’ आसेधनीयानां काशस्याध्यायादीनां योगानाम्
 ‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽन्तर्धने प्रतिक्रमणम्, अथद्धाने च तथा केवलप्रकृषितानां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति धर्तते,
 विपरीतप्रकृपणाया च अन्यथा पदार्थकृपणार्था च प्रतिक्रमणमिति गायार्थः ॥ १२७१ ॥ अनया च गायया यथायोगे
 सर्वसूत्राण्यनुगन्तव्यानि, तद्यथा—सामायिकसूत्रे प्रतिपिद्धौ रागद्वेयौ तयोः करणे कृत्यस्तु दक्षिणमहस्यस्वाकरणे सामा-
 यिक मोक्षकारणमित्यथद्धाने असमभाषलक्षणे सामायिकमिति विपरीतप्रकृपणार्था च प्रतिक्रमणमिति, एवं मङ्गलादि-
 सूत्रेष्वप्यायोग्य, अस्वारो मङ्गलमित्यत्र प्रतिपिद्धोऽमङ्गलाप्यवसायस्तत्करण इत्यादिना प्रकारेण, पृथगोपातिचारस्य सम-
 सन प्रतिक्रमणमुक्तं, साम्प्रतमस्यैव विभागोच्यते, तत्रापि गमनागमनाविचारमधिकृत्याऽऽह—
 इच्छामि पट्टिकामिदं हरियाषदियाए विराहणाए गमणागमणे पाणकर्मणे वीथकर्मणे हरियकर्मणे ओसा
 उत्सिगापणादगमदिमङ्गलासनाणासकर्मणे के मे जीवा विराहिया एगिदिया वेहंदिया तेहंदिया चजरिदिया
 पच्चिदिआ अभिदआ दसिआ लेसिआ संधादआ सघदिआ परिआधिआ किलासिआ उद्विआ ठाणाओ
 ठाण सकामिआ जीविआओ वधरोधिआ तस्स मिच्छामि दुष्ख ॥ (सू०)
 अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिलषामि प्रतिक्रमिषुं—निवर्तिषुम्, ईर्यापयिकायां विराधनायां योऽतिचार इति गम्यते,

अगुर्धा, अदगुर्हीता नाम भोजनकाले शरापादिपूयद्विषमेव भोजनञ्चात सर्वो गृह्यतः पञ्चमी, प्रगुर्हीता नाम भोजनमे
 छायां दातुमभ्युपतेन करादिना प्रगुर्हीत प्रभोजनञ्चात भो(मु)क्त्वा या स्वहस्तादिना सद्वृत्त इति भायना पथी, चर्मिव्रत
 धर्मा नाम परपरित्यागार्ह भोजनञ्चापमन्ये च द्विषदाव्यो नायकाङ्गान्ति तद्भूल्यक या गृह्यत इति इदय सप्तमी,
 एव ब्रह्म समसार्था, व्यासार्थस्तु प्रमथान्तरादवसेयः, सप्ताना पानेयणानां केचित् पठन्ति, सा अपि धैवमभूता एव, नपर
 चतुर्थ्या नानात्वं, तथाप्यायामसौवीरादि निर्लेप विज्ञेयमिति, अष्टाना प्रयचनमावृणा, साक्षाटी प्रवचनमातरा-विद्यो
 गुप्तया सया पञ्च समितयः, तथा प्रवीचाराप्रवीचारकया गुप्तयः, समितयः प्रवीचारकया एव, तथा चोक्तम्-“सन्निभो
 भिषमा गुर्वो गुर्वो समिपचर्णमि मइयवो । कुसुमवद्गुदीरितो खं पयगुचोऽपि समिभोऽपि ॥ १ ॥” नयाना भद्रार्थ-
 गुवीर्ना-ससतिक्रियादीनाम्, आसां स्वक्यमुपरिष्टाद्वस्यामः, दद्यापि-दक्षप्रकारे भक्षणधर्मे-सापुधर्मे क्षान्त्यादिक, अस्यापि
 स्वक्यमुपरिष्टाद्वस्यामः, अस्मिन् गुत्थादिषु च ये आसणा योगाः-असणान्तमेव आसणास्तेषां आसणानां योगानां-न्याया-
 राणां सम्यक्प्रतिषेधनमज्ञानप्रकणालयणानां यत् क्षण्डितं-देसवो भद्र पदिराधित-सुतरां भर्तं, न पुनरेकान्तवोऽभा
 वमायादित, तस्य क्षण्डनधिरासनद्वाराऽऽयातस्य चारित्र्याविचारस्यैवमोचरस्य ज्ञानादिगोचरस्य च दैयसिकाविचारस्य,
 दृढावता क्रियाकावमाह, तस्यैव ‘मिच्छामि पुच्छं’ इत्यनेन तु निष्काकटमाह, मिष्येसि-प्रतिक्रमासि पुच्छवमेवदकर्तव्य
 मित्यर्थः, अन्धेयं सूत्रस्यार्थिकगाथा-

१ अस्मिन् भिषमाहुवो गुप्तः समितये अकम्पः । क्षण्डनवाप्युदीरितम् चान्योगुप्तोऽपि अस्मिन्नेव ॥ १ ॥

पश्चिदिद्विधाण करणे क्रियाणमकरणे य पश्चिद्वक्त्रणं । असद्वक्त्रणे य तद्वा विषरीयपरुषणाए य ॥ १२७१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिविद्वानां’नियारिचानामकाउस्वाभ्यायादीनामसिचाराणां ‘करणे’ निष्पादने आसेधन इत्यर्थः, किं ?—
प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रमणमिति ब्युत्पत्तेः, ‘कृत्यानाम्’ आसेधनीयानां काउस्वाभ्यायादीनां योगानाम्
‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽन्तासेधने प्रतिक्रमणम्, अक्षद्धाने च तथा केवलिप्रकृषितानां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति धर्तव्ये,
विषरीतप्रकृपणायां च अन्यथा पदार्थकथनाया च प्रतिक्रमणमिति गार्थार्थः ॥ १२७१ ॥ अनया च गायया यथायोगे
सर्वसूत्राण्यनुगन्तव्यानि, तद्यथा—सामायिकसूत्रे प्रतिविद्यौ रागद्वेषौ तयोः करणे कृत्यस्तु तद्विग्रहस्तस्याकरणे सामा-
यिक मोक्षकारणमित्यक्षद्धाने असमभाषलक्षणं सामायिकमिति विषरीतप्रकृपणायां च प्रतिक्रमणमिति, एवं मङ्गलादि-
सूत्रेष्वप्यायोग्यं, अथारो मङ्गलमित्यत्र प्रतिविद्योऽमङ्गलाप्यपसापस्तकरण इत्यादिना प्रकारेण, एवमोपातिचारस्य सम-
सेन प्रतिक्रमणमुक्तं, सान्प्रतमस्यैव विभागोऽप्यते, तत्रापि गमनागमनाविचारमधिकृत्याऽऽह—

इच्छामि पश्चिद्वक्त्रमिदं इरियावदियाए विराद्वणाए गमणागमणे पाणक्रमणे वीपक्रमणे इरियक्रमणे ओस्ता
उत्सिगापणगदगमदिमक्कासतनाणसक्रमणे जे मे जीवा विराद्विया पुर्णिदिया वेईदिया नेईदिया च्छरिंदिया
पंचिद्विआ अभिद्वआ पस्सिआ सेसिआ सपाइआ सपाद्विआ परिआविआ किलामिआ च्छविआ ठाणाओ
ठाण सकामिआ जीयिआओ पधरोयिआ तस्स भिच्छामि दुक्ख ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिलषामि प्रतिक्रमिषु—निषर्तिषुम्, ईर्यापयिकायां विराधनाया योऽतिचार इति गम्यते,

अतुषी, अथगृहीता नाम भोजनकाले क्षरायादिपृथग्विधमेव भोजनञ्चात ततो गृह्यतः पञ्चमी, प्रगृहीता नाम भोजनपे
 क्षयां दातुमभ्युपगतेन करादिना प्रगृहीतं पञ्चोन्नञ्चात भो(मु)क्त्या या स्वहस्तादिना समुह्यत इति भाषना पष्ठी, तन्मिस्र
 धर्मा नाम पर्यस्त्रिणागार्ह भोजनकातमन्ये च द्विपदादयो नायकान्ति तद्वत्तत्क या गृह्यत इति इदय सप्तमी,
 एव स्रष्टु समासार्थः, व्यासार्थस्तु प्रन्थाभरावसेयः, सप्तानां पानीपणानां केचित् पठन्ति, ता अपि चयभ्यूता एव, नवर
 ऋतुष्यी नानात्वं, तथाप्यायामसीवीरादि निर्लेप विज्ञेयमिति, अष्टानां प्रवचनमावृणां, ताव्याष्टी प्रवचनमातरा-तिष्ठो
 गुप्तयः तथा पञ्च समितयः, तत्र प्रवीचाराप्रवीचारकया गुप्तयः, समितयः प्रवीचारकया एव, तथा चोक्तम्-“समिधो
 मियमा गुप्तो गुप्तो समिपत्तर्णमि भद्रयधो । कुसलधद्रमुदीरितो अ पयगुप्तोऽयि समिभोऽयि ॥ १ ॥” नयानां प्रवचन-
 गुप्तीनां-वसतिक्वादीनाम्, आसां स्वकम्पुपरिट्टादस्यामः, पृथग्विधे-द्वयप्रकारे भ्रमणधर्म-साधुधर्म-ज्ञानस्यादिके, अस्यापि
 स्वकम्पुपरिट्टादस्यामः, अस्मिन् शुभ्यादिषु च ये भ्रामणा योगाः-भ्रमणानामेते भ्रामणास्तेषां भ्रामणानां योगानां-भ्रयाया
 राणां सम्पत्कमतिवेधनभ्रानमकम्पणालक्षणानां एव स्रष्टुतं-देयतो भ्रमं यद्विराधित-सुतरां भ्रमं, न पुनरेकान्तवतोऽभा
 वमाधादितं, तस्य स्रष्टुनधिराधनद्वाराऽऽयावत्स्य धारिध्यातिधारक्येवप्रोचरस्य ज्ञानादिगोचरस्य च दीयसिक्कातिचारस्य,
 एतावता क्रियाकालमाह, तस्यैव ‘मिच्छामि शुक्लं’ इत्यनेन पु निष्ठाकालमाह, मिय्येति-प्रतिक्रामामि शुक्लवसेतदकर्वेव
 मित्यर्थः, अथेयं सूत्रस्यभिर्भ्रमाया-

पट्टिस्त्रिद्वार्णं करणे क्रियाणमकरणे च पट्टिकमणं । अस्तद्वरणे च मह्यं विचरीयपस्त्यपणाय च ॥ १२७१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिविधानां’नियमितानामकावस्थाभ्यायादीनामतिचारार्थां ‘करणे’ निष्पादने आसेवन इत्यर्थः, किं ?—
प्रतिक्रमणमिति प्रोगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रमणमिति च्युत्पत्तेः, ‘कृत्स्नानाम्’ आसेयनीयानां कालस्थाभ्यायादीनां योगानाम्
‘अकरणे’ अतिष्पादनेऽन्नासेपने प्रतिक्रमणम्, अथवाने च वया केवलप्रकृतिसिक्तानां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति पर्वते,
विपरीतप्रकरणाय च अन्यथा पदार्थकथनार्थां च प्रतिक्रमणमिति गार्थार्थः ॥ १२७१ ॥ अनया च गायया पद्यायोगं
सर्वव्याप्यशुगन्तव्यानि, वयाथा—सामाधिक्ये प्रतिपक्षौ रागद्वेपौ तयोः करणे कृत्स्नस्तु सप्तप्रवृत्त्याकरणे सामा-
यिकं मोक्षकारणमित्यथवाने असमभावसंशयं सामाधिक्यमिति विपरीतप्रकरणार्थां च प्रतिक्रमणमिति, एवं मङ्गलादि-
शुभेभ्यश्चाप्योच्यं, चत्वारो मङ्गलमित्यथ प्रतिपक्षोऽमङ्गलाभ्यपसायकाकरणा इत्यादिना प्रकारेण, एवमोघातिचारस्तु समा-
सेन प्रतिक्रमणशुभं, साम्प्रतमस्त्येव प्रियागोत्रोच्यते, वजापि गमनागमनातिचारमधिकृत्याऽऽह—

इच्छामि पट्टिकमिदं इरियायदियाय विराट्पणाय गमणागमणे पाणकमणे वीषकमणे इरियकमणे ओसा
उत्सिगपणगदगमद्विमकडासताणसक्रमणे के से जीया विराट्पिया एतिदिया वेददिया तेददिया चउरिदिया
परिदिया अभिदया यस्त्रिया लेस्त्रिया संघादया सघद्विया परित्रयात्रिया क्लिप्तमित्रिया उद्वित्रिया दायाओ
टाण सकामित्रिया जीयित्रियाओ वयरत्रित्रिया तस्स सिन्धामि दूषदं ॥ (सू०)

अस व्याख्या—इच्छामि—अभिलषामि प्रतिक्रमिशु—नियतिशुभं, ईर्यापर्यिकाया विराधनाया योऽतिचार इति गम्यते,

तस्येति योगः, अनेन क्रियाकात्ममाह, 'मिच्छामि शुद्धं' इत्यनेन तु निष्ठाकात्ममिति, सत्त्वरणमीर्या गमनमित्यर्थः, सत्प्रधानः
 पञ्चा र्थापयः तत्र भवेरार्थापि की सत्ता, कैस्यामित्यत आह-विराध्यन्ते-शुःस्व स्याप्यन्ते प्राणिनोऽनयेति विराधना-
 क्रिया सत्तां विराधनायां सत्तां, योऽतिचार इति वाक्यशेषः, तस्येति योगः, विषयमुपदर्शयन्माह-गमन चागमन चत्वे
 क्वञ्चाप्यस्मिन्, तत्र गमन स्याप्यायावनिमित्तं वसतेरिति, आगमनं प्रयोजनपरिसमाप्तौ पुनर्भवतिमयेति, तत्रापि या
 कथं आतोऽतिचार इत्यत आह-'पापकर्मणो' प्राणिनो-द्वीन्द्रियादयश्च सा गृह्यन्ते, तेषामाक्रमणं-यावेन पीडन प्राप्याक्रमण,
 तस्मिन्निति, तथा बीजाक्रमणे, अनेन बीजानां वीयत्वमाह, हरिताक्रमणे, अनेन तु सकलधनसत्तेरेय, तथाऽयदयायोचितं
 पनकदगमृष्टिकामकटसन्तानसङ्क्रमणे सति, तथावस्यायः-अलक्षितेषः, इह व्यापदयापमहणमतिशयतः शेषअलसन्नमोग
 परिवारपार्थमिति, एवमन्यत्रापि भावनीय, लक्षित-गर्भभाकृतयो वीयाः कीटिकानगराणि पा पनकः-कुट्टि दगमृष्टिका-
 चिकससम्, अथवा एकमहपादपकायः, मृष्टिकामहपात् पूष्पीकायः, मकटसन्तानः कोलिकजालमुच्यते, तत्रावदयाय-
 कोलिकजालादिदन्तः, अवस्यायोचितकृत्पनकदगमृष्टिकामकटसन्तानास्तेषां सङ्क्रमणं-माक्रमणं तस्मिन्, किं पटुनाः, क्रियन्तो
 भवेनाऽऽस्यासन्तेः, सर्वे ये मया बीजं विराधिता-शुःस्वेन स्थापिताः, एकेन्द्रिया-शुष्टिभ्यादयः, द्वीन्द्रियाः-कृन्त्या-
 दयः, त्रीन्द्रिया-पिपीलिकादयः, चतुस्त्रिन्द्रिया-अमरादयः, पञ्चेन्द्रिया-शुष्टिकादयः, अभिहता-अभिमुख्येन हताः, चरणेन
 पादितः, तस्मिन् विराधिता, वर्तितः-शुद्धीकृताः, पूस्या वा स्थगिता इति, भवेरिवा-पिष्टाः, भूत्यादिषु वा लगिताः,

सद्वाचिता—अन्वयोऽप्यं गांधेरेकष छगिताः, सद्वाचिता—मनाह् स्फुटाः, परिवापिताः—समन्वताः पीडिताः, ह्यामिताः—समुद्भवां
नीताः रत्नानिमापादिता इत्यर्थः, अथवापिता—सद्वाचिताः स्थानात् स्थानान्तरं सद्वामिताः—स्वस्थानात् परं स्थानं नीताः,
अधिदिताह् व्यपरोपिताः, व्यापादिता इत्यर्थः, एष पो जातोऽतिचारस्वस्य, एतावता क्रियाकालमाह, तस्यैव 'मिच्छामि
शुद्धं' इत्यनेन निष्ठाकावमाह, मिथ्या शुद्धं पूर्णं पूर्णं, एवं वस्येष्टुभययोचना सर्वत्र कार्यं । इत्थं गमनातिचारप्रतिक्रमण-
मुक्तम्, अमुना त्यागवर्तनस्थानातिचारप्रतिक्रमणं प्रतिपादयन्माह—

इच्छामि पट्टिकाभिर्जं पनामसिद्ध्याय निगामसिद्ध्याय संथारावन्धदृष्ट्याय परिवदृष्ट्याय आडंटणपसारणाय
छप्पइसपदृष्ट्याय कूरइ ककराए छिइए जमाइए आमोसे ससरक्खामोसे आडलमावलाए सोअणवस्सिआए
इत्थीयिप्परिआसिआए विदीधिप्परिआसिआए मणधिप्परिआसिआए पाणमोयणधिप्परिआसिआए
जो मे देवसिओ अइआरो कओ नस्स मिच्छामि शुक्क ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि प्रतिक्रमिषुं पूर्वपदं, कस्येत्याह—प्रकामश्च यथा हेतुभूतया यो मया दैवसिक्कोऽतिचारः कृतः,
तस्यैति योगः, अनेन क्रियाकालमाह, 'मिच्छामि शुद्धं' इत्यनेन तु निष्ठाकावमेवेति भावना, एवं सर्वत्र योजना कार्येति,
'पीड स्वप्ने' अस्य यमस्यमान्तरस्य 'कुल्लसुटो षुल्ल' (पा० ३-१ ११३)मिति पञ्चनात् क्षयनं शय्या प्रकामं—चातुर्यामं शयन
प्रकामशय्या श्वेरोऽस्यामिति वा शय्या—सत्कारकावित्थणा प्रकामा—वत्कटा शय्या प्रकामशय्या—सत्कारोत्तरपट्टकाविरिका
प्रावरणमपि कुल्ल कल्पत्रयाविरिका वा तथा हेतुभूतया, स्वाध्यायाद्यकरणवन्धेहातिचारः प्रविदिषं प्रकामशय्यैव निकाम-

सत्योपपत्तेरथा हेतुभूतया, अथाप्यतिचारः पूर्वपद, सर्व्वर्त्तनं सत्यधमतया धामधार्येन सुसत्य दक्षिणधार्येन पतनमुद्वर्त्तन
 मुद्वर्त्तनमेवोद्वर्त्तना तथा, परिवर्त्तनं पुनर्धर्मधार्येनैव पतनं सर्व्वपरिवर्त्तना तथा, अथाप्यपमृज्य भुर्यवोऽतिचारः, आकुञ्चन-
 गात्रसङ्कोचकृप्यं सर्व्ववाकुञ्चना तथा, प्रसारणम्-अङ्गानां विक्षेपः सर्व्वप्रसारणा तथा, अत्र च सुकुट्टिरटान्तमतिपा-
 दितं विधिमकुर्व्वतोऽतिचारः, तथा चोक्तम्-‘कुट्टिरपायपसारं च आगासे पुण्येति आवंटे । एवं पसारिकर्णं आगासे
 पुण्येति आवंटे ॥ १ ॥ अद्वन्द्विय सिय साहे जहिय पायस पण्हिया ठाह । सहिय पमस्त्रिऊणं आगासेण नु षोऊण ॥ २ ॥
 पार्थं ठाविसु ठहि आगासे क्वं पुण्येति आवंटे । एवं विधिमकर्त्ते अइयारो सरथ से होह ॥ ३ ॥’ पदपदिकाना-यूकाना
 सङ्गहनम्-अविधिना स्पर्धनं पदपदिकासङ्गहनं सर्व्वपदपदिकासङ्गहना तथा, तथा ‘इए’चि कूजितं सति योऽतिचारः,
 कूजितं-कासितं तस्मिन् अविधिना मुलवस्त्रिकां कटं वा मुखेऽन्नापाय कृत इत्यर्थः, विपना पर्मवतीत्यादिसव्यायोपो
 चारणं सकर्करावितमुपपत्तेरिति सस्मिन् सति योऽतिचारः, इह चाऽऽर्ज्येयानजोऽतिचारः, सुते-अविधिना जून्मितेऽविधि
 नैव आत्मर्पणम् आत्मर्प-अममृज्य कट्रेण स्पर्धनमित्यर्थः तस्मिन्, सरजस्वकामये सति, सह धृषिय्यादिरजसा यद्वत्सु रपट
 तत्संस्पर्धं सतीत्यर्थः, एव चाप्रतोऽतिचारसम्भवमधिकृत्योक्तम्, अनुना सुसत्योपपत्तेर-‘आतकमान्छाप’चि आकुलाङ्ग-
 छया-‘छयादिपरिमोगविषाहसुआदिसंस्पर्धननानाप्रकारया स्वमाप्तयया-स्वमनिसिधया, विराधनयेति गम्यते, सा पुनर्मु-

१ कुट्टीरि चर्पी प्रचारयेत् तथाऽऽकरोति पुनरप्याकुञ्चयेत् । एवं मध्यार्वाक्ये पुनरप्याकुञ्चयेत् ॥ १ ॥ अतिवाधितं ज्ञात्वा न च पादस्य चार्त्तिकस्य विवक्षितं ।
 तत्र प्रमाद्व्याप्यते तु वीर्या ॥ १ ॥ चार्त्तिकस्य तत्राकरोत् न च पुनरप्याकुञ्चयेत् । एवं विधिमकुर्व्वतोऽतिचारस्य तत्र भवति ॥ १ ॥

छोचरगुणातिथारथियथा भयस्यदो भदेन तां दर्शयन्माह—‘इत्थीधिप्यरियासियाए’सि खिया धिपर्यासः स्त्रीधिपर्यासः—अ
 प्रदास्येयनं वस्मिन् भया स्त्रीधपर्यासिक्की सया, स्त्रीदर्शनानुरागतत्वाद्वधञोकेनं वद्विधिपर्यासः वस्मिन् भया वद्विधेपर्या
 सिक्की सया, एष मनसाऽध्युपगतो मनोधिपर्यासः वस्मिन् भया मनोवैषपर्यासिक्की सया, एष पानभोजनवैषपर्यासिक्या,
 राधां पानभोजनपरिभोग एष सविपर्यासः, अनया हेतुभूतया य इत्यतिचारमाह, भयेत्यारमनिर्देशः, दिवसेन निर्धुचो
 दिवसपरिमाणो या दैयसिकः, अतिचरणमतिचारः—अतिक्रम इत्यर्थः, कृतो—निर्वर्तितः ‘तस्मिन्निष्ठमिदुक्कटं’ पूर्ववत्
 आह—दिया क्वयनस्य निषिद्धत्वादसम्भय एयास्यासिचारस्य, न, अपवाद्यविषयत्वादस्य, तथाहि—अपवादतः सुच्यत एव
 दिया भयान्तस्तेदादौ, इदमेव यच्चन ज्ञापकम् ॥ एष त्यगवर्तनास्तानातिचारप्रतिक्रमणमनिवायेदानीं गोचरातिचारप्रति-
 क्रमणप्रतिपादनायाऽऽह—

वहिक्कमासि गोचरचरियाए भिषस्यायरियाए जग्याहकवाहजग्याहणाए साणावच्छादारासंघट्टणाए मंडी
 पाट्टिआए पलियाहुट्टिआए ठवणापाट्टिआए सकिए सहसागारिए अणेसणाए पाणभोपणाए धीय-
 भोपणाए हरिपभोपणाए पण्डेकभिमयाए पुरेकभिमयाए अविहहवाए दगसंसट्टहवाए रयसंसट्टहवाए पारि-
 साट्टणिपाए पारिठावणिआए ओझासणभिमखाए जं जगमेण जप्पायणेसणाए अपरिसुद्धं परिगहिप परि-
 मुस वा ज न परिठ्ठयिअ मस्त भिच्छासि दुक्कट ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमासि—निवर्तयामि, कस्य ?—गोचरचर्यायां—भिषाचर्यायां, योऽतिचार इति गम्यते, तस्येति

सध्याप्यते तथा हेतुभूतया, अथाप्यतिचारः पूर्वपक्षे, चन्द्रर्तनं तथाप्यमवया वाप्यार्थेन सुखस्य दक्षिणपार्थेन घर्तनमुद्धर्तनं
 मुद्धर्तनमेवोद्धर्तना तथा, परिवर्तनं पुनर्वाप्यार्थेनैव घर्तनं तत्रैव परिवर्तना तथा, अथाप्यममृज्य चूर्णतोऽतिचारः, आधु प्रानं-
 गात्रसङ्कोचलक्षणं तदेवाकुञ्चनता तथा, प्रसारणम्-अक्षानां विक्षेपः तदेव प्रसारणा तथा, अत्र च इत्थुद्विष्टान्तमतिपा-
 दितं विधिभङ्गवर्तोऽतिचारः, तथा चोक्तम्-‘कुञ्चिपापपसारं अह आगासे गुणोपि भावते । एव पसारिकण आगासि
 गुणोपि भावते ॥ १ ॥ अहर्कुञ्चि सिच ताहे अदिय पायस पण्हिया ठाह । सदिप पमाज्जिकणं आगासेणं तु पेरुण ॥ २ ॥
 पाय ठाविहू ठहि आगासे चेष गुणोपि भावते । एवं पिरिमक्करो अहयारो तथ स होह ॥ ३ ॥’ एदपदिकानां-यूकानां
 सङ्कलनम्-अविधिना स्पर्शनं पदपदिकासङ्कलनं तदेव पदपदिकासङ्कलनता तथा, तथा ‘कूरप’चि कुञ्चितं सति योऽतिचारः,
 द्वाजितं-काचितं सकिन् अविधिना मुखपञ्चिकां कर वा मुखेऽन्नाभाय इत इत्यर्थः, विषमा पर्मेवतीत्यादिष्वप्यादोषो
 नैव आसर्पणम् आसर्पः-अमनुरज्य करेण स्पर्शनमित्यर्थः सकिन्, सरस्वतामर्षे सति, सह दूयिप्यादिरजसा पद्मस्तु रपुष्टं
 सरसंस्पर्शं सतीत्यर्थः, एव आसतोऽतिचारसम्भवमाधिकृत्योक्तम्, अनुना सुखस्योप्यते-‘आवसमावसाप’चि आहुसाहु
 कथा-कथाविपरिभोगविवाहमुद्रादिसंस्पर्शननामानकारया स्वप्नप्रत्ययया-स्वप्ननिमित्तया, विराभनयेति गम्यते, सा पुनर्मु

१ इदं चोपायं प्रसारयेत् तदाऽऽज्यो मुक्ताप्यकुञ्चयेत् । २ तं प्रत्यक्षकृतं गुणप्याकुञ्चयेत् ॥ ३ अतिवर्तितं जायता यत्र तदाहं चार्त्तिक्यं विवर्तते ।

तत्र प्रमाणं-अत्रैव एव नीत्या ॥ १ ॥ तदाहं चारत्तिक्या तत्राहं स एव गुणप्याकुञ्चयेत् । एवं विधिनापुनैवतिचारकाव तत्र अथति ॥ १ ॥ २

छोसरजुणातिथारपिपया भयत्यतो भवेन तां दर्शयन्नाह—‘इत्थीषिप्परियासियाए’सि स्त्रिया विपर्यासः स्त्रीविपर्यासः—अ
 प्रत्यायेपनं वसिन् भया स्त्रीपपर्यासिकी तथा, स्त्रीदर्शनाजुरागतसद्वलोकन इष्टिपपर्यासः वसिन् भया इष्टिपपर्या
 सिकी तथा, एष मनसाऽप्युपयातो मनोविपर्यासः वसिन् भया मनोवैपर्यासिकी तथा, एष पानभोजनवैपर्यासिक्या,
 राश्यां पानभोजनपरिभोग एष सद्रिपर्यासः, अनया हेतुमुक्तया य इत्यतिथारमाह, मयेत्यात्मानिर्देशः, विषसेन निर्बुद्धो
 दिवसपरिमाणो वा वैषसिकः, अतिथरणमतिथारः—अतिक्रम इत्यर्थः, कुतो—निर्वर्तितः ‘तस्मिन्निष्ठमि शुक्ल’ पूर्ववत्
 आह—दिया द्यमनस्य निर्विक्रयादसन्मय एयास्यातिथारस्य, न, अपयादविषयत्वात्स्य, तथाहि—अपयादतः सुप्यत एव
 दिया अप्यानलेदादौ, इदमेव पचन ज्ञापकम् ॥ एष स्वयर्वनास्यानातिथारप्रतिक्रमणमभिधायेदानीं गोचरातिथारप्रति-
 क्रमणप्रतिपादनायाऽऽह—

पट्टिक्रमामि गोपरश्वरियाए भिक्खत्तायरियाए जग्गामकपाहजग्गामाहणाए साणावन्डावारासपट्टणाए मन्दी
 पारुटिआण पल्लिपाहुटिआए ठवणापाहुटिआए सकिए सहसागरिए अणेसत्ताए पाणमोयणाए धीय
 मोपणाए हरिपमोपणाए पन्डेकम्मियाए पुरेकम्मियाए अदिहहन्नाए दग्गससट्टहन्नाए रयससट्टहन्नाए पारि
 साट्टणिपाए पारिठावणिआए ओह्मासणाभिक्खत्ताए जं जग्गमेणं उप्पायणेसणाए अपरिसुद्ध परिगादिय परि
 सुसं वा ज न परिद्विधिअं तस्स मिच्छामि शुक्ल ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमामि—निवर्तयामि, कस्य !—गोपद्वयपर्यायां—भिक्खाध्वर्यायां, योऽतिथार इति गम्यते, तस्मैति

योगः, गोक्षरपं गोक्षरः क्षरपं—क्षर्या गोक्षर इव क्षर्या गोक्षरक्षर्या चस्यां गोक्षरक्षर्यायां, कस्यां १—भिक्षार्थं क्षर्या भिक्षा-
 क्षर्या चस्या, क्षर्याहि—क्षामालाभनिरपेक्षः सत्त्वदीनभिक्षो मुनिरुत्तमाधममध्यमेषु मुख्येभ्यश्चानिर्दिष्टेषु पस्तुषु रागद्वेषाद्यग
 र्गन्तु भिक्षामटवीति, कथं पुनस्तस्याभतिक्षार इत्याह—‘उत्पादकथाद्वयमात्रणाप’ वपूपाटम्—अद्वैतार्गलमीपवत्संगित या
 किं तद् १—कषाटं सस्योद्घाटनं—सुतरां मेरुणम् सवूपाटकषाटोद्घाटनम् इदमेयोद्घाटकषाटोद्घाटना तथा हेतुभूतया,
 इह क्षाममात्रनादिन्योऽतिक्षारः, क्षर्या भ्यानवत्सदरकचक्षुद्वययेति प्रकटार्थः, मण्डीपामृतिक्षया यस्मिन्मामृतिक्षया स्याप
 नामामृतिक्षया, क्षर्या स्वक्षर्यं—‘मण्डीपामृतिक्षया साहसि क्षागए अगकूटमंडीए । अण्णमि भायणमि य काडं सो देइ साहुस्स
 ॥ १ ॥ तस्य पवचपवोवो ण कप्पए तारिसा सुविदियाणं । वल्लिपाहुदिया अण्णइ चवदिसिं काव अच्चणियं ॥ २ ॥
 अणिमि य कोहुणं सिरये सो वेइ साहुणो भिक्खं । सावि ण कप्पइ ठयणा (जा) भिक्खसायरियाण ठयिया च ॥ ३ ॥’
 आधाकर्मदीनान्—उद्दमादिदोषाणामन्यतमेन षड्विधे गृहीते षडि योऽतिक्षारः, सवसाकारे या सत्त्वकस्मनीये गृहीत
 इति, अत्र च समपरित्यज्योऽविचिना या परित्यज्यतो योऽतिक्षारः, अनेन प्रकारेणानेपणया हेतुभूतया, तथा ‘पाणभो
 यणाप’चि प्राणिनो—रसजादयः भोजने—दध्योदनादी सव्वद्वयन्ते—यिराप्यन्ते व्यापायन्ते या यस्यां मामृतिक्षर्यां सा

१ मण्डिपामृतिक्षया क्षाममात्रेण क्षामक्षरपवृद्धिः । अण्णमिदम् आत्रने वा कृत्वा ततो वृद्धाति सावधे ॥ १ ॥ तत्र प्रवर्तनदोषो न कक्षरते वाटपी मुद्विद्ध
 वावात् । वल्लिपामृतिक्षया पण्णये अण्णिदं कृत्वाऽपीद्विज्यात् ॥ १ ॥ अमी वा भिक्षया शिरयात् ततो वृद्धाति सावधे भिक्षात् । सावधि न कक्षरते क्षारणा(या)
 भिक्षाक्षरेणः क्षारिया ॥ १ ॥

प्राणिभोजना तथा, तथा च सद्वृत्तादि वातमाहकममयं विरोधम्, अत एवातिचाराः, एवं 'वीथभोयणाप' वीजानि
 भोजने एसां सा वीजभोजना तथा, एष हरिश्चभुञ्जतया, 'पञ्चाकन्मियाप' पञ्चात् कर्म एसां पञ्चाज्ज
 ओम्भनकर्म भवति पुराकर्म एस्यामायाविति, 'अदिक्कहाप'सि अट्टाहृतया-अट्टोत्सेपमानीतयेत्यर्थः, तत्र च सस्य
 सद्वृत्तादिनाडशिषारसम्भयो, द्वासंसुट्टाहृतया-अट्टकसम्भजानीतया हसमाभगतोदकसंसुट्टया वा भावना, एष रज्जः
 संसुट्टाहृतया, नयरं रज्जः पुथिवीरज्जोडमिगुल्लते, 'पारिसाटणियाप'सि पारिसाट-अज्जसलक्षणाः प्रवीत एष सस्मिन् भवा
 पारिसाटनिका तथा, 'पारिद्धायणियाप'सि परिस्थापनं-प्रदानमाजनगवध्रभ्यान्तरेभस्सनलक्षणां तेन निर्वृत्ता पारिस्थाप
 निका तथा, एतदुक्तं भवति-'पारिद्धायणिया सह्य जेण भाणेण देह भिक्खं तु । संमि पट्ठिओयणार्हं जातं सहसा पारिद्ध-
 विप ॥ १ ॥' 'ओहासणभिकखाप'सि विधिपट्ठव्ययाचनं समयपरिभाषया 'ओहासणति भण्णह' तत्प्रधाना सा भिक्षा
 तथा, कियदन्न भणिय्यामो १, भेदानामेकप्रकाराणां घणुत्वात्, ते च सर्वेऽसि एसागुह्रमोरपादनैपणास्ववतरन्त्यत आह-
 'जं वज्जमेण' मित्यादि, पत्तिकिप्पिद्वसनागुह्रमेन-आपाकमार्गित्त्वणेन उत्पादतया-आडयादिलक्षणाया एपणया-याङ्किता-
 दिलक्षणाया अपरिगुह्रम्-अगुकिगुक्तं प्रतियुहीतं वा परिगुक्तं वा यत्त परिहायित, कथञ्चित् प्रतियुहीतमपि यत्तोत्तिव
 परिगुह्रमपि च भाषतोऽगुनाकरणादिना प्रकारेण यत्तोत्तिवत्, एवमनेन प्रकारेण यो ज्ञातोऽतिचारस्तस्य मित्या
 दुष्कृतमिति पूर्ववत् ॥ एष गोचरातिचारप्रतिक्रमणमभिधायागुना स्थाभ्यामाद्यतिचारप्रतिक्रमणप्रतिपादनायाऽऽह-

योगः, गोक्षरणं गोक्षरः क्षरणं—वर्षा गोक्षर वर्षा वर्षा गोक्षरवर्षायां, कक्षां १—भिक्षार्थं वर्षा भिक्षा-
वर्षा सस्या, तथाहि—जामाजामनिरपेक्षः सत्यदीनचिचो मुनिरुचमाधममभ्यमेष्टु कुलंष्यष्टानिष्टु पस्तुष्टु रागाद्रप्रापग
च्छन् भिक्षापदवीति, कथं पुनस्तस्यामतिचार इत्याह—‘तथाहकथाहवथाहणाए’ वदूपाटम्—अद्वार्गलमीपवत्सगित या
किं सत् १—कपाटं वस्त्रोदूपाटनं—सुतरां मेरुणम् वदूपाटकपाटोदूपाटनम् इदमेवोदूपाटकपाटोदूपाटना तथा हेतुभूतया,
इह जाममार्जनदिव्योऽतिचारः, तथा भानवत्सवारकसद्वदनयेति प्रकटार्थं, मण्डीप्राभूतिकथा पल्लिप्राभूतिकथा स्याप
नाप्राभूतिकथा, आसां स्वकथं—‘मंडीपाहुडिया साहुमि भागए क्षनगूरमदीए । अण्णमि भायणमि य कावं वो देह साहुस्स
॥ १ ॥ तत्थ पवत्तणदोत्तो ण कप्पए तारिसा सुयिप्पियाणं । पस्सियाहुडिया भण्णइ चवद्विस्सिं काव अद्यणिपं ॥ २ ॥’
अर्णिमि य डोहुण सित्थे वो देह साहुणो भिक्खं । साधि ण कप्पइ तवणा (आ) भिक्खसायरियाण ठयियाव ॥ ३ ॥’
आषाकर्मार्दीनाम्—वस्त्रमादिदोषाणामन्यतमेन दाह्मिसे गृहीते सति षोडशिवारः, सहसाकारे वा सत्यकल्पनीये गृहीते
इति, अत्र च तनपरित्यक्तोऽविधिना वा परित्यक्तो षोडशिवारः, अनेन प्रक्षारेणानेपणया हेतुभूतया, तथा ‘पाणमो
यणाए’ति प्राणिनो—रसआदयः मोक्षने—दध्योपनादीं सहस्रयन्त्रे—धिराप्यन्त्रे व्यापाद्यन्त्रे वा यस्यां प्राभूतिकथा सा

१ मरिचकादुभिका छायाभावते अमरुतमण्डू १ । अन्वयिष्टात् पात्रमे वा कृत्वा एते वृष्टाति छायाते ॥ १ ॥ तत्र मण्डनरोचो च क्षरते चादमी सुभिदि
दानात् । चक्षिप्राभूतिश्च भक्षते अयुर्दिक् कृत्यदधीक्षिप्रात् ॥ २ ॥ अमी वा भिक्षया सिचन्नात् एते वृष्टाति छायाते विक्षयात् । आमी भ क्षरते व्यावया(या)
विक्षयाक्षरन्वा व्याविया ॥ ३ ॥

प्राणिभोजना तथा, तेषां च सङ्गद्वनादि दातृप्राद्वकप्रमये धिज्ञेयम्, अत एवातिचारः, एवं 'वीथभोयणाप' पीजानि भोजन यस्यां सा वीजभोजना तथा, एवं हरितभोजनया, 'पृच्छाकर्मियाप' पश्चात् कर्म यस्यां पश्चाज्भोजनकर्म भवति पुरःकर्म यस्यामाद्याविति, 'अदिहद्वयाप'सि अट्टाहृतया-अट्टोत्थेयमानीतयेत्यर्थः, तत्र च सस्व सङ्गद्वनादिनाडतिचारसम्भयो, दणसंसृष्टाहृतया-वद्वकसम्भजानीतया हसमाश्रगतोदकसंसृष्टया या भायना, एव रजः संसृष्टाहृतया, नवर रजः पृथिवीरजोऽभियुध्यते, 'पारिसाहणियाप'सि परिधाटः-वस्त्रनलक्षणः प्रवीत एव तस्मिन् भवा पारिधाटनिका तथा, 'पारिधावणियाप'सि परिस्थापनं-प्रदानमाज्जनगतद्वयान्तरोगमनलक्षणं तेन निर्द्वेषा पारिस्थापनिका तथा, एतदुक्तं भवति-'पारिधावणिया खलु ज्ञेय भाणेण देह भिक्स्त्वं तु । तस्मि पट्टिओयणार्हं जातं सहसा परिहृतं ॥ १ ॥' 'ओद्दासणभिक्षाप'सि विधिद्वयव्याचनं समवपरिमापया 'ओद्दासर्णाति भणार्ह' तत्प्रधाना या भिक्षा पिय ॥ १ ॥' 'ओद्दासणभिक्षाप'सि विधिद्वयव्याचनं समवपरिमापया 'ओद्दासर्णाति भणार्ह' तत्प्रधाना या भिक्षा तथा, कियद्व भणिव्यामो !, भेदानामेषंप्रकाराणां बहुत्वात्, ते च सर्वेऽपि यसाहुह्रमोरपादनैपणास्ववतरन्त्यव आह- 'जं वगमेण' मित्यादि, यत्किञ्चिद्वस्त्रनाहुह्रमेन-आयाकमार्दिलक्षणेन वत्पादनया-धाभ्यादिलक्षणाया एपणया-क्षत्किता-दिलक्षणाया अपरिशुद्धम्-अशुक्तियुक्तं प्रतिपृष्टीतं वा परिशुक्तं वा यत्र परिधापितं, कपञ्चित् प्रतिपृष्टीतमपि यक्षोजिमत परिशुक्तमपि च भावतोऽनुनाकरणादिना प्रकारेण यक्षोजिमतम्, एवमनेन प्रकारेण यो जातोऽतिचारस्तस्य मित्या शुच्युत्तमिति पूर्वपद ॥ एव गोचरातिचारप्रतिक्रमणमभिधायानुत्ता स्थाभ्यायाद्यतिचारप्रतिक्रमणमतिपादनायाऽऽह-

१ पारिस्थापिका पृष्ठ मेव साजमेव ददाति भिक्षां तु । तस्मिन् पतिवीर्यादि जातं सहसा परिस्थापितम् ॥ १ ॥

पश्चिक्वामासि चातकालं सक्तमायस्स अकरणपाए तमभोकात्त भद्रोवगारणस्स अप्पदिहेत्तदणपाए इप्पदिहेत्
दणपाए अप्पमद्वणपाए इप्पमद्वणपाए अइक्कमे षड्क्कमे अइयारे अणायारे ज्जो मे देवसिओ अइआरो कओ
तस्स मिच्छामि इक्कद ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमामि पूर्ववत्, कस्य ।—वृत्तुक्कासं—दिवसरजनीप्रथमचरमप्रहरेव्यत्यर्थः, स्वाध्यायस्य—सूत्र-
पौरोपीकषणस्य, अकरणतया—अनासंघनया हेतुभूतवैत्यर्थः, यो मया दैयसिकोऽतिचारः कृतः, तस्येति योगः, तथोभय-
कालं—प्रथमपश्चिमपौरोपीकषण माण्डोपकरणस्य—गामवस्त्रादेः ‘अप्रस्तुपेक्षणाया’ इप्परस्तुपेक्षणाया’ सत्राप्रस्तुपेक्षणा—मूलत एव
वस्तुपाऽनिरीक्षणा इप्परस्तुपेक्षणा—‘निरीक्षणा तथा, ‘अप्रमाश्रयनया’ इप्परमाश्रयनया’ सत्राप्रमाश्रयनया मूलत एव रज्जोहरणा
दिनाऽस्पर्शनं इप्परमाश्रयना स्वविधिना प्रमाश्रयेति, तथा अतिक्रमे व्यतिक्रम अतिचारे अनाचारे यो मया दैयसिकोऽ-
तिचारः कृतस्तस्य मित्याहुक्कृतमित्येतद्व्यापदत्, नवरमतिक्रमाधीनां स्वकपमुच्यते—‘आध्याकर्ममनिमंतण पदिसुणमाण
अइक्कमो होइ । पयमेयाइ षड्क्कम गहिए तइपयरो गिळिए ॥ १ ॥’ अस्य व्याख्या—आध्याकर्मनिमन्त्रणं गृहीदये एव
प्रतिष्ठाप्यति सति साध्यावतिक्रमः—साधुक्रियोऽह्नकपो भवति, यत्त एवमभूतं वच्चाः ओतुमपि न कल्पते, किं पुनः प्रति
पद्युः, यत्तमभ्युति आज्ञानोद्गृहणार्थं साधवतिक्रमो यावदुपयोगकरण, ततः कृते उपयोगे गच्छतः पदभेदादिद्व्यतिक्रम
स्वावद् यावदुत्तिष्ठ भोक्तृत्वं दात्रेति, यतो गृहीतेभ्यति तस्मिन्स्वधीयः, अतिचार इत्यर्थः, सायद् पापद्वसाति नस्वैर्याप्य

प्रतिक्रमणाशुचरकाष्ठ छम्पनोत्क्षेपः, सत वसरकाष्ठमनाचारः, तथा याह—‘वसरो गिलिप्’सि प्रक्षिप्ते सति कथले अना-
 चार इति गाथार्थः ॥ इदं व्यापाकर्मोदाहरणेन सुखप्रतिपत्त्यर्थमतिक्रमाधीना स्वल्पमुक्त्वा, अन्यप्राप्यनेनैवानु-
 सारेण धिज्ञेयमिति । अयं चातिचारः संक्षेपत एकविधः, संक्षेपविक्षारवस्तु द्विविधः त्रिविधो नायदसङ्क्षेयविधः, संक्षेप-
 विसारता पुनर्द्विविधः त्रिविधं प्रति संक्षेप एकविध प्रति विसार इति, एयमन्यत्रापि योग्यं, विसारवस्त्यनन्तविधः, तत्रैक-
 विधादिर्भेदप्रतिक्रमणप्रतिपादनायाह—

पट्टिक्कमामि पुनगविहे असंजमे । पट्टिक्कमामि दोहिं पन्धणोहिं—रागपधणोणं दोसपन्धणोण । प० तिहिं दण्ढेहिं-
 मणदहेण पयदंहेण कापदंहेण । प० तिहिं शुत्तीहिं—मणशुत्तीए वपशुत्तीए कापशुत्तीए ॥ (सूत्रम्)

प्रतिक्रमामि पूर्वपद, एकविधे—एकप्रकारे असंयमे—अधिरविलम्बणे सति प्रतियिद्धकरणादिना यो मया दैवसिक्कोऽति-
 चारः कृत इति गम्यते, तस्य निव्या शुक्लमिति सम्यग्धः, धस्यते च—‘सम्भाए ण सम्भाइयं तस्स मिच्छामि हुक्कव’
 एयमन्यत्रापि योजनाना कर्तव्या, प्रतिक्रमामि द्वाभ्यां पन्धनान्मया हेतुभूतान्म्यां योऽतिचारः, धस्यतेऽदृष्टविधेन कर्मणा येन
 हेतुभूतेन तद्वन्धनमिति, तद्वन्धनद्वय दर्शयति—रागपन्धन च द्वेषपन्धन च, रागद्वेषयोस्तु स्वकथं यथा नमस्कारे, पन्ध-
 नस्य चानयोः प्रतीत, यथोक्तम्—‘कोदाभ्यक्कवरीरस्य रेणुना क्षिप्यते यथा गात्रम् । रागद्वेषाद्विषस्य कर्मपन्धो भवत्ये-
 यम् ॥ १ ॥’ प्रतिक्रमामि त्रिविधं दण्ढाः दण्ढयते—चात्त्रिभ्यर्थापहारतोऽसारीक्रियते एभिरात्मेति दण्ढाः द्रव्यभाषमेद-
 भिक्षाः, भाषदण्ढेरिहाधिकारः, हेतुभूतयोऽतिचारः, भेदेन दर्शयति—मनोदण्ढेन धागदण्ढेन कायदण्ढेन, मनःप्रभृति

परिष्कृताभिः पाठकालं सञ्ज्ञायस्व अकरणपापं धर्मभोक्तालं भवोद्योगारणस्व अप्यद्विष्टं हणपापं द्रुप्यद्विष्टं-
हणपापं अप्यमद्वयपापं द्रुप्यमद्वयपापं अद्वयमेव द्रुप्यमेव अद्वयरे अणायारे णो मे देवसिञ्जो अद्वयारो कर्जो
नस्व सिञ्जामि द्रुप्य ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमाभिः पूर्वपदं, कस्य !—चतुष्कालं—दिवसरजनीप्रथमचरमप्रद्वरेषित्यर्थः, स्वाध्यायस्य—सूत्र
पाठकीकृत्यपापं, अकरणपापं—अनासंजनपापं हेतुपूर्ववेत्यर्थः, यो नया दैयसिञ्जोऽविचारः कृतः, तस्येति योगः, तथोभय-
कालं—प्रथमपरिष्कृत्यपापं अणायारकरणात्—एतद्व्यक्तत्वेः ‘अमस्युपेक्षणया’ ‘सन्नामस्युपेक्षणया’—मूलत एव
चतुष्कालं निरीक्षणा द्रुप्यस्युपेक्षणया—‘निरीक्षणा’ तथा, ‘अप्रमादार्जनाया’ ‘सन्नामस्युपेक्षणया’—मूलत एव
दिनाऽभ्यर्चना द्रुप्यमाजना स्मृतिविना प्रमादार्जना, तथा अतिक्रमे व्यसिक्कम अविचारं अनाचारं यो नया दैयसिञ्जो-
विचारः कृतस्तस्य सिद्ध्यापुष्कलमित्येतद्व्यापदं, नपरमातिक्रमादीनां स्वकपमुच्यते—‘आधाकम्भनिमसणं’ परिष्कृत्यमाणां
अद्वयमेव होह । पयमेवाह द्रुप्यम गद्विष्टं तद्वयरो गिच्छिष्ट ॥ १ ॥’ अस्य व्याख्या—आधाकम्भनिमसणं पृथ्वाप एव
प्रतिष्ठाप्यति सति आधावतिक्रमः—आधुकिमोक्षजनकयो भवति, यत एवमभूतं पयः ओषुमपि न कस्यते, किं पुनः प्रति-
पदं !, ततश्च्युति भावनोपेक्षणार्थो दायवतिक्रमो दायद्रुपयोगकरणं, ततः कृते चययोगे गच्छतः पदमेवाद्विष्टवतिक्रम
स्वाध्याय दायद्रुपिष्ठ भोजनं दायेति, ततो पृथ्वीवेत्यति ससिक्तसुतीया, अविचार इत्यर्थः, दायद्रु दायद्रुसति गत्येवार्पय

धुरओ सेहो विद्वओ चंदरहो, आयविओ रुहो संद पंहेण मत्थए हणइ, कहं ते पत्थरो ण दिहोसि^१, सेहो सम्मं सहइ,
 आयससयवेसाए रुदिरायलिसो दिट्ठो, चडकइस्स तं पासिकण भिच्छामि पुक्कइसि धेरगणेण केवलणणां चप्पणं, सेहस्सवि
 काठेण केयउणानमुप्पण्णं^२ ॥ 'पटिकमामि विहिं गुत्तीहिं—मणगुत्तीए पयगुत्तीए कायगुत्तीए' पतिकमामि विद्युभिर्गुत्तिभिः
 करणभूताभियेत्तित्तिचारः इव इति, उद्यथा—मनोगुत्था यागुत्था कायगुत्था, गुत्तीना च करणहा अत्तिचार पवि प्रतवि
 द्दकरणकृत्साकरणाभद्धानविपरीतप्रकरणदिना प्रकारेण, शुब्दार्थस्त्वासां सामाधिकवद् प्रट्ययः, यथासद्वस्तुदाहरणानि—
 'मणगुत्तीए सद्विज्जिणदासो सायओ य सेट्ठिसुओ । सो सधराइपडिमं पटिवण्णो जाणसाळाए ॥ १ ॥ भञ्जुन्मामिना
 पत्तक पेप्पु स्त्रीलज्जुसमागाया तत्थ । सस्सेय पायमुयहिं मच्चगपाय ठवेऊण ॥ २ ॥ अणायारमायरंही पाओ विट्ठो य सच
 कीउणं । सो सा महर् देवण अहिवासेर् चहिं सम्म ॥ ३ ॥ ण य मणहुक्कहुमुप्पएण तस्सज्जाणमि निच्चलमणस्स । दइ
 णयि चिचीय इय मणगुत्तो करेयया ॥ ४ ॥ यइगुत्तीए साह सण्णातगपस्सिगच्छए वहु । चोरगह सेणायइविमोइओ

१ गुरवः दीप्तकः दुष्टवन्मात्रकः आचरितो दृष्टा विप्य इत्येव मल्लके दृष्टिः, कर्त्तव्यता प्रकरो न दृष्ट इति^१ ईसा सम्मद् सवते, आचरमकरोकाया
 र्थवताथकितो दृष्टा आचरन्मात्रकः लक्ष्मिन् भिन्ना ये दुष्टकृतमिति धैतायेव केवलणानामुत्पन्न दीप्तस्यापि अत्रैव केवलणानामुत्पन्नं । २ मनोगुत्तो तत्र विचरताः
 भावश्च भेदिसुतः । स सर्वताद्विधीयन्तिमां प्रविष्टानो पावसावायाए ॥ १ ॥ सायां वक्रासिका एतत्तर्हं गृहीत्वा कीककुलमायाता तत्र । तत्रैव पादस्योपरि
 मल्लकपार्दं स्थापयित्वा ॥ २ ॥ अनाचारमाचरन्ती पादो निक्षिप्य मल्लकीकरोत् । स पादए महतीं वेदनामप्यासयति तत्र एतत्तर्हं ॥ ३ ॥ न य मनोगुक्कउयु
 एवं तत्र प्याने निमज्जमनसः । इदुमापि एवमीक एवं मनोगुत्तिः कर्त्तव्या इत्येव चानुयो सायए संजालीपयती गच्छती दृष्टा । चौरमहा सेनापसिना सिमोचितो

मिमं बुभुयुर्धैर्यव्यते आत्मेति, अत्र धोदाहरणानि—सत्यं मणवदे चदाहरणं—कौकणगक्षमणभो, सो बहुजाणू अहो
 सिरो चित्तितो बभूव, साद्रणो अहो खंतो सुहृन्माणोवगभोति पदति, चिरेण सत्ताय देवमारदो, साद्रिं पुच्छिओ,
 मणइ—अरो धाभो धापति, अइ ते मम पुसा सपयं धस्तराणि पठीविज्जा सो तेहि परिसारसे सरसाय भूमीय सुमइ सा
 छित्तपया होआ, एव चित्तियं मे, अयारिएण धारिओ तिओ, सो एवमाइ अ असइ मणेण चित्तेंइ सो मणदहो १ ॥
 धइवदे चदाहरणं—साइ छण्णाभूमीओ आगभो, अविहीए आलोएइ—अइा सुयरयव दिट्ठति, पुरिसेहि गतु मारिय २ ॥
 इयाणि कायवदे चदाहरणं—अइरुहो आयरिओ, अजेणि धादिरगामाभो अणुआणवेक्खओ आगओ, सो य अईय रीसणो,
 तस्य समोसरणे गमिपायरविहेहिओ जाइकुजइसंपण्णो इभमारओ सेहो चवट्ठिओ, तस्य अप्पेहि असइहंतोहि चवकरुत्स
 पासं येसिओ, कळिणा कळी परसवत्ति, सो तस्स चवट्ठिओ, तण सो सहेय सोय काव पयायिओ, पयूसे गाम पचत्ताण

१ तत्र मणवदे बुभुयुर्धैर्यव्यते—कोकणगक्षमणभः। स कर्षकजगुरवमीमाभिरुपय इति साधकः अहो इहा सुमरयधोपाय इति वदन्त्ये चिरेण संकायं
 दातुमशक्यः, साद्रिमा एव मनसि—अहो अहो अहो अहि अहि ते मम पुसाः आत्मसं बुभुयुर्धैरि मदीयेषु। तदा तेषां अर्थोपाये सरसायां भूमीं सुचद्रीं धात्रीं
 संपद्य मणेव इयं चित्तितं मया आचार्येण जातिताः श्रियाः, तदेवमादि पश्यन्तं ममसा श्रित्यपति स मणोवपः ॥ तत्रापदे बुधहरणं—साणु। संजाभूते
 तमसा अभिधिराजस्योअति—अया शुभरुज्जं दहमिति तुलीयाया मारितं २३ इत्यादी काववदे चदाहरणम्—अववर आचार्यः। उच्चिदी अहिर्मायापुत्राणमेव
 ज्ञायताः स अदीय होआ, तत्र समवसरणे गमिज्जापुरविमियंतो जातिकुजादिर्षण इत्यपराकः दीय इत्यजितः, धायाभीरसइवसिज्जावदइस पासं येसिवा
 कळिवा इत्यहं कळिगिति स वलोपकिताः तेव स तदीय अर्थे कृष्णः मज्जाजितः मयपुत्रे प्राप्तं ज्ञायतोः

धृत्यो सेहो विद्वभो चंद्रकरो, आयहिओ रुठो सह दंहेण मरयए इणइ, कइं ते परयरौ ण दिछोचि ? , सेहो सम्मं सहइ,
 आयससयवेछाप रुदिरायसिओ विद्वो, चंद्रकस्स तं पासिकण मिच्छामि बुक्कइचि येरगणेण केयल्लणाणं सप्पणं, सेहस्सवि
 कातेण केयल्लणाणमुप्पप्प ३॥ 'पट्टिकमामि तिहिं गुचीहिं—मणगुचीए वयगुचीए कायगुचीए' प्रतिकमामि तिसुभिर्गुविभिः
 इरणभूताभिर्योऽसिचारा कूठ इति, तद्यथा—मनोगुण्या धानगुण्या कायगुण्या, गुसीना च करणता असिचारं प्रति प्रतिपि
 इकरणकृत्वा करणाश्रदानविपरीतप्रकरणानिना प्रकारेण, शक्यार्थस्त्वासार् सामाधिकवद् द्रष्टव्यः, यथासंक्षमुदाहरणानि—
 'मणगुचीए तद्विद्य जिणदासो सायओ य सेड्डिसुओ । सो सधराइपट्ठिमं पट्टिवण्णो ज्ञाणसाछाप ॥ १ ॥ मज्झिमाग्निग
 पत्तक पेसु स्सीलजुसमागया सरथ । सस्सेव पायमुयारिं मच्चगपायं ठयेकण ॥ २ ॥ अणाचारमायरंती पाओ विद्धो य मच्च
 कीडेणं । सो वा महइ पेदण अदियासेइं तहिं सम्म ॥ ३ ॥ ण ए मणहुक्कहुमुप्पणं सस्सज्झाणमि निच्चलमणस्स । दइ
 णयि पिडीय इय मणगुत्तो करेयमा ॥ ४ ॥ धइगुचीए साहू सण्णातगपसिगच्छए दइ । चोरगह सेणावइविमोइओ

१. डुता। शैलकः। पुढवसारादस्य। आणविठो रुठः। शिच इवहेव मज्जेइ इति। कइं अथा मय्यो य इह इति। शैला सम्मइ सहते आयरयकेकाया
 रथितारवसिओ इह। चारउयस ठहुइ। मिप्पा मे हुण्ठमिमि। शिरायेय केवक्यायमुत्तव, शैलकायि काहेय केवक्यायमुत्तव । २ मयोणुसो वन्न विवदासः
 भावइस भड्डिमुत्तः । स चरंतात्रिडीप्रक्षिमा मठियओ जामपाकायाए ७ १ ॥ मायो वक्काभिका पस्यइं गुरीसवा कीककुत्तमापाता सव । तस्सेव पाइसोपरि
 मज्झइयार् स्यापिया ३ २ ७ अणाचारमायस्यो पाओ विद्वभ मज्झडीकवेव । स तावइ महवी वेदपासप्यासवति तय सप्पइ ३ ३ ७ य मयोहुक्कहुमु
 यं वस प्याने निमज्जमवसः । इयावि यवडीके पूर्व मयोगुकिा कयेय ३ ४ ॥ आणुसो साएइ सेणावीपयटी गच्छो इया । चौरमह सेनापक्षिमा विमोचिठो

भणार मा साह ॥ १ ॥ अस्त्रिया य अण्णजसा सण्णायग मिस्त्रिय अतरा येव । माययियमायमारि सोयि नियसो सम तेहि
 ॥ २ ॥ तेणेहि गहिय मुसिया पिट्ठो से धिसि सो रमो साह । अग्गेहि गहियमुक्को सो पेत्ती अम्मया तस्स ॥ ३ ॥ सुग्गेहि
 गहियमुक्को ! आमं आप्पेह पेह ठो छुरिय । जा छियामि यण्णी किंसि सेणायरि भणार ॥ ४ ॥ दुज्जम्मजाव एसो दिट्ठा
 सुम्हे सहावि णवि सिह । किह गुलोसि ! अह मम किह णयि सिट्ठसि ! यम्मकहा ॥ ५ ॥ आठट्ठो चवसवो मुक्का मग्गं पियसि
 मायसि । समं समप्पिय से वरगुची एय कायणा ॥ ६ ॥ काहयगुत्ताहरण अट्ठाणपयण्णगो अट्ठा साह । आयासियंमि
 सत्थे ण छहह सहिं पेज्जिळ किंसि ॥ ७ ॥ उद्ध वज्जेण कहयी एगो पाओ अहिं पइहाह । तदियं तिण्णपओ सय राह
 सहिं वट्ठो ॥ ८ ॥ ण ठविय किंसि अर्थविठ्ठमि दोययमेय गुत्तेणं । सुमहम्मपयि अट्ठया साहु ण भिदे गर एगो ॥ ९ ॥
 सक्कससा अस्सइहाण देवागमो पित्तवह य । मंजुकलिया साह जयणा सो सकमे सणिय ॥ १० ॥ इरथी पित्तविओ ओ

१ समसि मा श्रीकण्ठः ॥ १ ॥ अस्त्रिया य अण्णजसा सण्णायग मिस्त्रिय अतरा येव । माययियमायमारि सोयि नियसो सम तेहि
 इतिहा इहते भुवते होमं साहु । अण्णायिगुदीला सुककाहा मदीकामा साह ॥ २ ॥ मुग्गायिगुदीलसुक्का ! ओय् आबवत भूते वताः हुगिकाय् । अस्त्रि
 यसि अरमिस्त्रि किंसि सिवायविमंयसि ॥ ३ ॥ सुग्गेहि गहियमुक्को ! ओय् आबवत भूते वताः हुगिकाय् । अस्त्रि
 यमह इयाम्मो मुक्का मम दिवायसि मावसि । सहिं समप्पिय से वरा वरगुचीरेव कर्त्तव्या ॥ ४ ॥ कायिगुत्ताहरणं अट्ठाणपयण्णको जया साहु । आया-
 सि योयं य अयसे णव कसिहं कसिह ॥ ५ ॥ उद्ध वज्जेण कहयी एगो पाओ अहिं पइहाह । तदियं तिण्णपओ सय राह
 सहिं वट्ठो ॥ ६ ॥ ण ठविय किंसि अर्थविठ्ठमि दोययमेय गुत्तेणं । सुमहम्मपयि अट्ठया साहु ण भिदे गर एगो ॥ ७ ॥
 सक्कससा अस्सइहाण देवागमो पित्तवह य । मंजुकलिया साह जयणा सो सकमे सणिय ॥ ८ ॥ इरथी पित्तविओ ओ

भागच्छद मगमो गुहगुह्वितो । न प गहमेयं कुणर्ह गण हत्येण वच्छुद्धो ॥ ५ ॥ वेद पठंतो मिच्छामिपुच्छ विप
 पिरादिया मसि । न य अप्याणं चित्ता देवो शुद्धो णमंसह य ॥ ६ ॥

पश्चिक्कमासि सिद्धिं ससुद्धिं—मायासहेणं निपाणसहेण मिच्छादसणसहेण । पश्चिक्कमासि तिद्धिं गारवेहिं—इहो
 गारयेण रत्तगारवेण सायागारवेण । पश्चिक्कमासि तिद्धिं चिराहणाहिं—णाणविराहणाए दसणविराहणाए चरित्ताधि
 राहणाए । पश्चिक्कमासि चवर्हिं कसाएहिं—कोहकसाएण माणकसाएण मायाकसाएणं लोहकसाएण । पश्चिक्कमासि
 चवर्हिं सणगाहिं—आहारसणगाए अयसणगाए मेहुणसंणाए परिगाहसुणगाए । पश्चिक्कमासि चवर्हिं चिकहाहिं—
 इत्थिकहाए भत्तकहाए देसकहाए रायकहाए । पश्चिक्कमासि चवर्हिं क्षाणेहिं अहेण क्षाणेण कहेण ० धम्मण ० सुक्केण ०
 प्रतिक्कामासि त्रिभिः दान्यैः करणभूतैर्योऽतिचारः कृतः, तद्यथा—मायाधात्येन निदानक्षत्येन मिथ्यादर्शनक्षत्येन, क्षत्य
 सज्जनत्ति क्षत्य—द्रव्यभायभेदभिन्न, द्रव्यक्षत्य कष्टकादि, भायक्षत्यमिदमेव, माया—तिक्रुतिः सैव क्षत्य मायाक्षत्यम्, इयं
 भायना—यो यदाऽतिचारमासाद्य भायया नाछोचयत्यन्यथा वा निवेदयत्यन्यथास्थान वा यच्छति तदा सैव क्षत्यमशुभ
 कर्मय धनेनारमक्षत्यनात् तेन, निदानं—दिव्यमानुषर्हिसदर्थनक्षयणाभ्या सदभिज्ञायानुष्ठानं तदेव क्षत्यमधिकरणानुसो
 दनेनारमक्षत्यनात् तेन, मिथ्या—विपरीत दर्शनं मिथ्यादर्शनं मोहकर्मोदयजामित्यर्थः, सदेय क्षत्य सत्प्रत्ययकर्मोदानेनारम
 क्षत्यनात्, सधुनरभिनियेषमतिभेदान्यसंस्त्रयोपाधितो भवति, इह चोदाहरणानि—मायाक्षत्ये रुद्रो धक्ष्यमाणः पप्पुराया

१ भागच्छति दृढतो गुहगुहायमात्र । न य पठतिभेद करोति गमेन दृष्टेनोच्छिद्यः ॥ ५ ॥ श्रुते पठन् मिथ्यामेवुच्छतं वीचा विरादा मयेति । न चायमसि
 विपदा दृष्टव्यो नमस्तस्मिन् ॥ ६ ॥

भणार मा साह ॥ १ ॥ अलिपा य अणअसा सण्णापण मिस्सिय अतरा वेय । मायपियभायमारि सोपि नियसो सम वेदि
 ॥ २ ॥ सेणेहि गस्सिय मुस्सिया दिट्ठो वे विवित्तो सो इभो साह । अभवेदि गस्सियमुक्को सो वेत्ती अम्मया वत्स ॥ ३ ॥ सुज्जेदि
 गस्सियमुक्को ! आसं आयेइ वेइ सो झुरिय । आ छिंदामि यणंती किंति सेणापदं भणार ॥ ४ ॥ दुज्जम्मज्जात एसो दिट्ठा
 सुम्मे वहायि पावि सिट्ठ । किइ पुत्तोसि ! अह मम किइ पावि सिट्ठसि ! यम्मअक्खा ॥ ५ ॥ आटट्ठो जयसवो मुक्का मम्म पियसि
 मायसि । सयं समप्पिय से यइगुणी एव कायसा ॥ ६ ॥ काइयगुसाहरण अट्ठाणपयण्णगो अहा साह । आयासियमि
 सये ण लहइ तहिं पंदित्ठ किंथि ॥ ७ ॥ उद्धं वज्जेण कहवी एगो पाओ अहिं यइहाइ । तदियं डिण्णयमो सय राइ
 तहिं यवो ॥ ८ ॥ ण ठपिय किंथि अत्थविट्ठमि होययमेय गुत्तेण । सुमहम्मपयि अट्ठया साहु ण भिंदे गइ एगो ॥ ९ ॥
 सक्कसंसा अत्सइहाण देवागमो विवयइ य । महुअलिया साह जयणा सो सकमे सणियं ॥ १० ॥ इत्थी पिउविमो ओ

१ यवसि मा वीकया ॥ १ ॥ यदित्थाव यइयासादे सज्जावीवा मिक्किया अत्थोइ । मावात्तिरुत्तायात्थः ओत्तसि निरुत्तः सय ईः ॥ २ ॥ वेवर्धणीवा
 मुक्किया एवमे सुवते कोमं साहु । अत्तामिपुंदिमसा मुक्कया मवीअत्ता वत्त ॥ ३ ॥ मुक्कापिपुंदिममुक्का ! ओत्त अत्थयव भूते वता मुक्कियात् । यत्थि
 मथि सारमिथि मिमिथि देवत्तमिभंमसि ॥ ४ ॥ सुवर्धनत्ता एव एता एव सत्तादि पैव विवत् । अयं सुव दत्ति अय मयं अयं पैव विवमिथि ! पयंकया ॥ ५ ॥
 यम्वत्त यत्तापयो मुक्का मम मिवामिथि भावमिथि । उरु समपिठं वत्ता यवोगुप्पिरेव कर्त्तव्या ॥ ६ ॥ जादिउत्तस्यत्तत्तं अत्थयववको यया साहु । आवा-
 सिदे वायं य अमते एव क्कपिठं क्कपि ॥ ७ ॥ अयं अत्थेव क्कयमसि पुक्का वायो यव मथिवत्ति । यव विक्किकत्तात् । सयो रत्तिं दाव वत्तवा (किंयव) ॥ ८ ॥ य अत्थसिठं
 किंकिरत्तमिठं यमिठम्भयेवं गुत्तेय । सुमहामयेत्तयत्ता साहुं मिक्किय यत्तिमेका ॥ ९ ॥ यत्तापयंता अत्तयात्तं देवागमो भिउत्तसि य । मवइ मिक्का
 यत्तुपवत्तवा स यत्तामसि यवो ॥ १० ॥ इत्थी भिउत्तसि य ।

मां सोऽपि एवं होदिति श्रीहार्दोष्ण जीह दापमि । दक्षुण तयं साद्र सुहृत्तरमगारया आया ॥ ६ ॥ प्रतिक्रमामि विद्युभि
 विराधनाभिर्योऽतिचार इत्यादि पूर्ववत्, तथा-ज्ञानविराधनयेत्यादि, तत्र विराधनं-कस्यचिद्वस्तुनः सपन्न सदेव
 विराधना ज्ञानस्य विराधना ज्ञानविराधना-ज्ञानप्रत्यनीकतादिरुक्षणं तथा, चर्क-च-र्णणपट्टिणीय णिण्डव अस्मासायण
 सदेवरायं च । पुणमाणस्सऽइयारो णणयिसयादज्जोण च ॥ १ ॥' तत्र प्रत्यनीकता पञ्चविधज्ञाननिन्दया, सद्यया-आभि-
 निवोधिकज्ञानमशोभनं, यत्सदयगत कदाचिच्चथा भवति कदाचिदन्यथेति, सुप्तज्ञानमपि शीलधिकलस्याकिञ्चित्करत्वाद
 क्षामनमेव, अयधिमज्ञानमप्यकपिद्रव्यागोचरत्वात्साधु, मनभयार्थिज्ञानमपि मनुष्यलोकावधिपरिच्छिन्नगोचरत्वादशोभनं,
 केवलज्ञानमपि समयभेदेन दर्शनज्ञानप्रवृत्तरेकसमयेऽकेवलत्वादशोभनमिति, निहयो-व्यपलापः, अन्यसकारोऽधीतमन्यं
 इवपद्विषति, अस्मासायणा-‘कांया पया य तेच्चिय ते च्वेय पमाय अप्पमाया य । मोक्खसाहिगारिणाण जोइसज्जोणीहि किं
 कज्ज ! ॥१॥' इत्यादि, अन्तरायमसह्यत्वाध्यायिकादिभिः करोति, ज्ञानयिसंवादयोगः अकालस्वाध्यायादिना, दर्शनं-
 सन्मरदर्शनं तस्य विराधना दर्शनविराधना तथा, असावप्येवमेव पञ्चभेदा, तत्र दर्शनप्रत्यनीकता क्षायिकदर्शनिनोऽपि
 भणिकादयो नरकमुपगता इति निन्दया, निह्वयः-दर्शनप्रमाथनीयत्वात्कापेक्षया प्रावदू द्रष्टव्यः, अस्याश्चातना-किमेभिः
 कलहदास्तरिति !, अन्तराय प्रापयत्, दर्शनविसवाद्योगः शृङ्गादिना, चारित्रं प्राप्तिरपि सशब्दार्थं तस्य विराधना चारि

१ मां सोऽप्यत्र भविष्यति शिवादेशेन शिवा दर्शयामि । दद्यां चकट सायणः सुहृत्तरमगारया आया ॥ १ ॥ २ काया प्रत्यादि च ताभ्येव ॥ ३ पृथ प्रमादा
 भयमादाय । मोक्षार्थिकारिणां व्योक्तिर्विनिमिः किं कार्यम् ॥ १ ॥ १ ॥

वोष्ठा, निदानाद्यस्ये प्रकृष्टादकथानकं यथा सद्यस्ति, मित्यादर्शनस्ये गोष्ठामाहितप्रभातिमिषूपचरकभायका अभिनि
 वेष्टमतिभेदान्यसंस्तयन्मो मिष्यात्वमुपगताः, तत्र गोष्ठामाहितप्रभातिकथानकद्वयं सामाधिके त्रक, मिषूपचरकभायक
 कथानकं रूपरिष्टादस्यामः ॥ प्रतिक्रमाभि विभिर्गौरवैः करणभूतयोऽविधारः कृतः, सद्यथा-ऋद्धिगौरवेण रसगौरवेण साव
 गौरवेण, सद्य गुरोर्भाषो गौरवं, तद्य प्रथमापमेवभिषा, प्रथमगौरव यच्चादः भाषगौरवमभिमानलोभान्याभात्मनोऽप्यु-
 भभावगौरवं संसारधक्क्यालपरिभ्रमणहेतुः कर्मनिदानमिति भाषार्थः, तत्र ऋद्ध्या-नरेन्द्रादिपूरयचायादित्याभिज्ञाप
 प्रारथमिमानामासिप्रार्थनद्वारेणाऽऽत्मनोऽप्युभभावगौरवं तेन, सार्त-सुखं तेन गौरव सावमारम्यभिमानाप्रार्थनद्वारे-
 णात्मनोऽप्युभभावगौरवं तेन, इह च विभ्रमुपरादरेण महुः-मर्युराप्ते अजमगू आयरिया सुचकृतम् (इया य)
 तद्विषं च । इहसत्त्वपथसपणासणाइ अक्षिय पयकृतंति ॥ १ ॥ सा विद्विषि गारयेहि पद्विपदो अर्हय सत्य काष्ठ-
 गमो । महुत्वाप निम्रमणे अकसो य सहिं समुप्यणो ॥ २ ॥ अकस्यापवणमदुरण सत्य साहूण यद्यमाणाणं । सप्या
 दूमि ताहे अमुपविसर अकसपदिमाए ॥ ३ ॥ निहालेन जीहि निष्केदिकण स गयकसेणं । दसेइ एव पदुसो पुढो य
 कथाइ साहहि ॥ ४ ॥ किमिदं ? तो सो बपरि जीहाहुओ अइ सु सो मरू । इरमुपयणो तमहा सुकमेवि एव करे कोई ॥ ५ ॥

१ महुत्वापमार्थमदुर अकसो । सुचकृतं साहूण च । इहसत्त्वसत्त्वपथसपणासहिं अक्षिय प्रयकृतंति ॥ १ ॥ सा विद्विषि गारयेहि पद्विपदो अर्हय

तत्र कथयताः । महुत्वाप निर्धमने यथैव तत्र समुपगताः ॥ २ ॥ अकस्यापवणमदुरेण तत्र साहूणं यद्यमाणं । सप्यापि यथाऽप्युपविष्य पयकृतमिमाणा ॥ ३ ॥
 निम्रमणे विम्रमणे निम्रमणे वा गारयेहि । पद्विपदो अर्हय पदुसो पुढो य कथाइ साहहि ॥ ४ ॥ किमिदं ? तो सो बपरि जीहाहुओ अइ सु सो मरू । इरमुपयणो तमहा सुकमेवि एव करे कोई ॥ ५ ॥

मां सोषि एषं होषिति जीह्वादोषण जीह्वा दायसि । दद्वृण तयं साह्र सुहृतरमगारथा आया ॥ ६ ॥ प्रतिक्रमानि विचुभि
 विराधनाभिर्योऽतिचार इत्यादि पूर्वपद, तथाया-ज्ञानविराधनयेत्यादि, सप्त विराधन-कस्यश्चिद्भस्तुनः सप्तम्यन तदेव
 विराधना ज्ञानस्य विराधना ज्ञानविराधना-ज्ञानप्रत्यनीकतादिष्वपणा तथा, चकं च-‘णाणपठिणीय णिणह्व अद्यासायणा
 सद्वतराय च । कुणमाणास्सडइयारो णाणधिसंवादयोग च ॥ १ ॥’ तत्र प्रत्यनीकता पञ्चविधज्ञाननिन्दया, तथाया-आभि
 निषोधिकज्ञानमशोभनं, एतत्सद्वताव कदाचिचथा भवति कदाचिदन्यथेति, सुतज्ञानमपि शीलविक्रमस्याकिञ्चित्करत्वाद
 स्वाभनमेव, अयधिशानमप्यकपिद्रव्यागोचरत्वादसाधु, मनःपर्यायज्ञानमपि मनुष्यलोकाधधिपरिच्छिन्नगोचरत्वादशोभनं,
 केवलज्ञानमपि समयभेदेन दर्शनज्ञानप्रवृत्तरेकसमयेऽकेवलत्वादसोभनमिति, निह्वयो-अप्यलपः, अन्यसकाशोऽधीतमन्य
 इयपदिशति, अद्यासायणा-‘काया यथा य तेष्टिय ते च्चेव एमाय अप्यमाया य । मोक्सादिगारिणा ज्ञोइसज्जोणीहि किं
 कज्ज ॥ १ ॥’ इत्यादि, अन्तरायमसङ्गतास्वाध्यायिकादिभिः करोति, ज्ञानधिसंवादयोगः अकालस्वाध्यायादिना, दर्शन-
 सन्यदर्शनं तस्य विराधना दर्शनविराधना तथा, असायप्येवमेव पञ्चभेदा, तत्र दर्शनप्रत्यनीकता क्षाधिकदर्शनिनोऽपि
 भणिकादयो नरकमुपगता इति निन्दया, निह्वयः-दर्शनप्रभाधनीयस्वास्त्रपेक्षया प्राप्तवद् द्रष्टव्य, अत्याधातना-किमेभिः
 कृच्छरास्त्रैरिति, अन्तराय प्राप्तवद्, दर्शनधिसंवादयोगः शङ्कादिना, चारित्र्यं प्राप्तिकपितत्त्ववदार्थं तस्य विराधना चारि

१ मां सोऽप्यर्थं सोषिषि विह्वारोप्य विह्वो वृत्तयसि । दद्वृण तद्वत् सायवः सुहृतरमगारथा आयाः ॥ ६ ॥ १ काया प्रवृत्ति च तान्येव त एव प्रमाणा
 भयमादाह । मोक्षविराधना ज्ञोतिर्वाभिधिः किं कार्यम् ? ॥ १ ॥

प्रविराधना तथा-अत्रादिसम्पन्नसम्पन्नाया ॥ प्रतिक्रमामि चतुर्भिः कथायर्थोऽतिचारः कृतः, सद्यथा-क्रोषकथायेण मानकथायेण
मायाकथायेण लोभकथायेण, कथायस्य कथ सोदाहरणं यथा नमस्कार इति ॥ प्रतिक्रमामि चतसृभिः सज्ञाभिर्पोऽतिचार
कृतः, तद्यथा-आहारसम्पत्त्यादि ४, सप्त संज्ञान संज्ञा, सा पुनः सामान्यन क्षापोपद्यमिकी र्भादयिकी च, सप्ताऽऽद्या
ज्ञानावरणस्योपपन्नमन्ना मतिभेदकथा, न तथेहाधिकारः, द्वितीया सामान्येन चतुर्दिषाऽऽहारसज्ञादिष्वक्षणा, सप्ताहार-
सज्ञा-आहारानिष्ठायाः क्षुब्धेदनीयोदयप्रमत्तः क्षत्यामपरिणाम इत्यर्थः, सा पुनश्चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा-'भोम
कोदयाए १ क्षुब्धेदयमिज्जस्व कम्मस्सोदएणं २ मर्हए ३ सद्धोपज्जोगेण' सप्त मतिराहारस्य यणादिभ्यो भयति, सद्धोपयो-
गस्त्वाहारमेवानवरत चिन्तयतः, सप्ताऽऽहारसंज्ञया, भयसंज्ञा-भयाभिनिवेष्टा-भयमोदोदयवो जीवपरिणाम एव, इयमपि
चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा-'हीणसद्यथाए १ भयमोदणिज्जोदएणं २ मर्हए ३ सद्धोपज्जोगेण' सप्ता, मपुनसंज्ञा-
मपुनानिष्ठायाः वेदमोदोदयवो जीवपरिणाम एव, इयमपि चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा-'चिदमससोमियसए १ वेद
मोदणिज्जोदएणं २ मर्हए ३ तयद्धोवज्जोगेणं ४' तथा, सप्ता परिग्रहसंज्ञा-परिग्रहाभिज्ञापकीप्रलोभोदयप्रमत्त आत्मपरिणामः,
इयमपि चतुर्भिः स्थानैरुत्पद्यते, सद्यथा-'भविषिसद्यथाए १ लोदोदएणं २ मर्हए ३ सद्धोपज्जोगेणं ४' तथा ॥ प्रतिक्रमामि
चतसृभिर्विकथाभिः करणमूलाभिर्पोऽतिचारः कृतः, सद्यथा-'क्षीकयथे'ति पिरुद्धा विनष्टा या कथा विकथा, सा च

१ अक्षमकोदयथा क्षुब्धा वेदधीकथ कर्मव ननुपेव मन्ना सद्यर्थोपयोयेव २ हीणसद्यथा मयमोदनीयोदयेव मन्ना सद्यर्थोपयोयेव. ३ चिदमोदणिज्जोदय
तथा वेदमोदनीयोदयेव मन्ना सद्यर्थोपयोयेव. ४ अक्षीकियतथा लोभोदयेव मन्ना सद्यर्थोपयोयेव. ५ चिदमोदणिज्जोदय

स्त्रीकथादिउल्लेखेण, तत्र स्त्रीणां कथा स्त्रीकथा तथा, सा षड्विंशधा-आतिकथा कुलकथा कथकथा नेपथ्यकथा, सप्त आसि
 कथा प्राद्वणीप्रभृतीनामन्यतमां प्रथमसति द्वेष्टि वा, कुलकथा त्रयादिकुलप्रसूतानामन्यतमा, कथकथा अनिप्रप्रभृतीनामन्य
 तमाया रूपं प्रथमसति-‘अन्यीणां च प्रुवं स्त्रीषावलितभूयते मुखे । आसज्य रात्र्यभारं स्वं, सुखं स्वयिषि मन्मथाः ॥ १ ॥’
 इत्यादिना, द्वेष्टि याऽन्यथा, नेपथ्यकथा अन्यीप्रभृतीनामन्यतमायाः कच्छटाविनेपथ्यं प्रथमसति द्वेष्टि वा, तथा भक्तम्-
 ओदनादि तस्य कथा भक्तकथा तथा, सा षड्विंशधाऽऽयापाविसेदत्, यथोक्तम्-‘भक्तकथायि चतव्त्रा आयापकहा तदेव
 निपाय । आरमकहा य तहा निद्वानकहा चतवरी च ॥ १ ॥ आयाविस्त्रियदथा सागधयादी य एत्थ चतवत्ता । दसपंचक्य
 इत्थियज्जणभेदाद् निपाये ॥ २ ॥ आरम छागविस्त्रिरमद्विसारण्णादिया धयित एत्थ । कथगसयपचसया निद्वानं आ
 सयसरस्स ॥ ३ ॥’ दस-अनपदस्सस्य कथा देवकथा तथा, इयमपि छन्द्यादिभेदादिना चतुर्द्वयं, यथोक्तम्-‘देसस्स कहा
 भण्णद् देसकहा देस जणवओ होति । सायि चतव्त्रा छंदो विही विगण्यो य णेवत्थं ॥ १ ॥ छंदो गन्मागन्मं अह माचल
 सुद्धियमगल्लाहाण । अटणसिं सा भणिणी गोहार्दणं कगम्मा च ॥ २ ॥ मातिसवच्चिद्विज्जाण गम्म अणोसि एग पच्चण्हं ।

१ सप्तकथासि षडुपां आयापकथा पक्षेन निधीये । आरमकथा च तथा निद्वयकथा षडुपां च ॥ ३ ॥ आयाप ईपद्वय साकट्टवादिज्जापेपुज्जाः । दस
 वयस्सस्य कथा इयद्-अस्य भक्तभेदादिर्नकाये ॥ ३ ॥ आरम्ये छागविस्त्रिरमद्विसारण्यधिके इहा अह । दसपञ्चासत्तकथका निधुतं यावद् पाठसहस्रम् ॥ ३ ॥
 दसस्य कथा सप्तपदं देसकथा दसो अष्टपदो अष्टसि । सायि षडुपां छन्दो निधिरिक्कस्सस्य नेपथ्यम् ॥ १ ॥ छन्दो गन्मागन्म यथा सप्तकुटुबिद्याऽत्र काया
 नाद् । अष्टपदो सा भणिणी गोहार्दणीजामागन्मा तु ॥ २ ॥ मातिसवच्चिदी तु स्त्रीष्यानां गन्मा अष्टपदमेका पञ्चाशत् ।

प्रविराधना तथा—प्रवादिस्त्वप्यनलक्षणया ॥ प्रतिक्रमाभि चतुर्भिः कथापर्योऽतिथारः कृतः, सद्यथा—कोपकथायेण भानकथायेण
 मायाकथायेण सोमकथायण, कथायस्त्वकथं सोवाहरण यथा नमस्कार इति ॥ प्रतिक्रमाभि चतसृभिः सञ्ज्ञाभिर्पोऽतिथारः
 कृतः, सद्यथा—आहारसंज्ञयेत्यादि ४, एष संज्ञानं सञ्ज्ञा, सा पुनः सामान्येन सायोपसमिकी आदिपिकी च, सञ्ज्ञाऽऽद्या
 नानाप्रत्ययभेदमन्त्रा मतिभेदकथा, न त्वेहाधिकारः, द्वितीया सामान्येन चतुर्विधाऽऽहारसञ्ज्ञादिदृष्टणा, तत्राहार-
 संज्ञा—आहारमिच्छायः सुदेवतीयोदयप्रमथाः स्वस्यात्मपरिणाम इत्यर्थः, सा पुनश्चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा—‘भोम
 कोदयाप १ ह्युदायमिच्छास्व कन्मस्त्वोदयाप २ मर्दप ३ तद्वद्वोषभोगेण’ सद्यः मतिराहारप्रत्ययणादिभ्यो भवति, तदर्थोपयो
 गत्त्वाहारमेवानवरतं चिन्तयतः, सद्याऽऽहारसंज्ञया, भयसंज्ञा—भयाभिनिवेशः—भयमोदोदयजो जीवपरिणाम एव, इयमपि
 चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा—‘हीणसद्यथाप १ भयमोदणिज्योदयाप २ मर्दप ३ तद्वद्वोषभोगेण’ तथा, मंभुनसंज्ञा—
 मंभुनामिच्छायाः वेदमोदोदयजो जीवपरिणाम एव, इयमपि चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा—‘चिपमंससोनिदयाप १ वेद-
 मोदणिज्योदयाप २ मर्दप ३ तद्वद्वोषभोगेण ४’ तथा, तथा परिमहसंज्ञा—परिमहाभिच्छायाकीम्लोभोदयप्रमथ आत्मपरिणामः,
 इयमपि चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा—‘अविचिचयाप १ सोदोदयाप २ मर्दप ३ तद्वद्वोषभोगेण ४’ तथा ॥ प्रतिक्रमाभि
 चतसृभिर्विक्रमाभिः करणसूत्राभिर्पोऽतिथारः कृतः, सद्यथा—‘स्त्रीकथयेति विक्रमा विनष्टा वा कथा विक्रमा, सा च

१ भयमोदोदयाप २ मर्दप ३ तद्वद्वोषभोगेण ४ चिपमंससोनिदयाप ५ वेदमोदोदयाप ६ मर्दप ७ तद्वद्वोषभोगेण ८ अविचिचयाप ९ सोदोदयाप १० मर्दप ११ तद्वद्वोषभोगेण १२ विक्रमा विनष्टा वा कथा विक्रमा, सा च

स्त्रीकथादिष्वध्याना, तत्र स्त्रीणां कथा स्त्रीकथा तथा, सा चतुर्विधा-आतिकथा कुलकथा कथकथा नेपथ्यकथा, तत्र आति
 कथा प्रादुर्गणीप्रभृतीनामन्यतमा प्रशंसति हेष्टि वा, कुलकथा उपायिकुलप्रसूतानामन्यतमा, कथकथा अग्निप्रभृतीनामन्य
 तमाया कथं प्रशंसति-‘अग्नीणां च भुवं स्त्रीचाचलितञ्जलते मुखे । आसज्य राज्यभारं स्यं, सुखं स्वपिति मन्मथः ॥ १ ॥’
 इत्यादिना, द्रष्टि पाडन्यथा, नेपथ्यकथा अग्नीप्रभृतीनामेवान्यतमायाः कञ्छटादिनेपथ्यं प्रशंसति हेष्टि वा, तथा भक्तम्-
 ओदनादि तस्य कथा भक्तकथा तथा, सा चतुर्विधाऽऽद्यायविभेदः, यथोक्तम्-‘भक्तकथायि चवक्रा भाषायकहा तद्वैव
 निपाये । भारभकहा य तद्वा निष्ठाणकहा चवक्रा च ॥ १ ॥ आवायिचित्तियदवा सागययादी य एव चवक्रा । दत्तपञ्चक
 इत्तिपयज्जणभेदाद् निपाये ॥ २ ॥ भारभ छागतिचित्तिसारण्यादिना यचित एव । क्वगसयपचसया निष्ठाणं वा
 सयसहसं ॥ ३ ॥’ दद्याः-जनपदस्य कथा देशकथा तथा, इयमपि छन्दादिभेदादिना चतुर्दश, यथोक्तम्-‘देसस्य कहा
 सपणद् देसकहा देस जणयओ होति । सावि चवक्रा छदो विही विगण्यो य णेवस्य ॥ १ ॥ छंदो गन्मागन्मं अह माचल
 दुदियमंगलाहाण । अणसिं सा भणिणी गोछार्हेणं अगम्मा च ॥ २ ॥ मातिसवसिचदिहाण गम्म अण्णोसि एण पंचणहं ।

१ भक्तकथायि चतुर्विधा भाषायकथा तथैव विधीये । भारभकथा च तथा निष्ठाणकथा चतुर्विधा च ॥ १ ॥ आयाय ईषद्भवा साकधुतादिभाषोपयुक्ताः । दत्त
 वक्रकथा इषद्-दत्तभयभेदादिभिर्वाच्ये ॥ २ ॥ भारभो छागतिचित्तिसारण्यादिना इति अत्र । क्वगसयसयकथा निष्ठाणं वाच्यं शतसहस्रम् ॥ ३ ॥
 दत्तस्य कथा भयभेदे देशकथा एवो जणयवो भवति । सावि चवक्रा छदो विधिरिक्तस्य नेपथ्यम् ॥ १ ॥ छन्दो गणपाण्यं यथा मातृकुटुंबिताम्भकता
 भवति । भाषयौ सा भणिनी गोछार्हेणामाभवा तु ॥ २ ॥ मातृसपणी तु तदीयार्थो गन्मा अन्त्येयभेदा पञ्चानाम् ।

एमाह देसछं वो देसविहीरयणा होइ ॥ ३ ॥ भोयणविरयणमणिभूसियाह ख यायि भुज्जए पढम । पीयाहविरयणाडपिय
 चवरत्तगमाइया होइ ॥ ४ ॥ एमाई देसविही देसविगप्य च सासनिष्कसी । अह पप्पयूसाराणिनरैरछगसालिरोप्पार् ॥ ५ ॥
 परदेवकुञ्जविगप्पा सह विनियेसा य गामनयराई । एमाह विगप्यकहा नेपरयकहा इमा होइ ॥ ६ ॥ इरथापुरिसाणपि य
 सामाविय ठहय होइ पेवपी । भेदिगआछिगमाई देसकहा एस भणिपर्यं ॥ ७ ॥ राङ्गः कया राजकया सया, इयमपि
 नरेन्द्रनिर्गमादिभेदेन चतुर्विधेय, यथोक्तम्-रायकह चतह निगम अगमण एते य कोसकोटारं । निज्जाइ अज्ज राया
 एरिस इहोविभूए ॥ १ ॥ जामीपरसूरतणू इयीखंधमि सोइए एयं । एमेव य अइयाइ इदो अउयादरी चंय ॥ २ ॥
 एवइय मासहत्पी रहपायलवलवाइएकहेसा । एवइ कोही कोसा कोडागारा य एवइया ॥ ३ ॥ प्रतिक्रमामि चतुर्भि
 र्ध्यानिः करणभूतैरमन्त्रेयादिना प्रकारेण षोडशिवारः कृतः, सद्यथा-आर्षध्यानेन ४, सद्य ध्यातिध्यानिमिति भावसाधनः,

१ एवमादि देसकम्पो देसविहीरयणा अवधि ३ ३ ॥ भोजवविरयणमणिसूरज्जमहि चइसि सुउरवे प्रथमए । निवमसिरचमादि च चतुरज्जयमा
 दिक्क (कालैरयइकिक्क) अवधि ३ ३ ॥ एवमादि देसविहीरयणमणिसूरज्जमहि चइसि सुउरवे प्रथमए । निवमसिरचमादि च चतुरज्जयमा
 इक्कमिक्कया ठया निविदेयाम्म सामभयराहीयाए । एवमादिदेसकम्पया भेयप्पकयेया अवधि १ ६ ५ ॥ एवमादि देसविहीरयणा
 भेदिक्कयकिक्कमि (मीकमादि) देसकम्पेया अवधि १ ७ ॥ राजकया चतुर्धा निर्गमोऽधियमो चउं च कोसकोडागारे । निर्गमय राजा इइयरा चइदि
 युवा १ १ ॥ जामीकसूरतणूरेविरयणमणे योपये एवए । एवमेव चाविवादि इन्त्रोऽककापुर्यामिह १ २ ॥ एवमादिदेसकम्पो देसविहीरयणा
 इक्कया । इवमकम्पो देसविहीरयणा अवधि १ २ ॥

वस्तुतः कासतोऽन्तर्मुद्रवमात्र, भेदतस्तु चतुष्पकारमात्रादिभेदेन, व्येयप्रकारास्त्यमनोवृत्तिष्वयसंप्रयोगादयः, सत्र षोकाक-
न्दनपितृपनादितृषणमार्ते सन, वरसश्रययादितृषणं रौद्र तेन, जिनप्रणीतमाधमभ्रानादितृषणं धर्म तेन, अयधासन्मो-
दादितृषणं शुद्धं तन, फलं पुनस्तथां हि तिर्यभ्ररकदेवगत्यादिमोक्षारूपमिति क्रमेण, अय ध्यानसमासार्थः । व्यासार्थस्तु
व्यानदासकादयसेयः, वचदम्-ध्यानस्रवकस्य च महार्थत्वाद्स्तुतः शास्त्रान्तरत्वात् प्रारम्भ एव धिप्रविनायकोपशान्तये
मङ्गसार्थमिष्टदेवतानमस्कारमाह—

वीरं शुक्लकान्तिगिरं वृद्धिमयं पथमिदमं । बौद्धं सारण्यं शाक्यं च यत्पथमिदं ॥ १ ॥

व्याख्या—वीर—शुक्लध्यानामिदं वृद्धिर्कर्मोन्धन प्रणम्य ध्यानावययन प्रवक्ष्यामीति योगः, सत्र 'वीरं गतिभेदणयोः' इत्यस्य
विपूर्वस्वाज-तस्य विज्ञेयेण ईरयति कर्म गमयति याति वेह शिष्यमिति वीरत्वा वीरं, किञ्चिच्छिष्टं तमित्यस आह—शुचं क्लृप्त-
यतीति शुद्ध, षोकं तृपयतीत्यर्थः, व्यापते—चिन्त्यतेऽनेन तत्त्वमिति ध्यानम्, एकाग्रचित्तनिरोध इत्यर्थः, शुद्धं च तद्
ध्यानं च तदेव कर्मोन्धनवहनादग्निः शुक्लध्यानाग्निः तथा सिध्यादर्थनाधिरसिप्रमादकषाययोगैः क्रियत इति कर्म-ज्ञाना
परणीयादि तदेवातिवीप्रदुःखानलनिप धनत्वादिन्धन कर्मोन्धन ततश्च शुक्लध्यानाग्निना दग्ध-स्वस्वभावापनयनेन
भरमीकृत कर्मोन्धन येन स सधाधिपत्वं, 'प्रणम्य' प्रकर्षेण मनोवाक्काययोगैर्नस्यत्यर्थः, समानकर्तृकयोः पूर्वकाले कृत्वा
प्रत्ययविधानाद् ध्यानावययन प्रवक्ष्यामीति योगः, तत्राधीयत इत्यव्ययनं, 'कर्मणि न्युद्' पठ्यत इत्यर्थः, ध्यानप्रतिपाद
कृतमव्ययनं २ तद् पाधारम्यमङ्गीकृत्य प्रकर्षेण वक्ष्ये—अभिधास्ये इति, किञ्चिच्छिष्टं वीरं प्रणम्येत्यस आह—'योगेभ्वरं योगी

एमाह देसछंदो देसविहीधिरयणा होइ ॥ ३ ॥ भोगणधिरयणमणिभूषिणार ज पापि भुञ्जए पढम । धीयादधिरयणाऽधिय
 चवरतगमाहया होइ ॥ ४ ॥ एमाह देसविही देसविगप्य च सासनिकसी । अह धप्यपूयसारणिनरैरगसाठिरोप्पार ॥ ५ ॥
 परदेबकुजविगप्या सह विनिवेसा य गासनयरार ॥ एमाह यिगप्यकहा नेयरयकहा इमा होइ ॥ ६ ॥ इत्योपुरिसाणपि य
 साभाविष सहय होइ वेचवी । मेदिगजाठिगमाह देसकहा एस भणिपर्य ॥ ७ ॥ रागः कया राजकया तथा, इयमपि
 नरेन्द्रनिर्गनादिसेन चतुर्विधेय, यथोक्तम्-रायकह चवह निगम अरगमण पछे य कोसकोठारे । निज्जाइ अज्ज राया
 परिस इह्णीविभूर्य ॥ १ ॥ जामीयरसूरयणू इयासीसंधंसि सोइए पर्य । एमेय य अइयाइ इयो अछयादरी चंय ॥ २ ॥
 एवइय भासइत्सी रहपायजलवाइणकहेसा । एवइ कोही कोसा कोठागारा य एयइया ॥ ३ ॥ प्रतिक्रमानि चतुर्भि
 र्जानैः कल्पमूर्तरश्मदेयादिना प्रकारेण योजयित्वा कृतः, तद्यथा-भार्थयानेन ४, तद्य ध्यातिर्यानिमिति भाषसाधनः,

१ एवमाहि देसछन्दो देसविधिरयणा भवति ॥ ३ ॥ भोगणधिरयणमणिभूषणानि धारयि भुञ्जते प्रथमम् । धीयादधिरयणानि च अतुरज्ययसा
 दिक्का (धारियहादिक्का) भवति ॥ ४ ॥ एवमाहि देसविधिर्येवविषयस्य लक्षानिष्पातिः । यथा यमक्ययसादिदीर्घायां धातोरितोशादि ॥ ५ ॥ एवमेव
 भुञ्जति कयरा तथा विभिदेहाल नामभयादीनाम् । एवमाहिर्दिकज्यकया धिरय्यकरीया भवति ॥ ६ ॥ यीच्यं गुरराज्यामपि च त्यागालिककया भवति किन्तु यी ।
 भेदिक्याभिक्यादि (भीक्यादि) यथाचयेय मन्त्रिदेव ॥ ७ ॥ एवमेव अतुर्यां निर्गोमठिगमो बळं च कोसकोठागारे । दिवभय एवमा इत्येव
 यत्ना ॥ १ ॥ जामीरसूरगुह्येतिरूप्ये कोमते एवम् । एवमेव आदिपति इत्येवमकागुर्वादिभिर ॥ २ ॥ एवमाचलोका इतिचो एवमा पादासं चकवाइनादि
 र्भूषण । इत्येवम कोमः कोसाः कोठागारादि इतिचि ॥ ३ ॥

निषादेऽज्ञातज्ञापनार्थे च सात्त्विके विशेषणाभिधानमनुशातमेव पूर्वमुनिभिरित्यलं विस्तरणेति गार्थार्थः ॥ १ ॥ सात्त्विक
 ध्यानलक्षणमविषादनायाऽऽह—

वं विरमय्यस्यसत्त्वं तं कालं वं चक्रे तर्ह चिन्त । त द्वेज भावना वा अगुणेहा वा अद्वय चिन्ता ॥ १ ॥

व्याख्या—‘पदि’रगुदेशः स्थिर—निश्चलम् अथवासानं—मन एकामवाक्यमनमित्यर्थः, ‘तदि’ति निर्देशे, ‘ध्यानं’
 प्रागुक्तपिषधस्यार्थः, ततश्चेतवुकत्वं भवति—यत् स्थिरमभ्यवसानं तद्व्यानमभिधीयते, ‘यच्चल’मिति यत्तुनरनवस्थित
 तद्विषय, तद्योपतञ्जिषा भवतीति दर्शयति—‘तत्रैवभाषना वेति तद्विषय भवेभाषना, भाष्यत इति भाषना ध्याना
 न्यासक्रियत्यर्थः, या विभाषायाम्, ‘अनुमेया वेति’ अनु—यथाभावे प्रेरणं प्रेरणा, सा च स्मृतिध्यानाद् अद्वयस्य चिच्छब्दे
 रार्थः, वा पूर्वपद ‘अथवा चिन्ते’ ति अभयवायाद्वः प्रकारान्तरप्रदर्शनार्थः चिन्तेति वा स्मृक्त्वप्रकारद्वयरहिता चिन्ता—
 ननक्षटा सा चिन्तेति गार्थार्थः ॥ २ ॥ इदं ध्यानलक्षणमोपतोऽभिधायायुना ध्यानमेव कालस्वामिन्यां निरूपयसाह—

अतोऽनुकमेव चिन्ताभाष्यमेवयत्युक्ति । उक्तमन्त्रं कालं योगविशेषो विष्णुत्वं ॥ १ ॥

व्याख्या—इह श्रुतं—सप्तसप्ततिलपप्रमाणः कालविशेषो अप्यते, त्वत्वं च—‘कालो परमनिकटो अविभक्तो तं तु
 ज्ञाण समयं तु । समया य असंख्येया भवति उसासनीसासा ॥ १ ॥ इहस्तस्य अणवगच्छस्त, णिरवकिहस्तस्य संसुणो । एते

१ काठः परमनिकटोऽविभाज्यकोट्येव आसीदिति समयं तु । समयाभासकमेवा भवत इत्युक्तमभिधायासी ॥ १ ॥ इहस्तस्य अणवगच्छस्तस्य विरमय्यद्वयस्य
 चरितोः । पृष्ठ

भवर वा' सम पुन्यन्त इति योगाः—जनोपाकायपारलक्षणाः सैरीभरः—प्रधानक, सधादि—अनुसरा एव भगवतो मनो
 पाकायप्यापारा इति, यथोक्तम्—'यत्तमनोबोएण मणणाणीणं अणुसराण च । संसययोचिछिं केयट्ठेण नाऊण सइ पुण्णइ
 ॥ १ ॥ रिभियपपक्खरसरका मिच्छित्तरविरिच्छसगिरपरिणामा । मणणिवाणी वाणी ज्ञोपणनिहारिणी ज्ञ व ॥ २ ॥
 एक्का य कपोगेसिं ससमधोच्येयणे कपविभूया । न य निविज्जर सोया विप्पर सपावण्णीणि ॥ ३ ॥ सपसुरेहिंओयि न
 कविगो कंठो ए कायजोगो से । तइवि य पसतक्के कुण्णइ सया पाणिसंयाए ॥ ४ ॥' इत्यादि, सुअये पाउनेन केयल-
 ज्ञानादिना कारसेति योगः—सर्वशुद्धप्यानलक्षणः स येषां विद्यत इति योगिनः—साधयसैरीभरः, सदुपदेयेन सेषां प्रपू-
 स्तसम्बन्धादिति, तेषां वा ईभरः योगीभरः, ईभरः प्रभुः स्वामीत्यनर्थान्तर, योगीभरम्, मधया योगिस्मर्य—योगि-
 निस्य ध्येयमित्यर्थः, पुनरपि स एव विधेयमेव—सरण्यं, तत्र सरणं साधु शरण्यकं—रागादिपरिभूताभितसस्वपत्तल रक्षकमि-
 त्यर्थः, ध्यानाभ्यसनं प्रवक्ष्यामीत्येवम् व्याख्यातमेव । अवाउड्ड—यः शुद्धप्यानाभिना द्रव्यकर्मनयनः स योगेभर एव यच्च योगे-
 भरः स शरण्य एवेति गतार्थे विधेयमेव, न, अभिप्रायापरिज्ञानाद्, इह शुद्धप्यानाभिना द्रव्यकर्मनयनः साान्यकेपत्यपि भवति,
 नत्वसौ योगेभरः, वाक्कायातिष्ठधामायाद्, स एव च तत्त्वतः शरण्य इति स्थापनार्थमेवावुटमेतदपि, तया चोभयपदस्य

१ दम्भमनोबोमेव मयोजाभिषामुज्जायां च । संजणमुचिच्छिं केयट्ठेण नाऊण सइ कपोमि ॥ १ ॥ रिभियपपक्खरसरका म्हेयट्ठेवरादिधेयज्जदी-
 परीप्याया । मनोविर्वापिमी वानी बोववप्यापणी यच्च ॥ २ ॥ एक्का कानेकेयां संसयणुच्येयी कपविभूया । न च विविपये जोका पुप्पवि धर्माणुपपमि ॥ ३ ॥
 सईसुरेहिंओयि कविगो कपोय कपोमेयकस । तयासि च मयान्णकपाए कपोमि सया मविधेवायाए ॥ ४ ॥

निवारऽक्षतज्ञापनार्थं च साधने विशेषणाभिधानमनुशासनेष्व पूर्वमुक्तिरित्यलं विस्तरेणेति नाथार्थः ॥ ९ ॥ सारप्रत-
प्यानलक्षणप्रतिपादनायाऽऽह—

यं धितमन्मन्त्रसामं तं साधनं यं चक्रे त्वं विष्ट ॥ तं द्वौजं साधना या अगुर्वेदा या धारुव विष्टा ॥ ९ ॥

व्याख्या—‘यदि’मुद्देशे स्थिरं-निश्चलम् अथवासान-मन एकामसाहचर्यमभित्यर्थः, ‘सदि’ति निर्देशे, ‘व्यानं’
प्रागतिरूपितशब्दार्थं, तत्रैवैवमुक्तं भवति—यत् स्थिरमव्ययसानं सुखान्तमभिधीयते, ‘यच्चक्रे’मिति यत्सुतरनयस्थितं
तच्च, तच्छापरल्लिखा भवतीति दर्शयति—‘तन्मन्त्रेज्ञायना वे’ति तच्चिष्ट भवेज्ञाधना, भाष्यत इति भावना व्याना
न्यासक्रियेत्यर्थः, या चिन्मापायाम्, ‘अनुप्रेक्षा येति’ अनु-पञ्चाभाये प्रेक्षणं प्रेक्षा, सा च स्मृतिव्यानाद् अदृश्य चिष्टधेदे-
त्यर्थः, या पूर्वयत् ‘अथवा चिन्ते’ ति अथवासाध्यः प्रकारान्तरप्रदर्शनार्थः चिन्तेति या सत्त्वकतमकाष्टपरहिता चिन्ता-
मनेष्वष्टा सा चिन्तेति नाथार्थः ॥ ९ ॥ इत्यप्य्यानलक्षणसोपलोडमिधायानुना व्यानमेव काळस्वामिन्यां निरूपयसाह—

अतोमुद्राधनेष्व विद्यावयवजन्मेनानुमिति । एतन्नाथं साधनं ज्ञानोपायो विष्णुर्ब्रह्मा ॥ ९ ॥

व्याख्या—इह मुद्राधनं-सप्तसप्तविधप्रमाणं काळविशेषो भव्यते, त्वत्वं च—‘कौटो परमनिरुद्धो अविमज्जो तं तु
व्याण समयं तु । समयो य अर्धस्वेष्टा भवति क्त्वासनीसासा ॥ ९ ॥ इदं स साधनमष्टसप्त, निरुद्धकिदं स अंतुणो । एते

१ काळः परमनिरुद्धोऽविमज्जमेव जायते समयं तु । समयोऽर्धस्वेष्टो य एतं वयुषसिः प्राप्ती ॥ १ ॥ इदं ज्ञानवक्त्रमस्य विरुद्धिदं
व्यत्यो ॥ ९ ॥

भ्रर वा' तत्र गुरुपन्त इति योगा-मनोधाक्याप्यपारलक्षणाः वैरीभरः-प्रधानस्त, तद्याहि-भनुसरा एव भगवतो मनो
 धाक्याप्यपारा इति, पयोऽकम्-दर्शमणोऽप्येण मणणाणीणं अनुसराणं च । संसययोच्छिष्टं केवटेण नाज्जण सद् गुणाद्
 ॥ १ ॥ रिभियपयपन्तरसरका मिच्छितसरधिरिच्छसगिरपरिणामा । मणणिपाणी धाणी ओयणनिहारिणी ज्ञ च ॥ २ ॥
 एका ए अर्णेति संसययोच्छेपणे अपदिभूया । न य णिधिज्झ सोपा तिप्पद् सप्पादण्णंवि ॥ ३ ॥ सपसुरेदिंसोवि रु
 अदिगो कंठो य कायजोगो से । तद्वि य पसंवक्ये जुण्णद् सया पाणिसयाए ॥ ४ ॥ इत्यादि, गुरुयत्वे घाडनेन केवट-
 ज्ञानादिना आरमेति योगा-धर्मशुद्ध्यानालक्षणाः स येषां विद्यत इति योगिनाः-साधयस्वैरीभरः, तदुपदेयेन तेषां प्रयुक्तं
 सत्सम्भवादिनि, तेषां वा ईभरो योगीभरः, ईभरा प्रभुः स्वामीत्यनर्थान्तरं, योगीभरम्, अथवा योगिस्सर्व-योगि
 चिन्त्यं ध्येयमित्यर्थः, गुरुरपि स एव विशेष्यते-सरण्यं, तत्र धारणे साधु धारण्यस-रागादिपरिभूताभितसस्यपत्सलं रक्षकमि
 त्यर्थः, ध्यानाध्ययनं प्रवक्ष्यामीत्येतद् व्याख्यातमेव । अत्राऽऽह-यः शुद्ध्यानामिना द्रव्यकर्मन्यनः स योगेभ्रर एव यश्च योगे
 भ्ररः स धारण्य एवेति गतार्थे विशेषणे, न, अभिप्रायापरिज्ञानाद्, इह शुद्ध्यानामिना द्रव्यकर्मन्यनः सामान्यकेवल्यपि भवति,
 नत्वसौ योगेभ्ररः, धाक्यापातिसयाभावाद्, स एव च तत्त्वतः सरण्य इति ज्ञापनार्थमेवाहुः तमेतदपि, तद्या ओभयपदद्वय

१ इत्यनयोयोगेव मन्वेभ्यामिनामनुचरणां च । ईश्वरगुणिर्धर्मः केवटैश्च ज्ञाताः सदा करोति ॥ १ ॥ रिभियपयपन्तरसरका मन्वेभ्योऽपि ईश्वरयोः
 परिक्रमा । मन्वेभिर्वादिनी यन्ती योऽकम्भ्यापदी एव ॥ २ ॥ पुका आदेकेषां संसयपुच्छेयनी अपरिपूणा । न च विदिद्यत्वे ओजा एवमिह सर्वानुचरि ॥ २ ॥
 एवंसुरेन्द्रेषु अधिकं कल्पन्तं काययोपलब्ध । तत्रापि च प्रकाशकत्वाद् करोति सदा मासिर्धपात्वाद् ॥ ३ ॥

भिषादेऽज्ञातज्ञापनार्थं च शास्त्रे विधेयणाभिधानमनुज्ञातमेव पूर्णमुनिभिरित्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ १ ॥ साम्प्रतं
 ध्यानलक्षणप्रतिपादनायाऽऽह—

वं विरमय्यवधार्त्तं तं स्थायं वं चक्रे तदं विच । त द्वेज यावथा वा अगुणेहा वा अद्वैत विंका ॥ १ ॥

व्याख्या—‘यदि’त्सुदेष्टः स्थिरं-निश्चलम् अव्यवसान-मन एकाग्रतालभ्यनमित्यर्थः, ‘तदि’ति निर्देशे, ‘ध्यानं’
 प्रायनिकपितृशब्दार्थं, तद्वैतवृत्तं भवति—यत् स्थिरमव्यवसानं तद्विज्ञानमभिधीयते, ‘यच्चक्रे’मिति यत्पुनरनवस्थितं
 तद्वैतं, तद्वैतवृत्तिश्च भवतीति दर्शयति—‘तन्मयेज्ञावना धे’ति तद्विच भवेज्ञावना, भाष्यत इति भावना ध्याना
 न्यासक्रियेत्यर्थः, वा विभाषायाम् ‘अनुमेधा धेति’ अनु-एवाज्ञावे प्रेक्षणं प्रेक्षा, वा च स्मृतिध्यानाद् अद्वैतस्य चित्तवैदे-
 त्यर्थः, वा पूर्ववत् ‘अथवा चिन्ते’ ति अथवाशब्दः प्रकारान्तरमदर्शयति; चिन्तेति या स्वच्छन्दप्रकारद्वयराहित्या चिन्ता-
 मनेष्वष्टा सा चिन्तेति गाथार्थः ॥ २ ॥ इत्थं ध्यानलक्षणमोषतोऽभिधायाधुना ध्यानमेव कालस्त्वानिम्यां निरूपयन्नाह—

वंतमुद्रमेव विद्याव्यवस्थामोषाद्युति । उदमव्यव स्थानं योगधेरो द्विजाल ॥ १ ॥

व्याख्या—इह मुद्रैः—सप्तसप्तसिलषमभागाः कालविधेयो भण्यते, तत्त्वं च—‘कोको परमनिरुद्धो अयिमज्जो स तु
 जाण समयं तु । समया य असंखेज्जा भयंति कसातनीसासा ॥ १ ॥ इहस्स अणवण्णस्स, निरुधकिहस्स अंणुणो । एणे

१ काका परमनिरुद्धोऽयिमज्जमेव जालीहि समयं तु । समयाज्जातंकेवेना भवत यण्णुवधियाःसासो ॥ १ ॥ इहकालवचनस्य च विरसिहिरस
 वन्तोः । एव

भ्रर वा' सप्त पुरुषन्त इति योगाः—मनोवाक्कायव्यापारलक्षणाः पैरीभरः—प्रधानस्य, तथाहि—अनुसरा एव भगवतो मनो
 वाक्कायव्यापारा इति, यथोक्तम्—'दर्शनोऽप्येव मणणाणीण अणुसराण च । संसययोच्छिष्टिं केवलेण नाऽण स इ पुन्यद
 ॥ १ ॥ रिभियपयकस्तरसरा मिच्छित्तरतिरिच्छसगिरपरिणामा । मणणिपाणी पाणी ओयणनिहारिणी अ च ॥ २ ॥
 एका य कणोसिं संसययोच्छेपणे अयदिभूया । न य निधिज्जइ सोया तिप्पर सपाटण्णीं ॥ ३ ॥ सपसुरद्वितोयि न
 अहिगो कंठो य कायजोगो से । ठइवि य पसंसक्ये जुणइ सया पाणिसया ॥ ४ ॥' इत्यादि, पुन्यत्वे याऽन्नेन केवल-
 ज्ञानादिना आत्मेति योगः—दर्शनं शुद्धव्यानलक्षणाः स येषां विद्यत इति योगिन —साधयस्त्रैरीभरः, सधुपदेनेन तेषां प्रपुत्र
 सत्सम्भवादिति, तेषां वा ईश्वरो योगीभरः, ईश्वरः प्रभुः स्वामीत्यनर्थान्तरं, योगीभरम्, अथवा योगिस्त्वयं—योगि
 चित्सत्वं ध्येयमित्यर्थः, पुनरपि स एव विद्येयत्वे—सत्त्वम्, तत्र धरणे साधु धारण्यस्य—रागादिपरिभूताभितसत्त्ववत्सल रक्षकमि-
 त्यर्थः, ध्यानाध्ययन प्रवक्त्यामीत्येतद् व्याख्यासमेय । अत्राऽऽह—यः शुद्धध्यानाभिना द्वायकर्मन्यनः स योगेश्वर एव यच्च योगे
 भ्ररः स धारण्य एवेति गतार्थं विधेयणे, न, अभिप्रायापरिज्ञानाद्, इह शुद्धध्यानाभिना द्वायकर्मन्यनः सामान्यकेयव्यपि भवति,
 नत्यसौ योगेश्वरः, वाक्कापातिष्ठयाभावाद्, स एव च सत्त्वतः सत्त्वय इति आपनार्थमेवापुष्टमेवदति, तथा चोभयपदस्य

१ इत्यनयोरेतेभ्यः भवोवाभिनामपुत्रराजा ॥ १ ॥ संज्ञात्पुच्छिष्टिं केवलेण अन्ना यथा करोति ॥ १ ॥ १ मित्रपदाकारात्तरा मध्येऽवतारिर्भवत्यसौः
 पदैक्यमा । भवोविदीविदी कर्मा दीककव्याचवी नच ॥ २ ॥ २ पुन्य अनेकेषां संज्ञात्पुष्टेयवी अयदिभूता । ॥ ३ ॥ ३ निर्दिष्टत्वे ओवा पुष्टयि सप्तपुत्रादि ॥ १ ॥
 सर्वसुरेभ्योऽपि अयिचः कान्यस्य काययोगस्य । यथापि च प्रधानत्वात् करोति सदा मासिर्वातावा ॥ ३ ॥ ३

नान्येषाम्, अथमप्यस्यादित्यलं चित्तरेण, यथा चार्थ योगनिरोधो जिनानां ध्यानं यायस्व च कालमेवमप्येतदनुपरिष्टाद
स्यात् इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ साम्यं लक्ष्यस्थानामन्तर्मुद्रार्थं परतो यमवति तदुपदर्शयन्नाह—

भवेत्तुमुत्तरतो विद्या सम्यक्त्वं च होन्नाह । मुधितं होन्नाह चतुर्मुखं होन्नाह साम्यं होन्नाह ॥ ३ ॥

व्याख्या—‘अन्तर्मुद्रार्थं परत्वं इति भिन्नमुद्रार्थपूर्व ‘चित्ता’ प्रागुक्तस्वरूपा तथा ध्यानान्तरं वा भवेत्, तत्रैव न
ध्यानादन्यद् ध्यानं ध्यानान्तरं परित्यज्यते, किं धर्हि?—भावनानुपेक्षात्मकं भवेत् इति, इदं च ध्यानान्तरं तदुत्तरकालभावि
नि ध्याने सति भवति, तत्राप्ययमेव न्याय इति कृत्वा ध्यानसन्धानमाधिर्यताः अतस्त्वमेव कालमानं वस्तुसङ्क्रमद्वारेण नि
कथयन्नाह—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि, कालमिति गम्यते, भवेत् चतुर्मुखं सति ‘ध्यानसन्धानः’ ध्यानप्रवाह इति, तत्र
धर्मानि च ध्यानि वस्तूनि २ आत्मगतपरगतानि गृह्यन्ते, तत्रात्मगतानि मनोभ्रमवृत्तिनि परगतानि द्रव्यादीनीति, तेषु सङ्क्रमः
सम्पन्नमिति गाथार्थः ॥ ४ ॥ इत्थं चापत् समसङ्गं ध्यानस्य सामान्येन लक्षणमुक्तम्, अधुना विशेषलक्षणाभिधित्तया
ध्यानोद्देशं विष्टिष्टफलभावं च संक्षेपतः प्रदर्शयन्नाह—

अहं चैव धम्मं सुखं साध्याह तस्य भवति । विद्यालसाहणार्थं भवकारणमहंसाहं ॥ ४ ॥

व्याख्या—‘आर्तं रीद्रे धर्म्मं सुखं, तत्र अहं—‘सुखं तद्विमित्तो दृढाध्यवसायः, अहं भवमाहं छिष्टमित्यर्थः, द्विसाद्यति
कौर्यनुगतं रीद्रे, सुखचरणधर्मानुगतं धर्म्मं, शोधयत्यष्टमकारं कर्ममलं शुचं वा क्लमयतीति शुक्लम्, अमूनि ध्यानानि
पर्यन्ते, अधुना फलहेतुत्वमुपदर्शयति—‘तत्र’ ध्यानचतुष्टये ‘अन्तरे’ चरमे सूत्रक्रममाभाष्याद्धर्मशुद्धे इत्यर्थः, किं?—‘निर्वा

अथासनीचासे, एव पाणुषि शुद्धः ॥ २ ॥ अथ पाणुषि से योगे, अथ योगाणि से लघे । लघाण सप्तद्वरीय, एव मुद्रते विधाहिप ॥ ३ ॥ 'अन्तर्मध्यकरणे, तल्लान्तर्मुद्रत्वमात्रं कालमिति गम्यते, माधवल्यत्वं दधिककाशभ्यपर्युद्गार्यः, सर्व निमित्तमुद्रतेमेव काष्ठं, किं ?—'विद्यावस्थान'मिति चित्तस्य—मनसः अवस्थानं विद्यावस्थानम्, अपरिचिताः—अवस्थानं, निष्कल्पतया वृत्तिरित्यर्थः, क ?—'एकस्त्वनि' एकम्—अद्वितीयं वस्तुत्वस्मिन् गुणपर्याया इति यस्तु—चेतनादि एक एव सद्रस्तु एकस्त्वस्तु तस्मिन् २ 'कामस्थानां ध्यान'मिति, तत्र छाद्यतीति छद्म—विधानं तच्च ज्ञानादीनां गुणानामाधारकस्या-
ज्ज्ञानावरणादिवक्षणं प्रातिकर्म, अस्मिन् स्थितोऽस्य भवेत्यभिहित इत्यर्थः; तेषां छद्मस्थानां, 'ध्यान' मात्रवत्, तत्र व्या-
प्यं समुदायार्थः—अन्तर्मुद्रत्वकाष्ठं यद्विद्यावस्थानमेकस्मिन् यस्तुनि तच्छब्दस्थानां ध्यानमिति, 'योगनिरोधो द्विनानां
विधिं ति तत्र योगः—चित्तवत् भावैकारिकादिष्वरीरसंयोगसमुत्पा आत्मपरिणामविधेयव्यापारा एव, यथोक्तम्—'आदिकारिका
विषयीत्युक्तस्याऽऽत्मनो धीर्धपरिणतिविधेयः काययोगः, तयोवारिकर्मैकियाद्वारकश्चरीरव्यापाराइत्यपराद्रूपसमूहसाञ्चि
व्याख्याव्यापारो ध्यानयोगः, तयोवारिकर्मैकियाद्वारकश्चरीरव्यापाराइत्यपराद्रूपसमूहसाञ्चि
इति, अमीषां निरोधो योगनिरोधः, निरोधनं निरोधः, प्रलयकरणादित्यर्थः, केपां ?—'द्विनानां' केवळिनां, शुद्धवत् एव
कारार्थः स चावधारणे, योगनिरोध एव न तु विद्यावस्थानं, विद्यस्वीयाभावाद्, अथवा योगनिरोधो द्विनानामेव ध्यानं

नान्यथापि, अशक्यत्वादित्यसं विरहरेण, यथा चायं योगनिरोधो जिनानां ध्यानं पाषण्डं च कालमेवमपत्येववुपरिष्टाद
इत्याम इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ साम्प्रतं छद्मस्थानामन्वमुर्ध्वार्थं परतो यश्नयति तदुपदर्शयन्माह—

अतोऽसदुच्यमानो विद्या साध्वतं य होन्मादि । मुचितीयं होन् चतुषाणुसंक्रमे ज्ञानतन्त्रायो ॥ ७ ॥

व्याख्या—‘अन्वमुर्ध्वार्थं परतं’ इति निधमुर्ध्वार्थपूर्व ‘चिन्ता’ प्रागुक्तस्वरूपा यथा ध्यानान्तरं वा भवेत्, तत्रेह न
ध्यानान्तरं ध्यानान्तरं परिगृह्यते, किं तर्हि?—आयनानुपेक्षात्मकं चेत इति, इह च ध्यानान्तरं तदुच्यतेकालभावि
नि ध्याने सति भवति, तत्राप्ययमेव न्याय इतिहत्वा ध्यानसन्तानमासिर्वतः अवस्तमेव कालमानं वस्तुसङ्क्रमद्वारेण नि
रूपयन्माह—‘मुचिरमपि’ प्रभूतमपि, कालमिति गम्यते, भवेत् चतुषाणुसङ्क्रमे सति ‘ध्यानसन्तानः’ ध्यानप्रयाह इति, तत्र
यद्गति च साति वस्तुनि २ आत्मगतपरगतानि गृह्यन्ते, तत्रात्मगतानि मनोभ्रमवृत्तीनि परगतानि द्रव्यादीनीति, तेषु सङ्क्रमः
सञ्चरणमिति गाथार्थः ॥ ४ ॥ इत्थं तावत् समसङ्गं ध्यानस्य सामान्येन लक्षणमुक्तम्, अधुना विशेषलक्षणाभिधित्तया
ध्यानोद्देशं विशिष्टलक्षणाया च संक्षेपता प्रदर्शयन्माह—

अहं इदं धर्मं सुखं साध्यात् तत्तत्तत्तत् । विद्यापथादध्यायं भवकारव्यसहसरात् ॥ ५ ॥

व्याख्या—‘आर्तं रौद्रं धर्मं शुद्धं, तत्र ऋतं-सुखं तन्निमित्तो दृढाध्ययसाधः, अतो भवमार्थं क्षिप्रमित्यर्थः, हिंसाद्यति
क्रोधादिनातं रौद्र, सुवचरणधर्मानुगत धर्मः, शोधयत्यष्टप्रकारं कर्मफलं शुद्धं वा क्लमयसीति शुद्धम्, अमूनि ध्यानानि
पर्यन्ते, अधुना फलहेतुत्वमुपदर्शयति—‘तत्र’ ध्यानवृत्तये ‘अन्त्ये’ धरमे सूत्रक्रममाभाषयाद्धर्मशुद्धे इत्यर्थः, किं?—‘निर्वा

णसाधने' इह निर्बुद्धिः निर्वाणं—सामान्येन सुखमभिधीयते तस्य साधने—करणे इत्यर्थः, सतत—'अद्वेषं विरिक्त्वागर्ह-
कङ्क्षमाणेण गम्भीरी नरय ॥ धम्मणेण देवलोप सिद्धिगर्हं सुकृमाणेण ॥ १ ॥'ति यदुक्तं सदसि न विरुध्यते, देवगतिस्त्रि-
गत्योः सामान्येन सुखसिद्धेरिति, अथापि निर्वाणं मोक्षस्वभावि पारम्पर्येण धर्मध्यानस्यापि तत्साधनत्वादपिरोप इति,
अथा 'अवकारणमार्तरौपे' इति तत्र अवन्त्यस्मिन् कर्मव्यवर्तिनः प्राणिन इति भवः—ससार एव, अथाऽप्यत्र व्याख्या
नतो विवेकप्रतिपत्तिः (चोऽतिर्यक्तरुभवप्रवृत्तिः ॥ ५ ॥ साम्प्रतं 'यथोद्देशस्वभावा निर्देय' इति न्यायादार्थव्यापनस्य
स्वकृमानिधानावसरः, 'अत्र स्वविषयतत्त्वमभेदतत्त्वानुत्पत्तिः, उक्तं च भगवता व्याकमुस्येन—'मार्तमनोज्ञानां सम्प्रयोगे
तद्विप्रयोगाव स्मृतिव्यवस्थाद्वारा ॥ वेदानायाव ॥ विपरीत मनोज्ञादीना ॥ निदानं च ॥ (तत्त्वा० अ० ९ सू० ११ १२
११ १४) इत्यादि, अथाऽऽद्यमेवमतिपादनायाह—

अमनुजानां वाप्यविप्रयोगात्तु दोषमद्वयस्य । अविद्यं विद्योर्गच्छन्ममसंययोगानुसारं च ॥ १ ॥

व्याख्या—'अमनोज्ञाना'मिति मनसोऽनुकूलानि मनोज्ञानि इष्टानीत्यर्थः न मनोज्ञानि अमनोज्ञानि तेषां, केचानि
तत्र व्याह—'सव्यादिविषयवस्तूनामिति वाच्यावयव्यं ते विषयाश्च, आदिप्रवृत्त्यादिव्यतिप्रवृत्तिः, विधीदन्ति एतेषु सत्काः
प्राणिन इति विषया इन्निप्रयोगात्तथा वा, वस्तूनि तु सदाधारभूतानि रासभादीनि, सतत—अद्वयादिविषयाश्च वस्तूनि चेति
विप्रवृत्तेषां, किं ?—सम्प्राप्तानां सदा 'वर्णियं' अत्यर्थं 'विद्योगविन्दनं' विप्रयोगविन्दनेति योगः, कथं नु माम मनेभिर्वि-

योगः स्यादिति भावः । अनेन पद्विमानकाष्ठप्रहः, तथा सति च विद्योगोऽसम्प्रयोगानुसरणं, कथमेभिः सर्वेषु सम्प्रयोगाभावे इति । अनेन चानागतकालप्रहः, चक्षुष्यात् पूर्वमपि विमुक्तसम्प्रयुक्तयोर्धर्मवत्त्वेनातीतकालप्रह इति, किंविशिष्टस्य सत इदं विद्योगविन्तनाद्यत आह—‘द्वेषमलिनस्य’ अन्तोरिति गम्यते, साम्यातीतलक्षणो द्वेषकोन मलिनस्य—तदाक्रान्तमूर्तेरिति गाथार्थः ॥ ६ ॥ त्रको प्रथमो भेदः, साम्यतं द्वितीयमभिधित्वुराह—

एव दृक्क्षीरोत्पादेवभाह्वः (वि) शोचयन्निहत्वं । तदसंययोगविता वत्पदिशाराहकमलस्य ॥ ७ ॥

व्याख्या—‘तथेति’ धणियम्—अत्यर्थमेव, शूलक्षिरोरोगवेदनाया इत्यत्र शूलक्षिरोरोगौ प्रसिद्धौ, आदिशब्दाच्चेदरो गात्रद्वयपरिग्रहः, सतश्च शूलक्षिरोरोगादिभ्यो वेदना २, वेद्यत इति वेदना तस्याः, किं ।—‘विद्योगप्रणिधानं’ विद्योगे दृष्टाभ्यवसाय इत्यर्थः, अनेन वर्तमानकाष्ठप्रहः, अनागतमपि कृत्याह—‘तदसम्प्रयोगविन्ते’ति तस्याः—वेदनायाः कथञ्चिदभावे सत्प्रसम्प्रयोगादिन्ते, कथं पुनर्ममानया भावस्यां सम्प्रयोगो न स्यादिति ।, चिन्ता चात्र ध्यातमेव पृथक्ते, अनेन च वर्तमानागतकाष्ठप्रहणेनातीतकाष्ठप्रहोऽपि कृत एव वेदितव्यः, तत्र च भावनाऽन्तरगाथायां कृतैव, किञ्चिद्विदस्य सत इदं विद्योगप्रणिधानाद्यत आह—तद्व्यतिकारे—वेदनाप्रतिकारे चिक्किरायमाकुल—अप्यमं सन्त—अन्तःकरणं यस्य स तथाचिपस्यस्य, विद्योगप्रणिधानाद्यार्थधानमिति गाथार्थः ॥ ७ ॥ त्रको द्वितीयो भेदः, साम्यतं दृतीयमुपदर्शयन्नाह—

एताव विषयार्थेन वेदनाय न समरत्तस । अक्षिमेयम्प्रसक्तत्वं एव संज्ञेयाभिप्रायो य ॥ ८ ॥

व्याख्या—‘इष्टानां’ मनोशानां विषयादीनामिति विषयाः—पूर्वोक्ताः आदिशब्दाह्वयस्तुपरिग्रहः, तथा ‘वेदनायाश्च’

णसाधने' इह निर्बुद्धिः निर्वाणं—सामान्येन सुखमभिधीयते तस्य साधने—करणे इत्यर्थः, सर्वत्र—'भट्टेण' तिरिक्त्वागर्ह
रुद्धश्लाघेण गम्भीरी नरयं । धर्मेण देवलोचं सिद्धिगर्हं सुकृष्णार्णेण ॥ १ ॥^१ति यदुक्तं तदपि न धिरुच्यते, देवगतिविधि
गत्योः सामान्येन सुखसिद्धिरिति, अथापि निर्वाणं मोक्षलक्षापि पारम्पर्येण धर्मव्याप्तस्यापि सर्वसाधनत्वादधिरौघ इति,
तथा 'अपकारणमार्तरीदे' इति तत्र अथन्यसिन् कर्मप्रावर्तिनः प्राणिन इति अथ—ससार एव, तथाऽप्यत्र व्याख्या
नतो विधेयप्रतिपत्तिः (सिः)तिर्यकरकमवमह इति गायार्थः ॥ ५ ॥ साभ्रतं 'यथोद्देशलक्षाया निर्देश' इति न्यायादार्थव्याप्तस्त
स्वक्याभिधानावसरः, 'तत्र स्वविषयकक्षणमेवतत्तदुक्तं, उक्त एव भगवता धाधकमुक्त्येन—'आर्तममनोज्ञानां सम्प्रयोगे
सिद्धिप्रयोगाय स्मृतिजनन्याहारौ ॥ वेदनायाश्च ॥ विपरीत मनोज्ञादीनां ॥ निदानं च ॥ (तस्यां ० अ० ९ सू० ११ १२
११ १४) इत्यादि तत्राऽऽद्यभेदप्रतिपादनायाह—

अमनुज्यायं सद्यस्त्रिष्ववस्तूप दोषमाहकस्य । अत्रिष्व विनोयकस्यमसंयज्योग्युत्तरत्वं च ॥ ६ ॥

व्याख्या—'अमनोज्ञाना'मिति मनसोऽनुकूलानि मनोज्ञानि इष्टानीत्यर्थः न मनोज्ञानि अमनोज्ञानि चेष्टा, केषामि
त्यत आह—'अस्यादिविषयवस्तूनामिति शब्दावयव्यं ते विषयाश्च, आदिप्रवृत्त्यादिरितिप्रहः, विपरीदन्ति एतेषु सत्काः
प्राणिन इति विषया इन्द्रियगोचरा वा, वस्तूनि तु सदाचारभूतानि रासभादीनि, सर्वत्र—सर्वदादिविषयाश्च वस्तूनि चेति
विप्रवृत्तयोः, किं ?—सम्प्राप्तानां सर्वा 'यणिर्ध' अत्यर्थं 'वियोगविभक्तं' विप्रयोगविभक्त्येति योगः, कथं नु नाम ममेभिभि
विप्रवृत्तयोः, किं ?—सम्प्राप्तानां सर्वा 'यणिर्ध' अत्यर्थं 'वियोगविभक्तं' विप्रयोगविभक्त्येति योगः, कथं नु नाम ममेभिभि

एवं चरन्निहं रागादयोमोहंक्रियस्य व्यभिचराम् । अहङ्कारं संसारवर्त्मं विदित्यपहृष्टम् ॥ १ ॥

व्याख्या—‘एतद्’ अनन्तरोदितं ‘चतुर्विधं’ चतुष्पकारं ‘रागादयोमोहाद्वृत्तस्य’ रागादिबान्धित्वस्येत्यर्थः, कस्य ?—‘जीयस्य’ आत्मनः, किम् ?—आतर्ध्यानमिति, तथा च इयं चतुष्टयस्यापि क्रिया, किंविशिष्टमित्यत आह—संसारवर्त्मं न मोषतः, तिर्यगातिमूढं विशेषत इति गाथार्थः ॥ १० ॥ आह—साधोरपि शूलवेदनाभिभूतस्यासमाधानात् तत्प्रतिकारकरणं च तद्विप्रयोगमणिधानात्ततः तथा तपःसंयमासेवने च नियमतः सांसारिकदुःखवियोगमणिधानादार्तध्यानप्राप्तिरिति, अश्रोव्यते, रागादिवक्षवर्तिनो भवत्येव, न पुनरन्यस्येति, आह च प्रत्यकारः—

मयप्रत्यस्य न मुष्मिणो सकम्पयतिनामजन्मियमेतं ॥ दायुस्तमावर्द्धितज्वरस्य समं सहस्रस्य ॥ ११ ॥

व्याख्या—मध्ये विवर्षीति मध्यस्थः, रागाद्वेपयोरिति गम्यते, तस्य मध्यस्थस्य, तुषाब्द एवकारार्थः, स चावधारणे, मध्यस्थस्यैव नेतरस्य, मन्यते अगतस्त्रिकाढाधस्यामिति मुनिकस्य मुनेः, साधोरित्यर्थः, स्वकर्मपरिणामजनिषमेतत्—शु-छादि, यच्च प्राक्कर्मपरिणामिदेवाद्यशुभमापतति न तत्र परिवापाय भवन्ति सन्तः, चक च परममुनिभिः—‘पुर्वं स्वहृ मी ! कदाण कम्माण शुचिष्णाणं दुष्पट्टिकताणं वेदसा मोक्खो, नत्थि अयेव्वसा, तवसा वा शोसहसे’त्यादि, एवं वस्तुस्व-भावाच्चिन्तनपरस्य ‘सम्यक्’ बोभनाध्ययसायेन सहमानस्य सप्तः कुलोऽसमाधानम्, अपि तु धर्म्यमनिदानमिति वक्ष्यतीति गाथार्थः ॥ ११ ॥ परिहृत आशङ्कतातः प्रथमपक्षः, द्वितीयतृतीयापधिकृत्याह—

१ एव एतद् भो कृतार्ता कर्मणा दुर्भीर्जना दुष्पट्टिकतायां वेदधित्वा भोयो नास्मदेवधित्वा तवसा वा श्रुयधित्वा

इष्टाया इति धर्तते, किम् ?—अधियोगाभ्यवसानमिति योगः, अधिप्रयोगरूढाभ्यवसाय इति भावः, अनेन धर्तमानकालप्रवृत्तिः, सप्ता संयोगाभिरुपपद्यते, तत्र 'तथेति' धणियमित्यनेनात्यर्थप्रकारोपदर्शनार्थः, संयोगाभिधायः—कथं मर्ममिधियया विभिरायत्तां सम्बन्ध इतीच्छा, अनेन किञ्चानागतकालमह इति धृष्ट्वा व्यापकते, चक्षुःप्राप्तात् पूर्ववदतीतकालमह इति, किञ्चिद्विदुषः सत इदमधियोगाभ्यवसानाच्चत आह—यागरक्तस्य, अन्तोरिति गम्यते, सत्राभिप्यद्गच्छणो रागस्तेन रक्तस्य तत्राविवर्ततेति गाथार्थः ॥ ८ ॥ उक्तस्त्वरीयो भेदः, साम्यस्य चतुर्थमभिधिसुराह—

देविरज्जवद्विज्जार्हं गुणरीद्विकल्पमार्हं । अहं निधानिद्वयमव्यवस्थागुणमवर्तते ॥ ९ ॥

व्याख्या—दीप्यन्तीति देवाः—अथनवास्यादयस्तेयमिन्द्रा—ममयो देवेन्द्राः—यमरादयः तथा चक—प्रहरणं तेन विजयाधिपत्ये धर्तितुं शीघ्रमेयामिति चकधर्तितो—भरतादयः, आदिसब्दाद्वचदेवादिपरिमहः अमीषां गुणकल्पयः देवेन्द्रचकवत्सर्विगुणकल्पयः सत्र गुणाः—सुखादयः क्वचित्तु विधूयितः, तथार्थनात्मक सप्ताभ्यामयमित्यर्थः, किं सद् ?—अथमेवमव्यवस्थानिधिवर्तनं निदानाभ्यवसायः, अहमनेन सपस्यागादिना देवेन्द्रः स्यामित्यादिकथः, आह—किमितीदमयमम् ?, उच्यते, यथावज्ञानानुगतमत्यम्, सप्ता च नाज्ञानिनो विहाय सासारिकेषु सुखेभ्यन्येषामसिद्धाय सपञ्चायते, उक्तं च—'अज्ञानाभ्यामवदुषनिवायाज्ञविधेयिवास्ते, कामे सार्क दधति विभवाभोगुणकल्पने या । विद्वच्चित्तं भवति च महत् मोक्षकर्तृकज्ञानं, नात्यस्कन्धे विटपिनि कथस्यसमिधं गजेन्द्रः ॥ १ ॥' इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ उक्तचतुर्थो भेदः, साम्यवर्तितं यथासूतस्य भवति यद्वर्तनं चेदमिति सदेतदभिधातुकाम आह—

चिसृष्टेः क्रियामवृत्तिर्योगाद्येत्यथ धनु यकथं सृष्टुं नोच्यते प्रत्यधिकारमयाविति गायार्थः ॥ १२ ॥ अन्ये पुनरिदं गायार्थं सृष्टुर्भेदमप्यार्थव्यानमभिकृत्य साधोः प्रतिषेधकपदया व्याचक्षते, न च सद्यत्नस्तुम्भर्, प्रथमवृत्तीयपक्षद्वये सम्भगाद्यङ्गाया पयानुपपत्तरिति ॥ आह—उक्त मधसाऽऽर्थाव्यानं संसारपर्यन्तमिति, सत्कथम् १, उच्यते—धीञ्जत्वाद्, धीञ्ज स्वमेव दर्शयन्नाह—

एषो षोष्ठो मेषो य केन संसारहेतवो भविष्याः । अहमि च ते विविचिषि षो षं संसारवन्धीर्षं ॥ १३ ॥

व्याख्या—रागो द्वेषो मोहश्च येन कारणेन ‘संसारहेतवः’ संसारकारणानि ‘भणित्वा’ उक्ताः परममुनिभिरिति गम्यते, ‘आर्ते य’ आर्तध्याने य ते ‘त्रयोऽपि’ रागाद्याः सम्भवन्ति, यत्त एवं तत्तत्त्वाद् ‘संसारवन्धीञ्ज’ मधवृक्षकारणमित्यर्थः । आह—यद्येवमोषव एव संसारवन्धीञ्जं तत्तच्च तिर्यग्गतिमूळमिति किमर्थमभिधीयते १, उच्यते, तिर्यग्गतिगमननिवन्धनत्वेनैव संसारवन्धीञ्जमिति, अन्यं तु व्याचक्षते—तिर्यग्गतावेव प्रभूतसत्त्वसम्भवाद् स्थितिवद्ब्रुत्वाच्च संसारोपचार इति गायार्थः ॥ १३ ॥ इदानीमार्तध्यायिनो हेतव्याः प्रतिपाद्यन्ते—

काशेयमीककाकाहेस्तातो व्यासं विचित्राजो । अहन्तापोऽययसस कमपरीजानवद्विधाजो ॥ १४ ॥

व्याख्या—कापोतनीलकृष्णहेतव्याः, किम्भूताः १—‘नातिसंक्षिप्ता’ रौद्रव्यानहेतव्यापेक्षया नाटीवाधुमानुभावा भवन्तीति क्रिया, कस्येत्यत आह—आर्तध्यानोपगतस्य, अन्तोरिति गम्यते, किंनिवन्धना पूता इत्यत आह—कर्मपरिणामञ्जनित्वाः, तत्र—‘कृष्णादिद्रव्यसाधिव्याद्, परिणामो य आत्मनः । स्फटिकस्येव सभाय, हेतव्यापेक्ष्यः प्रयुज्यते ॥ १ ॥’ पूताः

व्याख्या—‘कुर्वतो वा, कस्य’ ।—प्रथम—ज्ञानाद्युपकारकम् आलम्ब्यत इत्यालम्बनं—प्रयुक्तिनिमित्तं शुभमभ्यपसानमि-
त्यर्थः, उक्तं च—‘कदाहं यच्छित्तं अनुया अदीह, यद्योवद्वाणोऽस्य य उज्जमिसत्सं । गणं च पीत्वी अनुसारयेत्स, साठंयसेवी समुपेद
मोक्त्वं ॥ १ ॥’ इत्यादि, यस्यासौ प्रसङ्गात्मनस्तस्य, किं कुर्वत इत्यत आह—‘प्रतीकार’ चिकित्साउत्थण, किमिच्छितम् ?—
‘अस्तसाधयम्’ अवयवं—यार् सहाय्येन साधयम्, अस्तस्यदोऽभाववधनः स्तोत्रयवनो वा, अस्त्वं साधयं यस्मिन्नसावत्स-
साधयत्वं, धर्म्यमनिदानमेवेति योगः, कुत्र ?—निर्दोषत्वात्, निर्दोषत्वं च यच्चनप्राप्त्याह, उक्तं च—‘गीययो जयणाप
कञ्चमेनी कारयामि निर्दोषो’पीत्याद्यागमस्योत्सर्गापवादकमत्वात्, अन्यथा परस्त्रोक्तस्य साधयितुमसक्यत्वात्, साधु
वैतदिति, यथा ‘तपश्चयमप्रसिद्धि कार च शेषमानस्येति तपश्चयमायेव प्रतिकारकत्वापवादमप्रतिकार’, सांसारिकदुःखाना-
मिति गम्यते, तं च शेषमानस्य, यस्मिन्साधुपूर्वोक्तप्रतिकारं च, किं ?—‘धर्म्य’ धर्मव्याप्तमेव भवति, कथं शेषमानस्य ?—‘अनि
दानमिति क्रियाविशेषणं, देवेन्द्रादिनिदानरहितमित्यर्थः, आह—‘कृत्स्नकर्मव्याप्तमोक्षो भवत्वितीदमपि निदानमेव, उच्यते,
सत्यमेतदपि निश्चयता प्रतिपिन्नमेव, कथं ?—‘मोक्षे भवे च सत्यं, निरुद्धो मुनिसत्त्वमः । प्रकृत्याऽप्यासयोगेन, एत उक्तो
जिनमात्रे ॥ १ ॥’ इति, यथापि तु भावनायामपरिणतं सत्यमस्तीकृत्य व्ययहारत इवमनुष्टमेव, अनेनैव प्रकारेण सत्य

१ कर्मव्याप्तमिच्छित्तमवयवत्वेन तदवयवावयवोद्धारमिति । यत्वं च पीत्वा साधयित्वापि साधयत्वं द्वितीयं उच्यते । ॥ १ ॥ पीत्वायो वदन्त्या
वदन्त्या द्वितीयं उच्यते ।

तुर्गोर्ध्वं प्रपतन्वन्मातराम्नात धारयतीति धर्मः संवासी धर्मश्च सद्यर्गः—धान्यादिकक्षरणधर्मो एष्टावे ततः पराबहुक्षः, 'प्रमादपरः' मयादिप्रमादासकः, 'जिनमतमनपेक्षमाणो वर्तते आर्धध्याने' इति तत्र जिनानां—वीर्यकरास्तेषां मतम्—आगमकथं प्रपद्यन्मित्यर्थः सदनपेक्षमाणा—स्त्रिरपेक्ष इत्यर्थः, किम् !—वर्तते आर्धध्याने इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ साम्प्रतमिदमार्धध्याने सन्मवमभिकूलं यदनुगतं यदनर्हं यवते तदेतदभिधित्सुराह—

एवमित्युक्तं । अत्रापि चोक्तं । एतत्प्रमाणं नैवेद्यं । एतत्प्रमाणं नैवेद्यं ॥ १८ ॥

व्याख्या—‘तद्’ भार्वातमिति योगः, ‘अधिरक्षदेसधिरक्षप्रमादपरसंयतानुगमिति तत्राधिरता-मिव्याहृत्यः सम्प्र-
 ष्टपद्य’ देशधिरताः—एकद्वयाद्यनुप्रवृत्तपरमेदाः भावकाः प्रमादपराः—प्रमादनिघातः ते सयताश्च २ ताननुगच्छतीति विग्रहः,
 नैवाप्रमत्तसंयतानिति भावः, इदं च त्यक्त्यतः सर्वप्रमादमूलं वर्तते, यतश्चैयमतो ‘वर्जयितव्यं’ परित्यजनीयं, केन ?—‘यति-
 जनेन’ साधुजोकेन, उपलक्षणत्वाद् भावकजनेन, परित्यागार्हत्वादेवास्त्विति गार्थः ॥ १८ ॥ उक्तमार्तव्यानं, साम्प्रतं
 रोगप्रधानावसरः, तदपि चतुर्थिप्रमेव, तद्यथा—हिंसानुबन्धि मृयानुबन्धि स्वेयानुबन्धि विषयसंरक्षणानुबन्धि च, उक्तं
 योमास्यानिषाच्चकेन—“हिंसाऽनृतस्त्रेयपिपयसश्चणोभ्यो रौद्र”मित्यादि (सत्चार्ये अ० ९-सू० ३६) ॥ तत्राऽऽद्यभेद-
 प्रतिपादनायाद—

अथवादेवमप्यसङ्कल्पमात्रायास्तिहृत् । अतःकोट्यादयस्तु विविधजननयोश्चरान्विताम् ॥ १९, B

व्याख्या—सत्या-एकेन्द्रियादयः तेषां पृथक्पृथक्पदद्वानाङ्गनसारणादिप्रणिधानं तत्र धप-व्राह्मणं करकशलादिभिः

कर्मोदयाद्यथा इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ आह—कथं पुनरोपत एवाऽऽर्च्यथाता ज्ञापय इति ?, तत्प्रपते, छिन्नेभ्यः, तान्मेधो पदार्थमस्माह—

अस्त्वयं कथं वक्ष्यमिदं वक्ष्यतामस्माह किमाह । इहासिद्धिवियोगादिवियोगादिवियोगादिभिर्वाह ॥ १५ ॥

व्याख्या—‘तस्य’ आर्तव्यादिना आकन्दनायीनि सिद्धानि, सप्ताऽऽकन्दन—महता दारदेन विरयणं, दौषघनं त्वमुप रिपूर्यनयनस्य दैव्यं परिदेवनं—पुनः २ छिद्यभाषणं सादनम्—वराधिरःकुट्टनकञ्जघनानादि, एतानि ‘छिद्धानि’ चिद्धानि, अमूनि च इष्टानिष्टवियोगावियोगसर्वेदानानिमित्तानि, तत्रोदवियोगानिमित्तानि तथाऽनिष्टावियोगानिमित्तानि तथा येदना निमित्तानि चेति गाथार्थः ॥ १५ ॥ किं ज्ञान्यत्—

मिदं च विषयकत्वं पदं च, अस्मिन्मन्त्रे विद्युर्मेधो । एतेन ज्ञानं तच्च अस्त्वय्यपरायणो होतुः ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘निश्चसि च’ कुरुष्वति च ‘निष्कृत्वानि’ आत्मकृतानि अत्यक्ठपिकृतानि कर्मोद्यत्प्रकृतायाणिन्यादीन्ये सङ्गन्मते, तथा ‘मस्यसति’ क्वीति बहुमन्मते ‘सविक्रयः’ साध्यः ‘विमूढीः’ परस्मद् इत्यर्थः, तथा ‘मार्धपते’ अभिष्ठपति परविमूढीरिति, ‘सासु रज्यते’ सास्विति प्रासासु विमूर्तिपु रागं गच्छति, तथा ‘सर्वर्जनपरायणो भवति’ सासां—विमूढीना मर्जने—उपादाने परायण—चण्डिका सर्वर्जनपरायण इति, सततमेवममूढो भवति, असायप्यार्धध्यायीति गाथार्थः ॥ १६ ॥ किं च—

सदाविक्रयमिदो अस्त्वय्यपरायणो ज्ञापयते । विषयमयमन्त्रेव ज्ञातो बहव आहंति ज्ञानमिदं ॥ १७ ॥

व्याख्या—अस्याप्यस्य ते विषयास्त एते एतद्वो—मूर्ध्विच्छता काङ्क्षाधानित्यर्थः, तथा सत्त्वर्मपरायणः प्रमादपरः, तत्र

दुर्गां प्रपतन्वमात्मानं भारयतीति धर्मः संज्ञासौ धर्मश्च सङ्गर्भः—धान्त्यादिकक्षरणधर्मो गृह्यते ततः पराङ्मुखः, 'प्रमादपरः' मयादिप्रमादासक्तः, 'जिनमतमनपेक्षमाणो वर्तते आर्तध्याने' इति तत्र जिनाः—तीर्थकरास्तेषां मतम्—आगमकथं प्रयत्नमित्यर्थः सदनपेक्षमाणा—सक्षिरपेक्ष इत्यर्थः, किम् ?—यस्मिं आर्तध्याने इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ सान्मतमिष्टमार्तध्यानं सन्मथमधिकृत्य यदनुगर्तं यदनर्हं वर्तते तदेतदभिधित्सुराह—

तद्विरहदेवधिराया यमापयासंयत्तुं क्षाम । सङ्गमयावसूतं यजेयव यद्वर्ज्येयं ॥ १८ ॥

व्याख्या—'तद्' आर्तध्यानमिति योगः, 'अधिरतवेष्टाधिरतप्रमादपरसंयतानुगमिति सभाधिरता—नित्यादृष्टयः सन्मथरदृष्टयश्च देष्टाधिरताः—एकस्याद्यपुत्रसपरमेदाः भावकाः प्रमादपराः—प्रमादनिष्ठाश्च ते सयताश्च २ ताननुगच्छसीति विग्रहः, नैयामप्रसक्तस्य सानिति भावः, इदं च स्यक्त्यतः सर्वप्रमादमूलं वर्तते, यतश्चैवमतो 'धर्मयितव्य' परित्यजनीयं, केन ?—'यस्मिं जनेन' साधुजोकेन, तपलक्षणात्वाद् भावकजनेन, परित्यागार्हत्वादेवास्तेति गाथार्थः ॥ १८ ॥ सक्तमार्तध्यानं, सान्मतं रौद्रध्यानावसरः, सद्वि चतुर्थिधमेय, तद्यथा—'हिंसानुबन्धि नृयानुबन्धि विप्रयसरक्षणानुबन्धि च, चक योमास्यातिबाधकेन—'हिंसाऽनृतस्तेयविप्रयसरक्षणेभ्यो रौद्र'मित्यादि (तत्त्वार्थे अ० ९-सू० ३६) ॥ तस्माऽऽद्यमेव प्रतिपादनायाह—

सत्तवदेवदेवदयस्यस्यकलसात्तयादृष्टमित्यर्थः । अदुर्कोहत्यादयस्तं विप्रियममलायोऽयमभिधाय ॥ १९ ॥

व्याख्या—सत्त्या—एकेन्द्रियादयः तेषां यथवेधयन्धनवहनाङ्गुनमारणादिप्रणिधानं तत्र यथा—सारुतं करकषलतादिभिः

कर्मोद्भाषणा इति गायार्थः ॥ १४ ॥ आह—कथं पुनरोषत पद्याऽऽर्चय्याता म्नायत इति ?, उच्यते, लिङ्गेभ्यः, तान्पुत्रो-
पदर्शयसाह—

उत्पद्यन्त्योऽप्यपरीयेष्यसाहच्यार्हं किमार्हं । इहापि विधेयोपाधिव्योपविषयाधिसिचार्हं ॥ १५ ॥

व्याख्या—‘तस्य’ कर्तव्यापिना आकन्दनाधीनि लिङ्गानि, सप्ताऽऽकन्दन—महता शब्देन विरचणं, शेषनं स्वश्रुप
रिपूर्णनवनस्य ईश्वर्यं परिर्वचनं—पुनः । २ छिटभाषणं सादनम्—हराधिराकुट्टनकेषाद्युपानादि, पद्यानि ‘चिह्नानि’ चिह्नानि,
अनूनि च इदानीदधिव्योगाविव्योगस्येदानीमिच्छानि, सधेदधिव्योगनिमिच्छानि सप्ताऽनित्यादिव्योगनिमिच्छानि तथा वेदना
निमिच्छानि वेति गायार्थः ॥ १५ ॥ किं आन्यत्—

मिदम् न निरुक्त्यार्हं न संख्यं कश्चिन्नयो मिदुर्लभो । एतेह तासु रज्ज्वं तपज्जपरायण्यो द्वौह ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘निरुच्यति च’ कुतश्चि न ‘निबद्धवानि’ आत्मकृतानि अस्य फलविकृतानि कर्मसिद्धकलाधाणिभ्यादीन्ये
यदभ्यसे, तथा ‘प्रसंघति’ काति बहुमन्यते ‘सविजयः’ साधर्म्यः ‘विभूतीः’ परसम्पद इत्यर्थाः, तथा ‘भार्ययते’ अभिलषति
परविभूतीरिति, ‘तासु रज्ज्वते’ सास्विति प्रासासु विभूतिश्रुतां गच्छति, तथा ‘तदर्जनपरायणो भवति’ सासा—विभूतीनां
भवेति—उपादाने परायण—बहुकः सदर्जनपरायण इति, तस्यैवन्मूत्रो भवति, असाधय्यार्थेभ्यामीति गायार्थः ॥ १६ ॥ किं च—

एतद्विधिविधौ सत्त्वमपरायण्यो यमायते । विजयमपरायण्यो भवति अर्द्धमि सात्त्विक ॥ १७ ॥

व्याख्या—सम्पदादपच ते विषयाश्च शेषे एतयो—भूर्भुवः काङ्क्षायानित्यर्थाः, तथा सत्त्वमपरायण्यः प्रमादपरा, तत्र

पुर्वां प्रपठन्त्वभारमानं भारपटीति धर्मः संध्यासी धर्मश्च सधर्मः—ध्यान्त्यादिकभरणधर्मो शुक्लते सधः पराङ्मुखः, 'भमा-
दपरा' मष्टादिप्रमादासकः, 'जिनमतमनपेक्षमाणो वर्तते आर्तध्याने' इति तत्र जिनार्त-वीर्यकरास्तेषां मतम्—आगतमकथं
प्रपञ्चनमित्यर्थः तदनपेक्षमाणः—तस्मिन्नेव इत्यर्थः, किम् ?—मर्त्तते आर्तध्याने इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ सान्मतमिदमार्तध्यानं
सम्भवमपि ह्यस्य यदनुगतं यदनर्हं वर्तते सदेतदभिधितुमर्हाह—

तद्विरचेद्विरचा पमास्यतश्चक्षुषं सत्त्वं । सध्यामायमूर्ध्वं यन्नेवार्हं अद्वयत्वेन ॥ १८ ॥

व्याख्या—'तद्' आर्तध्यानमिति योगः, 'अविरतवेद्यविरतप्रमादपरसंयतानुगमिति तत्राविरता—मिथ्यादृष्टयः सम्य-
दृष्टयश्च देशविरताः—एकद्वयाद्यनुप्रतयरभेदाः भावकाः प्रमादपराः—प्रमादनिष्ठाश्च ते संयताश्च २ सानुगच्छसीति विप्रहः,
नेवाममत्तसंयतानिति भावः, इदं च त्यक्तपठः सध्यामायमूर्ध्वं वर्तते, एतद्वैभवतो 'वर्जयितव्यं' परित्यजनीयं, केन ?—'यति-
जनेन' साधुलोकेन, तपतश्चणत्वात् भावकजनेन, परित्यागार्हत्वादेवास्येति गाथार्थः ॥ १८ ॥ एकमार्तध्यानं, सान्मतं
रौद्रस्थानावसरः, तदपि चतुर्विधमेव, तद्यथा—'हिसानुबन्धि स्युयानुबन्धि विषयसंरक्षणानुबन्धि च, तत्कं
चोभास्यानिषाच्चकेन—'हिसाऽनृतलोयविषयसंरक्षणेभ्यो रौद्र'मित्यादि (तत्त्वार्थे अ० १-सू० ३३) ॥ तस्माऽऽद्यभेद
प्रतिपादनायाह—

सधयदवेद्वैर्यधयद्वैर्यकभमात्पादपक्षिद्वार्थः । अद्वयोद्व्याद्वैर्यं त्रिविधकमप्रसोद्धमविवर्णं ॥ १९ ॥

व्याख्या—सध्या—युक्तेन्द्रियादयः तेषां धयवेधवतधनदहनाङ्गनाभारणादिप्रणिधानं तत्र धयः—तादृशं करकषलतादिभिः

कर्मोद्भापयता इति गायार्थः ॥ १४ ॥ आह—कर्मं पुनरोपत एवाऽऽर्चयतावा ज्ञायत इति ?, उच्यते, लिङ्गेभ्यः, तान्येवो-
पदर्शयन्नाह—

उत्तरम्वदन्त्यथोत्तरपरश्वेदेवपञ्चावन्नाहं किमाहं । इत्यादिबिभोषाविभोषाविपकाविभिचारं ॥ १५ ॥

व्याख्या—‘उत्तरं’ आर्तव्यापिनः आकन्दनादीनि लिङ्गानि, सप्ताऽऽकन्दन—महता शब्देन विरचण, लोचनं स्वशुभ
रिपूर्णनयनस्य दैन्यं परिदेवनं—पुनः २ द्विष्टभाषणं साहजम्—उराधिरःकुट्टनकेयशुष्यनादि, एतानि ‘लिङ्गानि’ चिह्नानि,
अनूनि च इष्टानिद्विभोषागाविभोषास्येद्वनानिभिचानि, उभेद्विभोषागनिभिचानि सप्ताऽऽनिष्टाविभोषागनिभिचानि सप्ता वेदना
निभिचानि वेति गायार्थः ॥ १५ ॥ किं व्याप्यत—

विदह ५ विदहज्जलं पतञ्जलं कश्चिन्नयो विदहंयो । पत्येह साहु एवम् उच्यते उच्यतेरावन्त्यो दोह ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘निम्बति च’ कुम्भसति च ‘निम्बकुतानि’ आरमकुतानि अस्यकुम्भसिफलाणि कर्मोद्भापकजावाभिन्त्यादीन्ये
वदन्त्यते, तथा ‘मन्त्रसति’ इति बहुमन्त्रते ‘सविस्मया’ साहज्यो ‘विमूढी’ परसम्पद इत्यर्थः, तथा ‘मार्गपते’ अभिषेकपति
परविमूढीरिति, ‘तासु रम्यते’ शास्त्रिणिमाहातु विमूढिरागं गच्छति, तथा ‘तदर्चनपरायणो भवति’ तासां—विमूढीना
मर्चने—उपादाने परायण—वष्टुकः तदर्चनपरायण इति, सततैवमनूतो भवति, असाधप्यार्तव्यापीति गायार्थः ॥ १६ ॥ किं च—

सापदविषयमिदो वदन्त्यपरमनूतो एवमपरो । दिव्यमपयज्वेदस्यो बहव अर्द्धमि साहज्यि ॥ १७ ॥

व्याख्या—‘सम्पादयन्त्य से विपयाञ्च सेव एतदो—मूर्ध्निष्ठः काङ्क्षावानित्यर्थः, तथा सत्कर्तृपराङ्मुखाः प्रमादपरा, तत्र

रीद्रभ्यानमिति प्रकरणाद्रभ्यते, किंविशिष्टस्य सत् इत्यत आह—माया—निकृतिः साडस्यास्तीति मायायी यस्य मायाविनो-
यणिजादः, तथा 'असिध' धानपरस्य परयथानापहसस्य, अनेनाद्येयेष्वपि प्रवृत्तिमप्या(स्या)ह, तथा 'प्रच्छन्नपापस्य' कूटमयोग
कारिणस्त्वेष्व, अथया धिरजातिकपुत्तीर्थिकादेरसम्प्रसृण गुणयन्त्रमात्मानं स्थापयतः, तथाहि—गुणरहितमप्यारमान यो
गुणयन्त्रं स्थापयति न तस्मादपरः प्रच्छन्नपापोऽस्तीति गायार्थः ॥ २० ॥ अस्को द्वितीयो भेदः, साम्प्रत सृतीयमुपदर्शयति—

एतन्निष्पद्यतेऽस्माकं भूयोऽथान्नमया । परद्वन्द्वोक्त्या च दत्तावकाशश्च न स्यात् ॥

व्याख्या—तथास्तदो दृष्टव्यसायमकारसाहचर्योपदर्शनार्थः, तीमौ-वत्कटी तौ क्रोधलोभौ च २ साभ्यामाहुः-
अभिभूतस्तस्य, अन्वोरिति गम्यते, किं १-भूतोपहननमनार्यमिति हन्यतेऽनेनेति हननम् अथ-सामीप्येन हननम् अथ
हनन भूतानामुपहनन भूतोपहननम्, आराद्यात् सर्वेद्वयमन्य इत्यार्ये नाऽऽर्धमनार्य, किं तदेवंविधमित्यत आह-परद्व-
यद्वरणचिह्नं, दौद्रव्यानमिति गम्यते, परेषां द्वय २ सचिह्नादि सव्विषय हरणचिह्नं २ परद्वयहरणचिह्नं, तदेव विधेयते-
किम्भूतं तदित्यत आह-‘परलोकापायनिरपेक्षमिति, तत्र परलोकापायाः-नरकनामनादयस्तत्रिरपेक्षमिति गाथार्यः
॥ २१ ॥ चकस्तृतीयो भेदः, सामप्रत चतुर्य भेदमुपदर्शयसाह-

सद्गुणिसमसाद्व्यक्तसारवद्व्यपगतमभिरुं । सागुणिकं जगत्तत्त्वमप्यप्यक्तमपि ॥ १२ ॥

द्विपिययसाधनपन वत्सरक्षणे—वत्सरियाधने परायणम्—वष्टुकमिति विप्रह, तथाऽनिर्दं—ससामनभिष्यणीयमित्यर्थः, इदमेव

वेधस्तु नासिक्कादिष्वेधनं कीदृशिकादिभिः धन्यधनं-सपथमनं रक्षुनिगाद्यादिभिः दहनं-अतीतशुस्तुकादिभिः अद्रुन्नं-एान्द्रुन
 अश्रुगातश्चरणविभिः मारथं-आणविषयोजनमसिक्कादिभिरुत्थादिभिः, आदिशब्दादागादपरितोपनपाटनादिपरिप्रदः, एतंशु
 प्रणिधानम्-अकुर्वतोऽपि क्त्वर्यं प्रति दृढाभ्यवधानमित्यर्थः, प्रकरणाद् रौद्रध्यानमिति गम्यते, किंयिनिष्ट प्रणिधानम् ?-
 'अतिकोपप्रमत्तम्' अतीवोत्कटो यः कोपा-रोगः स एवापायहेतुत्वाद्गृह इव प्रहस्तेन प्रसन्नम्-अभिभूतं, कोपप्रदृणाच्च
 भानादयो दृष्टान्त्ये, किंयिनिष्टस्य सत इवमित्यत्र आह-'निर्गुणमनसः' निर्गुण-निर्गतद्वयं मनः-विषयमन्तःकरण यस्य स
 निर्गुणमनास्तस्य, तदेव सिद्धेभ्यते-'अथमविषयकमिति अथमा-अपन्यो नरकादिमासितक्षणो विषयक-परिणामो यस्य
 तस्यथाविधमिति ग्रायार्थः ॥ १९ ॥ अकारः प्रथमो भेदः, सान्प्रतं द्वितीयमभिधित्सुराह-

त्रिगुणकसंभवात्तन्मूलद्वयवागादवयवपदित्वम् । आवादिषोमूर्धकमपरस्य पच्यत्वात्तस्य ३ ५

व्याख्या-पिथुनासन्म्यासन्नूतमूलधातादिपञ्चमप्रणिधानमित्यत्रानिष्टस्य सूचकं पिथुन पिथुनमनिष्टसूचकं 'पिथुनं
 सूचकं विदुः'रिति वचनात्, समायां साधु सम्यं न सन्ममसम्यं-अकारमकारादि न सन्नूतमसन्नूतमनूतमित्यर्थः, तच्च
 म्यपहारनपर्वर्धनेनोपाधिभेदतज्जिधा, तद्व्या-अमूलोद्भावनं मूलनिहयोऽर्थान्तराभिधानं वेति, तत्रामूलोद्भावनं यथा
 सर्वगतोऽयमात्मोत्थादि, मूलनिहवस्तु नास्त्येयात्मोत्थादि, गामन्वमित्यादि हृषयोऽर्थान्तराभिधानमिति, मूलानां-सम्माना
 मुपधातो अस्मिन् तन्नूतोपधातं, छिन्धि भिन्नि व्यापादय इत्यादि, आदिष्वयः प्रतिभेदं स्वगतानेकभेदप्रसन्नार्थः, यथा
 पिथुनमनेकधाऽनिष्टसूचकमित्यादि, सच्च पिथुनादिवचनोभ्यप्रवर्तमानस्यापि प्रवृत्तिं प्रति प्रणिधानं-दृढाभ्यवधानंउत्तरणं,

रौद्रध्यानमिति प्रकरणादभ्यसे, किञ्चिद्विष्टस्य सत इत्यत आह—माया—निकृतिः साडल्यास्तीति मायाधी तस्य मायाविमो-
यणिजादेः, तथा 'अतिसन्धानपरस्य' परवर्णनाप्रवृत्तस्य, अनेनासेवेष्यवि प्रवृत्तिमप्या(स्या)ह, तथा 'प्रच्छन्नपापस्य' दूटप्रयोग
कारिणस्तस्यैव, अथवा चिराताधिकतुर्वीर्धिकादेरसम्पत्तयुगं गुणयन्तमात्मानं स्थापयतः, तथाहि—गुणरहितमप्यात्मानं यो
गुणयन्तं स्थापयति न तस्मादपरः प्रच्छन्नपापोऽस्तीति गाथार्थः ॥ २० ॥ एको द्वितीयो भेदः, साम्प्रतं तृतीयमुपदर्शयति—

तत्र त्रिभेदोद्देशात्कालं धूमोदधापनमन्त्रं । परब्रह्मणश्चितं परकोशावाचिरवेष्टं ॥ २१ ॥

व्याख्या—तथाशब्दो दृढाव्यवसायप्रकारसाहचर्योपदर्शनार्थः, सीमा—तत्कटी सौ क्रोधलोभौ च २ साम्यामाकुलः—
अभिभूतस्तस्य, अन्तोरिति गम्यते, किं १—'धूतोपहननमनार्थ'मिति हन्यतेऽनेनेति हननम् तप—सामीप्येन हननम् तप
हनन भूतानामुपहननं धूतोपहननम्, आराध्यात् सर्वदेवधर्मस्य इत्यर्थे नाड्यर्मनार्थ, किं सर्वेषांविधमित्यत आह—परद्र-
व्यहरणश्चिद, रौद्रध्यानमिति गम्यते, परेषां द्रव्यं २ सच्चिदादि तद्विषयं हरणश्चितं २ परद्रव्यहरणश्चितं, तदेव विशेप्यते—
किन्मूवं तदित्यत आह—'परलोकापायनिरपेक्ष'मिति, तत्र परलोकापायाः—नरकमनादयस्तत्रिरपेक्षमिति गाथार्थः
॥ २१ ॥ एकस्तुतीयो भेदः, साम्प्रतं चतुर्थे भेदमुपदर्शयन्नाह—

साराधिसमसाहचर्यसागरव्यपरायकमधिहं । साराधिर्यक्यपरोक्षसायकमुसाह चितं ॥ २२ ॥

व्याख्या—साध्यादयश्च से विषयाश्च शब्दादिविषयास्तेषां साधनं—कारणं शुद्धादिविषयसाधन च (तच्च) तद्धन च शुद्धा
दिविषयसाधनधन तत्सरक्षणो—तत्परिपालने परायणम्—तद्गुणमिति विग्रहः, तथाऽनिष्ट—सत्वामनमिच्छपणीयमित्यर्थः, इदमेव

विशेष्यसे—सर्वेषामभिप्रायान्नेनाकुञ्चमिति संवध्यते—न विद्याः कः किं करिष्यतीत्यादिउत्पणेन, तस्मात्सर्वेषा यथाशक्तस्योपपाद एव श्रेयानित्येवं परोपपादेन च, तथा कस्यप्यन्यात्मानमिति कस्यपाः—कथायास्त्रैराकुञ्च—व्याप्तं यत् तद् तथोच्यते, चित्तम्—अन्तःकरणं, प्रकरणादौद्रव्यानमिति गम्यते, इह च शब्दादिविषयसाधनं धनविशेषणं किञ्च श्रावकस्य चेत्यथ न संरक्षणे न दौर्बल्यमिति ज्ञापनार्थमिति गाथार्थः ॥ २२ ॥ साम्प्रत विशेषणान्निधानगर्भमुपसहरामाह—

इयं कल्पवृक्षमालामुखादिष्वप्यमुर्ध्वं चारमेव । अद्विरवेद्यासंज्ञपन्नमप्यवर्धयेद्विषयमहर्ष्यं ॥ २३ ॥

व्याख्या—‘इयं’ एवं करणं स्वयमेव कारणमन्यैः कृतानुमोदनमनुमतिः करणं च कारणं चानुमतिश्च करणकारणादुभयतः एता एव विषयः—गोचरो यस्य तत्करणकारणानुमतिविषय, किमिदमित्यत्र आह—‘अनुचिन्तनं’ पर्यालोचनमित्यर्थः, ‘अनुर्मेदं’ इति हिंसानुषङ्गव्याप्तिं अनुपपकारं, दौर्बल्यमिति गम्यते, अपुनेदमेव स्वामिद्वारेण निक्रमयति—अपिरताः—संन्यासद्वयः, इतरे च देशासंयता—आवकाः, अनेन सर्वस्य तद्व्यवष्टेदमाह, अपिरतदेद्यासयता एव अनाः २ तेषा मनांसि—चिन्तानि तैः संसेवितं, सच्चिन्तितमित्यर्थः, मनोमद्वयमित्यत्र ध्यानचिन्तायां प्रधानाद्वयस्यापनार्थम्, ‘अपन्य’—मित्यश्वेदस्करं पाप निन्यमिति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अपुनेदं यथाभूतस्य भवति यद्वर्द्धनं चेदमित्यत्र तदेतदभिधानुक्रम आह—

एवं चाद्विर एवमेवमोक्षारक्तस्य बीजस्य । रोदक्कालं संसारवर्द्धनं नरपयस्वर्द्धनं ॥ २४ ॥

व्याख्या—‘एतद्’ अनन्तरोक्त ‘अनुर्विधं’ अनुपपकारं रागाद्वेपमोहाद्वित्तस्य आकुञ्चस्य वेति पाठान्तरं, कस्य १—‘जीवस्य’

आत्मनः, किं ?—रौद्रभ्यानमिति, इयमत्र चतुष्टयस्यापि क्रिया, किंविधिवदमित्यत आह—‘संसारपर्यन्तम्’ ओषतः ‘नर-
कासिमूर्धं’ विधेयत इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ साम्प्रतं रौद्रभ्यायिनो लेख्याः प्रतिपाद्यन्ते—

काथोपवीककाथा केशाथो सिद्धसंकिङ्कितानो । रोदस्यान्तोदगवत्त कमपदिभ्यमत्रविपाथो ॥ २५ ॥

व्याख्या—‘पूर्वपद व्यास्येया, एतावार्त्तु विधेय’—सीमसङ्किटाः—अतिसङ्किटा एता इति, आह—कथं पुनः रौद्रभ्यायी
शायत इति !, उच्यते, सिद्धेभ्यः, सान्येयोपदर्शयति—

किमार्हं तस्य तत्सम्भवदुःखान्नापिदामत्तयोसा । केचिं चिच्च हिंसादुःख आदिरकन्तोदगवत्त ॥ २६ ॥

व्याख्या—‘सिद्धानि’ चिद्धानि ‘तस्य’ रौद्रभ्यायिनः, ‘तत्सम्भवदुःखनानाविधामरणदोषा’ इत्यत्र दोषसब्दः प्रत्येकम्
भिसंयज्यते, तत्सम्भवदोषः बहुलदोषः नानाविधदोषः आमरणदोषश्चेति, तत्र हिंसानुषन्ध्यादीनामन्यतरस्मिन् प्रवर्तमान
तत्सम्भव—अनुपपन्नं बाहुल्येन प्रवर्तते इत्युत्सम्भवदोषः, सर्वेष्वपि धैर्यमेव प्रवर्तत इति बहुलदोषः, नानाविधेषु स्वकृत्वक्षणा
नयनोत्थननादिसु हिंसाद्युपायेष्वसङ्कटप्येवं प्रवर्तत इति नानाविधदोषः, महदापह्नवोऽपि स्वतः महदापह्नवोऽपि च परे
आमरणादसञ्जातानुतापः कालसौकरिकपदं अपि स्वसमासानुतापानुश्रयपर इत्यामरणदोष इति धैर्येव हिंसादिसु, आदि
दृष्ट्या मृषावादादिपरिमहः, तत्रैव धैर्येव हिंसानुषन्ध्यादिसु चतुर्भेदसु, किं ?—माहाकरणोपयुक्तस्य सत तत्सम्भावदोष
लिङ्गानीति, माहाकरणशब्देनोह वाक्कायी गृह्यते, तत्रैव ताभ्यामपि तीव्रमुपयुक्तस्येति गाथार्थः ॥ किं च—

रावसत्तव दक्षिणपदं विरोधवतो निरयो मित्तुसाथो । दूरीतिभ्यश्च कथयाथो रोदस्यान्तोदगवत्त ॥ २७ ॥

विशेष्यते—सर्वेषामभिप्रायानुनेनाकुलमिति संक्षयते—न विद्याः कः किं करिष्यतीत्यादित्युपेक्षणेन, तस्मात्सर्वेषां यथाशक्तस्योपपाद एव श्रेयानित्येवं परोपपादेन च, तथा कथुपयन्त्यात्मानमिति कथुपाः—कथायास्तैराहुः—अथासं यत् तत् तथोच्यते, विश्वम्—अस्तत्करणं, प्रकरणद्वौद्रव्यानमिति गम्यते, इह च शब्दादिपिपयसाधन धनविशेषणं क्लृप्त भावकस्य वैस्यपनसंरक्षणं न रौद्रव्यानमिति आपत्तार्थमिति गार्थार्थः ॥ २२ ॥ सामप्रत धिद्योपणाभिधानगर्भमुपसहरन्नाह—

इयं कथमस्मात्कथुनारद्विषयमर्थादर्थं वारयेवं । अद्विरपेक्षासंबन्धव्यक्तव्यसंबन्धेविषयसद्व्यर्थः ॥ २३ ॥

व्याख्या—‘इयं’ एवं करण स्वयमेव कारणमन्यैः कृतानुमोदनमनुमतिः करण च कारणं चानुमतिश्च कर्तृणकारणा नुमत्तयः एता एव विषयः—गोचरो यस्य तत्करणकारणानुमतिपिपय, किमिदमिष्यत आह—‘अनुचिन्तनं’ पर्यायोचनमित्यर्थः, ‘अनुमोदं’ इति द्विसानुवन्त्यादि चतुष्पकारं, रौद्रव्यानमिति गम्यते, अनुनेदमेव स्वाभिप्रायेण निरूपयति—अपि रताः—सम्प्रवृत्त्याः, इतरे च देशासंयता—भावकाः, अनेन सर्वसयवव्यवच्छेदमाह, अविरतदशासयता एव जनाः २ तेषां मनांसि—विचानि धैः संसेवितं, सच्चित्तमिति स्वार्थः, मनोप्रवृत्तिमित्यत्र ध्यानचिन्तायां प्रधानाङ्गस्यापनार्थम्, ‘अपच्य’—मित्यर्थेयस्कर्तृ पाप निन्दामिति गार्थार्थः ॥ २३ ॥ अनुनेदं यथाशक्तस्य मयति यद्वर्धनं यद्वर्धनं यद्वर्धनं यद्वर्धनं यद्वर्धनं—

एवं अवशिष्टं एतद्विशेषोदाहरणस्य व्युत्पत्त्यः । तद्वर्धनं संसारवर्धनं वारयत्यर्थः ॥ २४ ॥

व्याख्या—‘एतद्’ अनन्तरोक्तं ‘अनुविधिं’ चतुष्पकारं रतादेयमोक्षाद्विषय आकुलस्य वेति पाठान्तरं, कस्य १—‘अविरस्य’

व्याख्या—पूर्वे-अनन्तत्वं प्रथमं कृतम्-निर्वर्तितीत्यस्यास्य-आसेवनालक्षणो येन स तथाविधः, काभिः पूर्वकृताभ्यासः १-‘भाषनाभिः’ करणभूताभिः भाषनासु धा-भाषनाविषये एवाह ‘अनन्तस्य’ अधिकृतस्य ‘योग्यस्याम्’ अनुकूपताम् ‘वर्धति’ याचीत्यर्थः, ‘ताम्’ भाषना ज्ञानदर्शनधारिष्वेतराग्रयनियता वर्तन्ते, नियताः-परिच्छिन्नाः पाठान्तरा वा जनिता इति गायार्थः ॥ ३० ॥ सारप्रवृत्तं ज्ञानभाषनास्वरूपगुणदर्शनार्थेदमाह—

एतदे निवृत्तमात्रे इवैव मणोवात्वं विमुक्तिं च । वागुणमुच्चिद्यस्यो वो मय सुविचक्यार्द्वो ॥ ३१ ॥

व्याख्या—‘ज्ञाने’ श्रुतज्ञाने, नित्य-सदा क्रम्यासः-आसेवनालक्षणाः ‘करोति’ निर्वर्तयति, किं १-मनसः-अन्तःकरणस्य, चेतस इत्यर्थः, धारणाम्-अधुमव्यापारनिरोधेनावस्थानमिति भाषना, तथा ‘विमुक्तिं’ च’ तत्र विशेषेण विमुक्तिः, सूत्रार्थयोरिति गम्यते, तां, अथवा तदवनिर्वेद च, एवं ‘ज्ञानगुणमुचितसार’ इति ज्ञानेन गुणानां-जीवाजीयाभितानां ‘गुणपर्यायवद् द्रव्य’मिति (तस्यां ० अ० ५ सू० ३७) वचनात् पर्यायाणां च तदधिनाभावितानां मुक्तिः-ज्ञातः सारः-परमार्थो येन स तथोच्यते, ज्ञानगुणेन वा-ज्ञानमाहात्म्येनेति भाषा ज्ञातः सारो येन, विवृत्येति गम्यते, स तथाविधः, ततश्च एवाह ‘व्यापति’ विश्वस्यति, किंविशिष्टः सन् १-सुष्ठु-अविश्वयेन निवृत्ता-नित्यकर्मणा सन्त्यदृष्टानतोऽन्यथाप्रवृत्तिरकर्मपरहितेति भाषाः मतिः-शुद्धिर्यस्य स तथाविध इति गायार्थः ॥ ३१ ॥ एका ज्ञानभाषना, सास्वतं दर्शनभाषना स्वरूपगुणदर्शनार्थमिदमाह—

संज्ञाद्वयोद्वयीयो पञ्चमयेवागुण्यमनोवेधो । दोहं चतुष्टयमन्यो र्वंशचमुदीर्यं क्षात्यं प्रि ॥ ३२ ॥

व्याख्या—इहाऽऽत्मव्यतिरिक्तो योऽन्यः स परस्वस्य व्यसनम्-भाषत् परव्यसनं सत् 'अभिनन्दति' अतिविष्टचित्त-
 स्वाद्भू मन्वत इत्यर्थः, योभनमिष्व यदेवदित्यं संवृत्तमिति, तथा 'निरपेक्ष' इहान्यभधिकापापभयरहितः, तथा निर्गत
 दयो निर्दयः, परानुकम्पाशून्य इत्यर्थः, तथा निर्गतगुणयो निरनुत्तापः, पञ्चाद्यापरहित इति भाषा, तथा किञ्च-'दृष्यत'
 शुष्यति 'कृतपापः' निर्वातिवपापः सिद्धमारकवत्, क इत्यत आह-यौद्रभ्यानोपगच्छिष इति, अभूनि च लिङ्गानि वर्तन्त
 इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ चर्क रीद्रभ्यानं, साम्प्रतं वर्मप्यनापसरः, सत्र सदभिधित्वयेपादाविदं द्वारगाथादयनाह—

भाष्यस्य भाष्यभाषो वेदं कर्म तदप्यम्यविष्टेय । धार्क्य कर्म सादृष्यत्वे य एवाधारे ॥ २८ ॥

तद्योऽनुवेद्याधो वेत्सा किं कर्म न वाक्यम् । धर्मं सादृश मुनी तत्पदयोरो वयो मुक्त ॥ २९ ॥

व्याख्या—'भ्यानत्वं' प्रादिकपित्तव्यर्थक, किं १-'भावना' ज्ञानाद्याः, ज्ञात्वेति योगः, किं च-'देवं' तदुचितं, कालं
 तथा आसनविशेषं तदुचितमिति, 'आत्मजनं' ध्यानादि, 'कर्म' मनोनिरोधादि, तथा 'व्यावक्य' द्येयमाज्ञादि, तथा ये
 च 'व्यापारः' अप्रमादादिमुक्ताः, तथा 'अनुपेक्षा' भ्यानोपरमक्रावभाषिन्योऽनित्यत्वाद्यालोचनाक्याः, तथा 'उपेक्षाः'
 मुक्ता पद, तथा 'उद्ध' अज्ञानादि, तथा 'कर्म' सुरजोकादि, चक्षुष्यः स्वगतानेकमेवपदस्यनपरः, एतद् ज्ञात्वा, किं १-
 'धर्मन्' इति धर्मभ्यानं ध्यायेन्मुनिरिति, 'तत्कृतयोगः' धर्मध्यानेकवान्यासः, 'ततः' पश्चात् शुद्धभ्यानमिति गाथादय-
 तमासार्थः ॥ २८-२९ ॥ व्यासार्थं तु प्रतिद्वारं प्रत्यकारः स्वयमेव वक्ष्यति, तस्माऽऽद्याद्वारावयवार्थमतिपादनायाह—

शुद्धव्यसनासो भाष्यादि ज्ञात्वरत्न योगापमुपेय । तावो न वाक्यं ध्यायन्निष्ठो वेदोऽप्यम्यविष्टेय ॥ ३० ॥

व्याख्या—पूर्व-स्थानात् प्रथमं कृता-निर्यतिर्वोऽभ्यासः—आसेवनालक्षणो येन स तथापिषा, काभिः पूर्वकृताभ्यासः १—‘भाषनाभिः’ करणभूताभिः भाषनासु धा-भाषनाविषये पश्चाद् ‘ध्यानस्य’ अधिकृतस्य ‘योग्यताम्’ अनुक्यताम् ‘उच्येति’ यातीत्यर्थः, ‘साध’ भाषना ज्ञानदर्शनकारिष्वधैरागणनियता वर्तन्ते, नियताः—परिच्छिन्नाः पाठान्तर वा अनिता इति गाथार्थः ॥ १० ॥ सारप्रदं ज्ञानभाषनास्वरूपगुणदर्शनायेदमाह—

भावे शिखामासो ह्यहं मन्त्रोपाय विमुक्तिं च । गणगुणमुद्धिष्यतां वो सप्त सुशिक्षकमर्धयो ॥ ११ ॥

व्याख्या—‘ज्ञाने’ श्रुतज्ञाने, नित्य-सदा अभ्यास-आसेवनालक्षणः ‘करोति’ निर्यस्यति, किं १—मनसः—अन्तःकरणात्, चेतस इत्यर्थः, धारणम्—अमुमक्यापारनिरोधेनावस्थानमिति भाषना, तथा ‘विमुक्तिं च’ सत्र विषोषन विशुद्धिः, सूत्रार्थयोरिति गम्यते, तर्हि, चयश्चात्रयनिर्वेद च, एवं ‘ज्ञानगुणमुणितसार’ इति ज्ञानेन गुणाना-श्रीवाजीवाश्रितानां ‘गुणपर्यायपदं ब्रह्म’मिति (तत्त्वा० क० ५ सू० ३७) ध्वनात् पर्यायाणां च सद्विनाभावविना मुणितः—ज्ञासः सारः—परमार्थो येन स तथोच्यते, ज्ञानगुणेन धा-ज्ञानमाहारम्येनेति भाषः ज्ञातः सारो येन, विश्वस्येति गम्यते, स तथापिषः, ततश्च पश्चाद् ‘व्यापति’ चिन्तयति, किञ्चिच्छिष्टः सन् १—सुषु-असिष्ठयेन निश्चला-नित्यकर्म्या सम्यग्ज्ञानवोऽभ्यधाप्रद-लिकम्परद्वितेति भाषः मतिः—शुद्धिरस्य स तथापिष इति गाथार्थः ॥ ११ ॥ उक्ता ज्ञानभाषना, सारप्रदं दर्शनभाषना स्वरूपगुणदर्शनामिदमाह—

व्याख्या—इहाऽऽप्रमव्यतिरिक्तो षोऽन्यः स परस्मैस्य व्यसनम्-भाषत् परम्यसनं सत् 'अभिन्नन्दति' अतिश्लिष्टचित्त-
 स्वाद्धु सन्त्यत इत्यर्थः, श्रोतनमिदं यदेतदित्यस्य संबन्धमिति, तथा 'निरपेक्ष' इहान्यमविक्रपायभयरहितः, तथा निर्गत
 दयो निर्देषः, परानुक्रम्याशून्य इत्यर्थः, तथा निर्गतानुवापो निरनुवापः, पञ्चाक्षापरहित इति भाषः, तथा किञ्च-'इत्थमे'
 हुष्यति 'कृतपापः' निर्धर्तितपापाः सिद्धमारकषत्, क इत्यस्य आह-यौद्रध्यानोपगमिष इति, अमूनि च लिङ्गानि धर्तन्त
 इति गाथार्थः ॥ ७७ ॥ चकं सौम्रध्यानं, सारगत् धर्मप्यनामसरः, सत्र सदभिधितस्येयादाविदं द्वारणापादयमाह—

कालस्य भाषयन्तो देव कालं तदाऽऽप्रमव्यतिरेकं । कालंय कालं कालंय देव य आचारो ॥ १८ ॥

ततोऽनुवेष्टाणो देवता किञ्च कलं च भाष्यं । धर्मं सारगं शुद्धी तत्पदयोगो यत्रो सुख ॥ २९ ॥

व्याख्या—'ध्यानस्य' प्राधिक्येवितसव्यार्थक, किं १- 'भाषना' ज्ञानाद्याः, ज्ञात्वेति योगः, किं च-'देयं' सदुचित, काल
 तथा आसनविशेषं सदुचितमिति, 'आलम्बनं' ध्यायनादि, 'कर्म' मनोनिरोधादि, तथा 'व्यावर्त्यं' व्येयमात्रादि, तथा ये
 च 'व्यावारा' अप्रमादाविमुक्ताः, ततः 'अनुपेक्षा' ध्यानोपरमकालमाविश्योऽनित्यत्वाद्यालोचनाकथाः, तथा 'तेषां'
 शुद्धा एव, तथा 'लिङ्गं' अक्षानादि, तथा 'कलं' सुरलोकादि, अथाह-स्वगतनेकमेवमदर्शनपरः, एतद् ज्ञात्वा, किं १-
 'धर्मम्' इति धर्मध्यानं व्यापेन्मुनिरिति, 'सत्कृतयोगः' धर्मध्यानाकृताभ्यासः, 'ततः' पश्चात् शुक्लपानमिति गाथाद्वय-
 समसाधार्यः ॥ २८-२९ ॥ व्यासार्थं तु प्रतिद्वार प्रत्यकारा स्वयमेव परम्यति, सत्राऽऽप्रमद्वारायवार्थमतिपादनायाह—

इहानुप्रमद्वारा भाषयन्ति कालस्य योगपदमुपेह । तानो च भाषयन्त्यत्र धर्मो देवतादधिकारो ॥ ३० ॥

मित्यर्थः, तथा 'शुभादानमिति शुभं-गुण्यं साधसम्पत्स्वदात्परतिगुरुष्वेदशुभाशुर्नामगोत्रात्मकं तस्याऽऽदानं-प्रहणं, किं ?-‘चारित्रभावनया’ हेतुभूतया, ध्यानं च चस्रब्दाष्टवक्त्रमार्नादानादि च ‘अयक्षेन’ अक्षेणेन ‘समेति’ गच्छति प्रामो वीत्यर्थः । तत्र चारित्रभावनयेति कोऽर्थः ?-‘चर गतिभक्षणयोः’ इत्यस्य ‘असिद्धपूस्त्वानिसहिचर इवन्’ (पा० ३-२-१८४) इतीवन्प्रत्ययान्तस्य चरित्रमिति भवति, चरन्त्यनन्वितमनेनेति चरित्र-क्षयोपक्षमकयं तस्य भावधारित्रम्, एतदुक्तं भवति-इहान्यजन्मोपाद्यादिविषयकर्मसमायापचयाय चरणभावधारित्रमिति, सर्वसायद्ययोगविनिवृत्तिकया क्रिया इत्यर्थः, तस्य भावना-भन्यासधारित्रभावनोति गाथार्यः ॥ ३३ ॥ चक्षा चारित्रभावनाना, सारूपत वैराग्यभावनानास्वकप गुणदर्शनार्थनाह—

शुचिदिवज्जासमाचो भित्तं गो विरम्यो निराक्षो य । वैराग्यभाविपमयो क्षाणमि शुचिचक्षो होह ॥ ३४ ॥

व्याख्या—सुष्ठु-प्रतीच विदित—ज्ञातो जगतः—चराचरस्य, यथोक्त—‘जगन्नि अङ्गमान्याहुर्जगद् ज्ञेयं चराचरम्’ स्वो भावः स्वभावाय, ‘जन्म मरणाय नियतं च’ शुर्बुद्ध्याय धनमनिर्वृतये । तस्मादि एव विषये तथापि लोको निराक्षोक्तः ॥ १ ॥’ इत्यादिष्वक्षणे यन स तथापिच, कदाचिदेवन्मृतोऽपि कर्मपरिणतिवधात्ससङ्गो भवत्यत आह—‘निःसङ्गः’ विषयज्जोह-सङ्गरहितः, एयन्मृतोऽपि च कदाचित्समयो भवत्यत आह—‘निर्मयः’ इहलोकादिसप्तमयविषयमुक्तः, कदाचिदेवन्मृतोऽपि विशिष्टपरिणत्यभावात्सरोक्ताधिकृत्य साक्षसो भवत्यत आह—‘निराशंसश्च’ इहपरलोकाप्तसाविषयमुक्तः, चराचरात्तथापि यकोपादिरहितश्च, य पर्यायिषो वैराग्यभावितमना भवति स सत्त्वज्ञानाशुपद्रवरहितत्वाद् ध्याने सुनिश्चलो भवसीति

प्रास्या—‘सङ्कादिदोषरहितः’ सङ्कृतं—सङ्कृत, आदिशब्दात् काङ्गादिपरिमहः, उक्तं च—‘सङ्काकाङ्गायिचिचिरसाऽन्य
 रटिप्रसंसापरपापप्रसंकायाः सम्यग्दृष्टेरतिचाराः (तत्त्वा० अ० १ सू० १८) इति, एतर्थां च स्वल्प प्रत्याख्यानारूपयने
 न्ययेन वस्यामा, उक्तं सङ्कादय एव सम्यक्त्वात्प्रपमगुणातिधारत्वात् दोषाः सङ्कादिदोषास्तै ररहितः—त्यक्तः, उक्तदो
 षरहितत्वादेव, किं ?—प्रसं(अ)मस्यैर्यादिगुणगणोपेतः’ सद्य प्रकर्षेण अयः प्रसमः—स्वेदा, स च स्वपरसमपतत्याभिगमकपः,
 स्वैर्ये तु विनष्टासने निष्प्रकम्पता, आदिशब्दाद्यभावाभावनादिपरिमहः, उक्तं च—‘सपरसंमपकोसह यिरया विगसासप
 पमावणया । आधपणसेव भर्ता वसणदीया गुणा पच ॥ १ ॥’ प्रसमस्यैर्यादेव एव गुणास्तेषां गणः—समूहस्तेनोपेतो—शुको
 यः स सद्याविषः, अथवा प्रसमादिना स्वैर्यादिना च गुणगणेतोपेतः २, सद्य प्रसमादिगुणाणां—प्रसमसंयोगानिर्देदानुक्त-
 न्याक्तिप्रयामिष्यकिञ्चनपः, स्वैर्यादिस्तु दर्शित एव, य इत्यन्ततः असौ भवति ‘असमूहमनना’ सत्त्वान्तरेऽवान्विचित्र
 इत्यर्थः, ‘दर्शनशुद्धा’ सकलसंशया हेतुभूतया, क१—प्यान इति गाभार्यः ॥ ३२ ॥ उक्ता दर्शनभाषना, सान्प्रत आदिश्र
 मावनात्सकपशुपद्वर्तनायेदमाह—

नवकमाप्यगणं पोषयतिभिक्षतं सुगायतम् । अमिचभावात्प्राप्तं काव्यमपदेव च समेह ॥ ३१ ॥

व्याख्या—‘नवकर्मणामनादान्’मिति नवानि—उपधीयमानानि प्रत्यक्षाणि भण्यन्ते, क्रियन्त इति कर्मणि—ज्ञानाव
 रणीयादीनि तेषामनादानम्—अदृष्टं आदिश्रभाषनया ‘समेति’ गच्छतीति योगः, सया ‘पुराणविनिर्जरां’ चिरन्तनव्यपणा-

मित्यर्थः, यथा 'शुभादानमिति शुभ-शुष्यं सातसम्पत्स्वहास्यरतिशुकरयथेशुभानुर्तोमगोघातमक सस्याऽऽवर्तन-प्रहण, किं ?-चारित्रभावनया' बहुभूतया, ध्यानं च यथावदाक्षयकर्मार्नादानादि च 'अयस्वत' अक्लेशेन 'समेति' गच्छति प्राप्तो हित्यर्थः । सप्त चारित्रभावनयेति कोऽर्थः ?-‘चर गतिभक्षणयोः’ इत्यस्य ‘अतिस्वपूस्त्वानिसदिचर इवन्’ (पा० १-२-१८४) इतीवन्प्रत्ययान्तस्य चारित्रमिति भवति, चरन्त्यनन्दिचमनेनेति चारित्र-क्षयोपशमरूप तस्य भावधारित्रम्, एतदुक्तं भवति-इहान्यध्वन्मोषाचाष्टविषकर्मसमायापचयाय चरणभावधारित्रमिति, सर्वसाधनयोगविनिवृत्तिकपा क्रिया इत्यर्थः, यस्य भायना-भय्यासधारित्रभावननेति गायार्थः ॥ ३३ ॥ तस्मा चारित्रभावनया, सान्मत्त वैराग्यभावनानास्वरूप गुणदर्शनार्थमाह-

शुधिरियवयस्यमाहो निरसंघो विरम्यो विरासो य । वैराग्यभाविषमन्यो साधमि शुधिवको दोहः ॥ ३४ ॥

व्याख्या-सुषु-प्रसीध विदित-ज्ञातो जगत-धराचरस्य, यथोक्त-‘अगन्ति अन्नमान्याहुर्जगद् ज्ञेय चराचरम्’ स्वो भाव स्वभाव,-‘अन्नम मरणाय नियत वन्धुर्बुद्ध्याय धनमनिर्बुद्धये । तथास्मि यन्न विषये तथापि लोको निरालोकः ॥ १ ॥’ इत्यादिदृष्टणो धनं स तथाविधः, कदाचिदध्वन्मूढोऽपि कर्मपरिणतिवशात्ससद्भो भवत्यत आह-‘नि सङ्गः’ विषयज्ज्वेह-सद्गरहितः, एवन्मूढोऽपि च कदाचित्समयो भवत्यत आह-‘निर्भयः’ इहलोकादिसप्तमयविषयमुक्तः, कदाचिदेवन्मूढोऽपि पिच्छिष्टपरिणत्यभावात्परलोकमधिगृह्य सार्धसो भवत्यत आह-‘निराशसम्’ इहपरलोकाश्रयविषयमुक्तः, यथावदासथाविधप्रक्रोधादिरहितश्च, य एवंविधो वैराग्यभाषितमना भवसि स सत्त्वगानाधुपद्रवरहितत्वाद् ध्याने सुनिश्चयो भवतीति

व्याख्या—‘शुद्धादिदोपरहितः’ शुद्धनं—शुद्धा, आदिशब्दात् कान्तादिपरिमहा, चकं च—‘शुद्धाकाङ्क्षाविचित्रिस्साऽन्य
 दृष्टिप्रसंसापरपापपदसंस्तथा। सम्यग्दृष्टेरतिचाराः (सत्त्वा० अ० १ सू० १८) इति, एतेषां च स्वकर्म प्रत्याक्ष्यानारूप्यपने
 न्यवृण धन्यामा, तत्र शुद्धापय एव सम्यक्त्वास्वप्रथमगुणातिचारत्वात् दोषाः शुद्धादिदोषास्ते। रहितः—स्वकः, चकदो
 परहितत्वादेव, किं १—‘प्रस(प्र)प्रस्यैर्यद्विगुणगणोपेयः’ सत्र प्रकर्षेण असः प्रथमा—स्वेह, स च स्वपरसमयवस्थाभिगमक्य,
 स्वैर्यं तु जिनशासने निष्कम्भता, आदिशब्दात्प्रभायनादिपरिमहा, चकं च—‘सपरसंमपकोसह धिरया जिनसावर्ण
 पभावणया । आद्यपपमसेव भव्यी दंसणदीवा गुणा पच ॥ १ ॥’ प्रथमस्यैर्यद्वय एव गुणास्तेषां गणः—समूहस्तेनोपेयो—शुको
 यः स दयान्वितः, अथवा प्रथमादिना स्वैर्यादिना च गुणगणोत्तोपेयः २, तत्र प्रथमाद्विगुणगण—प्रथमसंयोगानिर्वेदानुक
 म्पाक्षिभ्यामिभ्यच्छिञ्चणः, स्वैर्यादिस्तु दक्षिण एव, य इत्यभ्युतः अस्मै भवति ‘असन्मूढमनाः’ सत्त्वान्तरेऽच्चान्तविच
 इत्यर्थः, ‘वर्त्तनशुद्ध्या’ चकसञ्चणया हेतुभूतया, क १—‘भ्यान् इति गार्थः ॥ ३२ ॥ चका दर्शनभाषना, सान्प्रव चारित्रि
 भाषनास्वक्यगुणवर्त्तनार्थेदनाह—

अथकममात्रमात्रं योग्यविशिष्टं सुभावत्वं । आदौचयावत्तप्य कालमवसेव न लसेह ॥ ३३ ॥
 व्याख्या—‘नवकर्मणामनादान’मिति प्रयानि—उपवीयमानानि प्रत्यक्षाणि भण्यन्ते, क्रियन्त इति कर्माणि—ज्ञानाव
 रणीयादीनि सेधामनादानम्—अप्रदुष्यं चारित्र्यभावनाया ‘समेति’ गच्छतीति योगः, तथा ‘पुराणविनिर्चरः’ चिरन्तनवृत्तपणा-

१ अपरसमवकीचकं किराया विनष्टमसौ प्रपादया । आगतवदेवा भक्ति दर्शनदीपका गुणा पच ॥ ३३ ॥

मित्यर्थः, तथा 'शुभादानमिति शुभं-शुभ्यं सातसम्पत्तयश्चास्वरतिशुरुपवेद्युभायुर्नामगोत्रात्मकं तस्माच्छ्रानं-महर्षि,
किं ?-‘वारिषभावनया’ हेतुभूतया, त्वानं च वस्रब्दावधकर्मणादानादि च ‘अयश्चेन’ अश्वेनेन ‘समेति’ गच्छति मामो
वीत्यर्थः । तत्र वारिषभावनयेति कीडार्थः ।-‘चर गतिभक्षणयोः’ इत्यस्य ‘अतिर्लभसूक्ष्मनिसिधिर इन्नन्’ (पा० ३-२-
१८४) इतीञ्जन्प्रत्ययान्तस्य चरित्रमिति भवति, चरन्त्यनन्दिस्मरनेनेति चरिष-धयोपधमरूप तस्य भाष्यवारिषम्, एत
दुक्तं भवति-इहायञ्जन्मोपाद्यादिविषकर्मसंख्यापचयाय चरणभाष्यवारित्रिमिति, सर्वसाध्यायोगविनिवृत्तिकया क्रिया
इत्यर्थः, तस्य भावना-अभ्यासवारिषभावनोति गायार्थः ॥ ३३ ॥ उक्ता वारिषभावनानां, सान्मर्त वैराग्यभावनारूप
शुणदर्शनार्थमाह—

शुभिरिष्यन्नास्तभाषो भित्तंगो विरमन्तो विरासो य । वैराग्यभाषिष्यन्तो शाण्ति शुभिष्वको होह ॥ ३४ ॥

इत्याख्या—सुप्तु-अतीव चिदितः-आद्यो अगतः-चराचरस्य, एयोक्तं-अगन्ति अङ्गमान्याहुर्जगद् मैयं चराचरम् स्वी
भावः स्वभावाय, -‘अन्म मरणाय नियत बन्धुर्बुद्ध्याय धनमनिर्वृतये । सदासि यत्र विषदे सद्यापि लोको निराशोक्तः ॥ ३ ॥’
इत्यादिब्रह्मणो येन स सद्याविषः, कदाचिदेवम्भूतोऽपि कर्मपरिणतिवशात्सर्वत्रो भवत्यत आह-‘निःसङ्गः’ विषयश्चक्रेह-
सङ्गरहितः, एवम्भूतोऽपि च कदाचित्समयो भवत्यत आह-‘निर्मयः’ इहलोकादिसप्तभयविममुक्तः, कदाचिदेवम्भूतोऽपि
यिसिष्टपरिणत्सभावात्परलोकमधिकृत्य साधसो भवत्यत आह-‘निराशंसश्च’ इहपरलोकाश्रयाधिदमुक्तः, यथाश्चासद्याधि
यकोपादिरहितश्च, य एवधिषो वैराग्यभाषितमना भवति स स्वस्वज्ञानासुपद्रवरहितत्वाद् भ्याने सुनिश्चलो भवतीति

गाथार्थः ॥ ३४ ॥ सत्का धैरारथभाषना । मूढद्वारगाथादये ध्यानस्य भाषना इति व्याख्यासम्, अपुना देयद्वारव्याधि
स्यासपाऽऽह—

विषं विष इत्यप्यस्युत्पद्युतीकथितं चर्यो । तर्तं विषं मथितं विषेसजो ज्ञातव्यमि ॥ ३५ ॥

व्याख्या—‘नित्यमेव’ सर्वकाष्ठमेव, न केवल ध्यानकाष्ठ इति, किं ?—‘युयतिपशुनपुसककुटीरपरिधर्मैव यतः स्थान
विजनं भणितमिति, तत्र युयतिसकटेन मनुष्यस्त्री देवी च परिगृह्यते, पशुशकटेन तु तिर्यकस्त्रीति नृपुंसकं—मतीत
कुत्सित—निन्दितं स्त्रीकं—युतं येषां ते कुसीलाः, ते च सपाधिषा पृतकारादय, तर्कं च—‘जुर्परसोत्तमं वा धृष्टा चरमाय
गादिषो धे प । एष इति कुसीला वज्रमेव वा पयस्तेषां ॥ ३॥’ युयतिश्च पशुमेत्यादि द्वन्द्वः, युयत्यादिभिः परि—समन्तात्
वर्धितं—रक्षितमिति विग्रहः, यतः—तपस्विनः साधोः, ‘एकमहणे सज्जातीयमदणमिति साध्याश्च योग्य यतिनृपसकस्य
च, किं ?—स्थानम्—भवकाष्ठसङ्ग्रहं, सर्वेय विधेय्यते—युयत्यादिव्यतिरिक्तोपजनापेक्षया विगतजन विजनं भणितम्—तर्क
तीर्थकद्वैर्गणधरैश्चैवमेव न्मृतं नित्यमेव, अन्यथा मयजनोक्तोपसम्भवात्, विशेषतो ध्यानकाष्ठ इत्यपरिणतयोगादिनाऽन्यत्र
स्थानस्याऽऽस्थापयितुमशक्यत्वादिति गाथार्थः ॥ ३५ ॥ इत्थं तावदपरिणतयोगादीनां स्थानमुक्तम्, अपुना परिणतयो
गादीनिभिकृत्य विशेषमाह—

भिरकवदोप्यजं दुष्टं दुष्पीडं ज्ञाने शुद्धिचक्रमप्यार्थं । तार्थमि ज्ञानादुच्ये सुखे ररते च न विवेको ॥ ३६ ॥

१ पूरकमार्गः कदाचन भेदमभ्यस्तु सङ्गाभय इत्यादिषो धे च । पुते मयविष कुटीका नदीनित्यत्वाः मयदेव ॥ ३७ ॥

व्याख्या—तत्र स्थिराः—संहननपुतिभ्यां वक्रवन्त उच्यन्ते, कृता-निर्वर्तिता अभ्यस्ता इति यावत्, के !—मुखमन्त्र इति योगाः—ज्ञानादिभयनाख्यापाराः सत्त्वसूक्ष्मरूपमभ्युतयो वा यैस्ते कृतयोगाः, स्थिराश्च ते कृतयोगाश्चेति विग्रहस्येवाम्, मन्त्र च स्थिरकृतयोगयोश्चतुर्भङ्गी भवति, तद्यथा—‘धिरेणाभेगे णो क्यजोगे’ इत्यादि, स्थिराश्चा—पौनःपुन्यकरणेन परिधि ताः कृता योगा यैस्ते सथाविधास्तेषां, पुनःशब्दो विशेषणार्थः, किं विशिनाटि !—तृतीयमङ्गवर्तां न क्षेत्राणां, स्वभ्यस्तयोगानां वा शुनीनामिति, मन्थन्ते जीवादीन् पदार्थानिति मुनयो—विपश्चिस्तावयस्तेषां च, तथा व्याने—अधिकृत एव धर्मव्याने सुष्ठु—अतिशयेन तिष्ठतु—निष्पक्रम्य मनो देयां से सथाविधास्तेषाम्, एवंविधानां स्थान प्रति प्राप्तं अनाकीर्णं शून्येऽप्ये पा न विशेष इति, तत्र प्रवर्ति युक्तादीन् गुणान् गम्यो वा करादीनामिति प्राप्तः—सन्निवेशविशेषः, इह ‘एकमहणे तज्जा तीयमहणा’ अगारस्वेदकर्वदादिपरिग्रह इति, अनाकीर्णो—अनाकुले प्राप्त एवोधानादौ वा, तथा शून्ये तस्मिन्नेवारण्ये वा कान्तारं वेति, वा विकल्पे, न विशेषो—न भेदः, सर्वत्र मुख्यभावस्वारणितरत्वासेवामिति गार्थार्थः ॥ ३६ ॥ यतश्चैवं—

यो (ते) काल उमाहर्ष होत्र मज्जोदयवक्रवन्तयोगार्थः । मूढोदरोदरहिभो यो वेतो ब्राह्मणस्तस्य ॥ ३७ ॥

व्याख्या—यत् एव सुष्ठु कं ‘ततः’ सस्मात्कारणाद् ‘यत्र’ प्राप्त्यादौ स्थाने ‘समाधानं’ स्वारम्यं ‘भवति’ आचरे, केना मित्यत आह—‘मनोयाक्त्राययोगानां’ प्राप्तिरपितस्य कथा णामिति, आह—मनोयोगसमाधानमस्तु, याक्त्राययोगसमाधानं सत्र कोपयुज्यते !, न हि तन्मयं व्यानं भवति, अत्रोच्यते, तत्समाधानं दायन्मनोयोगोपकारकं, व्यानमपि च तदात्मकं भव

त्येष, पर्याकम्—एवंविहा गिरा मे वसत्या परितो न वसत्या । इय वेयासिपयकस्त आसभो यादग क्षाणं ॥ १ ॥ तथा—
‘सुसमाद्विकरपायस्त भकन्दे कारणमि जयणाप । किरियाकरण अं सं काश्यमाण भवे अरणो ॥ २ ॥’ न चात्र समा-
धानमात्रकारित्वमेव गृह्यते, किन्तु भूषोपरोपरद्विषः, तत्र भूतानि—पृथिव्यादीनि तपरोषः—तत्सद्दृष्टनादितक्षणाः तेन
रद्विषा—परित्यक्तो यः ‘यकम्पये सज्जातीयमहणाद्’ अनुसाययादानमैशुनपरिमहाद्युपरोपरद्विषश्च स देवो ‘व्यापतः’ चिन्त
यता, वञ्चित इति शेषः, अयं गार्थार्थः ॥ १७ ॥ गत देवद्वारम्, अधुना कालद्वारमभिधितसुराद्—

कालोदीर कोटिश्च तदि ज्ञेयसमाहृत्यमुक्तं कदा । न च दिवसविशेषकमपि यत्नं कदाचो वक्षिषं ॥ १८ ॥

व्याख्या—कलनं कालः कलासमूहो वा कालः, स चार्द्धतृतीयेषु द्वीपसमुद्रेषु चन्द्रसूर्यगतिक्रियोपलक्षितो दिवसादि-
रवसेयः, अपिचन्द्रो देवानियमेन मुख्यत्वसन्माधनार्थः, तथा चाह—कालोऽपि स एव, व्यानोचित इति गम्यते, ‘यव’
काले ‘योगसमाधानं’ मनोयोगादित्यास्यम् ‘वचनं’ प्रधान ‘समये’ प्राप्तोति, ‘न तु’ न पुनर्नये च, पुनश्चन्द्रस्य पुनःशब्दा-
र्थत्वादेवकारार्थत्वाद्वा, किं ?—दिवसनिश्चायेकादिनियमनं व्यायिनो भणितमिति, दिवसनिधौ प्रतीते, वेदा सामान्यत एव,
तदेकदेशे शुद्धावि, आदिवत्त्वात् पूर्वाह्णपराह्णदि वा, एतद्विषयमन दिवेषेस्यादितक्षणा, व्यापिन—सत्यस्य भणितम्—
तर्क तीर्थकरणपरैर्नयेति गार्थार्थः ॥ १८ ॥ गतं कालद्वारं, साम्प्रतमासनविशेषद्वारं व्यापितस्यासयाऽऽह—

१ पुरविधा । सीमंथा वल्लभेदली न वल्लभा । इति विधातिवचनस्य वाक्यमात्रेण वाकिं व्यापय ॥ १ ॥ सुसमाद्वितकरपादकाकारे कारणे वल्लभवा ।
किञ्चकारं वल्लभमिह नयेत्, यदेः व्याप ॥ २ ॥

अत्रिह देहावस्था विधा न जायोपरोहिणी होह । अत्राद्या व द्वायो शिरो विषम्ये विषम्यो वा ॥ १९ ॥

व्याख्या—इदं यथा काचित् 'देहावस्था' अतीरावस्था निपण्णादिकर्मा, किं ?—'चित्ता' इत्यभ्यस्ता उचिता वा, स्याज्जुधी-
यमाना 'न ध्यानोपरोहिणी भवति' नाभिप्लवधर्मध्यानीकाकरी भवतीत्यर्थः, 'व्यायेव तदवस्था' इति सैवावस्था यस्य
स तदवस्था, तामेव विशेषतः ग्राह—'स्थितः' कायोत्सर्गोपलब्धादिना 'निपण्णः' उपविष्टो वीरासनादिना 'निर्विण्णः' सन्नि-
विष्टो दण्डायतादिना 'या' विभाषायामिति गाथार्थः ॥ १९ ॥ आह—किं पुनरयं देशकालासनात्मनियम इति ?, अत्रोच्यते,

सद्वस्तु बह्वन्ता सुखतो न देशकालवेष्टासु । न केवकादकारं पथा बहुषो समिवपथा ॥ २० ॥

व्याख्या—'सर्वसु' इत्यसंज्ञासु, देशकालवेष्टासु इति योगः, 'वेष्टा—देहावस्था, किं ?—'धर्ममानाः' अवस्थिताः, के ?—
'सुखयः' प्राप्तिरूपितशब्दार्थाः 'यद्' यस्मात्कारणात्, किं ?—परः—प्रधानस्यासौ केवलद्विधामस्य २ सं प्राप्ता इति, आदि-
शब्दान्मनभ्यर्थायज्ञानादिरप्रवृत्ता, किं सद्देव प्राप्ताः ?, न, केवलधर्म 'बहुषः' अनेकशः, किंचिद्विष्टाः ?—'यान्सपायाः'
तत्र पातयति नरकादिव्यति पापं यान्तम्—उपशमं नीतं पापं दैवो सपाविधा इति गाथार्थः ॥ २० ॥

तो देशकालवेष्टादियमो ज्ञानस्य नस्य समवधि । ज्ञोपाय समाहारं नह होह वहा (५)चदवध ॥ २१ ॥

व्याख्या—यस्मादिति पूर्वगाथायामुक्तं तेन सहास्याभिसम्बन्धः, तस्मादेशकालवेष्टानियमो ध्यानस्य 'नासि' न
विद्यते, क ?—'समये' आगमे, किन्तु 'योगानां' मनस्यमृतीनां 'समाधानं' पूर्वोक्तं यथा भवति तथा (प्र) 'यवितव्य' (प्र)-
यसः कार्य इत्यत्र नियम पृथेति गाथार्थः ॥ २१ ॥ गतमासनद्वारम्, अधुनाऽऽलम्बनद्वारावयवार्थमतिपादनायाह—

स्येव, यथोक्तम्—‘पूर्वविहा गिरा मे वसवा परिसी न वसवा । इय येयासियवक्त्रस भासभो याइग क्षाण ॥ १ ॥’ तथा—
‘सुसमाहितकरपापस अकळे कारणमि वयणाए । किरियाकरण जं तं काइयसाण भवे जइणो ॥ २ ॥’ न चात्र समा-
धानमात्रकारित्वमेव युज्यते, किन्तु भूतोपरोपरद्वितः, तत्र भूतानि—मृषिब्यादीनि उपरोधः—सत्सद्ब्रह्मनादितत्त्वज्ञाः तेन
रहितः—परित्यक्तो धः ‘एकप्रपणे सज्जायीयमहाणाए’ अनुशासनाधानमेषुनपरिमहापुपरोपरद्वित्य स देवो ‘व्यापवतः’ चिन्त-
यतः, वञ्चित इति शेषः, अयं भाषार्थः ॥ ३७ ॥ गतं देवद्वारम्, अशुना काळद्वारमभिधित्सुराह—

कालोदीय शीघ्रं गतिं योगसाधनमुक्तं कदा । न न दिव्यविशेषेभ्यश्चिन्तयितुं शक्यं ॥ ३८ ॥

व्याख्या—कठनं कालः कलासमूहो वा कालः, स चार्द्धवृत्तीयेषु द्वीपसमुद्रेषु चन्द्रसूर्यगतिक्रियोपलक्षितो दिवसादि-
रवसेषः, अपिचन्द्रो देशानियमेन मुख्यत्वसम्भावनार्थः, तथा चाह—काळोऽपि स एव, व्यानोचित इति गम्यते, ‘यत्र’
काले ‘योगसमाधानं’ मनोयोगादिस्वात्म्यम् ‘उत्तमं’ प्रधानं ‘उभये’ प्राप्तोति, ‘न तु’ न दुर्नर्तव्यं च, सुखव्यस्य पुनः स्वप्ना-
र्थत्वादेवकारार्थत्वाद्वा, किं ?—दिवसनिष्ठावेकानियमनं व्यापिनो भणितमिति, दिवसनिषे प्रतीते, वेदा सामान्यत एव,
सर्वकर्तृषो मुद्रादिः, आदिशब्दात् पूर्वाह्णपराह्णदि वा, एतन्नियमन दिव्येयस्यादिश्रवण, व्यापिनः—सत्त्वस भणितम्—
इहं दीर्घकरणपरैर्नवेति भाषार्थः ॥ ३८ ॥ गतं काळद्वार, साम्यतमासनविशेषद्वारं व्यापित्वासयाऽऽह—

१ एवमिथाः धीर्मथा यजम्येवकी न यजन्ता । इति शिवादिब्राह्मण भाषमाणम् आधिकं व्यापम् ॥ १ ॥ मुख्यमादितकरपापसाकारे वतवथा ।
किंवाकरत्वं यजन्तादिकं नयेत् वते। व्यापं ॥ २ ॥

अथैव देहात्मनो भिन्ना न भवन्तीत्येवमिदं । साहचर्यं तद्वत्त्वो विभक्त्यो भिन्नत्वेनापि ॥ ३९ ॥

व्याख्या—इदं यथा कश्चिद् 'देहात्मनो' धरीरात्मनो निपण्णादिकर्तुः, किं?—'चित्' इत्यन्मत्ता कश्चित्वा या, तथाऽनुष्ठी-
यमाना 'न' व्यानोपरोधिनी भवति' नाधिकृतधर्मभ्यानपीडाकरी भवतीत्यर्थः, 'व्यायेत तदवस्थ' इति सैयावस्था यस्य
स तदवस्थः, तामेव विशेषतः प्राह—'स्थिता' कायोत्सर्गेणेष्ववस्थादिना 'निपण्णः' उपविष्टो धीरात्मनादिना 'निर्विण्णः' सन्न
विष्टो दण्डायवादिना 'धा' विन्मायायामिति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ आह—किं पुनरयं देशकालात्मनानामनियम इति?, अत्रोच्यते,

सहासु बहुमात्रा मुपगमो न देशकालवेद्मसु । तदेवैवमात्मनो यथा बहुसो समिपयात् ॥ ४० ॥

व्याख्या—'सर्वासु' इत्यशेषासु, देशकालवेष्टासु इति योगः, 'वेष्टा'—देहावस्था, किं?—'वर्तमानाः' अवस्थिताः, के?—
'मुनयः' प्राप्तिरूपितसद्धार्याः 'यद्' यस्मात्कारणात्, किं?—'धरा'—प्रधानमासी केवलादिजानमश्च २ तं प्रासा इति, आदि-
ष्टान्दान्मनःपर्यायज्ञानादिपरिग्रहः, किं सकृदेव प्रासाः?, न, केवलवर्त्तमानेषु 'बहुधा' अनेकधा, किंविधिष्टाः?—'स्थान्त्वापाः'
तत्र पातयति नरकादिष्विति पाप स्थान्तम्—उपशमनीयं पापं यैस्तै रथाविधा इति गाथार्थः ॥ ४० ॥

यो देहात्मनोऽपि यमो ह्यनस्य भविष्यति । लोपाल समाहारं न हरेत् तदा (५) यद्दृष्टं ॥ ४१ ॥

व्याख्या—यस्मादिति पूर्वगाथायामुक्तं तेन सहास्याभिसम्बन्धः, तस्माद्देशकालवेष्टानियमो व्यानस्य 'नास्ति' न
विद्यते, कः?—'समये' आगमे, किन्तु 'योगानां' मनःप्रभृतीनां 'समाधानं' पूर्वोक्तं यथा भवति तथा (प्र) 'यसितव्यं' (प्र)-
यसः कार्य इत्यत्र नियम एवेति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ गतमासनद्वारम्, अभुनाऽऽरम्भमनद्वारावधार्यप्रतिपादनायाह—

व्याख्या—इह धर्मव्यानातरोहणार्थमाहम्यन्त इत्याहम्यनानि 'धाधनामभपराधर्तनानुचिन्ता' इति तत्र धाधन धाधना, चिनेयाय निर्धराय सूत्रादिदानमित्यर्थः, अङ्गिते सूत्रादौ संश्रयाधनोदाय गुरुप्रचर्जनं प्रश्न इति, परायर्तनं तु पूर्याधीतस्यैव सूत्रादेरपि स्मरणनिर्धरानिमित्तमभ्यासप्रकरणमिति, अनुचिन्तनम् अनुचिन्ता मनसैवापि स्मरणादिनिमित्तं सूत्रानुस्मरणमित्यर्थः, धाधना च प्रश्नप्रश्नादि इत्यादि, एतानि च श्रुतधर्माजुगातानि धर्तन्ते, तत्र सामायिकादीनि सङ्गमार्गदयकानि चेति, अभूति तु चरणधर्माजुगातानि धर्तन्ते, सामायिकमादौ येषां सानि सामायिकादीनि, तत्र सामायिक प्रवीतम्, आदिशब्दानुस्रवस्त्रिक्लमस्तुपेक्षणादित्युक्तप्रकृत्यकमाहसामान्यारीपरिमहो यावत् पुनरपि सामायिकमिति, एतान्येव विधिवदासेव्यमानानि सन्ति—शोभनानि सन्ति च तानि चारित्रधर्मावयवकानि चेति विप्रदः, आयदयकानि—निवसतः करणीयानि, चः समुच्चये इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥ सामान्यतमीषामेवाऽऽह्वनत्वे निवन्धनमाह—

विचर्मणि समलोह इत्यत्राहम्यन्तो ज्ञातुं शक्ये । सुचारुकावयो यत्र काव्यत्वं ध्यातव्यम् ॥ ४३ ॥

व्याख्या—'विचर्मणे' निमित्ते इत्यत्राहरे 'समारोहति' सम्प्राणपिच्छेत्तेनोर्ध्वं याति, कः । इह—प्रकृतम् रजयापातमन्त

पक्ष स तथाविधा, यथा 'पुरुषा' पुमान् कश्चित्, 'सूत्रादि' कृताहम्यन्ता' धाधनादि कृताहम्यन्त इत्यर्थः, 'तथा' तेनैव प्रका रेण 'ध्यानवर्त' धर्मव्यानमित्यर्थः, 'समारोहतीति' गाथार्थः ॥ ४३ ॥ गतमाहम्यन्तमन्तरम् अनुना कमद्वारावसरः, तत्र काव्यधार्म्य धर्मस्य शुद्धस्य च (ठं) प्रतिपादयन्माह—

॥

सावप्यविशेषक्रमो होह मनोजोगदिन्याहर्गणो । भवकाळे केवळिचो संसाव जहासमाधीप ॥ ७७ ॥

व्याख्या—ध्यान-प्राप्तिक्रियतत्प्राप्त्यर्थं तस्य प्रतिपत्तिक्रम इति समासः, प्रतिपत्तिक्रमः—प्रतिपत्तिपरिपाठ्याभिधीयते, स च भवति मनोयोगनिप्रदादि, तत्र प्रथम मनोयोगनिप्रहः सर्वो धार्योगनिप्रहः ततः काययोगनिप्रह इति, किमयं सामान्यन सर्वधर्मपरम्पराः क्रमो १, न, किन्तु भवकाळे केवलिनः, अत्र भवकाळशब्देन मोक्षगमनप्रत्यासन्नः अन्तर्मुहूर्तप्रमाण एव दातेत्यस्यार्थावर्तः परित्यज्यते, केवलमस्यास्तीति केवली तस्य, शुद्धध्यान एवाय क्रमः, शेषस्यान्यस्य धर्मे ध्यानप्रतिपत्त्युपयोगकाळावस्थित्य किं १—‘यथासमाधिने’ति यथैव स्वास्थ्य भवति तथैव प्रतिपत्तिरिति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ गतं प्रप्तद्वारम्, इदानीं ध्यातव्यमुच्यते, तच्चतुर्भेदमाज्ञादि, तत्र च—“आज्ञाऽपयविपाकसंस्थानविधयाय धर्म्य” (तत्त्वा र्थे अ० ९ सू० १७) मित्यादि, तत्राऽऽद्यभेदप्रतिपादनायाह—

सुनिश्चयव्यादिसिद्धं भूयद्विदं भूयमावजमहत्तम् । अस्मिन्मित्रं महत्त्वं महाशुभात् महाशिवम् ॥ ४५ ॥

व्याख्या—सुष्ठु—अतीव निपुणा—कुशला सुनिपुणा ताम्, आज्ञामिति योगः, नैपुण्यं पुनः सूक्ष्मद्रव्याशुपदार्थैकत्वा तथा मत्पादिप्रतिपादकत्वाच्च, तत्र च—‘सुयनाणमि नेवण्ण, केवळे तयणंतर । अयणो सेसगाणं च, जग्गहा त परिभा षण ॥ १ ॥’ इत्यादि, इत्थं सुनिपुणा ध्यायेत्, तथा ‘अनाद्यनिधनाम्’ अनुत्पन्नशाश्वतामित्यर्थः, अनाद्यनिधनत्वं च द्रव्याद्यपेक्षयेति, तत्र च—“द्रव्यायादिक्षादित्येषा द्वादधाज्ञी न कदाचिन्नासी”दित्यादि, तथा ‘भूतहिता’मिति ॥

१ सुष्ठ्वाने हेतुश्च केवळे तदवधारणम् । आत्मनः सेवकात्वं च, यस्याप्येव परिभाषकम् (प्रकाशकम्) ॥ १ ॥

व्याख्या—इह धर्मस्थानारोहणार्थमात्रमभ्यन्त इत्याहमभ्यन्तानि 'वाचनाप्रमथपर्यवर्तनानुचिन्ता' इति तत्र वाचन वाचना, विनेयाय निर्धारये सूत्रादिदानमित्यर्थः, अङ्गित्वे सूत्रादौ सद्यथापनोदाय गुरुप्रयुजनं प्रथम इति, परापर्यवर्तनं तु पूर्वाधीतस्यैव सूत्रादेरधिस्मरणनिर्भरानिमिसमभ्यासकरणमिति, अनुचिन्तनम् अनुचिन्ता मनस्येवापिस्मरणादिनिमित्तं सूत्रानुस्मरणमित्यर्थः, वाचना च प्रमथेत्यादि इत्यर्थः, एतानि च सुवचनानुगाहानि पर्यवर्तन्ते, तथा सामायिकादीनि सूत्रमार्गप्रयक्तानि चेति, अन्तर्नि तु अरण्यवर्मानुगाहानि पर्यवर्तन्ते, सामायिकमादौ येषां सानि सामायिकादीनि, तत्र सामायिकं प्रवीचनम्, आदिशब्दानुसूचकक्रियाभक्त्युपेक्षयादिष्वप्यसकृच्चक्रवाचसामान्यारीपरिग्रहो यापद् पुनरपि सामायिकमिति, एतान्येव विधिवदासेव्यमलानि सन्ति—सोमनामि सन्ति च सानि चारिष्यमांयस्यकानि चेति विप्रदः, आयरयकानि—नियमनतः करणीयानि, चः समुच्चये इति गामार्थः ॥ ४२ ॥ सामान्यवर्तमानेवाऽऽच्छन्नवर्तने निवर्तनमाह—

विषयसि स्यात्तद्वत् एववर्तमानो वाऽऽश्रितो । सुखादवर्तमानो वाऽऽश्रितः स्यात्तद्वत् ॥ ४३ ॥

व्याख्या—'विषये' निमित्ते पुनःसम्परे 'समारोहसि' सम्यगपरिच्छेसोनोर्ध्वं याति, चः । इत्यर्थः—वर्तमानवर्तमानं एव स तदाविधा, यथा 'पुरुषः' पुमान् कश्चित्, 'सूत्रादिकृताऽऽश्रयः' वाचनादिकृताऽऽश्रय इत्यर्थः, 'तथा' तेनैव प्रकाशेण 'व्यानवर्त' धर्मस्थानमित्यर्थः, समारोहतीति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ तत्रमात्रमभ्यन्तमाह, अनुना क्रमद्वारावसरः, तत्र वाचनार्थं धर्मस्य शुद्धस्य च (तं) प्रतिपादयन्माह—

दृढस्वस्वोयगृहस्त ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसपदुक्स्वरोगाण । जिणपयणमेगमोसहसपयगगसुहस्वयंकलयं
 ॥ २ ॥ सजीपां पाडमुतामुपपच्छिमरयेन सार्धिकाभिति भाषः, न तु यथा-‘तेषां कटसटखट्ठेर्गजानां भवधिमनुमि’ ।
 प्रायवत् नदी धोरा, हस्तभयरयवाहिनी ॥ १ ॥ इत्यादिवन्मुवाभिति, सथा ‘अजिसा’मिति कोपप्रवचनाज्ञाभिरपराजिता
 मित्यर्थः, वक्तं च-‘ओयाहयसुर्विषणकोससगुणेणज्जण्णसारिसेणं । सेसययोहं अजियं जिणिदयपणं महायिसयं ॥ १ ॥’
 तथा ‘महाभा’मिति महान्-प्रधानोऽर्थो यस्याः सा तथाविधा सां, तत्र पूर्वापरविरोधित्वादानुभोगद्वारात्मकत्वाशयगर्भं
 स्याद्य प्रधाना, महत्स्यां वा अथ महान्तः-सम्पत्पटयो भव्या पृथोभ्यन्ते ततश्च महत्सु स्थिता महत्स्या ता च, प्रधान
 प्राणिस्थितामित्यर्थः, महत्स्यां वेत्यत्र महा पूजोभ्यते सस्या स्थिता महास्या सां, सथा वोक्कम्-‘सुपसुरासुरमाणुसज्जोहस-
 यंतरसुपुडयं णाण । जेणह गणहराणं सुहसि जुणो सुट्ठिवावि ॥ १ ॥’ तथा ‘महातुभाया’मिति तत्र महान्-प्रधानः प्रभूवो
 पाडुनुभायाः-सामर्थ्यादिकथणो यस्याः सा तथा ता, प्राधान्यं चास्याद्यतुर्वसपूर्वविद्यः सर्वलब्धिसम्पत्तत्वात्, प्रभूतत्वं च
 प्रभूतकार्यकरणात्, वक्तं च-‘धम्मं ण वोहसपुपी पढाओ पढसहस करिचप’ इत्यादि, एवमिहलोके, परत्र तु अथन्यतोऽपि
 यमानिकोपपातः, वक्तं च-‘तेवयाओ छंतगमि वोहसपुपीस्स होह च अहण्णो । तप्पोसो सपढे सिद्धिगमो वा अकम्मस्स ॥ १ ॥’

१ देवपदयोः गृहस्त ॥ १ ॥ नरनरकठिरेक्षुताण्यसमाधिकसर्धुःपरोपल्लाव । जिणपयणमेकमोपयमपवर्गमुखाशतकम्बम् ॥ १ ॥ २ जीयादिषसु
 धितव्यकोससगुणेनात्मसाधोः । गोत्रवदेतिज्ञा विनेत्रवचने महाविषयम् ॥ १ ॥ ३ सर्वसुरासुरमनुष्यत्रयोतिष्कस्यनरमुपुद्धिर्द्वं ज्ञातम् । वेनेह गणप
 रानां (दीर्घं) विपश्चिन्नुत्पत्तिरेवेत्या अदि ॥ १ ॥ ४ प्रसुपुडयं पार्थी पदपद पदपदार्थं कर्तुं ५ उपपत्तो चात्यन्ते अतुर्वसपूर्वविज्ञां मयति तु अपन्यः ।

गृहस्तः सार्धो विदिगमस्य पाडकर्मणः ॥ १ ॥

धर्म्यं न प्राप्तं चक्रेत् सदा । हेता-यथाभावं भावः, हेतव्यं पुनस्तदनुपरोधिनीत्याद्यथा द्वितकारिणीत्याह, चक्रे च-
 'सर्वे जीवा न इत्येवा' इत्यादि, एतत्तथाभावात् भूयसाः सिद्धा इति, 'भूतभावनाम्' इत्यत्र भूत-सस्य भाव्यतेऽनयेति
 भूतस्य वा भावना भूतभावना, अनेकान्तपरिच्छेदात्मिकेत्यर्थः, भूतानां वा-सत्त्वानां भावना भूतभावना, भावना यास
 सनेत्यनर्थान्तरम्, चक्रे च-ईदरादि सहायेण रागविसवसाणुगादि होक्कण । भावियञ्जिण्यवस्थापना तेहृकमुहायहा होति
 ॥ १ ॥' अथन्ते च चिकामागुभादय पर्थधिषा बहव इति, तथा 'अनर्थाभू' इति सर्वोत्तमत्वावधिष्यमानभूत्यामिति भावः,
 चक्रे च-सर्वेऽपि ए सिद्धता सद्व्यवस्थापना संतेजोका । जिण्यवस्थापनस्य भगवतो न मुह्यमिष्य अथगयेण ॥ १ ॥' तथा
 ह्युक्तिकारेणाप्युक्तम्-“कल्पद्रुमा कश्चित्तमाधवायी, चिन्तामणिश्चिन्तितमेव दधे । जिनेन्द्रधर्मादिद्याय विचिन्त्य, द्रयेऽपि
 होको कमुतामवेति ॥ १ ॥' इत्यादि, अथवा 'क्षणाभा'मित्यत्र कुर्या-कर्म सवृत्तामिति, चक्रे च-“अं अंक्षाणी कम्म अयेइ
 वहुयादि वासकोदीहि । सं नाणी विहिं शुचो लवेइ क्कासमितेण ॥ १ ॥' इत्यादि, तथा 'अमितान्' इत्यपरिमितान्,
 चक्रे च-“सर्ववर्त्तितं का होच्च वास्तुना सबहवहीण अं वदयं । एषोवि अणवगुणो अरयो एगस्स सुखस्स ॥ १ ॥' अमुता
 वा नृपां वा पय्यां वा, तथा चोक्तम्-“जिणेवयणमोदगस्स च रत्तिं च दिवा ए सक्कमाणास्स । वित्तिं सुदी न गच्छइ
 १ इता अपि अमादेव एतादिवप्रमाणं अपि भूता । मादित्तिवद्वयममसदीकोरवगुणावहा भवन्ति ॥ १ ॥ २ सर्वमेव च सिद्धमन्ता वदन्तरका
 अथा सर्वकोरणा । विवद्वयमल अयवतो न मूलमन्तामयवेत्त (दीनेव) ॥ १ ॥ ३ वदन्तावी कर्म अथवदि वहुकामित्तवर्त्तकोदीहि । एवं आनी विभिर्गुणः
 अथप्युपलसमावेत्त ॥ १ ॥ ४ सर्ववर्त्तितं वा मदेत्ता वास्तुना सर्वोदीचीनां वगुणकम् । अतोप्यवगुणयोर्धमं एकत्र सुखस्य ॥ १ ॥ ५ विवद्वयममोदकस्य ए
 एतां विद्या न वापमावरा । सुखे सुखे न वदन्ति

दृष्टस्त्वस्योपगृहस्त ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसप्तपुत्रस्त्वरोगाणं । जिणययणमेगमोसहमपवगगसुहकस्त्वयंकस्यं
 ॥ २ ॥' सञ्जीया याऽमृतामुपपत्तिमस्येन सार्थिकमिति भावः, न तु यथा—'तेषां कटसटञ्जट्टैर्गजानां मयधिन्युभि' ।
 प्रायतव नदी पोरा, इत्यभ्यरथयाहिनी ॥ १ ॥' इत्यादिपन्थमिति, तथा 'अक्रिता'मिति शेषप्रवचनाज्ञाभिरपराञ्जिता
 मित्यर्थः, वक्तुं च—'जीयाइयारथु'चित्तणकोसहगुणेणऽण्णसरित्सेणं । सेसवयणेहि अज्जिय जिणि'वययणं महाचित्तयं ॥ १ ॥'
 तथा 'महार्थ'मिति महान्—प्रधानोऽर्थो यस्यः सा तथाविधा सा, तत्र पूर्वापराविरोधित्वाद्यनुयोगद्वारात्मकत्वाक्षयगर्भ
 त्याद्य प्रधाना, महत्स्या वा अत्र महान्तः—सम्यग्दृष्टयो भव्या एवोच्यन्ते तत्र महत्सु स्थिता महत्स्या सां च, प्रधान
 प्राणित्थितामित्यर्थः, महत्स्यां यत्तत्र महा पूज्योच्यते तस्यां स्थिता महत्स्या सां, तथा चोक्तम्—'सहसुरासुरमाणुसज्जोइस
 पंतसुपूरयं पाण । जेणह गणहराण सुहवि जुण्णे सुरिदावि ॥ १ ॥' तथा 'महानुभावा'मिति तत्र महान्—प्रधानः प्रभूतो
 याऽनुभावा—सामर्थ्यादित्यणो यस्याः सा तथा तां, प्रधानं चास्याहत्तुर्वयपूर्वविदः सर्वलज्जियसन्नपक्षत्वात्, प्रभूतत्वं च
 प्रभूतकार्यकरणात्, वक्तुं च—'यं चोइसपुवी इवाओ पइसहस्त करिचए' इत्यादि, एवमिहलोकैः, परत्र तु अयन्यतोऽपि
 यमानिकोपपातः, वक्तुं च—'तेययाओ लंतगंमि चोइसपुवीस होइ च अहण्णो । चकोसो चवडे सिद्धिगमो वा अकम्मस्स ॥ १ ॥'

१ इदमप्यस्योपगृहस्त ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसप्तपुत्रस्त्वरोगाणम् । जिणयययमेगमोसहमपवगगसुहकस्त्वयंकस्यं ।
 विन्दवकोसहगुणेनायमसरोर । सेसवयनेरिद्वि जिनेन्द्रवचन महाविषयम् ॥ १ ॥ २ सर्वसुरासुरमाणुसज्जोतिष्कम्मन्तरसुपुडित भावम् । येनेह गणप
 रत्नं (वीर्यं) विपश्चि ज्ञानं देवेन्द्रा अपि ॥ १ ॥ ३ मनुष्याणां पुराणां यदाह नरसहस्रं कर्तुं ५ वयपात्रो कान्तके चतुर्दशपूर्विकां सप्तसि तु अयम्यः ।
 गगदः सर्वासं सिद्धिपामव वाऽकर्मणः ॥ १ ॥

तथा 'महाविषया'मिति महद्विषयत्वं तु सकलद्रव्यादिविषयत्वाद्, एकं च-^१द्वयोः सुयनाणीं व्यववै सपदपारं आपारं^२ स्यादि कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४५ ॥

भाष्यम् विस्तरं विधायापारं अथर्थात् ॥ अतिरिक्तमनुपपन्नं च यथार्थमात्रमाह ॥ ४६ ॥

व्याख्या—'व्यायेत्' चिन्तयेदिति सर्वपदक्रिया, 'निरवद्या'मिति अवयव-यापमुच्यते निर्गतमवयवं यस्याः सा तथा सान्, अतुतादिद्वार्थिभ्योपावधरहितत्वाद्, क्रियाविशेषणं वा, कथं व्यायेत् १-निरवद्यम्-इहोकाद्याशंसारहितमित्यर्थः, एकं च-नो इहोकाद्व्याप् नो परलोकाद्व्याप् नो-परपरिग्रहभो-अहं-वाणी-व्यादिकं निरवयवं व्यायेत्, 'जिनानां' प्राप्ति-कपित्वाभ्यर्थानाम् 'आप्तो' अथनलभ्यतां पुस्तककर्मण्याम्नाप्यन्तेऽनया प्राणिन इत्याह तां, किंचिद्विष्टां १-जिनाना-केवलाजोकेनापेक्षसंभवतिभिरनाशनाज्जगत्प्रदीपानामिति, आश्वेय विधेयते-^३'अनिपुणजनपुर्जेषां' न निपुणः अनिपुणः अकुशल इत्यर्थः जनः-लोकसेन पुर्जेषामिति-पुरवगमां, तथा 'नयमङ्गममाणामगहनानाम्' इत्यत्र नयाश्च भङ्गाश्च प्रमाणाणि च गमाश्चेति विग्रहस्तैर्गहन-गहृता तां, तत्र नैगमाद्यो नयास्ते चानेकमेवाः, तथा भङ्गाः क्रमस्थानमेवभिन्नाः, तत्र क्रमभङ्गा यथा एको क्षीय एक एवाक्षीय इत्यादि, स्थापना ॥ स्थानभङ्गास्तु यथा प्रियधर्मा नामैकः नो दृढधर्मत्वादिति ॥

यथा प्रमीयते ज्ञेयमेभिरिति प्रमाणाणि-प्रव्याधीनि, यथा-^४तु योगद्वारेषु गमाः-चतुर्विधादिदृष्टकादयः, कारण-^५यद्यतो वा किञ्चिद्विषयः सप्रमार्गं यथा पद्विषयनिका-^६ऽऽदायिति कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ ननु ^७ऽऽ

१ द्रव्यम् २ अत्रासीत् ३ अत्रासीत् ४ अत्रासीत् ५ अत्रासीत् ६ अत्रासीत् ७ अत्रासीत्

या एवपि यदणपि शिष्टा सा शोभुमपि न दास्यते मन्दधीभिः, आकां साधयन्तानुं, सततं यदि कथञ्चिन्नाप्युच्यते तत्र का पार्तस्मत् भाद—

अथ च महोदधेः तद्विषयविरहितो नास्ति । वेदगङ्गावत्वेन च ज्ञानावरणोदयत्वं च ३ ३० ३

व्याख्या—‘तत्र’ तस्मान्माज्ञाया, ‘अथ’ प्रस्तुतप्रकरणानुकर्णार्थः, किं !—अतया चत्स्येन या मतिदीर्घव्येन—शुद्धेः सम्प्रार्थनवधारणेनेत्यर्थः, तथा ‘तद्विषयाचार्यविरहोऽपि’ तत्र तद्विषयः—सम्प्रार्थनपरीतवत्त्वमतिपादनकुशलः आद्यं तद्विषयाधिसाचार्यः सूत्रार्थव्यगमार्थं सुसुशुभिरावेत्यत इत्यर्थः तद्विषयसाध्याचार्यश्च २ तद्विरहः—तदभावतश्च, ‘अथ’ अपोष द्वितीयकारणसमुच्चयार्थः, अपिवाच्यः कश्चिन्मयवस्तुपयस्विसम्भावनार्थः, तथा ‘शेयगहनत्वेन च’ तत्र ज्ञायत इति ज्ञय—धर्मात्मिकायादि सप्रहनत्वेन—गहनत्वेन, ‘अथ’ तद्विषय एव सूचीयकारणसमुच्चयार्थः, तथा ‘ज्ञानावरणोदयेन च’ तत्र ज्ञानावरणं प्रसिद्धं तदुदयेन तत्काळे तद्विषयेन, ‘अथ’ तद्विषयार्थोपकारणसमुच्चयार्थः, अत्राह—ननु ज्ञानावरणोदयादेव मतिदीर्घस्य तथा तद्विषयाचार्यविरहो शेयगहनाप्रतिपक्षश्च, ततश्च तदभिधाने न शुक्रमसीयामभिधानमिति, न, तत्कार्यस्यैव संश्लेषविल्लरत तयाभिभेदेनाभिधानादिति गार्थार्थः ॥ ४७ ॥ तथा—

हेनपाहत्याप्तं च न च ह्युच्यते । साहचर्यमपि तद्विषयं तं किंचिद् भावं ॥ ४८ ॥

व्याख्या—तत्र क्षिनोति—गमयति भिन्नासितधर्मविशिष्टानर्थानिति हेतुः—कारको व्यञ्जकश्च, उदाहरणं—चरितकस्मिन् समेद, हेतुशोदाहरणं च हेतुदाहरणे तयोरसम्भवं, कश्चन पदार्थं प्रति हेतुदाहरणासम्भवात्, तस्मिन्, ‘अथ’ पक्षेन

तथा 'महाविषया'मिति महाविषयत्वं तु सकलद्रव्यादिविषयत्वाद्, तर्कश्च—'क्षयो सुपनाणी उपवसे सप्तदशार्द्रं जाणर्द्रं' स्यादि कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४५ ॥

एतद्वा निरुद्धं विज्ञापयामासं अथार्थवत्त्वं । अतिरक्तव्युत्पत्त्येवं न पर्यायमात्रमात्रमथार्थः ॥ ४६ ॥

व्याख्या—'व्यायेत्' चिन्तयेदिति सर्वपदक्रिया, 'निरवधा'मिति अवधं—यापमुच्यते निर्गतमप्यय यस्याः सा तथा वाम्, अनुतादिद्राक्षिषदोषावधरहितत्वाद्, क्रियाविधोषणं वा, कथं व्यायेत् ?—निरवधम्—इहोकाद्याद्यसारहितमित्यर्थः, तर्कश्च—'नो इहोकाद्व्याप नो परकोगद्व्याप नो—परपरिमन्त्रयो—अह व्याप्तीभ्यादिकं निरवधं व्यायेत्, 'जिनानां' प्राप्तिरप्यवधव्यापानाम् 'आज्ञां' वचनलक्षणां कुशलकर्मव्याप्ताप्यन्तेऽनया प्राणिन इत्याज्ञा सा, किमिच्छिष्टा ?—जिनाना—केशवलोकेनाशेषसंशयवतिभिरनासनाच्चगम्यदीपानामिति, आशेष विरोच्यते—'अनिपुणजनदुर्ज्ञेयां' न निपुणः अनिपुणः बहुशब्द इत्यर्थः जन—लोकस्तेन दुर्ज्ञेयामिति—श्रवणार्मा, तथा 'नयमङ्गप्रमाणगमनाह्वानम्' इत्यत्र नयाश्च भङ्गाश्च प्रमाणाणि च गमाश्चेति विग्रहसौर्वाहना—गङ्गा सा, तत्र नैगमादयो नयास्ते चानेकमेदाः, तथा भङ्गाः कमस्यानमेदभिजाः, तत्र कमभङ्गा यथा एको क्षीय एक एवाजीव इत्यादि, स्थायना ॥ स्थानभङ्गास्तु यथा प्रियधर्मा नामैका नो दृढधर्मस्यादि ॥

तथा प्रमीयते न्येयमेभिरिति प्रमाणाणि—द्रव्यादीनि, यथा—¹⁵ नुयोगद्वारेषु गमाः—चतुर्विधवतिदण्डकादयः, कारण—¹⁵

वस्तुतो वा किञ्चिद्विषयश्चाः सूत्रमार्गा यथा पद्वलीयनिका—⁵⁵ द्वाविंशति कृत विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ ननु ⁵⁵

तथा—'द्रुपाः सम्यग्रमानोऽपि, चापयत्नेन देहिनाम् । कोटरस्यो ज्वलन्मायुः, पाषाणतल इव ह्रमम् ॥ २ ॥ तथा—'दृष्ट्यादि-
भेदभिन्नस्य, रागस्यामुष्मिकं फलम् । दीर्घः सप्तार एवोक्तः, सर्वर्षेः सर्ववृत्तिभिः ॥ ३ ॥ इत्यादि, तथा—'दोषानलसंख्यो
इह लोपे खेव दुक्लिख्यो जीवो । परलोगमि य पायो पाय इतिरयानल सखो ॥ १ ॥' इत्यादि, तथा कथायाः—'कोषादयः,
सदपायाः पुनः—'कोदो य माणो य अणिगादीया, माया य लोदो य पवहुमाणा । असारि एव कसिणो कसाया, सिंखति
मूला इ पुणकमयस्स ॥ १ ॥' तथाऽऽमयाः—'कर्मवन्धहेतवो मिव्यात्वाद्यः, सदपायाः पुनः—'मिच्छैसमोदियमर्ह जीवो इह-
लोग एव दुक्स्सा इ । निरओवसा इ पायो पाय इ पसमा इ पुणदीणो ॥ १ ॥' तथा—'अज्ञानं खलु कटं कोषादिन्योऽपि सर्व-
पावेभ्यः । अर्थं हितमहितं वा न वेत्ति येनाकृतो लोको ॥ १ ॥' तथा—'जीर्णं पार्थिवं इह पाणवद्वादि विरहं पाषाणं चिरमवाया निर-
यपायणमार्हं दोसे अणगरदि ए पावा ॥ १ ॥ परलोगमि एव कासवकिरियाहि अज्जि ए कम्मे । जीवाणं चिरमवाया निर-
या इगर्ह भनंताण ॥ २ ॥' इत्यादि, आदिशब्दाः स्वगतानेकभेदस्यापकाः, प्रकृतिसिक्तस्यनुभावप्रदेशवन्धभेदमाह क इत्यन्ये,

१ इत्यल्लसंख्य इह लोके नृव दुर्भिक्षो जीवः । परलोके च पायः प्राप्तोति निरयाल्लं लतः ॥ १ ॥ २ कोषल्ल भावज्जानिगुदीयो भावा च कोमल्ल प्रवर्ध
मार्त । अन्तर एते कल्लाः कथायाः सिंखति मूल्यमि दुवर्धवत् ॥ १ ॥ ३ कोदो दीर्घं पणासे इ माणो विप्यवभासखो । माया निपाप्ति मासे इ कोदो लज्जि
कासखो ॥ १ ॥ (प्रसन्नरेऽधिकं माह) १ मिव्यात्समोदितमसिर्दीर्घ इह लोके नृव दुर्भिक्षादि । निरओवमाप्ति पायः प्राप्तोति प्रसन्नादिगुणदीनः ॥ १ ॥ २ जीवा
प्रसुवर्ध इ माणवभापिरेतेः पार्थिकायाः । विज्जुवत्तवापादिरोपा इ कथादिता ए पायाः ॥ १ ॥ परलोकेऽप्येवमाप्रवृत्तिपाधिरेते कर्मणि । जीवानां चिरमवाया
निरपादिपक्षे नृव भ्रमता ए ॥ १ ॥

पठकारणसमुच्चयार्थः, 'सति' विद्यमाने, किं?—'यद्' वस्तुजातं 'न सुप्तं मुक्तोत्' नातीयाधगच्छेत् 'सर्वज्ञमतमपितथं तथापि
तद्विस्तयेन्मतिमानिति सत्र सर्वज्ञाः—तीर्थकरास्तेषां मत सर्वज्ञमतं—यच्चन, किं?—विद्ययम्—अनृतं न विद्ययम्—अपितथं
सत्यमित्यर्थः, 'तथापि' तद्वदोपकारणे सत्यनयगच्छन्नापि 'तत्' मतं यस्तु वा 'चिन्तयेत्' पर्यालोचयेत् 'मतिमान्' मुक्ति
मानिति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किमित्येतदेवमित्यस्य साह—

—अमुकस्मत्समुच्चयराश्यात् तं विद्या व्यप्यता । विद्यस्मत्समोऽस्योदा य ज्ञानदावादिभ्यो देवं ॥ ४९ ॥

व्याख्या—अनुपकृते—परैरवर्तिते सति परानुमदप्रशयणा—यस्योपदेशादिना परानुमदोद्भूता इति समासः, 'यद्'
यस्मात् कारणात्, के?—'विना' मानिकविशेषाध्यायोः, स एव विशेष्यन्ते—'अज्ञप्रवराः' चराचरभेदा इत्यर्थः, पर्यायिभा
वापि कदाचिद् रागादिभावादितथयादिनो भवन्त्यत आह—जिहा—निरक्ता रागद्वेषमोहा र्क्षे सधायिषाः, तत्राभिव्यङ्ग-
सम्पन्नो रागः अभीतिवृत्तयो द्वेषः अज्ञानवृत्तयश्च मोहः, यद्यप्य एतदभावरणसमुच्चयार्थः, नान्यथायादिनः 'तेने'ति तेन
कारणेन हे नान्यथायादिन इति, तर्क य—'रागाद्या द्रयादे' स्यादि गाथार्थः ॥ ४९ ॥ तच्छब्दापेक्षयावच्यमथमो भेदः,
अनुना द्वितीय सच्यते—

रागद्वेषमज्ञानाद्यवर्तिविरिणस्तु यस्यान्वयः । एतद्वर्तमानाभावात् साहजा यज्यपरीक्षणी ॥ ५० ॥

व्याख्या—रागद्वेषकयायाभावाविक्रियास्तु प्रवर्तमानानामिहपरलोकायाधान् व्यावेत्, यथा रागादिक्रिया ऐश्विकान्तु
विक्रियारोधिनी, तर्क य—'रागाः सम्पद्यमानोऽपि, बुद्धयो बुद्धगोचराः । महाव्याप्यमित्युक्तस्य, कृतव्याप्ताभिकावत् ॥ ५० ॥'

सथा—‘देवाः सम्ययमानोऽपि, तापयत्येव देहिनाम् । कोटरस्थो ज्यलभाषू, दायानल इव हुमम् ॥ २ ॥’ तथा—‘इत्यादि-
 भेदभिन्नस्य, रागस्यामुष्मिन् कृच्छम् । दीर्घः सवार एयोक्तः, सर्वश्रीः सर्वदर्शिभिः ॥ २ ॥’ इत्यादि, सथा—‘दोषानलसंसर्गो
 इह लोपं व्यं द्रुक्स्त्रभो जीयो । परलोगमि य पाथो पाथ इतिरयानल सचो ॥ १ ॥’ इत्यादि, सथा कथायाः—‘क्रोधादयः,
 सदाया पुनः—‘कोहो य माणो य अणिगहीया, माया य लोहो य पथहुभाणा । असारि एए कसिणो कसाया, सिंघति
 मूला इ पुणत्तमवरस ॥ १ ॥’ सथा—‘अशानं कलु कटं क्रोधादिन्योऽपि सर्व-
 लोण एव हुक्साहं । निरओयमाह पाथो पाथ इतिरसमाह गुणहीणो ॥ १ ॥’ तथा—‘अशानं कलु कटं क्रोधादिन्योऽपि सर्व-
 पादेभ्यः । अर्थं हितमहित वा न वेत्ति येनानुतो लोके ॥ १ ॥’ तथा—‘जीर्वा पार्तिस्ति इहं पाणवहादधिरहं पाथाए । नियहु
 यथायथासार्हं दोसे जप्पगरहिण पाथा ॥ १ ॥’ परलोगमिषि एव आसयकिरियाहि कश्चि ए कस्मे । जीवाण चिरमवाया निर-
 याहगर्ह भमतानं ॥ २ ॥’ इत्यादि, आदिषाब्दः स्वगतानेकमेव स्यात्पकः, प्रकृतिस्त्रिपयनुभावप्रदेशवचनभेदग्राहक इत्यन्ये,

१ इत्येवकसंख्य इत्येवके एव हुमिहो जीवः । परकोहे च पाथः प्रसोति चिरात्तव सता ॥ १ ॥ २ कोहल यावत्तद्विपुर्द्विर्दो माया च कोमल प्रबर्ह
 सार्धः । अतार एते कृत्वाः कथायाः शिष्टाभिः शूकानि पुनर्नवस ॥ १ ॥ कोहो दीर्घं एनासेह माथो विषयवासनो । माया मिथानि नासेह कोहो सवन्नि
 नासन्ने ॥ १ ॥ २ (प्रसवरोऽधिकं प्राह) १ शिष्यसम्बोधिव्यतिर्जीव इत्येवके एव हुमिहो जीवः । निरओयमासि पाथः प्रसोति प्रसमाहिपुण्यदीर्घः ॥ १ ॥ २ जीवा
 प्रसुत्तमं मात्तववापिदितेः वासिकायाः । चिरशुतपतादिदोपाद् कथाहिताद् पाथाः ॥ १ ॥ पाथोकेऽन्वेयमात्रचक्रियाभिरिक्ते कर्मणि । जीवाणं चिरमपाया
 चिरपादिपदिशु भमतत्त्वाद् ॥ १ ॥

पठकारणसमुच्चयार्थः, 'सर्वे' विद्यमाने, किं!—'एव' परसुजातं 'न सुष्ठु बुद्ध्येत' नातीयायगाच्छेत् 'सर्वज्ञमवमपितथं तथापि
 साक्षित्तयेभ्यस्तिता'निति तत्र सर्वज्ञा—तीर्थकरास्तेषां मतं सर्वज्ञमत—एवमन, किं!—पितृयम्—अनृतं न पितृयम्—मपितृयं
 सत्यमित्यर्थः, 'तथापि' तदर्थोपकारणे सत्यनयगाच्छस्यपि 'तत्' मतं परसु या 'चिन्तयेत्' पर्याजोचयत् 'मतिमान्' मुदि
 मानिति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किमित्येवमेवमित्यत आह—

—अनुपपन्नपदमुपपादयता न विद्या अपापयता । विद्यापरोक्षमोक्षं न व्यप्ययान्ति तेन ॥ ४९ ॥

व्याख्या—अनुपपन्ने—पैररथिते सर्वे परानुमदप्रदायणा—धर्मोपदेष्टादिना परानुमदोपेक्षा इति समासः, 'यद्'
 पक्तात् कारणात्, के!—'विद्या' प्राप्तिरपितृयार्थः, ए एव विद्यव्यवस्ते—'अगाधमसाः' परापरभ्रष्टा इत्यर्थः, एवंप्रिया
 यापि कदाचिद् रागादिभावादितृयवादिनो भवन्त्यत आह—विद्या—निरासा रागद्वेषमोहा यैकं तथाविधाः, सयाभिप्यङ्ग-
 सक्कणो रागाः कर्मातिक्रमणो द्वेषा अज्ञानलक्षणश्च मोहा, 'चक्षुश्च एतदभाषणसमुच्चयार्थः, नान्यथायादिनः 'वेने'ति वेने
 कारणेन ते नान्यथावादिन इति, सर्वे च—'रागाद्या द्वेषाद्य' स्मादि गाथार्थः ॥ ४९ ॥ तच्छक्तापक्षस्तत्त्वप्रथमो भेदः,
 अनुना द्वितीय इत्येते—

राजरोक्षकसाध्यादिभिर्निर्वाह्य इत्यन्त्याय । इत्यतःकोशवाक्ये आहत्या नञ्चरित्यर्थः ॥ ५० ॥

व्याख्या—रागद्वेषकथायासयादिक्रियास्तु प्रसर्तमानानामिदपरकोकापयमान् व्यापेत्, यथा एणादिक्रिया देहिजासु-
 चिकसिरोधिनी, सर्वे च—'रागाः सपञ्चमानोऽपि, शुभ्रयो शुष्टगोचरः । मद्राव्याव्यभिर्ब्रूतसह, कृपव्याप्ताभिर्जायवत् ॥ ५० ॥'

क्रियास्तु काविक्रियादिभेदाः पञ्च, एताः पुनरुत्तरत्र न्ययेण वक्तव्याम्, विधाकः पुनः—'किंरियासु षट्प्रमाणा काङ्गमाङ्गसु
 बुक्कित्वा जीवा । इह शेष ए परकोप ससारपञ्चमुया भणिया ॥ १ ॥' सतर्कैर्व रागादिक्रियासु धर्ममानानामपायान्
 व्यापेत्, किंविशिष्टाः सन्निस्त्याह—'धर्मपरिवर्त्ता' सत्र धर्मनीय धर्म्यम्—अकृत्य परिरुद्धते सत्यरिवर्त्ता—अप्रमत्त इति गार्थार्थः
 ॥ ५० ॥ तत्रः स्रष्ट द्वितीयो व्यातन्मभेदा, अपुना तृतीय चच्यते, तत्र—

एतद्विद्वत्पदव्युत्पत्तिर्भेदः सुहृत्सुहृद्विद्वत् । व्येप्युत्पत्तिर्भेदः कल्पविद्यया विहितेया ॥ ५१ ॥

व्याख्या—'प्रकृतिस्थितिप्रदेशानुभावमिधं शुभाशुभविभक्तमिति अत्र प्रकृतिशब्देनाष्टा कर्मप्रकृतयोऽभिधीयन्ते
 शानावरणीयादिभेदा इति, प्रकृतिरसौ भेद इति पर्याया, स्थितिः—तासांभावावस्थान जपन्यादिभेदभिधं, प्रदेसशब्देन
 स्वीयप्रदेशकर्मपुत्रलसम्पन्नयोऽभिधीयते, अनुभावशब्देन तु विधाका, एते च प्रकृत्यादयः शुभाशुभभेदभिन्ना भवन्ति, तत्र
 शैतव्यकं भवति—प्रकृत्यादिभेदमिधं शुभाशुभविभक्तं 'योगानुभावजनित' मनोयोगादिगुणप्रभव कर्मविधाक विचिन्तयेदिति
 गार्थार्थः ॥ ५१ ॥ भावार्थः पुनर्बुद्धविहरणाप्यसेयम्, तत्रेद—इह पञ्चभिन्नां सुहासुदयिदृशं कर्मविधागं विचिन्तेया, एतय
 पञ्चैवहि कर्ममणो भेदा अंसा पाणावरणिज्जाहणो अह, तैर्हि भिन्नं विद्वत् सुहं पुण्यां सायादयं असुहं पाप तैर्हि विद्वत्—
 विभिन्नविधाक अहा कर्ममपकृतीप् सहा विसेसेण विचिन्तेया, किं च—तिद्विभिन्नं च सुहासुदयिदृशं कर्ममविधागं विचिन्तेया,

१ क्रियासु षट्प्रमाणाः काविक्रियादिषु द्व्यधिकता जीवाः । इहैव परकोपे च पर्यायपर्यवसायिभिरा पञ्च २ इह प्रकृतिभिन्नं शुभाशुभविभक्तं कर्मविधाक
 भिन्नपदेव एव प्रकृत्य इति कर्मणो भेदा अत्राः शानावरणाप्यसेयम्, विचिन्तये विधायकं सुहं पुण्यां सायादिक अशुभं पापं तैर्हि विद्वत्, विभिन्नविधाकं अत्रा कर्मैव
 कृती अत्रा विद्वदेव विद्वदेव । किंच—विचिन्तेयत्वं च शुभाशुभविभक्तं कर्मविधाकं विचिन्तयेत्,

तिदृष्टिं तांतिं चय भट्टणहं पयदीणं अहण्णमन्निमुक्कोसा कासायत्था अहा कम्मपयदीय, किं च—एएसभिर्षं शुभाणुभं
यावद्—‘कृत्वा पूर्णविधानं पदमोक्तायेष पूर्णपद् वर्यो। धर्माधनो कुर्वातां सुखीयराशेकसः ग्रामधत् ॥ ३ ॥’ कृत्वा विधानं
मिदं २५६, अस्य राशेः पूर्वपदस्य पन्नादि कृत्या सस्य धर्मादि सवः द्वितीयपदस्येवमेव विपरीतं क्रियते, सव एतायेव
यायेव, सवस्तुदीपपदस्य यर्गाधनो क्रियते, एवमनेन कमेणाय राशिः २३७७७७२१६ विंतेज्जा पएसोसि जीवपएसण कम्म-
पएसहिं सुट्टमेहिं एगलेचावगादेहिं पुट्टोगाहअणंउरअणुवायरउक्काहमेयहिं वज्जाणं विरयरओ कम्मपयदीय अणिवाणं
कम्मविधाणं विचिंतेज्जा, किं च—अणुभावभिर्षं सुहासुहविहस कम्मविधाणं विचिंतेज्जा, सस्य अणुभावोचि तांतिं चेषड्डणहं
पयदीण पुट्टयकनिकाइयाणं उदयाउ अणुभवण, स च कम्मविधाणं ओगाणुभावअणिय विचिंतेज्जा, तस्य ओगा मणवयण-
काया, अणुभावो जीवणुण एय, स च निव्यादयनानापरिउप्रमादकपायाः, चेहिं अणुभावेण च अणिपमुप्पाइयं जीवस्स कम्म
उ तस्स विधाण उदय विचिंतेज्जा । उकस्तुदीयो एयाउव्यमेव, सान्मदं वणुर्य उच्यते, तव—

विज्जदसिपद् कम्मजणउरअणुसवविहायमममम् । वप्पावहिउरंमाणं पम्मरा वे न एवार्त्तं ॥ ५६ ॥

१. विज्जिठिठिं तासांमेवातावां मणुदीवा उवमममपममोक्कडाः कासायत्था चया कर्माप्रकृती । किं—मदेवविज्ज—विज्जदेव मदेव इति जीवमदेवायो
कर्माप्रकृतिः एवमेवेकमवावार्ताः एवहावपासावपयउवाएरोप्पादियेदेवतावां विज्जराव कर्माप्रकृती अणिवावा कर्माविपाक विचिन्मउदेव, किं च अणुभावमिज्ज
एवमाणुमविमउ कम्मविपाक विचिन्मउदेव, एवमाणुभाव इति तासांमेवातावां मणुदीवा एवएवद्विज्जविज्जायासुएपाइनुभवयय, तं च कर्माविपाक योपाणुयावक-
मिदं विचिन्मउदेव, उव योगा ममोवकमममम, अणुभावो जीवणुण एय तैणुयायेव च अमिउद—एवमिदं जीवका कर्मा एव उक्ता विपान्—उदयो विचिन्मउदेव ।

क्रियास्तु कविक्वयादिभेदाः पञ्च, एताः पुनरुत्तरत्र न्यखेण धत्तामः, विपाकाः पुनः—‘किंरियासु घटमाणा कारगमार्सु
 दुक्क्रिया जीवा । इह खेव य परलोप सधारपयद्वया भणिया ॥ १ ॥’ सर्वभवं रागादिक्रियासु पर्यमानानामपायान्
 व्यायेत्, किंविशिष्टाः सप्तित्याह—‘धर्मपरिवर्त्ती’ तत्र धर्त्तनीय धर्म्यम्—अकृत्य परिगृह्यते तत्परिवर्त्ती—अप्रमत्त इति गाथार्थः
 ॥ ५० ॥ वक्ताः सप्त द्वितीयो व्यासव्यभेदः, अनुना सूतीय उच्यते, तत्र—

परद्विपरपराधुनावर्त्तिर्गृह्यते । व्योमगुणवर्त्तिर्गृह्यते । व्योमगुणवर्त्तिर्गृह्यते । व्योमगुणवर्त्तिर्गृह्यते ॥ ५१ ॥

व्याख्या—‘प्रकृतिस्यतिप्रदेशानुभावमिह शुभाशुभविभक्तमिति व्यस्य प्रकृतिस्यत्वेनाहं कर्मप्रकृतयोऽभिधीयन्ते
 ज्ञानावरणीयादिभेदा इति, प्रकृतिरस्यो भेद इति पर्याया, स्थितिः—साधमेयावस्थानं व्ययन्यादिभेदभिन्न, प्रदेशव्यवदेन
 जीवप्रदेशकर्मपुनरुत्तरम् योऽभिधीयते, अनुभावव्यवदेन तु विपाकाः, एते च प्रकृत्यादयः शुभाशुभभेदभिन्ना भवन्ति, तत्र
 द्वैतदुक्तं भवति—प्रकृत्यादिभेदमिदं शुभाशुभविभक्तं ‘योगानुभायव्यवनिर्भवं’ मनोयोगादियुगपमव कर्मविपाक विचिन्तयेदिति
 गाथार्थः ॥ ५१ ॥ भावार्थः पुनर्द्वैतविधरणायसेवः, तत्त्वेद—इह पयइभिन्नं सुहासुहविहत्तं कर्मविपाकं विचिन्तयेत्, तत्र
 पर्यवर्त्ति कर्मणो भेदा व्यसा णाणावरणिज्जाहणो अह, तेहिं भिन्नं विहत्तं सुहं पुण्या सायाइय असुह पाव तेहिं विहत्त—
 विभिन्नविपाकं अह। कर्ममपकवीप सहा विसेवेण विचिन्ता, किं च—तिइयिभिन्नं च सुहासुहविहत्तं कर्मविपाका विचिन्तयेत्,

१ क्रियासु घटमाणा कविक्वयादिषु दुक्क्रिया जीवाः । इह य परलोके च संसारमवर्त्तका व्यभिक्ता ॥ ५० ॥ इह प्रकृतिस्यत्वं शुभाशुभविभक्तं कर्मविपाकं
 भिक्वयेत् । एत प्रकृत्य इति कर्मणो भेदा व्यसा ज्ञानावरणावयोऽह वैर्निर्भवं विपाकं शुभं पुण्यं व्यापारिकं अशुभं पापं वैर्निर्भक्तं, विभिन्नविपाकं अह। कर्मम-
 पकं एता विसेवेन विचिन्तयेत् । किं च—विचिन्तयेत् कर्मविपाकं विचिन्तयेत् ।

तिर्हि च तस्मिन् अद्वयं पददीपं जहणमभिसमुक्तोसा कालापरया अहा कम्मपयणीय, किं च—एषसन्निध शुभाशुभं
 यायत्—‘कृत्वा पूर्वविधान पदयोसायेव पूर्ववत् यथा। वर्णयनो कुर्यात्ता दतीयरासेकतः प्राग्वत् ॥ १ ॥’ कृत्वा विधानं
 निति २५६, अस्य राद्यः पूर्वपदस्य यनादि कृत्वा तस्यैव वर्णादि ततः द्वितीयपदस्येदमेव विपरीतं क्तिन्वे, तत्र एतायेव
 पर्येत, तत्रस्वतीयपदस्य वर्णयनो क्तिन्वे, एवमेनेन कमेणायं राक्षिः १३७७२१६ चित्तेजा पयसोचि जीवपयसाणं कम्म-
 पयसाहि सुदुमेहि एगसेचापगादेहि पुद्गेगाहअणंतरअणुभायरचक्राहमेयहि यत्ताणं विपरयो कम्मपयणीय भणिचाणं
 कम्मपिवागं विचित्तेजा, किं च—अणुभावमिदं सुहासुहापिहच कम्मविधानं विचित्तेजा, तस्य अणुभावोचि तस्मिन् वेवज्जहं
 पयदीपं पुद्गयकनिकाइयाण चदयाव अणुभवण, त च कम्मविवागं जोगाणुभावअणियं विचित्तेजा, तस्य जोगा मणवयण-
 काया, अणुभावो जीवगुण एव, स च निव्यादर्थनाविरतिप्रमादकयायाः, तेहि अणुभावेण च अणिपसुप्पाइय जीवस्स कम्म
 अ तस्स विवाग चदयं विचित्तेजाह । तत्रस्वतीयो ज्जावज्जमेव, साकमतं चतुर्थं चक्यते, तत्र—

विजवसिचयइ कम्मजगतं कम्मजविहासमागहं । उप्पायहिदं पाइ यज्जया वे य द्वात्तं ॥ ५९ ॥

१ स्थितिरिति कस्मान्नेवाह्वानी प्रकृतीया ज्ञानमयमभ्यसोक्तया कलाहत्या यथा कर्मप्रकृती । किञ्च—एवमिदं निवृत्तयेव, प्रदेव इति जीवमदेवाया
 कर्मप्रदेवः सुस्मरेकञ्च आहवाता सृष्टावाताहवमयाशुवापुरोप्यीदिनेदेवदाया विहरता कर्मप्रकृती मविवायो कर्मविवाक विविचयेव, किं च अणुभावविज
 शुभाशुभविमल कर्मविवाक विविचयेव, तत्राशुभाह इति कस्मान्नेवाह्वानी प्रकृतीया सृष्टयद्विवाविवायशुवापुरोप्यीदिनेदेवदाया विहरता कर्मप्रदेवः सुस्मरेकञ्च आहवाता
 मित विविचयेव, तत्र दोया मनोवदकाया अणुभावो जीवगुण एव, तैदुयादेव च अविचय—अणुमिदं जीवक कर्म यत् कस्मा विपाद—इत्येव विविचयेव ।

व्याख्या—चिन्ताः—प्राप्तिकृतिष्वव्यवर्थास्तीर्थकरास्तीर्थेष्ठितानि—कथितानि चिन्तेयष्ठितानि, कान्यत आह—‘लक्षणासंस्थानासन्नविधानमानानि,’ किं ?—विचिन्त्येवेति पर्यन्ते प्रप्यति पठ्यां गाथायामिति, सप्त लक्षणादीनि विचिन्त्येव, अथापि गाथान्ते द्रव्याणामित्युक्तं सप्तविषयमायोजनीयमिति, सत्र लक्षणा धर्मास्त्रिकापादिद्रव्याणां गत्यादि, तथा संस्थानस्यां पुनरुत्पन्नाकारलक्षणं परिमण्डसाधनीयानां, यथोक्तम्—‘परिमण्डले य पदे ससे चरस जायते चैव’ जीवद्यः, य समचतुरङ्गादि, यथोक्तम्—‘समेचरसे मगोहमंडले साह यामणे शुब्दे । हुंदयि य सठाणे जीवाणं छ मुण्णे-
 । १ ॥’ तथा धर्माधर्मयोरपि लोकेष्वेवापेक्षया भावनीयमिति, चकं च—‘हुंटा मज्जे चवरे छयीससत्तुगसंठाणे । अज्जागारो अज्जावेज्जागिर्हे नेयो ॥ १ ॥’ तथाऽऽसन्नानि—आधारलक्षणानि धर्मास्त्रिकापादीनां लोकाकाशादीनि स्वक्याणि वा, तथा विधानानि धर्मास्त्रिकापादीनामेव भेदानित्यर्थः, यथा—‘धर्मस्यिकाप धम्मस्यिकापस्स देसे धम्मस्यिकापस्स पपसे’ इत्यादि, तथा मानानि—प्रमाणानि धर्मास्त्रिकापादीनामेवास्मीयानि, यथास्यादस्थितिमङ्गादिपर्याया ये च ‘द्रव्याणां’ धर्मास्त्रिकापादीनां तान् विचिन्त्येवेति, सत्रोत्पादादिपर्यायसिद्धिः ‘चरपादव्ययप्रोव्ययुक्तं सदि’ति (तत्त्वार्थे अ० ५ सू० २९) प्रथनाह, पुनरह—‘पटमीठीसुवर्णादीं, नासोत्पत्तिस्थितिव्ययम् । लोकाप्रमोदमाप्यस्यं, जनो याति सहेसुकम् ॥ १ ॥ पयोप्रतो न दक्षसि, न पयोऽसि वधिप्रतः । अणोरसप्रतो नोभे, ससास्रस्रं प्रयात्मकम् ॥ २ ॥’

१ परिसमस्तं वृत्तं प्रप्य चतुरङ्गापापतमेव २ समचतुरङ्गं व्यप्रोचनचकं आदि नामानं कुट्टम् । हुन्दयसि य संस्थानसि जीवानां चह ज्ञातव्यानि ३ १ ॥ ४ यवस्यप्रमोदं वरिरे देवमाप्यपटमीठरद्वयं ज्ञातम् । लोको देवाकाकारो देवाप्येवास्तुतिर्मेव ५ १ ॥ ६ धर्मास्त्रिकापादीनां धर्मास्त्रिकापादीनां देवा धर्मास्त्रिकापादीनां देवा ७

तव च धर्मास्तिकायां विपश्चित्तसमयसम्बन्धकपापेक्षयोरप्यथे तदन्तरातीतसमयसम्बन्धकपापेक्षया तु विनश्यति धर्मा-
स्तिकापद्रव्यात्मना तु नित्य इति, तर्क च—‘सर्वव्यक्तियु नित्यं क्षणे क्षणेऽन्यत्पमय च न विद्येयः । सत्योचित्यपश्चित्तोरा-
कृतिश्चातिव्यवस्थानात् ॥१॥’ आदिशब्दादनुकूलव्याधिपर्यापरिग्रहः, चक्षुषः समुच्चयार्थ इति गायार्थः ॥ ५२ ॥ किं च—

‘वर्तितकालसदृशं कौयमप्यादमिरव जित्कालार्थं । जालादनेवविदितं क्षितिरनदोषमेवादं ॥ ५३ ॥

भ्रात्र्या—‘यथास्तिकायमर्थं लोकमनाद्यनिघनं जिनास्मात्’मिति, क्रिया पूर्ववत्, सत्रास्त्यः—‘प्रवेक्षास्तेषां कथा
अस्तिकायाः पक्ष च ते अस्तिकायाश्चेति विग्रहः, एते च धर्मास्तिकायादयो गत्वापुपग्रहकरा भूया इति, तर्क च—‘जीवानां
पुद्गलानां च, गत्पुपग्रहकारणम् । धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य, दीपक्षमुष्मतो यथा ॥ १ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, स्थित्युपग्र-
हकारणम् । अधर्मः पुरुषत्वेय, विषाधोरवनिर्धया ॥ २ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, धर्माधर्मास्तिकाययोः । पदरागा पटो
यद्दाकासमयकाशदम् ॥ ३ ॥ ज्ञानात्मा सर्वभावज्ञो, भोक्ता कर्ता च कर्मणाम् । नानासत्तारिमुकाक्ष्यो, जीवः प्रोक्तो
जिनागम ॥ ४ ॥ स्वार्थरसगन्धवर्णशब्दमूर्धस्वभावकाः । सद्भावमेदनिष्पन्नाः, पुद्गला जिनदेक्षिताः ॥ ५ ॥’ तन्मर्थ—तदा-
त्मक, लोक्षय इति लोकलं, कालतः किन्मूढमित्यत आह—‘जिनाख्यात’ दीर्घकरप्रणीतम्, आह—‘जिनदेक्षितानि’स्य
कृतव्यपरेणमाह, असौषधि दर्शतमेवाच्चिन्न एवेत्यत आह—‘जिनाख्यात’ दीर्घकरप्रणीतम्, आह—‘जिनदेक्षितानि’स्य
स्माज्जिनप्रणीताधिकारोऽनुवर्तत एव, तव च जिनाख्यातमित्यतिरिच्यते, न, अस्याऽऽदरस्यापनार्थत्वात्, आदरस्यापनादौ
च पुनरकदोषानुपपत्तेः, तथा चोक्तम्—‘अनुयादादरधीप्साभृष्टार्थविनियोगहेत्यसूयासु । ईदृक्सम्बन्धमविसमयगणनास्स-

प्राप्त्या—विनाश—प्राप्तिकपितक्षब्धार्थास्तीर्यकृतसौर्वेष्टितानि—कथितानि विनोदेष्वितानि, कान्यत आह—‘उक्षणसम्प्रा-
नासनादिधातुस्मान्नि,’ किं ?—विधिवन्तयेदिति पर्यन्ते वक्ष्यति यथा गाथायामिति, सत्र उक्षणदीनि विधिवन्तपद,
अत्रापि गाथान्ते द्रव्याणामित्युक्तं दृष्टातिपदभाषोक्तनीयमिति, सत्र उक्षणं धर्मास्त्रिकायादिद्रव्याणां गत्यादि, तथा सत्पान
मुख्यवृत्त्या पुनश्चरन्तकारकक्षणं परिमण्डलाद्यधीयानां, यथोक्तम्—‘परिमण्डले य एद्रे तसे चरन्तस आयते क्षेप’ जीयन्-
रीराणां च समञ्जुरक्षादि, यथोक्तम्—‘समञ्जसं नानोदमन्तं सार यामणे सुखे । इदमि य संठाणे जीयाणं छ मुपे-
यवा ॥ १ ॥’ तथा धर्माधर्मयोरपि लोकेष्वेवमेवमा भावनीयमिति, तर्कं च—‘देहा मज्जे तयदि एवमेवमस्तिमुद्रगसठाणं ।
लोको अज्जागारो अज्जावेत्तानिर्दे नेवो ॥ १ ॥’ तथाऽऽसन्नानि—आधारलक्षणानि धर्मास्त्रिकायादीनां लोकाकायादीनि
स्वस्वकमाप्ति वा, तथा विधानानि धर्मास्त्रिकायादीनामेव भेदानित्यर्थः, यथा—‘धर्ममपि काए धम्ममपि कायस्स देवं धम्म-
मपि कायस्स पदसे’ इत्यादि, तथा भानानि—प्रमाणानि धर्मास्त्रिकायादीनामेव धारणीयानि, तयोस्तादस्थितिभङ्गादिपर्याया ये
च ‘द्रव्याणां’ धर्मास्त्रिकायादीनां दान् विविचिन्तयेदिति, तयोस्तादस्थितिपर्यायसिद्धिः ‘उरपादव्ययप्रोव्ययुक्तं सदि’ति
(उत्सार्थे अ० ५ सू० २९) वक्ष्यताम्, शुक्तिः पुनरत्र—‘घटमीढीमुवर्णाधी, नासोत्पाद्यस्थितिव्ययम् । लोकेमनोदमाभ्यस्य, अनो-
याति एहेतुकम् ॥ १ ॥’ यथोक्तं न वक्ष्यति, न यथोक्तं दधिप्रसक्तः । अगोरसज्जतो नोभे, सस्मात्तत्त्वं ध्यायामकम् ॥ २ ॥”

३ परिभाषा IV मा

[illegible]

ततश्च धर्मास्तिकायो विपश्चित्तमयसम्बन्धरूपपेक्षयोरप्यथे तद्वन्नन्तरासीत्तत्तमयसम्बन्धरूपपेक्षया तु चिन्तयति धर्मा-
स्तिकायसम्बन्धारमना तु नित्य इति, वक्तुं च—‘सर्वव्यक्तिषु नित्यत्वं कृणोऽन्यत्त्वमप्य च न विक्षेपः । सत्योचित्यपचित्योरा-
कृतिज्जातिव्यपस्यानात् ॥१॥’ आदिशब्दादनुकठश्याविपर्ययपरिमहः, चशब्दः समुच्चयार्थ इति गायार्थः ॥ ५२ ॥ किं च—

नृविश्वरूपसद्वत् शोणमन्त्रादिविषयं चित्तव्याप्यं । ज्ञानादुपेक्षविषयं शिथिलमहोक्तमेवार्थं ॥ ५१ ॥

अथास्या—‘पञ्चास्तिकायमयं लोकमनाद्यनिषर्तं जिनारूपायामिति, कियत् पूर्ववत्, तत्रास्तयः—अदेसाक्तोयां काया
अस्तिकायाः पञ्च च ते अस्तिकायाश्चेति विग्रहः, एते च धर्मास्तिकायादयो गत्याधुपमाहकरा ज्ञेया इति, वक्तुं च—‘जीवानां
पुद्गलानां च, गत्सुपमहकारणम् । धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य, दीपश्चक्षुष्मर्तो यथा ॥ १ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, स्थित्युपम
हकारणम् । अपर्माः पुरुषस्येव, विधासोरवनिर्धया ॥ २ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, धर्माधर्मास्तिकाययोः । वदराणां घटो
यद्ब्रह्माकाशमवकाशदम् ॥ ३ ॥ ज्ञानात्मा सर्वभावज्ञो, भोक्ता कर्ता च कर्मणाम् । नानाससारिमुक्तास्त्यो, जीवः प्रोक्तो
जिनागम ॥ ४ ॥ स्पर्शरसगन्धवर्णशब्दभूतस्वभावकाः । सङ्घातभेदनिष्पन्नाः, पुद्गला जिनदेक्षिताः ॥ ५ ॥’ एतन्मयं—तदा-
त्मकं, लोकपथ इति लोकसत्, काततः किन्मूलाभित्यत आह—‘जिनारूपायामिति, जीवः—‘जिनदेक्षितानि’त्य
कृतव्यपश्छेदमाह, असावपि दर्शनमेदाश्चिन्न एवेत्यत आह—‘जिनारूपायामिति, जीवः—‘जिनदेक्षितानि’त्य
स्माच्चिन्नप्रणीताधिकारोऽनुवर्तत एव, ततश्च जिनारूपायामित्यतिरिच्यते, न, अस्याऽऽदरस्यापनार्थत्वात्, आदरस्यापनादी-
षु पुनरुक्तदोषानुपपत्तेः, तथा चोक्तम्—‘अनुवादादरधीप्साभूयार्थविनियोगहेत्वसूयासु । इयत्सम्बन्धमविसृज्यगणनास-

व्याख्या—चिन्ता—प्राप्तिकपिठशब्दार्थास्तीर्थकरासौर्वेष्टितानि—कथितानि चिन्तयेष्टितानि, कान्यत्र आह—‘उद्युगसस्या
 मासनाविधानमानानि,’ किं ?—विचिन्तयेदिति पर्यन्ते वस्यसि पश्चां गाथायामिति, तत्र उद्युगादीनि विचिन्तयत्,
 अत्रापि गाथाभ्ये द्रव्याणामित्युक्तं सद्यसिपद्मायोअनीयमिति, तत्र उद्युग धर्मास्त्रिकायाद्विद्रव्याणां गत्यादि, तथा सस्यान
 मुख्यपृत्त्या पुनरुत्तरचनाकारक्युपां परिमण्डलाद्यमीयानां, यथोक्तम्—‘धर्ममहते य धरे तसे चउरस आयते धेय’ ज्ञापय
 रीत्याणां च समञ्जुरत्नादि, पयोक्तम्—‘समञ्जवरसे नगोहमहते साह यामणे सुज्ज । इदमपि य सठाणे ज्ञीयाणां छ मुणे
 यथा ॥ १ ॥’ तथा धर्माधर्मयोरपि कोक्येवापेक्षया मायनीयमिति, चकं च—‘देहा मग्ने ययदि छयीमग्नेरुत्तरगसठाणे ।
 छोगो अन्नागारो अन्नाग्नेवागिर् नेयो ॥ १ ॥’ तथाऽऽज्जनानि—आधारउद्युगानि धर्मास्त्रिकायादीनां लोकाकाशादीनि
 स्वस्वकमाभि वा, तथा विधानानि धर्मास्त्रिकायादीनामेव भेदानित्यर्थः, यथा—‘धर्ममथिकाए धम्ममथिकायस्त देसे धम्म
 त्रिकायस्त पपुसे’ इत्यादि, तथा मानानि—प्रमाणानि धर्मास्त्रिकायादीनामेवावगीयानि, सधोत्पादस्थितिमङ्गादिपर्याया ये
 च ‘द्रव्याणां’ धर्मास्त्रिकायादीनां छान् विचिन्तयेदिति, तत्रोत्पादादिपर्यायसिद्धिः ‘वरपाद्व्ययप्रोव्ययुकं सदि ति
 (उत्तरवार्धे अ० ५ सू० २९) वचनाद्, शुक्ति पुनरत्र—‘पटमौलीसुवर्णाधी, नासोत्पत्तिस्थितिव्ययम् । यो कप्रमोदमाप्यस्य, अनो
 पाति सहेतुकम् ॥ १ ॥ पयोधतो न वज्रसि, न पयोऽसि वधिप्रतः । अगोरसप्रतो नोभे, सस्मात्तत्त्वं धयात्मकम् ॥ २ ॥’

१ धर्ममथिका इत्थं धर्मं व्युत्पन्नमात्रमेव २ धम्ममथिका इत्थं धर्मोपमात्रमेव इति धार्य कृतम् । इत्यत्रमपि च धर्मोपमात्रमेव कीर्तयते । यद् वातव्याप्तिः ३ १३
 ४ अत्रकान्तनप्ये इत्यदि वेदमस्यपुनरुत्तरपदव्यवहारः । योको वैजात्याकारो वैजात्योऽत्राण्डिर्धर्मः ३ १३ ५ धर्मास्त्रिकायादीनां धर्मास्त्रिकायादीनां देवाः धर्मास्त्रिकायादीनां देवाः ।

ततश्च धर्मास्तिकायो विप्रश्चितसमयसम्बन्धकपायेष्वपोत्पद्यते तद्वन्तरातीतसमयसम्बन्धकपायेष्वप्या तु चिन्तयति धर्मा-
स्तिकायमद्रज्यारमना तु नित्य इति, तर्कश्च—‘सर्वव्याक्तिषु नियतं क्षणे क्षणेऽन्यस्यमप्य च न विक्षेपः । सत्योच्चित्तपच्चित्तोरा-
कृतविजातिव्यपस्थानात् ॥१॥’ आदिशब्दाद्यगुरुलक्ष्यादिपर्यायपरिग्रहः, अथवाः समुच्चयार्थ इति गाथार्थः ॥ ५२ ॥ किं च—

दंशविकाशमद्वयं शोषमन्तर्द्विद्वयं विवृण्वतां । जालाशेषविहितं विविदन्तरोजोचमेवार्द्रं ॥ ५३ ॥

व्याख्या—‘पञ्चास्तिकायमयं शोकमनाद्यनिघर्तं चिन्तास्यावमिति, क्रिया पूर्ववत्, सत्ताल्लयः—मयेकाक्षेपां काया
अस्तिकायाः पञ्च च ते अस्तिकायाश्चेति विग्रहः, एते च धर्मास्तिकायादयो गत्याद्युपग्रहकरा ज्ञेया इति, तर्कश्च—‘जीवानां
पुद्गलानां च, गत्युपग्रहकारणम् । धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य, दीपबहुष्मतो यथा ॥ १ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, स्थित्युपग्र-
हकारणम् । अधर्मः पुरुषस्येव, विद्याशोरपनिर्घया ॥ २ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, धर्माधर्मास्तिकाययोः । बदराणां घटो
यद्ब्रदाकाशमवकाशदत् ॥ ३ ॥ ज्ञानात्मा सर्वभावज्ञो, मोक्षा कर्ता च कर्मणाम् । नानासंघातिमुक्तास्यो, जीवः प्रोक्तो
चिन्तागमे ॥ ४ ॥ स्पर्शरसगन्धवर्णशब्दभूतस्वभावकाः । सङ्घातभेदनिष्पन्नाः, पुद्गला चिन्तदेक्षिताः ॥ ५ ॥’ तन्मयं—तथा-
त्मकं, शोकपत इति लोकोक्तं, कालतः किन्भूतमित्यत आह—‘चिन्तास्यातं’ तीर्थकरप्रणीतम्, आह—‘चिन्तदेक्षितानि’त्य-
कृतव्यपच्छेदमाह, असायापि दर्शनभेदाच्चित्र एवेत्यत आह—‘चिन्तास्यातं’ तीर्थकरप्रणीतम्, आह—‘चिन्तदेक्षितानि’त्य-
स्माच्चिन्तप्रणीताधिकारोऽनुवर्तत एव, ततश्च चिन्तास्यातमित्यतिरिच्यते, न, अस्याऽऽदरस्यापनार्थत्वात्, आदरस्यापनादौ
य पुनरकदोपानुपपत्तेः, तथा चोक्तम्—‘अनुवादादरवीप्साभ्युद्यार्थविनियोगहेतुस्त्वयाम् ॥ इयत्सम्बन्धमविसृज्यगणनास-

रणेष्वनुकम् ॥ १ ॥” तथा हि ‘नामादिभेदविहित’ भेदतो नामादिभेदापस्यापितमित्यर्थः, तर्हि च-‘नामं तपसा दक्षिणं खिते काष्ठे तद्वैद्य भाये य । पञ्चवज्रो गो य सदा अद्विष्टोऽयोगमि (ग) निरुत्सेधो ॥१॥’ भाष्यार्थमनुविज्ञातिसत्यपि यरणादयत्नेयः, साम्प्रतं क्षेत्रज्ञोक्तमधिकृत्याह-‘विधिषु’ त्रिप्रकारम् ‘अथोक्तोक्तमदादि’ इति प्राकृतं तन्मात्रादयोऽप्येवमिदं भेदम्, आदिशब्दादिर्दूरार्थोक्तपरिमह इति गार्थः ॥ ५३ ॥ किं च-तस्मिन्नेव क्षेत्रज्ञे इदं च यं विधिन्यपेदिति प्रतिपादयन्माह-

विद्वत्कर्मदीक्षसाधारणीक्षमात्मनश्चात्स्यम् । योऽप्युपहृत्तं विषयं क्षेत्रादिरुदिरात् ॥ ५४ ॥

व्याख्या-‘विधियत्तयदीपसागरनिरयविमानमवननादिसंस्थानं’ तत्र विषयः सद्यः पर्माद्या ईदृशान्मारायसाना अष्टां सूत्रयः परिपूर्यन्ते, वज्रयानि-धनोदधिपनवातनुयातात्मकानि पर्मादिसप्तशुद्धिधीपरिस्तेष्वप्येकविंशतिः, द्रोपा-अन्मुद्रोपादयः स्वयम्भूरमण्दीपान्ता असङ्ख्येयाः, सागरा-उदणसागरादयः स्वयम्भूरमणसागरपर्यन्ता असङ्ख्येया एव, निरया-सीमन्तकाद्या अप्रतिष्ठानावसानाः सङ्ख्येयाः, एत एवम्-‘यीसो य पञ्चवीसा पनरस दसेव सप्तसदस्साह । तिस्रं पञ्चपञ्च प नरगा अष्टाकमसो ॥ १ ॥’ विमानानि-अथोक्तिकादिसम्बन्धीन्यनुष्ठारविमानान्तात्म्यसङ्ख्येयानि, अथोक्तिकादिमानानामसंख्येयत्वात्, भवनानि-भवनवास्याल्यलक्षणानि असुरादिदयानिकायसंबन्धीनि असंख्येयानि, उक्तं च-

१ आत्मकारणयोः इत्येव क्षेत्रे च काले एवैव भावे च । पर्यवक्ष्येक्यं त्वानुविद्यो कोके शिखरे ॥ १ ॥ २ विद्वत्, यज्जिह्वयाऽपि च यज्जिह्वया दक्षिणं दक्षिणं । यज्जिह्वया दक्षिणं पञ्च य दक्षिणं यज्जिह्वया ॥ १ ॥

“सर्वेयं य कोटीभ्यो द्रयंति यापयति सयसहस्रम् । एषो भयणसमाप्तो भयणवर्ष्णं विधानोज्जा ॥१॥” आदिशब्दादसङ्गे
 पृथगन्तरनारपरिग्रहः, उक्तं च—“द्वेष्टोपरिभ्योपणसयरहिण्यरण्यपापं भ्योभा नयरा असंख्येया
 ॥ १ ॥” सतश्च श्रितयश्च पञ्चयानि चेत्यादिद्वन्द्वः, एतेषां सत्सत्तन्म—आकारविशेषलक्षणं विचिन्सयोदिति, तथा ‘भ्योमा-
 दिप्रतिष्ठानम्’ इत्यत्र प्रतिष्ठितिः प्रतिष्ठानं, भावे स्फुटं, भ्योम—आकाशम्, आदिशब्दाद्वाभ्यादिपरिग्रहः, भ्योमाद्यौ प्रति
 स्थानमस्येति भ्योमादिप्रतिष्ठानं, लोकास्थितिविधानमिति योगः, विधिः—विधानं प्रकार इत्यर्थः, लोकास्य स्थितिः—२, स्थितिः
 व्यपस्था मर्यादा इत्यनर्थाच्छरं, सद्विधानं, किन्मूर्तं?—‘नियतं’ नित्यं स्थावतं, क्रिया पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ५४ ॥ किं च—

इत्यभ्योपकृत्यनन्तरादिभिर्ह्यस्यसकलं धर्तारो । श्रीमत्सर्वे कर्मि मोक्षं च ह्यस्य कम्मस्य ॥ ५५ ॥

व्याख्या—उपयुक्त्यतेऽनेनेत्युपयोगः—साकारानाकारादिः, उक्तं च—‘स द्विविधोऽष्टशतुर्मेघः’ (तत्त्वार्थे अ० २ सू० ९)
 स एव उक्त्वा यस्य स उपयोगलक्षणस्त, अधिमिति यस्याति, तथा ‘अनाद्यनिघनम्’ अनाद्यपर्यवसितं, भवापवर्गप्रवाहा
 देश्या नित्यमित्यर्थः, तथा ‘अर्थान्तरं’ पृथग्भूतं, कुतः?—सरीरात्, जातवेक्यचन, शरीरेभ्यः—औदारिकादिभ्य इति,
 किमिष्यत आह—अधीति अधिव्यति वीचिषधान् वा अध इति तं, किन्मूर्तमित्यत आह—‘अकपिणम्’ अमूर्तमित्यर्थः,
 तथा ‘कर्तारं’ निर्वर्तकं, कर्मण इति गम्यते, तथा ‘भोकारम्’ उपभोकारं, कस्य?—स्यकर्मणाः—आरम्भियस्य कर्मणाः, ज्ञाना
 परणीयादरिति गाथार्थः ॥ ५५ ॥

१ सर्वेयं च कोट्यो मर्यादं द्वासङ्गतिः सतसहस्रपाणि । पूय भयणसमाप्तो भयणवर्ष्णं (इति) विज्ञादीयात् ॥ १ ॥ अथवादुपरि पोक्षयसावधिवे रथापा
 नोक्षयसरथे । प्रथमे व्यप्यताना भीमादि जगतापयतेत्येवाभि ॥ १ ॥

रणेष्वप्युनरुक्तम् ॥ १ ॥” तथा हि ‘नामादिभेदविहित’ भेदतो नामादिभेदावस्थापितमित्यर्थः, तर्हि च-‘नाम दपणा दधिपु स्त्रिसें क्ताते तरेष भार्ये य । पञ्चषडो गो य सहा अद्वयिहो लो गमि (ग) निपत्सपो ॥१॥’ भाष्यार्थानुगुणित्वविस्तारपर-
णावधसेयः, साम्प्रतं क्षेत्रज्ञोक्तमधिकृत्याह-‘अधियेयं’ प्रियकारम् ‘अधोक्षोभेदादि’ इति प्राकृत्यन्त्याऽप्योक्तोक्तादिभेदम्
आदिस्तद्वर्गादियर्थपूर्वज्ञोक्तपरस्मिह इति नापार्थः ॥ ५३ ॥ किं च-तस्मिन्नेव क्षेत्रज्ञोक्ते इदं एव च अधिपु-तयेदिति
प्रतिपादयन्त्याह—

[illegible]

क्याह्मा—'विविधलक्ष्मीपसागरनिरयधिसानभवनादिसंस्थानं' च व सिद्धयः ससु पर्माद्या ईषत्माभारापसाना भट्टाः
 नूतनया परिदृष्टान्ते, वक्षयानि-पनोदधिपनयावतनुवातारमकानि पर्मादिसस्रुधियीपरिधेयीषये कपिद्याविः, द्रोषा-अन्मू
 दीपावका स्वयन्मूरमणदीपान्ता वक्ष्यतेयाः, सागरा-उषणसागरादयः स्वयन्मूरमणसागरपर्यन्ता असह्येया पूय, निरया-
 सीमन्तकाया भ्रमविधानावसानाः सह्येयाः, एत उक्तम्-दीप्तां य पक्षयीसा पनरस दक्षेय सयसदस्वादः । विधेयं पञ्चुणं
 पंच य नरगा अहाकमसो ॥ १ ॥' विमानानि-अयोसिक्कादिसम्पन्धीन्यनुसरयधिसानान्तान्यसह्येयानि, ययोविष्कपि
 नानानामसंस्थेयसात्, भवनानि-अधनयास्यालपक्षयणानि अमुरादिवयनिकायसंघनधीनि असंस्थेयानि, वक्क

१ धामकावदयोः मध्ये क्षेत्रं च कावेरौ तथैव गच्छेत् । सर्वदायोगः । अथाऽपि यो कोणे शिरोक्ताः ॥ १ ॥ २ विषाद एवादिपक्षिणं पश्यन् रक्तं जगज्जल-
लाशि । दीप्ति युक्तं लब्धोदं पात्रं च दास्यन् ध्यायन्नाह् ॥ १ ॥

“सर्वेयं य कोटीभो इयति धायसरिं सयसहस्रा । एषो भवणसमाप्तो भवणपर्यर्णं विद्यालोब्धा ॥१॥” आदिशब्दादसङ्गे
 यद्यन्तरनगरपरिमहः, चक्रे च—“इदोषरिञ्जोषणसपरिहृयरवणाप ओषणसहस्रे । पञ्चमे षडरिषाणं भोमा नयरा असंखेया
 ॥ १ ॥” सप्तमं क्षितयश्च षष्ठ्यानि चेत्यादिद्वन्द्वः, एतेषां सत्सन्तम्—भाकारविषेयलक्षणं विचिन्तयेदिति, तथा ‘ज्योमा-
 दिप्रतिष्ठानम्’ इत्यत्र प्रतिष्ठितिः प्रतिष्ठानं, भावे स्फुटं, ज्योम—भाक्काशम्, आदिशब्दाद्व्याख्यादियरिमहः, ज्योमादौ प्रति
 स्थानमस्येति ज्योमादिप्रतिष्ठानं, लोकास्थितिविधानमिति योगः, विधिः—विधानं प्रकार इत्यर्थः, लोकास्य स्थितिः—२, स्थितिः
 व्यपस्था मर्यादा इत्यनर्थोभूतः, सद्धिधानं, किन्भूतं?—‘नियतं’ नित्यं शाश्वतं, किंवा पूर्ववदिति गायार्थः ॥ ५४ ॥ किं च—

इदमोपलब्धममकामादिहोक्तायतं सतीताभो । लीढमस्वीकृतिं योयं च सयस्य कम्मस्य ॥ ५५ ॥

व्याख्या—उपशुभ्यतेऽनेनेत्युपयोगः—साकारानाकारादिः, चक्रे च—‘स द्विविधोऽष्टचतुर्भेदः’ (तत्त्वार्थे अ० २ सू० ९)
 स एव लक्षणं यस्य स उपयोगलक्षणत्वं, जीवमिति वक्ष्यति, तथा ‘अनाद्यनिघनम्’ अनाद्यपर्यवसितं, भवपवर्गप्रवाहा
 देधया नित्यमित्यर्थः, तथा ‘अर्थान्तरं’ पृथग्भूतं, कुतः?—शरीरात्, आतावेकवचनं, शरीरेभ्यः—औदारिकादिभ्य इति,
 किमित्यत आह—जीयति जीविष्यति जीवितवान् वा जीव इति च, किन्भूतमित्यत आह—‘अकपिणम्’ अमूर्तमित्यर्थः,
 तथा ‘कृतिरि’ निर्दोषः, कर्मण इति गमयते, तथा ‘लोकारम्’ उपभोकारं, कस्य?—स्वकर्मणः—आरमीयस्य कर्मणः, ज्ञाना-
 परणीयादरिति गायार्थः ॥ ५५ ॥

१ सर्वेयं च कोट्यो भवति हास्यमितिः काठसंहितादि । पूर भवणसमाप्तो भवणपर्यन्तं (इति) विद्यालोभाय ॥१॥ भवणानुपरि योद्धवसत्तद्विदे रवापा
 योद्धवसत्तदे । प्रथमे व्यभक्त्याप्यं भीलादि यथागावद्वदेत्येयमि ॥ १ ॥

उपलब्ध च साक्षात्कारविषयं कल्पद्रुमकर्म कर्तव्यतायाः । तदनुसन्धानात्प्रत्यक्षं भौतिकत्वं अङ्गीक्रियते च ५६ पृष्ठे ।

व्याख्या—‘तस्य च’ स्त्रीपस्य ‘स्य’ कर्मअनिवम्’ आत्मीयकर्मनिर्वातिष्ठ, क १—ससारसागरमिति परमपतिं सं, किम्भूतमित्यत आह—‘अभासिषलं’ स्वप्न—प्रतीतम्, भासिषब्दाज्जराभरणपरिमहः, एतान्मेधातिषट्संज्ञाज्जलमिव जलं यस्मिन् स तथाविधस्त, तथा ‘कथायपातालं’ कथाया—पूर्वोक्तास्त एवागाधमयजननसाभ्येन पातालमिव पातालं यस्मिन् स तथाविधस्त, तथा ‘असनशतशायद्वन्दं’ असनानि—शुःस्थानि पृष्ठादीनि वा तच्छतान्येव पीडाहेतुत्वाद् श्वापदानि तान्मस्य विद्यन्त इति तद्वन्दं ‘मणं’ हि देवीशब्दो मत्स्यपीया, तर्कश्च “मनुष्यरथमि मुणिज्जह आलं इह मणं च मनुष्यं च” इति, तथा ‘मोहावर्तं’ मोह—मोहनीयं कर्म तदेव तत्र विशिष्टअभिजनकत्वादावर्तो यस्मिन् स तथाविधस्त, तथा ‘महाभीमम्’ अतिभया-
नकमिति गार्थार्थः ॥ ५६ ॥ किं च—

॥ अथ भक्त्या कृतं भिन्नं भोगं विवेचयामः ।

— 'अज्ञानं' ज्ञानावरणकार्मणम्
नृणां विवर्जनात्

श्री गणेशाय नमः

तस्य च सकर्मकविर्हं कस्माद्वर्तते कस्याप्यपावाते । वदन्त्यस्यसाधयमर्हं मोहावर्तं महाभीम ॥ ५६ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ शीघ्रस्य ‘स्वकर्मजनितम्’ आत्मीयकर्मनिर्योतितं, क ?-संसारसागरमिति पश्यति तं, किम्भूतमित्यत आह-‘कस्मादिजलं’ अन्म-प्रतीतम्, आविशब्दाज्ज्वरामरणपरिग्रहः, एतान्येयातिघट्टस्याजलमिव जलं यस्मिन् स तथापि घट्टं, तथा ‘कयापयातालं’ कयायाः-पूर्वोक्तास्त एवागाधभवजननसाम्येन पातालमिव पातालं यस्मिन् स तथापि पलं, तथा ‘व्यसनस्तथापदवन्तं’ व्यसनानि-शुक्लानि घृतादीनि वा तच्छतान्येय वीडाहेतुत्वात् श्यापदानि सान्यस्य निघन्त इति तद्वन्तं ‘मर्णं’ ति देशीशब्दो मत्वर्थायाः, तर्कं च “मनुयत्यमि मुणिज्जह आलं इह मर्णं च मणुयं चे’ ति, तथा ‘मोहावर्तं’ मोहाः-मोहनीयं कर्म तदेव तत्र विचित्रैश्चमिजनकस्यादावर्तो यस्मिन् स तथापि घट्टं, तथा ‘महाभीमम्’ अतिभयानकमिति गायार्थः ॥ ५६ ॥ किं च—

अन्त्यान्त्यास्पृशिसंयोगविभोगवीदृष्टतन्त्रं । संसारसागमणोरवाप्तमुदं विविधेज्जा ॥ ५७ ॥

व्याख्या—‘अज्ञानं’ ज्ञानावरणकर्मोदयजनित आत्मपरिणामः स एव तत्प्रेरकस्यान्माकृतः-यायुस्तेनेरित-प्रेरितः, कः ?-संयोगवियोगवीचिसन्तानो यस्मिन् स तथापि घट्टं, तत्र संयोगः-केनचित् सह सम्बन्धः वियोगः-तेनैव विप्रयोगः एतावदेव सन्ततप्रवृत्तत्वात् वीचयः-कर्मयस्तत्प्रवाहः-सन्तान इति भावना, संसरणं संसारः (स) सागर इव संसारसागरत्वं, किम्भूतम् ? ‘अनोरपारम्’ अनाद्यपर्यवसितम् ‘अशुभम्’ असोभनं विचिन्तयेत्, तस्य गुणरहितत्वं जीबलेति गायार्थः ॥ ५७ ॥

तस्य च संतरणसद्वै सन्तारणसद्वै सन्तारणसद्वै । नान्यथाप्युक्तमप्यारं । नान्यथाप्युक्तमप्यारं ॥ ५८ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ संसारसागरस्य ‘संतरणसद्वै’ सन्तरणसमर्थं, पोषमिति वक्ष्यति, किंविशिष्टं !—सम्यग्दर्शनमेव द्रोभनं पथन यस्य स तथाविपक्षम्, ‘अनपथम्’ अपार्यं, शानं—प्रतीतं सन्मयः—तदात्मकः कर्णधारः—निर्यामकविशेषो यस्य यस्मिन् वा स तथाविपक्षं, चारित्र्यं—प्रतीतं तदात्मकं ‘महापोषम्’ इति महाबोधित्यर्थं, क्रिया पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ५८ ॥

तं परवर्तयति च तं परवर्तयति च तं परवर्तयति । तं परवर्तयति च तं परवर्तयति ॥ ५९ ॥

व्याख्या—इहाऽऽश्रयनिरोधः संवरस्तेन कृतं निश्चिद्रं—स्थगितरन्ध्रमित्यर्थः, अनयनादिलक्षणं तपः तदेवेष्टपुरं प्रति मेरकत्वात् पवन इव तपःपवनस्तेनाऽऽविब्रस्य—मेरितस्य जवनतरः—शीघ्रतरो वेगः—रयो यस्य स तथाविषसं, तथा विरागस्य मायो वैराग्य, तदेवेष्टपुरप्रापकस्वान्मार्गं इव वैराग्यमार्गस्त्वस्मिन् पतितः—गतसं, तथा विस्त्रोतसिका—अपञ्चा नानि पता पयेष्टपुरप्राप्तिविघ्नहेतुत्याद्रीचय इव विस्त्रोतसिकावीचया तामिनिशोभ्यः—निष्प्रकम्पस्त्वमिति गाथार्थः ॥ ५९ ॥ एवम्भूतं पोतं किं !—

जातोदु मुष्टिपत्तिका महत्त्वसीकांकारकपट्टिपुत्रं । नह तं विहायपुरं सिन्धुमदिलेख पावति ॥ ६० ॥

व्याख्या—‘आरोदु’ इत्यात्म्य, के !—‘मुनियणिजः’ मन्यन्ते जगतस्त्रिकालावस्यामिति मुनयः त पवातिनिपुणमाय-व्ययपूर्वकं प्रवृत्तेर्यणिज इव मुनियणिजः, पोत एव विश्लेष्यते—महार्थाणि शीलाङ्गानि—युधिषीकायसंरम्भपरित्यागादीनि यस्यमाणलक्षणानि तान्येयैकान्तिकात्यन्तिकसुखहेतुत्वाद्वाच्यानि २ तैः परिपूर्णः—भुतस्य, येन प्रकारेण यथा ‘तत’ प्रक्रान्ते

तस्य च कर्मजनमित्यर्थं जन्मादयत्नं कृतायपापात् । वसन्तसप्तम्यादयमर्थं मोहावच्छेदं महाभीतिं ॥ ५६ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ जीवस्य ‘स्वकर्मजनितम्’ आत्मीयकर्मनिर्वर्तितं, कं ?—संसारसागरमिति यस्यति ठ, किम्भूतमित्यत आह—‘जन्मादिज्ज्ञं’ जन्म—प्रतीतम्, आदिशब्दाज्ज्ञारमरणपरिग्रहः, एताभ्येयासिषदुल्याज्ज्ञलमिव अल यस्मिन् स तथायि-
पक्षः, तथा ‘कृपायपातालं’ कृपायाः—पूर्योष्कास्त एवागाधमपजननसाम्येन पातालमिव पातालं यस्मिन् स तथायिपक्षः, तथा ‘व्यसनञ्चतन्वापदवन्तं’ व्यसनानि—दुःखानि पृतादीनि वा तृष्ठतान्येप पीडाहेतुत्वात् श्वापदानि तान्यस्य विपन्त इति तद्वन्तं ‘मप्ये’ति देशीशब्दो मत्स्यार्थीयः, तर्कं च “मनुयर्थमि मुनिज्ज्ञह आलं इत्तं मर्णं च मणुयं चे”ति, तथा ‘मोहा वर्त’ मोहाः—मोहनीयं कर्म तदेव तत्र विचिष्टस्वमिजनकत्वादावर्तो यस्मिन् स तथायिपक्षः, तथा ‘महाभीमम्’ अतिमयानकमिति गाथार्यः ॥ ५६ ॥ किं च—

जन्माज्ज्ञास्परिवर्तनेनोपनिजोगपीदृशं । संसारसागरजोत्पादमसुहं विदितेजा ॥ ५७ ॥

व्याख्या—‘अज्ञानं’ ज्ञानावरणकर्मोदयजनित आत्मपरिणामः स एव तत्प्रेरकस्यान्माकृतः—यायुक्षेनेरित—प्रेरितः, का ?—संयोगविवोगपीचिसन्तानो यस्मिन् स तथाविधस्तं, तत्र संयोग—केनचित् सह सम्बन्धः विवोग—हेनेन विप्र-
योगः एतायेव सम्मतप्रवृत्तत्वात् पीचयः—कर्मयस्तप्रयाहः—सम्मान इति भायना, संसरणं संसारः (स) सागर इव संसारसा-
गरस्तं, किम्भूतम् ! ‘अनोरपारम्’ अनाद्यपर्यवसितम् ‘अशुभम्’ अशोभनं विचिन्तयेत्, तस्य दुणरहितस्य जीवस्तेति
गाथार्यः ॥ ५७ ॥

भ्यास्या—‘तस्य च’ संसारसागरस्य ‘संतरणसद्वै’ सन्तरणसमर्थं, पोतमिति वक्ष्यति, किंचित्शिष्टं !—सम्यग्दर्शनमेव शोभनं पन्थनं यस्य स तथाविषस्तम्, ‘अनपम्’ अपारं, शानं—प्रतीतं तन्मयः—तदात्मकः कर्णधारः—निर्यामिकविशेषो यस्य यस्मिन् वा स तथाविषस्तं, चारित्रं—प्रतीतं तदात्मकं ‘महापोतम्’ इति महाबोधित्यं, क्रिया पूर्ववदिति गायार्थः ॥ ५८ ॥

संतरणविशिष्टं तववद्व्याहृज्यस्तरिणं । वेत्तगमगपद्विदं विज्ञोषिचापीद्विज्ञोषं ॥ ५९ ॥

भ्यास्या—इहाऽऽश्रवनिरोधः संवरस्तेन कृतं निश्छिद्रं—स्थगितरन्ध्रमित्यर्थः, अनधनादिलक्षणं तपः तदेवेष्टपुरं प्रति प्रेरकत्वात् एवम् इय तपःपवनस्तेनाऽऽविज्ञस्य—प्रेरितस्य ज्वनतरः—शीघ्रतरो वेगः—रयो यस्य स तथाविषस्तं, तथा विरागस्य भावो वैराग्यं, तदेवेष्टपुरप्रापकत्वाभ्यां इव वैराग्यमार्गस्तस्मिन् पतितः—गतस्तं, तथा विज्ञोतसिका—अपह्या नानि एता एवेष्टपुरमासि यिन्नहेतुत्याह्वीचय इव विज्ञोतसिकावीचयः ताभिर्निबोध्यः—निष्पकम्यस्तमिति गायार्थः ॥ ५९ ॥ एवम्भूतं पोतं किं !—

भारोदुं मुञ्चिबन्धिका मारुज्यसीकंगणपत्रिपुणं । बह वं विज्ञाष्टपुरं सिग्गमविग्गेष पार्वति ॥ ६० ॥

भ्यास्या—‘आरोदु’ इत्यारुह्य, के !—‘मुनिवणिजः’ मन्यन्ते जगतस्त्रिकाशवस्यामिति मुनयः त एवातिनिपुणमाय-
प्ययपूर्वकं प्रवृत्तेर्धणिज इय मुनिवणिजः, पोत एव विशेष्यते—महाघाणि शीलाङ्गानि—शृण्वीकायसंरम्भपरित्यागादीनि यस्यमाणलक्षणानि तान्येवैकान्तिकात्यन्तिकमुल्लेखेतुत्वाप्रदानि २ तैः परिपूर्णः—भूतस्तं, येन प्रकारेण यथा ‘तत’ प्रक्रान्तं

ध्यास्या—प्रमादा-मद्यादयः, यथोक्तम्—‘मज्जं’ विसयकसाया निहा विकहा य पंचमी भगिया’ सर्वप्रमादै रहिताः सर्वप्रमादरहिताः, अप्रमादयन्त इत्यर्थः, ‘मुनयः’ साधवः ‘क्षीणोपशान्तमोहाद्य’ इति क्षीणमोहा-क्षयकनिर्मम्याः उपशान्तमोहा-उपशामकनिर्मम्याः, चशब्दादन्ये याऽप्रमादिनः, ‘ध्यातारः’ चिन्तकाः, धर्मध्यानस्येति सम्बन्धः, ध्यातार इत्यर्थः—‘ज्ञानधना’ ज्ञानविद्या, विपश्चित इत्यर्थः, ‘निर्दिष्टाः’ प्रसिपादितास्तीर्थकरगणधरैरिति गायार्थः ॥ ६३ ॥ नृका धर्मध्यानस्य ध्यातारः, साम्प्रतं शुक्लध्यानस्याध्यायमेव द्वयस्याविशेषेण एत एव यतो ध्यातार इत्यतो मा भूत्सुनरभिधेया भयिष्यन्तीति साधयार्थं चरममेव द्वयस्य प्रसङ्गत एव तानेवामिषित्सुराह—

एदृषिच पुद्गलं पुद्गलं पुद्गलं सजोगजोगा शुक्लं वराण केवळिन्तो ॥ ६४ ॥

ध्यास्या—‘एत एव’ येऽनन्तरमेव धर्मध्यानध्यातार वृक्काः ‘पूर्वयोः’ इत्याद्ययोर्द्वयोः शुक्लध्यानभेदयोः पृथक्त्ववितर्कसंविचारमेकरयितर्कमविचारमित्यनयोः ध्यातार इति गम्यते, अयं पुनर्यिशेषः—‘पूर्वधराः’ चतुर्दशपूर्वविदस्त्वपुपयुक्ताः, इदं च पूर्वधरविशेषणमप्रमादयतामेव येषितव्यं, न निर्मग्यानां, मापतुपमरुदेध्यादीनामपूर्वधराणामपि तदुपपत्तेः, ‘सुप्रशस्तसंहनना’ इत्याद्यसंहननयुक्ताः, इदं पुनरोपेत एव विशेषणमिति, तथा ‘द्वयोः’ शुक्लयोः परयोः—उत्तरकालभाषितोः प्रधानयोर्थां सूक्ष्मक्रियानिवृत्तिव्युत्पत्तक्रियाऽप्रतिपातिसंश्लेषणयोर्यथासङ्गं सयोगायोगकेवलिनो ध्यातार इति योगः,

'पूर्वं च गम्भप-सुख्यशृङ्गाणामुपगुं बोलीणस्तु ततियमप्युत्तस पयाप शार्णतरियाप सदृमाणस्तु केयउणाणमुप्यज्जइ, केयवी य सुखलेसोअशृङ्गाणी य जाव सुदुमकिरियमनियद्धि'ति गायार्थः ॥ ६४ ॥ उक्तमानुषद्विकम्, इदानीमनसरप्राप्तमनुमेसा द्वारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

आग्नेवरमेधमि धुली विचममिवाइयावनापरमो । रोह सुमाविचचितो वम्मच्छालेव जे सुइ ॥ ६५ ॥

व्याख्या—इह ध्यानं धर्मध्यानमभिशृङ्गते, तदुपरमेऽपि-तद्विगमेऽपि 'मुनिः साधुः' सर्वकालमनित्यादिवि
त्तनापरमो भवति, आविशब्दादशरणैकत्वसधारपरिग्रहः, एताद्य द्वावदानुमेसा भाषयितव्याः, "इष्टजनसम्प्रयोगान्नि-
विषयसुखसम्पदः" (प्रथमरतौ १५१-१६३) इत्यादिना प्रत्येन, फल चासां सचिषादिप्यनभिष्वङ्गमयनिर्वेदायिति
भावनीयम्, अथ किंविशिष्टोऽनित्याविचिन्तनापरमो भवतीत्यत आह-'सुमायितविषा' सुमायितान्त-करणा, केन १-धर्म-
ध्यानेन' प्राप्रिकपितशब्दार्थेन 'या' कञ्चित् 'पूर्वम्' आदाविति गायार्थः ॥ ६५ ॥ गत्वमनुमेसाद्वारम्, अपुना छेरपा-
द्वारप्रतिपादनायाह—

रोहि क्रमविसुद्धावो छेसावो वीवरवसुद्धावो । वम्मगङ्गानोवणवस्तु विद्धमैराइवेवानो ॥ ६६ ॥

व्याख्या—इह 'भवन्ति' संज्ञायन्ते 'क्रमविसुद्धाः' परिपाटिविसुद्धाः, काः १-छेस्याः, ताद्य पीतपद्मसुद्धाः, एतदुक्तं

१ पूर्व च गम्भपे-सुख्यशृङ्गाणामुपगुं बोलीणस्तु ततियमप्युत्तस पयाप शार्णतरियाप सदृमाणस्तु केयउणाणमुप्यज्जइ, केयवी य सुखलेसोअशृङ्गाणी य जाव सुदुमकिरियमनियद्धि'ति गायार्थः ॥ ६४ ॥ उक्तमानुषद्विकम्, इदानीमनसरप्राप्तमनुमेसा द्वारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

आग्नेवरमेधमि धुली विचममिवाइयावनापरमो । रोह सुमाविचचितो वम्मच्छालेव जे सुइ ॥ ६५ ॥

भयति-पीतलेश्यायाः पद्मलेस्या यिद्युता तस्या अपि शुक्ललेश्येति क्रमः, कस्यैता भवन्त्यत आह-‘धर्मध्यानोपगतस्य’
 धर्मध्यानयुक्तस्येत्यर्थः, किंयिदिष्टाद्येसा भवन्त्यत आह-‘तीव्रमग्नादिभेदा’ इति तत्र तीव्रभेदाः पीतादिस्वरूपेष्वन्यथाः,
 मन्दभेदास्त्वाद्याः, आदिसद्ब्रह्मधर्मपक्षपरिग्रहः, अथयौघत एव परिणामविशेषा तीव्रमन्दभेदा इति गायार्थः ॥ ६६ ॥
 उक्तं सेश्याद्वारम्, इदानीं लिङ्गद्वार विवृण्वन्नाह—

भागवतकथपुस्तकाभिसङ्गहो य विजल्पवीवाह । भाषाये सहरत्नं धम्मकावस्तं तं किमे ॥ ६७ ॥

व्याख्या—इहागमोपदेशाज्ञानिसर्गतो यद् ‘जिनप्रणीतानां तीर्थकरप्रकृषितानां ब्रह्मादिपदार्थानां ‘अज्ञानम्’ अवि-
 तथा एत इत्यादिलक्षणं धर्मध्यानस्य तल्लिङ्गं, तत्त्वब्रह्मानेन लिङ्गते धर्मध्यायीति, इह चागम-सूत्रमेव तदनुसारेण
 कथनम्-उपदेशाः आज्ञा स्वर्यः निसर्ग-स्वभाव इति गायार्थः ॥ ६७ ॥ किं च—

विमसाहृगुनकिञ्चनपञ्चलगादिनवद्वानसंपन्नो । शुक्लवीकसंक्रमणो धम्मज्झायी युजेवहो ॥ ६८ ॥

व्याख्या—‘जिनसाधुगुणोत्कीर्तनप्रशंसाविनयदानसम्पन्ना’ इह जिनसाधवः-प्रतीताः, तद्गुणाश्च निरतिचारसन्त्यगवर्ष-
 नादयस्तेषामुत्कीर्तन-सामान्येन संशब्दनमुच्यते, प्रशंसा त्वहोभाष्यतया भक्तिपूर्विका स्तुतिः, विनयः-अभ्युत्थानादि,
 दानम्-अथनादिप्रदानम्, एतत्सम्पन्नाः-एतत्समन्वितः, तथा शुतशीलसंयमरतः, तत्र शुतं-सामायिकादिविन्दुसारान्तं
 शीलं-व्रतादिसमाधानलक्षण संयमस्तु प्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणः, यथोक्तं-‘पञ्चाश्रवा’ दित्यादि, एतेषु भावतो रतः,
 किं !-धर्मध्यानीति ज्ञातव्य इति गायार्थः ॥ ६८ ॥ गतं लिङ्गद्वारम्, अपुना फलद्वारावसरः, तच्च लाघवार्थं शुक्लध्यान-

‘ध्वं ॥ गम्भप-सुहृन्महाणाश्चुगं घोलीणस्तस्य सति यमप्यस्य स पयाप शार्णतरियाप यदृमाणस्तस्य केवठाणाणमुप्यञ्चइ, केवठी य सुहृत्तेसोऽञ्जसाणी य आद्य सुपुमकिरियमनियष्टि’स्ति गाथार्थः ॥ १४ ॥ उरुमानुपद्रिकम्, इदानीमनसरप्राप्तमनुमेधा द्वारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

स्त्राणोदरमेधसि सुधी निबन्धमिच्छाद्वापकापरतो । दोह सुमादियचितो यस्मिन्मण्येन नो दुहि ॥ १५ ॥

व्याख्या—इह स्मानं धर्मच्यानमभियुष्टाते, तदुपरमेऽपि-उद्विगमेऽपि ‘मुनिः’ साधुः ‘नित्यं’ सर्वकालमनित्यादिविचिन्तनापरमो भवति, आदिशब्दादशरणैकत्वसंस्कारपरिग्रहः, एताञ्च द्वादशानुमेधा भाषयितव्याः, “इष्टजनसम्प्रयोगदि विषयसुलसम्बदः” (प्रथमरतौ १५१-१९१) इत्यादिना ग्रन्थेन, फलं वासां सचिच्छादिप्यनभिव्यक्तमयनिर्वेदायिति भाषनीयम्, अथ किंविस्मिहोऽनित्यादिविस्तनापरमो भवतीत्यत आह-‘सुमादित्विच्छा’ सुमावितान्ताः करणाः, केन ?-‘धर्म-ज्यानेन’ प्राप्तिरुपि शब्दार्थेन ‘या’ कश्चित् ‘पूर्वम्’ आद्याविति गायार्थः ॥ १५ ॥ गतमनुमेधाद्वारम्, अपुना तेरया-द्वारमतिपादनायाह—

दोहि इममिमुदाधो देसाधो वीरपद्मसुक्ततो । यस्मिन्मण्योषावप्य विद्वमंदायेवातो ॥ १६ ॥

व्याख्या—इह ‘मथन्ति’ संजायन्ते ‘क्रमविशुद्धाः’ परिपाटिषिशुद्धाः, काः ?-तेरयाः, ताञ्च पीतपद्मशुद्धाः, एतदुक्तं

१ ध्वं य पश्यते-शुद्धाणां विद्वान् व्यतिष्ठातुञ्च सुवीरमममममम सुतको ज्यानामठरिकायां वर्यमानस्य केवठाणाणमुप्यञ्चते केवठी य सुहृत्तेसोऽञ्जसाणी य आद्य सुपुमकिरियमनियष्टि.

भयति-भीतलेशयायाः पद्मलेश्या विशुद्धा तस्या अपि शुद्धलेश्येति क्रमः, कस्यैता भयन्त्यत आह-‘धर्मध्यानोपगतस्य’ धर्मध्यानगुणस्येत्यर्थः, किंचिदिष्टाद्यैता भयन्त्यत आह-‘सीमन्मन्दादिभेदा’ इति तत्र सीमन्भेदाः पीतादिस्वरूपेष्वन्यथाः, मन्दभेदास्तथा, आदिशब्दाम्भयमपक्षपरिग्रहः, अथौघत एव परिणामविशेषा सीमन्मन्भेदा इति गायार्थः ॥ ६६ ॥ तर्कं लेश्याद्वारम्, इदानीं लिङ्गद्वारे विवृण्वन्नाह—

भागमवबद्धपुलाकाविसमाप्तो न विवृण्वन्नीचार्त्त । भावार्त्तं सारहर्त्तं धम्मकाशस्त तं किं ॥ ६७ ॥

व्याख्या—इहागमोपदेशाद्धानिसर्गतो यवू ‘जिनप्रणीतानां’ सीर्यकरप्ररूपितानां ब्रव्यादिपदार्थानां ‘अज्ञानम्’ अविद्या एत इत्यादिलक्षणं धर्मध्यानस्य तर्हिर्त्तं, तस्वध्वजानेन लिङ्गते धर्मध्यायीति, इह चागमः—सूत्रमेव तदनुसारेण कथनम्—उपदेशः आज्ञा त्वर्थः निसर्गः—स्वभाव इति गायार्थः ॥ ६७ ॥ किं च—

जिनसहृगुनक्रिच्छनपसेसनाधियवद्वानलेश्यो । सुबसीकसंभारलो धम्मकाशो मुनेष्वो ॥ ६८ ॥

व्याख्या—‘जिनसाधुगुणोत्कीर्तनप्रदंसाधिनयदानसम्पन्ना’ इह जिनसाधवा—प्रतीताः, तद्गुणाश्च निरतिचारसम्पदश्च नादयस्तेषामुत्कीर्तनं—सामान्येन संशब्दनमुच्यते, प्रशंसा त्वहोभाष्यतया भक्तिपूर्विका स्तुतिः, विनयः—अभ्युत्थानादि, दानम्—अशनादिप्रदानम्, एतत्सम्पन्नः—एतत्समन्वितः, तथा मुतशीलसंयमरतः, तत्र श्रुतं—सामायिकादिविबुधसारांस्तं शील—व्रतादिसमाधानलक्षणं समयमस्तु प्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणः, यथोक्तं—‘पञ्चाश्रवा’ दित्यादि, एतेषु भायसो रतः, किं !—धर्मध्यानीति ज्ञातव्य इति गायार्थः ॥ ६८ ॥ गतं लिङ्गद्वारम्, अधुना फलद्वारावसरः, तच्च छाषवार्थं शुक्लध्यान-

'ध्वं च गम्प'—सुखमनायादनुगे बोधीणस्तस सतियमप्यसत्स एयाय शार्णतरियाप यट्माणस्तस केपटणाणमुपपज्ज, केवली य सुखेसोअग्घाणी य आय सुइमकिरियमनियद्धि'स्ति गाथार्थः ॥ ६४ ॥ उक्कमानुपट्ठिकम्, इदानीमवसरमासमनुपेसा-
द्वारं व्याचिस्स्यासुरिदमाह—

अन्तेवरयेध्वि सुली विवमभिजादृणावपापत्तो । होइ सुमादिचिन्तो वम्मखणेच जो इदि ॥ ६५ ॥
व्याख्या—इह ध्यानं धर्मध्यानमभियुद्यते, तनुपरमेडपि—तद्विगमेडपि 'मुनि' साधु 'नित्य' सर्वकामनित्यादिभि
स्त्वनापरमो भवति, आदिशब्दादशरणैकस्वसंसारपरिग्रहः, एतावद् द्वादशानुमेधा भाययितव्या, "इष्टजनसंग्रयोगदि
विपयसुखसम्पदाः" (प्रथमरतौ १५१-१६३) इत्यादिना ग्रन्थेन, फलं चासां सचिक्कादिव्यनभिष्यद्गमयनिर्वेदायिति
मावनीयम्, अथ किंविस्मिदोऽनित्यादिविचिन्तनापरमो भवतीत्यत आह—'सुमायितचिक्का' सुमायितान्त'करण, केन ?—'धर्म-
ध्यानेन' प्राद्विकपित्ताध्यायेन 'या' कश्चित् 'पूर्वम्' आदिविति गाथार्थः ॥ ६५ ॥ गतमनुमेधाद्वारम्, अपुना छेइपा-
दाप्रतिपादनायाह—

होसि अम्मिदुदागो केसागो वीवत्तवुद्धागो । वम्मगङ्गानोपगवत्त विवत्तवपेसागो ॥ ६६ ॥
व्याख्या—इह 'भवन्ति' संजायन्ते 'क्रमविशुद्धा' परिपाटिविशुद्धा, का ?—छेइया, तावद् पीठपद्मशुद्धा, एतत्तुलं

१ इह च गम्पे—सुखमनायादनुगे बोधीणस्तस सतियमप्यसत्स एयाय शार्णतरियाप यट्माणस्तस केपटणाणमुपपज्ज, केवली य सुखेसोअग्घाणी य आय सुइमकिरियमनियद्धि'स्ति गाथार्थः ॥ ६४ ॥ उक्कमानुपट्ठिकम्, इदानीमवसरमासमनुपेसा-
द्वारं व्याचिस्स्यासुरिदमाह—

परमाणौ, निघायेति शेषः, कः ?—‘छन्नस्य’ प्राप्तिरूपितशब्दार्थः, ‘ध्यायति’ चिन्तयति ‘सुनिष्पकम्’ अतीव निश्चल इत्यर्थः, ‘व्यानं’ शृङ्खलं, ततोऽपि प्रयत्नविशेषात्मनोऽपनीय ‘अमनाः’ अविद्यमानान्तःकरणः ‘जिनो भवति’ मर्हन् भवति, परमयोर्द्वयोर्ध्यायेति धाक्यन्तेषः, तत्राध्यायस्यान्तर्भुवर्तेन शैलेशीमप्राप्तः, तस्यां च द्वितीयस्येति गायार्थः ॥ ७० ॥ आह—कथं पुनश्छन्नस्यस्त्रिभुवनविषयं मनः संधिप्याणौ धारयति ? केवली या ततोऽप्यपनयतीति !, अत्रोच्यते—

अहं सप्तरीगतं मतेष्वं नितं निर्दम्यं हंके । ततो पुनोऽब्जविज्जह पद्मवत्तरमत्रोत्तरेण ॥ ७१ ॥

व्याख्या—‘यथे’ लुदाहरणोपन्यासार्थः, ‘सर्वशरीरगत’ सर्वदेहव्यापकं ‘मन्त्रेण’ विशिष्टयर्णानुपूर्वीलक्षणेन ‘विपं’ मारणात्मकं द्रव्यं ‘निरुच्यते’ निश्चयेन ध्रियते, कः ?—‘हृद्दे’ भक्षणदेशे, ‘ततः’ ढङ्गासुनरपनीयते, केनेत्यत आह—‘प्रधान-तरमन्त्रयोगेन’ श्रेष्ठतरमन्त्रयोगेनेत्यर्थः, मन्त्रयोगान्यामिति च पाठान्तरं या, अत्र पुनर्योगशब्देनागदः परिगृह्यते इति गायार्थः ॥ ७१ ॥ एष दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

एहं सिद्धुवनतमुत्तिष्ठं मन्त्रेणितं शोणमतश्चकुरुतो । परमाणुं निर्वमहं ब्रह्मदेहं ततोऽब्जं विज्जहो ॥ ७२ ॥

व्याख्या—तथा ‘त्रिभुवनतनुविषयं’ त्रिभुवनशरीरात्मन्मनमित्यर्थः, मन एव भवमरणनिवन्धनत्वाद्विषयं मन्त्रयोगबलं युक्तः—जिनवचनध्यानसामर्थ्यसम्पन्नः परमाणौ निरुणद्धि, तथाऽचिन्त्यप्रयत्नाच्चापनयति ‘ततोऽपि’ तस्मादपि परमाणोः, कः ?—‘जिनयैषः’ जिनमिषग्वर इति गायार्थः ॥ ७२ ॥ अस्मिन्नेवार्थे दृष्टान्तान्तरमभिधातुकाम आह—

वत्सार्थैरेवममरो ब्रह्म परिहाहं कमसो हृन्मनुज । योविषणावसेसो निहाहं ततोऽब्जपीनो य ॥ ७३ ॥

फलाधिकारे वक्ष्यतीत्युक्तं धर्मध्यानम्, इदानीं शुक्लध्यानापसर इत्यस्य चान्वयः प्राप्तिरुचित एव, इदानीं च भावनादीनि फलान्त्वामि तान्मेव द्वादश द्वाराणि भवन्ति, तत्र भावनादेः कालासनविशेषेषु (धर्म) ध्यानादस्याविशेष एवेत्यत एतान्यनाह—

नह बभिमदवज्जसुपीयो विवमदप्यदत्तालो । नालंल्लार्जे अहि मुक्ककालं समाररह ॥ १९ ॥

ध्यास्या—‘अये’ त्वासनविशेषानन्तर्ये, ‘आन्तिमार्धवार्ययमुक्तयः’ कोपमानमायालोभपरित्यागरूपाः, परित्यागश्च क्रोर्धनिवर्तनमुदयनिरोधः उदीर्णस्य वा विफलीकरणमिति, पर्यं मानादिष्वपि भावनीयम्, एता एव आन्तिमार्धवार्यय मुक्तयो विशेष्यन्ते—‘किनमतप्रधाना’ इति किनमते—सीर्यकरवर्गने कर्मवयरेतुतामधिकृत्य प्रधानाः २, प्राधान्यं चासाम कपार्यं चारित्र्यं चारित्र्याच्च निवमतो मुक्तिरिति हस्ता, ततश्चेता आकम्बनानि—प्राप्तिरुचितशब्दार्थानि, यैराकम्बनैः करणभूतैः शुक्लध्यानं समारोहति, तथा च काम्यापाकम्बना एव शुक्लध्यानं समासादयन्ति, नाम्य इति गायार्थः ॥ १९ ॥ इत्यास्यातं शुक्लध्यानमधिकृत्याऽऽकम्बनद्वारं, साम्यत क्रमद्वारावसरः, क्रमद्वाराऽऽद्ययोर्धर्मध्यान एवोक्तः, इह पुनरयं विशेषः—

सिमुक्कमिदं कम्मो संधिदिग्गणे लुंदि कम्मज्जे । ताणह दुविप्पकलो कालं जत्तज्जे किन्ते होह ॥ २० ॥

ध्यास्या—त्रिमुखनम्—अधस्तिर्बगूर्ध्वलोकभेदं तद्विषया—गोचरः आकम्बनं यस्य मनस इति, घोमा, तद्विमुखन विषयं ‘क्रमसुः’ क्रमेण परिपाठ्या—प्रतिवस्तुपरित्यागलक्षणया ‘संधिप्य’ सङ्कोच्य, किं ?—‘मनः’ अस्तुत्करणं, क ?—‘अजो

* अये च वर्धयं प्र०

परमाणौ, निपायेति शेषः, कः ?-‘उपस्थः’ प्राप्तिरूपितशब्दार्थः, ‘व्यायति’ चिन्तयति ‘सुनिष्प्रकम्पः’ अतीव निश्चल इत्यर्थः, ‘स्यानं’ दृष्टं, ततोऽपि प्रयत्नविशेषात्मनोऽपनीय ‘अमनाः’ आविष्टमानान्ताकरणः ‘जिनो भवति’ भर्हन् भवति, धरमयोर्द्वयोरेक्येति वाक्यक्षेपः, तत्राप्याद्यस्यान्तमुद्धर्तेन शैलेयीमाप्तः, तस्यां च द्वितीयस्येति गाथायः ॥ ७० ॥ आह—कयं पुनश्छद्मस्यस्त्रिभुवनविषयं मनः संक्षिप्याणौ धारयति ?, केवली या ततोऽव्यपनयवीति ?, अत्रोच्यते—

॥ ७१ ॥

ब्याख्या—‘यद्ये’ तुदाहरणोपन्यासार्थः, ‘सर्वचरीरगतं’ सर्वदेहव्यापकं ‘मन्त्रेण’ विशिष्टवर्णानुपूर्वीलक्षणोऽन ‘विपे’ मारणात्मकं द्रव्यं ‘निरुध्यते’ निश्चयेन प्रियते, क १-‘हृष्टे’ भक्षणदेशे, ‘ततः’ हृष्टासुनरपनीयते, केनेत्यत आह—‘प्रधान-तदमन्त्रयोगेन’ श्रेष्ठतरमन्त्रयोगेनेत्यर्थः, मन्त्रयोगाभ्यामिति च पाठान्तरं वा, अत्र पुनर्योगशब्देनागदः परिगृह्यते इति गार्थार्थः ॥ ७१ ॥ एष हृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

तत्र सिद्धमनुसिद्धय मन्त्रोक्तिः योगमन्त्रकण्ठो । परमायुषि निर्दम्य भवनेन विप्रेक्ष्यो ॥ ७१ ॥

इयास्या—तथा 'त्रिमुधनतनुविपयं' त्रिमुधनशरीरालम्बनमित्यर्थः, मन एव भधमरणनिबन्धनत्वाद्विषं मन्त्रयोगबल
युक्तः—विनयचनध्यानसामर्थ्यसम्पन्नः परमाणौ निरुणद्धि, तथाऽचिन्यप्रयत्नाद्यापनयति 'ततोऽपि' तस्मादपि परमाणोः
का ?—'विनयैषः' विनभिपग्वर इति गायार्थः ॥ ७२ ॥ असिसेवार्थे हटास्सान्तरमभिधातुकाम आह—

बसुसिर्देवलयमरो नव परिहाद कमसो हुपासुव । नोविषवावसेसो निवाह वनोअवधीनो न व ०३ ॥

फलाधिकारे प्राप्त्यतीत्युक्तं धर्मज्ज्ञानम्, इदानीं शुक्लध्यानावसर इत्यस्य चाग्निरुपसि पय, इहापि च भावनादीनि फलान्तामि ताभ्येव द्वादश द्वाराणि भवन्ति, तत्र भावनावेशकालासनविशेषेषु (धर्म)ध्यानादस्याविशेष एवेत्यत एतान्यनाना-
इत्याऽऽत्मन्वनान्यमिधिसुराह—

नह चक्षिमाहवचमुदीनो विचयवचपराहणो । नार्कवर्णो जेहि सुकल्लं समारह ॥ १९ ॥

व्याख्या—‘अये’ त्यासनविशेषानन्तर्ये, ‘छान्तिमार्ग्यार्जवमुक्तयः’ क्रीपमानमायालोभपरित्यागरूपाः, परित्यागरूपा
मुक्त्यो विशेष्यन्ते—‘खिनमतप्रधाना’ इति खिनमते—सीर्यकरवरीनि कर्मक्षयहेतुगामधिकृत्य प्रधानाः २, प्रापान्यं चात्मान
कषायं चारिषं चारित्र्याच्च निपमतो मुक्तिरितिकृत्वा, ततश्चेता आत्मन्वनरति—प्राप्तिरूपितशब्दार्थानि, देवात्मन्वनैः करणमूतैः
शुक्लध्यानं समारोहति, तथा च छान्त्यापात्मन्वना एव सुक्लध्यानं समासादयन्ति, नान्य इति गार्थार्थः ॥ १९ ॥ न्वाख्यात
शुक्लध्यानमधिकृत्याऽऽत्मन्वनद्वारे, साम्प्रत क्रमद्वारावसरः, क्रमव्याऽऽद्ययोर्धर्मध्यान एवोक्तः, इह पुनरयं विशेषः—

सिद्धगन्धर्वः क्रमसो संक्षिप्य नन्वे न्नुमि क्रमसो । इहाह दुमिप्यर्णो कालं जयन्ते विनो होह ॥ २० ॥

व्याख्या—विमुचनम्—अचस्तिर्बहूष्वलोक्रमेव तद्विषया—गोचरा आत्मन्वन यस्य मनस इति इति, योमा, तन्निपुवन
विषय ‘क्रमव्या’ क्रमेण परिपाठ्या—प्रतिवस्तुपरित्यागलक्षणया ‘संक्षिप्य’ सङ्क्षेप्य, किं ?—‘मता’ अन्तःकरणं, क ?—‘अयमे’

व्याख्या—‘एयमेव’ एभिरेय विषादिदृष्टान्तैः, किं !—याग्योगं निरुणञ्चि, तथा क्रमेण काययोगमपि निरुणञ्चीति
 पतते, ततः ‘शैलेया इय’ मेरुरिव स्थिरः सन् शैलेयी केपली भवतीति गाथार्थः ॥ ७६ ॥ इह च भाषार्थो नमस्कार-
 निर्गुणो प्रतिपादित एव, तथाऽपि स्थानाशून्यार्थं स एव लेशतः प्रतिपाद्यते, तत्र योगानामिदं स्वरूपम्—औदारिकादि
 शरीररुक्त्वाऽऽत्मनो धीर्यपरिणतिधियोः काययोगः, तथौदारिकवैक्रियाहारकशरीरव्यापारावृत्तवाग्रन्यसमूहसाविव्या-
 ज्जीयव्यापारो याग्योगः, तथौदारिकवैक्रियाहारकशरीरव्यापारावृत्तमनोद्रव्यसाधिव्याज्जीवव्यापारो मनोयोग इति, स
 धामीपां निरोधं कुर्वन् कालतोऽन्तर्मुद्र्तभाविति परमपदे भयोपग्राहिकर्मसु च वेदनीयादितु समुद्र्घाततो निसर्गेण वा
 समस्थितितु सत्स्वेतस्मिन् काले करोति, परिमाणतोऽपि—‘पञ्चसमिचसन्निस्स अस्त्रियाहं जहणञ्चोगिस्स । होति मणोद-
 पाहं तवायारो य जम्मसो ॥ १ ॥ तदसङ्खणुणविहीणे समए २ निरुममाणो सो । मणसो सणनिरोहं कुणइ असंखेज्जसम
 एहिं ॥ २ ॥ पञ्चसमिचविंदियजहणवइजोगपज्जया जे त । तदसखणुणविहीणे समए २ निरुमंतो ॥ ३ ॥ सववइजोग-
 रोहं सत्सार्हपहिं कुणइ समएहिं । ततो य सुद्धमपणगस्स पढमसमओववन्नस्स ॥ ४ ॥ जो किर जहणजोओ तदसंखे
 ज्जगुणहीणेफेक्के । समए निरुममाणो देहतिभागं च मुचंतो ॥ ५ ॥ रुमइ स कायजोगं सत्सार्हपहिं चेव समएहिं । तो

१ पदांशुमात्रसंश्लिषो बावन्ति अजम्बबोगिणः । भवन्ति मनोद्रव्याणि तद्व्यापारस्य यन्मात्रा ॥ १ ॥ तदसंखणुणविहीणान् समये २ निरुपयन् सः ।
 यदसः सर्वत्रितोषं कोत्ससंरयेयममयेः ॥ २ ॥ पदांशुमात्रहीनिद्रयस्य अथम्बबोयोगिणः पदांशा ये तु । तदसंखणुणविहीणान् समये २ निरुपयन् ॥ ३ ॥ सर्व
 पदोबोगोपं संरपाटीतैः करोति समयैः । तदस्य सुद्धमपणकस्य प्रथमसमबोल्लपस्य ॥ ४ ॥ यः किर जहणजो योगकवसंखेयगुण्यहीनमेकस्मिन् । समये २ निर-
 उपयन् देहप्रमाणं च मुचन् ॥ ५ ॥ इति स काययोगं संरपाटीतैरेव समयैः । ततः

व्याख्या—‘सत्सारितेग्नधनभरः’ अपनी सदाहासहासः यथा ‘परिहीयते’ हानिं प्रतिपद्यते ‘क्रमशः’ क्रमेण ‘हुताशः’ वह्निः, ‘वा’ विकल्पार्थः, स्तोकेन्धनावसेषा हुताशमात्रं भवसि, सया ‘निर्यासि’ धियायति ‘ततः’ स्तोकेन्धनादपनीतश्चेति गाथार्थः ॥ ७३ ॥ अस्यैव दृष्टान्तोपनयमाह—

एतद् विधाईकर्मणि नो मयोपपादो कमेव लघुर्भस्मि । विधाईपणे विधेयः विधातुः त्वयोऽप्यीदो यः ॥ ७३ ॥

व्याख्या—सुधा 'विषये-धनहीनः' गोषरेण्वनरक्षित इत्यर्थः, मन एव दुःखदाहकारणत्वाद् मुतासो मनोमुताशः, 'कृमेण' परिपाज्या 'तनुके' कृसे, क ?- 'विषयेगघने' मणावित्यर्थः, किं ?- 'निरुप्यते' निखयेन प्रियते, तथा निर्वाति सतः' तस्मादगोरपनीतमेति गायार्थः ॥ ७४ ॥ पुनरप्यस्मिन्नेवार्थे दृष्टान्त्वोपनयायाह—

गोपनिध नाडिबापु ठाणवसनापणोडल्लं बा । परिहाडु कमेज ब्या हा गोपिसमोडकं बाप ॥ ७५ ॥

ध्यास्या—‘तोयमिव’ उदकमिव ‘नालिकायाः’ घटिकायाः, तथा तसं च तदायसमाजनं—ओद्भूमाजनं च तसायसभा-
जनं तदुदरस्थं, वा विकस्वार्यं, परिहीयते क्रमेण यथा, एष इष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—‘तथा’ तेनैव प्रकारेण योगिमन
एवाविक्रमत्वाज्जलं २ ‘आनीहि’ अवबुध्यस्व, तथाऽप्रमादानउत्तप्तबीवभाजनस्थं मनोज्ञं परिहीयत इति भावना, अस-
मतिविस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ७५ ॥ ‘अपनयति ततोऽपि स्निग्धेय’ इति यच्चनावृ पूर्व तावत् केवली मनोयोगं निरुणञ्जी
त्युक्तम्, अपुना क्षेत्रयोगनियोगविधिभिधानुष्ठान आह—

एवं विषय यद्यनोर्गं विदुष्यद् यमोन ययजोयंसि । सो येनोहोह किंते येनोहोह होह ॥ ७५ ॥

संपादिं पयइ विप्यअइणाहिं जं भणियं । निस्सेस सहा न अहा देसखाएण सो पुवं ॥ १३ ॥ तस्सोवइयाभाया भयत्वं च विणियत्तए समय । सम्मत्तणाणंदंसणमुइसिद्धसाणि मोएण ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पण्डिबभो समयपपसंतरं अकुसमाणो । एगसमएण सिग्गइ अइ सागारोयवणो सो ॥ १८ ॥" अलभतिप्रसङ्गेनेति गाथार्यः ॥ ७९ ॥ उक्ते क्रमद्वारम्, इदानीं व्यातव्यद्वारं विपुण्यमाह—

उत्पादसिद्धिमगाहपञ्चार्थं अमेगवत्तुंभि । भावाववाहुसरत्तं पुद्गलपसुवाधुसारेत्तं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘उत्पादसिद्धितिमगादिपर्यायाणाम्’ उत्पादादयः प्रतीताः, आविष्टव्यान्मूर्तामूर्तप्रहः, अमीपां पर्यायाणां यदेकस्मिन् द्रव्ये-अप्यात्मादौ, किं ! नानानयैः-द्रव्यास्तिकादिभिरनुसरणं-चिन्तनं, कथं ?-पूर्वगतमुतानुसारेण पूर्व विद्, मरुदेव्यादीनां त्वन्यथा ॥ तत्किमित्याह—

सविचारमत्त्ववजनजोगंतरतो सर्वं पदममुक्ते । होइ उजुत्तित्तं सविचामगाभावत्त ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचारं’ सह विचारेण यत्तत् इति २, विचारः-अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च-‘अर्थव्यञ्जन योगान्तरतः-अर्थः-द्रव्यं व्यञ्जनं-शब्दः योगः-मनःप्रभृति एतदन्तरतः-एतावन्नेदेन सविचारम्, अर्थोव्यञ्जन सङ्क्रामतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रथमं शुक्लम्’ आद्यशुक्लं भवति, किंनामेत्यस आह-‘पृथक्त्ववितर्क सविचारं’ पृथक्त्वेन-

१ इवाभिस्सज्जति सिमज्जइणाभिं पन्नयित्तम् । विःओपब्बागेव तथा च पक्वा वेत्ताभागेव स पूर्वम् ॥ १९ ॥ तस्मीदृशिकाभावात् भयत्वं च विभिन्नार्थे समकम् । सम्यक्त्वज्ञावर्धनसिद्धरवाभि मुत्तथा ॥ १७ ॥ अहुभेहिं प्रसिपन्न समयपवेत्ताम्भरमएणत्तम् । एकसमयेण सिण्णति अय सागारोपपुत्तः सः ॥ १८ ॥

क्यमोगनिरोहो सेलेसीमायणामेह ॥ ९ ॥ सेलेसो किर मेक सेलेसो होइ जा तहाऽचलया । होउं च असेलेसो सेलेसी-
 होइ पिरयाप ॥ ७ ॥ अइवा सेलुन इसी सेलेसी होइ सो च धिरयाप । सेय अलेसीहोई सेलेसीहोअलोयाओ ॥ ८ ॥
 सीलं व समाहाण निच्छयओ सन्नसंबरो सो य । तसेसो सीलेसो सीलेसी होइ तययथो ॥ ९ ॥ हरसप्तराइ मग्गेण
 जेण काछेण पंच भज्जति । अच्छइ सेलेसिगओ तच्चियमेसं तओ कालं ॥ १० ॥ तणुरोहारभाओ सायइ सुहुमकिरिया-
 मियहिं तो । वोच्छिन्नकिरियमप्यदिवाई सेलेसिकाळंमि ॥ ११ ॥ तयसंसेज्जगुणाए गुणसेटीए रइयं पुरा कर्म । समए २
 सवयं कमसो सेलेसिकाछेणं ॥ १२ ॥ सयं सवेइ तं पुण निहोवं किंचि बुचरिमे समए । किंचिच्च होवि वरमे सेलेसीए
 तयं वोच्छं ॥ १३ ॥ मणुयराइवाइतसवावरं च पज्जसुभगमापज्जं । अन्नयरयेयणिजं नराउमुचं जसो नामं ॥ १४ ॥
 संभवओ सिण्णणामं नराणुपवी य चरियसमर्थमि । सेसा विणसंवाओ बुचरिम्मसमर्थमि निह्वि ॥ १५ ॥ ओराडियाहिं

! इत्यपयोगितेन। सेलेसीमायणामेति ॥ ९ ॥ सेलेसा किञ्च मेव। सेलेसी मयति वा सवागचकता । मूला वासेठेसा। सेलेसीमयति स्थिरता ॥ ७ ॥
 नपवा केव इत्थं। सेलेसीमयति स पद किरता । एवासेसीमयति सेलेसीमयमयेपाए ॥ ८ ॥ सीलं वा समाहाणं विजयता सर्वसंहरा स च । तसेसा
 सीलेसीमयति तद्वत्ता ॥ ९ ॥ इत्तासाराणि मय्येव केव कयेन पद मय्येव । सिद्धि सेलेसीमयतापत्त्यमं तथा कयव ॥ १० ॥ तणुरोहार
 मयति सूर्यमिन्द्रादिवृत्ति सा । अनुच्छिन्नकिरियमयति। सेलेसीमयति ॥ ११ ॥ तयसंसेज्जगुणा गुणसेसा तचितं पुरा कर्म । समये २ कयव
 सेलेसीमाळेन ॥ १२ ॥ सयं सवयति तए पुनरिहं विजिदिरतमे समये । किंचिच्च यवति परमे सेलेसाकडुवे ॥ १३ ॥ मणुयराइवाही कयं वावरं च
 सर्वयसुम्मादेवं च । अन्तरादेवोदेव नराणुपवी च चरियसमेवं । सेसा विजयता ॥ १४ ॥ ओराडियाहिं

संपादिं धयइ विप्यजइणाहिं जं भणियं । निस्सेस सहा न अहा देसछापण सो पुवं ॥ १६ ॥ सत्सोदइयाभाया भयचं च
 िणियसए समय । सम्मत्तणाणंदं सणसुइसिअत्ताणि मोचूणं ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पडियसो समयपएसंतरं अकुसमाणो ।
 पगसमएण सिग्गइ अह सागारोववसो सो ॥ १८ ॥ अलमतिप्रसमेनेति गाथार्यः ॥ ७६ ॥ उक्कं क्रमद्वारम्, इयानी
 इयातवयद्वारं विवृण्यन्नाह—

इत्यादिइभागाइपञ्चपात्रं जमेगकडुंभि । काजाववाभुसत्तलं पुडगवमुवाभुसत्तोरेवं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘उत्पादस्यतिमङ्गादिपर्यायाणाम्’ उत्पादादय प्रतीताः, आदिशब्दान्मूर्तामूर्तग्रहः, असीयां पर्यायाणां
 यदेकस्मिन् द्रव्ये-अप्वारमादौ, किं ! नानानवैः-द्रव्यास्तिकादिमिरनुस्मरणं-चिन्तनं, कथं ?-पूर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्व
 यिदा, मरुदेभ्यादीनां ल्यन्यथा ॥ तस्किमित्याह—

सविचारमत्तवज्जज्जोतं ततो तव वरममुहं । होइ उडुणत्तिवळं सविचारमत्तमावत्त ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचार’ सह विचारेण वर्तत इति २, विचार-अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च-‘अर्थव्यञ्जन
 योगान्तरतः-अर्थः-द्रव्यं व्यञ्जनं-शब्दः योग-मनप्रभृति पतदन्तरतः-एतावन्नेदेन सविचारम्, अर्थोव्यञ्जनं सङ्क्रा-
 मतीति विभाषा, ‘सकम्’ एतत् ‘प्रथम शुद्धम्’ आद्यशुद्धं भवति, किंनामेत्यत आह-‘पृथक्स्वयवितर्क सविचार’ पृथक्स्वेन-

१ सत्तोपिस्मज्जति निमज्जण्यभिः पज्जगितत् । विरोपत्तोणेन तथा न कथा वेसत्तोणेन स पूर्वम् ॥ १९ ॥ तत्सोदयिअभावात् भव्याव च विविपरंते समकम् ।
 सम्भत्तपदाववर्णेनसिद्धावाभि मुत्तगा ॥ १७ ॥ अरुधेभि प्रसिपण समवपेवेषात्तरमासुसत् । एकसमयेन सिध्यति अय सागारोपपुक्कः ॥ १८ ॥

कथञ्चो गनिरोहो सेलेसीमायणामेह ॥ १ ॥ सेलेसी किर मेक सेलेसी होइ जा तहाऽचलया । होतं च असेलेसी सेलेसी
 होइ चिरयाप ॥ ७ ॥ अहवा सेछुव इसी सेलेसी होइ सो व चिरयाप । सेव अलेसीहोई सेलेसीहोअलोवामो ॥ ८ ॥
 सीलं य समाहाणं मिच्छयओ सबसंधरो सो य । तस्सेसो सीलेसो सीलेसी होइ तययथो ॥ ९ ॥ हुरसपसरइ मग्गेण
 जेण काळेण पंच मण्णति । अण्णइ सेलेसिगओ तसियमेचं तओ काळ ॥ १० ॥ सणुरोहारभाओ शायइ सुहुमक्रिया-
 निबट्टि सो । वोच्छिअक्रियमप्यडिवाई सेलेसिकाळंमि ॥ ११ ॥ तयसंखेजगुणाए गुणसेवीएँ रइयं पुरा कर्म । समए र
 खवयं कमसो सेलेसिकाळेण ॥ १२ ॥ सयं खयेइ तं पुण निछेय किंचि दुचरिमे समए । किंचिच्च होति चरमे सेलेसीए
 तयं धोच्छं ॥ १३ ॥ मणुयगइजाइतसबादरं च पज्जउसुमगमाएज्जं । असययेयणिज्जं नराउमुच्चं जसो नामं ॥ १४ ॥
 संभवओ विपणामं नराणुपुवी य चरिमसमयंमि । सेसा जिणसंताओ दुचरिमसमयंमि निठ्ठति ॥ १५ ॥ ओराखियाहि

१ इन्द्रभोगभित्तोऽयं सेलेसीयाचनानामेति ॥ १ ॥ सेलेसा किञ्च मेक सेलेसी मयति वा तयाऽचलया । भूला चापेदेकाः सेलेसीमयति स्थिरतया ॥ ७ ॥
 तवया मेक इवकिं सैकवर्षमयति स वृष स्थिरतया । सैवाडेइसीमयति सैलेसीमयलकोपाए ॥ ८ ॥ सीलं वा समाधानं निजवका खरसंघाः स य । तस्सेसा
 सीलेसा सेलेसीमयति तद्वचसा ॥ ९ ॥ इजाहरामि मग्गेण येव काठेव पज्ज मण्णन्ते । शिष्टमि सेलेसीपतकाचमार्गं तयाः क्कम्भ ॥ १० ॥ सणुरोहार
 म्याए व्यावति सूस्मज्जिआडिद्विदि सा । मुक्किअक्रियमप्रतिपाति सेलेसीकाळं ॥ ११ ॥ तद्वर्षवगुणया गुणसेवया रचितं पुरा कर्म । समये र क्कपए अमकाः
 सेलेसीकसेव ॥ १२ ॥ सयं क्कपवति तए पुनर्मिक्कं किञ्चिदिज्जले समये । किञ्चिच्च पयति चामे सेलेस्याकाइसे ॥ १३ ॥ मणुजगसिकाळी कणं चाररं च
 एवमिदुपपयादेव च । क्कवतारैवसीलं नरापुसैव्योर्ल पकोपाय ॥ १४ ॥ संभवतो विजनाज नरापुसैवी च चारयसमये । येसा विचकल्पाः द्विचतसकमे
 निमिद्विभि ॥ १५ ॥ श्रीद्विद्विद्वि

सपाहिं चयइ विप्यजइणाहिं अं भणियं । निस्सेस तहा न जहा देसखाएण सो पुवं ॥ १६ ॥ तस्सोदइयाभावा अपचं च विनियत्तए समयं । सम्मत्तणाणदंसणसुइसिज्जाणि मोचूणं ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पडियसो समयपयसंतरं अकुसमाणो । एगसमएण सिग्गइ अह सागारोयउत्तो सो ॥ १८ ॥ अउमसिप्रसङ्गेनेति गाथार्यः ॥ ७६ ॥ उक्कं क्रमह्वारम्, इदानीं ध्यातव्यद्वार विवृणयन्नाह—

एतत्तद्विद्वन्मयाहपञ्चवाचं जमेगवन्तुंमि । बालानपाणुसुतरं पुण्णपणुपाणुसारेवं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘तस्यादस्य तिमम्ना विपर्योयाणाम्’ उरपादादयः प्रतीताः, आविसब्दान्मूर्तामूर्तप्रहः, अमीयां पर्यायाणां येदकस्मिन् द्रव्ये—अष्वात्मादी, किं ! नानानयैः—द्रव्यास्तिकादिभिर्नुस्मरणं—चिन्तनं, कथं ?—पूर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्वं विदुः, मरुदेव्यादीनां त्वन्यथा ॥ तत्किमित्याह—

सविचारमात्तवज्जबोगंठरओ तवं पढमसुहं । होइ पुण्णचित्तं सविचात्ताएमात्तस्स ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचार’ सह विचारेण वर्तत इति २, विचार—अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च—‘अर्थव्यञ्जन योगान्तरतः—अर्थः—द्रव्यं व्यञ्जनं—शब्दः योगः—मनःप्रभृति एतदन्तरतः—एतावन्नेयेन सविचारम्, अर्थाद्व्यञ्जनं सङ्क्रामतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रथमं शुक्लम्’ आद्यशुक्लं भवति, किंनामेत्यत आह—‘पृथक्त्ववितर्कं सविचार’ पृथक्त्वेन—

१ सर्वोभिस्त्वत्राति विप्रजइणाभिः पन्नमित्थम् । भित्थोवत्तागेव तथा च पणा वेत्तागोव स पूर्वम् ॥ १९ ॥ तस्सोदइयाभावा मय्याव च विनिर्णयेते समकम् । सम्यक्त्वज्ञावर्धनेन सिद्धत्वाभि सुत्त्वा ॥ १७ ॥ अउमेणि प्रतिपन्न समयपयेसात्तएमात्तस्सम् । पुण्णसमयेव सिप्पति अथ सागारोपपुण्डः सः ॥ १८ ॥

कथम्योगनिरोहो सेवेसीभावनामेव ॥ ९ ॥ सेवेसो फिर मेरु सेवेसो होइ जा तदाऽवतया । होउं च असेवेसो सेवेसी
 होइ विरपाय ॥ ७ ॥ महया सेष्ठव इसी सेवेसी होइ सो च विरपाय । सेय अलेसीहोई सेवेसीहोमडोयाओ ॥ ८ ॥
 सीउं च समाहाणं निष्ठयभो समर्थवरो सो य । तस्सेसो सीलेसो सीलेसी होइ तययथो ॥ ९ ॥ हरमकराइ मग्नेण
 जेण काठेण पंच भण्णंति । अण्डइ सेवेसिगमो तसियमेवं तयो काउ ॥ १० ॥ सणुरोहारंमाओ द्वायइ सुहुमकिरिया-
 यियहिं सो । वोच्छिन्नकिरियमप्यडियार्ह सेलेसिकाउमि ॥ ११ ॥ तयससेज्जगुणाए गुणसेठोएँ रइयं पुरा कर्म । समए २
 सवयं कमसो सेवेसिकाठेणं ॥ १२ ॥ एवं सवेइ तं पुण नितेवं किंचि पुचरिमे समए । किंचिच्च होति चरमे सेवेसीए
 तयं वोच्छं ॥ १३ ॥ मयुयगइआइतसबाइरं च पज्जत्तमुभगमाएज्जं । अन्नयरवेयणिजं नराइमुच्चं असो नाम ॥ १४ ॥
 संभवतो खिणप्पानं नराणुपवी च चरिमसमयमि । सेसा त्रिणचंताओ पुचरिमसमयमि निहंति ॥ १५ ॥ ओराडियाहि

! इत्युपोपनिषत्ता सेवेसीभावनामेति ॥ ९ ॥ त्रैलोक्य किञ्च मेव सेवेसी भवति वा तदाऽवतया । भूषा चामैतेषां सेवेसीभवति किरातया ॥ ७ ॥
 अथवा हेतु इति टीकासीयवति स एव किरातया । सेवावेदपीभवति सेवेसीभवत्कर्मोपाय ॥ ८ ॥ सीउं वा समाधानं विजयता सर्वसंहरा स च । तस्मेका
 सीलेसा सेवेसीभवति तदुपलब्ध ॥ ९ ॥ इत्याह्वानं मय्येव सेव काठेन एव चण्डालो । विहसि सेवेसीपतकावन्मार्थं तया कथय ॥ १० ॥ तदुतोकार
 म्याए व्यावृत्तिं धारयक्रियामिदृष्टिं वा । शुद्धिचक्रिकल्पमितिवाति सेवेसीकथति ॥ ११ ॥ तदर्थंजगुणाए गुणभेदेणा तथैव पुरा कर्म । तस्मै २ कथय
 सेवेसीकाठेन ॥ १२ ॥ एवं कथयति तत् पुनर्मिदं च किंचिद्विरागे समये । किंचिच्च भवति चरमे सेवेसीकाठेन ॥ १३ ॥ मनुजपविश्वी कर्म चारं च
 सर्वकथुमपायेन च । अन्तरवेदवीर्यं नराणुपवीर्यं चोपाय ॥ १४ ॥ सर्ववतो विजगत्तं विजगत्तं च चरमसंवे ॥ सेवा विजगत्तं विजगत्तं
 विजगत्तं ॥ १५ ॥ औदार्यकथति

संपादिं पयइ विप्यजइणादिं जं भणियं । निस्सेस सहा न अहा देसच्चापण सो पुवं ॥ १६ ॥ तस्सोवइयामाया मपच च विणियसए समयं । सम्मत्तणाणवंसणसुइसिद्धाणि मोत्तूण ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पडियसो समयपएसंतरे अफुसमाणो । एगसमपण सिग्गइ अह सागारोयत्तो सो ॥ १८ ॥ अलमत्तिप्रसङ्गेनेति गाथार्यः ॥ ७९ ॥ तर्कं क्रमद्वारम्, इदानीं ह्यातव्यद्वारं विवृण्वन्नाह—

इत्यादिद्विभंगादपञ्चषाब्जं जमेगच्छुमि । बालाजवाकुसलं पुण्यबहुबाणुसारेवं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘वत्सादस्थितिभङ्गादिपर्यायाणाम्’ वत्सावावयः प्रतीताः, आविस्मयान्मूर्तामूर्तग्रहः, अमीषां पर्यायाणां यदेकस्मिन् द्रव्ये-अप्यारमादौ, किं ! नानानयैः-द्रव्यास्तिकाविभिर्जुस्तरणं-चिन्तनं, कथं ?-पूर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्व विदा, मरुदेव्यादीना त्यन्यथा ॥ तत्किमित्याह—

सविचारमायवंज्यजोगंतराजो तवं पदमसुके । होइ शुचिचित्तं सविचारमायमावत्स ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचारं’ सह विचारेण यतंत इति २, विचारः-अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च-‘अर्थव्यञ्जन योगान्तरत’-अर्थः-द्रव्यं व्यञ्जनं-शब्दः योगः-मनप्रभृति पतदन्तरतः-एतायमेवेन सविचारम्, अर्थाद्व्यञ्जन सङ्क्रामतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रयमं शुक्लम्’ आद्यशुक्लं भवति, किंनामेत्यत आह-‘पृथक्स्ववितर्क सविचार’ पृथक्स्वेन-

१ सर्वोभित्तव्यति निमज्जइणाभिः पक्कमित्थम् । किंतोपक्कागेव तथा न पथा वेत्तात्तागेव स पूर्वम् ॥ १९ ॥ तस्मीपविकामावाद् भव्यत्वं च विलिखते समकम् । सगपत्तपयानइवंसित्तावाणि सुत्तवा ॥ १७ ॥ जत्तुभेहि प्रसिपत्तः समयप्रवेष्णात्तससुत्तम् । पुरुसमयेन सिध्यति भव सागारोपपुच्छः सः ॥ १८ ॥

भेदेन विस्तीर्णभावेनान्ये वितर्कः—श्रुतं यस्मिन् सप्तथा, कस्येवं भवतीत्यत आह—‘अरागभावस्य’ रागपरिणामरहित-
स्येति गाथार्थः ॥ ७८ ॥

वं दृष्ट्वा सुविप्लव्यं विवाहसंज्ञायां विधिः । व्यापदिद्वयेपादप्राणमैर्गमि पञ्चाप ॥ ७९ ॥

व्याख्या—यद्युतः ‘सुनिध्यकम्पं’ विद्येपरहितं ‘मिषातशरणप्रदीप इव’ निर्गसवातगृहेकदेशस्यदीप इव ‘भिसम्’ अन्त-
करणं, क !—नत्पादस्थितिमज्ञादीनामेकस्मिन् पर्याये ॥ ७९ ॥ ततः किमत आह—

अविचारमन्त्रबन्धनोपेतो तर्कं विधिबन्धुः । पुत्रगणपुत्राकर्मभेगचवित्तमविचार ॥ ८० ॥

व्याख्या—अविचारम्—असङ्गमं, कुतः ?—अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः इति पूर्ववत्, तमेवधिचं द्वितीयं दृष्टुं भवति, किम
मिथानमित्यत आह—‘एकस्ववितर्कमविचारम्’ एकत्वेन—अभेदेन वितर्कः—व्यञ्जनरूपोऽर्थरूपो वा यस्य तत्तथा, इदमपि
च पूर्वगतश्रुतानुसारेणैव भवति, अविचारादि पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ८० ॥

निवृत्तगमनकाले केवळिक्ये इतिस्मरन्मोक्षः । सुदुर्मादिरिषागमिषि तद्वत् तदुद्यमविरयस्त ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘निर्वाणगमनकाले’ मोक्षगमनप्रत्यासन्नसमये ‘केवलिनः’, सर्वज्ञस्य मनोयागयोगद्वये निरुद्धे सति अर्द्धनि
रुद्धकाययोगस्य, किं ?—‘सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति’ सूक्ष्मा क्रिया यस्य तत्तथा सूक्ष्मक्रियं च सवनिवर्ति चेति नाम, निवर्तिषु
स्त्रीलमस्येति निवर्तिं प्रवर्त्तमानतरपरिणामात् न निवर्ति अनिवर्तिं सूचीयं, ध्यानमिति गम्यते, ‘तनुकायक्रियस्ये’ति
तन्वी चक्षुमसनिःश्वासादिलक्षणा कायक्रिया यस्य स तथाविधस्तस्येति गाथार्थः ॥ ८१ ॥

तस्मै च सैवेतीगवत्स सेकोऽत्र निष्कर्षस्त । बोधित्वकिरिपमप्यविबाह आर्ण परमशुद्धं ॥ ८२ ॥

व्याख्या—‘तस्यैव च’ केवलिनः ‘शैलेशीगतस्य’ शैलेशी-प्राग्यणिता तां प्राप्तस्य, किंविशिष्टस्य !—निरुद्धयोगत्वात् ‘शैलेन इव निष्पकम्पस्य’ मेरोरिय स्थिरस्येत्यर्थः, किं !—उद्यवच्छिन्नक्रियं योगभावात् तद् ‘अप्रतिपत्ति’ अनुपरतस्वभावादिति, एतदेव चास्य नाम ध्यानं परमशुद्ध-प्रकटार्यमिति गायार्थः ॥ ८२ ॥ इत्थं चतुर्विधं ध्यानमभिधायाधुनैवप्रतिपद्यमेव पक्वव्यताशेषमभिधिसुराह—

एतत्त जोगे योगेसु वा मर्दं विविक्तमेव जोगेभि । तद्वत् च कायजोते शुद्धमजोगेभि च चतुर्वत् ॥ ८३ ॥

व्याख्या—‘प्रथमं’ पुरयक्त्ययितर्कसविचारं ‘योगे’ मनजादौ योगेषु वा सर्वेषु ‘मत्तम्’ इष्टं, तद्वगमिकश्रुतपाठिनः, ‘द्वितीयम्’ एकत्ययितर्कमविचारं तदेकयोग एव, अन्यतरस्मिन् सङ्गमाभावात्, तृतीयं च सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति काययोगे, न योगान्तरे, शुक्लम् ‘अयोगिनि च’ शैलेशीकेवलिनि ‘चतुर्थं’ व्युपरतक्रियाप्रतिपातीति गायार्थः ॥ ८३ ॥ आह—शुक्लध्यानोपरि-मभेदद्वये मनो नास्त्येव, अमनस्कत्वात् केवलिनः, ध्यानं च मनोविशेषः ‘ह्यै चिन्ताया’मिति पाठात्, तदेतत्कथम् !, उच्यते—

नह उग्रमत्सल मनो हानं मज्जह शुभिरस्ये संतो । तह केचकिनो कानो शुभिरको मज्जए हानं ॥ ८४ ॥

व्याख्या—यथा उग्रस्यस्य मनः, किं !—ध्यानं भण्यते सुनिश्चलं सत्, ‘तथा’ तेनैव प्रकारेण योगत्वाग्यभिचारात्केवलिनः कायः सुनिश्चलो भण्यते ध्यानमिति गायार्थः ॥ ८४ ॥ आह—चतुर्थे निरुद्धत्वादसावपि न भवति, तथाविधमावेऽपि च सर्वभावप्रसङ्गः, तत्र का वार्तेति !, उच्यते—

भेदेन विस्तीर्णभावेनान्ये वितर्कः—श्रुतं यस्मिन् तत्तथा, कस्येदं भयतीत्यत आह—‘अरागभावस्य’ रागपरिणामरहित-
स्येति गाथार्थः ॥ ७८ ॥

हे पुन मुनिप्यर्कपं विचारयन्तारप्यर्कमिदं चितं । इत्यादिद्वैतमेगाद्वाक्यमेगमि दम्भाय ॥ ७९ ॥

व्याख्या—यदुनः ‘मुनिप्यर्कम्’ विशेषरहितं ‘निवातशरणप्रदीप इव’ निर्गतयातगृहकदेशस्यदीप इव ‘चित्तम्’ अन्तः-
करणं, क !—तस्यादस्थितिमङ्गादीनामेकस्मिन् पर्याये ॥ ७९ ॥ ततः किमत आह—

अविवातस्तवजगज्जोयंतरो त्वं चिदिदमुहं । पुङ्गपमुवाचकमेगचिद्विद्वद्विचारं ॥ ८० ॥

व्याख्या—अविचारम्—मसङ्गम्, कुतः !—अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः इति पूर्ववत्, तमेयंविधं द्वितीयं शृङ्ख भवति, किम
मिचानमित्यत आह—‘एकत्ववितर्कमविचारम्’ एकत्वेन—अमेदेन वितर्कः—व्यञ्जनरूपोऽर्थरूपो या यस्य तत्तथा, इदमपि
य पूर्वगतश्रुतानुसारेणैव भवति, अविचारादि पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ८० ॥

निश्चयमयवच्छेदे केवळिन्ने इतिरुद्धजोमस्तः । मुहुर्महिरिवागमिबहि तद्वत् तदुक्तावकित्वरत्न ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘निर्वाणगमनकाले’ मोक्षगमनप्रत्यासन्नसमये ‘केवळिना’, सर्वज्ञस्य मनोयाग्योगद्वये निरुद्धे सति अर्द्धनि-
रुद्धकाययोगस्य, किं !—‘सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति’ सूक्ष्मा क्रिया यस्य तत्तथा सूक्ष्मक्रियं च सत्निवर्ति चेति नाम, निवर्तितुं
श्रीलम्भस्येति निवर्ति प्रवर्द्धमानतरपरिणामात् न निवर्ति अनियतिं तृतीयं, ध्यानमिति गम्यते, ‘तनुकावक्रियस्ये’ति
सन्वी वच्छासनिःश्वासादितक्षणं कायक्रिया यस्य स तथाविधस्तस्येति गाथार्थः ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘तस्यैव च’ केवलिनः ‘शैलेष्टीगतस्य’ शैलेष्टी-प्राग्यर्णिता तां प्राप्तस्य, किंविशिष्टस्य !—निरुद्धयोगत्वात्
 ‘शैलेष्ट इव निष्कलस्य’ मेरोरिय स्थिरस्येत्यर्थः, किं !—व्ययच्छिन्नक्रियं योगभावात् तत् ‘अप्रतिपाति’ अनुपरतस्वभा
 वमिति, एतदेव चास्य नाम ध्यानं परमशुद्धं—प्रकटार्यमिति गायार्थः ॥ ८२ ॥ इत्थं चतुर्विधं ध्यानमभिधायापुनैतत्प्रति
 पद्यमेव दृक्कृत्यताशेषमभिधित्पुराह—

पदमं बोधे जोगेसु वा मयं विविधमेव जोगमि । तद्वयं च कायबोधे सुकुम्भजोगमि च जगत्वं ॥ ८३ ॥

व्याख्या—‘प्रथमं’ पृथक्स्यधितर्कसविचारं ‘योगे’ मनआदौ योगेषु वा सर्वेषु ‘मत्तम्’ इष्टं, सद्भागमिच्छुतपाठिनः,
 ‘द्वितीयम्’ एकत्यधितर्कमविचारं तदेकयोग एव, अन्यतरस्मिन् सङ्कमाभावात्, तृतीयं च सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति काययोगे, न
 योगान्तरे, शुक्लम् ‘अयोगिनि च’ शैलेष्टीकेयलिनि ‘चतुर्थं’ व्युपरतक्रियाऽप्रतिपातीति गायार्थः ॥ ८३ ॥ आह—शुक्लध्यानोपरि-
 ममेदद्वये मनो नास्त्येव, अमनस्कत्वात् केवलिनः, ध्यानं च मनोविशेषः ‘व्यै चिन्ताया’मिति पाठात्, तदेतत्कथम् ?, उच्यते—

तद्व उक्तमस्त मयो ज्ञानं मण्डलं सुविबुधो सेतो । तद्व केवलिनो कानो सुविबुधो मण्डलं ज्ञानं ॥ ८४ ॥

व्याख्या—यथा उक्तस्यस्य मनः, किं ?—ध्यानं भण्यते सुनिश्चलं सत्, ‘तथा’ तेनैव प्रकारेण योगत्वाद्यभिचारात्के-
 वलिनः कायः सुनिश्चलो भण्यते ध्यानमिति गायार्थः ॥ ८४ ॥ आह—चतुर्थं निरुद्धत्वावसावपि न भवति, तथाविधभा
 वेऽपि च सर्वमायमसङ्गः, तत्र का धर्तेति !, उच्यते—

भेदेन विस्तीर्णभावेनान्ये वितर्कः—श्रुतं यस्मिन् तत्तथा, कस्येदं भवतीत्यत आह—‘अरागभाग्रस्य’ रागपरिणामरहित-
स्येति गाथार्यः ॥ ७८ ॥

तं तुल्यं द्रुमिप्यकल्पं विधानसत्त्वपूर्णवमिषं चिदं । इत्यादिद्विभेगाद्वाज्जमेतंमिषं पञ्चाष्ट ॥ ७९ ॥

व्याख्या—यत्पुनः ‘सुनिष्पन्नम्’ विद्येपरहितं ‘निषातसरणप्रदीप इव’ निर्गतयातगृहेकदेशस्यदीप इय ‘विसप्तम्’ अन्तः-
करणं, क !—तत्पादस्थितिमज्ञादीनामेकस्मिन् पर्याये ॥ ७९ ॥ ततः किमत आह—

अविचारमत्तवदन्तजोर्पठरजो तवं चित्तिवस्तुम् । शुद्धपशुपाठकल्पमेतच्चित्तवस्तुमिदं ॥ ८० ॥

व्याख्या—अविचारम्—असङ्कर्मं, कृतम् ।—अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः इति पूर्णयत्, तमेवधिदं द्वितीयं शुक्लं भवति, किम
मिधानमित्यत आह—‘एकस्ववितर्कमविचारम्’ एकस्येन—अभेदेन चितर्कः—व्यञ्जनरूपोऽर्थरूपो वा यस्य तत्तथा, इदमपि
च पूर्वगतश्रुतानुसारेणैव भवति, अविचारादि पूर्णयदिति गाथार्यः ॥ ८० ॥

मिश्रात्मन्यन्यत्रादि केवचित्ते इतिस्वरजोगत्स । शुद्धमस्तिरिवाऽविषादि तद्वत् तदुत्तरार्पकवस्तु ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘निर्घाणगमनकाले’ मोक्षगमनप्रत्यासन्नसमये ‘केवलिनः’, सर्वज्ञस्य मनोयागयोगद्वये निरुद्धे सति अर्जुनि
रुद्धकाययोगस्य, किं !—‘सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति’ सूक्ष्मा क्रिया यस्य तत्तथा सूक्ष्मक्रियं च त्वनिवर्ति चेति नाम, निवर्तितु
शीलमस्येति निवर्ति प्रवर्तमानसरपरिणामात् न निवर्ति अनियतिं तृतीयं, ध्यानमिति गम्यते, ‘तनुकायक्रियस्ये’ति
तन्वी चक्षुषासनिःश्वासादिलक्षणा कायक्रिया यस्य च तथाविपस्तस्येति गाथार्यः ॥ ८१ ॥

भासकदराणां तद्व संसारानुभवात् न । प्रवर्तमानमण्डं नपूतं विपरीणमं न ॥ ८८ ॥

व्याख्या—आश्रयद्वाराणि—मिथ्यात्यादीनि तदपायान्—दुःखलक्षणान्, तथा संसारानुभवं न, 'धी संसारो' इत्यादि, भयसन्तानमनन्तं भाविनं नारकाद्यपेक्षया, यस्तूनां विपरीणमं न सचेतनाचेतनानां 'सषष्ठाणाणि असासयाणी' स्यादि, पक्षाक्षतद्योऽप्यपायाशुभानन्तविपरीणामानुपेक्षा आद्यद्वयभेदसङ्गता एव द्रष्टव्या इति गार्थार्थः ॥ ८८ ॥ वक्तुमनुपेक्षा

द्वारम्, इदानीं लेख्याद्वाराभिधित्तयाऽऽह—
मुक्ता एव साप नो तत्तिवं परममुक्तेस्तत् । विपरीणमण्डं लेखात् परममुक्ते ॥ ८९ ॥

व्याख्या—सामान्येन शुक्लायां लेख्यायां 'ले' आद्ये वक्तुलक्षणे 'तृतीयम्' वक्तुलक्षणमेव, परमशुक्तेलेख्यायां 'स्थिरता-
चित्तदैवे' मेरोरपि निष्पकम्पतरमित्यर्थः, लेख्यातीतं 'परमशुक्लं' चतुर्थमिति गार्थार्थः ॥ ८९ ॥ वक्तुं लेख्याद्वारम्,

अधुना लिङ्गद्वारं विवरीदुस्तेषां नामप्रमाणस्वरूपगुणभावनार्यमाह—
अवहासंनोद्विगेद्विगुणा तस्य इति किमाह । किमिह नेति मुक्ती मुक्ताङ्गानोवहासितो ॥ ९० ॥

व्याख्या—अयथासम्भोद्वियेकन्युरसर्गाः 'तस्य' शुक्लध्यानस्य भवन्ति लिङ्गानि, 'लिङ्गते' गम्यते येर्मुनिः शुक्लध्यानो
पगतश्चित्त इति गायार्यार्थः ॥ ९० ॥ अधुना भावार्थमाह—

वाक्किञ्च भीमे न पीतो न परीक्षोवस्तनोदि । मुह्येष्टु न संमुखा मापेष्टु न वेवमाणसु ॥ ९१ ॥

व्याख्या—वाक्ये न परीपक्षोपसर्गोर्धिमेति वा 'धीरः' बुद्धिमान् स्थितो वा न तेभ्य इत्यवधलिङ्गं, 'सूक्ष्मेष्टु'

उद्वप्यन्तोपरको चिद्व कम्मविधिजल्यहेमो वासि । सरथ्ययुगानो ठह त्रिणर्षापमाको य ॥ ८५ ॥
 चिच्छमापेसि एवा सुदुग्धोवाचकिीकाइ यच्छाति । बीबोचनोपसम्पावको मयत्परस द्वाजार्ह ॥ ८६ ॥

ध्यास्या—कापयोगनिरोधिनी योगिनोऽयोगिनोऽपि चिचाभावेऽपि सूक्ष्मोपरतक्रियो भण्यते, सूक्ष्मप्रहणात् सूक्ष्मक्रियाऽ-
 निवर्तिनो प्रहणम्, उपरतप्रहणाद्युपरतक्रियाऽप्रसिपातिन इति, पूर्वप्रयोगादिति हेतुः, पुष्ठात्तच्चक्रभ्रमणयदिति दृष्टान्तोऽ-
 भ्युह्यः, यथा चक्रं भ्रमणनिमित्तदण्डादिक्रियाऽभावेऽपि भ्रमति तथाऽस्यापि मनःप्रभृतियोगोपरमेऽपि जीयोपयोगसद्भायत-
 मावमनसो भावात् भयस्यस्य भ्याने इति, अपिसिद्धबोदनानिर्णयप्रथमहेतुसम्भायनार्थः, चद्वन्द्वस्तु प्रस्तुतहेत्यनुकर्षणार्थः,
 एवं संप्रैतवोऽप्यनया गाथया योजनीयाः, विद्वेषस्तुच्यते—‘कर्मविनिर्जरणहेतुतद्वापि’ कर्मविनिर्जरणहेतुल्यात् वपकश्चेति
 वत्, भवति च वपकश्चेण्यामिवात्य भवोपग्राहिकर्मनिर्जरेति भावाः, चद्वन्द्वः प्रस्तुतहेतुत्वनुकर्षणार्थः, अपिशब्दस्तु द्विती-
 यहेतुसम्भावनायं इति, ‘तथा सन्दर्भबहुल्यात्’ यथैकस्यैव हरिद्वन्द्वस्य सकृदास्त्रामृगादयोऽनेकार्थाः एव स्यान्तद्वन्द-
 स्यापि न विरोधा, ‘ज्यै चिन्तायां’ ‘ज्यै कायनिरोधे’ ‘ज्यै अयोगित्वे’ इत्यादि, तथा जिनचन्द्रागमाच्चैतदेवमिति, उक्तं
 च—‘आगमबोपपत्तिश्च, सम्पूर्ण इष्टिउक्षणम् । भतीन्द्रियाणामर्थानां, सन्नयप्रसिपत्तये ॥ १ ॥ इत्यादि गाथाद्वयार्थः
 ॥ ८५—८६ ॥ उक्तं ध्यातव्यद्वार, ध्यातारस्तु धर्मध्यानाधिकार पयोक्ता, अपुनाऽनुपेक्षाद्वारमुच्यते—

मुद्वग्नानुमासिचिचो विवेक द्वावधितमेवधि । भिन्नबन्धुपेक्षानो वच्छाति वसिष्ठसेपको ॥ ८७ ॥

ध्यास्या—मुद्वग्नाननुमावितचिचिच्छिम्स्यसि ध्यानविरमेऽपि नियतमनुपेक्षावतव्यधिरित्रधम्पन्नः, तत्परिणामरहितस्व
 तदभावादिति गाथार्थः ॥ ८७ ॥ ताक्षेठाः—

भासपदाराणां तद् संसारमुद्युग्यार्थं च । भवसंसारप्रत्ययान्तं वाप्युक्तं विपरिणामं च ॥ ८८ ॥

व्याख्या—आश्रयद्वाराणि—मिथ्यात्वादीनि तदपायान्—युःसंलक्षणान्, तथा संसारानुभावं च, 'धी संसारो' इत्यादि, भयसन्तानमनन्तं भायिनं नारकाद्यपेक्षया, यस्तूनां विपरिणामं च सत्वेतनाचेतनानां 'सबद्धानाणि असासयाणी' इत्यादि, एतादृशोऽप्यपायाशुभानन्तविपरिणामानुमेक्षा आद्यद्वयभेदसङ्गता एव द्रष्टव्या इति गार्थार्थः ॥ ८८ ॥ उक्तमनुमेक्षाद्वारम्, इदानीं छेदयाद्वारमिधिसयाऽऽह—

मुक्ताय छेदाय दो तद्विच परममुक्तछेदाय । विरपाश्विचछेदोऽसि छेदाय परममुक्तं ॥ ८९ ॥

व्याख्या—सामान्येन शुक्लायां छेदयायां 'द्वे' आद्ये उक्तलक्षणे 'तृतीयम्' उक्तलक्षणमेव, परमशुक्लछेदयायां 'स्थिरता जितशैवेयं' मेरोरपि निष्प्रकम्पतरमित्यर्थः, छेदयातीतं 'परमशुक्लं' चतुर्थमिति गार्थार्थः ॥ ८९ ॥ उक्तं छेदयाद्वारम्, अधुना लिङ्गद्वारं विपरीयुक्तेषां नामप्रमाणस्वरूपगुणभावनार्थमाह—

भवहासमोहद्विरेपविभक्तगा तस्य होति विगाहं । विगिज्ज्व जेहि दुग्गी मुक्कक्कानोवगवचित्तो ॥ ९० ॥

व्याख्या—अवधासम्भोहविदेककुरसर्गाः 'तस्य' शुक्लध्यानस्य मयन्ति लिङ्गानि, 'लिङ्गवते' गम्यते वैमुनिः शुक्लध्यानो पगतचित्त इति गार्थादर्थः ॥ ९० ॥ अधुना भावार्थमाह—

वाक्किज्ज्व बीभेद्व प धीतो न परीसहोवसग्गेहि । मुहुमेसु न संमुक्कव् आवेसु न देवमापासु ॥ ९१ ॥

व्याख्या—वास्यते ध्यानात् न परीपहोपसर्गविभेति वा 'धीराः' बुद्धिमान् स्थिरो वा न तेभ्य इत्यपघलिङ्गं, 'सूक्ष्मेपु'

उद्बन्धनो गानो धिव कर्मविधिर्जरणहेतुो वापि । सार्वजन्यदुःखानो वह शिष्यसंगगमाभो प ॥ ८५ ॥
 विष्णुभाषेति सुवा सुदुमोदरबधिरिवाह भण्यति । जीवोपनोगतध्यापनो भवत्यस्य शास्त्रार्ह प ॥ ८६ ॥

व्याख्या—काययोगनिरोधिनो योगिनोऽयोगिनोऽपि चित्ताभावेऽपि सूक्ष्मोपरतक्रियो भण्यते, सूक्ष्मग्रहणात् सूक्ष्मक्रियाऽ-
 निवर्तिनो ग्रहणम्, उपरतग्रहणाद्युपरतक्रियाऽप्रतिपादिन इति, पूर्वप्रयोगादिति हेतुः, कुलाद्यपक्रमणधदिति दृष्टान्तोऽ-
 न्युद्धः, यथा बर्कं अमणनिमित्तदण्डादिक्रियाऽभावेऽपि अमसि तथाऽस्यापि मनःप्रभृतियोगोपरमेऽपि जीवोपयोगसम्रायत्-
 मावमनसो भावात् भवत्यस्य ध्याने इति, अपिशब्दबोधोदना निर्णयप्रथमहेतुसम्भावनार्थः, बरब्दस्तु प्रस्तुतहेत्यनुकर्णार्थः,
 एवं शेषे हेतवोऽप्यनया गाथया योजनीया, विशेषस्तुच्यते—‘कर्मयिनिर्जरणहेतुतथापि’ कर्मयिनिर्जरणहेतुत्वात् स्वपक्रयेणि
 वत्, भवति च स्वपक्रयेण्यामिवात्स भवोपप्रादिकर्मनिर्जरेति भावः, वसब्दः प्रस्तुतहेतुत्वानुकर्णार्थः, अपिशब्दस्तु द्विती-
 यहेतुसम्भावनार्थ इति, ‘तथा स्वद्वार्थबहुत्वात्’ यथैकस्यैव हरिसब्दस्य सकृदास्त्रामृगादयोऽनेकार्थाः एव स्यान्तद्यद्-
 स्यापि न विरोधा, ‘अथै विन्तायां’ ‘अथै कायनिरोधे’ इत्यादि, तथा जिनश्चन्द्रागमाद्येतदेवमिति, वरुं
 च—‘आगमबोधोपपत्तिश्च, सम्पूर्ण इष्टिखणम् । अतीन्द्रियाणामर्थानां, सम्रायवतिपक्षे ॥ १ ॥ इत्यादि गाथाद्वयार्थः
 ॥ ८५—८६ ॥ वरुं स्यातव्यद्वारं, ध्यातारस्तु धर्मध्यानाधिकार पयोक्ता, अपुनाऽनुमेधाद्वारमुच्यते—

उद्बन्धनसुनामिषिचो भित्तेह शान्तिरमेऽपि । विषयमणुज्येहानो वन्ति चरितसंस्तो प ॥ ८७ ॥

व्याख्या—उद्बन्धनसुमावित्तविचिन्तयति ध्यानविरमेऽपि नियतमनुमेधाश्चतस्रश्चारित्रसम्पन्नाः, तत्परिणामरहितत्वं
 तदभावादिति गायार्थः ॥ ८७ ॥ ताश्चेताः—

आत्मबद्धा संसारहेतवो न न बन्धसुखेभ्यः । संसारकारणाई तवो पुनं बन्धसुखाई ॥ ९५ ॥

व्याख्या—आत्मद्वाराणि संसारहेतवो वर्तन्ते, तानि च यस्मात् शुद्धधर्मयोर्मयमिति संसारकारणानि तस्मात् ‘सुखं’ नियमेन धर्मशुद्धे इति गार्थार्थः ॥ ९५ ॥ संसारप्रतिपक्षतया च मोक्षहेतुर्भ्यानिमित्यावेदयन्नाह—

संवरमिच्छतामो मोक्षस्त परो तवो परो साक्षि । सर्वं च पदानां तवस्त तो मोक्षहेतवः ॥ ९६ ॥

व्याख्या—संवरनिर्जरे ‘मोक्षस्य पन्थाः’ अपवर्गस्य मार्गः, तपः ‘पन्थाः’ मार्गः ‘तयोः’ संवरनिर्जरयोः ध्यानं च प्रबोधात् तपसः आन्तरकारणत्वात्, तवो मोक्षहेतुस्तद्व्यानमिति गार्थार्थः ॥ ९६ ॥ अमुमेवार्थं सुखप्रतिपक्षये दृष्टान्तेः प्रतिपादयन्नाह—

बन्धकोहमहीनं क्रमसो बह मन्त्रकर्मकर्मकार्यं । सोऽस्मात्तपस्तोषे तावैति बल्लकान्नाह ॥ ९७ ॥

व्याख्या—‘अम्वरलोहमहीना’ यत्नलोहाद्रिखितीनां ‘क्रमशः’ क्रमेण यथा मलकलङ्कपङ्कानां यथासङ्ख्यं शोभ्या(व्य)पनयनसोपान् यथासङ्ख्यमेव ‘साधयन्ति’ निर्वर्तयन्ति जलानलादित्या इति गार्थार्थः ॥ ९७ ॥

तह सोऽस्मात्समाया वीर्यरलोहमेवणिगण्यार्थं । शान्तबलान्कसूरा कम्ममलककर्मकार्यं ॥ ९८ ॥

व्याख्या—तथा शोभ्यादिसमर्था जीवाम्बरलोहमेदिनीगतानां ध्यानमेव जलानलसूर्याः कर्मैव मलकलङ्कपङ्कान्तेषां मिति गार्थार्थः ॥ ९८ ॥ किं च—

तापो सोऽसो मेभो जोगार्थं शान्तवो बह निषयं । तह तावत्तोसमेया कम्मस्तसि शाङ्गो निपमा ॥ ९९ ॥

अत्यन्तगद्गलेषु 'न संसृजते' न सम्मोहमुपगच्छति, 'भावेषु' पदार्थेषु न वेधमायासु अनेकरूपास्वित्यसम्मोहलिङ्गमिति गावाधरार्यः ॥ ९२ ॥

देहमिदं पेच्छद् अन्त्यार्थं तद् च सप्तसंज्ञोऽहं । देहोऽद्विचोसय्यं विस्तृतो सप्तहा पुण्यद् ॥ ९३ ॥

व्याख्या—देहविविक्तं पश्यत्यात्मानं तथा च सर्वसंयोगानिति विवेकलिङ्गं, देहोपधिगुत्सर्गं निःसङ्गा सर्वथा करोति न्युत्सर्गलिङ्गमिति गार्थार्थः ॥ ९२ ॥ गतं लिङ्गद्वारं, साम्प्रतं फलद्वारमुच्यते, इह च लापयार्थं प्रथमोपन्यस्तं धर्मफलमभिधाय शुद्धध्यानफलमाह, धर्मफलानामेष शुद्धतराणामाद्यशुद्धद्वयफलत्वाद्, अत आह—

होति शुद्धत्वसंज्ञाविनिर्जन्तामरसुखार्थं विरक्तार्थं । ह्यन्तरास्स कर्त्ता दुःखानुर्धमिणि यम्यस्त ॥ ९३ ॥

व्याख्या—भवन्ति 'शुभाश्रवसंस्वरविनिर्जन्तामरसुखानि' शुभाश्रवाः—शुण्याश्रवाः संस्वराः—अशुभकर्मगमनिरोधः विनिर्जन्त-कर्मद्वयः भवन्त्युत्थानि—देवसुखानि, एतानि च दीर्घस्थितिविशुद्धशुपपाताभ्यां 'विपुलानि' विस्तीर्णानि, 'ध्यानवरस्य' ध्यानप्रधानस्य फलानि 'शुमानुबन्धीनि' सुकुलप्रत्यायातिपुनर्बोधिधाममोगप्रवर्ग्याकेवलशेखेक्ष्यपवर्गानुबन्धीनि 'धर्मस्य' ध्यानस्येति गार्थार्थः ॥ ९३ ॥ उक्तानि धर्मफलानि, अपुना शुद्धमधिकृत्याह—

ते च विचेदेन सुधासनाद्वन्द्वोऽनुष्ठानमरसुखं च । रोणं दुःखान् कर्त्तं नतिविज्ञानं वीक्षणार्थं ॥ ९४ ॥

व्याख्या—ते च विचेदेण 'शुभाश्रवाद्ययः' अनन्तरोविद्याः, अनुष्ठानमरसुखं च द्वयोः शुद्धयोः फलमाद्ययोः 'परिवर्ति-वर्णं' मोक्षगमनं 'परिक्षाणं' विचरमयोर्द्वयोरिति गार्थार्थः ॥ ९४ ॥ अथवा सामान्येनैव संसारप्रतिपक्षभूते पते इति दर्शयति—

नृत्तद्वारा संसारहेतुर्वा जं न यस्मात्तुष्टु । संसारकारणार्हं ततो जुषं नृत्तमुच्चार्य ॥ ९५ ॥
 व्याख्या—आम्रपक्षारानि संसारहेतवो वर्तन्ते, तानि च यस्मात् शुद्धधर्मयोर्भवन्ति संसारकारणानि तस्मात् 'मुषं'
 नियमेन धर्मशुद्धे इति गाथार्थः ॥ ९५ ॥ संसारप्रतिपक्षतया च मोक्षहेतुर्नानिमित्यावेवयव्याह—

संबन्धित्वान्नो मोक्षस्तु वदो तवो वदो वदो । कालं च पदार्थं तवस्तु तो मोक्षहेतुर्व ॥ ९६ ॥
 व्याख्या—सधरनिर्जरे 'मोक्षस्य पन्थाः' अपवर्गस्य मार्गः, तपः 'पन्थाः' मार्गः 'तयोः' सधरनिर्जरोः ध्यानं च प्रधा
 नाद्रं तपसः आन्तरकारणत्वात्, ततो मोक्षहेतुस्त्वज्ञानमिति गाथार्थः ॥ ९६ ॥ अमुमेवार्थं सुस्तप्रतिपक्षये वृष्टान्तैः

प्रतिपादयन्नाह—
 भवंरकोहमहीनं कमलो जह मरुत्कण्ठकण्ठं । लोकावजयस्तोषे साहेति वृष्टान्त्याहवा ॥ ९७ ॥

व्याख्या—'अम्ररलोहमहीनं' वृष्टलोहद्रिखितीनां 'क्रमशः' क्रमेण यथा मलकलङ्कपङ्कानां यथास्तम्भं शोभ्या(व्य)पन-
 यनशोपान् यथासस्तमेव 'साधयन्ति' निर्धर्तयन्ति जलानलादित्या इति गाथार्थः ॥ ९७ ॥

तह लोकावजयमावा जीवंरकोहमेहभिरपानं । ज्ञानवृष्टान्त्याहवा कममरुत्कण्ठकण्ठं ॥ ९८ ॥
 व्याख्या—तथा शोभ्यादिसमर्था जीयाम्ररलोहमेविनीयतानां ध्यानमेव जलानलसूर्याः कमैव मलकलङ्कपङ्कान्तेषा

मिति गाथार्थः ॥ ९८ ॥ किं च—
 तपो तपो मेनो नोर्गलं ज्ञानतो बह भिषयं । तह रावलोसमेया कमस्तसि ज्ञानो निषमा ॥ ९९ ॥

व्याख्या—तापः शोषो मेदो योगानां 'ध्यानता' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अपश्यं, तत्र तापः-शुद्धं तत एव गो-
 र्धस्य सत एव मेदो-विदारणं योगानां-वागादीनां, 'तथा' तुनेष प्रकारेण तापशोषभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य ?-
 'ध्यायिनः' न दृढदृढया नियमनेति गायार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

अथ रोगसहस्रस्य विरोधविशेषोक्तविशिष्टः । तत्र कर्माश्रयमर्थं द्वावप्यवगाह्योक्तौ ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगाश्चयश्चयनं' रोगनिदानचिकित्सा 'विशोषणविरोधनोपधिशिभिः' अभोजनविरोधनोपधिशिभिः,
 तथा 'कर्माश्रयश्चयनं' कर्मरोगचिकित्सा ध्यानान्नानाविशेषयोगै, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकशोषतपोभेदग्रहणमिति
 गायार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

तत्र विरोधविशेषमवगाह्यो पञ्चविधो दुर्ग इह । तत्र कर्मैकमपि तत्रैव द्वावप्यवगाह्यो ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'विरोधविशेषं' प्रयुक्तकालसंज्ञितम् 'इन्धनं' काष्ठादि 'मनसा' अग्निः 'पवनसहितः' वायुममम्यितः 'दुर्ग'
 श्रीं च 'दहति' भस्मीकरोति, तथा दुर्गतापहेतुत्वात् कर्मैकं पवनं कर्मैकमपि 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्ते 'क्षणेन'
 समयेन ध्यानमनस इव ध्यानानलः असौ 'दहति' भस्मीकरोतीति गायार्थः ॥ १०१ ॥

तत्र वा कर्मैकं वा तत्रैव पवनसहितः विरोधविशेषः । द्वावप्यवगाह्यो ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'पवनसहाताः' मेधोपाः क्षणेन 'पवनाहताः' वायुमैरिता विषय-पिनासं घाति-गच्छन्ति, 'पवना-
 वपूता' ध्यानवायुविशिष्टाः तथा कर्मैकं जीवस्वमावावरणाद् घनाः य, तर्कं च—"स्थितः शीतोऽथुबज्जीवा, प्रकृता

भाष्यशुद्धया ! यन्निद्रकायस्य विज्ञानं, तदायरणमध्वपद ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘विहीयन्ते’ विनाशमुपपाद्यतीति गाथार्थः—

॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् !, इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न क्त्वावसमुत्थयेति च वादिभ्य इत्येति । ईसाशिलासोपादयति शानोचगवचितो ॥ १ ॥ १००
 व्याख्या—‘न क्त्वावसमुत्थयेति’ न क्रोधाद्युन्नयेति ‘वाध्यते’ पीड्यते मानसैर्युःसैः, मानसप्रहणात्ताप इत्याद्यपि यपुष्कं
 तत्र पाद्यते ‘ईर्ष्याविषादसोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षान्मुदयोपलम्भजनिनो मत्सरविशेष ईर्ष्या विषादः—वैश्वस्यं शोकः—

देन्यम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥
 सोवाचवाहयति च सारीतेति मुन्युज्जगतेति । क्त्वावसमुत्थयेति न वदिभ्य इत्येति शानोचगवचितो ॥ १ ॥ १०१

व्याख्या—इह कारणे कार्योपचारात् क्षीतावपादिभिः, आविशब्दात् शुदादिपरिग्रहः, सारीरैः ‘सुबहुप्रकारैः’ अनेक
 भेदैः ‘ध्यानमुनिश्चलचित्तः’ ध्यानभाषितमतिर्न वाध्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न क्त्वावसमुत्थयेति तत्र पदं,
 ‘निर्विरापेक्षी’ कर्मक्षयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्कं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरसाह—

इयं सत्त्वगुणायां विद्यामिदमुद्धारत्वं ज्ञानं । सुपत्तत्वं तत्त्वं ज्ञेयं च विचरि ॥ १०५ ॥

व्याख्या—‘इयं’ एवमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्थानं दृष्टादृष्टसुखसाधनं ध्यानमुक्त्यायात् सुदु
 प्रशस्तं २, तीर्थकरगणधरादिभिरासेयित्वात्, यतश्चैवमतः अज्येयं नान्यथैतदिति भावनाया ‘ज्ञेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः
 ‘ज्येयम्’ अनुचिन्तनीयं क्रियया, एव च सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारिश्राण्यासेचित्तानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

व्याख्या—तापः क्षोपो भेदो योगानां 'ध्यानसा' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अवश्यं, तत्र तापः—दुःखं तत एव शोष-
दौर्बल्यं तत एव मेदा-विदारणं योगाना-यागादीनां, 'तथा' तत्रैव प्रकारेण तापशोषभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य?—
'ध्यायिनः' न यदृच्छया नियमनेति गाथार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

यद् रोगसप्तमं विषोषज्विरिष्योद्यद्विहीति । तद् कर्मावयवसमनं क्षान्तावयवद्वयोर्गतिः ॥ १०॥

व्याख्या—यथा 'रोगाद्यवयवसमनं' रोगनिदानविक्रिस्ता 'विषोषज्विरिष्योद्यद्विहीति' अभोजनविरेकौषधप्रकारैः,
तथा 'कर्मावयवसमनं' कर्मरोगविक्रिस्ता ध्यानानवयवविभिर्योगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकशेषतपोभेदग्रहणमिति
गाथार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

यद् विरसं विरसि ब्रह्मब्रह्मो पदसंविज्ञो दुर्गं पदम् । तद् कर्मैव कर्ममित्रं पदेन क्षान्तावको इदम् ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'विरसं विरसं' प्रभूतकालसंज्ञितम् 'इन्द्र्यं' काष्ठादि 'अनलः' अग्निः 'पवनसहितः' वायुसमन्वितः 'द्वुर्गं'
शीघ्रं च 'दहति' मसीकरोति, तथा दुःखतापहेतुत्वाद् कर्मैवेन्द्र्यं कर्मैव पवनम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्तं 'क्षणेन'
समयेन ध्यानमनल इव ध्यानानलः असी 'दहति' मसीकरोतीति गाथार्थः ॥ १०१ ॥

यद् वा इवसंवाया क्षणेन पञ्चाहया विक्रिञ्चति । क्षान्तपञ्चाहया तद् कर्मपणा विरिञ्चति ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'वनसंवायाः' मेधौघाः क्षणेन 'पवनाहताः' वायुप्रेरिता विर्यं-यिनासं यास्ति-गच्छन्ति, 'ध्यान
पवनावपृता' ध्यानवायुविक्षिप्ताः तथा कर्मैव क्षीवस्थभावाधरणाद् घनाः २, चर्कं च—“स्थिरः क्षीतांशुवज्जीवा, प्रकृत्वा

भायद्युद्धया ! चन्द्रिकायद्य विज्ञानं, तदाथरणमस्त्ययद् ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘विधीयन्ते’ चिनाशमुपयान्तीति गाथार्थः ॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् ? इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न क्त्वावच्छमुयेहि न वादिज्ज्ञाद माणतेहि दुष्णेहि । ईसाभित्तापसोगादृष्टेहि ज्ञानोपगच्छिषितो ॥ १ ॥

व्याख्या—‘न क्त्वावच्छमुयेच्च’ न क्रोधापुत्र्येच्च ‘वाच्यते’ पीड्यते मानसैर्बुद्धिः, मानसग्रहणाच्चाप इत्याद्यपि यदुक्तं तन्न वाच्यते ‘ईव्याविपादसोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षान्मुदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष ईव्या विपादः—वैश्वव्यं शोकः—
देम्यम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सीपावच्छादृष्टेहि न सातेरेहि मुष्णुष्ययोरेहि । ज्ञानमुनिबलचित्तो न वादिज्ज्ञाद भिन्नतेरेहि ॥ १०४ ॥

व्याख्या—इह कारणे कार्योपचारात् क्षीतावपादिभिश्च, आदिशब्दात् क्षुदादिपरिग्रहः, शारीरैः ‘क्षुबहुप्रकारैः’ अनेक भेदैः ‘ध्यानमुनिबलचित्तः’ ध्यानभाषितमतिर्न वाच्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते स्वात्तयितुं तत् पृथ, ‘निर्जरापेक्षी’ कर्मक्षयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्क फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—

इव ध्यगुणाचार्य विज्ञादिषुहृद्वाहनं ज्ञानं । सुपसत्त्वं सत्त्वं तेन ज्ञेयं च निर्वचि ॥ १०५ ॥

व्याख्या—‘इय’ पयमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्थानं दृष्टादृष्टसुखसाधन ध्यानमुपन्यायात् सुष्ठु प्रशस्तं २, तीर्थकरणधरादिभिरासेवितत्यात्, यस्तच्चैवमतः श्रद्धेयं नामयथैतदिति भावनया ‘ज्ञेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः ‘स्येयम्’ अनुचिन्तनीय क्रियया, एवं च सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राण्यासेवितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

व्याख्या—तापः शोषो भेदो योगानां 'ध्यानसः' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अवश्यं, तत्र तापः—शुःसं तत एव शोषः—
 दीर्घस्य तत एव भेदः—विदारणं योगानां—यागादीनां, 'सथा' तेनैव प्रकारेण तापशोषभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य?—
 'व्यायिनः' न दृष्टव्या नियमनेति गार्थार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

नह रोगासृजसमर्थं विमोक्षजद्विरेचनोसद्विरीरि । तह कम्ममवयवयं धावावसत्तादुदोगेहि ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगासृजसमर्थं' रोगनिदानचिकित्सा 'विमोक्षजद्विरेचनोपधविधिभिः' अभोजनविरेकोपधप्रकारैः,
 तथा 'कर्ममवयवमर्थं' कर्मरोगचिकित्सा ध्यानानशनादिभिर्योगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकत्वेतत्तपोभेदप्रवृत्ति
 गार्थार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

नह विरसंविमिक्कवज्जणो पवणसद्धिणो दुवं एव । तह कम्मपचमिक्कं खयेव दावावको दह ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'विरसंविमिक्कं' प्रमूतकालसञ्चितम् 'इन्धनं' काष्ठानि 'अनलः' अग्निः 'पवनसहितः' वायुसमन्वितः 'द्रुतं'
 शीघ्रं च 'दहति' भस्मीकरोति, तथा दुरसतापहेतुत्वात् कर्मैवधनं कर्मैवधनम् 'अमितम्' अनेकमवोपात्तमनन्तं 'क्षणेन'
 समयेन ध्यानमनल इव ध्यानानलः असी 'दहति' भस्मीकरोतीति गार्थार्थः ॥ १०१ ॥

नह वा धवसेवावा कजेव पवणदवा विमिक्कंति । धावपपणावदुवा तह कम्मपणा भिस्सिज्जति ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'धनसङ्घाताः' मेघीयाः क्षणेन 'पथनाहताः' वायुमेरिता विखय—घिनार्थं धाम्ति—गच्छन्ति, 'ध्यान
 पवनावभूता' ध्यानवायुविधिषाः तथा कर्मैव जीवस्वभावावरणाद् घनाः २, उक्तं च—“स्थितः शीतोऽमुवजीवा, प्रकृत्वा

भाष्यशुद्धया । चन्द्रिकायाम् विज्ञानं, तदापरणमन्त्रयत् ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘सिद्धीयन्ते’ धिनासमुपपान्तीति गाथार्थः ॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् !, इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न कदाचनमुपयेति न वादिभ्यः मानतोहि दुष्टोहि । ईसाविस्तारतोणाहपुहि हानोऽन्यपिजो ॥ १ ॥ १॥

न्यास्या—‘न कदायसमुत्थेय’ न क्रोधाद्युभयैश्च ‘वाध्यते’ पीड्यते मानसैर्बुद्धेः, मानसग्रहणास्ताप इत्याद्यपि यत्तुक्तं तत्र वाच्यते ‘ईर्ष्याविषाददोषादिभिः’ तत्र प्रसिपक्षाम्युदयोपसम्भजनितो मत्सरविशेष ईर्ष्या विषादः—वैकुण्ठ्यं शोकः—
देयम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सीवावकाहपुहि न सापरेहि मुग्धमुपपत्तेहि । धानमुनिपठपिजो न बदिभ्यः विस्तारोहि ॥ १०४ ॥

न्यास्या—इह कारणे कार्योपचारात् सीतावपादिमिच्छा, आदिशब्दात् क्षुदादिपरिग्रहः, शारीरैः ‘सुखदुःप्रकारैः’ अनेक भेदैः ‘ध्यानमुनिश्चचित्तः’ ध्यानभाषितमतिर्न वाध्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चात्रयितुं तत्र एव, ‘निर्जरापेक्षी’ कर्मव्यापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ उक्तं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—

इय सङ्गुण्याण्य दिङ्मिहसुखसाधनं ज्ञानं । सुपसारं सत्वेनं ज्ञेयं ज्ञेयं न निर्वर्ति ॥ १०५ ॥

न्यास्या—‘इय’ एवमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्यानं दृष्टादृष्टसुखसाधनं ध्यानमुक्तन्यायात् सुसु प्रसक्तं २, सीर्धकरगणधरादिभिरासेयित्त्यात्, यतश्चैवमतः शब्देयं नान्यथैतदिति भावनया ‘ज्ञेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः ‘त्येयम्’ अनुचिन्तनीय क्रियया, एव न सति सम्यग्दर्शनज्ञानचरित्राण्यासेयितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

व्याख्या—तापः क्षीयो भेदो योगानां 'ध्यानतः' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अयस्य, तत्र तापः—दुःखं तत्र एव क्षीय-
दीर्घस्य तत्र एव भेदः—विचारणं योगाना—यागादीनां, 'तथा' समेध प्रकारेण सापक्षोपभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य ?—
'रूपयित्वा' न दृष्टव्यं नियमनेति गार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

न ह तेनास्यस्य विद्योऽप्यविरेक्योऽस्यविदिहि । न ह कर्मण्यस्यस्य सान्नायस्यस्य ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगाश्चयश्चमनं' रोगनिदानविद्विस्ता 'विशोपणविरेचनौपपक्षिभिः' अभोजनविरेकीपयप्रकरैः,
तथा 'कर्ममयश्चमनं' कर्मरोगविद्विस्ता ध्यानानवधनादिभिर्योगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकशेषतपोभेदग्रहणमिति
गार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

न ह विरसिर्विरस्यस्यो नववर्द्धिषो न ह न ह । न ह कर्मण्यस्यस्य सान्नायस्यस्य ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'विरसिर्विरस्यस्य' प्रभूतकाससिर्विरस्य 'इत्यनेन' कासादि 'अनन्तः' अपि 'पयनसहितः' वायुसमन्वितः 'दुर्बलः'
शीघ्रं च 'दहति' मस्मीकरोति, तथा दुर्बलवापरेषुत्वात् कर्मवेचनं कर्मवचनम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्तं 'क्षणेन'
समयेन ध्यानमनस इव ध्यानानसः असौ 'दहति' मस्मीकरोतीति गार्थः ॥ १०१ ॥

न ह वा नववर्द्धिषो न ह न ह । न ह कर्मण्यस्यस्य सान्नायस्यस्य ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'धनसङ्काशा' भयौषाः क्षणेन 'पयनाहताः' वायुप्रेरिता विषयं—पिनाशं याप्ति—गच्छन्ति 'पयनावभूता'
ध्यानयानुविदिताः तथा कर्मैव जीवस्वभावाभरणान् यन्ताः २, तर्कः च—

भाष्यद्वया । चन्द्रिकायद्यपि ज्ञानं, तथापरणमन्त्रयद् ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘विधीयन्ते’ विनाशमुपयाग्यतीति गाथार्थः

॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् !, इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न क्त्वावतमुत्प्रेष्ये न शशिज्वात्मानसेहि इत्येहि । ईवाभिसापसोगादपरि कृणोवपयन्ति ॥ १०३ ॥
 व्याख्या—‘न क्त्वावतमुत्प्रेष्ये’ न कोपाद्युग्रयैश्च ‘वाच्यते’ पीड्यते मानसेर्षुःस्त्रैः, मानसग्रहणाच्चाप इत्याद्यपि यत्तु फलं तत्र प्राप्यते ‘ईव्यर्विपादसोकादिभिः’ तत्र प्रतिपद्यान्मुदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष ईव्यर्विपादः—वैष्णव्यं शोकः—

देयम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सोभाववाद्परि न सतीतेहि सुखदुःखपारोहि । क्त्वावतमुत्प्रेष्ये न शशिज्वात्मानसेहि ॥ १०४ ॥
 व्याख्या—इह कारणे कार्योपचारात् शीतावपादिभिश्च, आदिशब्दात् सुखादिपरिग्रहः, शरीरैः ‘सुखदुःखप्रकारैः’ अनेक भेदैः ‘ध्यानमुत्प्रेष्ये’ ध्यानभाषितमतिर्न वाच्यते, ध्यानमुत्प्रेष्येति गम्यते, अथवा न शक्यते चालयितुं तत्र एव,

‘निर्जरापेक्षी’ कर्मक्षयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्क फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—

इयं सर्वगुणधाम्नि विद्मिदुसुखाहर्णं क्षणं । सुपस्तवं तदेवं केवं क्षेत्रं च निर्वचि ॥ १०५ ॥
 व्याख्या—‘इयं’ पदमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्यानं दृष्टादृष्टसुखसाधनं ध्यानमुत्प्रेष्यात् सुष्ठु प्रवृत्तं २, तीर्थकरणधरादिभिरासेयितव्यात्, यतश्चैवमतः श्रेयं नान्यथैतदिति भावनया ‘क्षेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः ‘क्षेयम्’ अनुचिन्तनीय क्रियाया, एव च सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राण्यासेयितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

भ्याख्या—तापः शोथो भेदो योगानां 'ध्यानतः' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अपश्यं, तत्र तापः—तु तं सत पद्य शोथ-
दौर्बल्यं तत पद्य भेदः—विदारणं योगाना—यागादीनां, 'तथा' तेनैव प्रकारेण तापशोथभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य ?—
'ध्यायिनः' न दृष्टव्या नियमनेति गायार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

अथ रोगसंशयभेदं विशेषणविरचनोपदेशमिति । अथ कर्मावयवसमनं साक्षात्तत्वाद्भोजेति ॥ १०० ॥
भ्याख्या—यथा 'रोगाश्चयश्चमनं' रोगनिदानचिकित्सा 'विशोपणविरचनीपयविधिभिः' अभोजनविरचनीपयप्रकारैः
तथा 'कर्मावयवसमनं' कर्मरोगचिकित्सा ध्यानानुष्ठानादिभिर्योगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकसंप्रतयोभेदग्रहणमिति
गायार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

अथ विरसंस्मिन्निवृत्तमनस्यो पञ्चशब्दो दुर्गं वदति । अथ कर्मवृत्तमिति तत्रैव साक्षात्तको वदति ॥ १०१ ॥
भ्याख्या—यथा 'विरसंस्मिन्' प्रभूतकालसंस्मृतम् 'इन्धनं' काष्ठादि 'अनला' अग्निः 'पयनसंस्मृतं' वायुसमन्वितः 'दुर्गं'
क्षीमं च 'दहति' मस्मीकरोति, तथा दुःस्वप्नापरेषुत्वात् कर्मवृत्तमनं कर्मवृत्तम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्तं 'क्षणेन'
समयेन ध्यानमनस इव ध्यानानला असी 'दहति' मस्मीकरोतीति गायार्थः ॥ १०१ ॥

अथ वा कर्मवृत्तमिति कर्मेव वदन्त्याहवा विचित्रमिति । साधनपञ्चाङ्गानां अथ कर्मवृत्तमिति ॥ १०२ ॥
भ्याख्या—यथा वा 'यनसंस्मृताः' मेयोपाः क्षणेन 'पयनाहताः' वायुप्रेरिता विलय—यिनाशं यान्ति—गच्छन्ति, 'ध्यान'
'ध्यानवायुविचित्राः' तथा कर्मेव जीवस्यमावावरणाद् यनाः २, तर्कं च—“स्थिताः क्षीर्ताश्चुवन्तीनां, प्रकृताः

‘विहीयन्ते’ इत्यादि, १ ॥” इत्यादि, तदावरणमञ्चयत् ॥ १ ॥” इत्यादि, दर्शयति—

भाष्यश्रुत्या ! चन्द्रिकायद्य विशानं, तदावरणमञ्चयत् ॥ १ ॥” इत्यादि, दर्शयति—
॥ १०३ ॥ किं चेदमन्यद् !, इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न क्तावसमुत्पेक्षे न वादिभ्यः मानोहेति दुष्कोटिः । ईसाविताचसोगादपुष्टिः सामोदयवचिन्तो ॥ १ ॥
न क्तावसमुत्पेक्षे न वादिभ्यः मानोहेति दुष्कोटिः । ईसाविताचसोगादपुष्टिः सामोदयवचिन्तो ॥ १ ॥

व्याख्या—‘न क्तावसमुत्पेक्षे’ न क्रोपासुप्तयैश्च ‘वाच्यते’ पीक्यते मानसैर्पुल्लैः, मानसमहणात्ताप इत्याद्यपि यदुक्तं

तत्र वाच्यते ‘ईष्यामिपावदोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षान्मुदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष ईष्या विपादः—वैष्णव्यं शोकः—
देन्यम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिमहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमर्थं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सीतावकादपि न तातोति दुष्कृष्णतोति । शान्तुमिच्छति न न विच्छाद विचारेही ॥ १ ॥
व्याख्या—इह कारणे कार्योपचाराद् शीतातपादिभिश्च, आदिशब्दाद् द्रुवादियपरिमहः, शारीरैः ‘द्रुवद्रुप्रकारैः’ अनेक

भेदैः ‘ध्यानसुनिश्चचित्तः’ ध्यानभावितमतिर्न वाच्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चालयितुं तत पय,

भेदैः ‘ध्यानसुनिश्चचित्तः’ ध्यानभावितमतिर्न वाच्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चालयितुं तत पय,

‘निर्जरापेक्षी’ कर्मस्वयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्कं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—
व्याख्या—इह कारणे कार्योपचाराद् शीतातपादिभिश्च, आदिशब्दाद् द्रुवादियपरिमहः, शारीरैः ‘द्रुवद्रुप्रकारैः’ अनेक

भेदैः ‘ध्यानसुनिश्चचित्तः’ ध्यानभावितमतिर्न वाच्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चालयितुं तत पय,

‘निर्जरापेक्षी’ कर्मस्वयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्कं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—
व्याख्या—इह कारणे कार्योपचाराद् शीतातपादिभिश्च, आदिशब्दाद् द्रुवादियपरिमहः, शारीरैः ‘द्रुवद्रुप्रकारैः’ अनेक

भेदैः ‘ध्यानसुनिश्चचित्तः’ ध्यानभावितमतिर्न वाच्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चालयितुं तत पय,

‘निर्जरापेक्षी’ कर्मस्वयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्कं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—
व्याख्या—इह कारणे कार्योपचाराद् शीतातपादिभिश्च, आदिशब्दाद् द्रुवादियपरिमहः, शारीरैः ‘द्रुवद्रुप्रकारैः’ अनेक

ध्यास्या—तपः शोयो भेदो योगानां 'ध्यानसु' 'ध्याना' यथा विपश्य भवत्येव तत्र गात्र-इत् तत्र तत्र शो-
 दोर्षस्य तत्र पत्र भेदो-विदारणं योगानां-यागादीनां, तथा तत्रैव प्रकाशं गात्राणां आदाः कथमोऽपि प्रवर्तित, कथं-
 'ध्यापित' न दृष्टव्या नियमनेति गाथार्थः ॥ १९ ॥ किं च—

अह तेऽप्यसदृशस्य विद्योत्पत्तिरेकमोक्षमिदं ॥ तत्र कथाप्रवचनं कथामप्यसदृशोऽहं ॥ १०० ॥
 ध्यास्या—यथा 'रोगाश्च यश्मन' रोगनिदानपिच्छिन्ना 'विनोपणविरोपनीषधिविधिभिः प्रभो-
 तथा 'कर्मात्मयश्मन' कर्मरोगविच्छिन्ना ध्यानानुपपत्तिरिति, आरिगन्धार्त्त एवावृद्धिचारकरोपपत्तयोभेदमहजमिति
 गाथार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

अह विरसिचित्तमिदममनो प्रवचयिष्ये इह । तत्र कर्मवचनमित्येव कथामप्यसदृशोऽहं ॥ १०१ ॥
 ध्यास्या—यथा 'विरसिचित्तं' प्रमूतकालसंश्लिष्टम् 'इग्यनं' काशदि 'अनल' अग्नि 'वयनसदृशः' वायुममम्यितः 'दृष्टे'
 सौम्यं च 'दृष्टि' भस्मीकरोति, तथा पुनस्तवापरेषु त्वात् कर्मवचनं कर्मवचनम् 'अमितम्' अनेकमयोपासमनस्त 'क्षणेन'
 समयेन ध्यानमनस इव ध्यानानलः असी 'दृष्टि' भस्मीकरोतीति गाथार्थः ॥ १०१ ॥

अह वा मनसकाया कथेन प्रवचयिष्ये । कथामप्यसदृशोऽहं ॥ १०२ ॥
 ध्यास्या—यथा वा 'यनसदृशः' भेदीयाः क्षणेन 'पयनाहता' वायुमेरिता धिष्ठये-यिनाशं यान्ति-गच्छन्ति, 'ध्यात-
 यता' ध्यानवायुविच्छिन्नाः तथा कर्मैव जीवस्यभाषावरणात् यनाः २, चर्कं च—'स्थिताः शीतोऽसुखजीवाः, प्रकृत्वा

परितापनं-शाब्दानादिदुःखविशेषसङ्घर्षेण तेन निर्गुणा पारितापनिकी तस्या, असावपि द्विषेद्य-स्ववेष्टपारितापनिकी परवेष्ट-
पारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापने कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अन्यरुष्टोऽपि स्ववेष्टपरितापनं
करोत्येव कश्चिज्जडः, अथवा स्वहस्यपारितापनिकी परहस्यपारितापनिकी च, आद्या स्वहस्तेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
परहस्तेन कारयतः, गता चतुर्थी ४, प्राणातिपासा-प्रतीतः, तद्विषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तस्या, असावपि द्विषा-स्व-
प्राणातिपातक्रिया परप्राणातिपातक्रिया च, तन्नाऽऽद्याऽऽत्मीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणातिपातमिति, तस्या
च कश्चिन्निषेधतः स्वर्गोपार्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमातमायालोभमोहवसाच्च परप्राणा
तिपातमिति, क्रोधेनाऽऽक्रुष्टः रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन जात्यादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विश्वासेन, लोभेन
शोकरिकः, मोहेन संसारमोचकः स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५। क्रियाऽपकाराच्च शिव्यहितायानुपात्ता अपि सूत्रे
अन्या अपि विंशतिः क्रियाः प्रदर्श्यन्ते, तैजसा-आरमिया १ परिगहिया २ मायावन्तिया ३ मिच्छावृत्तगवन्तिया ४ अप
घ्नप्रदाणकिरिया ५ दिहिया ६ पुष्टिया ७ पादुष्विया ८ सामेतोवणिया ९ नेसत्थिया १० साहत्थिया ११ आणमणिया १२
वियारणिया १३ अणामोगवन्तिया १४ अणयकंस्ववन्तिया १५ पञ्चमोगकिरिया १६ समुयाणकिरिया १७ पेज्जवन्तिया १८ दोस-
वन्तिया १९ ईरियावन्तिया २० वेत्ति, तत्पारंभिया पुषिहा-धीवारंभिया य मज्जीवारंभिया य जीवारंभिया-जं जीवे

[illegible]

भाह-एवं तर्हि सर्वक्रियाजोयः प्राप्नोति, न, तदासेव्यनस्यापि तस्यसो ध्यानत्वात्, नास्ति काचिदसौ क्रिया यया साधूनां ध्यानं न भवतीति गाधार्यः ॥ १०५ ॥ प्रम्याये १५९९९ ॥ समाप्तं ध्यानशतकं ॥

(सूत्रम्) प्रतिष्ठासि पञ्चभिः क्रियाभिः-व्यापारलक्षणाभिर्योऽतिचारः कृता, तद्यथा-‘काश्याप’ इत्यादि, वीर्य इति शेरविरतसम्पदहेतुः आह-अधिरतस्य कायिकी-अधिरतकायिकी बुध्यनिहितकायिकी उपरतकायिकी, (ब) तत्र मित्याह वहीसमासो योग्या, द्वितीया दुष्यनिहितकायिकी प्रमत्तस्यतस्य, सा पुनर्द्विपा-इन्द्रियबुध्यनिहितकायिकी, एयमन्यत्रापि निहितकायिकी च, तत्राऽऽद्येन्द्रियैः-ओत्रादिभिर्बुध्यनिहितस्य-इष्टानिष्टविषयप्राप्तौ मनाकृतनिर्वेददारेणापवर्गमार्गे षाऽप्रमत्तसंपत्तस्य-उपरतस्य-सावद्ययोग्यो निवृत्तस्य कायिकी, गता कायिकी १, अधिक्रियत आत्मा नरकादिषु येन तदधिकरणम्-अनुष्ठानं वाह्यं वा वस्तु षष्ठमहादि तेन निवृत्ता-अधिकरणीकी तथा, सा पुनर्द्विपा-अधिकरणप्रवर्तिनी निर्वर्तिनी च, तत्र प्रवर्तिनी षष्ठमहापशुबन्धादिप्रवर्तिनी, निर्वर्तिनी लज्जादिनिर्वर्तिनी, अलमन्यैरुदाहरणैः, अनवोरे-वाम्भ्यातिस्वाचेर्वा, गताऽऽधिकरणीकी २, प्रदेव-अस्तरस्तेन निवृत्ता प्रादेविकी, असावपि द्विपा-ओत्रप्रादेविक्यजीव प्रदेविकी च, भाषा जीवे प्रदेवं गच्छतः, द्वितीया पुनरजीवे, तथाहि-पापाणादी प्रसक्तितत्वात्प्रदेवमात्रादिति गता तृतीया ३,

परितापनं-ताडनादियु-छविद्येयखणं तेन निर्वृणा पारितापनिकी तथा, असावपि द्विचैव-स्वदेहपारितापनिकी परदेह-
 पारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अम्यरुष्टोऽपि स्वदेहपरितापनं
 करोत्येव कश्चिज्जडः, अथवा स्वहस्तपारितापनिकी परहस्तपारितापनिकी च, आद्या स्वहस्तेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
 परहस्तेन कारयतः, गता वसुर्थी ४, प्राणासिपातः-प्रसीसः, तद्विषया क्रिया प्राणासिपातक्रिया स्या, असावपि द्विचा-स्व-
 प्राणासिपातक्रिया परप्राणासिपातक्रिया च, तत्राऽऽद्याऽऽत्मीयप्राणासिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणासिपातमिति, तथा
 च कश्चिन्निर्वेदतः स्वर्गाद्यर्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणासिपातं करोति, तथा क्रोधमानसाथलोभमोहवशाच्च परप्राणा
 सिपातमिति, क्रोधेनाऽऽशुष्टः रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन आत्यादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विन्वासेन, लोभेन
 शौकरिकः, मोहेन संसारमोषकाः स्मार्तो वा पाग इति, गता पञ्चमी ५ । क्रियाऽपकाराच्च शिष्यहितायानुपात्ता अपि सूत्रे
 अन्या अपि विद्वन्तिः क्रियाः प्रदर्श्यन्ते, तंजहा-आरंभिया १ परिगृहिया २ मावावृत्तिया ३ मिच्छावृत्तवृत्तिया ४ अप-
 शस्तराणां क्रिरिया ५ दिड्डिया ६ पुड्डिया ७ पाडुच्चिया ८ तामेतोवणिवाइया ९ नेसत्तिया १० साहत्तिया ११ आयमणिया १२
 वियारणिया १३ अणामोगवत्तिया १४ अणयकत्तवत्तिया १५ पमोगकिरिया १६ समुथाण्यकिरिया १७ पेज्जवत्तिया १८ दोस-
 वत्तिया १९ ईरियावत्तिया २० वेत्ति, तत्पारंभिया वुविहा-जीवारंभिया य जीवारंभिया-ज जीवे

१ तथा-आरंभिकी पारिभिकी माचप्यत्तविकी मिय्याद्योवत्तविकी अणमाप्यत्तविकी इतिहा सृष्टिहा प्राप्तीभिकी साम्मोपनिषादिकी भग-
 विदी स्ववृत्तिकी अण्णापमी विदारमी अणामोगमत्तविकी अणवकाइयाप्रत्तविकी प्रयोगकिवा समुत्तमकिवा मेगमत्तविकी दोपमत्तविकी देसापयिकी वेत्ति ।
 तत्राणियकी भूविहा-जीवारंभिकी अजीवारंभिकी च जीवारंभिकी यजीवाद्य

आह-एवं तर्हि सर्वक्रियाछोपाः प्राप्नोति, न, सदासेधनस्यापि तस्यतो ध्यानत्वात्, नास्ति काचिदसौ क्रिया यया साधूनां
ध्याने न भवतीति गार्थार्थः ॥ १०५ ॥ ग्रन्थार्थः १५९९९ ॥ समाप्तं ध्यानशतकम् ॥

पश्चिक्त्वमसि पञ्चहिं किरियाहिं काश्याए अहिगरणियाए पाउसियाए पारितायणियाए पाणाइवाए किरियाए
(सूत्रम्) प्रसिक्त्वमसि पञ्चभिः क्रियाभिः-व्यापारलक्षणाभिर्घोडतिचारः कृताः, सधया-‘काश्याए’ इत्यादि, चीयत इति
ऐरविरतसुम्यगृष्टेयाऽऽया भविरतस्य कायिकी-साधुपणा-अविरतकायिकी दुष्पणिहितकायिकी उपरतकायिकी, (ब) तत्र मिथ्या
पठीसमासो योरया, द्वितीया दुष्पणिहितकायिकी प्रमत्तसंयतस्य, सा पुनर्दिपा-इन्द्रियदुष्पणिहितकायिकी, एयमन्वयापि
निहितकायिकी च, तत्राऽऽद्येन्द्रियै-ओत्रादिभिर्दुष्पणिहितस्य-इष्टानिष्टधिययमासौ मनाकुसुनियेवद्वारेणापवर्गमार्गे
प्रति दुर्ब्यवस्थितस्य कायिकी, एवं नोइन्द्रियेण-मनसा दुष्पणिहितस्याधुमत्तस्वरूपद्वारेण दुर्ब्यवस्थितस्य कायिकी, तृती
याऽप्रमत्तसंयतस्य-उपरतस्य-सावद्ययोगेभ्यो निवृत्तस्य कायिकी, गता कायिकी १, अधिक्रियत आत्मा नरकादिषु येन
तदधिकरणम्-अनुष्ठानं बाह्यं वा वस्तु चक्रमहादि सेन निर्गुणा-अधिकरणिकी तथा, सा पुनर्दिपा-अधिकरणप्रवर्तिनी
निर्वर्तिनी च, तत्र प्रवर्तिनी चक्रमहापशुब-धादिप्रवर्तिनी, निर्वातिनी लज्जादिनिर्वर्तिनी, अछमन्वैरुवाहरकैः, अनयोरे-
वास्तुपादित्वात्सेनां, गताऽऽधिकरणिकी २, प्रद्वेष-मत्सरस्तेन निर्गुणा प्राद्वेषिकी, असावपि द्विपा-जीवमाद्वेषिकवर्जीव
प्रद्वेषिकी च, आद्याजीवे प्रद्वेषं गच्छता, द्वितीया पुनरजीवे, तथाहि-पापाणां प्रसक्तचित्तत्वात्प्रद्वेषमावहति गता तृतीया ३,

परितापने—साहनादिदुःखविशेषलक्षणं तेन निर्गुणा पारितापनिकी तथा, असावपि द्वितीय-स्वदेहपारितापनिकी परदेह-
 पारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अन्यठोऽपि स्वदेहपरितापनं
 करोत्येव कश्चिज्जडः, अथवा स्वदेहपारितापनिकी परदेहपारितापनिकी च, आद्या स्वदेहेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
 परदेहेन कारयतः, गता चतुर्थी ४, प्राणातिपातः—यतीतः, तमिषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तथा, असावपि द्विधा—स्व-
 प्राणातिपातक्रिया परप्राणातिपातक्रिया च, तत्राऽऽद्याऽऽश्वमीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणातिपातमिति, तथा
 च कश्चिन्निर्वैदतः स्वर्गार्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमानमाषाढोभमोहवशाच्च परप्राणा
 तिपातमिति, क्रोधेनाऽऽक्रुष्टः रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन जात्यादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विश्वासेन, लोभेन
 शीकरिकः, मोहेन संसारमोचकः स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५ । क्रियाऽधिकाराच्च सिष्वद्विधायानुपात्ता अपि सूत्रे
 अन्या अपि विंशतिः क्रियाः प्रदर्श्यन्ते, तैजसा—आरंभिया १ परिगृहिया २ मायावसिया ३ मिष्ठादंसणवसिया ४ अप-
 द्यस्तानाकिरिया ५ दिहिया ६ पुहिया ७ पादुहिया ८ सामतोषमिवाइया ९ नेसस्थिया १० साहस्यिया ११ आणममिया १२
 धियारगिया १३ अणामोगवसिया १४ अणवकसवसिया १५ पमोगकिरिया १६ समुयाणकिरिया १७ पेज्जवसिया १८ दोस-
 वसिया १९ ईरियायहिया २० वेति, तद्वारंभिया पुविहा—जीवारंभिया च अजीवारंभिया य अजीवारंभिया—अ जीवे

१ तद्वया—आरंभिकी पारिप्रेरिणी मानाप्रत्ययिकी मिष्यादौनप्रत्ययिकी अमसाख्यावक्रिया इति वा स्पृष्टिणा प्राप्तीमिकी सामान्योपनिपातिकी सैपा-
 दिनी सप्तविंशती आद्यपनो विदारमी अणामोगप्रत्ययिकी अणवकसवस्ययिकी प्रयोगक्रिया चतुर्दशविंशती तैजसायिकी वेति ।
 तत्रातीमिकी द्विधा—जीवारंभिकी अजीवारंभिकी च, जीवारंभिकी यजीवाय

आह-एवं तर्हि सर्वक्रियालोपः प्राप्नोति, न, सदासेवनस्यापि तत्त्वतो ध्यानत्वात्, नास्ति काचिदसौ क्रिया यया साधूनां ध्यानं न मवतीति गार्हार्थः ॥ १०५ ॥ ग्रन्थाम्रं १५६९४ ॥ समाप्तं ध्यानशतकं ॥

पठिष्यामि पञ्चर्हि किरियाहिं काइयाए अदिगरणियाए पाउसिषाए पारितायणिपाए पाणाइवायकिरियाए (सूत्रम्) प्रतिष्ठासि पञ्चभिः क्रियाभिः-व्यापारलक्षणाभिर्योऽतिचार' कृतः, तद्यथा-'काइयाए' इत्यादि, वीर्यत इति काया, कायेन निर्वृत्ता कायिकी तथा, सा पुनस्त्रिधा-अविरतकायिकी बुध्यणिहितकायिकी उपरतकायिकी, (ब) तत्र निभ्याट्टेरविरतसम्पगृहेष्वाऽऽद्या अविरतस्य कायिकी-उक्षेपणाविलक्षणा क्रिया कर्मपन्थनिव-पनाऽपिरतकायिकी, एयमन्यत्रापि पटीसमासो योग्यः, द्वितीया बुध्यणिहितकायिकी प्रमत्तसंयतस्य, सा पुनर्द्विधा-इन्द्रियबुध्यणिहितकायिकी नोइन्द्रियबुध्य-णिहितकायिकी च, तत्राऽऽद्योद्वयै-भोग्राविभिर्बुध्यणिहितस्य-इष्टानिष्टविषयप्राप्तौ मनःकृतसङ्गनियेवद्वारेणापवर्गमार्गे प्रति बुध्यवस्थितस्य कायिकी, एवं नोइन्द्रियेण-मनसा बुध्यणिहितस्याशुमसङ्गस्पर्दारेण दुर्भ्ययस्थितस्य कायिकी, तृतीयाऽप्रमत्तसंयतस्य-उपरतस्य-सावद्ययोगेभ्यो निवृत्तस्य कायिकी, गता कायिकी १, अधिक्रियत आत्मा नरकादिषु येन तवधिकरणम्-अनुष्ठानं बाह्यं वा वस्तु चक्रमहादि तेन निर्वृत्ता-अधिकरणिकी तथा, सा पुनर्द्विधा-अधिकरणप्रवर्तिनी निर्वर्तिनी च, तत्र प्रवर्तिनी चक्रमहापशुबन्धाविप्रवर्तिनी, निर्वर्तिनी लज्जाविनिर्बर्तिनी, अलमन्यैरुवाहरकैः, अनयोरे-वान्ध्यापतिस्वासेषां, गताऽऽधिकरणिकी २, प्रवरेण-मत्सरस्तेन निर्वृत्ता प्राप्तेषिकी, असावयि द्विधा-जीवप्राप्तेषिक्यजीव प्राप्तेषिकी च, आद्या जीवे प्रवरेण गच्छता, द्वितीया पुनरजीवे, तथाहि-यापाणादौ प्रस्तुतितकाम्येष्टेष्टमावदिति गत्वा तृतीया ३,

परितापनं-साहनादिदुःखविशेषाद्युपशान्तेन निर्घृणा परितापनिकी तथा, असायपि द्विचैव-स्वदेहवारितापनिकी परदेह-
परितापनिकी च, आधा स्वदेहे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अन्यरुद्धोऽपि स्वदेहपरितापनं
करोत्येव कश्चिज्जडा, अथवा स्वदेहपरितापनिकी परदेहपरितापनिकी च, आधा स्वदेहेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
परदेहेन कारयतः, गता बहुयुगीं ४, प्राणातिपातः-प्रसीतः, तद्वियया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तथा, असायपि द्विधा-स्व-
प्राणातिपातक्रिया परमाप्तातिपातक्रिया च, तत्राऽऽद्याऽऽदमीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परमाणातिपातमिति, तथा
च कश्चिन्निर्वेदतः स्वर्गार्थं वा गिरियतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमानमायालोभमोहषाद्य परमाणा-
तिपातमिति, क्रोधेनाऽऽकुष्टः क्रोधो वा व्यापादयति, मानेन जात्यादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विन्वासेन, लोभेन
शौकरिकः, मोहेन संसारमोक्षकः स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५ । क्रियाऽधिकाराच्च सिध्यहितायानुपात्ता अपि सूत्रे
अन्या अपि विंशतिः क्रियाः प्रदस्यन्ते, तंजहा-आरंभिया १ परिगहिया २ मायावत्तिया ३ मिच्छादंसणवत्तिया ४ अप-
घमत्ताणकिरिया ५ दिष्टिया ६ पादुच्छिया ७ सामतोषजिघांषा ८ नेसरित्तिया ९ साहत्तिया १० आणमणिया ११
विपारजिया १२ अणाभोगवत्तिया १३ अणवकंठवत्तिया १४ पमोगकिरिया १५ समुयाणकिरिया १६ पेज्जवत्तिया १७ दोस-
वत्तिया १८ ईरियावत्तिया १९ चेत्ति, तत्थारंभिया दुव्विहा-जीवारंभिया २० अजीवारंभिया २१ जीवारंभिया-जं जीवे

[illegible]

आरम्भ अजीवारमिया-अजीवे आरम्भ १, पारिगहिया किरिया दुयिहा-जीवपारिगहिया अजीवपारिगहिया य, जीवपा
रिगहिया-जीवे परिगिणहइ, अजीवपारिगहिया-अजीवे परिगिणहइ २, मायवसिया किरिया दुयिहा-आयभायवंचणा य
परमायवचणा य, आयभायवंचणा अप्पणोच्चयं भायं गूहइ नियमीमंतो उज्जुयभाव वसेइ, सज्जमाइमिदिलो या करण
फट्ठाढोयं दरिसेइ, परमायवंचणया सं तं आयरसि लेण परो वंचिज्जइ कूहलेहकरणाईहिं ३, मिच्छादंसणयसिया किरिया
दुयिहा-अपमिगहियमिच्छादंसणयसिया य अपमिगहियमिच्छादंसणयसिया य, अणभिगहियमिच्छादंसणयसिया
असंणीण संणीणचि जेहिं न किंचि कुत्तिस्त्रियमयं पडिचणं, अपमिगहियमिच्छादंसणयसिया किरिया दुयिहा-हीणाइ
रिचदंसणे य तच्चइरिचदंसणे य, हीणा जहा-अंगुहपमेत्तो अप्पा जवमेत्तो सामागहंदुलमेत्तो पाळगमेत्तो परमाणुमेत्तो
इदये आग्वत्त्यमानस्सिष्ठति चूळकाटमथे वा, इत्येवमादि, अहिगा जहा-पंचधनुसइगो अप्पा सयगओ अकत्ता जवेयणो

[illegible]

इत्येवमादि, परं हीणाइरिचदसर्णं, तपइरिचदसर्णं नास्वेयाऽऽश्रयाऽऽस्मीयो वा भावः नास्त्ययं लोकाः न परलोकाः भवतस्त्यभायाः सूर्यभाया इत्येवमादि, अपघमस्त्राणकिरिया अविरसानामेव, तेषां न किञ्चिद्रुधिरतिर(तम)स्ति, सा बुधिरा-
जीयअपघमस्त्राणकिरिया अजीयऽपघमस्त्राणकिरिया य, न केसुइ जीवेसु य वा यिरती भत्यिसि ५, विद्विया
किरिया बुयिहा, वंजहा-जीयविद्विया य अजीवविद्विया य, अजीवविद्विया आसार्णं वस्सुवंसणवत्तियाप गच्छइ, अजीव-
विद्विया वित्तकम्मार्णं ६, पुद्विया किरिया बुयिहा पण्णा-जीयपुद्विया य, जीयपुद्विया आ जीवाहियार
पुच्छइ रागेण वा दोसेण वा, अजीवाहियारं वा, अहवा पुद्वियसि फरिसणकिरिया, तस्य जीवफरिसणकिरिया इत्यी
पुरिसं नपुंसगं वा स्पृशति, संघट्टेइति भवियं होइ, अजीवेसु सुहनिमिचं मियलोमाइ वस्यजायं मोसिगादि वा रयणजायं
स्पृशति ७, पादुचिया किरिया बुयिहा-जीवपादुचिया अजीवपादुचिया य, जीवं पडुच्च जो वंधो सा जीवपादुचिया,
जो पुण अजीवं पडुच्च रागदोसुब्भवो सा अजीवपादुचिया ८, सामंतोयणिवाइया समन्तादनुपततीति सामंतोवणिवाइया

१ एवं हीमाठिरिचदसर्णं तस्यतिरिचदसर्णं - भयस्यावगमकिरा-सा द्विविया जीवप्रसाववकिरा अजीवाप्रसाववकिरा य व केडुचिबीचेसु मवी
चेसु व वा निरतिरिचिती इतिवा किरिया द्विविया तपया-जीयरद्विया व अजीवद्विया व अजीवद्विया व अजीवद्विया गच्छति, अजीवद्विया
चित्रद्वयोदीपो मासिकी पुद्विया किरिया द्विविया प्रज्ञा-जीवप्राज्ञिकी य, जीवप्राज्ञिकी य अजीवप्राज्ञिकी वृच्छति रागेण वा द्वेयेन वा, अजी
वापिच्छां वा अववा स्पृशतिरेति स्पर्शनकिरा किरियं पुरुषं नपुंसकं संघट्टयतीति वधितं मवति अजीवेसु सुहनिमिचं यगकोसादि
वद्वजातं मीचिच्छादि वा रयज्जातं, प्रासीमिकी किरिया द्विविया-जीवप्रासीमिकी अजीवप्रासीमिकी य, जीवं प्रवीम वो वग्गवा सा जीवप्रासीमिकी, यः पुनरजीवं
प्रवीम रापेओव्ववः साऽजीवप्रासीमिकी, सामन्तोपनिपासिकी

सां पुबिहा-जीयसामंतोवणिवाइया य अजीयसामंतोवणिवाइया य, जीयसामंतोवणिवाइया जहा-एगस्स संभो तं जणो
 जहा जहा पळोप्प पससइ य तहा सो हरिसं गच्छइ, अजीयेवि रहकम्माई, अहवा सामंतोवणिवाइया पुबिहा-
 देससामंतोवणिवाइया य सबसामंतोवणिवाइया य, देससामंतोवणिवाइया प्रति यत्रैकदेवोनाऽऽगमो भयत्पसं
 यतानां सा देससामंतोवणिवाइया, सबसामंतोवणिवाइया य यत्र सर्वतः समन्तात् प्रेक्षकाणामागमो भयति सा सप्तसा
 मंतोवणिवाइया, अहवा समन्तावदुपतन्ति प्रमत्तसंजयाणं अन्नपाणं प्रति अर्धगुरित्ते संपातिमा सप्ता विणत्संति ८, नेस
 र्थिया किरिया पुबिहा-जीयनेसस्थिया अजीयनेसस्थिया य, जीयनेसस्थिया रायाइसदेसात् जहा तदगस्स जतादीहि,
 अजीयनेसस्थिया जहा पहाणकंडाईण गोफणधणुइमाइहि निसिरइ, अहवा नेसस्थिया जीये जीवं निसिरइ पुचं सीसं या,
 अजीये सूत्रव्यपेत्तं निसिरइ वत्तं पात्रं वा, सुत्त विसर्गं इति १०, साइस्थिया किरिया पुबिहा-जीयसाहस्थिया अजीयसाहस्थिया।

१ सा द्विविधा-जीयसामन्तोपनिपाठिकी च जीयसामन्तोपनिपाठिकी च जीयसामन्तोपनिपाठिकी च जीयसामन्तोपनिपाठिकी च
 ब्रह्मंदादि च तथा तथा च हर्ष गच्छति अजीयवधि एकम्माईणि अथवा सामन्तोपनिपाठिकी द्विविधा-देससामन्तोपनिपाठिकी च
 च देससामन्तोपनिपाठिकी-सा देससामन्तोपनिपाठिकी च देससामन्तोपनिपाठिकी च-सा सर्वसामन्तोपनिपाठिकी अथवा प्रमत्तसंजयानामन्नपात्र प्रति अन्नपात्रा-
 दिते संपातिमाः सप्ता विणत्संति ११, द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः
 परकस्म अजीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः
 बति, जहाइठिकी चिवा द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः द्विविधा-जीयवैः

य, जीयसाहस्रियया जं जीयेण जीवं मारेइ, अजीयसाहस्रियया अहा-असिमाईहिं, अहवा जीयसाहस्रियया जं जीवं सह-
 रयेण तावेइ, अजीयसाहस्रियया अजीये सहस्रेण तावेइ पर्यं पत्तं वा ११, आणमणिया किरिया पुविहा-अजीयमाणम-
 णिया अजीयआणमणिया य, अजीयं वा आणवावेइ १२, वेयारणिया पुविहा-
 जीययेयारणिया य अजीयेयारणिया य, जीयवेयारणिया जीयं विदारेइ, स्कोटयतीत्यर्थः, पयमजीयमयि, अहवा जीयम
 जीयं वा आमासिपसु यिक्कमाणो दो भासित वा विदारेइ परियच्छावेइत्ति मणियं होइ, अहवा जीवं वियारेइ अर्हतगुणेहिं
 परिसो तारिसो तुमंत्ति, अजीय या वेतारणयुद्धीय मणइ-परिसं पर्यंत्ति १३, अणामोगवसितया किरिया पुविहा-अणामोगमादि
 यणा य अणामोगनिक्खेयणा य, अणामोगो-अण्णाण आवियणआ-गहणं निक्खिस्वणं-उवणा, त गहण निक्खिस्वण वा
 अणामोगेण अपमज्झियाइ गिण्हइ निक्खिस्वयत्ति या, अहवा अणामोगकिरिया पुविहा-आयाणनिक्खिस्वणामोगकिरिया य

१ जीयसाहस्रियया जीवं मारेइ अजीयसाहस्रियया अहा-असिमाईहिं अहवा जीयसाहस्रियया जं जीवं सहस्रेण तावेइ, अजीयसाहस्रियया
 जीवं सहस्रेण तावेइ पर्यं पत्तं वा आणमणिया किरिया पुविहा-अजीयमाणमणिया अजीयआणमणिया य, अजीयं वा आणवावेइ १२, वेयारणिया पुविहा-
 जीययेयारणिया य अजीयेयारणिया य, जीयवेयारणिया जीयं विदारेइ, स्कोटयतीत्यर्थः, पयमजीयमयि, अहवा जीयम
 जीयं वा आमासिपसु यिक्कमाणो दो भासित वा विदारेइ परियच्छावेइत्ति मणियं होइ, अहवा जीवं वियारेइ अर्हतगुणेहिं
 परिसो तारिसो तुमंत्ति, अजीय या वेतारणयुद्धीय मणइ-परिसं पर्यंत्ति १३, अणामोगवसितया किरिया पुविहा-अणामोगमादि
 यणा य अणामोगनिक्खेयणा य, अणामोगो-अण्णाण आवियणआ-गहणं निक्खिस्वणं-उवणा, त गहण निक्खिस्वण वा
 अणामोगेण अपमज्झियाइ गिण्हइ निक्खिस्वयत्ति या, अहवा अणामोगकिरिया पुविहा-आयाणनिक्खिस्वणामोगकिरिया य

सो बुविहा-जीयसामंतोवणिवाइया य अजीयसामंतोवणिवाइया य, जीयसामंतोवणिवाइया जहा-एगस्स संबो त जणो जहा अहा पळोप्प पससइ य तथा सो हरिसं गच्छइ, अजीवेवि रहकम्मार्ह, अहया सामंतोवणिवाइया बुविहा-देससामंतोवणिवाइया य सबसामंतोवणिवाइया य, देससामंतोवणिवाइया प्रेसकान् प्रति यत्रैकदेसेनाऽऽगमो भयत्यमं-यतानां सा देससामंतोवणिवाइया, सबसामंतोवणिवाइया य यत्र सर्वतः समन्तात् प्रेसकाणामागमो भयति सा सबसा-मंतोवणिवाइया, अहया समन्तादनुपतन्ति प्रमत्तसंजयाणं अन्नपाणं प्रति अयंगुरिते संपातिमा सत्ता यिणस्संति ८, नेस-त्थिया किरिया बुविहा-जीवनेसत्थिया अजीवनेसत्थिया य, जीवनेसत्थिया रायाइसदेसाज अहा उदगस्स जतादीहि, अजीवनेसत्थिया अहा पहाणकंडाईण गोफणघणुहमाइहिं निसिरइ, अहया नेसरियया जीवे जीय निसिरइ पुचं सीसं पा, अजीवे सूत्रव्यपेवं निसिरइ वत्तं पात्रं वा, सुत्र विसर्ग इति १०, साहरियया किरिया बुविहा-जीयसाहरियया अजीयसाहरियया।

१ सा बुविहा-जीयसामंतोवणिवाइिकी वाजीयसामंतोवणिवाइिकी यथा बुद्धसा वरवत्तं जमो वया वया प्रकोकते प्रवंसति य तथा तथा स इहं वरवत्ति अजीवावसि एवकमार्दीवि अजवा सामंतोवणिवाइिकी बुविहा-देससामंतोवणिवाइिकी य देससामंतोवणिवाइिकी-सा देससामंतोवणिवाइिकी उर्येसामंतोवणिवाइिकी य-या उर्येसामंतोवणिवाइिकी अजवा प्रमत्तसंजयानामज्जावं प्रति अन्नपात्रा-विते धंपातिमाः सत्ता निवसन्ति भैरविकी किरिया बुविहा-जीवनेसत्थिया अजीवनेसत्थिया य जीवनेसत्थिया रायाइसदेसाज वया वत्ताविमि-वरकल अजीवनेसत्थिया वया पात्रावकण्ठादीणि गोफणघणुहमाइिकी य अजवा भैरविकी जीवे जीय निसिरइ पुचं सीसं वा, अजीवे जीय-वति ज्जाविकी किरिया बुविहा-जीयसाहरियिकी अजीयसाहरियिकी य

य, जीवसाहस्रिया जं जीयेण जीवं मारेइ, अजीवसाहस्रिया जहा-असिमाईहिं, अहवा जीवसाहस्रिया जं जीवं सह-
रयेण तासेइ, अजीवसाहस्रिया अजीव सहरयेण तासेइ वर्यं पसं या ११, आणमणिया किरिया पुविहा-जीवआणम
णिया अजीवआणमणिया य, जीवाणमणी जीव आणमणिया परेण, अजीवं वा आणवावेइ १२, वेयारणिवा पुविहा-
जीववेयारणिवा य अजीववेयारणिवा य, जीववेयारणिवा जीवं विदारेइ, स्फोटयतीत्यर्थः, एवमजीवमपि, अहवा जीवम-
जीवं या आभासिपुसु चिक्केमाणो दो भासिउ वा विदारेइ परियच्छावेइसि मणियं होइ, अहवा जीवं वियारेइ असंतगुणेहिं
परिसो तरिसो तुमति, अजीव वा वेतारणबुद्धीए मणइ-परिसं पर्यति १३, अणामोगवसिया किरिया पुविहा-अणामोगआवि
यणा य अणामोगनिक्खेवणा य, अणामोगो-अण्णं आदियणआ-गइणं निक्खिखण-उवणं, उ गइण निक्खिखण वा
अणामोगेण अपमज्जियाइ गिणइइ निक्खिखणइसि वा, अहवा अणामोगकिरिया पुविहा-आवाणनिक्खिखणामोगकिरिया य

१ जीवसाहस्रिकी बज्जीवेन जीवं मारयति अजीवसाहस्रिकी वयाऽस्तमिक्कि अहवा जीवसाहस्रिकी वज्जीवं सहरयेण ताडयति अजीवसाहस्रिकी
वज्जीवं सहरयेण ताडयति वसं वानं वा आणमणी किये विविधा-जीवाणमणिकी अजीवाणमणिकी व जीवाणमणी जीवमाणापयति परेण वज्जीवं वाऽऽ-
णमणिकी विज्जीवयो विविधा जीवविदारेणिकी व अजीवविदारेणिकी व जीवविदारेणिकी जीवं विदारेणिकी एवमजीवमपि अहवा जीवमजीवं वा अमादि
केसु विज्जीवयो विदारेणिकी वा विदारेणिकी, प्रपञ्चं विपसे इति मणितं मयति, अहवा जीवं विदारेणिकी अज्जिउंवेरीएणआदयस्समिहिं वज्जीवं वा विदारे
मणुन्ना मयति ईत्तमेतदिहिं अणामोगमण्यविकी किये विविधा-अणामोगाणमणिकी अणामोगमण्येवणा व अणामोगोप्यामं आवाणं मइण विदयेणं व्यापम
वइ मइणं व्यापम ।। अणामोगेणमण्यविकी विविधा-आवाणमण्येवणा विविधा-आवाणमण्येवणा विविधा-आवाणमण्येवणा

देहमणअणामोगकिरिया य, तस्यादाणनिबिस्सुअणअणामोगकिरिया रओहरणेण अपमज्झियाइ पत्तचीयराण आदानं
 णिवस्सेवं वा करेइ, उक्कमपअणामोगकिरिया उंघणपवणधावणभसमिप्पलगमणागमणाइ १४, भणउफल्लवत्तिपा किरिया
 दुविहा-इइओइयअणवकंल्लवत्तिपा य परओइयअणवकंल्लवत्तिपा य, इइओयअणवकंल्लवत्तिपा होयविह्मइ चोरिकाईणि
 करेइ चेहिं धइअधणाणि इइ चेव पावेइ, परओयअणवकंल्लवत्तिपा हिंसाईणि कम्माणि करेमाणो परओय नायकंल्लइ १५,
 पओयकिरिया तिविहा पप्पसा तं० मणप्यओयकिरिया वइप्पओयकिरिया कायप्पओयकिरिया य, तस्य मणप्पओयकि-
 रिया भइरुइइइइ इग्गियप्रसूतो अनियमियमण इति, यइप्पओगो-यायाओगो जो वित्त्यगेहिं सायज्जाई गरहिओ तं
 सेच्छाप भासइ, कायप्पओयकिरिया कायप्पमत्तसु गमणागमणकुंघणपसारणाइवेइहा कायस्स १६, समुदाणकिरिया सम
 गामुपादाण समुदानं, समुदाओ अइ कम्माइ, तेहिं आप उयायाणं कम्माइ सा समुदाणकिरिया, सा दुयिहा-देसोयपाय

१. उक्कमपअणामोगकिरिया ॥ उक्कमपअणामोगकिरिया रओहरणेण अपमज्झियाइ पत्तचीयराण आदानं निवेवं वा करेति उक्कमपअणामोगकिरिया उंघणपवणधावणभसमिप्पलगमणागमणाइ १४, भणउफल्लवत्तिपा किरिया दुविहा-इइओइयअणवकंल्लवत्तिपा य परओइयअणवकंल्लवत्तिपा होयविह्मइ चोरिकाईणि करेइ चेहिं धइअधणाणि इइ चेव पावेइ, परओयअणवकंल्लवत्तिपा हिंसाईणि कम्माणि करेमाणो परओय नायकंल्लइ १५, पओयकिरिया तिविहा पप्पसा तं० मणप्यओयकिरिया वइप्पओयकिरिया कायप्पओयकिरिया य, तस्य मणप्पओयकिरिया भइरुइइइइ इग्गियप्रसूतो अनियमियमण इति, यइप्पओगो-यायाओगो जो वित्त्यगेहिं सायज्जाई गरहिओ तं सेच्छाप भासइ, कायप्पओयकिरिया कायप्पमत्तसु गमणागमणकुंघणपसारणाइवेइहा कायस्स १६, समुदाणकिरिया सम गामुपादाण समुदानं, समुदाओ अइ कम्माइ, तेहिं आप उयायाणं कम्माइ सा समुदाणकिरिया, सा दुयिहा-देसोयपाय

समुदाणकिरिया सवोवघायसमुदाणकिरिया, तत्थ देसोवघायण समुदाणकिरिया कज्जइ कोइ कस्सइ इंदियेदेसोवघायं करेइ, सवोवघायसमुदाणकिरिया सवप्यथारेण इंदियविणासं करेइ १७, पेज्जयत्तिया पेम्म राग इत्थर्यं, सा पुविहा-मायानिस्सिया सोभनिस्सिया य, अहवा त थयण उदाहरइ जेण परस्स रागो भवइ १८, दोसवत्तिया अप्रीसिकारिका सा पुविहा-कोइनिस्सिया य माणनिस्सिया य, कोइनिस्सिया अप्पणा कुप्पइ, परस्स या कोइमुप्पादेइ, माणणिस्सिया सुयं पमज्जइ परस्स या माणमुप्पापइ, इरियावहिया किरिया पुविहा-कज्जमाणा वेइज्जमाणा य, सा अप्पमत्तसंजवत्स धीय रायउउमरयस्स केयलित्त या आउत्त गच्छमाणस्स आउत्तं चिट्ठमाणस्स आउत्तं निसीयमाणस्स आउत्तं सुयट्ठमाणस्स आउत्त मुंजमाणस्स आउत्त भासमाणस्स आउत्तं वरथं पट्ठिगहं कंठं पायपुच्छं गिण्हमाणस्स निक्खिजमाणस्स या ज्ञाय वक्खुपग्गहनिवायमवि सुहुमा किरिया इरियावहिया कज्जइ, सा पठमसमए वट्ठा बिइयसमए वेइया सा वट्ठा पुट्ठा वेइया निज्जिण्णा सेअकाले अकंमसे याचि भयइ । पयाओ पच्चवीस किरियाओ ॥

१ समुदाणकिरिया सवोवघायसमुदाणकिरिया तत्र देसोवघातेन समुदाणकिरिया किरिते कस्मिन् कज्जइइ इतिवचोपचात करोति सर्वोपचातसमुदाणकिरिया वक्खुपग्गहनिवायं करोति त्रेमज्जयत्तियी-सा द्विविधा-मायानिधिता ओभनिधिता ॥ अथवा उदाहरमुदाहरति येन वात्स रागो भवति, द्वेपप्रसन्निकी सा द्विविधा-ओपनिधिता ॥ मायानिधिता ॥ ओपनिधिता मायाना कुप्पयति परस्स या ओपमुप्पापयति मायानिधिता स्वयं मायति परस्स या मायमुत्पापयति इंदोवपिकी किरिया द्विविधा-किरिया ॥ ओपमाया ॥ सा अयमपचंपत्तस बीतरागच्छसकल केवकिओ वाउत्तुं गच्छत भापुत्तं सिद्ध भापुत्तं निरीयत्त भापुत्तं त्वावचंपत्त भापुत्तं सुआनस्सापुत्तं भावमाणस्सापुत्तं वत्तं पार्थ कम्भं पावोप्पुत्तं गृह्णते निधिरतो या पाववत्तुत्तममिपावमसि (कुर्वतः) सुहमा किरिया इंदोवपिकी किरिते सा प्रपमे समये वट्ठा द्वितीयसमये वेइति सा वट्ठा एवम् अट्ठा वेइति निर्माणं पण्णकळे अकंमोवावापि भवति, पत्ताः पट्ठयित्तिः किरियाः ।

देहमणअणामोगकिरिया य, सत्यादाणनिषिखवणअणामोगकिरिया रओहरणेण अपमज्झियाइ पत्तचीयरण मादाणे
 णिक्खेवं या करेइ, उच्चमणभणामोगकिरिया उंषणपवणधावणअसमिक्खगमणागमणाइ १४, अणउफलरयसिया किरिया
 पुविहा-इइओइयअणवक्खवसिया य परलोइयअणवकंलवसिया य, इइओयअणवकंलवसिया होययिठ्ठाइ चोरिक्काइणि
 करेइ जेहिं धइवंयणाणि इइ नेव पावेइ, परलोयअणवकंलवसिया हिंसाइणि कम्माणि करेमाणो परलोय नावकंलइ १५,
 पमोयकिरिया तिविहा पण्णासा सं०-मणप्पमोयकिरिया यइप्पमोयकिरिया कायप्पमोयकिरिया य, तस्य मणप्पमोयकि-
 रिया अइइइइइइ इन्द्रियप्रसूतो अनियमितमण इति, यइप्पमोगो-यायाजोगो जो तिरयगेरेहिं सायज्जाइ गरहिओ उं
 सेच्छाप मासइ, कायप्पमोयकिरिया कायप्पमसत्स गमणागमणकुंषणपसारणाइवेहा कायस्स १६, समुदाणकिरिया सम
 गानुपादानं समुदाण, समुदाओ अइ कम्माइ, तेसिं जाप उवायाणं कज्जाइ सा समुदाणकिरिया, सा पुयिहा-देसोयपाय

१ उच्चमणावाभोमकिरा य, सत्यादाणनिषिखवणअणामोगकिरा रओहरणेणममानं पावचीयरणीयामादावं निक्षेपं वा करोति उच्चमणावाभोमकिरा इइ
 समुदाणवावत्समीहस्यमचममन्वादिं कायवक्खमण्णमन्वादिं किरिया इति-या-येइलीकिअणवक्खमण्णमन्वादिं य पारलीकिअणवक्खमण्णमन्वादिं य देहलोकिरा
 वक्खमण्णमन्वादिं लोकोविस्वादिं चोपीदीभिं करोति देहवक्खमन्वादिं इहेव प्रप्पोति वरलोकावक्खमण्णमन्वादिं हिंसापीयि कर्माणि कुदेव परलोके वावका
 हुंते प्रप्पोमकिरा इति-या-मज्झा उच्चमणावावत्समीहस्यमचममन्वादिं कायवक्खमण्णमन्वादिं य तस्य मणप्पमोयकिरा आर्चरीमरपावीमिअणमन्वादिं जमिद
 मितमन्वा इति वाइमवोपा-वावन्वोपा-वक्खीपीदीः पावजादिदिंतिउवं लोच्छवा यावते, कायप्रमोयकिरा कादेव प्रमचल गजपागमवाकुलमचममन्वादिं येरा
 कायल समुदाणकिरा समसमुदाणं समुदाव समुदावोमच कर्माणि तेनां पलोपादानं कियते सा समुदाणकिरा, सा इति-या-देसोपपाठ-

तिस्तथा, उक्तं च—“भाषासमितिर्नाम हितमितासन्दिग्धार्थभाषण” एषणा गवेपणाविभेदा शङ्काविलक्षणं वा तस्यां समितिरेपणासमितिस्तथा, उक्तं च—“एषणासमितिर्नाम गोचरगतेन मुनिना सम्यगुपयुक्तेन नवकोटीपरिशुद्धं प्राज्ञमिति, आदानभाण्डमात्रनिकेपणा समितिः, भाण्डमात्रे आदाननिकेपविषया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, इह च सप्त भङ्गा भयन्ति—पञ्चाह न पश्चिडेहह न पमज्जाह, चतुर्भङ्गो, सद्य चतुर्ये चत्वारि गमा—दुष्पच्छिडेहियं दुष्पमज्जियं चतुर्भङ्गो, आश्रद्धा छ अप्सरथा, चरिमो पसतथो, उद्यारमश्रवणखेत्तसिंघाणज्झानां परित्यापनिका सट्ठिपया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, उद्यार—पुरीषं, प्रश्रवणं—मूत्र, खेत्तः—भेष्मा, सिद्धानं—नसिकोन्नयः भेष्मा, ज्झाः—मलः, अत्रापि त एव सप्त भङ्गा इति, इह च उदाहरणानि, ईरियासमिर्हण उदाहरणं—

पंगो साह ईरियासमिर्हण जुत्तो, सक्कस आसणं चत्तियं, सक्केण देवमग्गे पसंसिओ मिच्छादिहो देवो असहहतो आगओ मच्छियप्पमानाओ महुक्कलियाओ विठणह पच्छओ य हत्थी, गह ण भिदह, हत्थिणा उक्खिक्खिय पाडिमो, न सरीरं पेहह, सत्ता मे मारियजीयदयापरिणओ । अहवा ईरियासमिर्हण अरहणओ, वेवयाए पामो छिण्णो, अण्णाए

१ वात्रापि न प्रतिष्ठितमिति न प्रमादमपि चतुर्भङ्गिका तत्र चतुर्भे जातारो गमा—दुष्पच्छिडेहियं दुष्पमज्जियं चतुर्भङ्गी व्यापाः पद अमराकाः चरमः प्रमादः २ पङ्कः सापुरीर्यासमिद्या पुङ्कः सक्कसात्तन चत्तियं सक्केण वेवमग्गे प्रश्रवणं, सिप्पाहत्थिदेवो—उद्यारपान जागतो मच्छिकामाना मच्छिक्खिय चित्तुवेति पुङ्कम इत्थी गति न मिमत्ति, हत्थिनाल्लिक्खिय पाडिमः न चत्तिराय इहहत्ति, सत्ता मया मारिता इति जीवदयापरिणतः ॥ अयमेवोपसमितावरहत्तकः, देव तथा पाइरिउह, अमपया

‘पट्टिकमामि पंचहिं कामगुणोहिं-सदेणं रसेणं रसेणं गवेण फासेण । पट्टिकमामि पंचहिं महन्वपहिं,
-पाणाइवापाओ वेरमणं सुसावापाओ वेरमण अविण्णावाणाओ वेरमण मेहुणाओ वेरमण परिग्गाहाओ
वेरमण । पट्टिकमामि पंचहिं समिहिं-ईरियासमिइए भासासमिइए एसणासमिइए आयाणमंडमत्तनि
पसेवणासमिइए उच्चारपासवणसेलज्जसिंघाणपरिट्ठावणिपासमिइए ॥ सुत्र ॥

प्रतिक्रमामि पञ्चभिः कामगुणैः, प्रतिपिच्छकरणादिना प्रकारेण हेतुभूतेन योऽतिचारः कृतः, तद्यथा-दुन्देनेत्यादि, तत्र
काम्यन्त इति कामाः-शाब्दादयस्त एव स्वस्वरूपगुणबन्धेतुत्याहुणा इति, तथाहि-अभ्यासासप्ततः कर्मणा बद्धत इति
भावना ॥ प्रतिक्रमामि पञ्चभिर्महाव्रतैः करणभूतैर्योऽतिचारः कृतः, औदयिकभावगमनेन परस्परबन्धनं कृतमित्यर्थः, कथं पुनः
करणता महाव्रतानामतिचारं प्रसिद्धं, उच्यते, प्रतिपिच्छकरणादिनैव, किंचिद्विद्यानि पुनस्तानि !, तत्स्वरूपाभिधित्सयाऽऽ
ह-प्राणातिपाताद्विरमणमित्यादीनि शुष्णत्वाच्च विव्रियन्ते, प्रतिक्रमामि पञ्चभिः समिविभिः करणभूताभिर्योऽ-
तिचारः कृतः, तद्यथा-ईर्यासमित्या मापासमित्येत्यादि, तत्र संपूर्णस्य ‘इण गता’ वित्यस्य किन्प्रत्ययान्तस्य समि
तिर्मवति, सम्-एकीभावेनेतिः समितिः, ओमनैकाग्रपरिणामभेदेत्यर्थः, ईर्यायां समितिरीर्यासमितिस्य, ईर्या
विषये एकीभावेन भेदनमित्यर्थः, तथा च-ईर्यासमितिर्नाम रथस्रक्टयानवाइमाकाम्हेतु मार्गेण सूर्यरश्मिप्रता
पितेण प्राशुकविविकेण पथिण युगमाप्रवृद्धिना भूत्वा गमनागमनं कर्तव्यमिति, भाषणं भाषा उद्दिष्टया समिविभिर्भाषामि-

विस्तया, उक्तं च—“भाषासमितिर्नाम हितमितासन्दिग्धार्थभाषण” पृथगा गयेपणादिभेदा सङ्गाधिलक्षणा वा तस्यां समि-
तिरेपणासमितिस्तया, उक्तं च—“पृथगासमितिर्नाम गोचरगतेन मुनिना सम्यगुपयुक्तेन नवकोटीपरिशुद्धं प्राङ्मिति,
आदानमाण्डमात्रनिक्षेपणा समितिः, भाण्डमात्रे आदाननिक्षेपविषया समितिः सुन्दरचेटेत्यर्थः, तथा, इह च सप्त भङ्गा
भयन्ति—पंचाह न पडिलेहइ ण पमज्जइ, चरभंगो, तरथ चरस्ये चत्तारि गमा-पुप्पडिलेहियं पुप्पमज्जियं चरभंगो,
आइता उ अप्पसत्था, चरिमो पसरयो, उच्चारप्रभयणसेउसिंघाणअज्ञानां परिस्थापनिका तद्विषया समितिः सुन्दरचेटे
त्यर्थः, तथा, उच्चार-पुरीपं, प्रभयण-मूत्रं, खेला-भ्लेप्मा, सिङ्गनं-नासिकोन्नयः भ्लेप्मा, अल्ल-मल्लः, अत्रापि तु एव
सप्त भङ्गा इति, इह च उदाहरणानि, ईरियासमिर्इए उदाहरणं—

पंगो साह ईरियासमिर्इए जुत्तो, सक्कस्स आसणं चळियं, सक्केण देवमग्गे पसंसिओ मिच्छादिट्ठी देवो असइहतो
आगओ मच्चियप्पमाणाओ महुक्कलियाओ विववइ पण्डओ य इरयी, गां ण भियइ, हरियाणा उक्खिविय पाडिओ, न
सरीरं पेहइ, सत्ता मे मारियजीपदयापरिणओ । अहवा ईरियासमिर्इए अरहणओ, देययाए पाओ छिण्णो, अण्णाए

१ पात्राणि न प्रतिक्रियन्ति न प्रयार्थयन्ति अनुभूतिश्च तत्र चतुर्थे चत्वारो गमाः-पुप्पडिलेखितं पुप्पमाश्रितं चतुर्भङ्गी, आद्याः पट्ठमसत्ताः, चरन्ताः
प्रसत्ताः २ पृष्ठः सागुरीर्यसमिक्का पुच्छः साम्बलासनं चक्षितं चक्षेण पंक्तमग्गे प्रचक्षितः मिप्पाट्टिर्देवोऽमरपान भागलो मच्चिकाममाणा मच्चूळिक चिक्कुवेदि
पटलञ्च इत्थी गति न भिन्नश्चि, इत्थिनोत्थिप्प पासिता, न सरीराय एतद्वयति, सत्ता मया मारिता इति जीवदयापरिणतः ३ अयदेवांसमितावरहणकः, देव-
तवा पाइइज्जकः, भय्यया

‘पश्चिक्कमामि पचहिं कामगुणेहिं-सवेणे सुवेण रसेण गंधेण फासेण । पश्चिक्कमामि पंगहिं महस्सवगहिं,
-पाणाइवायाओ वेरमणं सुसाधायाओ वेरमणं अधिण्णावाणाओ वेरमण मेढुणाओ वेरमण परिग्गहाओ
वेरमण । पश्चिक्कमामि पचहिं समिहिं-ईरियासमिइए भासासमिइए पसणासमिइए आयाणभइमसनि
क्खेवणासमिइए उबारपासवणस्सेवजल्लसिंसाणपारिद्धावणिपासमिइए ॥ सूत्र ॥

प्रतिक्रमामि पञ्चमिः कामगुणैः, प्रविपिञ्चकरणादिना प्रकारेण हेतुभूतेन योऽविचारः कृतः, तद्यथा-शब्देनेत्यादि, तत्र
काम्यन्त इति कामाः-शब्दावयस्त एव स्वस्य रूपगुणवर्ग्यहेतुत्वाद्गुणा इति, तथाहि-शब्दाद्यासकत कर्मणा यद्वसत इति
भावना ॥ प्रतिक्रमामि पञ्चमिर्महावतैः करणभूतैर्योऽविचारः कृतः, औदयिकमायगमनेन यत्सम्बन्धनं कृतमित्यर्थः, कथं पुनः
करणता महामतानामविचारं प्रति !, उच्यते, प्रतिपिञ्चकरणादिनैव, किञ्चिद्विष्टानि पुनस्तानि !, तत्स्वरूपाभिधिस्तस्याऽऽ-
ह-प्राणातिपाताद्विरमणमित्यादीनि क्षुब्धत्वाच्च विप्रियन्ते, प्रतिक्रमामि पञ्चमिः समितिमिः करणभूताभिर्बोऽ
विचारः कृतः, तद्यथा-ईर्यासमित्या मापासमित्येत्यादि, तत्र संपूर्वस्य ‘इण् गता’ वित्यस्य किन्प्रत्ययान्तस्य समि
तिर्मवति, सम्-एकीभावेनेतिः समितिः, ओभनैकाग्रपरिणामचेष्टेत्यर्थः, ईर्यायां समितिरीयांसमितिस्रया, ईर्या
विषये एकीभावेन चेष्टनमित्यर्थः, तथा च-ईर्यासमितिर्नाम रथशकटयानवाहनाकाशेऽपि मार्गेऽपि सूर्यरश्मिप्रवा
पितेषु प्रासुकविविक्तेषु पथिषु युगमात्रदृष्टिना मृत्वा गमनागमनं कर्तव्यमिति, माषणं भाषा तद्विषया समितिर्भाषासमि-

विज्ञाया, उक्ते च—“आपासमितिर्नाम हितमितासन्दिग्धार्थभाषणं” एषणा गवेषणादिभेदा शङ्काविरुद्धा वा तस्यां समि-
तिरेषणासमितिस्तया, उक्तं च—“एषणासमितिर्नाम गोचरगतेन मुनिना सम्यगुपयुक्तेन नवकोटीपरिशुद्ध भाषा”मिति,
आदानभाण्डमात्रनिक्षेपणा समितिः, भाण्डमाद्ये आदाननिक्षेपयिषया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, इह च सप्त भङ्गा
भयन्ति—पञ्चाह न पङ्क्तिहेह न पमज्जह, चतुर्भगो, तरथ चतस्ये चत्वारि गमा—बुप्यखिलेहियं बुप्यमज्जियं चतुर्भगो,
आशङ्का छ अप्यसत्त्वा, चरिमो पसत्यो, चत्वारमश्रवणखेखसिधायणज्ज्ञाना परित्यापनिका सन्निपया समितिः सुन्दरचेष्टे-
त्यर्थः, तथा, चत्वार—पुरीय, प्रश्रयणे—मूत्र, खेला—भेष्मा, सिद्धान्त—नासिकोन्नवः भेष्मा, खला—मला, अत्रापि त पव
सप्त भङ्गा इति, इह च वदाहरणानि, ईरियासमिर्इय वदाहरणं—

पंगो साह ईरियासमिर्इय जुत्तो, सफ़स्त आसनं चडियं, सफ़ेण देवमग्ने पसंसिओ मिच्छादिहो देवो असहहतो
आगओ मन्चियप्पमाणाओ मंडुळलियाओ विठपइ पच्छओ य हत्थी, गइ ण भिंदइ, हत्थिणा चक्खिविय पाडिओ, न
सरीरं पेहइ, सत्ता मे मारियज्जीयदयापरिणओ । अत्था ईरियासमिर्इय अरहणओ, देवयाप पाओ छिण्णो, भण्णाप

१ पात्रादि न प्रविष्टिपति न प्रमार्जयति णुभेत्तिका एव चतुर्भे जलारो गमा—बुप्यखिलेखितं बुप्यमार्जितं णुभेत्तरी, भाषाः पइ भयथाहा । चरमः
प्रसादा, २ वृद्धः साधुरीर्वातमिस्मा पुनः । शङ्कासतनं चडितं सफ़ेण देवमग्ने प्रशंसितः मिच्छादिदेवोऽअहयाव जागतो मक्षिकप्रमाणा मच्छन्दिक्क विजुभेति
पुटनस इत्थो गति न भिन्नति, इत्थितानिल्लप्प पावितः, न सरीराय स्पृहयति सत्ता मया भारिता इति जीवइयापरिणतः ॥ अयमेपांसमितावराहकः, देव
वदा पाइरिउपः, अन्वया

संविभो ॥ मासासमिर्ह्य-साह, मिक्खत्ता नयरोहए कोइ निर्गयो धाहिं कटए दिहतो केणइ पुढो-केपइय आसहरथी
 तह निचयो दारुपछमार्हणे । निविण्णाऽमिबिण्णा नागरया वेति मं समिभो ॥ १ ॥ बेइ ण आणामोसि सग्गायशणजोग
 वक्खत्ता । हिंदता न बि पेच्छइ ? नवि सुणइ किइ तु तो वेति ॥ २ ॥ न्हां सुणेइ कण्णेहीत्यादि-वसुदेयपुणजम्मं आह
 एणं एसणाए समिर्ह्य । मगाहा नदिगामो गोयमधिआइयकयरो ॥ १ ॥ तस्स य धारिणी भज्जा गग्गो तीएकयाइ आइओ ।
 भिज्जाइ ममो छम्मास गग्ग भिज्जाइणी ज्वाप ॥ २ ॥ मातलसंअङ्गकम्मकरणवेयारणा य छोपणं । नरिय तुह परय
 किंचिबि तो वेठी मातलो तं ॥ ३ ॥ मा सुण कोयस्स तुमं धूयाभो तिणि तेसि जेट्ठवरं । दाहामि करे कम्मं पकजो
 पसो व वीवाहो ॥ ४ ॥ सा नेच्छई विसण्णो मातकमो वेइ चिइय दाहामि । सावि य सहेय निच्छइ तइयची निच्छए
 सावि ॥ ५ ॥ निविण्णनदिवद्धणआवरियाणं सगासि निक्खंतो । जामो छट्ठसममो गिणइयमभिगाहमिमं तु ॥ ६ ॥

१ संविभो ॥ मासासमिर्ह्य-साह, मिक्खत्ता नयरोहए कोइ निर्गयो धाहिं कटए दिहतो केणइ पुढो-केपइय आसहरथी
 नागादीवाह । विदिक्खा नमिदिक्खा नावत्ता ? तुक्क इहं जमित्ता ॥ १ ॥ तुइति व कावाल इति आधापप्यावपोसम्माकिहा । विण्णमाणा वेइ जेक्खने ? वेइ
 न्हां कर्म तु ? तदा मुपति ॥ २ ॥ न्हां अपोसि कर्माग्गामिज्जाभि ॥ वसुदेवपुणजमाइरणं एवमावो समिभो । मावेतु वग्गीयायो गोवत्ते विग्गातीवक्ख-
 कोकेव । मासि तवाव किंजिमसि तदा वग्गीति मातुक्क ॥ ३ ॥ मा न्हां कोक्क त्वं इदित्तपिक्खत्तावो ज्वेहत्तरे । दाहामि ॥ ४ ॥ कर्मं पकजो
 विवाहा ॥ ५ ॥ सा नेच्छई विसण्णो मातलो वीवि विदीवां दाहामि । सावि य तवेव जेक्खि वृत्तीदेति जेक्खति कावि ॥ ६ ॥ विदिक्खे नमिदिक्खे वा-
 चारीवो छकमो विक्खत्ता । ज्वाता वट्ठसममो गृह्हासि चमिगाहमिमं तु ॥ ६ ॥

भालगिछाणार्थं येयायर्थं मय उ कायं । तं कुणइ तिपसद्धो खायजसो सक्कुणकित्ती ॥ ७ ॥ अससहेण देयस्स आगमो
 कुणइ दो समणकये । अत्तिसारगहियमेगो अट्ठिठिओ अइगमो वीओ ॥ ८ ॥ येसि गिलाणो पडिओ देयायचं तु सवहे
 ओ उ । सो उट्ठऊ खियं सुयं च तं नेरिसेणेण ॥ ९ ॥ छट्ठोयथासपारणयमाणियं कयल घेपुक्कामेण । त सुयमेत्तं रट्ठसु-
 ण्णिओ प मज केण कजंति ॥ १० ॥ पाणगदय च तहिं जं णरिय तेण येइ कजं तु । निगय हिंढतो कुणइ अणेसणे
 नत्रिय वेत्तेइ ॥ ११ ॥ इय एक्खगारवितियं च हिंढिओ छट्ठ सतियवारंमि । अणुकंपाप तरतो समो गमो तस्सगासं तु
 ॥ १२ ॥ त्तरफहसनिहुदेहिं अफोसइ सो गिलाणओ रुट्ठो । हे मंदमग्ग ! कुक्किय तूससि तं नाममेत्तेणं ॥ १३ ॥ साहुवगा-
 रिसि अह समुद्धिसिदमाओ । एयाएडयथाप त अण्डसि मचलोभिहो ॥ १४ ॥ अमियमिच मण्णमाणो तं फरुसगिर
 तु सो उ संभंतो । चलणगओ खामेइ पुवइ य त असुइमळलितं ॥ १५ ॥ उट्ठेह ययामोत्ती तह काहामी अहा तु अचिरेण ।

१ वाक्कल्लानादीनां देवाहूय मया कर्तव्यमेव । ताकरोति सीवअट्ठः कयावयणाः पाब्बुलकीरिः ॥ ७ ॥ अस्सहेण देवस्सगमः करोति हे अमणकये ।
 अत्तिसारगृहीत इकोट्ठम्मां खित्थोमिगतो त्रितीयः ॥ ८ ॥ अवीति गकाणः पठितो देवाहूयं तु अएपाति वरदु । स रसिहट्ठ क्षिप्रं सुतं च तत्तमिद्वेणेन ॥ ९ ॥
 चट्ठोयथासपारणयमाणीत कचकाद् गृहीतुकामेन । तन्पुलमात्रे रमसोत्पित्तञ्च मज्जेन कांयमिति ॥ १० ॥ पाणकदपचं च तत्र पक्कादि तेव अवीति कावे तु ।
 निर्गतो हिंढमात्रे करोत्तदेवमां न च मेरवति ॥ ११ ॥ एवमेकवारं द्वितीयं च हिंढितो कजं गृहीयचारे । अनुकल्पया त्तरयद् ततो गतस्तत्तकपं तु ॥ १२ ॥
 त्तरफहसिदुत्तरेति स गकाओ रुट्ठः । हे मण्णभाण ! इवीव तुजसि एवं नाममात्रेण ॥ १३ ॥ साहुएकार्यमहमिति नामाच्च समुद्धिपावापात्ता । एतस्मा
 मचरणां एव टिठमि मण्णजोत्तुगः ॥ १४ ॥ अमृतमिच मण्णमाण्यां पकविदे तु स तु संमान्तः । चरवगतः कसमवि मक्काकपयति च तमज्जुधिमकजिसुम्भ
 ॥ १५ ॥ उट्ठिह अजाव इति तथा करिष्वाभि वयाउचिरेवेव ।

धातुगिलाणार्थं येयायय मए उ कायं । तं कुणइ विवसओ खायजसो सक्कुणकिची ॥ ७ ॥ असहहेण देवस्स भागसो
 कुणइ दो समणकुवे । अतिसारगदियमेगो अहविठिओ अइगओ वीओ ॥ ८ ॥ येति गिलाणो पडिओ वेयाययं तु सव्वे
 ओ उ । मो उठ्ठेऊ खियं सुये च तं नंदिसेणेण ॥ ९ ॥ छट्ठोववासपारणयमाणिय कवल पेसुकामेण । तं सुयमेत्तं रहसु-
 ण्णिओ य भण केण कज्जंति ॥ १० ॥ पाणगद्वं च तहिं जं णत्थि तेण वेइ कज्जं तु । निग्गय हिंढतो कुणइ अणेसणं
 नत्थिय पेहेइ ॥ ११ ॥ इय एक्कवारवित्थिय च हिंढिमो छट्ठ तत्थियवारमि । अणुर्कपाए तरंतो सओ गओ तत्सगसं तु
 ॥ १२ ॥ खरफहसनिहुरेहिं अळोसइ सो गिलाणओ रुठो । हे मवमग ! फुळिय वूससि तं नाममेत्तेणं ॥ १३ ॥ साहुवगा-
 रिसि अह समुद्धिसि वमाओ । एयाएडवथाए उ अण्ठसि भसलोभिहो ॥ १४ ॥ अमियमिष मण्णमाणो तं फरुसगिर
 तु सो उ संभतो । वलणगओ खामेइ धुवइ य उ असुइमळिच्छं ॥ १५ ॥ उठ्ठेइ पयामोत्ती सह काहामी जहा तु अचिरेणं ।

१ वातकफाणादीनां देवाह्वरं मया कर्तव्यमेव । तच्छ्रोति दीवज्जः क्वातपथाः शम्भुवकीर्तिः ॥ ७ ॥ अथदालेन देवसायमाः करोति हे समनकरे ।
 अतिमागृहीत इकोऽष्टम्यां स्थितोऽसिगतो द्वितीयः ॥ ८ ॥ प्रवीति गङ्गाः पठितो देवाह्वरं तु अइवाति वस्तु । स उचिइतु किमं सुतं च वज्जिदेवेणेन ॥ ९ ॥
 एतेववातपारणकमानीत कवकाद् गृहीतुकामेन । तच्छ्रुतमात्रे रमसोभियतञ्च मज्जे केन कौवसिदि ॥ १० ॥ पालकद्वयं च तत्र वज्जति तेव प्रवीति कार्थं तु ।
 भिर्गतो दिवज्जमाने करोत्स्वदेवणां न च देवसि ॥ ११ ॥ एवमेकवारं द्वितीयं च हिंढितो कज्जं गृहीतवारे । अणुक्कमपा खरपय् वतो गतत्तरसकपयं तु ॥ १२ ॥
 तारवचभिदुराग्रेमति स गङ्गावो रुठः । हे मवमग ! इवैव तुप्पसि त्वं नाममात्रेण ॥ १३ ॥ साहूपकार्यमइति विनामाय समुद्धिवावाता । पठमा
 मवत्थावा त्वं तिष्ठभि अक्कोसुपः ॥ १४ ॥ अयुतमिष मण्णमाणान् पवगिरं तु स तु संभान्ता । वरणातः कसवति प्रकाकपति च तमसुभिमकचित्तम्
 ॥ १५ ॥ उचिइ जज्जाइ इति तथा करिप्वाभि पयाअचिरेमेव ।

होहिह निरुद्धा तुल्ये घेठी न वपमि गंतुं जे ॥ १९ ॥ आरुहया पिढीप आरुढो ताहे तो पयारं च । परमासुद्रुगध
 मुयई पढीप फरसं च ॥ १७ ॥ येइ निरं चिमुंखिय !, वेगविषामो कभोसि दुक्खयिओ । इय यहुयिहमफोसइ पप पप सोडयि
 मगसं तु ॥ १८ ॥ न गणेई फरुसनिरं जयावितं पुसइ तारिसं गंधं । चदणमिय मण्णतो मिच्छामिह दुक्खं भणइ ॥ १९ ॥
 चितेइ किह करेमी किह दु समाही इविज्ज साहुत्स ! । इय बहुयिहपयारं नयि तिट्ठो जाहे दोहेव ॥ २० ॥ तांहे
 अभिरयुणंतो सुरो गभो आगभो य इयरो य । आलोपइ गुरुहि य चसोत्ति तभो अणुसढो ॥ २१ ॥ जइ तेणं नयि
 पेक्षिय एसण इय एसणाइ जइयसं । अइवायि इमं अण्णं आहरणं दिट्ठिवादीयं ॥ २२ ॥ जइ केइ पच सज्जय तण्हयुह
 किंत्त सुमइमज्जाणं । चत्तिणा वेयाळि य पत्ता गामं च ते एग ॥ २३ ॥ मगंति पाणगं ते लो गो य सहि अणेसण कुणई ।
 न गहिय न छदमियरं कालगया तिसाभिमूया य ॥ २४ ॥ चरथीप चवाहरणं—आयरिएण साहू मज्जिओ—गामं यच्चामो,

१ यमिज्जसि बीरोयत्तवं जवीसि जामेमि न यानुं ॥ १९ ॥ आरोह पुढी जाककच्छा उठ । ज्वारं (निहा) च । परमासुद्रुगध सुखति इओ
 वरसो च ॥ १७ ॥ जवीसि मितो विग्ग सुगिस्स ! वेगविषाठ । कुल इति दुःखायिठ । इति बहुविधमाद्येतति यदे पदे लोउपि मयबोत्तु ॥ १८ ॥ न मज्जसि
 पफसिणं न जसि नं इवचसि तादसं यज्जय । जण्णमिय मज्जामाणो मिय्वा ये इह दुक्खं मज्जति ॥ १९ ॥ चित्तवति कवं कुंवे कवं च समाधिभेदे साचो । १ ।
 इति बहुविधमकारेणं च छत्ते वदा कोमधिपुय ॥ २० ॥ उदाममिदुवन् सुरो गत भागवमेतरा । जाकोचयति गुरुमिज्ज चण्ड इति लोउपिठ ॥ २१ ॥ जवा
 तेन वैवोहोत्तिरेवैरेपज्जाभो जसिठत्तं । जजवायेमज्जवद्वारं चट्ठिवादिक्क ॥ २२ ॥ जवा केसिएण चैवतासुप्पाहुचाम्यो छिरज्जलो सुमहात्तव
 यवापय । जवीयो विक्कजे च प्राप्ता प्राप्तं च ते पुक्क ॥ २३ ॥ मगंति पाणगं ते लोउपिठ । न गहियं च कथमिवर च कथयतासुपा-
 भिमूया ॥ २४ ॥ चतुर्थासुद्वारं—आचार्येण साधुनेमित ॥—गामं जजामो,

उगगादिप संते केणइ कारणेण ठिया, एको पत्ताहे पढिलेहियाणिसि कानं ठयेचमारदो, साहहिं बोइओ भणइ—किमिरय
 सण्यो अरुछइ !, सद्धिहियाप देययाप सण्यो पितपिओ, एस जहणओऽसमिओ, अण्णो तेणेव विहिणा पढिलेहिसा ठयेइ,
 सो उक्कोसओ समिओ, परय उदाहरण—एकस्स आयरियस्स पंच सीससयाइ, तेसिमेगो सेड्डिसुओ पम्बइओ, सो जो जो
 माह पइ तस्स तस्स दइगं निप्पिस्सयइ, एयं तस्स उद्वियस्स अओ पइ अओ जाइ, सहगवि सो भगयं अतुरियं अचयलं सवर्णि
 हेहा य पमज्जिय ठयइ, एयं बहुएणयि कालेण न परितम्मइ—वरिमाए समिइए पण्णसमिण तु वीयरापहिं । आहरण
 धम्मरुई परिणायणसमिइयवत्तो ॥ १ ॥ काइयसमाहिपरिहावणे य गहिओ अभिगहो तेणं । सफप्पसंसा अस्सइइणे
 देयागमयिउवे ॥ २ ॥ सुणहु विवीलियाओ वाहा जयायि काइयसमाही । अओ य उड्डिओ इसाइ वेंती तओ गाढ
 ॥ ३ ॥ अहयं च काइयाओ धेई अण्ठसु परिहुवेमिसि । निगए निसिरे जहियं विवीलिया ओसरे तय ॥ ४ ॥ साइ य

१ इहाइते सति केनचित्कारणेन स्थिताः एकोऽप्युना प्रसिद्धिपिताभीतिद्वल्ला व्यापयितुमारब्धः, साधुभिर्भोरितो मचति—किमत्र संप्रसिद्धति !, सच्चि
 दिनवा देवतया सर्वो विदुर्वितः एव जयन्त्योऽसमितः अन्वलेनेष विधिना प्रतिक्रिय व्यापयति स इत्तुद्वलः समितः अत्रोदाहरणं—एकस्याचार्यस्य पञ्च
 शिष्यप्रणामि तेनैकः भेद्विमुक्तः प्रसन्नितः स वो वः साधुः जायति तन्न तन्न पुनश्चं विक्षिपति एवं तस्मिन्नुचितेऽप्य जायति अन्वो वाति, तथापि स
 भगवान् अन्तरितमन्त्रमुपर्यपल्लवमयूज्य व्यापयति एव बहुनावि काष्ठेन न परिहायति । वरमावा समितो प्रयसमिचं तु वीतरागी । आहरणं धर्मरुपिः
 परिणायणमिदमिगुपुण्डः ॥ १ ॥ कायिदीसमाधिपरिणायिकायां च गृहीतोऽभिप्राह्येन । सम्यग्प्रससा अग्र्याने येवागमो विदुर्नैति ॥ २ ॥ सुबहुपः
 वीरिभिर्य वाया उवाचपि कायिकीसमाधेः । अन्य उस्थितः साधुर्मवीति ततो गाढम् ॥ ३ ॥ अहं च काविकयाऽर्चो मवीति तिस्र परिणायपामीति । निर्गतो
 ग्गुणजति यत्र विवीलिका अयत्तर्पन्ति तत्र ॥ ४ ॥ साधुश्च

रोहिह निरुद्धा तुभ्ये वेती न वयमि गंतुं खे ॥ १९ ॥ आरुहया पिहीप आरुढो साहे तो पयारं च । परमासुहृदुगंध
 मुयई पहीप फरुसं च ॥ १७ ॥ वेह गिरे धिमुंखिय । वेगविघाओ कओत्ति युक्खवियो । इय बहुविहमकोसइ पए पए सोऽपि
 भगयं तु ॥ १८ ॥ ए गणेई फरुसगिरं गयावि सं तुसइ सारिसं गंधं । चंदणमिष मण्णंतो मिच्छामिह वुक्कड भणइ ॥ १९ ॥
 बिसेइ फिइ करेमी फिइ तु समाही इविख साहुस्स । इय बहुविहपयारं नपि तिण्णो जाहे खोहेह ॥ २० ॥ ताहे
 अभिरणुणंतो सुरो गमो आगओ य इयरो य । आखोपए गुरुहि य घन्नोत्ति तओ अणुसहो ॥ २१ ॥ जह तेण नपि
 पेत्तिय एसण इय एसणाइ जइयवे । अहवावि इमं अण्णं आहरणं दिट्ठिवादीर्यं ॥ २२ ॥ जह केइ पंच सजय तण्हछुह
 फिळंठ सुमहमच्चरणं । उट्ठिणा वेयाळि य एत्ता गामं च ते एग ॥ २३ ॥ मगंति पाणनं से खोगो य तहिं अणेत्तण कुणइ ।
 न गइय न सच्चमियरं काळगया तिसामिमूया य ॥ २४ ॥ चवत्थीप उयराहरणं-आयरिएण साह मणिओ-गामं वच्चाओ,

१ मणिपत्ति नीरोपसूतं प्रवीति खजेमि न वान्तुं ॥ १९ ॥ एतारे पुरी आरुहया ततः प्रचारे (विष्टे) च । परमासुहृदुगंधं मुहति पुरी
 पुरी च ॥ १७ ॥ प्रवीति मिरां किप्प दुत्तिठ । वेगविघाओ कुठ इति दुःकाण्डि । इति बहुविहमकोसइ नवे नवे सोत्ति मगकोत्तु ॥ १८ ॥ न गणवति
 इति बहुविहमकोसइ चत्थे नदा कोमविट्ठ ॥ १९ ॥ सदाभिमिहुरं सुरो गत आगतमेत्तरं । आकोचवति गुरुमिह यम्य इति ततोऽनुपिह ॥ २० ॥ यदा
 तेव वेपोच्छिष्टैर्यवैर्यजायां नत्तिठ ॥ २१ ॥ सदाभिमिहुरं इतिवादिक्क ॥ २२ ॥ यदा केप्पिणं वेवतासुण्णाहुवाय्यां छिन्नवन्तो सुवच्चाण्णम
 आणय ॥ यदीयो मिक्कळे ॥ यदा प्रामं च ते एक्क ॥ २३ ॥ मार्गवन्ति पावकं ते कोक्क उक्कगेण्णो करोति । न गइयं न सच्चमियरं काळगया
 मिट्ठिणा ॥ २४ ॥ चतुर्थीपुट्ठहरणं-आचार्येव धातुर्धरित ।-ग्रामं वच्चाओ-

व्याख्या—परिते—सर्गः प्रकारः स्थापनं परित्यापनम्—अपुनर्ग्रहणतया न्यास इत्यर्थः, तेन निर्वृत्ता पारित्यापनिकी तस्या विधिः—प्रकारः पारित्यापनिकाविधिस्तं ‘यस्ये’ अभिधास्ये, किं स्वबुद्धोपेक्ष्य १, नेत्याह—‘धीरुपरित्यग्नम्’ अर्थ गुत्राभ्यां तीर्थकरणघरप्रकृतमित्यर्था, तत्रैकान्तसो यीर्यान्तरायापगमाधीरुपरित्यग्नः—सीर्थकरो गणघरस्तु धीः—बुद्धिस्तया विराजत इति धीरः । आह—यद्ययं पारित्यापनिकाविधिधीरुपरित्यग्नः प्रकृत एव किमर्थं प्रतिपाद्यत इत्युच्यते—धीरुपरित्यापन्यां प्रपञ्चः स एव संक्षेपरुचिसत्त्वानुग्रहायेत सङ्क्षेपेणोच्यत इत्यदोषः, किंयिच्छित् विधिमत आह—य ‘ज्ञात्वा’ विज्ञाय ‘सुविहिता’ शोभन विहितम्—अनुष्ठान येषां ते सुविहिताः, साधय इत्यर्थः, किं ?—प्रवचनस्य सारः प्रवचनस न्दोहस्तम् ‘उपलभन्ति’ जानन्तीत्यर्थः ॥ सा पुनः पारित्यापनिकयोधतः एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपरित्याप्यवस्तुमेवेन द्विधा भवति, आह—

एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपरित्यापनिका समासतो बुद्धिहा । एतसि तु वक्तव्यं पक्षे परवक्तव्यं नोप्यं ॥ २ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिया—गृधिव्याख्या, नोएकेन्द्रियाः—त्रसादयस्तेषां पारित्यापनिकी—एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपरित्यापनिकी, ‘समासतः’ संक्षेपेण ‘द्विधा’ द्विप्रकारा प्रकृतोकेनेव प्रकारेण, ‘एतसि तु पयाणं पक्षे परवक्तव्यं नोप्यं’ अनयोः पदयोरेकेन्द्रियनोएकेन्द्रियलक्षणयोः ‘प्रत्येकं’ पृथक् पृथक् ‘प्रकृत्या’ स्वकृत्यतां वक्ष्ये—अभिधास्य इति गायार्थः ॥ २ ॥ तत्रैकेन्द्रियपरित्यापनिकीप्रतिपिपादयिषया तत्स्वरूपमेवादौ प्रतिपादयिषाह—

पुत्रो नारायण तेज नात्र वणस्पदं येष । एतेष्वपि पक्षिहा तज्जाय तहा य मतज्जाय ॥ ३ ॥

किंतामिच्छा पपि एता वारिमो य देवेण । सामाग्र्य निमित्तो मा पिय देवो य आउटो ॥ ५ ॥ यंदिनु गओ पितियं तु
 दिह्मिवाइयं सुट्ठप न एक्को । तेण ण पेदिय थंदिह काइया लोभओ राजो ॥ ६ ॥ थंदिह न पेदियती न योमिरे देवयाए
 उब्भोओ । अणु ० पायें कओ से विह्मा भूमिस्सि वोस्सिरियं ॥ ७ ॥ एसो समिओ भणिओ अणो पुण असमिओ इमो
 ममिओ । सो काइययोमाई एक्केळ नवरि पढिहेहे ॥ ८ ॥ नयि तिण्णि सिण्णि पेहे येइ किमियं निविट्ठो होज्जुट्ठो ।
 काळण वट्ठकं न निविह्मा देवया तस्य ॥ ९ ॥ सो उट्ठिओ य राओ तस्य गओ नयरि वेरुउप उट्ठं । पितियं न गओ
 तस्यवि तवियंवि य तस्यवि मिविट्ठो ॥ १० ॥ तो अणो उट्ठविओ वेसुंवि सहैव देवया भणिओ । कीस न वि ससवीसं
 पेहिस्सी ? सभं पढिवणो ॥ ११ ॥ उब्भाराई एस पट्ठायाण यणिया समासेणं । वेइ किमेस्सिय विय पट्ठप्पमुआहु
 अणंवि ? ॥ १२ ॥ मण्णाइ अण्णंपत्थी किह तं किह वा पट्ठयेयवं । संबंथेयेयणं पट्ठायाणिजुत्तिमायाया ॥ १३ ॥

१. आभये मपीठवाइ तदा वारितव देवेण । आमाधिके मिविट्ठो मा वा देवजावर्द्धिवा ॥ ५ ॥ वरिद्धा यत् । द्वितीयं ददिवारिकं ब्रह्मकलेका । तेन
 व मेकित कावि ० क्कभिकं कोमतो रात्तो ॥ ६ ॥ कविहं न मेकितमिति व प्पुत्तमिति देववरोचोवा । अणुक्कमपा क्कता तस्य इहा वूमिस्सि प्पुत्तमव
 ॥ ७ ॥ एव वमितो वमितोक्कः पुवसमिदोक्कं यमिवा । उ काविकप्पुत्तमदि दैके वरं यमिक्कित्ति ॥ ८ ॥ देव भूमि वीस्सि प्पुत्तमेकते वरीस्सि किमिदो
 पढिट्ठो नवेइहु । इत्थोप्पुत्तं कोपमिह देवता तस्य ॥ ९ ॥ उ उक्कित्तम राओ तस्य गता वरं मेकते वट्ठव । द्वितीयं न गतवत्तापि म्प्रीयमपि तत्राणुपविह
 ॥ १० ॥ उट्ठोक्क अवारितोक्कमि तवैव देवतया ममिवा । कवं केव उट्ठविक्कित्ति प्पुत्तमेकते ? सत्त्वइ यमिपत्त ॥ ११ ॥ उब्भारादीयोवा वारितवमिदो
 वरिक्का वमावेष । वरीटि किमेत्तावदेव पारिक्कप्पमुआहो वत्तवस्सि ॥ १२ ॥ अण्णोक्कमप्यण्णवि कवं एव कवा पट्ठायाणिवत्तववट्ठ । ० क्कमेवैतेन वारितान
 म्पिदि मिदुंक्कित्तावत्ता ॥ १३ ॥

व्याख्या—परिते—सर्गः प्रकारः स्यापनं परित्यापनम्—अपुनर्ग्रहणतया म्यास इत्यर्थः, तेन निर्वृता पारित्यापनिकी तस्या विधिः—प्रकारः पारित्यापनिकापिपिस्तो 'यस्ये' अभिधास्ये, किं स्वबुद्धोत्प्रेष्य ? नेत्याह—'धीरपुरुषप्रज्ञसम्' अर्थे मूत्राभ्यां तीर्थकरगणधरप्ररूपितमित्यर्थः, तत्रैकान्ततो धीर्यान्तरायापगमाद्धीरपुरुषः—तीर्थकरो गणधरस्तु धीः—बुद्धिस्तया विराजत इति धीरः । आह—यद्यपि पारित्यापनिकाविधिधीरपुरुषाभ्या प्ररूपित एव किमर्थं प्रतिपाद्यत इत्युच्यते—धीरपुरुषाभ्यां प्रपयेन प्रज्ञसम् न एव संक्षेपरुचिमत्स्यानुग्रहायेव संक्षेपेणोप्यत इत्यवोपः, किंविद्विष्ट विधिमत आह—ये 'ज्ञात्वा' ग्रिगाय 'मुनिहिताः' नोभन विहितम्—अनुष्ठानं येना ते मुनिहिताः, साधव इत्यर्थः, किं ?—प्रवचनस्य सारः प्रवचनसन्द्गोहस्तम् 'उपलभन्ति' जानन्तीत्यर्थः ॥ सा पुनः पारित्यापनिकन्योद्यतः एकैन्द्रियनोपेकैन्द्रियपरित्याप्यवस्तुमेवेन द्विधा भवति, आह—

एतेन्द्रियनोपेकैन्द्रियपरित्यापिषा समापन्नो मुनिहा । एषमि तु पचाण पचेव वक्तव्यं शोचं ॥ २ ॥

व्याख्या—एकैन्द्रिया—मृधिव्यादयः, नोपेकैन्द्रियाः—त्रसादयस्तेषां पारित्यापनिकी—एकैन्द्रियनोपेकैन्द्रियपारित्यापनिकी, 'समासतः' संक्षेपेण 'द्विधा' द्विप्रकारा प्रज्ञसोकेनैव प्रकारेण, 'एषमि' तु पचाण पचेव परुषणं योच्यते अनयोः पदयोरेकैन्द्रियनोपेकैन्द्रियउक्षणयोः 'प्रत्येकं' पृथक् पृथक् 'प्ररूपणां' स्वरूपकथना वक्ष्ये—अभिधास्य इति गायार्थः ॥ २ ॥ तत्रैकैन्द्रियपारित्यापनिकीप्रतिपिपादयिपया सारस्वरूपमेवादौ प्रतिपादयसाह—

उच्यते नारायण तेऽत्र नात्र वक्तव्यं येन । ज्ञोविष पंचमिहा तत्राप तदा य नतत्राप ॥ ३ ॥

किं कामिच्छा पपि ए सा वारिमो य देवेण । सामाग्र्य निशिद्यो मा पिय देवो य आउद्यो ॥ ५ ॥ यंदिनु गओ चितियं तु
 दिहियाइयं सुदुप ॥ एको । तेण ण पेहिय यंदिह काइया लोभओ राओ ॥ ६ ॥ यंदिठ न पेहियंती न पोसिरे देयपाए
 उओओओ । अणु नपाए कओ से विहा यूमिस्ति वोसिरियं ॥ ७ ॥ एसो समिमो भणिओ अणो पुण असमिमो इमो
 भणिओ । सो काइयमोमाई एकेकं नवरि पडिछे ॥ ८ ॥ नयि तिणि सिणि पेहे येइ किमियं निविद्यो होज्जुद्यो ।
 काऊण उदुक्कं च निविहा देवया उरय ॥ ९ ॥ सो उडिमो य राओ उरय गओ नयरि वेरुए उट्टं । चितियं च गओ
 तत्पवि सतिर्यपि य उरयवि निविद्यो ॥ १० ॥ सो अणो उडुविओ तेसुपि तहेव देयया भणिओ । कीस न वि ससवीसं
 पेहिसी ! सभं पडिवणो ॥ ११ ॥ उडारारई एसा परिहावण घणिया समासेणं । येइ किमेसियं चिय परिठप्पमुआहु
 अण्णपि ! ॥ १२ ॥ भण्णइ अण्णपरवी किइ ते किइ वा परिह्वेयवं । संयंथेणेणं परिठायणिजुत्तिमायाया ॥ १३ ॥

। अन्त्ये नरिकात् तदा वारिहव देवेन । सामादिके भिदिओ मा वा देवजावर्धितः ॥ ५ ॥ वरिहवा यदा द्वितीये धिवादिक् कुरुकुत्सेकम् । तेव
 च धेदिचं कविरीकगिहकं कोपतो राओ ॥ ६ ॥ एण्डिउं न मेकिठमिति न मुण्डमिति देवतबोधोता । अणुअणवा कृता एव एहा भूमिरिति मुण्डवद
 ॥ ७ ॥ एव अमितो यमितोअन्तः पुनरसमितोअन्तं यमितः । ए अणिकमुग्गादि एकेकं परं यतिक्खिअदि ॥ ८ ॥ नैव प्रीति दीमि मणुपेकते नवीमि किमिसो
 एविद्यो नपेहुहा ! । उओओकयं नोपमिहा देवता एव ॥ ९ ॥ ए उमितव राओ एव एता परं मेकते उडुए । द्वितीये च एवउतापि मुनीवमपि उतापुपविहा
 ॥ १० ॥ एताउन्त उतापित्थेअपि एवेव देवता अमिता । कर्मे नैव अहादिअति मणुपेकते ? एवएव एतिपका ॥ ११ ॥ उडारारादीनायेवा वारिहावविधी
 वमिता जमायेव । नवीमि किमेतावदेव वारिहावमुतायेरे अन्तद्वि ॥ १२ ॥ अणपतेअन्तद्वप्यदि कर्मे एव कथा वारिहावविज्जवद ? । अन्त्येदेवेव वारिहाव
 विधी भिंनुंकिरावता ॥ १३ ॥

पारिवाचनप्रसिद्धिं नोपजातिं धीरपुरितपक्वार्त्तम् । अ प्याजस्य मुमिहिषा पक्वपक्वसारं उवकहति ॥ १ ॥

व्याख्या—परितै—सर्पैः प्रकारेण स्थापनं पारिस्थापनम्—अपुनर्ग्रहणतया म्यास इत्यर्थः, तेन निर्वृणा पारिस्थापनिकी सस्या विधिः—प्रकारः पारिस्थापनिकायिषिद्धो ‘वस्ये’ अभिधास्ये, किं स्वयुक्तोत्प्रेक्ष्य ?, नेत्याह—‘धीरपुरुषप्रशस्तम्’ अर्थं सूत्राभ्यां तीर्थकरगणधरप्ररूपितमित्यर्थः, तत्रैकान्ततो वीर्यान्तरायापगमाद्धीरपुरुषः—सीर्यकरो गणधरस्तु धीः—बुद्धिस्तया खिरावत इति धीरः । आह—यद्यप्यं पारिस्थापनिकायिधिर्धीरपुरुषाभ्यां प्ररूपित एव किमर्थं प्रतिपाद्यत इत्युच्यते—धीरपुरुषाभ्यां प्रपञ्चेन प्रशस्तः स एव संक्षेपरुचिसत्त्वानुग्रहायेह सङ्क्षेपेणोच्यत इत्यदोषः, किंविशिष्टं विधिमत् आह—यं ‘शाल्वा’ विज्ञाय ‘सुविहिता’ शोभन विहितम्—अनुष्ठानं येषां ते सुविहिताः, साधव इत्यर्थः, किं ?—प्रवचनस्य सारः प्रवचनस न्दोहस्तम् ‘उपलभन्ति’ ज्ञानन्तीत्यर्थः ॥ सा पुनः पारिस्थापनिकयोपतः एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपरिस्थाप्यवस्तुमेदेन द्विधा भवति, आह—

पुणैरिपनोपुणैरिषपारिवाचनिका समासमो द्विविधा । एषसि तु पक्वत्वं पक्वत्वं पक्वत्वं बोधं ॥ २ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिया—बुधिव्याख्याः, नोएकेन्द्रिया—त्रसादयस्तेषां पारिस्थापनिकी—एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपारिस्थापनिकी, ‘समासतः’ संक्षेपेण ‘द्विधा’ द्विप्रकारा प्रशस्तोर्केनैव प्रकारेण, ‘एषसि’ तु पयाणं पसेय पक्वत्वं बोधं’ अनयोः पदयोरेकेन्द्रियनोएकेन्द्रियलक्षणयोः ‘प्रत्येक’ प्रत्यक् प्रत्यक् ‘प्ररूपणा’ स्वरूपकथनां वक्ष्ये—अभिधास्य इति गाथार्थः ॥ २ ॥ तत्रैकेन्द्रियपारिस्थापनिकीप्रतिपिपादयिपया तरस्वरूपमेवादी प्रतिपादयसाह—

पुनरी आशङ्क्यात् तेज बाह्य वणस्पष्टं येव । पुणैरिष पक्वविहा तज्जाव तहा य भवतज्जाव ॥ ३ ॥

किंतामिच्छा पपि ता वारिभ्यो य देवेण । सामाश्रय निशिद्यो मा पिय देवो य आउद्यो ॥ ५ ॥ धंदिषु गमो यितियं तु
 दिक्षिवाश्वं सुदुप ॥ एको । तेण ण पेहिय यंदिह काइया लोभओ रामो ॥ ६ ॥ धंदिह न पेहियंती न दोसिरे देवयापे
 भणिओ । सो काइयभोमार्ह एकेक नवरि पडिठे ॥ ७ ॥ एसो समिओ भणिओ अण्णो पुण असमिओ इमो
 काकण उइत्थं च निविह्य देवया तत्थ ॥ ८ ॥ नवि तिणि तिणि पेहे वेइ किमित्थं नितियो होज्जुहो ।
 तयवि ठवियंपि य तत्थवि जिबिहो ॥ ९ ॥ सो उइओ य रामो तत्थ गमो नवरि वेइउप उइ । यितियं च गमो
 पेहिंसी । सन्नं पडिक्खण्णो ॥ १० ॥ तो अण्णो उइविओ सेसुपि तदेय देवया भणिओ । कीस न वि सत्थयीसं
 अण्णोपि । ॥ ११ ॥ मण्णइ अण्णोपत्थी किइ तं किइ या परिद्वयेयवं । संवयेणेपणं परिठावणिजुत्तिमायाया ॥ १२ ॥

१ । काम्ये प्रतीतया उरा वारितक देवेन । सामाश्रिते निशिद्यो मा या देवतावर्जिता ॥ ५ ॥ वारिणा गता द्वितीये दक्षिणार्धे द्वावकलेका । तेन
 न श्रेष्ठं कश्चिद्विषयिणं लोभतो रान्ते ॥ ६ ॥ कश्चिद्वं न श्रेष्ठितमिति न मय्युपवसति देवतदोषोत्तर । अनुकम्पया कृता तत्र दत्ता वृत्तिरिति मय्युपवस
 रमिहो नयेतुम् ॥ । कुप्योद्वस्य चोपमिह देवता तत्र ॥ ७ ॥ न कश्चित्तत्र रात्रौ तत्र गता वरं मेकते उइप । द्वितीये च गतवतापि नृतीवमपि तत्राप्युपविष्टा
 रमिता तत्राश्वेन । नृतीव किमेवावदेव वारिणाप्युपविष्टा तत्राश्वेन ॥ ८ ॥ न कश्चित्तत्र रात्रौ तत्र गता वरं मेकते उइप । द्वितीये च गतवतापि नृतीवमपि तत्राप्युपविष्टा
 रमिता तत्राश्वेन । नृतीव किमेवावदेव वारिणाप्युपविष्टा तत्राश्वेन ॥ ९ ॥ न कश्चित्तत्र रात्रौ तत्र गता वरं मेकते उइप । द्वितीये च गतवतापि नृतीवमपि तत्राप्युपविष्टा
 रमिता तत्राश्वेन । नृतीव किमेवावदेव वारिणाप्युपविष्टा तत्राश्वेन ॥ १० ॥ न कश्चित्तत्र रात्रौ तत्र गता वरं मेकते उइप । द्वितीये च गतवतापि नृतीवमपि तत्राप्युपविष्टा
 रमिता तत्राश्वेन । नृतीव किमेवावदेव वारिणाप्युपविष्टा तत्राश्वेन ॥ ११ ॥ न कश्चित्तत्र रात्रौ तत्र गता वरं मेकते उइप । द्वितीये च गतवतापि नृतीवमपि तत्राप्युपविष्टा
 रमिता तत्राश्वेन । नृतीव किमेवावदेव वारिणाप्युपविष्टा तत्राश्वेन ॥ १२ ॥ न कश्चित्तत्र रात्रौ तत्र गता वरं मेकते उइप । द्वितीये च गतवतापि नृतीवमपि तत्राप्युपविष्टा
 रमिता तत्राश्वेन । नृतीव किमेवावदेव वारिणाप्युपविष्टा तत्राश्वेन ॥ १३ ॥

छीर्णपि जाणंतो, अणामोद्गण-सेण छीर्णं मगियं अचिंसंति काळणं मीसं सचिंसं या वेत्तूण आगओ, पण्ठा णाय
 तथेय छंडेयपं, लहे या मगिण पय लहंति छीर्णं दिशं, संपि सहिं चेव विगिंचियदं, ण देज्ज ताहे स अप्पणा विगि-
 चियपं, पय आयसमुखं बुयिहपि । परसमुखं आमोणेण ताव सचिंसदेसमट्टिया छीर्णं वा कज्जनिमित्तेण दिण्णं, मगिण
 अणामोणेण लंह मगियं छीर्णं देज्ज तस्सेव वायपं, नेच्छेज्ज ताहे पुच्छिज्ज-कओ तुम्भेहिं आणियं । अथ साहइ तस्य
 विगिंचिज्जइ, न साहेज्ज न आणामोचि या भणेज्जा ताहे उयलक्खेयवं वण्णगवरसफासेहिं, तस्य आगरे परिह्वयिज्जइ, नत्थि
 प्रागरो पंधे या वट्ठंति विगालो वा आओ ताहे सुक्कं महुरगं कप्परं मगिज्जइ, ण होज्ज कप्पर ताहे वट्ठपणे पिप्पलपत्ते
 या काळण परिह्वयिज्जइ । आउक्काप बुयिहं गहणं आयाप पायं अणाय च, एव परेणवि णाय अणाय च, आयाप आणतस्स
 विमलुभो हणियपो विसफोदिया वा सिंचियया पिसं या लइय मुच्छाप वा पडिओ गिलाणो धा, एवमाइसु (कज्जेसु)

१ कवजमवि जानद् । अणामोपिच्छेन-तेन कवनं मार्गितमचिंसमिति कृत्वा मित्र सचिंसं वा पुरीत्वाऽप्यतः पञ्चापं ताव तत्रैव कवजं एवमाहं वा
 मार्गितापामेवा कवहेति कवनं इत्थं तद्वि तत्रैव कवजं न इवात्तयाऽऽमना लक्यं, एतद्वत्तमसमुत्तं विचिंसमपि । परसमुखमामोणेव तावत् सचिंसवेसा
 वृत्तिका कवनं वा कार्वाय इत्थं मार्गिते अणामोणेन एवमाहं मार्गितापं कवनं इयाप तस्यायेव तावत्तं वेच्छेय तदा एवमाहं-अतस्त्वयाऽस्मीतं । एता कवजमति
 तत्र लज्जते न कपयेत्त जायाम इति वा भणेत्तपोपकथितत्वं वर्णगज्वरसस्पर्शः तत्राकरे परिह्वयते मात्स्माकरः पचि वा वर्णवे विकारो वा आतच्छा इत्यं
 मन्दरे कर्पे मार्गपते न भवेत्तपरं तदा वटपणे विण्णपणे वा कृत्वा परिह्वयते । कवजये विचिंसं ग्राह्यमात्मना तावत्तमार्तं च एव परेणपि तावत्तमार्तं च,
 आत्मना जायामल विपगुम्भो इत्यतश्चो विपस्तेष्टिकम वा सेच्छया विरं वा कारिं मूच्छेमापि ता पतितो गजानो वा, एवमाविदु (कार्पेय)

व्याख्या—पृथिव्यप्कायस्तेजो वायुर्वनस्पतिश्चैव एवमेकेन्द्रियाः पञ्चविधाः, एकं त्वगिन्द्रियं येषां ते एकेन्द्रिया- 'पञ्च-
विधा' पञ्चप्रकाराः, एतेषां चैकेन्द्रियाणां पारिस्वापनिकीं द्विविधा भवति, कथमित्याह—'सञ्जाय तथा य अतञ्जाय' तञ्जात
पारिस्वापनिकी अतञ्जातपारिस्वापनिकी च, अनयोर्माथार्यमुपरिष्टादभ्यतीति गाथार्थः ॥ ३ ॥ आह—सति प्रदणसम्भ-
वेऽतिरिक्तस्य पारिस्वापनं भवति, तत्र पृथिव्यादीनां कथं प्रदणमित्यस्य आह—

द्विर्द्वं च होह गह्वं जालसमुत्थं च परसमुत्थं च । कथंभवि च दुर्धिरं जालोमे तद जालभोगे ॥ ४ ॥

व्याख्या—'द्विविधं तु' द्विप्रकारं च भवति 'प्रदणं' पृथिव्यादीनां, कथम् ?—'आरमसमुत्थं च परसमुत्थं च' आरमस
मुत्थं च स्वभमेव गृह्यतः परसमुत्थं परस्माद्गृह्यतः, पुनरेकैकमपि द्विविधं भवति, कथमित्याह—'आमोए सह अणाभोए'
॥ ४ ॥ अयं पुनर्माथार्यो वर्तते—सत्यं ताव आयसमुत्थं कर्त्तुं च आमोएण होज्ज !, साह् अहिणा लइओ विसं पा लइयं
विसप्फोडिवा वा उड्डिया, तस्य ओ अविचो पुढविकाओ केणह भाणिओ सो मगिज्जइ, जत्थि भाणिहओ, ताहे अप्प
प्पावि भाजिज्जइ, तत्थवि ज होज्ज अविचो ताहे मीसो, अंतो हल्लसणकुडुमार्यसु भाणिज्जइ, ज होज्ज ताहे अढयीओ
पंवे धमिए वा ववएहए वा, ज होज्ज पण्ठा सविचोवि जेप्पइ, असुकारी वा कज्जं होज्जा ओ उओ सो आणिज्जइ, एवं

१ तत्र तावदायसमुत्थं कथं जालोमे च भवेत् ? उग्राहिका वटो विषं वा कामिर्त मिषस्फोटिका योमिया ताव योमिक्का इप्पीकापाः केवविपानीताः स
माभीते जालानीतल्लहाम्पपवाअजानीवते उज्जावि च धवेवविपण्ठाया मित्राः जालओ हल्लसणकुडुमार्यसु भाणीवते न मयेणपाम्पपीताः, जत्थि जालोकाए
ववएहणाया न भवेत् पण्ठासविचोभवि गृह्यते भाहुकारी वा कर्त्तुं मयेण यो कडवाः स जालीयते एवं

असईए भायणस्स कण्णा जाय हेद्वा सणियं उदयं अहियाविज्जा ताहे विगिंचिज्जा, अह कुओदयं ताहे जइ कुयतडा उठा तरथ सणियं निसिरइ, अणुलसिओ सुफ्तडा होजा उछगं च ठाणं नरथ ताहे माण सिक्कएण अरिज्जाइ, मूले दोरो यग्गइ, उसाफायेउ पाणियं ईसिमसंपचं मूखदोरो उक्खिप्पइ, ताहे पछोइइ, नरथ कुओ दूरे वा तेणसाययमयं होजा ताहे सीयउए महुरकयउस्स वा हेद्वा सपटिगइं योसिरइ, न होजा पायं ता उल्लियं पुहविकायं मग्गिन्ता तेण परिछवेइ, असइ सुक्कपि उण्होदएण उहेस्सा पच्छा परिद्धविज्जाइ, निवाधाए चिक्खेस्सहे खड्डं खणिकण पत्तपणालेण विगिंचइ, सोहिं च फरेति, एसा विही, जं पडिनियसाए आउकाएण मीसेचं दिणं त विगिंचेइ, ज संजयस्स पुबगहिए पाणिए आउकाओ अणाभोगेण दिणो जइ परिणओ भुजइ, नयि परिणमइ जेण कालेण येडिठं पावइ विगिंचियबं, अरथ हरतणुया पडेजा तं काल पडिच्छिस्सा विगिंचिज्जाइ २। तेउफ्फाओ तहेव आयसमुत्थो आहोएण संजयस्स भगणिक्काएण कज्जा जायं—अहिइको

१ मरति भावतल कर्मा पावकयच्छए (पञ्चाए) ज्ञानेकदं छिप्पन्ति तदा जग्गते भय दूषोवकं तथा वसि दूषतड जर्जराव ज्ञानैर्मिदुज्जते भस्सिप्प माव। दुप्पठो भवेद भाई ए खानं कादि तथा भाज्जं सिक्कडेन जग्गते मूले इवरको जग्गते, कल्लज्ज पावीयमीपवसंमासं मूकइवरक उरिज्जयते, तदा प्रहोक्खते नास्ति दूरो दूरे वा जेण ज्ञापदमयं भवेद तदा इतिठे मज्झिमायसाए उअपिप्रई ज्जुत्तज्जते, न भवेत्तात्तं तदा उअईं दुप्पीकावं मार्गीयित्वा तेन परिछपपति जसति दुप्पमप्पुज्जोदुकेनाईदिरवा पञ्चाए परिछापते कर्कसे तड्डं कम्मिन्ता पत्रपणाच्छिज्जा जग्गते छुडिं च कुर्बन्ति पप विधि। एए प्रलबीउवपाउप्पयेव मिअदिरवा इउं उदिचिचते, वसि संयतेन पूर्वं गुहीते पाणीयेउप्पाओज्जायोगेन इतो वसि परिचतो मुक्कते, ए परिचमसि वेव काउेन त्यग्गिहलं प्राप्यते लउएवं पप हरतनुक्का। पतेपुसं कालं प्रतीच्छय जग्गते । तेउरआयसविवातमसज्जल्य जामोयेन संयतस्साधिकारो जग्गते

जार्ज-अदिरइ

पुण्यमचितं पच्छा मीसं अहुणाधोयं तंदुलोदयाद् आनरे कल्ले सचित्तंवि, कप कल्ले सेस सस्येय परिठयिज्झइ, न देज्जा ताहे
 पुच्छिज्झइ-कओ आणीयं !, अइ साहेइ सस्य परिठयेय आगरे, न साहेज्जा न पा जाणेज्जा पच्छा यण्णार्हिहिं सवळ
 पसेनं सस्य परिठयेइ, अप्पाभोगा कौकणेसु पाणियं अथिळ च पगरथ येतियाए अच्छइ, अथिरइया मगिया भणइ-एत्तो
 गिण्णहि, सेण अंविळति पाणियं गहिय, णाए सस्येय खुमेज्जा, अह ण देइ ताहे आगरे, एवं अणामोगा आयससुरथं,
 परससुरथं जाणती अणुक्कपाए देइ, ण एते भगवंतो पाणियस्सरं जाणंति हररोदग विज्जा, पठिणीययाए चा देज्जा, ए-
 याणि से वयाणि मज्जंतुत्ति, णाए सस्येय साहरियब्बं, न देज्ज अओ आणियं तं ठाणं पुच्छिज्झइ, सस्य नेऊं परिठयिज्झइ,
 न आणेज्जा यण्णार्हिहिं उक्खिज्झइ, साहे णइपाणियं णइए विगिंघेज्जा एवं तडागपाणियं सडाए अगदयायिसरमाइसु सडाणेसु
 विगिंघिज्झइ, अइ सुक्कं तडागपाणियं वडपसं विप्पळपसं वा अहुंऊण सणियं विगिंघइ, णइ उज्जरा न जायंति, पत्ताणं

! पूर्वमखिप पत्तामिज्जं बहुपाणीयं तदुलोदयादि पातुरे कार्त्तं सचित्तमपि कृते नायं शेषं तत्रैव परिहाव्यते च इयाचदा पृच्छयते-कुत्र कार्त्तं ?
 यदि कवयेचच परिष्ठपरवित्तमाकरे च कवयेच वा जावाति पत्ताइर्वाविमिस्सकइव इय परिहापयति अवायोणाए कोटुजे पावीयसम्भं सेऊइ वेदि
 कार्त्तं विष्ठता अविठिठिवा मर्मिता अयति-आतो गृहाण तेवाअमिति पाणीयं पुढीयं आते ठणव क्रियेए अथ ॥ इयाचदउअकरे पृथमनामोयाराणम
 समुल्लं परससुल्लं वावावाअमुकपवा एणाए-मैते भगवन्ता पावीयस एते आभन्ति इत्येवक्कं इणाए प्रसवीयता वा इयाए एताअपक्क अतापि अअभियति
 आते तत्रैव संहरत्तं न इयाचत कार्त्तं उरत्तायं पृच्छयते तत्र नीरवा परिहाव्यते न कार्त्तं वाइर्वाविमिस्सकइपते तदा वदीपाणीयं वयो अमये एवं तदाक-
 पाणीयं तदाके अचववावीसरवादिषु अज्जागेसु अमये, यदि इत्थं तदाकपाणीयं वाएवं विष्पळपसं वाउअइव अविस्सकइते वया मवाहा न जावन्ते पत्तावा-

असर्पिण्य भायणस्त कण्ठा जाय हेद्वा सणिय सदयं अहियाविज्झइ ताहे विगिचिज्झइ, अह कुओदयं ताहे जइ कुवतडा उठा तरथ सणियं निसिरइ, अणुहसिओ सुफतडा होज्जा उछग न ठाणं नत्थि साहे माण सिकपण अडिज्झइ, मूले दोरो वाग्नइ, उअक्कावेउ पाणिय ईसिमसंपचं मूलदोरो उअक्खण्णइ, ताहे पछोहइ, नत्थि कुओ दूरे वा तेणसाधयभयं होज्जा ताहे सीयलए मडुरुक्खत्तस्स वा हेद्वा सपडिगाहं योसिरइ, न होज्ज पायं सा उहिय पुइविकाय मग्गिप्पा सेण परिहयेइ, असइ सुक्कंपि उण्होदएण उहेत्ता पब्बा परिहविज्झइ, निपायाए चिक्खहे खड्डु खणिकण पत्तणालेण विगिचइ, सोहिं च करेत्ति, एत्ता विही, जं पडिनियत्ताए आउक्काएण मीसेहं दिण्णं त विगिचेइ, जं संजयस्स पुव्वगहिए पाणिए आउक्काओ अणामोगेण दिण्णो जइ परिणओ मुंजइ, नवि परिणमइ जेण काळेण धंठिलं पायइ विगिचिययं, जअथ हरतणुया पडेज्जा तं कालं पडिच्छित्ता विगिचिज्झइ २। तेउक्काओ तहेय भायसमुरयो आहोएण संजयस्स अगणिक्काएण कज्जं जायं—अहिउक्को

१ मसति माज्जल्ल कर्णो वाचदपसाए (पक्काए) एगैदएक्कं छिण्णमि तदा जअयते तदा पदि कूपट आर्द्रसज्ज सवैविस्सुयते अस्सिप्य दावा गुच्छततो सवैए आर्द्रं च न्यायं अस्ति तदा माज्जल्ल सिज्जेन बध्यते मूले इवरको बध्यते इतरत्तएण पाणीवमीपइसंमस्रे मूकइवरक उअसिप्यते, तदा प्रकोट्यते नास्ति इयो दूरे वा लेववापइमय भवेए तदा हीतते मडुरुक्खसायसाए समतिप्रहं मडुरुयते, न नवेत्तायं तदा उअर्द्रं दृष्वीकावं मार्गयित्वा सेन परिहयपति, अस्ति गुच्छमपुण्णोदेनार्द्रवित्वा पक्काए परिहय्यते निष्वांवाते कर्कसे एव उअमिक्का पव्वणाळिकया जअयते छुट्ठी च कुर्वन्ति एव मिथिः एए मत्तमीकृतया उक्कायेन मिथयित्वा एव उअमिच्यते, पदि संयतेन पूर्वं एहीते पाणीवे उक्कायेन मोगेण इतो पदि परिपतो मुग्गते न परिपमसि सेन काळेन एव हिउक्कं मायते एउक्कं एव हरतणुयाः पतेपुसं कालं प्रतीएउय जअयते । तेउअअपसायैणात्मसमुल्ल भायोगेण संयतत्तायिकायेन कयं जयं—अदिइरो

वा 'इंमिज्जइ फोडिवा वा वायगंठी वा अन्नवृद्धिर्वा, वसहीए दीहआईओ पयिहो, पोट्टसुलं या तायेयं, पयमारिंहि
 आणिए कजे कए तत्थेव पडिबुब्भइ, ण वेति तो तेहिं कडेहिं ओ अगणी तज्जाइओ तथेय विगिंविज्जइ, न होज्ज सोपि
 न देज्ज वा ताहे उज्जाएण छारेण सच्छाइज्जइ, पण्ठा अण्णआइएणपि, दीयएसु तेहं गालिज्जइ यत्ती य निप्पीलिज्जइ
 मल्लसंपुडए कीरइ पण्ठा अहवर्ग पाळेइ, भत्तपद्यक्खायगाइसु मल्लसंपुडए काऊण अण्णसि, सारयित्तज्जइ, कए कजे
 तहेव विवेगो, अणामोणेण खेळमल्लगाळोयच्छाराविसु, तहेव परे आमोएण छारेण दिज्ज वसहीए अगणिं जोइक्ख या
 करेज्ज तहेव विवेगो, अणामोएणपि एए वेय पूयळिय या सइगलं देज्जा, तहेव यियेगो ३ । घाउक्काए आयसमुत्थ
 आमोएण, कइं !, वरियणा विइएण या कज्जं, सो कयाइ सच्चित्तो अच्चित्तो या मीसो या भयइ, काळो पुयिहो-निज्जो
 हुक्खलो य, गिज्जो विविहो-उक्खोसाइ, हुक्खलोयि तिविहो-उक्खोसाइ, उक्खोसए सीए जाहे भयइ ताहे जाय पढमपोरिसी

१ वा इकडे लोकेटिका वा वात्तमन्त्रिको जज्जवृद्धिर्वा कल्लो दीर्घवाटीवा प्रविहा उवरसुलं वा वात्तवित्तमं, एवमादिभिरानीते कर्मे कृते तथैव प्रसिद्धिप्यते
 व इवाचदा हे कल्लोमिच्छिदावाटीवत्तैव अज्जते व यथेए सोमपि व इवाहा तदा उज्जातेन छारेणाप्याज्जते एवमादिव्यवर्तीवेभानि दीपेय्वा हेव वात्तवते
 वसिंस्वितीज्जते मल्लसंपुटे किन्ते एजाययधुपुं पाळवति यच्छयसाधवात्तादिषु महकसंपुटे इहा विद्वति, उवरसुलं कृते कर्माहे तथैव विवेका, अवाभोनेव
 केम्ममल्लकोप्यापदि, तथैव पर भायोपेव इवाए वसही नपि ज्जोडिर्वा कुर्याए तथैव विवेका । अवाभोनेनापि वृते एव एपिकिब्बे वा याइतरी इवाए
 तथैव विवेका व वात्तुक्कय वात्तमसमुत्थमभोगेन कर्म ? वरियणा उज्जा वा कर्माहे ए कयापिए अच्चित्तोअच्चित्तो वा भिज्जो वा भवति, कज्जो विविहा-
 धिज्जो एक्कव, विज्जविधिवा-उक्खहादि कज्जोमपि विविहा-उक्खहादि उक्खहे धीते वहा ज्जालो भवति तदा वात्तए भवजपोरिसी

क्षाय अचिंतो विविधाय मीसो त्रिविधाय सचिंतो, मज्झिमाय सीय विविधाय आरब्धो चतुर्थीय सचिंतो भयद्, मंदसीय
 तद्वयाय आरब्धो पंचमाय पोरिसीय सचिंतो, वण्हकाळे मदवण्हे मज्झे चक्कोसे दिवसा नयरि दो तिज्जि चचारि पच्च य,
 पर्यं यरिधस्स दइयस्स पुण्णतस्स एसेव काळविभागो, जो पुण ताहे चेव धमिप्ता पाणियं उत्तारिज्जइ, तस्स य पढमे
 इयसए अचिंतो पित्तिप मीसो तइए सचिंतो, काळविभागो नत्थि, जेण पाणियं पगवीए सीयलं, पुण अचिंतो मज्झिज्जइ
 पच्छा मीसो पच्छा सचिंतोत्ति । अणामोएण एस अचिंतोत्ति मीसगसचिंता गहिंया, परोवि एवं चेव आणतो वा देज्जा
 अजाणतो वा, गाए तस्सेय अणिच्छंते वपरगं सुक्कावं पविसिंता सणिय मुंभइ, पच्छा सालापयि, पच्छा वणणिगुणे
 महुरे, पच्छा सघाडियाववि जयणाए, पर्यं दइयस्सवि, सचिंतो वा अचिंतो वा होत्त सवस्सवि एस विही, मा
 अण्णं विराहेहिंत्ति ४ । यणत्सइकाइयस्सवि आयसमुत्तं आमोएण गिलाणाइक्कं मूछार्हेण गहण होज्जा, अणामोएण

१ तावदचिंतो द्विसंयानां मिमसल्लुपीयानां सचिंत्ता मज्झमे कीते द्वितीयाया आरम्य वतुत्थो सचिंतो मवत्ति, मज्झपमिंहे तृतीयस्सा आरम्य पच्चम्प्या
 दोइत्थो सचिंत्ता उच्चकाळे मज्झोच्चे मर्ये उल्लुहे विवसाः परं हो प्रीणं वतुरा पच्च च पूर्व बहोरेतो, पूर्वप्पातलीय एव काळविभाग, नः पुण्णद्वयं प्मात्वा
 पानीय उच्चापंते तस्स च प्रथमे इराद्यते अचिंतो द्वितीये मिमसल्लुपीये सचिंत्ता, काळविभागो नाहि वेण पानीयं प्रकुप्पा कीतवं, पूर्वमचिंतो मारयंते पच्चा
 मिमसः पच्चात्सचिंत्त इति । अणामोयेन एयेउचिंत्त इति मिमसचिंती गृहीतो, परोउच्चेवमेव जानत्वा एयावज्जावत्त्वा ज्ञाते तयो एव अनिच्छति अपचरकं
 सउपादे मरिचिच चंदेमुच्चते पच्चाद् साकायामयि, पच्चाइमिक्कुअं मपुरे पच्चाद् भट्ठाडिक्कायामयि वतमया, एवं इतेरपि, सचिंतो वाउचिंतो वा मिमो वा
 मयण्णु सर्वस्वायेय विधि, माउम्य विरात्सीदिधि । वनस्पतिक्काधिकस आरम्यसमुत्थमामोगेन गलामादिकार्थोय मूछादीनां ग्रहणं भवति, अणामोगेन

वा 'डंभिज्ज' फोडिया या वायगंठी या अन्नवृद्धिर्वा, वसहीप वीहजार्जो पविहो, पोदसूड या तावेयपं, पयमारोहि
 आमिप कज्जे कए तत्थेय परिबुग्मइ, ण वेति सो तेहिं कहेहिं जो अगणी तज्जाइओ तत्थेय धिगिंघिज्जइ, न होज सोयि
 न देख वा ताहे तज्जाएण छारेण उच्छाइज्जइ, पच्छा अणज्जाइएणवि, दीयपसु तेहं गालिज्जइ यसी य निप्पीडिज्जइ
 महगसंपुडए कीरइ पच्छा अहाठगं पाउंइ, मसपच्चक्खायगाइसु महगसपुडए काऊण अण्डत्ति, सारकिरज्जइ, कए कज्जे
 तथेव विवेगो, अणामोणेण सेलमहगालोयण्डारविंसु, तथेव परो आभोएण छारेण दिज्ज यसहीप अगणिं जोइफल वा
 करेज्ज तथेव विवेगो, अणामोएणवि पए चेव पूयलिय वा सइगालं देज्जा, तथेव विवेगो इ । याउच्छाप आयसमुत्थं
 आमोएण, कइ !, वत्थिणा दिइएण वा कज्जं, सो कयाइ सविचो अचिचो वा मीसो वा भयइ, काळो बुयिहो-निज्जो
 सुक्खो प, मिद्धो विविहो-उक्खोसाइ, सुक्खोयि विविहो-उक्खोसाइ, उक्खोसए सीए जाहे भयइ ताहे जाय पदमपोरिस्सी

१ वा इच्छते स्फोटिका वा वातप्रमिद्वर्ता अन्नवृद्धिर्वा वसही वीहजार्जो पविहो : उपरपुडं वा तावेयपं, पयमारोहि पविहो
 वा इच्छाया है। अन्नेर्वाग्निस्त्वन्मयीवर्द्धयः सज्जते न मयेव सोमसि न इत्याद्या तथा उज्जालेव छारेणपुच्छाघटे, एकादशब्रह्मादीचेनापि इत्येव्वा हेतुं यत्स्वते
 वासिद्विष्यन्तिज्जते यत्कृत्स्नपुटे क्तिरते पञ्चासपुच्छं पाकवति मध्यमत्वाक्याथापि सत्कृत्स्नपुटे इत्यादि विवृति, संतप्यते इत्येव तथैव विवेकः अणामोणेन
 केप्यमन्नकृच्छोपपत्तिः, तथैव नर आमोयेन इत्याद, यद्यती चमि अमोतिर्वा कुर्वाण तथैव विवेकः । अणामोणेनापि एते चैव पूरयिष्ये वा काङ्गारं इत्याद
 तथैव विवेकः । वातुकाव वातप्रसमुक्कमामोणेन कर्त्तुं ? यत्किंवा उज्जा वा कर्त्तुं स कदापि च विचिंत्यते वा भिन्नो वा भवति, कर्त्तुं विविध-
 धिचिंत्यो रस्य विवृतिविचिंत्य-उत्कृष्टादि, कर्त्तुमसि विविध-उत्कृष्टादि, उत्कृष्टे वीते यद्वा प्यासो यद्यपि तथा वाक्च प्रकमपोरिस्सी

तृधियाचारुः प्रदक्षिता एव, अतज्जातीये-भिसज्जातीये परिस्थापनिका २ सा पुनः कर्परादिषु यथा (योगं) परिस्थापनं
पुनर्नतो योद्धयेति गाथार्थः ॥ गतेकेन्द्रियपरिस्थापनिका, अपुनः नोपकेन्द्रियपरिस्थापनिकां प्रतिपादयन्नाह—

नोपनिदिषिहि जा सा सा दुषिहा होह बाणुपुदीप । तत्सपणेहिं सुमिदिपा ! नापवा नोतसेहिं ॥ ५ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिया न भवन्तीति नोपकेन्द्रिया—त्रसादयस्सैः करणभूतैरिति तृतीया, अथवा तेषु सत्सु तद्विषया
वेति सप्तमी, एयमन्यत्रापि योग्य, याऽसौ पारिस्थापनिका ना 'द्वि(वि)धा' द्विप्रकारा भवति 'आनुपूर्व्या' परिपाठ्या,
द्वेविध्यमेव दर्शयति—'तत्सपणेहिं सुमिदिपा नापवा नोतसेहिं च' त्रसन्तीति त्रसाः त्रसाश्च ते प्राणिनश्चेति समासस्तैः
करणभूतैः सुमिदिहेति सुशिष्यामन्त्रणम्, अनेन कुशिष्याय न देयमिति दर्शयति, शतव्या-विशेषा 'नोतसेहिं च' त्रसा
न भवन्तीति नोत्रसा—आहारादयस्सैः करणभूतैरिति गाथार्थः ॥ ५ ॥

तत्सपणेहिं जा सा सा दुषिहा होह बाणुपुदीप । विगकिदिपतसेहिं बाणे पविदिपहिं ॥ ६ ॥

व्याख्या—त्रसप्राणिभिर्याऽसौ सा द्वि(वि)धा भवति आनुपूर्व्या, 'विकलेन्द्रिया' द्वीन्द्रियादयश्चतुरिन्द्रियपर्यन्तास्तेष्व,
'प्राणि'सि जानीहि पयोन्द्रियैश्चेति गाथार्थः ॥ ६ ॥

विगकिदिपिहि जा सा सा तिषिहा होह बाणुपुदीप । पियसियचतरो पावि च तज्जाया सह अतज्जाया ॥ ७ ॥

व्याख्या—विकलेन्द्रियैर्याऽसौ सा त्रिविधा भवति आनुपूर्व्या, 'वियसियचतरो पावि च' द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिया-
धाधिकृत्य, सा च प्रत्येक द्विभेदा, तथा 'चाह—'तज्जाय सह अतज्जाया' तज्जाते-सुल्यजातीये या क्रियते सा तज्जाता,

भक्षियं भवे वा कोटो पञ्चओ पिष्टगं वा कुक्षुसा वा, सो चेष पोरिसिचिभागो, पुषुष्टिओ चिरसि होज्जा, परो आहणेण
 भिसियगं चवडगमीसियाणि वा पीमूणि कुरओडियाप वा अंतो छोड्डुणं करमवपहिं वा समं कंखिओ अन्नयरो पीय
 काओ पञ्चओ होज्जा, तिहाण वा पयं गहणं होज्जा, निबं तिहमाइसु होज्जा, जइ आभोगगहिं आभोगेण वा दिसें
 विवेगो, अणानोगगहिप अणानोगदिण्णे वा जइ सरइ विगिंचित पढमं परपाए, सपाए, संचारए छट्ठीए वा पणओ
 इरेज्जा वाहे उण्णं सीयं व णाऊण विगिंचणा, एसोबि वणस्सइकाओ पच्छा भंतोकाए पत्तिं विगिंचणविही, अहगं अइ-
 गलेसे सेसाय्ही आगरे, असइ आगरस्स निवापाए महुराए भूमीए, भंतो वा कप्परे वा पसे वा, एस विहिंसि ॥ अत्र
 उज्जातावज्जासपारिस्वापनिकी प्रत्येकं पृथिव्यादीनां प्रवर्तितेव, भाव्यकारः सामान्येन तद्वचनप्रतिपादनायाह—
 तज्जापपरिठवणा भागरमाईसु होइ योउब्बा । अतज्जापपरिठवणा कप्परमाईसु योउब्बा ॥ २०५ ॥ (भा०)
 व्याख्या—उज्जाते—तुल्यज्जादीये पारिस्वापनिका २ सा आगराविपु परिस्वापनं कुर्यतो मयति ज्ञातव्या, आकरा—

१ पृथिवं मये वा कोटो* पतितानिष्टं वा + कुक्षुसा वा स एव दीर्घपीडियणा इच्छका विषयसि मयेए पर कार्यकेण निमित्तं अतद्वचनभित्तिनामि वा
 पीडयि कुरच्छेदिकायां (विम्वचदिकायां) वाज्जका सिट्ठा करमदो कर्म वा कज्जिका अन्वगतो वा कीज्जका पतितो मयेए ठिकाणो वेधं पाहणं मयेए
 मिथं ठेकमिपु मयेए पणामोगपुडीतमाधोगेण वा इत्थं विवेका अणानोगगहिरेआभोगगहे वा यदि सक्कते सम्पुं पणमं पएपावे कएपावे उंकारके कएपावे
 वा एवको मयेए इदोणं सीरं वा ज्जावा आया पयोयसि वणस्सतिठिकाया पज्जाएस्ताकाय वृणं विवेकमिचि कार्यमार्गकहेरे होपमि आहरे
 मपज्जाकमे विज्जाकमे महुराकां धुओ अण्णवो कयएण वा पावक वा इए विचिरिथि । * कउट्टक. + कमिका

पृथिव्यापाकराः प्रदक्षिंता पय, अतज्जातीये-भिन्नजातीये परिस्थापनिका २ सा पुनः कर्परादिषु यथा (योगं) परिस्थापनं पुन्यतो पोद्भवेति गाथार्थः ॥

लोदगमिदिष्टि जा सा सा दुषिहा होइ भागुपुडीप । तसपणेहिं सुविहिया ! भावडा मोतसेहिं ॥ ५ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिया न भवन्तीति नोपेकेन्द्रियाः-ब्रसादयस्त्रैः करणभूतैरिति तृतीया, अथवा तेषु सरसु तद्विपया वेति सप्तमी, एयमन्यत्रापि योग्य, याऽसौ पारिस्थापनिका सा 'द्वि(वि)धा' द्विप्रकारा भवति 'आनुपूर्व्या' परिपाठ्या, द्वैविध्यमेव दर्शयति-'तसपणेहिं सुविहिया जायवा गोतसेहिं च' ब्रसाद्य ते प्राणिनश्चेति समासस्त्रैः करणभूतैः सुविहितैति सुशिष्यामन्त्रणम्, अनेन दुशिष्याय न देयमिति दर्शयति, शातव्या-विज्ञेया 'नोतसेहिं च' ब्रसा न भवन्तीति नोत्रसा-आहारादयस्त्रैः करणभूतैरिति गाथार्थः ॥ ५ ॥

तसपणेहिं जा सा सा दुषिहा होइ भागुपुडीप । विगकिदिष्टसेहिं जाये पविदिष्टि ॥ ६ ॥

व्याख्या—ब्रसप्राणिभिर्याऽसौ सा द्वि(वि)धा भवति आनुपूर्व्या, 'विकलेन्द्रिया' द्वीन्द्रियादयश्चतुरिन्द्रियपर्यन्तास्त्रैश्च, 'तानि'स्ति जानीहि पयोन्द्रियैश्चेति गाथार्थः ॥ ६ ॥

विगकिदिष्टि जा सा सा तिभिहा होइ भागुपुडीप । विगतियचढरो यावि य तज्जाया वडा अतज्जाया ॥ ७ ॥

व्याख्या—विकलेन्द्रियैर्याऽसौ सा त्रिविधा भवति आनुपूर्व्या, 'वियतियचढरो यावि य' द्वीन्द्रियघ्नीन्द्रियचतुरिन्द्रियो-धाधिकृत्य, सा च प्रत्येक द्विभेदा, तथा 'वाह'-तज्जाय वडा अतज्जाया' तज्जाते-सुख्यजातीये या क्रियते सा तज्जाता,

तथा भवत्वाता-अतजाते वा प्रियत इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ ॥ आचार्यस्त्वय-देवदियाणे आयसमुखं जलुगा गंढासु
कजेसु गहिया तस्येव विनिर्गिचइ, सत्तुया वा बालेयणनिमित्तं करणियाससत्ता गहिया विसोहिता आयरे विगिंचेति,
असइ आगरस्स सत्तुयहिं समं निवापाए, संसचवेसे वा कयइ होज अणाभोगगहण तं वेस चेव न गंतयं, असियाईहिं
गमेआ जल्प सत्तुया तस्य कूरं मगाइ (ग्रं० १६०००), न छइइ तदेवसिए सत्तुय मगाइ, असईए वितिए जाय ततिए,
असइ पडिडेहिं २ निणइइ, येला वा अइकमइ अज्जाणं वा, संकिया वा मत्ते वेप्पसि, घाहिं उज्जाणे देउले पडिसयस्स वा
वाहिं रयचाणं पत्थरिक्कणं चवदि एके षणमस्सिण पडहं तस्य पत्तच्छिज्जति, सिद्धि करणपपडिडेहणाओ, नस्य जइ ताहे
पुणो पडिडेहणाओ, विप्पि सुद्धिओ गहाथ जइ सुद्धा परिमुज्जति, एगमि विहे पुणोवि मूलाओ पडिडेहिंजति, जे तस्य
पाणा ते मछए सत्तुयहिं समं ठविज्जति, आगराइसु विनिर्गिचइ, नस्य वीयरहिपसु विनिर्गिचइ, एयं जस्य पाणयंसि वीयपाए

१ इतिप्रमाणमालसमुत्तं कथंका गवात्रिपु कयंयतु एहीता तस्यैव लज्जते कपुका वा काष्ठेपनमिचितं कर्मिणसंघस्य गृहीता विनाशोप्याकरे सज्जति असत्ताकारे
कपुका लनं निष्पन्नान्ते संसचवेसे वा कुम्भिए नवेदवायोगाप्रदर्शनं कं वेसमेव न गच्छेत् कथितारिचित्पेयेत् यत्र तत्पुत्राद्यत्र कुरो मागवति न कम्बते तदैक-
वा वासके एकापि बहिस्त्वापाए देवकुले प्रतिक्रमका वा बहीः एकाव प्रसीये उपवेकं वजयपुलं पडहं तत्र प्रप्याइपसि विद्धाव कारिणमसिडेकवा
गति वमि तदा पुनः मसि डेवपा रिचो सुभीयंहीता यमि इतरा परिमुज्जन्ते एकज्जां छायां पुनरपि पूजाए प्रसिडेकवति जे तत्र प्रसिडेकवते नउके कपुके
समं क्वाज्जन्ते काल्पयहिपु लज्जन्ते, न सन्धि वीज्जाइतेपु लज्जति, एवं नव पानीयमपि द्वितीयपाने

पण्डितेहिता उगगादिप सुभइ, संसत्त जायं रसपहिं ताहे सपडिगहं योसिरत्त, नत्थि पायं ताहे अयिलिं पाडिहारियं
 मगगउ, जो छहेज सुफय अयिलिं लहेऊणं असइ अण्णमिथि अंबिडिधीयाणि छोडूण विगिंचइ, नत्थि धीयरहिपसु
 विगिंचइ, पच्छा पडिस्सप पाडिहारियं वा तिकाळ पडिलेहेइ विणे जया परिणयं तथा विगिंचइ,
 भायणं च पट्टिअण्णिज्जइ, नत्थि भायणं ताहे अठवीप अणागमणपहे छाहीए जो चिक्खसो तरय खडुं खणिकुण निच्छिडुं
 छिपित्ता पत्तणालेणं जयणाए सुभइ, एक्कसि पाणएणं भमाठेइ, संपि तरयेव सुभइ, एवं सिन्नि वारे, पच्छा कप्पेइ सण्ह
 कठेहि य माल करेति चिक्खिखहेणं डिंपइ कटयछायाए य उच्छाएइ, तेण य भाणएण सीयलपाणयं ण लयइ, अयसा
 यणेण कूरेण य भायिज्जइ, एवं दो तिण्णि या दिवसे, संसत्तगं च पाणयं असत्तगं च एगो न धरे, गंधेण विसंसिज्जइ,
 संसत्तं च गहाय न हिंजिज्जइ, यिराइणा होज्ज, संसत्तं गहाय न समुदिसिज्जइ, जइ परिससता जे ण हिंइति ते छिति, जे

१ प्रतिज्जवोद्दहि के छिप्पते संसत्तं जातं रससैकदा उपपिण्डं पुरसुज्जतं वाछि पायं तथा विविधिकां पाडिहारिकीं मार्गवत् न कनेत्तं शुष्कां
 विप्रित्तिनां भारीयतां वसति जम्बस्मिच्चयि विप्रित्तिज्जवोद्दहिनां क्षिरावा विदिरप्यते वाछि वीज्जरहिंतेषु कल्पते पक्काए प्रसिक्खये पाडिहारिके वा जप्पाति-
 इरिके वा विक्कावं प्रतिज्जिगपति निने निने कया परिणतं तथा विविचते माज्जनं च प्रसत्तये तासि माज्जनं तथा ज्जप्पासनागमनपये छायापो वः कर्म्ममत्त
 तां पत्तिगा निशिण्णं किरउ पप्रनासेय यत्तनवा छिपति एकस्मा पाणीयेनार्जवति तद्वि तद्वैव छिपति, एवं वीरु वाराए पक्काए कल्पवति कल्पकाट्टेअ
 माळं करोसि कर्मेयेन क्षिप्पति कट्टकरणापया वाच्छाएवति तेन च माज्जेन वीतकपायीर्न न काति, जइज्जावणेन कूरेण च माध्यते एवं दो प्रीए वा विव
 भाए संसत्तं च पाणकमसैसत्त वेको न पारयेत्त, गन्धेन त्रिपक्कते संसत्तं च शुद्धिवा न विचज्जते विराधना मणेए, संसत्तं गृहीत्वा न युज्यते, पमि परि
 पाप्मानार्हि ये न विचज्जते ते कागिउ, ये

तथा भठञ्जाठा-अठञ्जाठे या क्रियत इति गार्थः ॥ ७ ॥ ॥ भावार्थस्तथा-त्रेईदियाणं आयसमुत्थं जलुगा गडाइसु
 क्खेसु गहिया तथेय विनिचिअइ, सधुया पा आलेयणनिमित्तं करणियासंसा गहिया विसोदिसा आयेरे विगिचेति,
 असइ भागरस्स सधुएहिं सम निपापाय, संसत्तदेसे वा करयइ होअ अणामोगगहणं तं देसं चेव न गतपं, असियाईहि
 गमेआ अय सधुया तस्य कूरं मगाइ (थं० १९०००), न लहर तदेयसिण सधुए मगाइ, असईए यितिअ जाव तसिण,
 असइ पडिडेहिय २ गिणइइ, वेता वा अइकमइ अजाणं वा, सकिया पा मसे चेप्यंति, पाहिं उजाणे देउठे पडिसयस्स वा
 पाहिं रयत्ताणं पत्थरिऊणं तवरि एऊं यणमसिण पडल तस्य पडिच्छिअंति, तिसि करणयपडिडेहणाओ, नरिय अइ ताहे
 पुणो पडिडेहणाओ, तिज्जि मुद्धिओ गहाथ अइ सुआ परिमुअति, एगमि विष्ठे पुणोवि मूआओ पडिडेहिअंति, जे तस्य
 पाणा ते मडए सधुएहिं सम ठविअंति, आगराइसु विनिचइ, नरिय बीयरहिपसु विनिचइ, एयं अथ पाणयपि धीयपाए

१ इतिअणामाअसधुत्वं अस्मिन्ना दण्डादिपु अयंयुगुहिया एवैव लज्जेते सधुआ वा आलेयणनिमित्तं अयिकसंसाया एहिवा विजोएवाकरे लज्जति असल्लोकरे
 लज्जेते त्वं निष्ठावाते संसत्तदेसे वा अइकमइ तदेहवाओमगाहणं तं देसमेव न गच्छेत्, अतिपादिभिर्गच्छेत् वा सधुआकात्र कूरो मागवति न लज्जेते तदेव
 सिअइ सधुअइ मायंयति अस्मिन्ने ईसीमिअइ वात्थवासीमिअइ अस्मिन्ने अतिमिअइ २ एउअठि पेकां वाधतिअममति अण्णात् वा (मठिपका) अठिवा
 वा मात्रे गृह्णाति अठिवावाए देवकुळे अतिमिअइ वा अठिः लज्जानं मसीये उपवेसं वनययुत्वं एऊं तत्र मण्णयवति विह्वल अस्मिन्नामतिअण्णात्
 माथि अदि एहा पुनः अति अण्णात् विजो मुद्धिमाएणा अदि अइवा वरिमुगमले एऊकां एऊकां पुनरपि एऊाए अठिअवति ये तत्र माविअसे मडके लज्जेते
 समं अण्णात्ते लज्जपपिअ लज्जान्ते, न अयि बीयरहिपेसु लज्जति एव वा पावीअममति इतिअणामा

पंडितेहिचा उगगाहिप घुग्गभइ, ससत्ता जायं रसपहिं साहे सपडिगाहं घोसिरत्त, नरिय पायं साहे अंयिळिं पाडिहारियं
 मगगउ, जो तहेज सुकयं अंयिळिं तहेऊणं असइ अण्णंसियि अंधिळिधीयाणि छोट्टण यिगिंचइ, नरिय धीयरहिपसु
 यिगिंचइ, पच्छा पडिस्तप पाडिहारियं या अपाडिहारियं या तिकाळं पडिळेहेइ दिणे दिणे, जया परिणय तहा यिगिंचइ,
 भायणे च पडिअण्णिजइ, नरिय भायणे ताहे अठवीप अणागमणपहे छाहीप जो थिक्खल्लो सथ सउ खणिऊण निच्छिउं
 छिपित्ता पत्तणाळेणं जयणाए घुग्गभइ, एकसि पाणपणं भमाहेइ, संपि तथेव घुग्गभइ, एव तिसि वारे, पच्छा कप्पेइ सण्ह
 कट्ठेहि य माळं करेति चिक्खिल्लेणं लिंपइ कटयछायाए य चच्छापइ, तेण य भाणपणं सीयलपाणय ण लयइ, अयसा-
 यणेण फूरेण य भायिजइ, पयं दो तिण्णि वा दिवसे, ससत्ता च पाणयं असंतत्तां च एगो न घरे, गंधेण विसंसिजइ,
 संसत्तं च गहाय न हिंदिजइ, विराइणा होज्ज, ससत्ता गहाय न समुद्धिसिजइ, जइ परिस्सत्ता जे ण हिंइंसि ते छिति, जे

१ प्रतिक्खणोद्गदिहे छिप्पते संसत्तं जाते रसद्वैकदा सपडिगाहं घुत्सुजगु नास्ति पात्रं तथा चिद्धिमिकं प्रातिहारिकीं मार्गचतु, न उभेत्त शुष्मं
 चिमिन्निमं भार्गवित्ता भस्तति तन्वस्मिन्नसि चिद्धिमिकाबीजाभि क्रिया निश्चित्यते, नास्ति बीजरहिरेषु सम्यक्ते एवात् प्रसिद्धये प्रातिहारिके वा भवति-
 इति के वा द्विकालं प्रतिक्षिप्यति दिने दिने यदा परिणतं तथा निश्चित्यते, आजने च प्रस्यत्ते नास्ति माजने तदाऽऽख्यामवागमनपये एवापायां वा। कर्दमकाव
 गई एतिरत्ता निदिपत्रं लिहत्त पन्ननाळेन वलकपा क्षिपति एकस्य पाणीयेवार्धवति, तद्वि तत्रैव क्षिपति एव ग्रीष्म वारान् एवात् भव्यमसि सुख्यकाडव
 माळं करोति कर्दमेन क्षिपति कष्टकष्टायाया वाच्यावपति, तेन च माजनेन बीतकपाणीयं भ काति जवधावयेन वूरेण च माज्यते एवं द्री ग्रीष्म वा दिव-
 नान् संसत्तं च पाणकमसेसक वेको न धारयेत्, गन्धेन विसस्यते, संसत्तं च गृहीत्वा च क्षिप्यते विरायवा मयेत्, संसत्तं गृहीत्वा न मुग्यते, यदि परि
 पाप्मानादि ये न हिंइन्त्ये ते काश्चि, ये

यं पाणा विद्वा ते मया होम्ना, एगेण पबिलेहिंयं धीएण तसिपणं, सुद्धं परिमुज्जंति, एवं चेव महियस्सयि गाळियदहियस्स
 नयणीयस्स य का विही !, महीए एगा उट्ठी खुब्भइ, तत्थ सत्थ दीसंति, असइ महियस्स का विही !, गोरसघोषणे,
 पच्छा उण्होदयं सियसाधिज्जइ, पच्छा महुरे चाठलोदप, तेसु सुद्धं परिमुज्जइ, असुद्धे सह्य वियेगो दहियस्स, पच्छओ
 उषन्ता नियत्ते पबिलेहिज्जइ, तीराए सुसेसुवि एस विही, परोयि आभोयणाभोयाए ताणि दिज्जा ॥ तइदियाण गहणं
 सत्तुयपापाण पुबभणिओ विही, तिलकीइयावि सह्य दहिप या रज्जा सह्य छगणकिमिओयि सह्य संघारगो या गहिओ
 पुणाइणा पाए तह्य तारिसप कडे संक्कामिज्जइ, उव्हियाहिं गहिप पोत्ते णत्थि तस्स यिगिंघणया, ताहे वेत्तिंयि लोढाइ
 ज्जइ, तत्थ अइति लोए, छप्पइयाउ विसामिज्जंति सचदियसे, कारणगमणं ताहे सीयलए निचायाए, एवमार्इण तह्य
 आगरे निवाधाए वियेगो, कीइयाहिं संसत्ते पाणए जइ जीर्वंति खिप्पं गळिज्जइ, अहे पडिया लेयाडेणेव हत्थेण उद्धरेयवा,

१ य मणिगो पट्ठसे दूता महेसुः एवेव प्रसिद्धेष्टितं प्रीत्येन तुद्धं परिमुज्जति एवमेव गोरसस्सायि स्फुटितत्वं इदो नववीतत्वं य को
 विधिः ? तद्वीतत्वात्प्रोक्ष्यते तत्र तत्र द्रव्यन्ते ब्रह्मति तत्र को विधिः ? गोरसज्वालनं यन्नापुज्जोद्धं प्रीत्यधीयते यन्नाप मरुतं तन्मुकोरुद्धं तेषु सुद्धं नरे
 मुज्जन्ते बभ्रुदे तत्रैव विदेको दत्ता यन्नाए गच्छन्त आगच्छन्तः प्रसिद्धेष्टितम् । (उव्हियादे) तीरास्थि सुतेज्ययि एव विधिः परोज्यायोगावाजोगाग्ना
 तमि एपाए ॥ प्रीतिवत्त्वात् प्रह्वं सत्तुयपापाणां पूर्वमग्निहो विधिः तिलकीइया अयि तत्रैव इति वा एताः तत्रैव गोमयकुम्भबोधयि तत्रैव संघारको वा
 गृहीतो पुनरिदमि ज्ञाते तत्रैव तारसे कपडे संक्कामन्ते रवेष्टिज्जयिगृहीते पोत्ते वाति तत्र विदेकः, तदा वाक्तामयि ज्वत्तार्त्तं छिन्नते तन्नावाग्निं कल्पादे
 वदपरिका विज्जामन्ते सप्त दिवसाए, कारणे धामं तथा धीयति निष्वावाते एवमादीनां तेषांकरे निष्वावाते विदेकः धीइकादिः संकले वापीये नमि
 धीयन्ति किमं गस्सत्ते नवपसिद्धा केरुवत्त इत्येतेषां उव्हिया.

अथैतदर्थं चेन्न पाणयं होइ, एयं मक्खिसयावि, संघाउण पुण पणो भत्तं गेणहइ मा चेव छुब्भइ, पीओ पाणयं, हरयो अउयाडओ चेय, जइयि कीडियाउ मइयाव तहयि गळिज्जंति, इइहा मेहं उवहणंति मच्छियाहिं घमी इयइ, जइ सहु-
 सोयगमाइनु पूयरओ तादे पगामे भायणे सुहिंता पोचेण दइरओ कीरइ, ताहे कोसएणं खोरएण वा उक्कहिज्जइ, थोव एण पाणएण समं यिनिंविज्जइ, आउकायं गमिंता कहेण गहाय उदयस्स ठोइज्जइ, ताहे अपणा चेय सय पडइ, एवमाइ तेइदियाणं, पूवळिया कीडियाहिं ससत्तिया होजा, सुक्कओ वा कूरो, ताहे द्रुसिरे विक्खिरिज्जइ, तहेव सय साओ पवि सति, मुहुत्तयं च रक्खिज्जइ जाव विप्पसरियाओ । चउरिंदियाण आसमक्खिसया अक्खमि अक्खरा उक्कहिज्जइसि घेप्पइ, परइस्ये भत्ते पाणए या जइ मच्चिउया स अणेसणिजं, संजयइस्ये उक्करिज्जइ, नेहे पडिया छारेण गुंढिज्जइ, कोत्यलगारिया या यच्छस्ये पाए वा घरं करेज्जा सवयियेगो, असइ छिंदिसा, अह अन्नंमि य घरए सकामिज्जति, सयारए मंकुणाणं

१ अथेयइदेव पानीव भवति एवं मक्खिज्ज अथि संघाउकेण पुलेको मच्छ युहसि, नैव पडइ द्वितीयः पानीव इकोउपेपइदेव, वचपि कीटिका मृताकफादि गमन्त्यते इतरथा मेघामुपहन्तुः मक्षिकाभिर्वाभित्तमिति यथि तन्मुकोइकादिषु पृथक्काश्या मक्खसो माओ केहिस्वा सेतेनाप्यादनं क्रियते ततः कोदोत्र क्षीरकेय वा विष्कम्भपन्ते स्तोकेन पानीयेन समं समन्ते अत्थाय प्रापन्व काठेन पुहील्लोदक्यग्रे श्रियन्ते तदाऽऽय्यनैव तत्र पतन्ति पुनमादिच्छीभिश्चिवाणां रुरादिका कीटिकाणि संसृज्य मवेत्तुं शुष्को वा दूरः तदा शुषिरे विकीर्णते तथैव ताः मक्षिकाश्चि मुह्यन् च रक्षन्ते वावश्चिप्रयुताः ॥ चतुर्गिश्चिपणां मक्षमक्षिका जह्याः पुष्पिकं विष्कम्भपन्ति इति युहन्ते, परास्ते मक्खे पानीये वा यथि मक्षिकास्तदनेपणीव संवतइस्ये रश्मिपन्ते, ओहे पतिताः क्षारेणावपुष्प्यन्ते कोपककारिका वा पदे पात्रे वा गृहं कुर्वाण् तथैविदेका, जसति पित्रा, जयाम्भसिन् गृहे वा संज्यम्यन्ते, संखारके मकुजानां

यं पाणा विद्या ते मया होव्या, एगेण पबिळेदियं घीपण तविण्णं, सुद्धं परिमुञ्जंति, पर्यं येय महियस्सयि गाडियदहियस्स
 नवणीयस्स य का विही !, महीए एगा उद्दी खुब्भइ, तथ तथ दीसंति, असइ महियस्स का विही !, गोरसघोयणे,
 पण्ठा उण्होदयं सियखाविज्जइ, पण्ठा म्हारे भाउलोएए, तेसु सुद्धं परिमुज्जइ, असुद्धे तह्येय यियेगो दहियस्स, पण्ठओ
 उयन्ता यियत्ते पबिळेहिज्जइ, तीराए सुत्तेसुयि एस विही, परोयि आभोयणाभोयाए ताणि दिज्जा ॥ तेइदियाण गहणं
 सत्तुयपाणाण पुबभणिओ विही, तिलकीइयायि तह्येव दहिए या राडा तह्येय छगणकिमिओयि तह्येय संधारगो या गहिओ
 पुगाइया णाप तह्येव तारिसए कट्टे संकामिज्जइ, उव्हियहिं गहिए पोत्ते गरिय सस्स यिगिचणया, ताहे तेसियि छोडाइ
 ज्जइ, तथ अइंति लोए, छप्पइयाउ यिसामिज्जंति सत्तदियत्ते, कारणगमण ताहे सीयलए निवायाए, पयमाइण तह्येय
 आगरे निवापाए विवेगो, कीडियाहिं संसत्ते पाणए जइ जीर्यंति सिक्खं गलिज्जइ, अहे पडिया छेयाडेणेव हरयेण उद्धरेयया,

१ च प्राक्किं पद्येन महेकुः पद्येन प्रसिद्धेयितं द्वितीयेन तृतीयेन शुद्धं परिमुञ्जन्ति एषमेव गोरसज्जायि प्यच्छिदस्स दमो नवणीयस्स च को
 विधिः । तत्रैकज्जायि विध्यते तत्र तत्र पद्यन्ते असति तत्र को विधिः । गोरसज्जायं नवापुज्जोदकं सीतलीयते यज्जाए म्हारे तन्नुकोदकं, तेसु सुद्धं दारि
 कुल्ले नत्तुहे तथैव विवेको दमः क्वाए एत्थए अण्णकण्ठा प्रसिद्धेयन्ति. (उव्हियाहे) तीरादिषु सुत्तेययि न च विधिः परोज्ज्यायोगावाभोयाय्मां
 यानि इयाए ॥ श्रीश्रुतानां प्रहं कल्ल्यायिमां एवमिदो विधिः सिक्कीटका अयि तथैव इति या एताः तथैव गोमनकुमयोमयि तथैव संसारको वा
 एहीतो इनादिभिः ज्ञाते तथैव तापो काहे संज्जायन्ते उव्हियामिपूर्विते पोत्ते यासि तज्ज विवेकः, यदा तासांमयि नवतारये विवत्ते तज्जायन्ति क्कम्माहे
 एवदिक्क विज्जामन्ते एत विवत्ताइ, कारणे गमनं तदा जील्ले निष्वांवाते पुबमादीनां तयेवाहरे निष्वांवाते विवेकः कीडिकायिः संसत्ते पाणीये नयि
 भीयन्ति किमं तास्सते नवापतिता छेपकुत्तेव इत्तेवोद्धेय्या.

इति सचिन्तास्तैः—ओगद्विरित्यर्थः, सुविहितेति पूर्ववत् 'अचिन्तेहि' च पायब'ति अयिद्यमानचित्तैश्च—मृतैरित्यर्थः, ज्ञातव्या—विज्ञेयति गाथास्वरार्थः ॥ १० ॥ इत्थं तावदुद्देशः कृतः, अधुना भावार्थः प्रतिपाद्यते, तत्र यथा सचित्तसंयतानां प्रहणपारिस्थापनिकासम्भयस्तथा प्रतिपादयन्नाह—

असम्भोग इत्यनेन च नपुंसकार्दमुद्देशं सचिन्ता । बोधित्वं तु नपुंसके चेत्ते कालं परिस्पृज्या ॥ ११ ॥

व्याख्या—आमोगनमाभोगः—उपयोगविशेषः न आभोगः अनाभोगस्तेन 'कारणेन वा' अशिवादिषष्ठेण 'नपुंसकादिषु' दीक्षितेषु सत्सु भवति 'सचिन्ता' इति व्ययहारतः सचित्तमनुव्यसंयतपरिस्थापनिकेति भावना, आदिशब्दाज्जुह्वित्परिग्रहः, तत्र धायं विधिः—योऽनाभोगेन दीक्षितः स आभोगित्वे सति ह्युत्सृज्यते, स्याच्चाह—'बोधिसरणं तु नपुंसके'स्त्रियुत्सृजनं—परित्यागरूपं नपुंसके, कर्तव्यमिति वाक्यशेषः, तुदाद्योऽनाभोगदीक्षित इति विशेषयति, 'चेत्ते कालं' पठित्विह 'अस्ति शेषः' कारणदीक्षितो ज्ञादिर्या, सत्र 'काल'न्ति यावता कालेन कारणसमाप्तिर्मवत्येवावन्त कालं ज्ञादौ वक्ष्यमाणं च प्रतीक्ष्येत, न तावद्व्युत्सृजेत् इति गाथास्वरार्थः ॥ ११ ॥ अथ किं सत्कारणं येनासौ दीक्ष्यत इति ? तत्रानेकमेव कारणमुपदर्शयन्नाह—

अस्ति चोभोर्वापि तावदुद्देशं भव्यं च आगाह । गेहत्वे रक्षितो भवेत्तद्वत्सलचरित्ते ॥ १२ ॥

व्याख्या—'अशिव' इत्यन्तरकृतं व्यसनम् 'अवमौढर्य' बुभिक्षं 'राजद्विष्टं' राजा द्विष्ट इति 'भय' प्रत्यनीकेभ्यः 'आगाह' भृशम्, अयं चागाहनशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते अशिवदिषु 'ग्लानत्वं' ग्लानभावः 'उत्तमार्थः' कालधर्मः,

पुनरागच्छिष्य सहेव येप्पमाणे पायपुच्छणे घा, षड् तिप्ति येळाट पडिजेहिअंतो दियसे २ संसज्जइ साहे तारिसपहिं चंय फट्ठेहिं संकामिज्जंति, वंदइ पवं चंय, भमरस्सयि सहेव विवेगे, सअंइए सकद्धो विवेगे, पूतरयस्स पुवभणिओ विवेगे, एयमाइ जहासंभयं विभासा कायवा । गता विक्खेअग्गियत्रसपारिस्थापनिका, अपुना पयोअग्गियत्रसपारिस्थापनिकां यियुण्यझाह—

वंचिदिपदि वा या सा इमिहा रोहं आनुपूरीय । अणुपि च सुविदिषा मापडा मोवमणुपि ॥ ८ ॥

व्याख्या—पञ्च स्पर्शादीनीन्द्रियाणि येषां ते पञ्चेन्द्रिया—भनुप्यादयस्सैः करणभूतैस्तेषु या सत्सु तद्विषयाऽसौ पारिस्थापनिका सा द्विविधा भवत्सानुपूर्व्या, मनुष्यैस्तु सुविहिता । ज्ञातव्या, 'नोमनुष्येष्व' तिर्यग्भिः, चक्षुरदस्य व्यपयहिताः सन्मच इति गाथाकारार्थः, ॥ ८ ॥ भावार्थं सूपरिष्टाद्वक्ष्यामः ॥—

अणुपि कतु जा सा सा इमिहा रोहं आनुपूरीय । संभवमणुपि ॥ मापडाभंसज्जपि च ॥ ९ ॥

व्याख्या—भनुष्यैः लघुः पाऽसौ सा द्विविधा भवति आनुपूर्व्या संयतमनुष्यैस्तया ज्ञातव्याऽस्यतैश्चेति गार्थार्थः ॥ ९ ॥ भावार्थं सूपरिष्टाद्वक्ष्यामः—

संभवमणुपि वा सा सा इमिहा रोहं आनुपूरीय । अचिरेहि च मापडा ॥ १० ॥

व्याख्या—'संयतमनुष्यैः' साधुभिः करणभूतैर्याऽसौ पारिस्थापनिका सा द्विविधा भवत्सानुपूर्व्या, सह चित्तेन यतन्त

१ पूर्वपूरिते तत्रैव पुनरागच्छे वा यदि स्थितो जातः प्रतिक्रियमाणो विवक्षे संसृज्यते तथा सादरीरेव कतिः संस्कारपण्णे एवमेव ज्ञानरक्षापि निवेकसद्वैप निवेकः, साण्णे एकाहस्य विवेकः पुनरागच्छ एवमभिलो निवेकः पुनरागच्छ विवेका कर्तव्या ।

च विचरिष्य धर्मकथां संज्ञिनः कथयेत् राजकुले व्यवहारम्, इत्थं विनिश्चयं कुर्यादिति गाथाश्रुतार्थः ॥१३॥ भावार्थस्त्वयं-
 पर्यन्तरस कलिपट्टओ से कीरइ, भणइ य-अम्हाण पवर्यताण पयं चेव कयं, सिहली नाम सिहा सा न मुडिअइ, छोओ
 ण कीरइ, कत्तरीए से केसा कप्पिजंति, छुरेण वा मुडिअइ, नेच्छमाणे लोओवि कीरइ, जो नज्जइ जणेण जहा एस
 नपुसगो, अनज्जंतेवि एयं चेव कीरइ अणपच्चयनिमित्तं, वरं जणो जाणतो जहा एस गिहत्थो चेव । पाठग्गहणेण बुविहा
 सिक्खा-गहणसिक्खा आसेवणसिक्खा य, तस्य गहणसिक्खाए भिक्खुमार्गेण मयाइं सिक्खविज्जंति, अणिच्छमाणे जाणि
 ससमए परतिस्थियमयाइं ताणि पाढिजंति, सपि अणिच्छते ससमयवत्तवायाएवि अस्सामिहाणेहिं अरथविसवादणाणि
 पाढिजंति, अहवा कमेण उहस्यपहस्य्या से आजावया विज्जंति, एसा गहणसिक्खा, आसेवणसिक्खाए चरणकरण ण गाहि
 ज्जइ, किंतु-वीयारगोयरं धेरसजुओ रसिं दूरे तरुणाण । गावेह ममंपि तओ येरा गाहिंति जसेण ॥ १ ॥ धेरग्गकहा

१ प्रवक्तव्यः कदिपट्टकस्य कियते भवति च-अस्माकं प्रवक्तव्येवमेव इत्थं, सिहली नाम सिहा सा न मुडिअइ, छोओ कर्त्तव्यं तज्ज केसाः
 कल्पन्ते दुरासेन वा मुक्कयते अमिच्छति कोचोऽपि कियते वो ज्ञायते जनेन नैव नपुंसकः, अद्याप्यमानेऽपि पूर्वमेव कियते अत्रप्रत्यपनिमित्तं वरं बनो
 जानानु नैव गृहस्य पृथ । पाठग्गहणेन द्विविधा सिद्धा-गहणसिद्धा आसेवणसिद्धा च तत्र प्रहणसिद्धावो भिद्युक्कादीनां मत्तानि पित्तयन्ते, अमिच्छति वान्नि
 स्वसमये परतीविक्रमदन्ति तानि पाठयन्ते तपुषि अमिच्छति ससमयवत्तवतामपि अस्याभिचारैरर्थेचित्तवादानि पाठयन्ते अथवा तस्मैव विपर्ययस्यै
 आकापका दीपयन्ते, एसा प्रहणसिद्धा आसेवणसिद्धायां चरणकरण न पाठयते किन्तु विचारगोचराः, अविशसपुनो राज्ञो दूरे तरुणानां पाठनं सामपि
 (वक्ता भवति) तदा स्वादिता प्राहवन्ति एतेन ॥ १ ॥ धेरग्गकहा

‘ज्ञानं’ सुतादि स्या ‘दर्शनं’ तत्प्रभायकसाक्षसंज्ञं ‘चारित्र्यं’ प्रतीतम्, एतेष्वनित्यादिपूफुरुते यो नपुसकादिरसो
 दीप्त्यत इति, सर्वं च-‘रायदुष्टमयसुं ताण्डु निवस्स याअभिगमणद्धा । वेज्जो य सय तस्स प तप्पिस्सइ या गिताणस्स
 ॥ १ ॥ गुरुणोव अप्पणो वा प्पाणाई गिण्हमणि तप्पिहिई । अचरणदेसा गिन्ते सप्पे ओमासियेहिं धा ॥ २ ॥ एष्हिं कार-
 नेहिं आगादेहिं तु ओ व पक्खे । पंक्काई सोलसयं कए व क्खे यिगिचणया ॥ ३ ॥’ जो सो असियाइकारणेहिं पपायिज्जइ नपुं
 सगो सो दुविहो-आप्पमो य अजाणमो प, जाणओ जाणइ अह साहणं न पट्टइ नपुसमो पपायेउं, अयाणओ न जाणइ,
 तप्प जाणमो पप्पायिज्जइ अह ण वट्टइ तुम्ह पवज्जा, पाणाइमगगिराहणा ते भविस्सइ, ता परत्थो चेय साहणं वट्टइ
 वो ते विवळा निज्जरा भविस्सइ, अइ इच्छइ लहे, अह न इच्छइ तो तस्स अयाणयस्स य कारणे पपायिज्जमाणाण
 इमा सयप्पा कीरइ--

अविपदइ च विरको कसरिवा नहु कोव कोव च । वम्मवइसिरात्त वत्तराविदिक्क कुळा ॥ पारं ॥ १२ ॥
 व्याख्या--कडिपहं चाल्प कुर्पाए, शिखो चानिच्छता कर्त्तरिकया केसापनयनं ‘भंडु चि मुण्डनं वा लोचं वा पाटं

। शब्दविशेषेषु अन्तर्भाव नृपल वाअभियममावर्धय । वैजो वा कर्त्तव्यं तल्ल वा प्रविजागरिप्पति वा सत्तावइ ॥ १ ॥ गुरोवोअप्पमो वा जालादि गृह्णनकप्पेति ।
 अचलनइकादिगण्डाः तर्कसि जलमासिदिषु वा ॥ २ ॥ एतेष्वान्यायेषु कारयेषु तु वत्तु प्रजावर्धति । एषादि बोधयन्ते इत्ये ए कर्त्तव्ये विवेका ॥ ३ ॥ वा-
 पोमिवादिपत्तयैः प्रमात्यते यपुंठका स द्विविधा-आपकोअपकज्ज आपको जालादि ववा धाएवो न कल्पते वत्तुसकः प्रजावर्धितुं अजावको न जायति
 तत्र आपकः प्रजावर्धते ववा न वर्धते एव प्रज्ज्जा जालादिमार्गविराजवा ते अभिप्पति तद्द्विहे स्थित एव साएवो (वत्तुमहे) वर्त्तल तल्ले विपुळा
 निर्देरा भविप्पति वरीप्पति कइ, जव वेक्कति एव इत्तावत्तकज्ज च कारणे प्रमाज्जमावापामिं वतवा विवहे ।

च विपरीयं धर्मकथां संश्लिना कथयेत् राजकुले व्यवहारम्, इत्थं विनिश्चयं कुर्यादिति गाथाश्रयार्थः ॥१३॥ भावार्थस्त्वर्थः-
 धर्मयंतस्स कष्टिपट्टओ से कीरइ, भणइ य-अग्गहाण पययताण एयं चेव कयं, सिहली नाम सिहा सा न मुहिज्जइ, लोओ
 ण कीरइ, कत्तरीए से केसा कप्पिज्जति, छुरेण वा मुहिज्जइ, नेच्छमाणे लोओवि कीरइ, ओ नज्जइ जणेण जहा एस
 नपुंसगो, अनज्जतेवि एयं चेव कीरइ अणपययनिमित्त, धरं जणो जाणतो जहा एस गिहस्यो चेव । पाठगहणेण बुविहा
 सिक्खा-गहणसिक्खा आसेवणसिक्खा य, तस्य गहणसिक्खाए भिक्खुमार्गेण मयाइ सिक्खविज्जंति, अणिच्छमाणे जाणि
 ससमए परितिलियमयाइ ताणि पादिज्जंति, तंवि अणिच्छंते ससमयवसवयाएवि अस्माभिहाणेहिं अस्यविसयादणाणि
 पादिज्जति, अहया कमेणं सइस्यपक्षत्या से आछावया दिज्जंति, एसा गहणसिक्खा, आसेवणसिक्खाए घरणकरण ण गाहि
 ज्जइ, किंतु-धीयारगोयरे धेरसंजुओ रत्तिं दूरे तरुणाण । गाहेह ममपि तओ थेरा गाहिंति ज्जत्तेण ॥ १ ॥ धेरगगकहा

१ प्रमत्तः कटिपट्टकस्य क्रियते भवति च-अस्माकं प्रमत्ततामेवमेव इत्य, सिहली नाम शिखा हा न मुक्कते कोचो न क्रियते कर्तव्यं तत्र केसाः
 क्कवन्ते पुत्रेण वा मुक्कवन्ते अनिच्छति कोचोअपि क्रियते, जो ज्ञापते जणेण वयिप नपुंसक, अज्जावमावेअपि एवमेव क्रियते जगमत्तवविमित्त, धरं जणो
 आवातु कथेयं गृहस्य एव । पाठप्रत्येक द्विदिपा शिक्षा-प्रहणशिक्षा आसेवणशिक्षा च तत्र प्रहणशिक्षायां भिक्षुकादीनां भवति सिक्खन्ते अनिच्छति यानि
 स्वन्मये परतीर्थिकमतानि तानि पाठ्यन्ते तदपि अनिच्छति स्वसमयवसव्यतामपि अग्यामिधार्मैर्येविसेवाएवानि पाठ्यन्ते, अथवा कमेण विपर्ययादस्यै
 आछापका दीयन्ते इवा प्रहणशिक्षा आसेवणशिक्षायां चरणकरणं च प्राप्नोते किन्तु विचारणोचराः स्वविरसयुतो राज्ञो दूरे तद्वाना, पाठय मामपि
 (वरा भवति) तत्रा स्वपिरा प्राहवन्ति एवेव त १ ॥ धेरगगकहा

विसयाण य जिदा चट्टणिसियणे गुप्ता पुक्कल्लिए य वट्ठसो सरोसमिय तज्जए तरुणा ॥ २ ॥ सरोसं तज्जिज्जइ यं
 विप्परिणमंतो, - 'धम्मकहा पादित्ति ध, कयकया वा से धम्ममयस्संति-मा हण परंपि छोरं अणुपया दिस्स जो तुग्गं
 ॥ १ ॥ सप्रित्ति दारं ॥ एवं पन्नविओ ज्जो नेच्छइ ताहे- 'सुनि खरकंमिया वा भेसित्ति, कओ इहेस संयिगो' । नियसद्धे वा
 दिक्खिओ एपहिं सनायं पडिसेहो ॥ १ ॥ सण्णी-सावओ खरकंमिओ अहमइओ वा पुपगमिओ त भेसेइ-कओ एस
 सुग्ग मग्गे नपुंसओ !, सिग्गं नासु, मा नं ववरोवेहामोसि, साहुणोपि स नपुंसग ययति-हरे एस अणारिओ मा यव
 रोविज्जिहिसि, सिग्गं नत्ससु, जइ नहो लइ, अह कयाइ ओ रायवळं उवट्ठायेज्जा- एए ममं दिक्खिज्जण धाढति एयं, सो
 य ववहारं करेज्जा 'अघाए' इति अइ रायवलेणं ण णाओ एपहिं धेय दिक्खिओ असे वा जाणंतया नत्थि ताहे भण्णइ-

! दिक्खत्तं य सिद्धा अयावमिदीदरे एका, स्वस्तिं य वट्ठसा सरोसमिय सत्तयस्सि तरुणा ॥ २ ॥ सरोसं तरुते यं विपरिणमन्- 'धर्मकया' एव
 वस्ति वा पुक्कल्लं वा लल्ले धर्ममाज्जमिह-मा जहिं वामपि कोकं जज्जुमहाणि दीका न उव ॥ १ ॥ संयति दारं व एवं यज्जपित्तो यरा नेप्पसि तदा
 संजिहा कस्समिहका वा सापवन्ति कुत इहिय संधिमा ! मुपसिहे ईधिल्ला वा पुरेज्जाते पडिसेहो ॥ १ ॥ संजि-भासका कारम्मिको यथावत्तको वा पूर्वका-
 पित्तं भापवन्ति-कुत एव पुप्पाकं मग्गे नपुंसक, ? जहिं वत्तए, मा तं ववरोवेहो, ज्जावपोमि तं नपुंसकं वदन्ति-इहो भेसेज्जाओ ववरोवेहो वीहि वीहि
 नत्त वदि नहो लइ जव कयाविए वा राक्ककुपपडिसेत-पुते मा दीकविल्ला विवाटवन्ति पूर्व, व व ववहारं कारयेए, जज्जाव इति वदि राक्ककुपे व
 वावरोवेहो व वीहि वीहि वा ज्जावत्तं व वन्ति तदा यज्जपित्त-

नै एस समजो वेच्छह से नेपरयं खोलपट्टकाइ, किं अम्ह परिसं नेयरयंति ? अह तेण पुवं येव ताणि नेच्छयाणि ताहे भणइ--एस सयंगिहीयडिगी, ताहे सो भणइ--

अम्हासिते मि एयहि येव परिचेहो निच्छडिह ? तो । छडिक्कहाई कडुइ कल्ल जई कल्ल छडिक्काई ? ॥ १४ ॥

हुअपरसंखुं देसएअरं सएतमविरहं । पोतामअज्जमहभासासिअयं इअइ सुखं ॥ १५ ॥

जे सुखपुणा पुआ छडिक्कियाणि पाइए दुडि । विअण्णअकरणावं सा येव विअिअये अजणा ॥ १६ ॥

गाथात्रयं सूत्रसिद्धं, अह कयाई सो धनुसयणो रायवत्तहो धा न सक्कइ विगिंविचं सत्य इमा जयणा--

कावाकिइ सारणे उअण्णिवसइकिअकेवं । वेहुंअण्णइए काअइ विहीई बोविरावं ॥ १७ ॥

व्याख्या--'कायालिप'सि वृथाभागीत्यर्थः, कापालिकलिङ्गरूपेण तेन सह भयति, 'सरक्खो'सि सरज्जस्कलिङ्गरूपेण, भौतलिङ्गरूपेणेत्यर्थः, 'सघणिण'सि रक्कपट्टलिङ्गरूपेण इत्थं 'वेहुंअण्णइए' नरेन्द्राविविशिष्टकुलोद्भूतो वेदुम्भगो भण्यते, तस्मिन् प्रयोजिते सति कर्तव्यं 'विधिना' रक्कलक्षणेन 'अयुस्सज्जन' परित्याग इति गार्थः ॥ १७ ॥ भाषार्थस्त्वर्थः--

१ नैए अयन्तः प्रेक्षणं तल्ल नेएण्वं खोलपट्टकाइ किअसाअमीअयं नेएण्वमिति ? अय तेव पूर्वमेव तासि चेष्टासि तथा मज्जते--एव खण्णुहीवकिइ, तथा स मज्जति--अच्चापितोस्सम्भेतेरेव प्रसियेण, किं बावीठां वतः छडितकमाहि कयपति जयतिः क (च) छडिक्काहि ? ॥ १ ॥ पूर्वोपरसंखुं भैरात्यकरं खतन्वम विवदइ । पोतामअभागाअमाणिअव अकठि सूअम् ॥ २ ॥ ये सुअण्णा अजाअडिपरीणाणि ग्राहयेए पूर्वम् । विअीअंकारणानां सैव म्यागे पतथा ॥ ३ ॥ अह कडाविइ स धनुसज्जनो राजवत्तहो धा न सक्कते विवेकुं वडिया पतथा

विषयसमबन्धुवर्चसि नापि सत्यवसादाभिर्न मेति । भिक्षकदाजो भङ्गान् पश्यद् इह बन्ध परतिन्धी ॥ १८ ॥
 दुमप समर्थ आस्यति विष्णोर्नो भिक्षतादृक्कलेर्न । नासाद् विस्तुक्कमाहसु ज्योत्स्न तथोपि विपलाद् ॥ १९ ॥

गाथाद्वयं निगदसिद्धं, पैसा नपुंसगविर्गिचणा भणिया, इयाणि अङ्गुयसपया—

सिद्धिरो न होइ बड्डो यासा सरीरे न करणबड्डो न । आसाबड्डो ठिदिहो बळम्ममल पुळ्ळुओ न ॥ २० ॥

व्याख्या—सुरख बळमूयओ आहा अछे बुड्डो आसमाणो बुड्डुसुबेइ, न से किंचिवि परियच्छिज्जइ परिसो जस्स सडो सो बळमूओ, एळओ जहा बुड्डुपइ एळगमूओ, मम्मणो जस्स यायात्त लंविज्जइ, पसो कयाइ पयावेज्जा मेहाविचिक्काव बळमूयपळमूया न कप्पंति पयावेत्तं, कि कारणे ?—

इंखणत्तवचरैत्ते छेवे न छमिंइत्तु करणओय न । बरिदिइपि न गेणइ बळमूओ एळ्ळुओ न ॥ २१ ॥
 भात्तापहा दिक्का आसाबड्डो बरळको तस्स । सो न बरिहो न विषया पाहव नुगइ बरिगरत्ते ॥ २२ ॥
 विविहो सरीरबड्डो वणे मिक्खे न होइ बंइणप् । पण्णि कारवेहि बड्डुस्स न कप्पई विपळा ॥ २३ ॥
 बन्दावे पळिर्मओ भिक्षाचरिवाप् अपरीइलो न । दोसा सरीरबड्डो गण्ठे पुन छो बण्णुआओ ॥ २४ ॥

गाथाचतुष्कं सूत्रसिद्धं, कारणवतरेण तस्य य अण्णेपि इमे भवे दोसा,—

१ इव नपुंसकविशेषे भणितः इदानीं बहुवचनमत्रा—तत्र एळमूओ नया जछे भूठिओ मात्तमात्ताः भूइइहावत्ते न तन्न भिक्षिइरपि परीएवत्ते ईरओ वल वप्पा स बळमूक्क एळओ नया बुइएत्ते बुळ्ळमूक्क मम्मणो बळ वाचः एळकमिठ एव कयापिप् प्रमागवत्ते मेहावीठिक्कवा बळमूलेइक्कमूओ न बन्नेत्ते प्रमागवत्तुं, कि कारणम्— कारणान्तरेण तत्र आण्वेड पीमे यवेत्तुवोपा,

જનુસ્સાસો અપરક્રમો વ ગેઠકકાકાકાગિગાદિરદપુ । જનુસ્સ વ આગાહે ગેઠકજ્ઞ મસમાદિમરર્ન વ ॥ ૨૫ ॥
 સેપ્ત વસ્ત્રમાર્દ કુલ્લે વ પુલ્લુગ્નિકાકાવા પાવા । નરિય ગઠઓ વ ચોતે ત્રિદિય સુંદાકાવાવ વ ॥ ૨૬ ॥
 દિરિવાસમિર્દ માતેસળા વ આવાજસમિદ્ગુણીસુ । નધિ ટાદ જરજકરલે કમ્પુદપૂર્ન કરાજજુનો ॥ ૨૭ ॥
 પુત્રોધિ ન દિધિજઞ્ઞદ રસસતેવામદ દિધિપઓ દોજા । કારકતપૂલ કેળા તાપ મિદિ ડપરિ વોપ્પામિ ॥ ૨૮ ॥

ગાથાચતુષ્કં નિગદસિચ્ઞં, ઠંદય જો સો મમ્મળો સો પલાવિજ્ઞદ, તત્તય વિદી મળદ—

પૃષ્ઠેકેસુ કુલે ગળે સંપે છમ્માસા પટિચરિજ્ઞદ જ્ઞસ્સ ય દહું વિગિંચળયા અજુત્તણસ્સ મયદ તત્તેવ સો અહવા જ્ઞસ્સેવ
 દહું લલ્લો મયદ તસ્સ સો હોદ ન હોદ તઓ વિગિંચળયા, સરીરજ્ઞુો જાવજ્ઞીવપિ પરિયરિજ્ઞદ—

જો પુળ કરલે જુને જ્ઞઓસે તત્તય હોતિ છમ્માસા । કુમ્માળસંવિધેવળ પૂર્ન તુ મિદિ તદિ કુજા ॥ ૨ ॥

ઇયં પ્રકટાર્થેવ, પસા સચિત્તમણુયસઅયધિગિંચળયા, ઇયાણિં અચિત્તસઅયાણ પારિઠાવળધિદી મળ્ણદ, તે પુણ
 પૂર્વ હોજ્ઞા—

આનુષ્ઠાગિકાળે વજ્જલાપ વ આનુસુવીપ । અચિત્તસઅયાણં કોપ્પામિ મિદ્ધીદ મોસિરવં ॥ ૩ ॥

૧ તથ વા ત મમ્મનઃ ત પ્રયાગ્યતે તન્ન મિધિર્મંજવતે—પૃષ્ઠેકેસુ કુલે ગળે સંપે વજ્જાસાન્ પરિચયતે વલ્લ વા હપ્પા વિધેઞ્ઞા જ્ઞુ (મુક્) તલ્લ મબ્બિ તલ્લેવ
 તા અપયા વરેવ દટ્ઠા કલ્લો મબ્બિ તલ્લ સ (આમાવસો) મબ્બિ ન મબ્બિ વિધેઞ્ઞા, ધારિરજ્ઞુો પાલ્લોકમયિ પરિચરેતે । પપા સચિત્તમણુયસઅયધિધેવવા
 દસાનીમચિત્તસંવચાની પારિઠાવનવિધિર્મંજવતે, તે પુલ્લેવં મબ્બેસુ—

कुम्पयितुं'सि नक्षत्राण्यालोच्य कुक्षपट्टिमाद्यमेक या कार्यं न येति 'पाणनि'सि उपपातरक्षार्थं पानकं गृह्यते, 'नियच्छणे य'सि कथग्रिहस्थाण्डिन्यातिक्रमे अमित्वाऽऽजन्तन्व्यं न तेनैव पथा, 'सणे'सि समानि सृणानि वातव्यानि, 'सीसं'सि त्रामं यतः शिरः कार्यं 'उयगरणे'सि चिह्नार्थं रजोहरणाद्युपकरणं मुच्यते, गाथासमासार्थः ॥१२७२॥ 'चट्टाणे'सि चर्याने मतिं 'नस्य प्रामत्यागादि कार्यं 'णामगाहणे'सि यदि कस्यचित् सर्वेषां या नाम गृह्णाति सतो छोचादि कार्यं 'पयाहिणे'सि परिस्थाप्य प्रदक्षिणा न कार्या, स्वस्थानादेव निवर्तितव्यं, 'काठसगकरणे'सि परिस्थापिते वसंतौ आगम्य कायो हर्गकरणं चासेयनीय 'क्षमणे य असम्माए' रक्षाधिकादौ मृते क्षपण चास्वाध्यायश्च कार्यः, न सर्वस्मिन्, 'तत्तो अव लोयणे चय' ततोऽन्यदिने परिज्ञानार्थमयलोकनं च कार्यं, गाथासमासार्थः ॥१२७३॥ अधुना प्रतिद्वारमवयवार्थः प्रतिपाद्यते, तत्राऽऽद्यद्वारायययार्थाभिधित्वयाऽऽह—

जहिय तु मासकृत्प चासायास च संवसे साहू । गीयत्था पठम धिय ततय महार्थखिले पेहे ॥ १ ॥ (प्र०) ॥
 व्याख्या—'यत्रैव' प्रामादी मासकृत्यं 'चासावास च' वर्षाकल्पं स्वसन्ति 'साधयः' गीतार्थाः प्रथममेव तत्र 'महास्था ण्डित्व्यानि' मृतोगमनस्थानानि 'पेहे'सि प्रत्युपेक्षेत त्रीणि, एव विधिरित्यय गाथार्थः ॥ इयं चान्यकर्तुंकी गाथा, दिग्द्वारनिरूपणायाह—

दिसा चडरदरिद्रणा इधिलणा च अचरा च इधिलणा पुडा । अवरुचरा च पुडा उचरपुडुचरा चेव ॥ १३ ॥

पररुचराचपडमा बीगाए भरुणल ज कइति । तइपाहे उचहीमाहे नरिय चडरवीरे सुम्मानो ॥ १४ ॥

दंभमिपाहे चडरुचरि उडुपि गजपिमेषजं जाण । सचमिपु गेरुच मरणं पुण अहुमी विधि ॥ १५ ॥

व्याख्या—करण—कारः, अचिच्छीकरणं गृह्यते, आशु—शीघ्रं कार आशुकारः, तत्रेतुत्यादद्विपिपविश्विक्कादयो गृह्यन्ते, वैर्षः सन्ध्याचिच्छीभूतः, 'निखाने'सि खानः—मन्दब सन् य इति, 'प्रत्यास्याते याऽऽनुपूर्व्या' करणशरीरपरिकर्मकरणानुक्रमेण भक्ते या प्रत्यास्याते सति योऽचिच्छीभूत इति भावार्थः, एतेषामचिच्छसयतानां 'यक्ष्ये' अभिप्रास्ये 'विधिना' विनोक्तेन प्रकारेण 'व्युत्सृज्यते' परित्यागमिति गार्थार्थः ॥ ३१ ॥

एव च कर्मकाण्यी युक्तिषु सुषारण्यैषणोत्ते । य इ कावच निखानो कावच सिद्धिं नोक्षित्वं प ३१ ॥

व्याख्या—'एवं च' एतेन प्रकारेण 'काण्डगते' सावौ मृते सति 'मुनिना' अन्येन साधुना, किम्भूतेन ?—'सुत्रार्थगृहीतसारेण' गीतार्थेनित्यर्थः, 'नहु' नैव कर्तव्यः 'विपादः' खोदाविसमुत्पन्नः सम्मोह इत्यर्थः, कर्तव्यं किन्तु 'विधिना' प्रयत्नोक्तेन प्रकारेण 'व्युत्सृज्यते' परित्यागरूपमिति गार्थार्थः ॥ ३२ ॥ अपुनाऽधिकृतविधिप्रतिपादनाय द्वारगाथाद्वयमाह निर्युक्तिकारः—

पडिलेहणं दिसो गतपं य काळे विषा य राभो य । कुसपडिमो पाणगीगियसणे य तर्णसीसंडवर्गेरणे ॥ १२७२ ॥
उट्टाणीणामगैहणे पर्याद्विणे काळसंगकरणे य । खेमणे प असज्झीप तसो जवलोर्धेजे चेव ॥ १२७३ ॥ दार ॥

व्याख्या—'पडिलेहणं'सि प्रत्युपेक्षणा महास्थाण्डिस्यस्य कार्या 'दिस'सि दिग्बिभागनिरूपणा च 'गंतए य'सि गच्छमपेक्ष्य सदैवप्रसिद्धं नस्तर्क—मृताच्छादनसमर्थं यत्नं धारणीयं, जातिपरञ्च निर्देशोऽयं, यतो जपन्यतच्छीणि धारणीयानि, चमत्तयासपाविच काष्ठे च प्राज्ञं, 'काळे विषा य राभो य'सि काळे विषा च रात्रौ मृते सति ययोचितं छाञ्चनादि कर्तव्यं

कुम्पपुत्रिम्'सि नक्षत्राण्यालोदय कुक्ष्यपञ्चिमाद्वयमेक था कार्यं न येति 'पाणि'सि उपधावरक्षार्थं पानकं गृह्यते, 'नियसणे'सि कथञ्चिरस्याण्डित्यातिक्रमे स्त्रिमित्र्याऽऽजान्तव्यं न तेनैव पथा, 'वणे'सि समानि सृणानि दातव्यानि, 'सीसं'सि प्राप्ते यतः शिरः कार्यं 'व्यगरणे'सि चिह्नार्थं रजोहरणाधुपकरण मुख्यते, गाथासमासार्थः ॥१२७२॥ 'चङ्कणे'सि उरयाने सति 'नयस्य प्रामत्यागादि कार्यं 'णामगहणे'सि यदि कस्यचित् सर्वेषा या नाम गृह्णाति ततो लोचादि कार्यं 'पयाहिणे'सि परिस्थाप्य प्रदक्षिणा न कार्यो, स्वस्यानादेय निचर्तितव्यं, 'कावसगकरणे'सि परिस्थापिते वसतौ आगम्य कार्यो स्मर्गकरणं चासेवनीय 'लमणे य असगमाप' रक्षाधिकदौ मृते क्षपण चात्वाध्याय्य कार्यः, न सर्वस्मिन्, 'सत्तो अव उोयणे चय' ततोऽन्यदिने परिज्ञानार्थमयलोकनं च कार्यं, गाथासमासार्थः ॥१२७३॥ अधुना प्रतिद्वारमवयवार्थः प्रतिपाद्यते, तन्नाऽऽष्टद्वाराधययार्थोभिधित्वयाऽऽह—

जहिष्य तु मासकृत्प चास्तावात्स च संवसे साहू । गीयतया पढम धिय ततथ महाबञ्जिले वेहे ॥ १ ॥ (प्र०) ॥

व्याख्या—'यत्रैय' प्रामादौ मासकृत्सं 'वासावात्स' च' वर्षाकृत्सं सवसन्ति 'साधवः' गीतार्थोः प्रथममेव तत्र 'महास्थानि' मृतोग्नश्चनस्थानानि 'वेहे'सि प्रत्युपेक्षेत श्रीणि, एष विधिरित्यय गायार्थः ॥ इय चान्यकर्तुंकी गाथा,

द्विद्वारनिरुपणायाह—

द्विता अवसरश्चिन्ता धर्मिकया च अवरा य धर्मिकया पुत्रा । अवद्वरा च पुत्रा उच्यतेपुत्रता येव ॥ ३३ ॥

पत्रप्रपलपदता बीचाप मणपान न उहति । यद्वयापे उच्यतेमाई नयि चरलीपे सवसाजो ॥ ३४ ॥

पंचमिकाई असंखति छत्रीप गजविभेषणं जाल । सप्तसिपे तोडनं मरणं पुन जहमी विदि ॥ ३५ ॥

इंसीणं वक्त्राणं-अवरदक्त्रिणाए विसाए महायंश्चिह्नं पेहियं, एसीसे इमे गुणा भवंति-भत्तपाणउयगरणसमाही मवइ, एयाए विसाए तिण्णि महायंश्चिह्नाणि पडिछेहिज्जंति, तज्जहा-आसण्णे मग्गे दूर, किं कारणं तिण्णि पडिछेहिज्जति !, चापामो होज्जा, सेच किं, उदएण वा पछावियं, इरियकाजो वा जाओ, पाणेहिं वा संसत्तं, गामो वा निविट्ठो सरयो वा आयासिज्जो, पढमदिसाए विज्जमाणीए जइ वक्त्रिणविसाए पडिछेहिंति सो इमे दोसा-भत्तपाणे न छहति, अउहंते संजमविराहणं पार्वति, एसणं वा पेहंति, ज वा मिक्खं अलभमाणा मासकण्यं भंजंति, यच्चंठाण य पये विराहणा बुयिहा-संजमायाए सं पार्वति, तन्ना पढमा पडिछेहेयवा, अया पुण पढमाए असई वाधामो वा उदगं सेणा घाता तथा विइया पडिछेहिज्जति, विइयाए विज्जमाणीए जइ तइयं पडिछेहेइ तो उयगरणं न छहंति, तेण विणा ज पार्वति, चउरथा दक्खिणपुवा तस्य पुण सज्जायं न कुणंति, पंचमीया अवकउरा, एताए कउहो संजयगिहरथअण्णारथेहिं सज्जि, तस्य उडुहो

! जसो जाल्पाय-अपरदक्त्रिणां विसि महाज्जिह्नं प्रत्युपेक्षित्यं भक्ता इमे गुणा अवन्ति-मक्खालोपकरत्तमाविर्भवति, पठलां विसि श्रीमि ज्जिह्नादि प्रतिक्षिप्यन्ते तच्चवा-नासहे मग्गे दूरे किं ज्जयं श्रीमि ज्जिह्नादि प्रतिक्षिप्यन्ते ? व्याघातो मयेए जेजे वा कुहं उदकेण वा ज्जावित इति ककरो वा तावा ज्जामिज्जिनां संछलं प्रामो दोक्खिः सार्थो वाउज्जासिताः प्रथमविसि विज्जमाणां यदि इक्षिप्यन्ति प्रतिक्षिप्यन्ति तदेमे दोसा-अउरायं न कयन्ते ककममाये संजमविराज्जनां प्रामुदन्ति पृथ्वीं वा प्रेरयन्ति जहा विज्जामकममाया मायकण्यं मज्जन्ति ककरो च यदि विरायवा द्विषिवा-संजमला-स्यवा इं प्रामुदन्ति तज्जाए ज्जमा प्रतिक्षिप्यन्ता जवा पुवा प्रथमावाभसालां व्याघातो वा ककरो जेवाज्जाकम तदा द्वितीया प्रतिक्षिप्यते द्वितीयां विज्जमा नाची यदि पृथ्वीं प्रतिक्षिप्यति तदोपकरणं न कयन्ते तेव विवा जए प्रामुदन्ति तस्युपी इक्षिप्यन्तो तत्र पुनः ज्जाज्जायं न कुर्वन्ति पठलां अपरोचरा पठलां ककहा संजमपुदज्जाज्जलीसिकेः सार्थं ततोद्गाहः

વિરાજના ય, છઠી પુષા, તાપ ગણનેઓ પારિસમેઓ યા, સત્તમિયા ઉત્તરા, તરય ગેલણ જ ચ પરિયાયનાઈ, પુષ્પરા
 અળગિ મારેતિ, પણ યોસા તમ્હા પઢમાપ દિસાપ પઢિહેયેયં, તીપ અસઈ વિશ્યાપ પઢિહેયેયં, તીપ સો ચેય ગુણો
 જો પઢમાપ, વિશ્યાપ યિજ્ઞમાનીપ અર તરયાપ પઢિહેયે સો ચેય દોસો જો તરયાપ, પવ આવ ચરિમાપ પઢિહે-
 માણરમ જો ચરિમાપ દોસો સો અપઈ, વિશ્યાપ દિસાપ અયિજ્ઞમાનીપ તરયાપ દિસાપ પઢિહેયેયં, તીપ સો ચેય ગુણો
 જો પઢમાપ, તરયાપ દિસાપ યિજ્ઞમાનીપ અર તરયં પઢિહેયે સો ચેય દોસો જો તરયીપ, પવં આવ ચરિમાપ દોસો
 સો અપઈ, પવં સેસાઓપિ દિસાઓ નપયાઓ । દિસિતિ વિશ્યં દાર ગયં, ઇયાણિં 'નંતપ'તિ, વિત્યારાયામેણં જં પમાણ
 મણિયં તઓ વિધારેણયિ આયામેણયિ જં અરેગ લહઈ ચોક્સસુરય સેય ચ જરય મહો નસ્થિ ચિત્તલ યા ન મયઈ સુરય
 મુગધિ તાણિ ગરુઠે જીવિવયક્ષમણનિમિત્તં પારેયણાણિ અહમેણ તિલ્લિ, પગ પરથરિચ્છઈ પરેણ પાઠનીઓ ઘજ્જતિ, તરય

૧ વિરાજના ચ પછી પૂઠો તત્ત્વો ગવ્યમેદજ્ઞાદિઅરો ના સમમુષ્ટા તત્ત્વ ગ્હાત્ત્વં જલ પરિલાપનાદિ પૂર્વોચ્ચરાશ્વમપિ મારત્તિ પૂરે લોચાલસાપ
 પ્રવમાત્રો નિતિ પ્રતિષ્ઠાંગિતત્ત્વ તત્ત્વામસત્ત્વો દ્વિતીયસ્ત્વો પ્રતિષ્ઠેપિતત્ત્વ તત્ત્વો સ પૂર ગુણો ના પ્રવમાત્રો દ્વિતીયસ્ત્વો શિષ્યમાત્રાનાં વદિ તુલીયસ્ત્વો પ્રતિષ્ઠિ
 ત્તિ સ પૂર લોચો કરતુલીયસ્ત્વો પૂર વાકલરનાત્રો પ્રતિષ્ઠિત્તો વજ્જમાત્રો લોચા સ મત્તિ, દ્વિતીયાત્રો દિશિ અવિયમાત્રાત્રો તુલીયસ્ત્વો વિશિ પ્રતિષ્ઠિતિ
 તત્ત્વ તત્ત્વો સ પૂર ગુણો યા પ્રવમાત્રો તુલીયસ્ત્વો દિશિ શિષ્યમાત્રાત્રો વદિ તુલીયપ્રતિષ્ઠિતિ સ પૂર લોચો વજ્જતુલીય, પૂર વાકલરમાત્રો લોચા સ મત્તિ પૂર
 લોચા અપિ નિતો મેતત્ત્વા દિગિતિ દ્વિતીયં દાર ગત્તં । ઇલાલીયત્ત્વત્ત્વમિતિ-વિદ્યારાયામાત્રો વજ્જમાત્ર મણિય તત્તો વિદ્યારેણાપિ આયામેણાપિ પત્તિરે
 લહઈ અપતે ચોયં મુષિ ચેતે ચ અર મહો નાશિ વિજ્ઞપુષ્પાણિ ના ચ મત્તિય મુષીનિ મુગમ્પીનિ તાણિ ગરુઠે જીવિતોપક્કમભિમિત્તં પારિવિદ્યમાણિ અપાન્દેન
 વીનિ વદં ત્ત્વોત્ત્વે વૃક્ષેન વાહુતો વજ્જતે તુલીય-

इंमीणे वक्त्राणे-अथरदक्त्रिणाए दिसाए महार्थबिह पेरियवं, एतीसे इमे गुणा भवति-भक्तपाणवयगरणसमाही भवइ, एयाए दिसाए तिणि महार्थबिहानि पडिउेहिअंति, उज्झा-आसणे मज्जे दूर, किं कारणं तिणि पडिउेहिअति !, थापाओ होजा, सेवं किंठ, नदएण वा पलावियं, हरियकाओ वा आजो, पाणेहिं वा संसत्तं, गामो वा निविट्ठो सरपो वा आथासिमो, पढमदिसाए विज्जमाणीए जइ दक्खिणदिसाए पडिउेहिंति तो इमे दोसा-भक्तपाणे न छहंति, अलहंते संखमविराहण पावंति, एसणं वा पेहंसि, अं वा भिक्खं अलममाणा मासकूपं भंजति, यद्धंठाण य पये विराहणा बुयिहा संखमायाए तं पावंति, तन्हा पढमा पडिउेह्येया, जया पुण पढमाए असई याथाओ वा उदगं तेणा बाला तया विइया पडिउेहिअति, बिइयाए विज्जमाणीए जइ तइय पडिउेहइ तो उयगरणं न छहंति, तेण यिणा अं पावंति, चवरथा दक्खि-णपुवा तस्य पुण सन्नायं न कुणंति, पंचमीया अवउत्तरा, एताए कउहो सज्जयगिहरय मण्णवरथेहिं सज्जि, तस्य उज्झाहो

१ वाक्को ज्ञान्नाम-अपरदक्खिणो विदि महान्नामिहं प्रमुपेक्षितं अस्मा इमे गुणा भवन्ति-महापाओवरजसमाधिभेवाठि इतल्लो विदि ओमि कविदकादि प्रसिद्धिअन्ते उचवा-आसणे मज्जे दूरे किं कारणं मीमि कविदकमि प्रसिद्धिअन्ते ? व्यावातो मयेए क्षेत्रं वा कुहं वदकेन वा ज्ञापितं इति उचमो वा वावा माभिविवा संसत्तं प्राप्ते बोपिठा सावो वाअज्जासिठा प्रयमविदि विद्यमाणावो वदि दक्खिणदिसि प्रसिद्धिअमिहं तदेवे दोसा-अउत्तरां न कअन्ते कउममांने संखमविराहवो प्रमुपमि वचना वा मेरवमि बहा भिद्यमकअमाणा मासकूपं मज्जति अउतां च वदि विराचना विविदा-संबज्जना एया तां प्रमुपमि तकाए अज्जमा प्रसिद्धिअतया बहा पुण प्रयमावायमज्जनां व्यावातो वा उचवं सेवा व्याकास तदा द्वितीया प्रसिद्धिअन्ते, द्वितीयावलो विद्यमा नावो वदि तूटीवो प्रसिद्धिअमि तदेवउत्तरं न कअन्ते तेन विवा वद प्रमुपमि वचनां दक्खिणदुवां तत्र पुनः ज्ञाप्यावं न कुर्वन्ति पञ्चमी अपरोचरा वउत्तलो कउहा संखतपुहल्लान्नामदीमिके सावो तज्जेउज्झा

વિરોધના ય, ઉદ્ધી પુણા, તાપ ગણમેઓ ચારિત્રમેઓ વા, સત્તમિયા રસરા, તત્ત્ય ગેલણ્ણ જં ચ પરિયાયણાઃ, પુષ્પસરા
 અગ્નીપિ મારેતિ, ઇપ્પ દોમા તમ્હા પદમાપ દિસાપ્પ પહિલેહેયમં, તીપ્પ અસાપ્પ પહિલેહેયમં, તીપ્પ સો વેવ ગુણો
 ઓ પદમાપ, વિદ્યાપ્પ યિજ્ઞમાણીપ્પ અપ્પ તદ્યાપ્પ પહિલેહેઇ સો વેવ દોસો ઓ તદ્યાપ્પ, પ્પઘ અપ્પ ચરિમાપ્પ પહિલેહે-
 માણરમ્પ ઓ ચરિમાપ્પ દોસો સો અપ્પ, વિદ્યાપ્પ દિસાપ્પ અયિજ્ઞમાણીપ્પ તદ્યાપ્પ દિસાપ્પ પહિલેહેયમં, તીપ્પ સો વેવ ગુણો
 ઓ પદમાપ, તદ્યાપ્પ દિસાપ્પ યિજ્ઞમાણીપ્પ અપ્પ ચત્તર્યં પહિલેહેઇ સો વેવ દોસો ઓ ચત્તર્યીપ્પ, ઇયં જાવ ચરિમાપ્પ દોસો
 સો અપ્પ, ઇયં સેસાઓયિ દિસાઓ નેયયાઓ । દિસિત્તિ વિદ્યા દાર ગય, ઇયાળિ 'ગંતપ્પ'ત્તિ, વિરધારાયામેળં અં પમાણ
 મણિયં તઓ વિરધારેણયિ આયામેણયિ જ અરેરેગં સહપ્પ ચોક્કસસુદ્ધય સેય ચ જરપ્પ મહો નત્તિય ચિત્તલં વા ન અવપ્પ સુદ્ધય
 મુગધિ તાણિ ગચ્છે ઝીયિત્તયક્કમણનિમિસં ધારેયયાણિ અહમેણ સિદ્ધિ, ઇગ પરથરિજ્ઞાપ્પ ઇગેણ પાત્તણીઓ વજ્જંતિ, તદ્ધય

૧ નિરાપવા ચ પદ્મી પૂર્વો તત્ત્વો ગજમેદ્ધાનિત્રમ્પદો વા સમમુષ્ણા તત્ત્વ ગજાપ્પાવ વત્ત પરિતાપનાદિ પૂર્વોત્તરાશ્વમયિ મારવતિ પૂર્વે રોપાશ્વમાવ
 પ્રવમાવો નિતિ પ્રતિતેગિત્તવં તત્ત્વામસત્ત્વો દ્વિતીયત્ત્વો પ્રતિકેરિયત્તવ્ય તત્ત્વો સ પૂર્વ ગુણો વા પ્રવમાવો દ્વિતીયત્ત્વો વિષમામાવો વદિ પૂર્વીવત્ત્વો પ્રતિકિ-
 ત્તિ સ પૂર્વ રોપો વસ્તુતીવત્ત્વો પૂર્વ વાવચરમાવો પ્રતિકિલ્લો વાવચરમાવો રોપો સ અવતિ દ્વિતીયાવો વિતિ અવિષમામાવો પૂર્વીવત્ત્વો વિતિ પ્રતિલેવિ
 ત્ત્વં તત્ત્વો સ પૂર્વ ગુણો વા પ્રવમાવો તુલીવત્ત્વો વિતિ વિષમામાવો વદિ ચતુર્થીપ્રતિકિલ્લિ સ પૂર્વ રોપો વજ્જપુષ્પો પૂર્વ વાવચરમાવો રોપો સ અવતિ પૂર્વ
 તેણા વદિ દિસો મેઠમ્પાઃ દિગિત્તિ દ્વિતીય દ્વારે ગતં । રૂપાવીમવન્નકમિત્તિ-વિચારાપામાઝ્વં વત્તમાણં મચ્છિત્ત ત્ત્વો વિચારેણાપિ ભાષામેનાપિ વદત્તિરે
 હરપ્પ વપ્પતે વોયં દુષ્પિ થેત ચ વત્ત મહો વાણિ વિષ્ણુપુષ્પાણિ વા ન અવન્તિ મુખીતિ મુગગ્ગીતિ ઇત્તિ ગચ્છે વીચિતોપક્રમચિત્તિવં ચારિયિત્તગ્ગાણિ અપ્પમ્પેન
 વીચિ વત્તં વત્તીવંતે રૂકેવ પ્રાપ્તો વપ્પતે તુલીવ-

चेवरे पावणिज्जंति, एयामि तिप्पि अहणेण उक्कोसेण गच्छंणाऊण धाट्टयाणिवि विप्पति, जइ ण गेणइ परिउसं पायेइ, माणा विराहणा बुविहा, मइउकुचेळे निज्जंते दहुं सोगो भणइ-इहलोय चेव एता अगया परलोउ पाउउरिया, चोसु सुइयहिं पसंसति छोओ-अहो छहो धम्मोसि पवज्जमुवगच्छंति सावयधम्म पडिउज्जति, अहया पारिय णतयति रयणीय नीणेहामिचि अच्छायेइ तस्य चट्टाणार्ह दोसो, तस्य विराहणा णाम कस्सइ गिण्हेज्जा तस्य विराहणा, तग्गहा घेत्तयानि णंतयामि, तानि पुण वसहा सारवेति, पक्खियथावत्तम्मसियसंयउरिण पडिउहेज्जंति, इहरहा मइलिज्जंति वियसे वियसे पडिउहेज्जंताणि, एय गाहा—

उरुं इहाकोकण पुणि गहणं च वतकट्टस । गच्छमि एत कप्पो अमिमिसे होउवज्जमर्चं ॥ ३१ ॥

इमीसे अक्सरगमणिया-पुवं ठायता चेव उणइगतछाराइ ववमाळोपंति, पुर्वि गहणं च कट्टस तस्य अन्नस्य या, तस्य कट्टस गहणे को विही ? वसहीय ठायंतओ चेव सागारियसतयं धाणकट्टं पओपति, किंनिमित्तं धाणकट्टं अयलोइज्जइ !,

। इपत्रे प्राविचते (प्राचार्ये) एतामि द्वीवि जगज्जेण उरुकेव गच्छं ज्ञात्वा बहुकालपरि गृह्णन्ते वदि च गृह्णति प्रापद्विष प्रज्जोसि-आद्या विरा ववा विविधा मकिणकुचेकाण् नीयमाणाद् दह्वा कोको अज्जति-इहकोउ प्रोणाउरणा परकोके पापउता एउविचोछः प्रजंतति कोका-अहो अहो वमं इति प्रमारागुपपच्छमि जावकचर्म प्रतिदय से जववा वासवगच्छकमिति रज्ज्वां वेज्जामीति कल्पवति तज्जोत्तवावासिदोवः तज्ज विगपवा वाम कज्जिउहीवाए तज्ज विगपवा, उज्जाद् मदीतव्याव्यकत्तवमि जामि पुक्कुपभा रज्जमि पाडिउपपातुर्मातिकात्तावत्तसिरेकु पु मतिठिक्कवन्ते इतरवा अठिदवन्ते रिक्के रिक्के मतिठिक्कवमाणि जज्ज गाथा-अक्का अकरयमजिक्क-पुर्वं तिहन्त एव तुलहणकछारादि प्रणमाळोउवमि पुर्वं प्रहणे च काउल तवाम्भवा वा तज्ज काउल प्रहणे को विदि ?-वसही तिहकेव सागारिकसारं बहुवकां प्रलोउवति किं निमित्तं बहुवकां जवकोकपते !-

'क्षीरं अनिमित्तमरणेण कालं करेज्ज रामो तादे जइ सागारियं यहणकंठं अणुणवणद्वाप तं उच्छेत्ति ता 'आवज्जोओ' प्रावज्जोयणाई अदिगरणदो नो तमहा उ न उद्वेययो, जइ एगो साह्र समस्थो तं नीणेठं तादे कंठं न घेप्पइ, अह न तरइ तो जत्थिया तप्पइ तो सेण पुणपठिडेहिरण कंठेण नीणेंति, तं च कंठं तरयेय जइ परिठयेत्ति तो अण्णेण गहिण अहिग-
रण, सागारिओ पा त अंपेइतो एयहिं नीगियंति पबुद्धो बोक्खेयं कळगमइई करेजा तमहा आणेयव, जइ पुण आणेत्ता तदेव पयेमंति तो सागारिओ दद्धुण मिच्छुच गच्छेजा, एए भणंति जहा अमह अदिण्णं न कप्पइ इम चउणेहिं गहिं यंति, अहवा भणेज्ज-समणा ! पुणोयि तं चेय आणेइसि, अहो नेहिं इपुसरक्खावि जिया, दुगुळेज्जमयग वहिकण मम पर आणेन्ति उडुहं करेजा बोक्खेयं या करेजा, जमहा एए दोसा तमहा आणेत्ता एक्को त वेसूण घाहिं अउच्छंति, सेसा मइन्ति, जइ ताव सागारिओ न उद्धेइ तादे आणित्ता तदेव ठयेत्ति जइ आसो, अह उद्धिओ तादे साहेत्ति-सुब्बे पासुवेइया

१ कश्चिदनिमित्तमरजेन काक कुर्वाणं तस्य यदि सागारिकं वहनमाह्वय अनुज्ञापयन्ति तदा अस्मन्नवोद्योती अस्माकमवोदादयोऽपि
 साक्योपायसाहोपायपरित्यक्तः यदेकः साधुः समर्थः तेषु तदा काक न गच्छेति तदा यावन्तः साधुवन्ति तदाः तेन पूर्वप्रतिष्ठितेन काणेन
 नदन्ति तदा काकं तत्रैव यदि परित्याग्यति ततोऽप्येव गृहीतेऽधिकस्य सागारिको वा तदुपवदन् पठेन्नोतमिति महिषो व्युत्थेनं कटकमदोदि कुर्वाणं तस्मा
 द्वादेव नं यदि पुनस्तानीय तस्यैव प्रदेमवन्ति तदा सागारिको द्रष्टु मित्यस्य गच्छेन् पठे भजन्ति कथाऽस्माकमवदन् न कनते इवं विमिर्युहीतमिति अथवा
 मयं धमन्तः ! पुनरपि तदेव तदेति अहो नमीभिर्दुपयत्तका अरिभिराः सुपुत्रनोपचरुतं बहे वा मम गृहं मानवन्तीरगुहादं कुर्वाणं व्युत्थेनं वा कुर्वाणं
 अस्मादेते रोकास्तस्मान्नीयं पृक्तस्तद् रोका बहिष्कृत्यते, रोका आपाति, यदि तावतागारिको नोतिष्ठति (नोत्थितः) तदाऽनीय तस्यैव स्वापयन्ति

भ्रमं हि न चक्षुष्या, रश्मिं चैव काशगओ साह, सो तुग्मभययाए वक्षणीए णीणिओ, सा किं परिठविज्जत आणिज्जत !,
 अं सो भणइ तं कीरइ, अइ वेहिं अज्जाणिज्जेतेहिं ठयिए पच्छा सागारिएण जाय अहा एएहिं एयाए वक्षणीए परिठविज्ज
 परिठविज्जन्ति, तत्थ चक्षुओ अणुणयओ, जायरिया कइयेणेण पुच्छंति—केणइ कय !, अमुएणंति, किं पुण भणापुच्छाप
 करेसि !, सो सागारियपुरओ अंबावडण निम्बुग्मइ कइयेणे, अइ सागारिओ भणइ—मा निम्बुग्मव, मा पुणो एयं
 कुज्जा, तो छहं, अइ मणइ—मा अण्डत पच्छा सो अण्णाए वक्षणीए ठाइ, चित्तिज्जिओ से दिज्जत, माइहाणेण कोइ साह
 मणइ—मम एस नियओ जइ निम्बुग्मइ तो अहेपि गच्छामि, अइया सागारिएणं समं कोइ कछोइ, सोवि निम्बुग्मइ,
 सो से चित्तिज्जओ होइ, अइ बइया पञ्चवामो वक्षणी या नसि सहे सये नेति । णंसकहदार गयं इयाणिं काळेसि दारं,
 सो य दिवसओ काळं करेज रामो वा—

१ अज्जाणिज्जेतेहिं, रात्रायेव काशगओ साह, २ वक्षणीया वक्षणीया वीता ३ सा किं परिठविज्जतामावीयतां (वा) ? वत्त ४ अण्डत तत्त चक्षुष्ये
 वत्त वेराकाचमात्रैः स्थापिते वक्ष्यात् सागारिकेन श्रातं नैवेदयेता वक्ष्या परिठविज्ज वत्त वीज्जरोयेमुनेतव्या भाषायाः । केसेवेन वृष्णसि-
 केव इत्तं ? अमुकेनेति किं पुनरभापुच्छा करोति ? ५ सागारिकस्य दुरतो विवेकस्य भिषकाइयते केसेवेन यदि सागारिको मयेत्—या विष्णुपत्नीः मा पुन
 रेवं कुर्वाः तदा कर्तव्यं भवति—या शिष्टा वक्ष्या सोऽम्बला वक्षती तिष्ठति शिष्टीवक्ष्य इत्येते मातृस्त्रागेव कश्चिद् साधुर्भक्तिसंयमेव भिषको यदि
 विष्णुस्त्वते वक्ष्याभ्युनक्ति गच्छामि अथवा सागारिकेन एव कश्चिद् वक्ष्यति सोऽपि विष्णुस्त्वते स तज्ज शिष्टीयो भवति यदि बहिः प्रवृत्तायो वक्ष्यति
 वासि तदा सर्वे विदंष्ट्रन्ति । अतस्तद्वक्ष्यद्वारं गतं इत्यादीं काळ इति द्वारं स च दिवसतः कालं कुर्वीत रात्री वा

सहसा काळगर्भमिति आसुस्कारिणा—

जं देवं काळगर्भो भिक्खारण कारणे भये निरोहो । ऐषणवर्धनजगमगच्छदमते च इत्यवदे ॥ ३८ ॥

अज्जाविहियरि पता वा देववा उ भोज्जा । कादयं उव्वहयेण मा उहे तुमस गुमसवा ! ॥ ३९ ॥

विणासेज्ज इसेज्ज न भीमं वा अहहास सुंवेज्जा । भागीपूर्णं तत्त्वं उ कावड विहीदं वोसिरर्ण ॥ ४० ॥

इमीणं यक्खाणं—‘जं देवं काळगर्भो’सि आप वेलाए काळगर्भो दिया वा रामो वा सो ताहे वेलाए नेयवो ‘निक्कारण’सि एवं ताय निक्कारणे ‘कारणे भवे निरोहो’सि कारणे पुणो भवे निरोहो नाम—अच्छाविज्जइ, किं च कारण, ! रसि ताय आरक्खिय तेणयसाययभयाइ धारं या ताव न उग्घादिज्जइ महाज्जणणाओ वा सो तमि गामे णयरे वा दंडिगाईहि या आयरिओ वा सो तमि णयरे सहेसु या लोगयिक्खाओ वा मत्तपच्चक्खाओ वा सण्णायगा वा से भणंति—अहा अग्गं अणुच्छाप ण णीणेययोसि, अहया तमि लोगस्स एस ठवणा—अहा रसि न नीणियवो, पएण कारणेणं रचीए ण णीणिज्जइ,

१ सहसा काळगर्भे इमासुस्कारिणा भासो स्वास्कार्ण—‘यक्खां वेळावां काळगतो विवा वा रात्री वा स तत्तां वेळावां नेतव्वः भिक्खारण’ इति एवं तावद्विक्काये कारणे भवेन्निरोधः इति कारणे भवेत् निरोधो नाम स्वाप्यते किं च कारणं !, रात्री तावत् भारसक्काः छेन वापइभवामि इतरं वा तावन्नोपपाज्यते महाज्जवण्याओ वा स तस्मिन् गामे गगरे वा वणिक्कादिभिर्नोऽप्यतो वा स तस्मिन्गगरे भावेसु वा कुष्ठेषु कोक-विलपातो वा प्रस्वास्कातमच्छो वा सज्जतीया वा तस्म भणमि—यइस्साकमनापुच्छया न नेतव्व इति, अथवा तस्मिन् कोकस्त्रेवा स्यापना यथा रात्री न नेतव्वः एतेन कारणेन रात्री न भीयते

अम्हेहिं न चह्विया, रत्ति चेव कालगओ साहु, सो तुम्भच्याए घहणीए णीणिओ, सा किं परिठियिजउ आणिजउ !, अं सो मणइ तं कीरइ, मइ तेहिं अजाणिज्जेतेहिं ठयिए पच्छा सागारिएण णाय जहा एएहिं एयाए घहणीए परिद्धयिउं परिद्धयिउन्ति, तत्थ उक्कठ्ठो अनुणेयवो, आयरिया कइयेणे पुच्छंति—केणइ कयं !, अमुएणंसि, किं पुण अणापुच्छाए करेसि ?, सो सागारिएपुरओ अंबावठण निच्छुम्भइ कइयेणे, जइ सागारिओ भणइ—मा निच्छुम्भउ, मा पुणो एयं कुज्जा, तो छहं, मइ मणइ—मा अच्छउ पच्छा सो अण्णाए वसहीए ठाह, चित्तिज्जिमो से विजउ, माइहाणेण कोइ साहु मणइ—मम एत नियओ जइ निच्छुम्भइ तो अइपि गच्छामि, अइवा सागारिएणं समं कोइ कउहेइ, सोवि निच्छुम्भइ, सो से बिसिजओ होइ, मइ बहिया पद्धवाओ वसही वा नरिय ताहे सबे जेति । णंतकहुदारं गयं इयाणिं काळेसि दारं, सो य दिवसओ काळं करेज राओ धा—

! कप्पामिर्नेवाप्पिाः । तावपेव कलमता । साहु, य अवीरवा घहणा भीता सा किं परिहाववामानोपतां (वा) ? इदं स भवति तत् स्थिते वयं वैराज्यमादौः । स्थापितं पञ्चाए सागारिजेन ज्ञातं कैठेरिववा घहणा पमिहाव्यं परिहावितमिति तत्र तीव्रोपेधुमेवम्मा ज्ञातवोः । कैठेरिव इच्छन्ति-केन कृतं ! अमुकेमेति किं पुनरवापुच्छवा अनेपि ! य सागारिकज पुरवो चित्तेन निच्छावयते कैठेरिव इति सागारिको अयेत्—मा निच्छयदी । मा पुन रेवं कुर्माः । तदा कटं धव भवति—मा तिष्ठतु पञ्चाए सोअन्पत्तां वसतो तिष्ठति द्वितीयकल इरीयते माएअमेन कजिए साजुर्भवति—ममैव दिवको इति निच्छावयते तदाअनरि गच्छामि कववा सागारिजेन धइ कजिए कइइवन्ति सोअपि निच्छावयते य तल द्वितीयो भवति इति बहिः प्रत्यवापो वसतिवो वासि तदा सर्वे विर्येच्छन्ति । अजन्तककाहारे वरं इहावी कइ इति दारं, य य विरयता काळं कुर्वात् तावो वा

जोगरेपयं, अह कयाऽ जागरंताणपि ठठिआ साहे इमा विही 'काइय इमहयेण' जो सो काइयमचओ ताओ काइयं-
पासवणं 'इयेण(हये)ने'ति यामहयेण या, इम च चुचइ- 'मा उठे गुग्गुगुग्गुगा' मा सथाराओ उठेहिं, गुग्गु मा पमत्तो
भय, गुग्गुगा इति देया, तहा जागरतारणं जइ कहचि इमे दोसा भवति 'यिसासेज्ज हसेज्ज व भीसं वा अट्ठहास मुचेज्जा' तस्य
यिसासण-विगराळरुवाइदरिसणं हसणं-सामायियहासं वेय भीमं वीहाज्जयं अट्ठहासं भीसणो रोमहरिसज्जणणो सहो तं
मुचेज्ज या, तस्य किं काययं ?- 'अमीएणं' अवीहंतेण 'तस्य' यिसासणाइंमि 'काययं' करेयवं यिहीए पुवुत्ताए पविवज्ज
माणाए वा 'योसिरण'ति परिट्ठयणं, तस्य आहे एव काळगओ साहे वेव हस्यपाया उज्जुया कज्जंति, पच्छा यद्धा न तीरति
उज्जुया करेवं, अज्जणीण सेस मीळिज्जंति, पुंहे व से मुहपोसियाए यग्गइ, आणि सथाणाणि अगुळिअंतराणं तस्य ईसिं

! जागरितस्य अय कदाचित् जाग्रतामपि गच्छेत् तदैवो विधिः- काश्चित् नामहसेव' वा स काश्चित्पतद्गच्छसाए काश्चित्-ममवर्णं इत्येवं
नामहसेव वा इदं बोध्यते-मोक्षिह दुष्यल गुळक मा संस्कारकमुच्छिद्यति दुष्यल मा प्रमत्तो नृप, गुळका इति वेवाः तया जाग्रता इति कथञ्चिद्विमे
तोना भवति-विप्रासयए इसेद्वा मीमे वा अट्ठहासे मुदेए, तत्र विमगधर्न-विक्काळरुपाविक्रोचे इत्यर्थ-स्वामाविक्रान्तेन मयानके मीमे अट्ठहासे यीप्यो
रामहर्त्रनका एतद्वत् मुदेद्वा तत्र किं कर्तव्यं ?, नभीतेन-अदिम्वता तत्र विमगधने कर्तव्य विधिना एतत्किं प्रतिपाद्यमानेव श्रुत्सर्वेनामिति परिग्राह्यं तत्र
वैद्वेय काळगमचदैव इत्यरादौ अट्ठुकी क्रियेते एवमपि नृग्यो न तीर्येते अट्ठुको विचातुं, अदिम्वता सेव निमीकति, तुण्हे वा तस्य मुक्कयोदिका वच्छते, यानि
संयानानि अद्वयवस्तारणां तत्रेणए

दिवसओयि चोक्कणाणं पंतयाणं असईय दडिमोत्रा पइ नीइ या तेण दिउसओ संघिकसायिअइ, एय कारणेण निरुद्धस्स
 इमा विही 'छेयण बंधण' इत्यादि, ओ सो मओ सो लंछिअइ, 'बंधण'न्ति अगुहाइ यम्वति, सधारो या परिद्वयणनि
 मिषं दोरोइं सग्गादिअइ, 'अगण'न्ति ओ संधा बाला अपरिणया य से ओसारिअंति, जे गीयया अभीरू जियनिहा
 नवायकुसला आसुअरिणो महावउपरकमा महावसा दुअरिसा कयकरणा अप्पमाइणो परिसा ते जागरंति, 'काइयमसे
 यंत्ति जागरंतेहिं काइयामसे' न परिद्विअइ 'इयवडे'त्ति अइ उहेइ तो ताओ काइयमसाओ इयवडेणं काइय गदाय
 सिंचति, अइ पुण जागरंता अक्किदिय अबधिय तं सरीरं जागरंति सुयंति या भाणार्इ दोसा, कह !-'अण्णाइइसरीरे'
 अम्माविइसरीरं सामाब्बेन तावदू व्यन्तराधिसितमास्याये विससे पुण पसा या देवया वा उहुअ्जा, पंता नाम पढणीया,
 सा पंता देवया छेअ्जा कलेवरे पविसिउ उहेअ्जा वा पणअप वा आहाविअ या, अम्हा एए दोसा तम्हा छिदिउं बंधिउं या

१ दिवसेअरि चोक्कणाणं पंतयाणं असईय दडिमोत्रा पइ नीइ या तेण दिउसओ संघिकसायिअइ, एय कारणेण निरुद्धस्स इमा विही 'छेयण बंधण' इत्यादि, ओ सो मओ सो लंछिअइ, 'बंधण'न्ति अगुहाइ यम्वति, सधारो या परिद्वयणनि मिषं दोरोइं सग्गादिअइ, 'अगण'न्ति ओ संधा बाला अपरिणया य से ओसारिअंति, जे गीयया अभीरू जियनिहा नवायकुसला आसुअरिणो महावउपरकमा महावसा दुअरिसा कयकरणा अप्पमाइणो परिसा ते जागरंति, 'काइयमसे यंत्ति जागरंतेहिं काइयामसे' न परिद्विअइ 'इयवडे'त्ति अइ उहेइ तो ताओ काइयमसाओ इयवडेणं काइय गदाय सिंचति, अइ पुण जागरंता अक्किदिय अबधिय तं सरीरं जागरंति सुयंति या भाणार्इ दोसा, कह !-'अण्णाइइसरीरे'
 अम्माविइसरीरं सामाब्बेन तावदू व्यन्तराधिसितमास्याये विससे पुण पसा या देवया वा उहुअ्जा, पंता नाम पढणीया, सा पंता देवया छेअ्जा कलेवरे पविसिउ उहेअ्जा वा पणअप वा आहाविअ या, अम्हा एए दोसा तम्हा छिदिउं बंधिउं या

જાંગરેયરં, અહ કયાઈ જાગરતાણધિ રહિજા તાહે પ્રમા વિહી 'કાઈયં રહ્યહત્યેણ' જો સો કાઈયમસજો સામો કાઈય-
 પાસયણં 'દુવેણ(હરથે)જે'તિ યામહત્યેણ યા, પ્રમં ચ બુચ્ચઈ--'મા સહેબુગ્ગુગ્ગા'મા સયારાઓ રહેહિત્તિ, બુગ્ગ મા પમસો
 મય, ગુગ્ગમા પ્રતિ દવા, તહા જાગરંસાણં આઠ કહંવિ પ્રમે દોસા મવતિ 'વિસાસેજ હસેજ્ઞ ય મીમં વા અટ્ટહાસ મુંવેજ્ઞા' તત્ય
 વિસાસણં-ચિગરાહરુચાઈદરિસણં હસણં-સામાવિચારાસં ચેય મીમં ધીહાવણયં અટ્ટહાસં મીસણો રોમહરિસજ્ઞણો સહો તે
 મુવેજ્ઞ વા, તત્ય કિં કાયયં ?-અમીણં' અપીરંતેણં 'તત્ય' વિસાસણાંમિ 'કાયવં' કરેયવં વિહીય પુષ્પાપ પઢિવજ્ઞ
 માણાપ યા 'વોસિરજ'તિ પરિદ્વયણં, તત્ય આહે પવ કાલગનો તાહે ચેવ હત્યપાયા રજ્ઞુયા કર્જંતિ, પચ્છા યદ્દા ન સીરતિ
 રજ્ઞુયા કરેરં, અચ્છીણ સેસ મીલ્હિંસંતિ, તુંહે વ તે મુહપોષિયાપ યગ્ગદ, જાણિ સધાણાણિ અગુહિંમંતરાણં તત્ય પ્રીસં

१। नागरितत्त्वं अयं कदाचित् अग्रतममपि गच्छेत् तदैवो विधिः— कायिकी कामद्वयेन वा स कायिकीपत्रद्वयकारणं कायिकी—प्रत्यक्षं 'दृष्टयेन' कामद्वयेन वा इदं बोध्यते—मोक्षिष्ठं पुण्यस्य गुणकं मा संस्कारक्यनुचिहेति दृष्ट्यस्य मा प्रत्यक्षो यो गुणका इति चेत्वाः तथा ज्ञाप्यतां अदि कथञ्चिदिने सोपा भवति—वित्रासदेव इति श्रीसं वा अद्वयहासं मुनेन तत्र विवासर्ज—विकाराकरपादिद्वयं इत्यन—आध्यात्मिकद्वयस्येव मयानकं भीमं अद्वयहासं यीश्वरो रोमहर्षत्रयम्। एतदर्थं मुनेन तत्र किं कर्तव्यं ? अधीतेन—अद्विगता तत्र विवासने कर्तव्यं विधिना पूर्वोक्तं प्रविषाद्यमात्रेण मृत्युसर्जनमिति परिज्ञापनं, तत्र सर्वत्र काण्डगतसर्वत्र इत्यादी अद्वयकी क्रियेते, एवात् स्वर्णो न सीयेते अद्वयकी विधातुं, अद्विगताः द्वेपं निमीलति तृणं वा तत्र गुणपेठिका बध्यते धामि संधानानि अद्वयवस्तुनां तमेव

फाल्गुन, पार्यगुहेसु इत्यंगुहपसु य वगमह, आहरणमार्गिणि कविर्जति, एवं आगरति, पसा विही कायवा । कालेसि दारं
सुप्यसर्गं गर्भं, इयानि कुसपदिमसि दारं, तस्य गाहा—

रोहि न विवदुवेसे दग्धमपा पुष्पा न कावहा । समलेचंसि न एको नवपुष्पीय न कायगो ॥ ३१ ॥

द्वी च सार्द्धबोधे, नक्षत्र इति गम्यते, दर्भमयौ पुच्छकौ कार्यौ, समक्षेत्रे च पक्का, 'अयमुष्भीए ण कायबो'सि उपार्द्ध
मोगिव्वभीचिनक्षत्रे च न कर्तव्यः । पुच्छक इति गायाधरार्यः ॥ ४१ ॥ एवमन्यासामपि स्वबुद्ध्याऽऽहरणमनिका कार्या,
मावार्थं तु वक्ष्यामः, प्रकृतगाथाभावार्यः—छालगए समणे णक्खचं पछोइज्झा, अइ न पछोएति असमाचारी, पछोइए पण
याहीसमुहसेसु नक्खचंसेसु दोष्णि कर्जति, अकरणे अन्ने दो कहेइ, काणि पुण पणयालीसमुहत्तानि !, उच्यते—

विन्नेव उचत्ताई पुववप्पु रोहिणी निवाहा न । एदं उ वल्लवा पणवाकमुदुचरंजोगा ॥ ३२ ॥

वीसमुहसेसु पुण पण्यरससु एगो कीरइ, अकरणे एगं वेध कहइ, वीसमुहत्तियाणि पुण इमाणि—

नसिअकिक्किअमिअसित्त दुल्लो मइ उणु इत्थ विवा न । अनुत्ताइ मूळ धारा वल्लवमिहा न मएववा ॥ ३३ ॥
वह रेवइसि एदं एववक्क इवपि वीसमुहत्ताना । वल्लवा नावहा वणिक्कअविहीव कुसलेचं ॥ ३४ ॥

! पाल्लो पादगुहेसु इत्यंगुहेसु न वच्यते आहरणादीनि कल्पन्ते पूर्व वासति एव विधिः कर्तव्यः । अत्र इति दारं समसर्गं गर्भं इदानीं कुसपदि
मेति इदं, एव पावा—कावलो अमये नक्षत्रं प्रकोच्यते यदि न प्रकोच्यतेऽध्यामाचारी प्रकोच्यते पञ्चत्वारिंशमुहसेसु वक्ष्येते ३३ विवेते, अकरणे अन्ने
द्वी मामवति, अमि पुका पञ्चत्वारिंशमुहत्तानि ? विक्कमुहसेसु पुका पञ्चवक्कसु वक्का विवते अकरणे पूर्व मातृलोच, विक्कमुहत्तानि पुनरीवादि.

धनरसमुद्रसिपसु पुण अमीईमि य एकोवि न कीरइ, ताणि पुण एयाणि—

सबभिमवा भरणीओ अइ बस्सेस साइ बोहा व । एए उ बरज्जटा एबरसमुद्रसंभोगा ॥ ३५ ॥

कुसपडिमसि दारं गर्य, इयाणि पाणयंति दारं—

सुतायतमुद्रबडिइ पुरओ वेएण पाणव कुले व । गणइ व उगुहो परिद्वेज्ज आबलणं ॥ ३६ ॥

इमाए यउताण—आगमयिहिणू मत्तएण समं असंसहुपाणय कुसा य समउछेया अवरोप्परमसंवद्धा इयच्चउरगुलप्य-
माणा घेत्तुं पुरओ (विट्ठओ) अणययक्खतो गच्छइ थंइलाभिमुहो अण पुवं थंइहं विठं, वडमासइ केसराणि चुणाणि घा
पिप्पंति, जइ सागारियं तो परिद्वेज्जा इयपाए सोएति थ आयमति य ओहिं इहो, आयमणगइणेणं जहा अहा उट्ठाहो
न होइ तथा तथा सूयणति नाथार्यः ॥ ॥ इयाणि नियज्जणिन्ति दारं—

भंइइवावाएणं अइवाभि अमिच्छिइ अणामोगा । समिज्ज उवासण्णे तेजेव एहेण व विवते ॥ ३७ ॥

एयं निज्जमाणे थंइइउस्स पायाएण, वाषाओ पुण सं उदयहरियसंभीसं होज्जा अणामोगेण घा अनिच्छियं थंइल तो

१ एयइममुद्रसिपसु पुनरभिन्नि वेकोअयि न भिबते तामि पुनरेताभि । कुउपसिमेति दारं एतं इललीं पानीयमिति दारं, अस्सा व्यावपावं-
भागमविपियो मावडेन समसंसंख्खानीयं कुसाअ समण्णेवाए परस्परमसंख्खाए इल्लवपुरइउप्रमाणाए गृहीत्वा पुरतः शुद्धतोअस्सव गच्छति स्वभिक्षा-
भिमुरा देन एर इहं एवादिक्खसु केरागभि ओकोमि वा शुक्खे पदि सागारिकं तथा परिहाव्य इल्लवाएयोः सौच कुर्वन्ति आचामस्मि च पेप्पूका
आचमणइणेन वया वयोगुहो न भवति तथा सूचनमिति । इदानीं विवर्चयमिति दारं, एव भीयमाने स्वभिक्षक व्यापातेव, व्यापाताः पुबलए इवकहरित
मंभिचं मयेण अणामोगेन वाऽकिं स्वभिक्षकं तथा

कालिञ्जर, पार्थगुह्येसु इत्थंगुह्येसु य बज्जइ, आहरणमार्गिणि कविज्जंति, एवं जागरति, एसा विही कायवा । कालेसि दार सप्पसंगे गर्भे, इयानिं कुसपडिमसि वारं, सरय गाहा—

देसि न विवदुत्तेने वृत्तमभा पुत्ता न कावहा । सयत्तेचंमि न पुत्तो अवदुग्गीपु न कायवो ॥ ४१ ॥

औ च सार्धबोधे, नक्षत्र इति गम्यते, दर्भमयी पुत्तलकी कार्यो, समक्षेत्रे च एकः, 'अयहुडभीप न कायवो'सि उपार्द्ध भोतिष्यभीचिन्धने च न कर्तव्यः पुत्तलक इति गायाखरार्यः ॥ ४१ ॥ एवमन्यासामपि स्वदुस्त्याड्शरगमनिका कार्यो, भावार्थं तु वक्ष्यामः, प्रकृतगाथाभाषार्यः—कालगप समणे णक्खत्तं पलोइज्जइ, अइ न पलोपति असमाचारी, पलोइए पण माळीसमुत्तेसु नक्खत्तेसु वोणि कज्जंति, अकरणे भग्ने वो कहेइ, काणि पुण पणयाळीसमुत्ताणि !, उच्यते—

तिज्जेव रत्तायं पुज्जत्तु रोहिणी विसाहा न । एव उ लक्खता एववाकमुत्तुचरंभोगा ॥ ४२ ॥

तीसमुत्तेसु पुण पणरत्तसु एगो कीराइ, अकरणे एरां न्नेव कहइ, तीसमुत्तियाणि पुण इमानि—

नस्सिमिक्किप्पिमिपत्तिर तुत्तो नइ एणु इत्थं पिता न । नत्ताइ मुक्क साहा सवज्जमिहा न परवता ॥ ४३ ॥
उइ देवइति एव एकरत्त इवति तीकइमुत्ता । लक्खता भावहा एरिहएवविहीन कुमत्तेने ॥ ४४ ॥

१ पत्तने पाण्डुरेसु रत्ताइरेसु न वज्जते आहरणादीनि कज्जते, एवं कायसि एव विधिः कर्तव्यः । काठ इति इतं सप्तसहस्रं गते इरावीं कुसप्रति-
येति इतं, एव पात्ता—कज्जते भग्ने नक्खं वडोक्खते इदि न पडोक्खतेअसमाचारी प्रकोटिते पञ्चपत्तारिक्कमुत्तेसु नक्खेसु हे कियेते अकरणे चाली
ही वारपति कमि दुता पञ्चपत्तारिक्कमुत्तंमि ! पिल्लमुत्तेसु पुण पञ्चइवसु एका कियते अकरणे एते ताएवनेव विक्कमुत्तंमि पुनरीयाति.

ध्यास्या—अथ सणा न विज्जति सस्य चुण्णेहि नागकेसरेहि धा अवोच्छिन्नाए धाराए ककारो कायवो देहा य तकारो पंधेयवो, अमइ चुण्णाणं केसराणं धा पडेययार्द्धिवि किरइ । तगसि दारं गये, इयाणि सीससि दारं, सस्य—

आए दिससं गमो लो सत्तं तु दोइ कायवं । उट्ठतरस्सणा एत विही ले समासेण ॥ ५२ ॥

इमीए गम्माणं—आए दिसाए गमो परिद्वयिज्जतस्स समो सीसं कायण, पडिस्सयामोडवि णीणतेहि पुप पाया णीणेयवा गच्छा सीसं, किंनिमित्तं—, ‘उट्ठतरस्सणा’ जओ उट्ठइ तमो चेव गच्छइ सपडिहुसे गच्छते अमंगलठिक्कु । सीससि दारं, इयाणि उयगरणेसि दारं—

किण्डहा उक्कपण सोता उ म्मे लंघिपकरवंमि । मिच्छउ तो व सथा व कुणइ यामाण बहकरण ॥ ५३ ॥

इमीए पक्खणाण—परिद्वयिज्जंते अहाजायमुपगरण ठवेययं—मुहपोत्तिया स्यहरणं चोलपट्टमो य, जइ एवं न ठवेंसि असमाचारी आणायिराहणा, तस्य विट्ठे जणण वंदिओ सोच्चा कुविमो कोवि उद्विओसि गामवइण करेज्ज मिच्छत्तं

१ अथ तुष्ठाणि न विचन्दे तत्र वृन्मंगकेसरेषांमुच्छिन्नया धाराया ककारः कर्त्तव्यः अथक्काश्च तकारो बहक्का, अस्मत्तु पूर्वेषु केसरेषु वा प्रकृतेषु भित्ति किरते । तुष्ठाणीति द्वारं गतं इत्याभी धीर्भूमिति द्वारं, तत्र—अक्का उक्कपण—वक्कां दिसि प्रासाः परिगणपयत्तत्ता सीसं कर्त्तव्यं, प्रसिध्दयादपि बीजमानैः तरे गतौ विष्कत्तायितम्बी पञ्चाध्दीर् किंनिमित्तं । उचित्तो रक्कां पत्त उचित्तवि तव एव गच्छति सवधिराधे (परादस) गच्छस्स मङ्गलमिति कृत्या । सीसंमिति द्वारं, इत्याभीमुपकरणमिति द्वारं अक्का उक्कपण—परिद्वारवसाने अवाजातमुपकरणं स्थाप्यं मुत्तबहिजा रजोहरणं चोलपट्टकम्, एतेवं न स्थापयन्ति अस्माचारी आणायिराहणा, तत्र एते जनेन पण्डितः सुरावा कुपिणः कुञ्जपुण्ड्राबिद इति प्राप्तवयं कुर्वाण मिज्जालं

भेमिक्कण पयाहिणं अकरेतेहिं उवागच्छियं, अइ तेणेय मगेण नियत्तंति तो असमायारी, फयाइ उट्टेया, सो य उओ
 वेय उट्टेइ सओ येव पहायेइ, पन्हा अओ येव उट्टेइ सओ येव पहायेइ, उओ गओ तओ पहायेया, तग्हा भमिक्कण
 अओ यंढिउं उवाहारियं तस्य गंठवं, न तेणेय पहेणं, नियत्तणिप्ति वारं—

कुसमुही एगाए धोएच्छिन्नाइ इत्थं धाराए । संधारं संधेरेया सहाय समो उ कावओ ॥ ४६ ॥

व्यास्या—आहे यंढिउं पमज्जिय भवइ ताहे कुसमुहीए एगाए अपोच्छिण्णाए धाराए संयारो संयत्तिज्जइ, सो य
 सवस्य समो कायवो, विसमंसि इमे वोसा—

विसमा नइ होज उवा उवरि मओ न देहओ वणि । मरुलं देहवर्णं वा ठिण्णं वा ठिण्णं वा ॥ ४७ ॥
 उवारं कावरीवर्णं मओ वसहाण देहिं विक्कलं । ठिण्णं एत्थज्जा सहाय समो उकावओ ॥ ४८ ॥

गाथाद्वयमपि पाठसिद्धं, अइ पुण तणा ण होज्जा तो इमो विही—

जल्लं न वल्लिं लवार्हं पुण्येहिं तस्य केसरेहिं वा । कावओअय ककालो देह उकारं न वंधेज्जा ॥ ४९ ॥

१ आत्मा प्रवृत्तिवस्तुर्नद्विस्वपण्यत्वं यदि तेनैव सर्वत्र विवर्धते तदाध्यायाचारि कदाचिदुच्छिष्टे स च वनेरोच्छिष्टे तत इव प्रजापति
 पञ्चायत एव उचिष्टति तत एव प्रजापति वतो प्रामादत इव प्रजापते, उकार आत्मा यत उचिष्टमप्यपारितं तत पण्यत्वं न तेनैव एवा विवर्धतेति
 द्वार । यदा उचिष्टं प्रामादितं सवति तदा उचिष्टदेहवस्तुच्छिष्टवत् धाराया संस्कारकः संस्कीरते स च सर्वत्र समो कर्तव्यः विवर्धे इमे वोसाः । वणि
 पुनरुच्यति न संवेकुल्येय विधिः

गा—अथ तणा न विज्जन्ति तथ पुग्गाहिं नागकेसरेहिं धा अगोच्छिन्नाए धाराए ककारो कायसो रेखा य तकारो
। गइ पुग्गाण केतराणं धा पळेवयाईइवि किरइ । तासि दार गथ, इयाणि सीसत्ति दारं, तथ—

उइ सिक्खे ल्लो ल्लो सीमे नु होइ कपणं । रंउतरल्लण्णा पूव पिहो स समासेण ॥ ५१ ॥
रत्तराणं—जाए दिसाए गानो परिद्धाविज्जतत्स तमो सीस कायस, पडिस्मयाओडवि जीणतोहिं पुव पाया जीणयथा
सिं, किनिमिसें—, 'उंउतरल्लण्णा' जमो उंउइ तजो चेव गण्डइ सचट्टिहुंसे गण्डंते अमगलतिक्कु । सीसत्ति

गणि उवगरणेत्ति दारं—

रिन्दुवा उवगरण एत्ता उ म्मे बाँववकरयमि । मिच्छव मो व एत्ता व पुग्गइ मानाव वइकलं ॥ ५२ ॥

रत्तराणं—परिद्धाविज्जते अहाजायनुवगरा उवेयस—नुहगोत्तिया स्यहरणं चोउपट्टमो य, अइ एवं न ठवेति
ओ आणाविताइया, तस्य दिहे जोग दडिमो सोबा कुविमो कोवि उइविमोत्ति गानवहण करेज मिच्छ

तत्र मृच्छति व सिद्धमे तत्र पूर्वैकान्तेदोकाज्जुत्तिवता धारया ककण्ड कण्ठा वसन्ताव उक्तो वरस्व वपन्तु पृच्छु केसरेषु वा प्रोत्तेति
प्रपते । अट्ठवीति इतं गज इतवीं वीरिन्ति इतं तत्र—अस्या धास्साम्—दत्तां दिदि धाया एतेह—एतत्तत्तं दीप कसण्य इतिवपाददि मीपत्ताये,
। सिक्खदित्तमो एवप्पिं विदिन्तिं ? रविमो एव च एतद्दि तत्र पूव यत्पुत्ति सत्तिरखे (पराए) मत्तममइकनिमिहया ।
सति इतं इतवींनुवगरयन्ति इतं अस्या धावदण्य—दत्तां एवमेव वयावज्जुगल्लं स्यात्त मुक्कविद्या एतेहत्वं चोक्कइकण, एतेवं व स्यात्त
इति वपन्तुत्तो अट्ठवीतावता, तत्र एते एतेव इतिक्क इया मुत्तिउ बोप्पुप्पुत्तिउ इति मायवव कुर्वन्ति मिच्छलं

भेमिकुण पयादिणं भक्तेरेतेहिं सयागच्छियं, अइ तेणेय मगेण नियत्तंति सो असमायारी, कयाइ उहेज्जा, सो य जओ चेव उहेइ तओ चेव पहावेइ, पन्जा नओ चेव उहेइ तओ चेव पहावेइ, जओ गामो तओ पहावेज्जा, तग्हा भमिऊण जओ धंढिलं सवहारियं तस्य गंतवं, न तणेय पहेणं, नियत्तणित्ति दारं—

कुसमुदी पयाइ जओच्छिण्णाइ एव वाराए । संकारं संवरेज्जा सहाव समो न कावहो ॥ ४६ ॥

व्याख्या—आहे धंढिलं पमज्जिय भवइ ताहे कुसमुदीए एगाए अयोच्छिण्णाए धाराए संयारो संवरिज्जाइ, सो य सबरस्य समो कायधो, विसर्ममि इमे योसा—

विसमा नइ होअ तथा नवरि मओ न देहओ वामि । मलं येकळं वा तिण्णंदि न तिरिते तल ॥ ४७ ॥
नवीं भावरेवानं मओ वसहाव हेणु मियत्तं । तिण्णंदि एवमहा सहाव समो न कायहा ॥ ४८ ॥

गाथाद्वयमपि पाठसिद्धं, अइ पुण तणा ण होज्जा सो इमो यिही—

वाम न मल्लि तच्छां दुण्णेहिं तल केसरेहिं वा । कावहोअव कसरो देह तकारं न वहेज्जा ॥ ४९ ॥

। ज्ञान्वा प्रदक्षिणमकुर्मद्विरुपापण्णव्य यदि तेनैव मूर्ध्नि विवर्त्तते तदाध्यामाचारो कदाचिदुच्छिष्टे स च वदेतोविष्टे तत इव प्रवावति पञ्चावत एव अपिहमि तत एव प्रवावति ततो धामकावत एव प्रवापेत् तस्माए ध्यान्वा नच स्मृतिरुपमवधारितं तत गन्तव्यं च तेनैव यथा विवर्त्तयेति इति । यदा स्मृतिरुत्तं प्रमादितं भवति तदा कुष्ठसुखदेकयाध्मुच्छिन्नवा धाराया संस्कारका संस्कीर्तते स च वदेत्ततस्तदा कर्त्तव्यः विवर्त्तये इमे योषाः । यदि पुनस्तुभ्यमपि न मरैरुद्धरेप भिक्षि ।

स्यास्या—अथ तणा न विज्जति तत्थ चुण्णेहि नागकेसरेहिं या अयोप्पिउन्नाए धाराए ककारो कायपो हेहा य तकारो धंधेयपो, अमइ भुण्णाण केसराण धा पसेययाईडिचि किरइ । तणसि दार गय, इयाणि सीससि दारं, तत्थ—

आए विस्सये गामो तणो सीसे तु होइ काववं । उट्ठतरक्खण्हा पल विही से समासेण ॥ ५१ ॥

इमीए वस्खानं—जाए दिसाए गामो परिट्ठयिज्जतस्स तओ सीसं कायवं, पढिस्सयाओडवि नीणतेहिं पुवं पाया नीणेयवा पच्छा सीसं, किनिमिसं—, ‘उट्ठतरक्खण्हा’ अओ उट्ठेइ तओ वेव गच्छइ सपडिहुसे गच्छंते अमगलंतिकट्ठ । सीससि दारं, इयाणि उयगरणेसि दारं—

विट्ठहा उवगाए सोसा उ मवे अविचकरवमि । मिच्छत्त सो व रावा व कुणइ गामाए वट्ठजनं ॥ ५३ ॥

इमीए वस्खानं—परिट्ठाविज्जते अहाजायमुयगरण ठवेयध—मुहपोत्तिया रयहरणं बोलपट्टओ य, अइ एवं न उव्वेति अनमाचारी आणाविराहणा, तत्थ विट्ठे जणेण वट्ठिओ सोखा कुयिओ कोवि उइयिओसि गामवहणं करेज्ज मिच्छत्त

१ । वत्त गृभाणि व सिचन्ते तत्र ब्रह्मैर्नामकेसरीर्वाग्जुप्पिउन्नवा धाराया कञ्जः कर्तव्यः । अपस्ताब तस्मिन्ने बद्धः । अस्तसु ब्रह्मैषु केपेतेषु वा प्रलेपादि विरसि क्रियते । गृभानीति द्वारं गलं इषानीं धीर्भमिति द्वारं तत्र—अस्या स्वाकर्वावं—यस्मां विमि प्राप्ता । परीह्यपत्तत्तन्नां धीर्वं कर्तव्यं । अतिअपादपि भीयमानैः । एवं तादौ निष्काण्डकित्तव्यो पञ्चाण्डीर्वा किमिमिषं । उचिह्वतो रक्षाचं वत्त उचिह्वति वत्त एव गच्छति वत्त एव गच्छति (पराहस्य) गच्छन्ममहकमिति विह्वला । धीर्भमिति द्वारं, इषानीयुरकरजमिति द्वारं, अस्या स्वाकर्वावं—परिह्यत्तमाने यथाजातमुपकरणं स्वाप्यं मुखवस्त्रिज्ज रजोहरणं बोलपट्टकञ्ज, यदेवं न स्थाप्य बन्धि अस्मान्माचारी आणाविराधवा, तत्र एवे जनेन वट्ठिह्वः । पुत्था कुपिणः कोज्जुगमामित इति प्रायवचनं कुर्वाण मिप्पालं

वा गच्छेज्ज, जहा उज्जेणयस्स सवण्णिणयसिंहेण कालगयस्स मिच्छं जायं तवण्णिणयपरिसेयणाए, पच्छा आयरिण्हि पडिबोहिओ, जस्स वा गामस्स सुगासे परिद्वयिओ सो गामो कालेण पडिबइरं दवाविजइ दसिण्ण, एए दोसा जग्गहा मविग्गयद्धणे । उवगरजेसि दारं गये, इयाणि उट्टाणेसि दारं, तरय गाहाओ—

एवमि निवेस्य साही गाममग्गे य पामदारे य । अंतराज्जानंतर भिसीहिंया उट्टिप बोण्डं ॥ ५३ ॥

एवमि निवेसज्जसाही गामदं येव पाल मोच्छो । मंसकमइरेसे भिसीहिंया येव तज्जं तु ॥ ५५ ॥

इमीणं वसत्तान्—कलेचरं नीजेज्जमानं वसहीए येव उट्टेइ यसही मोच्छया, निवेसणे उट्टेइ निवेसणं मोच्छं, निवेसणंति एगद्वारं वइपरिविखणं अणेगधरं फळिहियं, साहीए उट्टेइ साही मोच्छया, साही घराण पती, गाममग्गे उट्टेइ गामदं मोच्छं, गामद्वारे उट्टेइ गामो मोच्छयो, गामस्स उज्जाणस्स य अंतरा उट्टेइ मंडलं मोत्तवं, मंडलंति विसयमडलं, उज्जाणे उट्टेइ कंठं मोच्छं, कंठंति देसखंडं मंडताओ महात्तरं मण्णइ, उज्जाणस्स य निसीहियाए य अंतरा उट्टेइ देसो मोच्छयो,

१ वा गच्छेए बबोजविनीकल उवज्जिण्ड (उवज्जिण्ड) किंमेव काकगलल मिच्छतवं जावं उवज्जिण्डपरिसेयणाए उज्जादापारैः पडिबोपित्तं, वल्ल वा प्रामल उवज्जिण्डे बरीहपिटा य प्रामा काहेव प्रसिदैरं दान्ते दग्धिजेव एते बोधा वकाएपिठ्ठकले । उवज्जिण्डमिति द्वारं गतं इराणीयुवाकमिति द्वारं एव गाये—अवपरोर्वाक्यार्थ—कलेचरं विष्कासकमार्थं वसतायेवोपिहिति वसतिमोच्छया भिवेसणे उवज्जिण्डि भिवेसवं मोच्छये निवेसकमिति एकद्वारा इतिपरिमिसाग्गेकगुह ककदिक्क पारये उवज्जिण्डि पायग्गे मोच्छया, पायग्गे (काका) गुहणां पट्टिा प्राममग्गे उवज्जिण्डि प्रामादै मोच्छवं प्रामद्वारे उवज्जि इति प्रामो मोच्छया प्रामकोसावल्ल जग्गत्तरोपिहिति मण्डलं मोच्छवं मण्डकमिति निववमण्डलं (देवल्ल कज्जुतयो विमाणा) उज्जाने उवज्जिण्डि कण्ठं (कज्जुतरो बग्गा) मोच्छवं काण्डमिति देवल्लकण्ठं मण्डकमण्डलद्वारं यण्वते उज्जानल दैवेविल्लवाकाण्डरोपिहिति देवो (कज्जु) मोच्छया.

निम्नीहियाए उठेइ रज्जं मोत्तए, एय सा निज्जत्तस्स विही, तंमि परिद्धविए गीयत्था एगपासं मुहुचं संयिकखंति, कयापि परिद्धविओधि उठेज्जा, तएय निसीहियाए जइ उठेइ तएयेय पढिओ उयस्सओ मोत्तबो, निसीहियाए उज्जाणस्स य अंतरा जइ पडइ निवेसणं मोत्तए, उज्जाणे पडइ साही मोत्तबा, उज्जाणस्स गामदत्त य अतरा जइ पडइ गामद्व मोत्तवं, गामदारो पडइ गामो मोत्तवो, गाममग्गे पडइ मडल मोत्तवं, साहीए पडइ कंडो मोत्तबो, निवेसणे पडइ देसो मोत्तवो, वसहीए पडइ रज्जं मोत्तए, तथा चाइ 'भाय्यकार'—

पडइ रज्जं मोत्तए, तथा चाइ 'भाय्यकार'—
 ययंते लो उ कम्मो कलेयर पवेसर्णमि योषत्थो । जयरं पुण जाणस्सं गामदारंमि पोद्धव्व ॥ २०६ ॥ (भा०) ॥
 अय विपर्यस्तक्रमेऽङ्गीकृते तुल्यतैय नानात्थ, तथा च निर्गमनेऽपि ग्रामद्वारोस्थाने ग्रामपरित्याग उक्तः, इहापि स एवति तुल्यता, निज्जुडो जइ चिइय वार एस्ति दो रज्जाणि मोत्तयाणि, तइयाए तिण्णि रज्जाणि, तेण पर वहुसोऽपि वारे पयिसंते तिण्णि चेय रज्जाणि मोत्तयाणि—

अतिवडाइकारजेहि तव वसेतण जस्स ओ उ ववो । अमिगदिवाणमिगदिओ ॥ तस्स उ वोगपमिजुडी ॥ ५६ ॥

१. अनेरिबबामुत्तिहति राउयं मोच्छएय एवं तावन् भीषमाने विधिः तस्मिन् परिष्ठापिते गीताया एवपासं मुहुचं प्रतीक्षन्ते कदाचिद् परिष्ठापितोऽप्युचि हेन तन्नेवेपरिणाममुत्तिहति वदि तत्रैव एतित्त उपायणो मोच्छएय नैवेदिनया उपायस्य चास्तारा वदि एतदि निवेसणं मोच्छएयं उपाणे एतदि छाया (पाटमे) मोच्छएयः उपायस्य ग्रामस्य चास्तारा वदि एतदि ग्रामार्थं मोच्छएयं ग्रामद्वारे एतदि ग्रामो मोच्छएयः ग्राममध्ये एतदि मण्डल मोच्छएयं शालाया एतदि काण्ड मोच्छएय निवेताने एतदि देसो मोच्छएयः एततो एतदि राउयं मोच्छएयं । निर्युडो वदि द्वितीयमपि वारमाणादि हे राउये मोच्छएये वृत्तीयस्वो भोवि राउयादि ततः परं वहुसोऽपि पात प्रविशति प्रीणयेय राउयादि मोच्छएयानि

दा गच्छेज्ज, अहा चयेणयस्स तवणिणयलिङ्गेण कासगयस्स मिच्छत्तं जायं तवणिणयपरिसेषणाए, पच्छा आयरिपहिं पडिबोहिओ, खस्स दा गामस्स सुगासे परिह्विओ सो गामो कखेण पडिबइरं द्वाविज्जइ दडियण, एए दोसा जग्हा अविग्गच्छणे । उवगरणेत्ति दारं गयं, इयाणि उट्ठाणेत्ति दारं, ताय गाहाओ—

वसदि निवेसण सही गाममज्जे थ गामदारे थ । अंतराज्जानंतर मितीहिया उट्ठिप बोणं ॥ ५४ ॥

वसदिनिवेसणसाही गामहं केव पाम मोच्छो । मंडकंभुरेले विसीहिया केव रत्तं तु ॥ ५५ ॥

इमीणं वक्खणाणं—कुलेषरं नीजेज्जमाणं वसहीए चेव उट्ठइ यसही मोचवा, निवेसणे उट्ठइ निवेसणं मोचवं, निवेसणंति पगहारं वइपरिक्खत्तं अणेगखरं कखिहियं, साहीए उट्ठइ साही मोचवा, साही पराण पंती, गाममग्गे उट्ठइ गामज्ज मोचवं, गामदारे उट्ठइ गामो मोचबो, गामस्स उज्जाणस्स थ अंतरा उट्ठइ मंडलं मोतप, मंडलंति विसयमंडलं, उज्जाणे उट्ठइ कंठं मोचवं, कंठंति वेसल्लं मंडलाओ महासत्तरं मण्यइ, उज्जाणस्स य निसीहियाए य अंतरा उट्ठइ देसो मोचबो,

१ वा एण्ठेइ वबोअविचिअल लक्खिअ (लुक्खिअ) डिट्ठेव अल्लपल्ल मिप्पल्लं कावं उअमिअपरिसेषणवा उवादावावो; अविबोवित्तः कल दा ग्रामक सक्खे परिह्वयित्ता । स ग्रामा काठेव अतिवैरं थाप्पते वणिठकेण पुणे दोषा वज्जाएच्छिअरत्ते । वपकलमिति द्वारं मत्त इवावीसुल्लवावमिति द्वारं लव गावे—अवबोवोअल्लार्ह—कुलेषरं विप्पमइवमाणं वसतावेवोपिअति वसतिमोअग्गया विवेसने उचिअति निवेसवं ओच्छव्यं निवेज्जममिति एअइराग इतिपरीधियाओअणुइ कअरिका पारके उचिअति पाठ्यो मोचज्जा, पाठ्यो (वाक्का) पुहाणो पट्ठि । ग्राममाये उचिअति ग्रामावि मोच्छवं मोच्छज्जं मोचइराग उचि ग्रामो मोच्छज्जा, ग्रामकोचानल चन्तरोपिअति मण्डवं मोच्छवं मण्डकमिति निपवमण्डवं (वेसल्ल कहुवमो विपागा) उवागे उचिअति काणं (कहुवरो यत्ता) मोच्छवं अण्डमिति वेसल्लं मण्डकावुइएरं यणवते ललाअल वैवैविअवाज्जान्तरोपिअति वेसो (कहु) मोच्छज्जा.

निंसीहियाप उठेइ रत्नं मोत्तयं, एव ता निज्जतस्स विहा, ताम पाखायए गायत्वा पुत्रं चानुत्तरेण
परिद्विगिओयि उठेज्जा, तत्थ निंसीहियाप जइ उठेइ तथेय पठिओ उवस्सओ मोत्तवो, निंसीहियाप उज्जाणस्स य अतरा
जइ पउइ निवेसणं मोत्तव, उज्जाणे पढइ साही मोत्तवा, उज्जाणस्स गामस्स य अतरा जइ पढइ गामञ्च मोत्तव, गामवारे
पढइ गामो मोत्तवो, गाममग्गे पढइ मंडलं मोत्तव, साहीए पढइ कंडो मोत्तवो, निवेसणे पढइ देसो मोत्तवो, वसहीए
पढइ रत्नं मोत्तव, तथा चाह 'भाण्यकार'—

अत्र विपर्यस्तक्रमेऽद्वीकृते तुल्यतैव नानास्य, तथा च निर्गमनेऽपि ग्रामद्वारोल्याने ग्रामपरित्याग वक्तुः, इहापि स एवति तुल्यता, निष्कृते जइ विश्यं वार एत्ति दो रज्जाणि मोत्तबाणि, तइयाए तिण्णि रज्जाणि, तेण पर बहुसोऽवि वारे पयिमंते तिण्णि बेय रज्जाणि मोत्तबाणि—

असिबाहुकार्णेहि तस्य वसंताण जस्स को द तपो । अभिगणियापमिगहि को सा वस्स उ जोगपिडुही ॥ ५९ ॥

१ निरूपितवामुचिहति राज्ञं मोक्षद्वयं पृथं तावन् भीषमाने निधिः तस्मिन् परिहृयिते गीतायां एकपार्श्वे मुहूर्तं प्रतीक्षन्त्ये कदाचिद् परिहृतपितोऽप्युचि
हेन तत्र न्येधिरवामुचिहति वरि तत्रैव पतित उपाश्रयो मोक्षप्या नैवेधिरवा उचायल चात्तरा वरि पतति निवेसतं मोक्षम् उचाने पतति शाखा
(पादयो) मोक्षद्वयाः उचायल प्रामन्व चात्तरा वरि पतति प्रामार्श्वं मोक्षद्वयं प्रामहारे पतति प्रामो मोक्षप्यः प्राममध्ये पतति मण्डलं मोक्षम् चाध्यायो
वननि काण्डं मोक्षद्वयं निवेगने पतति वसो मोक्षम्वाः पततो पतति राज्ञं मोक्षद्वयं । निर्युक्तो वरि द्वितीयमपि पारम्यापति द्वे राज्ये मोक्षप्ये तृतीयपक्षे
नीधिराग्यानि ततः परं बहुसोऽपि पारा त्रिधाति प्रीत्येव राज्यानि मोक्षप्यानि

इमीए वक्खणं—अइ व्हिया असिथारिहिं फारणेहिं न निगण्छंति साहे तथेय यसंसा ओगवुहिं करेति, नमोकारइत्ता पोरिसिं करेति, पोरिसिंत्ता पुरिमहं, सइ सामखे आर्यविलं पारेइ, असइ निवीर्य, असमत्थो जइ तो एक्कासणयं, पर्यं सविइर्यं, पुरिमहत्तिंत्ता वत्थर्यं, वत्थर्यइत्ता छट्ठं, एवं विभासा । उट्ठाणेत्तिं गय, इयाणिं णामगहणेत्तिं दारं—

विणइ णामं एगस्स षोणइत्तादि होळ सहेत्ति । थिप्प तु ओवकलं वरिण्णज्जेयवारसमं ॥ ५३ ॥

इमीए वक्खणं—आवइयाणं णामं गेणइ तावइयाणं खिप्पं ओयकरणं 'परिण्ण'ति धारसम च दिजइ, अत्तरंतस्स दसम अहमं छट्ठं वत्थरयाइ वा, गणमेओ य कीरइ, ते गणाओ य निन्ति । णामगहणेत्तिं दारं गयं, इयाणिं पयाहिणेत्तिं दारं—

ओ व्हिं ओ वत्तो विवणइ पयाहिं न कयलं । उट्ठाणइ होत्ता विराहणा वाळुइइ ॥ ५४ ॥

इमीए वक्खणं—परिउवेत्ता ओ जओ ओ सओ बेव नियसति, पयाहिणं न करेइ, अइ करिंति च्छेइ विराहणा वाळ उट्ठाणं, जओ ओ अवहिमुहो ठविओ तओ बेव धावइ । पयाहिणेत्तिं पर्यं गय, इयाणिं कात्तस्सगकरणेत्तिं दारं गाहा—

१ अक्का व्याख्या—अदि व्हिरिद्धिवादिथि । अरलीनं निर्गच्छन्ति तथा तथैव वसन्तो योगवुहिं कुवन्ति वमस्कारीणाः पौष्टी कुवन्ति पौष्टीयाः पुरे मार्गं सति धामप्ये वाचामान्दं पारपत्तिं कसति निर्विकृतिं कसमर्णो वदि तथैकासतकं, एवं सतिदीपं एवोर्ध्वपात्तुर्ध्वं वतुयीवाः वइ एवं विभावा । गत्तावमिन्ति गत्त इदानीं नामप्रवृत्तिमिति द्वारं—अक्का व्याख्या—यावत्तां नाम गुह्यमिति तावत्तां किमं कोचकलं 'परिण्ण'मिति हावज्जमम वीवते अत्तहुवतो वत्तमोअत्तम । वत्त वतुवीरिओ पत्तपेइत्त किप्पते ते गत्ताव विवोमिति । नामप्रवृत्तिमिति द्वारं गतं इदानीं पद्विमेत्तिं द्वारं—अक्का व्याख्या—परिउवाव्यं ओ वत्त स तत्त एवं विवर्तते परकिवो व करोति वदि कुवन्नुत्तिमिति विराहणा वाळुइइवादीनां वत्तः स वद्विमुत्तः अपात्तिवत्त एवं वावति । पद्विमेत्तिं वदे गतं इदानीं कात्तस्सगकरणमिति द्वारं गावा

गृहणाई दोसा न होति तत्वेन कावत्सर्गमि । भाग्यमुत्सर्गं गुरसणासे विहीनं उत्सर्गम् ॥ १९ ॥
 ईमीए ययत्ताणं-कोइ भणेज्जा-तुरयेय किमिति कावत्सर्गो न कीरइ, भणंति-उह्वाणाई दोसा हथंति, सओ आगम्म
 वइहर गच्छति, चइयाई यंदित्ता संतिनिमित्तं अजियसंतिरयं पढंति, तिणि घा पुइओ परिहायमाणाओ कहुंजति,
 सओ आगनुं आयरियसगासे अविहिपारिक्खायजियाप कावत्सर्गो कीरइ, एताधान् वृद्धसम्प्रदायः, आयरणा पुण ओम-
 च्छुगरयहरणेण गमणागमण किर आओइज्जइ, तओ जाय इरिया पच्छिमिज्जइ तओ चेइयाई वंदित्तेत्यादि सिंवे विही,
 असिंवे न कीरइ, जो पढिस्सए अच्छइ सो उच्चारपासवणत्सेलमसणे विणिचइ यसहिं पमज्जइसि कावत्सर्गदारं गयं,
 इयाणिं एमणासग्गायस्स दारा भणंति—

तमणे न असक्काए ताडमिय महाभिणाय निवगा वा । सेसेसु मयि कमल नेव असक्काएवं होइ ॥ १ ॥
 व्याख्या—क्षुपणं अस्वाध्यायस्य जइ 'राइणिओ'ति आयरिओसि 'महाणिणाओ'सि महाज्जणाओ नियगा वा

१ अस्या इत्यस्मान्-कहिइ भवेद्-तत्रैव किमिति कावत्सर्गो न कियते ! भण्यते-उत्तमानादयो दोसा भवन्ति, एत आत्मायैस्मरुहं गच्छन्ति, नैस्मानि
 वगित्त्वा शास्त्रिभिर्ममभितरान्तिष्ठन् वदन्ति, तिमो वा सुती परिहीयमानाः कथयन्ति तत्र आत्माचार्यसकासेऽभिधिरिह्यपन्निके कपोत्सर्गः कियते
 आचरन्ता पुनरस्मान्कओहरजेन गमनापमन किकाओच्यते, एतो वावहीपों प्रतिकम्बते एतस्मिन्नि वगित्त्वेकादि शिंवे विधि, अतिवे न कियते, वा प्रसि
 अदे सिद्धिं स उच्चारयन्नज्जसेप्पमाज्जअधि सोवयति वसति प्रमाज्जयति इति कावत्सर्गद्वारं गठं, इतानीं सपणास्वाध्यायवोइरि मण्येते-यदि राखिड
 इति आचार्य इति महाभिनाइ इति महाज्जज्जातो विज्जका वा

इमीए वक्खणं—अइ षड्दिया असिवाइहिं कारणेहिं न निगच्छंति साहे सत्थेय वसंता जोगवुहिं करेति, नमोकारइसा पोरिसिं करेति, पोरिसिंसा पुरिमहं, सइ सामत्थे आयंयिलं पारेइ, असइ नियीयं, असमत्थो जइ तो एक्कासणय, एयं सविइयं, पुरिमहत्तिंसा चउत्थं, चउत्थइत्ता छंटे, एवं थिमासा । उट्ठाणेत्ति गयं, इयाणिं णामगह्णेत्ति दारं—

तिप्पइ जम्मं एणस्स दोणमइत्तामि होज सहेत्ति । खिप्प तु कोवकलं परिज्जण्णमेवधारसम्मं ॥ ५७ ॥

इमीए वक्खणं—आवइयाणं णामं गेणइ तावइयाणं स्त्रियं छोयकरण 'परिण्ण'ति धारसम च दिज्जइ, अतरंतस्स दसम महम्मं छंटे चउत्थइ या, गणमेज्जो य कीरइ, ते गणामो य जिन्ति । णामगह्णेत्ति दारं गयं, इयाणिं पयाहिणेत्ति दारं—

ओ षड्दिनं ओ तत्तो विक्कइ एवादिनं न कावइ । उट्ठाणं दोछा विराइवा वाउवुइइ ॥ ५८ ॥

इमीए वक्खणं—परिउवेत्ता ओ जज्जो सो सज्जो वेय नियत्ति, पयाहिणं न करेइ, जइ करेति उट्ठइ विराइणा वाउ वुट्ठाइणं, जज्जो सो अवइमुहो ठयिज्जो तज्जो वेय धावइ । पयाहिणेत्ति पयं गयं, इयाणिं काउत्सगकरणेत्ति दारं गाहा—

१ । जज्जा व्याख्यानं—अदि अदिरादिवादिपिया कारकैर्न निर्गच्छन्ति तदा तत्रैव वसन्तो योगवृद्धिं कुर्वन्ति जमरज्जरीयाः पौरसी कुर्वन्ति पौरसीयाः पुरि मार्गं छति सामर्थ्ये आधामात्मकं पारवति अस्ति निर्बिकुठिकं असमर्थो अदि तदकारणत्वं एवं सत्पिठेन एवोर्वावाहमुयं, अनुवीयाः पठे, एवं विद्याया । अन्त्यावमिति तत्र इदानीं नामप्रवृत्तिमिति द्वारं—अन्त्या व्याख्यानं—आवतां नाम गृह्णन्ति तावतां धियं कोवकरणं 'परिण्ण' मिति द्वादशमह्ण वीचते असाकुवलो दसमोऽध्यायः अष्ट अनुवर्तिषां एवमेवद्वज्जिप्पते ते गम्याच विवर्तिषा । नामप्रवृत्तिमिति द्वारं गतं इदानीं अदिक्रियेति द्वारं—अन्त्या व्याख्यानं—परिण्णय्य यो जज्ज य उत एव विवर्तिषेति अदिक्रियं न करोति अदि कुर्वन्नुपिच्छति विराजना वाउवुइइइमां वताः स अविमियुक्ता कापिउत्तव एव वावति । अदिक्रियेति पयं गतं इदानीं कावोत्तर्गकरत्तमिति द्वारं गाहा.

इमीय वप्सर्ग—कोइ भणेआ—तयेय किमिति कावत्सर्गो न कीरइ, भण्णंति—उद्धानाई दोसा ह्वंति, तओ आगम्म चइहरं गच्छति, चेइयाइ यंदित्ता सतिनिमित्त अजियसंतित्थयं पठंति, तिणि वा बुइओ परिहायमाणओ कट्टिज्जंति, तओ आगतुं आयरियसर्गासे अविहिपारिद्धावणियाए कावत्सर्गो कीरइ, एसावान् वृद्धसम्प्रदायः, आयरणा पुण ओम-पुगुरयइरणेण गमणागमण फिर आलोइआइ, तओ जाय इरिया पठिकमिआइ तओ चेइयाई वंदित्तेत्यादि सिवे विही, असिये न कीरइ, जो पठिस्सए अच्छइ सो उच्चारपासयणसेलमत्तगे विगिंचइ यसहिं पमज्जइसि कावत्सर्गदारं गयं, इयानिं लमणासगझायस्स दारा भण्णति—

तमने य असम्माए राइणिय महाविज्जाय नियगा वा । सेवेसु नत्थि जमयं देव असम्माइवं होइ ॥ ६० ॥

व्याख्या—क्षपण अस्वाध्यायश्च अइ 'राइणिओ'त्ति आयरिओत्ति 'महाणिणाओ'त्ति महाज्जणाओ नियगा वा

१ अस्मा इवात्मनः—कथिइ मजेन्—उत्रैव किमिति कावत्सर्गो न कियते ? मज्जते—उत्पाणाइओ दोपा मज्जति तव आगम्य वेत्तणुह गच्छन्ति वेत्तानि वरिइरा तात्तिनिमित्तमत्रित्तान्तिअवं पठंति तिलो वा सुत्तीः परिहीयमाणाः कथयन्ति तव आगम्यावर्बसकाओअभिरिपरिहाणमिअये कावत्सर्गः कियते, आचरणा पुनरुत्तमज्जओइरणेण गमकागमनं किकाओरप्यते ततो यावदीचो प्रतिज्जय्यते ततश्चैत्थानि वरिक्खेस्सादि शिरे विणिग अक्षिअे न कियते, वा प्रस्ति अये निहन्ति स उच्चारमअज्जसेप्पमाअकमि सोचयति असहिं प्रमार्जेयति इति कावत्सर्गदारं गतं, इदानीं क्षपणास्वाध्यायपयोइरि मण्येते—यदि राक्कि इति आपावं इति महाविगाइ इति महाज्जजाओ विज्जका वा

इमीए वक्खणं—अइ धदिआ असिवाइहिं कारणेहिं न निगच्छंति साहे सत्थेय यसंता जोगबुद्धिं करेति, नमोकारइचा पोरिसिं करेति, पोरिसिचा पुरिमहं, सइ सामस्ये आर्यबिउं पारेइ, असइ निवीयं, असमथो जइ सो एकासणयं, एवं सविइयं, पुरिमहत्तिचा चउरयं, चउरथइसा छंठं, एवं विभासा । उट्ठाणेसि गयं, इयाणिं जामगहणेसि दारं—

तिचइ आत्तं दणस्स दोणदण्णमि होज सत्तेहिं । रिण्ण तु कोवकत्तं हरिण्णत्तल्लभेदकारसत्तं ॥ ५७ ॥

इमीए वक्खणं—आवइयाणं जामं गेणइ तावइयाणं लिप्पं लोयकरणं 'परिण्णं' ति थारसम च दिज्जइ, अउरतस्स दसम अहम्मं छंठं चउरथाइ धा, गणमेओ य कीरइ, ते गणाओ य ज्जिन्ति । जामगहणेसि दारं गयं, इयाणिं पयाहिणेसि दारं—

ओ अदिप सो तपो विवचइ पवादिप व कावइ । उट्ठाणाइ दोसा विराइजा वाकबुइयं ॥ ५८ ॥

इमीए वक्खणं—परिउवेवा ओ ज्जओ सो तओ चेय नियच्चति, पयाहिणं न करेइ, जइ करेति उट्ठइ विराहणा घाल उट्ठाइणं, ज्जओ सो जउहिमुहो ठविओ तओ चेय धावइ । पयाहिणेसि पय गयं, इयाणिं काउस्सगकरणेसि दार गाहा—

१ अत्ता व्याज्जायं—बदि बदिइरिअदिधिया कारणेनं निगेण्णत्ति तदा तद्धैव वसन्तो भोगवृद्धिं कुर्वन्ति वयस्कारीया पौठवी कुर्वन्ति पौठवीयाः। दुरि मार्गं यदि सामर्थ्ये व्याजामात्मं पारयन्ति अस्मिन्निर्दिष्टात्मं, असमर्थो यदि तदीकात्मकं, एवं सहिदीयं एवोर्ध्वपाञ्चुर्यं, चतुर्थीया। एवं एवं विभाषा । शब्दायमिति तर्क इदानीं नामप्रवृत्तमिति द्वारं—अस्या व्याजपायं—वाचतां नाम गृह्णाति तावतां किंयं कोवकार्यं 'पौरिका' मिति द्वादशमब्ध दीयते अष्टाशुबलो दसमोऽध्यायः। चतुर्थादिषां गणमेदम् किञ्च ते गणक विधीयन्ति । नामप्रवृत्तमिति द्वारं गतं इदानीं प्रवृत्तिमेति द्वारं—अस्या व्याज्जायं—पौरिकाय च उठ पव विवर्तते प्रवृत्तिना न ज्योति यदि कुर्वन्नुत्तिरिति विराधना वाकबुइयादीनां पयाः स पवमिमुक्ता स्थापितकत पव वावति । प्रवृत्तिमेति एवं गते इदानीं कारणेव्यार्गकरमिति द्वारं पाया

ईमीए वक्ताणं—कोइ भजेआ—तस्येय किमिति कावस्सगो न कीरइ, भणंति—उट्ठाणाई दोसा हयंति, तओ आगम्म वइहरं गच्छंति, चेइयाइ येदिता संतिनिमित्त अजियसंसिथय पठंति, तिणिण वा पुइओ परिहायमाणओ कहुजंति, तओ आगतुं आयरियसगासे अधिहिपारिक्खावणियाए कावस्सगो कीरइ, पतावान् वृद्धसम्प्रदायः, आयरणा पुण ओम-ज्जगरयहरणेण गमणागमणं किर आछोइआइ, तओ जाय इरिया पडिकमिआइ तओ चेइयाइं वंदिसेत्यादि सिंघे विही, असिये न कीरइ, जो पडिस्सए अण्डइ सो उट्ठारपासवणसेलमत्तगे विगिंचइ यसहिं पमजाइसि कावस्सगवारं गयं, इयाणिं एमणासग्गायस्स दारा भणति—

एतदेव व असक्कापु राइविद महाविषाय भियगा वा । सेसेसु वसि वमयं वेव असक्काइवं होइ ॥ ६० ॥
 व्याख्या—क्षपणं अस्वाध्यायश्च जइ 'राइणिओ'सि आयरिओसि 'महाणिणाओ'सि महाज्जणणाओ नियगा वा

१ अत्ता एवात्ताव-कधिइ मनेद-उवैव किमिति कावोत्सर्गो न क्रियते, मय्ये—उट्ठाणाइओ होणा सवन्ति तत आगम्ब पैसगुइ गच्छन्ति, पैसाणि वणिग्गा ताभिनिमित्तमभित्तामिच्छवं पठन्ति, सिंघो वा सुदी। परिहीयमाणाः कथयन्ति तत जागत्ताचार्यसक्काओअविधिपरिष्ठापनिके कयोत्सर्गो क्रियते, आवाणा पुनरम्माउअओरजेण गमवागमन क्रिडाकोच्यते ततो पावदीयां प्रक्षिप्यते ततपैसाणि वणिग्गेत्यादि सिंघे विधि। अक्षिंघे व क्रियते वा प्रसिंघे निवृत्तिं स उवात्ताववणसेममाग्रकामि सोवपति वसति प्रमादयति इति कावोत्सर्गहारं गतं, इवाभी क्षपणास्वाध्याययोइरि मय्येते—यदि रात्रिक इति आचारं इति महाविनाइ इति महाज्जवक्काओ भिज्जा वा

सुष्णीयगा या से अस्थि, वेसिं अचिविचि क्रीरइ, 'सेसेसु नस्थि स्वमणं' सेसेसु साहुसु न क्रीरइ रमणं, नेय असगसाइयं होइ, सगसाओवि क्रीरइचि भणियं, एवं ताव सिवे, असिये स्वमण नस्थि जोगपुद्दी क्रीरइ, कातरसगो अविहिचिनिचणि याए ण क्रीरइ, पडिस्सए मुहुत्तय सच्चिक्खायिजइ जाय उवउत्तो, तत्थ अहाजायं न क्रीरइ, तत्थ जेण सथारएण णीणिओ सो विकरणो क्रीरइ, खइ न करेसि असमाचारी पवमुइ, अहिगरणं आणेज्ज था देयया पंता तग्हा विकरणो कायपो, स्वमणासग्गाइगदारा गया, अवलोयणेचि दारं—

अवजुवत्स उणो मुल्लवविसारएहि विरएहि । अवकोपय कावहा मुहासुइगइविचिउट्ठी ॥ ६१ ॥
 न विचि विक्कट्ठिचं कट्ट सरीरं अत्तुचं तु संविच्ये । तं विचि सिवं वण्ठी मुल्लवविसारका चीरा ॥ ६२ ॥

एएसिं वक्खणं—'अवकुज्ज (रज्ज) यत्स'चि बिइयदिणमि अयलोयणं च काययं, सुहासुइजाणणयं गइजाणणयं च, स पुण कत्तु वेप्पइ !—आयरियत्स मइहिउत्स अत्तपवक्खाइयत्स अण्णो था जो महावत्सी, जं दिसं तं सरीरं कट्ठियं तं

१ सहायीया था उक्त सन्नि वेपामचिरीति कियते 'वेपेसु मस्ति कणय' वेपेसु साहुसु न कियते इत्यत्र भेवाकाप्याधिक भवति स्वाप्यादोगि कियते इति मस्तिं नूनं तावत् किंवे अचिदे कणयं नास्ति योगवृद्धि कियते कणयोपयोगोऽभिविपारिहाराधिक्ये न कियते, यद्विचये मुहुत्तं प्रतीक्ष्यते वाचस्पत्युक्तं, तत्र कणाद्वयं न कियते तत्र देन संकारकेन निष्पन्नचित्ता स्रोतविकल्पः कियते यदि न कुर्वन्ति अस्वामाचारी प्रवर्तते अचिकलमावदेद्वा वेचता मात्या तस्मादिकल्पा कर्तव्यः कल्पनाकाध्यायद्वारे गते, अवकोपयमिदं द्वारं पुनरोप्यन्ति—प्रीतीवन्तिनेऽवकोपनं च कर्तव्यं गुणगुणयज्जकार्यं गतिज्ञाकार्यं च तत् पुनः कल गृह्यते ? नाचार्यस्य महर्षिकस्य प्रसाकवातमच्छस जल्पो वा यो महावत्सी यस्तं विचि तच्छरीरकं कट्टं

दि'तं सुभिक्षं सुदयिहारं च घटति, अह तथेय सयिषिख्य अकलुपं ताहे तंमि देसे सियं सुभिक्षं सुदयिहारं च भवइ,
अइदियसे अण्डइ तइयरिसाणि सुभिक्षं, पर्यं सुहासुहं, इयाणि वयहारओ गइं भणामि—

एए न पळवले विमलिनो जोइदिनो बाबतत समंमि । गणुण मळववाली पल गइं से समासेण ॥ ६१ ॥

निगदसिनेय, व्याख्यातं द्वारगाथाद्वयं, साम्प्रत तस्मिन्नेव द्वारगाथाद्वितये यो विधिरुक्कः स सर्वः क कर्तव्यः क वा न
कर्तव्य इति प्रतिपादयन्नाह—

इमा इ विही सहा कावहा सिबमि जो अहिं वसइ । असिये खमज बिबहुी कावस्तण च वजेजा ॥ ६२ ॥

व्याख्या—‘एसे’ति अणतरयक्सायविही मेरा सीमा आयरणा इति एगद्धा, ‘कायवा’ करेयवा सुशब्दोऽवधारणे वय
द्वियसंपद्यभो कायवो पदं, कमि ? ‘सियंमि’चि प्रान्तदेयताकृतोपसर्गयजिते काले ‘जो’ साह ‘अहिं’ खेचें वसइ, असिये
कहं ? असिये खमज वियज्जइ, किं पुन !, जोगवियही कीरइ, ‘कावस्तगो’ च वजेजा’ कावस्तगो थ न कीरइ ॥ साम्प्र
तमुफार्थोपसहारार्थं गाथामाह—

पुनो हिमाविमगो नावडो दुबिहवहरयं च । बोसिएण वबळोवण सुहासुहगईमिसेतो थ ॥ ६५ ॥

। तस्यं हिमि सुभिधं मुदाविहारं च दसि नहि तनेण तत्त हं अमुणं तत्ता तसिन् देसे सिधं सुभिस सुल बिहारं मवति नदिदिबसाय सिद्धिं तद्विषयोवि
मूभिधं पुनत्त दुभादुमं इदानीं व्यपहारतो गति भणामि—आमसरो व्वाववातविधिः मर्वादा सीमा भावरनेवेअर्थाः, कर्तव्या व्यवहितः संबन्धः कर्तव्य
पूर कमिन् ? --था सादुर्वम श्रेष्ठे वसति भगिये कथं ?--असिये हएण विवज्जते, किंपुन ? , योगविहदिग विवते, ‘कावोसगो’ च वजेयिए’ कायो
तार्गव न विवते ।

सुष्णीयगा वा से अस्थि, तेषिं अपिचिचि कीरइ, 'सेसेसु नस्थि स्वमणं' सेसेसु साहुसु न कीरइ स्वमणं, जेय असगमाइयं होइ, सगमाओयि कीरइचि मणियं, एवं ताय सिये, असिये स्वमणं नस्थि जोगबुद्धी कीरइ, कावस्सगो अविद्धिचिचिचिणि याए ण कीरइ, पडिस्सए मुहुचय संचिकस्साविज्जइ जाय उववत्तो, तस्य अहाआयं न कीरइ, तस्य जेण सयारएण णीणिओ सो विकरणो कीरइ, जइ न क्खेंसि असमाचारी पयहुइ, महिगरणं आणेज्ज वा देधया पंसा तम्हा विकरणो कायघो, स्वमणासगमाइगदारा गया, अवलोयणेचि दार—

अमरकुपस्स लो मुज्जवविचारणहि विरपहि । अवलोचय अपह्वा मुहामुहपइविमिच्छा ॥ ६१ ॥

नं विचि विमिच्छिं कहु लीएवं अस्तुवं तु संविच्ये । तं विचि चिवं वपंती मुज्जवविसारवा पीया व ६२ ॥

एयसिं वक्ख्साणं—'अवरुज्ज (रज्ज) यस्स'चि विइयदिणमि अवलोयण च कायवं, सुहासुहजाणणरयं गइआणणरयं च, स पुण कत्तव्येप्यइ ।—आयरियस्स महिहियस्स मत्तपच्चक्खाइयस्स अण्णो वा ओ महावस्सी, जं विसं तं सरीरं कहुयं तु

१ सज्जलीया हा वल्ल उम्भि सेयमससिचिचि चिच्यते 'सेसेसु नाहि कपण' सेसेसु साहुसु न चिच्यते क्षण भैवाक्काप्पाचिकं मवति स्साप्पायोऽपि चिच्यते इति मन्ति एवं तावए तिये, बहिचे क्षणं नाहि योमहुदि चिच्यते, कपोत्सयोऽविणिपारिहणयित्वे न चिच्यते प्रसिच्ये सुहसं प्रतीक्षयते पावपुपकुम्भ, तच्च वपाचत्तं न चिच्यते तच्च येव संकारेण विप्राक्षिणा सोऽविकल्पः चिच्यते यच्च न कुर्मिह असायाचारी प्रचर्चसे अविहरणमाभयेद्वा देवता प्राम्या उक्तादिभिरवा कर्चयः क्षणमाक्काप्पावद्दारे गते, अवलोचयमिति हारं पृतचोर्णविस्वाग—वितीवविदेअवलोचनं च कर्चयं शुयाहुपद्माचारं यतिज्जाचारं च तए पुनः कल एवमेव ? नाकारंअ महविचक म्माक्कापमचल्ल अण्णो वा यो महावपक्षी वल्लो विचि तच्छरीरं कहु

व्याख्या—काइ अयिरइया सजयाण यसहीए कप्पट्ठगरूयं साहरेज्जा, सा तिहिं कारणेहिं छुम्भेज्जा, किं ?—एपपसिं उदुआहो भयजति छुहेज्जा पढिणीययाए, काइ साहम्मिणी लिंगरही एपहिं मम लिंगं हरिर्यति एएण पढिणिघेसेण कप्पट्ठगरूयं पढियस्सयसमीये साहरेज्जा, अहवा चरिया तवज्जिणिणी घोडिणिणी पाहुडिया वा मा अग्गहां अज्जसो भविस्सइ तओ सजओयस्सगसमीये ठयेज्जा एपपसिं उदुआहो होवत्ति, अणुकपाए काइ बुक्काले वारयकूये छत्रुवंकामा चित्तेइ—एए भगयतो सत्तहियद्याए उयडिया, एतेसिं यसहीए साहरामि, एए सिं भत्तं पाण था दाहिंति, अहवा कहिचि सेज्जायेरेसु वा इयरयेरेसु या छुभिरसंति, अओ साहुवस्सए परिद्धयेज्जा, भएण काइ य रंढा पत्तरयघइया साहरेज्जा, एए अणुकंपिइहिंति, तत्थ का यिही ?—दियसे २ यसही यस्सहेहिं चत्तारि वारा परियंविपया, पच्चसे पओसे अघरण्हे अहुरत्ते, मा मा एए दोसा होहिंति, जइ यिणिंवंती दिट्ठा ताहे योओ कीरइ—एसा इरियया वारयकूयं छत्रेकण पछाया, ताहे लोगो एइ पेक्छइ य ठ

१ काचिद्विरट्ठिका संवत्तानं यस्सतो कम्मस्सककण्य संहरेत् ।। विविधा कारणे किप्पेत् किं ? एतेणसुहुओ भवतिगतिं किप्पेत् प्रज्जनी कत्तवा, काचिद्विरट्ठिका विट्ठारिणी एतेर्मम किं ? इवमिति एतेन प्रतिनिबोधेन कम्मकल्पाकल्पं प्रतिअपसमीये संहरेत्, अथवा चरिअ तद्विक्की माह्वी मावुट्ठिका वाऽस्माअमवणो मा भूत्ततः संबटोपाअयसमीये स्वापयेत् एतेषां सुहुओ यवतिवति अणुकम्मया काचिदुक्काळे वारकल्पं अणुअमा विवत्तपटि—एते मपबन्तः सत्तहियापोपग्गिताः एतेषां यस्सतो संहरामि वृत्तेऽसौ भक्तं पानं वा दाअग्गि, अथवा सुवग्गिणं दाअग्गारेसु वा इतरागारेसु वा निक्षेप्पत्ति अत्तां छाएणाअये परिग्गापयेत् भयेन काचिच्च एवढा प्रोपिटपटिका संहरेत् एतेऽणुकम्मपियप्पमित्तं तत्र को विधिः ?, विवत्ते विवत्ते वत्ततिहुंयैअत्ताः इत्थः पर्येतप्प्या—अणुपूप्पसि प्रयोये अत्ताहे अर्पेताथे, मा मा एते योया भूत्तत् यदि त्वज्जसी एढा तत्ता रावाः किवत्ते—एणा सी वारकल्पं त्वज्जवा पछाविट्ठा, तत्ता कोक पटि वृप्पत्ति च तां

व्याख्या—‘यसो’ इति अणंतरदारगाहादुयस्सऽश्यो किं ?—‘दिसाविभागो जायघो’ दिसिविभागो नाम अचित्तसंज्ञ यपरिहावणियधिहिं पइ दिसिप्पदरिसणं संज्ञेवेण दिसिपडिवज्जायणंति भणिय होइ, अहया दिसिविभागो मूळदारगहणं, सेसवारोयलक्खणं येयं दद्वयं, अचित्तसज्जयपारिहावणियं पइ एसो दारविघेओ जायघोत्ति भणिय होइ, ‘बुयिहदपहरण चे’ति बुयिहदवं नाम पुबकाल्मगहिंयं कुसाइ जायघमिति अणुयद्वय, ‘घोसिरणं’ति संजयसरीरस्स परिद्वयणं ‘अयलोयणं’ चिइयदिणे निरिक्खणंति ‘सुहासुहाइविसेसो य’त्ति सुहासुहाइगतिविसेसो वंतराइसु उयथायमेया यत्ति भणिय होइ, एसा अचित्तसंज्ञयपारिहावणिया भणिया, इयाणि असंजयमणुस्साणं भण्णइ, तस्य गाहा—

असंजयमणुवहिं जा सा इविहा न भासुपुवीप । सविचेहि सुमिहिया । अविसेहि न भावहा ॥ ९९ ॥

इयं निगदसिद्धैव, तस्य सविचेहिं भण्णइ, काइ पुण वीप समवोत्ति !, आह—

कण्हपक्कस्स उ घोसिलं संजयल्ल वसहीप्प । उदववइ वहुसमागल्ल सियज्जहालोक्कं दुज्जा ॥ १०० ॥

! वक्कसरपपापिकक्कावो किं ? विविधभागो ज्ञातव्यः विविधभागो नामाचित्तसंज्ञतपारिहावणिविधीमिति प्रति निष्पद्यकं संज्ञेन रिक्खणित्तराव नमिति ममिति भवति अपवा विविधभाय इति मूळद्वयप्रद्वयं होचहारोपकथनं वीतए इद्वयं अचित्तसंज्ञतपारिहावणिविधीं प्रति एव द्वारविघेओ ज्ञातव्य इति धर्मितं भवति विविधप्रद्वयत्वं चेति विविधप्रद्वयं नाम पूर्वकावगृहीतं कुसाइ ज्ञातव्यमिति अनुवर्तते पुरसंज्ञमिति संज्ञतत्पारिहावणं पारिहावणं भव कोक्कं वीलीवदिक्खे निरीकनमिति कुमायुयगतिमिसेसो ज्वन्तराइएपावणेवाजेति धर्मितं भवति । एसाअचित्तसंज्ञतपारिहावणिविधी भवित्ता, इहाभीमवक्कं अनुव्याज्जां भवन्ते, ॥१०॥ गापा—उअ सविचैरेण्वते कवं दुववत्ताः संभव इति !, ज्ञात

व्याख्या—काइ अधिरइया सजयाण वसहीए कण्ठगुरुयं साहरेजा, सा सिहिं कारणेहिं सुग्मेजा, किं !—एएसिं उग्राहो भयउसिं छुरेजा पडिणीययाए, काइ साहम्मिणी लिंगरही एएसिं मम लिंगं हरियंसि एएण पडिणिघेसेण कण्ठ-गुरुयं पडियरसयसमीये साहरेजा, अहया वरिया तवण्णिगिणी घोडिगिणी पाहुडिया या मा अम्हणं अजसो भयिस्सइ तमो सजओपस्सगसमीये ठयेजा एएसिं उग्राहो होउसिं, अणुकपाए काइ बुक्काले दारयकुर्यं छडुत्तकामा चित्तेइ—एए भगयंतो सत्तइयिहाए उयडिया, एतेसिं वसहीए साहरामि, एए सिं भत्तं पाणं वा दाहिंसि, अहया कहिंवि सेजायेसु घा इयरपरेसु या छुभिस्संसि, अओ साहुयस्सए परिहयेजा, भएण काइ य रंढा पडरययइया साहरेजा, एए अणुकंपिइहिंसि, तएथ का यिही !—दियसे २ वसही वसहेहिं चत्तारि यारा परियंखिया, पम्बुसे पओसे अवरण्हे अहरत्ते, मा मा एए दोसा होहिंसि, उइ यिनिंचंती विद्धा ताहे षोळो कीरइ—एसा इत्थिया दारयकुर्यं छेउकण पखाया, ताहे लोगो एइ पेक्कइ य तं

३ काचिद्विराटिका संवत्ताको पसठौ कल्पस्यकल्पं संहरेत् सा त्रिभिः क्वाथी क्षियेत् किं ? एतेषामुद्गाहो भवत्विति क्षियेत् मत्स्यरी कृतया, काचिद्व
साचर्मिनी किन्नायिनी पृथर्मम किं इवमिति एतेन प्रसिद्धिबेरोम कल्पकल्पकल्पं प्रसिद्धयसमीये संहरेत् अथवा चरिका तद्वर्जिनी ब्राह्मणी प्राच्युतिका
वाऽस्माकमप्यतो मा मूलतः संवत्तोषाभयसमीये स्थापयेत् एतेषां उद्गाहो भवत्विति अनुसरण्या क्वाचिदुप्यगते द्वावकल्पं लघुकामा चिन्तयति—एते भगवन्तः
तत्तद्विराट्यापोपग्नितः एतेनां पसठौ संहरायि एतेऽप्यो भर्षं पार्म वा वास्मिन् अथवा कुग्रथिण अथवातरेषु वा इतरगृहेषु वा विशेष्यस्मिन् भवतः साधूपाभये
दरिन्याबदेत् भयेन क्वाचिच्च एषा प्रोपिठपतिका संहरेत् एतेऽनुकम्पयिष्यन्ति तत्र को विधिः ? विवसे विवसे वसतिर्दुर्गमेवतुः कुरुवः पर्येतध्या—द्राघूयसि मवोये
भवागडे भर्षराये मा मा नृते दोषा मूकम् परि स्वजगती एहा तदा रावः क्रियते—एषा की द्वावकल्पं लघुवा पकाविता, तदा कोक एति दृष्टमिति जता

व्याख्या—‘एसो’ इति अणंतरवारगाहाद्युपसङ्गो किं ?—‘दिसाविभागो जाययो’ दिसिविभागो नाम अचित्तसंज्ञ
 यपरिहायणियविहिं पइ दिसिप्पदरिसणे संसेवेण दिसिपट्टिवजायणंति भणिय होइ, अहया दिसिविभागो मूउदारगहणं,
 सेसवारोपतक्कसणे वेयं दट्ठवं, अब्बित्तसअयपारिहावणियं पइ एसो दारियेओ जाययोत्ति भणियं होइ, ‘बुधिहदपहरण
 वे’ति बुधिहदयं नाम पुक्ककालगदियं कुसाइ जायवमिति अशुबहृद, ‘बोसिरणं’ति संजयसरीरस्स परिट्ठवण ‘अयलोयण’
 बिइयविजे निरिक्कणंति ‘सुहासुहगइविसेसो य’त्ति सुहासुहगतिविससो यंतरासु उयथायभेया यत्ति भणिय होइ, एसा
 अब्बित्तसंजयपारिहावणिया भणिया, इयाणि असंजयमशुत्साणं भण्णइ, तस्य गाहा—

असंजयमशुत्तं वा ता इविहा व माजुपुदीप । सक्केहे मुमिदिवा । अक्केहिं व मावहा ॥ १६ ॥

इयं निगदसिद्धेव, तस्य सक्केहिं भण्णइ, कई पुण सीप संभयोत्ति । आह—

कम्महुगकम्मस्स व बोधिरत्नं संजवाल वसहीप । उदयपइ वहुसमागम विपज्जहाकोपणं कुजा ॥ १७ ॥

। अकम्मरप्पकादिककार्थः किं । विविधभावो ज्ञातव्यः’ विविधभागो नामाक्षिप्तसंज्ञतपारिहापमिहिंति यत्ति विष्णुमरुतं संसेवेम दिक्कट्टिपाद
 वमिति यस्मिं भवति अथवा विविधभाग इति मूउदारगहणं सेणइतोपकण्ठं केतए उट्ठवं, अक्षिप्तसंज्ञतपारिहापमिहिं यत्ति एए इतरिचेको ज्ञातव्य
 इति यस्मिं भवति विविधउपपहारं वेत्ति विविधज्जणं नाम पूलकाजगुहीलं कुजादि ज्ञातव्यमिति अनुवर्तते व्युत्पन्नमिति संबतत्तरीरत्न पमिहापणं अथ
 कोकनं द्वितीयदिक्से निरीक्कमिति ह्यापाशुमगमिहिंसेको व्यस्तसिप्पपत्तयेवावेत्ति यस्मिं भवति । एपाअक्षिप्तसंज्ञतपारिहापमिहिं अमिता, इरावमिसंज्ञत
 मजुज्जाभां भण्णते, एव गाथा—उत्त सक्केहिं भवते, कणं पुनकात्ता संभव इति । आह

व्याख्या—काइ अयिरइया सजयाण यसहीए कप्पट्टगरुयं साहेरेजा, सा तिहिं कारणेहिं छुभेजा, किं !—एएसिं उगुहो भयउत्ति छुहेजा पडिणीययाए, काइ साहम्मिणी डिंगरयी यएहिं मम डिंग हरियंति एएण पडिणिधेसेण कप्पट्ट-गरुयं पडियरसयसमीये साहेरेजा, अहया चरिया तवण्णिगिणी योडिगिणी पाहुडिया या मा अम्हाणं भजसो भविस्सइ तओ सजओयस्सगसमीये ठयेजा एएसिं उगुहो होवत्ति, अणुकंपाए काइ बुकाले दारयक्यं छड्डिउकामा भित्तेइ—एए भगयंतो सच्चहियद्वाप उयड्डिया, एतेसिं यसहीए साहरामि, एए सिं मचं पाण या दावित्ति, अहवा कहिवि सेजायरेसु वा इयरघरेसु या छुभिस्संति, अओ साहुयस्सए परिद्वयेजा, भएण काइ य रंहा पवत्थयइया साहेरेजा, एए अणुकंपिइहिंति, साध का विही !—दियसे २ यसही यसहेहिं चचारि यारा परियंचियया, पवुसे पओसे अघरण्हे अहुरचे, मा मा एए दोसा होहिंति, जइ विगिंचंती विद्वा ताहे घोछो कीरइ—एसा इत्थिया दारयक्यं छेड्डुऊण पलाया, साहे लोगो एइ वेच्छइ य तं

१ काविरविराटिका संवत्तानं वत्ततो कप्पस्सकए संदरेए सा विधिः कारकी। क्षियेए किं ? एतेपागुगुहो भवत्सिपति क्षियेए मम्मओ कवया, कापिउ तापयिंती किट्ठापिंती एहेमम किट्ठं इतमिति एतेण प्रसिन्निवेशेण कप्पकएकक्यं प्रसिन्नवत्तमीये संदरेए जयवा चरिका उइमिंकी माइजी प्रामृटिका वाऽस्माकमवत्तो मा भूउतः संवतोपाधवत्तमीये स्वापयेए एतेपां उगुहो भवत्सिपति अणुइत्थया कपिडुप्पाके दारकक्यं कपुडकामा चिन्तवत्ति—एते मगबन्धः सारदित्तायाओपमिताः एतेना यसही संदरामि एतेओ मचं पाय वा वाक्काठि, जयवा उउत्तिए पाध्याठरेसु वा इवगुहेसु वा विसेप्पमि, जतः सापूपाभये परिन्पावयेए मयेन कपिउ एव्वा प्रोषितपटिका संदरेए एतेउगुऊणपिप्पमि तत्र को विधिः ? विपसे विपसे वत्ततिट्ठंयइअणुः इत्थः पर्यवत्थ्या—मएणुवसि प्रदोये अचराहे अर्पणये मा मा इते दोषा भूउन्, एहि स्ववत्ती रंहा तया रावा क्षियते—एसा की दारकक्यं लयवा पकायिता, तया कोक पसि टुप्पसि च हा

ताहे सो लोगो अं जाणत ठ फरेन, अह न विद्या ताहे विगिंयिआइ, उदयपहे अणो वा अत्य पपसे पए निगओ अछइ तस्य ठवेत्ता पडिचरइ अण्णओमुहो जहा लोगो न जाणइ जहा किंशि पडिक्खंसो अछइ, अहा तं सुणएण काएण या मज्जारेण वा न मारिअइ, आहे केणइ विठं ताहे सो ओसरइ । सचिप्तासजयमणुयपरिक्खायणिया गया, इयाणिं अचि-
त्तासंजयमणुयपरिक्खायणिया भण्णइ—

पटीक्खीस्सरीरइहजे वणीमगाईसु होइ भविषा । सोवेण्णकाककलं विण्णइविगिणं कुआ ॥ ६८ ॥

व्याख्या—पडिणीओ कोइ वणीमगसरीरं सुहेअ जहा एयसिं उडुहो भवउत्ति, वणीमगो वा तस्य गतूण मओ, केणइ वा मारेकण एय निदेसंसि छडुओ, अविरइयाए मणुस्सेण वा उक्खउयिय होआ, सस्य तहेय बोळं करेति, लोगस्स कहिअइ, एसो णट्ठोत्ति, उक्खउविए निविण्णेण वारेताणं एवताणं मारिओ भण्णा होआ ताहे दिठे ण काउक्खेवो कायवो, पडिठेहिइकण अइ कोइ नरिय ताहे अरथ कस्सइ निवेसणं न होइ तस्य विगिंयिअइ उण्णवेअ वा, पओसो वट्टइ संवरइ

। तदा स ओओ वजावाटु उत्तरयेत्, अथ न इया तदा जग्गते उरकपडे ओओ वा पय प्रयेते एते विगतच्छिद्वि तत्र स्थापयित्वा प्रक्षिपयति
अन्तर्गतोको वजा ओओ न आमाति वजा किञ्चिद् एतौकमानकिञ्चिद् वजा तत् शुभा कपेज वा माज्जेण वा न मापेते, एदा केनविदुं तदा सोअसरति ।
अवितासंभवमनुष्यपरिहयवा एता इवावीमधिजासंभवमनुष्यपरिहयवा जग्गते—जलपीठ कजिण्ण ववीकजरीरं कियेए एवेतेचमुडुहो भवति, वनी
एओ वा तत्रागम एता केवचिदा मारयित्वाअ प्रियेवमिति अक्का । अविरटिक्का मनुष्येण बोद्धवं अयेए तत्र ठवेत्त एवं कुर्वन्ति कोअज कप्पते—एए वड
इति वडदे विविण्णेन वारप्पसु एतसु मारित वाय्वा भयेए एदा एते न काउकेप । कर्षण्ण, प्रसिक्खन् वदि कोअयि वासि तदा अथ कजविदिदेकवं न
मयति तत्र जग्गते ज्जेवण्णे वा प्रयेते वरंते संवरति

छोगो ताहे निस्संचरे वियेगो जहा परथ आपसे ण उवेक्खेययो ताहे चेव विगिंचिज्ज अइपहाए संघिक्खसोच्चा अप्प-
सागारिए विगिंचिज्जइ, जइ नरथ कोइ पडियरइ, अह कोइ पडियरइ तस्सेव सयरिं छुम्भइ, एवं विप्पज्जहणा, विगिंचणा
णामं ज हरथ तस्स भंदोयगरणं तस्स वियेगो, जइ रुहरिं ताहे न छुम्भइ, एक्कहा वा विहा वा मग्गो नज्झिहिति, ताहे
धोउरुणयिभासा । अचित्तासंजयमणुयपारिद्धाथणिआ गया, इयाणिं णोमणुयपारिद्धाथणिआ भण्णइ—

नोमणुएहिं जा सा तिरियहिं सा व होइ बुधिहा उ । सच्चिदेहिं सुविदिवा ! नच्चिदेहिं व वापहा उ ६९ ॥

निगदसिद्धा, दुयिहपि पगगाहाए भण्णइ—

चाउकोपममांहेहिं जलुवत्तमांन होइ सच्चिआ । वउपकवइअज्जगए अविसे विगिंचलं कुज्जा उ ७० ॥

इमीए यक्खण-णोमणुस्सा २ सच्चिआ अविच्चा य, सच्चिआ चाउलोदयमाइसु, चाउलोदयगहणं जहा ओघनि
जुसीए तत्थ निबुडुओ आसि मण्णओ मंडुक्कळिया वा, त पेसूण धेयेण पाणिण सइ निज्जइ, पाणियमंडुक्को पाणियं

। कोकः तदा विरम्यन्तरे विरेको वषाऽत्रायेतो नोवेक्षितम्वच्छरेव सत्यते नस्तिममांते प्रतीक्ष्यस्वसागारिके सत्यते यदि वासि कोत्रयिप्रतिचरति अथ
कोत्रयि प्रतिचरति तस्मैचोपरि क्षिप्यते द्रुवं विमहाण विरेको मात्र पचत्र तल आण्होपकरणं तल साया, यदि स्खिरे तदा न सत्यते, एकवा त्रिया वा
मागो हास्ते इक्षि तदा कोकउरल्लभियाया । अविच्चासंजयमणुअपारिद्धाथनिबी गता, इदानीं नोमणुअपारिद्धाथनिबी मण्वते-द्विविधसम्येकगाथया मण्वते-अस्य
एवावचार्थ-नोमणुप्पा (द्विपिप्पा) सच्चिआ अविच्चा व सच्चिआ तन्मुलोदकारिणु तन्मुलोदकग्रहणं तथा ओघमिपुंछे तत्र मूढिण आसीए मल्लो मण्णुकिका
॥ तां गृहीत्या न्नोकेन पानीयेन सह भीपते, पानीयमण्णुको जळं

ताहे सो लोगो से खाणत ठ करेठ, अह न विद्या ताहे विगिनिज्जइ, सदयपदे जणो धा अत्थ पणसे पए निगओ अण्डइ तरय ठवेत्ता पडिचरइ अण्णओमुहो अहा लोगो न जाणइ जहा किंचि पडिक्खंतो अण्डइ, अहा ठ सुणएण काएण धा मज्जारेण धा न मारिज्जइ, आदे केणइ दिहं ताहे सो ओसरइ । सविप्तासअयमणुयपरिक्खायणिया गया, इयाणिं अचि-
त्तासंअयमणुयपरिक्खायणिया अण्णइ—

वसिमीवसरीएइइहे वसीमयाईसु होइ अचिण । तोरेक्काककलं विज्जइविगिक्खं दुज्जा ॥ १८ ॥

अ्याख्या—पडिणीओ कोइ वणीमगसरीर धुइए अहा एएसिं नज्जुहो भयदस्सि, वणीमगो धा तरय गंतूण मओ, केणइ धा मारेकण एत्थ निदोससि छड्ढिओ, अविरइयाए मणुस्सेण धा वक्खंयिय होज्जा, सत्थ तहेय योलं क्खंठि, ओगस्स कहिज्जइ, एसो गहोत्ति, वक्खंयिय निखिण्णेण धारेताण रठंताणं मारिओ अथा होज्जा ताहे दिहे ण कालक्खेवो कायवो, पडिखेहिक्कण अइ कोइ नत्थि ताहे अत्थ कस्सइ निवेसण न होइ तरय विगिनिज्जइ तप्पेक्खेज्ज धा, पओसो वट्ठइ संवरइ

१ इहा व कोन्हे वज्जावाटु लक्खोए अथ न इहा तदा अगवते उक्कपये जलो वा वज्र प्रवेसे प्रये विगेतच्छिद्यति तत्र स्थापयित्वा प्रस्थिरति जन्वद्योमुको पद्म कोन्हे न आवाति नञ्जा किञ्चि प्रतीक्षयात्प्रतिष्ठति यथा तत् दुजा कावेन वा आर्चयेत् वा न प्रार्थये पद्म केनचिदपि तदा सोऽप्रसृति । स विज्जावतमणुयपरिक्खापना गता इदानीमपि तसंबतमणुयपरिक्खापना अगवते—यज्जानीका कलिय वसीलकसरीरं क्रियेत् वसीतेणमुगुरो मवत्ति, वदी पथे वा उज्जागम पुरा केनचिद्वा मारयित्वाअन्निदोवमिति व्रच्छ, अविरतिकना अणुज्जेव योज्जवं यवेए तत्र तथैव एवं कुर्वेति कोकाय कप्पते—युव वा इति वददे निर्दित्त्वेन वाएल्लसु लल्लसु मारित आत्मा यवैए तदा इहे न काकळोपा कर्त्तव्य, प्रसिद्धिक्क वदि कोदसि वाति तदा वज्र कस्सविज्जियेयं न मवति तत्र अगवते इवेक्कपे वा प्ररोपे वसंते संवरति

आह्वाने च तदा कोहरिते आभिओगिए गहिए । एण्ह होइ जाणा बोण्ह से विहीएँ बोसिरणं ॥ ७३ ॥

व्याख्या—आधाकर्म—प्रतीत सस्मिन्नायाकर्मणि च तथा 'लोहविसे आभिओगिए गहिए'सि लोभामुहीते 'विसे'सि विपहूते गृहीते 'आभिओगिए सि यशीकरणाय मन्त्राभिर्संस्कृते गृहीते सति कथश्चिन्मधिकाव्यापसिषेतोऽन्ययात्थादिति द्रवश्च ज्ञाते मति 'एतेन आधाकर्मदिना दोषेण भयति 'जाता' पारिस्थापनिका दोषात्परित्यागाहार्हाहारविषयेत्यर्थः, 'बोण्ह' से विहीएँ योमिरणं ति वक्ष्येऽस्या विधिना—अनोक्तेन व्युत्सर्जनं—परित्यागमित्यर्थः, ॥ ७३ ॥

एणाहवज्जसाएँ बधिते वरिते गुरुवारे । हारेण अकमिता विह्वलं साकलं कुजा ॥ ७४ ॥

व्याख्या—एकान्ते 'अनापाते' ख्यायापातरहिते 'अवेतने' चेतनाविकले 'स्याण्हस्ये' भूभागे 'गुरुवारे' गुरुणा व्याख्याते, अनेनाविधिनेन परिस्थापन न कार्यमिति दर्शयति, 'हारेण अकमिता' भस्मना सम्मिश्रय 'विह्वलं सावणं पुञ्ज सि सामान्येन तिलो याराः श्रायण कुर्यात्—अमुकदोषदुष्टमिदं व्युत्सृजामि एयं, विशेषतस्तु विपकृताभियोगिकादे-
रेयापकारकस्यैव विधिः, न त्याघाकर्मादेः, तप्तं प्रसङ्गेनेहैव भणिष्याम इति गार्थार्थः ॥ ७४ ॥ अजातपारित्यापनिकी प्रतिपादयन्नाह—

आयिए च गिहाने पाणुण्ण दुठ्ठे सारवलाहे । एला कलु अजाता बोण्ह से विहीएँ बोसिरणं ॥ ७५ ॥

व्याख्या—आचार्ये सत्यधिक गृहीतं किञ्चिद्, एवं गलाने प्राचूर्णिके दुर्लभे वा विस्मिद्वन्त्ये सति सहस्रलाभे—विस्मिदस्य कथञ्चिद्लाभे सति अतिरिक्तग्रहणसम्भवः, तस्य च या पारिस्थापनिका एषा खलु 'अजाता' अदुष्टाधिकाद्वारपरित्यागविषयेत्यर्थः, 'बोण्ह' से विहीएँ योसिरणं प्राग्यदिति गार्थार्थः ॥ ७५ ॥

देवद्वय बहेइ, मच्छओ बडा सुम्भइ, आइगइणेण संसहुपाणएण वा गोरसकुंडए वा सेहभायणे वा एवं सच्चिदा, अचिदा
अणिमिसभो केणइ आणीओ पक्सिणा पडिणीएण वा, यलयरो चंभुरो परकोइलो एवमार्इ, खहचरो हंसवायसमयूरार्इ,
खस्य सवोसं तस्य वियगो अप्पसागारिय बोउकरणं वा, निहोसे जाहे रुच्चइ ताहे विर्णिच्चइ । तसपाणपारिद्धायणिया
गया, इयापिं ओतसपाणपारिद्धायणिया भण्णइ

भेउसपजेहिं वा सा इविहा होइ आछुपडीए । जाइरंमि सुविहिवा ! वाचवा गोवजाहारे ॥ ७१ ॥

गोतस निगवसिच्चा, नवरं नोआहोरो उवगरणाइ, तस्य—

जाइरंमि उ वा सा इविहा होइ आछुपडीए । जाया चेव सुविहिवा ! वाचवा उइ अजावा ए ॥ ७२ ॥

‘आहारे’ आहारविषये याऽसौ पारित्यापनिका सा ‘द्विविधा’ द्विप्रकारा भवति ‘आनुपूर्व्या’ परिपाठ्या, द्वैविध्य दर्श
यति—‘जाया चेव सुविहिवा ! जायवा उइ अजाया य’ तत्र दोषात् परित्यागार्हाहारविषया या सा जाता, ततश्च जाता
चेव ‘सुविहिता’ इत्यामन्त्रण भ्राम्यत्, ज्ञातव्या, तथाऽजाता च, तत्रातिरिक्तनिरवद्याहारपरित्यागविषयाऽजातोऽप्यत इति
गायार्थः ॥ ७२ ॥ तत्र जातां स्वयमेव प्रतिपादयन्माह—

१ इदुणेचिहति मल्लो बकायिज्जते आदिप्रदेव संसुअणीयेव वा गोरसकुन्दे वा तैहभाजये वा एवं सच्चिदा अचिदा—अजितेवा केवचिदापीता
पडिण्य प्रसवीयेव वा ककचरो मूप्पमे एइकोविका एवमादि खेचरा हंसवायसमयूरामि वात्र सपोषकाज विवेकोअवसागारिके रावकरवं वा विदेसि बदा
रोचसि तदा जन्वते । ब्रह्मभाजपारिद्धपवित्री गता इहामीं बोधसमाजपारिद्धपवित्री यज्जते

भावाकर्म्ये च तदा ओहविसे आभिओगिण् गहिण् । एतत्तु ओह आया ओण्डं से विहीणं नोसित्वं ॥ ७३ ॥

व्याख्या—आधाकर्म्ये—प्रतीतं तस्मिन्नाधाकर्मणि च तथा 'लोहविसे आभिओगिण् गहिण्'सि लोभाद्गृहीते 'विसे'सि विग्रहते गृहीते 'आभिओगिण्'सि यशीकरणाय मन्त्राभिसंस्कृते गृहीते सति कथञ्चिन्मक्षिकाध्यापसिधेतोऽन्यथात्वादिलिङ्गत्वात् ज्ञाते सति 'एतेन आधाकर्मादिना दोषेण भवति 'जाता' पारिस्थापनिका दोषात्परित्यागाद्वाहिरविषयेत्यर्थः, 'योष्ट' से विहीणं योमिरण ति घट्येऽस्या विधिना-खिनोकेन व्युत्सर्जनं-परित्यागमित्यर्थः, ॥ ७३ ॥

प्रातस्तम्यवाप्य नविसे भविसे गुरुवद्वे । एतेन नक्षत्रिणा विज्ञातं साधनं कुजा ॥ ७४ ॥

व्याख्या—एकान्ते 'अनापाते' ख्याद्यापातरहिते 'अचेतने' चेतनायिकले 'स्याण्डित्ये' भूभागे 'गुरुमदिष्टे' गुरुणा व्याख्यातै, अनेनाविधिज्ञेन परित्यापन न कार्यमिति दर्शयति, 'छारेण अक्षमिणा' मसना समिन्त्र्य 'तिष्ठानं सावणं कुजा च सामान्येन तिस्रो यारा' श्रायण दुर्यात्-अमुकदोषबुष्टमिदं व्युत्सृजामि एवं, विशेषतस्तु विपकृताभियोगिकादे-रेयापकारकस्यैव विधिः, न त्याधाकर्मादेः, तद्वत् प्रसङ्गेनैव भणियाम इति गायार्थः ॥ ७४ ॥ अजातपारित्यापनिकी प्रतिपादयन्नाह—

नारिण् य निष्ठाने पादुक्कप गुरुवे सहस्रकादे । एता एतु अजाता ओण्डं से विहीणं नोसित्वं ॥ ७५ ॥

व्याख्या—आचार्ये सत्यधिक गृहीतं किञ्चिद्, एव ग्लाने प्राधूर्णिके दुर्लभे वा विशिष्टद्रव्ये सति सहस्रतामे-विशिष्टस्य कथयित्तामे सति अतिरिक्तग्रहणसम्भवा, तस्य च या पारिस्थापनिका एषा खलु 'अजाता' अदुष्टाधिकाहारपरित्यागविषयेत्यर्थः, 'योष्ट' से विहीणं योसिरणं' प्राग्वदिति गायार्थः ॥ ७५ ॥

व्याख्या—पूर्वार्द्धे प्राग्वत् ‘आलोप’सि प्रकाशे त्रीन् पुमान् कुर्यात्, अत एव मूळगुणवृद्धे त्वेकमुत्तरगुणवृद्धे तु द्वापिति प्रसङ्गः, तथा ‘विद्वान् साधनं कुम्भा’सि पूर्ववदयं गाथार्थः ॥ ७१ ॥ गताऽऽहारपारिस्थापनिका, अमुना नोमा हारपारिस्थापनिकां प्रतिपादयति—

नोबन्धसंती जा सा सा दुषिरा होह नाद्युप्रीय । इवगर्लमि मुषिरिषा ! नापडा नोवन्नवगत्ते ॥ ७२ ॥

निगदसिद्धा, नवरं नोचपकरणं श्रेय्मादि गृह्यते,—

इवगर्लमि इ ना सा सा दुषिरा होह नाद्युप्रीय । जाया येव मुषिरिषा ! नापडा नव न्नाया व ॥ ७३ ॥

निगदसिद्धैव, नवरमुपकरणं यस्मादि,—

जाया व नवपापु न्नाया पापु व बीवरं कुम्भा । न्नायावन्नवपापु नोबन्धे तुच्छपाप व ॥ १ ॥ (म) ॥

व्याख्या—जाता च वस्त्रे पात्रे च वक्त्र्या, नोदनाभिप्रायस्तावद्वस्त्रे मूळगुणादिवृद्धे वङ्गानि पात्रे च बीवरं कुर्यात्, न्नाया च वक्त्र्या—वस्त्रे पात्रे च ‘नोबन्धे तुच्छपाप य’ नोदनाभिप्रायो वस्त्रं विपर्यस्तं—ऋजु स्याप्यते पात्रं च ऋजु स्याप्यत इति, सिद्धास्तं तु वस्त्राभिः, एव तावत् गाथार्थः ॥ इयं नान्यकर्तुंकी गाथा ।—

दुषिरा नावन्नवपाया नमिन्नोवन्ति च गुरुमुदा व । पूर्णं च दोष्णि तिष्ठि च मूळगुणवृद्धा ॥ ७४ ॥

व्याख्या—द्विविधा जाताअजातापारिस्थापनिका—आभियोगिकी विधे च अशुद्धा शुद्धा च, तत्र शुद्धा अजाता भवि

व्यति, अयं च प्राप्तिर्दिष्टः सिद्धान्तः—‘एवं च दोषिणं सिद्धिं यं मूळगुणमुद्धिं जाणाहि’ मूळगुणाऽमुद्धे एको प्रत्ययः पात्रे च रेखा, उत्तरगुणामुद्धे द्वौ, मुद्धे त्रय इति गार्थः ॥ अययधार्थस्तु गाथाद्वयस्याप्ययं सामाचार्यभिज्ञगीत इति—‘उव-गरण णोवगरणं य, उवगरणे जाया अजाया य, जाया धरथे पाए य, अजायायि यथे पत्ते य, जाया णाम धरथपायं मूळ गुणजमुद्धं उत्तरगुणजमुद्धं या अभिओगेण या यिसेण या, अइ यिसेण आभिओगियं या यथं पायं वा खंहाखंढिं काऊण यिगिचियं, सावणा य तहेइ, जाणि अइरिस्ताणि यथयायाणि काऊणय वा पडिभगे वा साहारणगहिण वा जाएज एअय का यिगिचणयिही !, चोयओ भणइ—आभिओगविसाण तहेइ खंहाखंढिं काऊण यिगिचणं मूळगुणजमुद्धवथयस्स एअं यक कीरइ, उत्तरगुणजमुद्धस्स दोषिणं यंकाणि, मुद्धं उज्जुयं यिगिचिजइ, पाए मूळगुणऽमुद्धे एगं चीर दिजइ, उत्तरगुण-जमुद्ध दोसि चीरखंढाणि पाए घुअमति, मुद्धं तुअं कीरइ—रित्तयंति भणियं होइ, आयरिया मणंति—एव मुद्धं यि अमुद्ध भयइ, कइं !, उज्जुय ठयियं, एगेण वकेण मूळगुणजमुद्धं जायं, दोहिं उत्तरगुणजमुद्धं, एअयं कं वुयं क या होआ वुवंकं

१ उपकरणे नोउपकरणे च उपकरणे जाणा अजाणा च जाणा वळे पात्रे च अजाणाऽपि वळे पात्रे च, जाणा नाम वळपाव मूळगुणामुद्धमुत्तरगुणामुद्धं वा अभिओगेण वा यिसेण वा यदि यिसेणाभिओगिं वा वळं पात्र वा वळपाव देवता तवेव पाव्यतिरिच्छति वळपायाणि कारुणाते वा प्रतिभते वा सायाएअगुदीते वा यावेत अयं का परिहायमधिधिः ?—बोइको मवति—आधियोगिअपयोः तवेव वळपावः इत्यादि विवेकः मूळगुणामुद्धवळपाव वळं वळे अयं उत्तरगुणामुद्धं वळे, मुद्धमुद्धं वळपाव, पात्रे मूळगुणामुद्धे एअं चीरं वीयते उत्तरगुणामुद्धे वं चीरवळपाव पात्रे अयं वळे वळे अयं—रित्तयंति मणंति अजाया मणंति—एव मुद्धमव्यमुद्धं मवति कयं ?, अमुद्धं ल्यापिणं, एगेण वळेण मूळगुणामुद्धं जायं, जाया मुद्धमुद्धं

पुनस्तमजायापु अविधे वंदिते पुनरुद्धे । नालेयु तिमिग पुंमे विद्वान् छात्रं कुञ्जा ॥ ७१ ॥

व्याख्या—पूर्वार्धे प्राग्वत् ‘आलोप’सि प्रकानो व्रीन् पुञान् कुर्यात्, अत एव मूलगुणवुष्टे त्वेकमुच्चगुणवुष्टे तु द्वाविधिति प्रसङ्गः, तथा ‘सिद्धानं सावणे कुञ्ज’सि पूर्ववदयं गार्थार्थः ॥ ७१ ॥ गताऽऽहारपारित्यापनिका, अपुना नोभा हारपारित्यापनिकां प्रसियादयसि—

कोष्ठाशर्त्तसी का सा सा ह्रुषिवा होइ भातुपुडीपु । इवपत्तमि मुविदिवा ! कावडा नोपववपत्तले ॥ ७२ ॥

निगदसिद्धा, नवरं नोवपकरणं श्रेय्यादि गृह्यते,—

नवपत्तमि ३ का सा सा ह्रुषिवा होइ भातुपुडीपु । जावा चेव मुविदिवा ! भावडा वद नवाका प ॥ ७३ ॥

निगदसिद्धैव, नवरमुपकरणं यस्यादि,—

जावा व नवपत्तमि वंका पापु व बीवरं कुञ्जा । नवाववववपापु बीवाये तुज्जापु प ॥ १० (न) ॥

व्याख्या—आता च वल्ले पात्रे च वकभ्या, बोदनाभिप्रायसाधद्वये मूलगुणवितुष्टे वङ्कानि पात्रे च बीवरं कुर्यात्, अजाता च वकभ्या—वल्ले पात्रे च ‘वोचल्ले तुच्छपापु य’ बोदनाभिप्रायो वल्लं विपर्यस्तं—ऋजु स्याप्यते पात्रं च ऋजु स्याप्यत इति, सिद्धास्तं तु वक्ष्यामः, एव तावत् गार्थार्थः ॥ इयं वाम्यकर्तुकी गाथा ।—

ह्रुषिवा कावमकाया अविमोगविसे प पुदमुद्धा प । इयं च होमि तिमि व मूलगुणवुद्धावद्वार ॥ ७४ ॥

व्याख्या—द्विविधा सातामजातापारित्यापनिका—आभिभोगिकी विधे च अशुद्धा शुद्धा च, तत्र शुद्धा अजाता भवि

मुदा माहुणो, जेहिं अण्णेहिं साद्दहिं गहियाणि अइ कारणे गहियाणि ताणि य सुदा जावज्जीयाए परिसुजंति, मूळगुण-
उत्तरगुणेमु उप्पण्णे ते विगिंचइ, गतोपकरणपारिस्यापनिका, अधुना नोउपकरणपारिस्यापनिका प्रतिपाद्यते, आह च—

मोउदलाने जा सा वग्गिहा होइ भाउपुवीए । उच्चारे पातवये वेळे सिधायए वेव ॥ ८० ॥

व्याख्या—निगदसिद्धेय, विधिं भणति—

उच्चारं पुत्रतो छावं तसपावरणपञ्चहाए । कापुवुवसिप्ताधिगहे य हो वेवऽमिगिण्हे ॥ ८१ ॥

उच्चरिं तसपावममुद्दिपुदि पृथं तु होइ वग्गमो । पत्तमपवं पसत्थं सेसाणि उ अण्णसत्तामि ॥ ८२ ॥

इमीणं धम्मराणं—जस्सगहणीं ससज्जइ तेण छायाए योसिरियव, केरिसियाए छायाए ?—ओत्ताउ लोगस्स चयमोगठक्खो तत्थ
न योसिरिज्जइ, निरुदमोगे योसिरिज्जइ, तरययि जा सयाओ पमाणाओ निगया तरयेव योसिरिज्जइ, असइ पुण निगयाए त-
थेय योसिरिज्जइ असति रुक्खराणं काणं छाया कीरइ तेसु परिणएसु वच्चइ, कया दोण्णि—उसकाओ यावरकाओ य, जइ पटि-
लेहेइयि पमज्जइऽपि तो एगिंदियावि रक्खितया तसायि, अह पटिठेहेइ न पमज्जइ तो याधरा रक्खिया तसा परिक्खत्ता, अह न

। मुदा सापयः । वैरम्यैः साधुभिर्गृहीतानि यदि कारये गृहीतानि तानि च मुदाणि यावज्जीवं परिसुजन्ति मूळगुणोत्तरगुणेषु (शुद्धेषु) तत्त्वेषु तानि
विशिष्यन्त्ये—मन्त्रयोर्स्पर्शार्थं—यस्य प्रवृत्ती संसृज्यते तेन छायायां ध्रुववत्त्वं कीदृशयां छायायां ? यदाबलोक्योपमोगदृशस्तत्र न ध्रुवसम्यक्ते भिन्नमोगे
गुणगुणते तद्वन्ति यः क्वचिदाह प्रमाणात् निर्गता तत्रैव ध्रुवसम्यक्ते असत्यां पुर्वीर्गतायां तत्रैव ध्रुवसम्यक्ते असत्सु शुद्धेषु कथेन छाया क्रियते तेषु
परिणतेषु व्रजते कथौ द्वौ—प्रसङ्गः स्थावरकायः यदि प्रतिष्ठेयमस्ति प्रमात्रपक्षयि तद्वैकिञ्चिदा भवि, अप्य प्रतिष्ठेयमस्ति न
प्रमात्रमस्ति तदा स्थावररा रक्षिताः प्रसाः परिलप्ताः, अप्य न

एकवर्कं या होज्या, एवं मूलगुणे उत्तरगुणो होज्या उत्तरगुणे या मूलगुणो होज्या, एवं येय पापयि होज्या, एग चीयरं
 निगय मूलगुणासुखं जाये, दोहि विनिगपयि सुखं जाये, जे य तेहिं वतयपापहिं परिमुंतिपहिं दोमा तेहिं आवसी
 मवइ, तम्हा खं मणिय ते तं न जुणं, तओ कहं याई विनिचियर्ष !, आयरिया भणंति-मूलगुणे असुखे परये एगो गठी
 कीरइ उत्तरगुणअसुखे दोणि सुखे तिणि एव वरये, पाप मूलगुणअसुखे अंतो अद्वय एगसणिहया रेहा कीरइ, उत्तरगु
 णअसुखे दोणि, सुखे तिणि रेहाओ, एवं णायं होइ, जाणएण काययाणि, कहिं परिदयेयपाणि !-एगतमणायाए सह
 पचाबंघरयचायेण, असइ परिदेहणियाए दोरेण मुहे पगसइ, उच्चमुहाणि ठविजसि, असइ ठाणस्त पासडियं ठविजइ,
 जओ वा भागमो तओ पुष्कयं कीरइ, पयाए विहीए विनिचिअइ, अइ कोइ आगारो पावइ तहायि योसहाडहिगरणा

: कैकअ मयेद एवं मूलगुण उत्तरगुणो मयेद उत्तरगुणो होज्या उत्तरगुणो मयेद, एवं चीवरं भित्तं मूलगुणासुखं जाये दोहिंविनि
 ततो सुखं जाये ये न सेतु बज्जामेयु वीमुग्गामेयु दोषासेयामाणविनिचयि, वसाए वइ मलित्त तया वइ पुक्कं, तता कयं दया (विहं) विरेछयौ, भाववो
 मज्झि-मूलगुणासुखे वखे इओ प्रणिया भिचये उत्तरगुणअसुखे होइ सुखे तया एवं वखे, पावे मूलगुणासुखे अल्लखले वका छरणा रेहा डिचये उत्तरगुणासुखे
 इ सुखे विओ रेहा, एवं ज्ञायं मयसि वायानेव कलेरवादि अ परिदयदीयामि ! वकालेअपाठे एव पात्रवपराज्जायान् ! जलसो पात्रविठेक भिजवा
 इतरकेव सुखं वपये वर्येसुखामि लाप्यन्ते अतथि काले पारंवरिं लाप्यन्ते वखो वाउमममे तता (वखो विनि) पुज्जं (वरं) विचये एतेव
 विविदा जमये, यदि अविदएवपाए मयोति वचयि म्मुग्गजाः अविदएवमाभिय

मुञ्चा साहुणो, जेहि अण्णेहिं साहुहिं गहियाणि जइ कारणे गहियाणि ताणि य सुञ्चा जायजीवाए परिमुञ्जंति, मूलगुण-
उत्तरगुणेषु चप्पण्णे ते विनिवडइ, गतोपकरणपारिस्थापनिका, अपुना नोवपकरणपारिस्थापनिका प्रसियाद्यते, आह च—
कोउपागले आ सा बरिहा होइ भासुयुगीए । उबारे दासबने लेके सियाणए येव ॥ ८० ॥

व्याख्या—निगदसिद्धेय, विधि भणति—

उबारे उइलो एवं तसपावाएउण्डाए । कायदुबदिसामिण्णे च दो येवऽमिणिण्णे ॥ ८१ ॥

पुनरि तसपावसमुत्तिपुदि एवं तु होइ बरमणे । एउमएवं पसएवं सेसावि न वप्पसएसावि ॥ ८२ ॥

इमीनं दफराण-अस्सगहणी संसज्जइ तेण छायाए योसिरियव, केरिसियाए छायाए !-ओताव लोगस्स उवमोगरुक्खो तत्थ
न योसिरिज्जइ, निरुयमोगे योसिरिज्जइ, तरयवि आ सयाओ पमाणाओ निगया तयेय योसिरिज्जइ, असइ पुण निगयाए त
रयेय योसिरिज्जइ असति रुक्खाण काएणं छाया कीरइ तेसु परिणएसु यज्जइ, काया दोणिण-तसकाओ थावरकाओ च, जइ पडि-
छेइइवि पमज्जइऽचि तो एगिंदियाचि रक्खिया तसावि, अह पडिछेइइ न पमज्जइ तो थावरा रक्खिया तसा परिच्छा, अह न

। सुद्धऽ साधका वैरम्यैः साधुभिर्गृहीतानि यदि कारणे गृहीतानि तानि च सुद्धानि बाबजीव परिमुअन्ति, मूलगुणोत्तरगुणेषु (शुद्धेषु) श्लेषेषु तानि
भिरिच्छन्ते-अनयोप्यारण-अस्य ग्रहणी संसज्जते तेव छायायां व्युत्पद्यन्तं कीदृश्यां छायायां ? बडाबडोकोपमोगाहुअन्न न व्युत्पज्जते, भिरययोगे
गुणगुणेषु तत्रापि वा स्वकीवाए प्रमाणाए निर्मला तथैव व्युत्पज्जते, असयां पुनिर्दितायां तथैव व्युत्पज्जते अससु इकेसु कायेव छाया क्रियते तेषु
वरिचतेषु प्रपत्ते, काओ दो-यत्तकाया खावरकायज, यदि प्रतिसेयवन्ति प्रमाअवन्ति तर्केशिवा अयि रक्षिताद्यसा अयि, अय प्रतिसेयवति न
प्रमाअवति तदा खावरा रक्षिता, असा परिच्छा, अप न

एकवर्कं वा होज्जा, एवं मूलगुणे उत्तरगुणे होज्जा उत्तरगुणे पा मूलगुणे होज्जा, एव न्येय पापधि होज्जा, एव भीयरे
 निगय मूलगुणासुखं वायं, दोहिं विणिगपहिं सुखं जायं, जे य तेहिं वरथपापहिं परिमुंजिपहिं दोसा तेसिं आयसी
 मयइ, सम्भा अं मणिय ते तं न जुच, तओ कइं वारं विगिंथियारं !, आयरिया भणंति-मूलगुणे असुखे वरथेपगो गंठी
 कीरइ उत्तरगुणअसुखे दोणिा सुखे तिणिा एवं वरथे, पाए मूलगुणअसुखे अतो अट्टए एगसणिहया रेहा कीरइ, उत्तरगु
 णअसुखे दोणिा, सुखे तिणिा रेहाओ, एवं जायं होइ, जाणएण काययाणि, कहिं परिह्वेययाणि !-एगसमणायाए सह
 पचावधरपसाणेण, असइ परिखेइणियाए दोरेण मुखे वग्गइ, तइमुहाणि ठियिजंति, असइ ठाणस्स पासहिंयं ठविजइ,
 जमो वा आगमो तओ पुप्फयं कीरइ, पयाय विहीए विगिंथिअइ, अइ कोइ आगारो पायइ सहावि घोसहाइहिरणा

१ कैवलय मयेए पूर्व दूळगुण उत्तरगुणे मयेए, एवमेव पापेअपि मयेए, एवं भीयरं विगतं दूळगुणाहुदं जातं इत्येतिभिर्नि
 तयोः सुखं जातं ये च तेषु दूळगुणेषु उत्तरगुणेषु दोषाद्येवमापत्तिर्यदपि तस्याए वद् भवितुं शक्य तत्र पुनः, तथा क्वं इत्या (चिह्नं) विवेक्यम्? आचारो
 मयम्भि-दूळगुणसुखे वरथे एको प्रविक्रिः किञ्चते उत्तरगुणाहुदे हो सुखे अवाः पूर्व वरथे, पावे मूलगुणाहुदे अन्तराहते एका सुखा रेखा किञ्चते उत्तरगुणाहुदे
 रे सुखे तिष्ठो रेया। पूर्व जातं भवति आचारो वरथेअपि च परिहायनीयानि ? एकाग्रेअपावे एह पाववन्वरज्जायान्ता असह्यं पात्रयसिष्ठेअपिकावा
 इतरदेव सुखं वरथते अर्थसुखानि अग्राज्जे अतपि अग्ने वारंवरंति अग्राज्जे, यतो वाअगमयं तथाः (तस्मां पिति) पुप्फं (वृक्षं) किञ्चते, एतेन
 विविधा अगते वरि अकिइरवाहः प्राप्नोति तथावि ध्युत्पद्यतः अतिकरममाधिय

मुञ्जा साहुणो, जेहिं अण्णेहिं साहुणिं गहियाणि जइ कारणे गहियाणि साणि य मुञ्जा जायज्जीयाय परिसुअसि, मूलगुण-
उत्तरगुणेषु उपपण्णे ते विगिंसइ, गतोपकरणपारिस्यापनिका, अपुना भोचपकरणपारिस्यापनिका प्रतिपाद्यते, आह च—
भोचपण्ये ज्ञा वा चमद्विहा होइ भाद्युपवीय । इकारे पासण्ये जेहे सिंघाण्ये येव ॥ ८० ॥

व्याख्या—निगदसिद्धेय, विधिं भणति—

इकारे मुञ्जते छाये तसपण्यस्त्वद्यप । कावदुयदिसामिगहे य दो येवऽमिगिगहे ॥ ८१ ॥
मुञ्जति तसपण्यसमुत्तिष्ठति एत्वं तु होइ चमणो । पठमपचं पसत्वं सेसामि उ अण्यसपण्यमि ॥ ८२ ॥

इमीणं यम्पजाण—अस्सगहणी ससज्जइ तेण छायाय योसिरियं, केरिसियाय छायाय ?—ओसाव छोगस्स चवभोगरुक्खो सत्थ
न योसिरिज्जइ, निरुयभोगे योसिरिज्जइ, तरययि जा सयाओ पमाणओ निमाया तरयेव योसिरिज्जइ, असइ पुण निगयाए त-
रयेव योसिरिज्जइ असति रुक्खाणं काणं छाया कीरइ तेसु परिणप्सु यच्चइ, काया दोणि—तसकाओ थावरकाओ य, जइ पडि-
छेहेइयि पमज्जइऽवि वो एगिंदियायि रक्सिया तसायि, अह पडिछेहेइ न पमज्जइ तो थावरा रक्सिया तसा परिच्चत्ता, अह न

१ मुञ्जा सापका दैत्थेः साहुमिर्गहीकामि नहि कारणे गृहीतानि तानि च मुञ्जानि पावज्जीचं परिसुअसि, मूलगुणोत्तरगुणेषु (मुदेयु) इत्यनेषु तानि
क्षिप्रपण्ये—अण्णोत्प्रांरुपाथं—यत्स प्रहणी संवग्ग्ये तेन छायायां प्पुण्यण्यं कीरयतां छायायां ? इत्यावहोक्कसोपभोगादुत्तर ॥ प्पुण्यण्यते, निरुयभोगे
पुण्यण्यते इत्यत्रि वा न्वहीपाए प्रमाणाए निर्गता सपेव प्पुण्यण्यते, जसत्ता पुनर्निर्गतायां तसैव प्पुण्यण्यते जसत्ता इत्येव अयेन छाया क्रियते तेसु
परिच्छेतेषु पण्यते, कावो ही—प्रसक्तया स्वावरकायज्ज, यदि परिच्छेदकमपि प्रमार्जयमपि तद्वेदेशिवा अपि रक्षिताच्छा भवि, भय मसिच्छेदपति न
प्रमार्जयति यत्र स्वावरा रक्षिताः, यस्याः परिच्छेदाः, भय न

पंडिलेहेइ पमज्जइ पायरा परिचत्ता तत्ता रक्खिया, इयरत्थ दोयि परिचत्ता, सुप्पडिलेहियसुप्पमज्जिएसुयि पट्टमं पय पसरयं, बिइयत्तइए एक्केळण चत्तरयं दोहियि अप्पसरथ, पट्टमं आयरिययं सेसा परिहरियया, दिमाभिगगे—‘उभे मूत्र पुरीये च, विवा कुर्यादुदग्गुल्ल’। रात्रौ दधिणत्तच्चैव, तस्य आयुर्न हीयते ॥ १ ॥’ दो चेय एयाउ अभिणेहति, उगलगाहणे तहेव चत्तमगो, सुरिये गामे एवमाइ विभासा कायसा जहासंमय ॥ अधुना शिप्यानुत्तास्तिपरां परिसमाप्तिगायामाह—

गुप्पुत्तेवि वत्तेवा ऋदुक्क्य वे न होक्षि उ गुक्कं । पण्हि उ वत्तं एतरेण ते होक्षि उ ८३ ॥

व्याख्या—‘गुक्कमूले’ गुर्वन्तिकेऽपि ‘वसन्तः’ नियसमानाः अनुकूला ये न भयन्त्येव गुरुणाम्, एतेषां ‘पदानां’ उक्ता लक्षणानां, तुल्यदाबन्त्येषां च दूरंदूरेण ते भयन्ति, अयिनीतत्पाक्षेया श्रुतापरिणतेरिति गायार्थः ॥ पारित्या पनिकेय समावेति ॥

पडिक्कमामि छहिं जीवनिक्कापहिं—पुढविकापण आउक्कापण तेउक्कापण बाउक्कापण वणरसइक्कापण तसक्कापण । पडिक्कमामि छहिं लेसाहिं—किण्हलेसाप नीललेसाण काउलेसाण तेउलेसाण पण्हलेसाण सुक्कले साए ॥ पडिक्कमामि तसहिं भयट्ठाणेहिं । अट्ठाहिं मयट्ठाणेहिं । नवहिं बमभरेगुसीहिं । दसबिह समणपग्गमे । एक्खरसहिं उवासगपडिमहिं । बारसहिं भिक्खुपडिमहिं । तेरसहिं किरियाठाणेहिं

१ पांडिलेहइति प्रमादवति स्थावराः परिकल्प्यः ज्ञप्ता रक्षिताः, इत्यत्र इत्येवमपि परिकल्प्यः । सुमपुत्रैकितसुबमार्जितपोरपि प्रथमं वरं प्रकल्पे द्वितीयदृष्टीवदोरेद्विजेन चतुर्थं द्वात्मामपि ज्ञप्तकाले प्रथममाचरितव्यं शेषाः वरीहर्षण्याः त्रिगभिमतै—द्वे वदेते अभिपूजेते उगलकमरये तस्य चतुर्भोजी सुदं प्राप्ते इवमादि विभाजा कर्तव्या वयासंमये ।

प्रतिक्रमामि पद्विर्जीयनिष्काये। प्रतिपिच्छकरणादिना प्रकारेण हेतुभूतैर्यो मया दैयसिक्तोऽतिचारः कृतः, तद्यथा—यूथिधीकाये
नेत्यादि । प्रतिग्रमामि पद्विर्जेयामिः फरणमूताभिर्यो मया दैयसिक्तोऽतिचारः कृतः, तद्यथा—कृष्यातेश्येस्यादि—‘कृष्णा-
विद्रव्यसाधिव्यात्, परिणामो य आत्मनः । स्फटिकस्येय तत्राय, छेद्याशब्दः प्रयुज्यते ॥ १ ॥’ कृष्णादिग्रम्याणि तु सक-
लप्रकृतिनिष्पन्नमूतानि, आसां च स्वरूपं जम्बूखादकट्ट्यान्तेन ग्रामयातकट्ट्यान्तेन च प्रतिपाद्यते—‘जह जंबुतरुवरेगो
मुपकफलमरियनमियसालगगो । दिहो छहि पुरिसेहिं से बिंठी जंबु भक्सेमो ॥ १ ॥ किह पुण ! ते वेतेको आरुहमाणान्
जीपसंदेहो । सो छिदिकण मूले पाडेमुं साहे भक्सेमो ॥ २ ॥ यितिआह पदहेणं किं छिण्णेणं ठक्य अम्हंति ? ।
साहा महा छिंदह तइओ पैती पसाहाओ ॥ ३ ॥ गोण्ठे चउत्तयओ उण पंचमओ धेति गेण्हह फलाइं । छहो पैती
पडिया पण्णिय लाह धेत्तुं जे ॥ ४ ॥ दिहंतस्सोयणओ जो वेति ठकवि छिन्न मूलाओ । सो वट्टइ किण्हाए सालमइहा उ
नीलाए ॥ ५ ॥ इयइ पसाहा फाज गोण्ठा तेऊ फला य पम्हाए । पडियाए सुक्खेसा भइया अण्णं उदाहरणं ॥ ६ ॥

नीलाए ॥ ५ ॥ हयइ पसाहि काज गांज ॥ ५ ॥

॥ कया जगपूतद्वर दुःखः मुपकटकमारजप्रसाकाप्रः । दहः पद्मिः दुर्बरेखे मुबते डम्बू भासवामः ॥ १ ॥ कवे दुवाः ? सेयामेको मवीति कारइतो
जीवसंदेहः । कइ धुप्यित मूलाए पाठयामस्यतो भासवामः ॥ २ ॥ द्वितीय बाह-पूताबता थयना पिछेबासाकं किम् ? । बाळां मइतीं किन्च तुलीचो मवीति
प्रपाठाम् ॥ ३ ॥ गुप्पन पतुपंयः दुबः पद्यमो मवीति गूझीव ककाभि । पद्यो मवीति पठितानि पृतान्येव ज्ञायामो सुदृश्या य च ॥ दद्यान्वकोपमयो-यो
मवीति कस्मिपि पिन्च मूलाए । स बरेपे कृप्याचो साजो मइतीं तु बीलावाय् ॥ ५ ॥ मबति प्रद्याचो ककाभि च पद्यावाय् । पठिताभि
पद्योपेसा मयवाज्यपुद्गरजम् ॥ ६ ॥

पंडितेष्टेष्ट पमञ्जय यावत् परिचक्षा तसा रक्खया, इयरथ दोषि परिचक्षा, सुप्पडिलेहेहियमुप्पमज्जिणसुणि पढम पप
 पसत्थ, विइयतइए एकेइण चत्तरयं दोहिवि अप्पसत्थं, पढमं आयरियं सेसा परिहरिया, दिसाभिगहे—‘उभे मूय
 पुरीये च, दिवा कुर्यादुदमुत्थः। रात्रौ दक्षिणतश्चैव, तस्य आयुर्न हीयते ॥ १ ॥’ दो चेष एयाउ अभिगेण्हति, उगत्तगहणे
 ठहेय चत्तर्म्मगो, सूरिये गाने एवमाइ विभासा कायसा ज्झासमर्थ ॥ अधुना शिप्प्यानुत्तास्तिपरां परिसमाधिगायामाह—

उप्पुदेमि बर्धका वजुइका ये न होसि उ गुक्कं । एवमि तु एवमं दूरदूरे ते होति ॥ ४३ ॥

व्याख्या—‘गुरुमूले’ गुर्धन्तिकेऽपि ‘वसन्तः’ निवसमानाः अनुकूला ये न भवत्येव गुरुणाम्, एतेषां ‘पदानां’ उक्त
 उक्तानां, तुल्यदादम्येषां च दूरदूरेण ते भवन्ति, अविनीतस्यास्येषां श्रुतापरिणतेरिति गायार्थः ॥ पारित्या
 पनिकेयं समासेसि ॥

पडिक्कमामि छहिं जीधनिकापहिं—पुत्रविकापण आवक्काण तेउक्काण बाउक्काण वणरत्तइक्काण
 तत्तक्काणं । पडिक्कमामि छहिं छेसाहिं—किण्हल्लेसाण नील्लेसाण काउलेसाण तेउलेसाण पम्हल्लेसाण सुक्कले
 साण ॥ पडिक्कमामि सत्तहिं भयद्धानेहिं । अक्कहिं भयद्धानेहिं । नयहिं यमचरेयुत्तीहिं । वत्तयिहिं सत्तणयम्मे ।
 एक्कारत्तहिं उवासागपडिमाहिं । नारत्तहिं भिक्खुपडिमाहिं । तेरत्तहिं किरियाठानेहिं

१ मण्डिकवति प्रमार्जवति स्नावताः परिक्रम्यन्त्या मया रक्षिताः, इत्यत्र इदमेव परिष्कृत्यः। मुग्धानुवेष्टितमुपमादितव्योऽपि प्रथमं परं प्रथमं
 द्वितीयवृत्तीयदोस्तीकेन कपुवं हान्त्वामपि क्लृप्तकं प्रथमाभावरितव्यं दोषाः परिहरन्त्याः। किमभिप्रेतं—इदं ददिते अभिप्रेते उगत्तगहणे तस्य चतुर्थे
 सुर्वे प्राप्ते एवमाति विभाया कर्तव्या वक्तास्येव ।

प्यादेरेय सकाशात् भयमिहलोकभयं, विजातीयानु तिर्यग्देवादेः सकाशाच्चयं परलोकभयम्, आदीयत इत्यादाने—धनं स्वर्गं चौरादिभ्यो यन्नयं तदादानभयम्, अकस्मादेय—घातनिमित्तानपेक्ष गृहादिव्येवावस्थितस्य रात्र्यावौ भयम् अकस्माच्चय, 'आजीये' सि आजीयिकामयं निर्धनः कथं बुभिक्षायात्मानं धारयिष्यामीत्याजीयिकाभयं, मरणाच्चयं मरणभयं प्रतीतमेय, 'असिलोगो'सि अभ्याषामयम्—अयन्नोभयमित्यर्थ, एव क्रियमाणे महदयसो भवतीति तन्नयास्त प्रवर्तत इति गाथास्तकलास्वर्यः ॥ मदः—मान [ग्रन्थाग्रं० १६५००] सस्य स्थानानि—पर्याया भेदा मदस्थानानि, इह च प्रतिक्रमामीति पर्वते, अष्टभिर्मदस्थाने करणमूर्तेर्यो मया देवसिक्तोऽतिचारः कृत इति, एवमन्येप्यपि सूत्रेप्यायेज्यं, कानि पुनरष्टौ मदस्थानानि !, अत आह सप्तदशिकाः—

मां कुलपलकस्ये तव ईसति पृष्टु एतरे ॥ १ ॥

अस्य व्याख्या—कश्चिन्मरेन्द्रादिः प्रव्रजितो जातिमदं करोति, एव कुलपलकपतपरेभ्यश्च्युतलाभेप्यपि योग्यमिति ॥ नयभिर्प्रक्षचर्यगुप्तिभिः, नेय पूर्वयत्, ताभ्येमाः—

नयैरेकैश्चक्षिभिर्यत्किंच कुलेषु र्षभीक्ष्वर्षभीप । नृमापाहर्तिभिर्यत्किंच य नृव वनगुचीभो ॥ १ ॥

व्याख्या—प्रक्षचारिणा तद्गुप्त्यनुपालनपरेण न स्त्रीपगुपण्टकससफा वसतिरासेवनीया, न स्त्रीणामेकाकिनां कथा कथनीया, न स्त्रीणां निपद्या सेवनीया, वस्थितानां तदासने नोपयेष्टव्यं, न स्त्रीणामिन्द्रियाण्यवलोकनीयानि, न स्त्रीणां पुरुषान्वरितानां मोहनससफानां कणितव्यनिराकर्णयितव्याः, न पूर्वक्रीडितानुस्मरणं कर्तव्यं, न प्रणीतं भोक्तव्यं,

भीरा गामवहार्यं विणिगया पगो वेति पाण्ड । जं पेच्छह सप दुपयं च चट्पयं यापि ॥ ७ ॥ चिइओ माणुस पुरिसे य
 वइओ सावरे चरये च । पंचमओ जुअंते छहो पुण तरियमं भणइ ॥ ८ ॥ एकं ता इरह घणं पीयं मारेह मा पुणह एयं ।
 केवल इरह घर्णती उवसहारो इमो वेसिं ॥ ९ ॥ सबे मारेहसी वइइ सो किण्हलेसपरिणामो । एयं कमेण सेसा जा
 वरमो मुअंतेसाय ॥ १० ॥ आविछतिणिण एयं अपसस्या उधरिमा पसथा उ । अपसथातुं यट्ठिय न यट्ठियं जं पस
 थातुं ॥ ११ ॥ पसइइयारो एयासु होइ तस्स य परिक्कमामिणि । पठिक्कं पट्टामी जं भणियं पुणो न सेयेमि ॥ १२ ॥

प्रतिक्रमामि सप्तमिर्मयस्यानौ करणभूतैर्यौ मया वैषसिकोऽतिचारः कृत इति, तत्र भयं मोहनीयप्रकृतिसमुरथ आरम
 परिणामस्तस्य स्थानानि—आमया मयस्थानानि—इहलोकानीति, उपा वाव सप्तहणिकारः—

इहलोकैवावकमकमशानावीवमममसिक्कोव' मि

अस्य गाथासकलस्य व्याख्या—'इहपरलोअ' पि इहलोकभयं परलोकभयं, तत्र मनुष्यादिसजातीयादन्यस्मात्मानु

१ चौरा आमवहार्यं विनिर्गता हुको अवीति कलवठ । जं पस्यत तं सवं रिपदं च चट्पयं यापि ॥ ७ ॥ द्वितीये मनुष्याव दुवरीव दुवीवा कानु
 वत् पुरीव । पञ्चमो पुण्यमात्राव् वक्तु दुपकमेदं ममति ॥ ८ ॥ एवं तावद्वरत धर्मं द्वितीये माणवता मा कुस्तेवव । केवलं इरह वरं उवसीइमोअं सत्त ॥ ९ ॥
 चर्चाव मारवेति वरुंते च कुप्पकेस्सापरिणामा । एवं प्रमेज सेया वावचरमा मुअंतेस्सापास ॥ १० ॥ आविछित्तोआवचरमा उवसिक्कमा प्रककक
 ववचरमा इयं च हुअं मकककसु वय ॥ ११ ॥ पयोअतिचार दुलासु अवति तक्काव मठिआम्यामि । पठिक्कं पट्टं मडमिअं दुवने केदे ॥ १२ ॥

व्यादेरेण सकामात् भयमिहलोकभयं, विजातीयानु तिर्यग्देवादेः सकामाभयं परलोकभयम्, आदीयत इत्यादानं—यने
तदर्थं बीरादिभ्यो यन्नयं तदादानभयम्, अकस्मादेय—याह्यनिमित्तानयेयं गृहादिव्येवावस्थितस्य राज्यादौ भयम् अक
स्माभय, 'आजीये' ति आजीयिकाभयं निर्धनः कथं पुर्भिक्षादायात्मानं धारयिष्यामीत्याजीविकाभयं, मरणाभयं मरण
भयं प्रतीतमेव, 'असिलोगो'ति अश्वापाभयम्—अयशोभयमित्यर्थः, एवं क्रियमाणे महदयसो भवतीति तन्नयास्त प्रव
र्तत इति गाथाश्रुतकार्यः ॥ मद्यः—मान [ग्रन्थार्थः १६५००] सस्य स्थानानि—पर्याया भेदा मदस्थानानि, इह च प्रसिद्ध
मामीति वर्तते, अष्टभिर्मदस्थाने करणमूर्तेर्यो मया देवसिक्तोऽसिधारः कृत इति, एषमन्येभ्यपि सूत्रेष्वायोन्यं, कानि
पुनरष्टौ मदस्थानानि !, अत आह सप्तदशिकाः—

कार्मुकवक्त्रस्ये तर्धस्तीपं सुप कारे ॥ १ ॥

अस्य व्याख्या—कश्चिद्वरेन्द्रादिः प्रप्रजितो जातिमदं करोति, एव कुलवलरूपतपयेत्यर्थं श्रुतकामेव्यपि योज्यमिति ॥
नयभिर्मद्वर्धयगुप्तिभिः, शेप पूर्यवत्, ताभ्येमाः—

वर्धयिष्यतिश्रिष्टिर्धियं शुभेत्पुष्टीश्रिष्टिर्वर्धयिष्यति । अद्वयान्तरादिति सूत्रेण । न च संशयशीलो ॥ १ ॥

व्याख्या—ब्रह्मचारिणा बहुस्यनुपालनयरेण न स्त्रीपशुपण्डकसप्तका वसतिरासेयनीया, न स्त्रीणामेककिना कथा
कथनीया, न स्त्रीणां निपद्या सेयनीया, उत्थितानां तदासने नोपयेष्टव्य, न स्त्रीणामिन्द्रियाण्यवलोकनीयानि, न स्त्रीणां
कुर्यान्तरितानां मोहनसंसृष्टानां कणितध्वनिराकर्णयितव्यः, न पूर्वक्रीडितानुसरण कर्तव्यं, न प्रणीतं भोक्तव्यं,

धीरा गामवहार्यं विमिगया एगो वेति प्रापह । जं वेण्डह सय रुपयं च वठप्पयं वायि ॥ ७ ॥ विइओ माणुस पुरिसे य
तइओ सानेरे चतरये य । पवमओ जुम्मंसे छहो पुण तरियमं मणइ ॥ ८ ॥ पळे हा हरह घर्ण धीयं मारेह मा कुणह एयं ।
केवल हरह घर्णवी सवंधारो इमो ठेसिं ॥ ९ ॥ सबे मारेहसी यट्टइ सो किण्हेसपरिणामो । एय कमेण सेसा जा
वरमो सुळ्ळेसाय ॥ १० ॥ आदिक्खतिणि एतयं अपसत्था ववरिमा पसत्था ज । अपसत्थासुं वट्टिय न यट्टियं जं पस-
त्थासुं ॥ ११ ॥ एसज्जपारो एयासु होइ तस्स च पडिक्काममिप्पि । पडिक्कं पट्टामी स भणियं पुणो न सेयेमि ॥ १२ ॥

प्रतिक्काममि सप्तभिर्मयस्यानैः करणभूतैर्यो मया वैवसिकोऽविचारः कृत इति, तत्र भयं मोहनीयमकृतिसमुत्थ आत्म
परिणामस्तस्य स्थानानि—आश्रया भयस्थानानि—इहलोकादीनि, तथा बाह सद्ब्रह्मणिकारः—

इहपलोकादत्ममन्दाभावीभसत्त्वसिद्धोप' इति

अस्य गाथासकलस्य व्याख्या—'इहपरलोके' इति इहलोकभयं परलोकभयं, तत्र मनुष्यादिसज्जतीयादन्यस्मात्मानु

१ । धीरा गामवहार्यं विमिगया एगो वेति प्रापह । यं वक्ताय तं धर्मं विपदं च वठप्पयं वायि ॥ ७ ॥ विट्ठिमो मनुज्जाए दुइतीस पृथीका कानु
बाए चतुर्थेय । पळमो पुज्जमाणाए वड्ड पुनक्कपेरे मण्णि ॥ ८ ॥ एक तावदएत वयं विट्ठिंवं मएएत मा कुळीयए । केवळ हरह वदं इवसंसारोअं तस्स ॥ ९ ॥
सर्वान् मात्ववेति वदंते च कुण्ठित्वापरिणामः । एतं कमेण सेसा जा वरमो सुळ्ळेसाय ॥ १० ॥ आदिक्खतिणि एतयं अपसत्था ववरिमा पसत्था ज । अपसत्थासुं वट्टिय न यट्टियं जं पस-
त्थासुं ॥ ११ ॥ एसज्जपारो एयासु होइ तस्स च पडिक्काममिप्पि । पडिक्कं पट्टामी स भणियं पुणो न सेयेमि ॥ १२ ॥

व्याख्या—दर्शनप्रतिमा, पर्यं प्रतसामाधिक्योपधप्रतिमा अग्रहसप्तचिचमारम्भप्रेष्यवद्विष्टधर्जकः अमणभूतश्चेति,
 अयमामो भायार्थः—संमहसणसकाइसहपामुक्कसजुओ जो उ । सेसगुणविप्पमुक्को-पसा खल्लु होसि पढिमा उ ॥ १ ॥
 विइया पुण धयधारी सामाइयकडो य तइयया होइ । होइ चरत्थी चरत्थसि अहमिमार्इसु दियेहेसु ॥ २ ॥ पोसह चउ
 पिहंपी पडिपुणं सम्म जो उ अणुपाळे । पचमि पोसहकाले पढिमं कुणएगरार्इयं ॥ ३ ॥ अस्तिणाणवियहभोई पगा
 समोइस्ति ज भणिय होइ । दियसभो न रसि मुंजे मवसिकडो कच्छ णवि रोहे ॥ ४ ॥ दिय वंभयारि राई परिमाणकडे
 अपोसहीएसु । पोसहिण रसिमि य नियमेण वंभयारी य ॥ ५ ॥ इय जाय पंच मासा विहरइ दु पंचमा भये पढिमा ।
 छट्ठीए वंभयारी ता विहरे जाव छम्मासा ॥ ६ ॥ सत्तम सत्त उ मासे णवि आहारे सचित्तमाहारं । जं ज हेद्धिक्काण तं
 तो परिमाण सर्वपि ॥ ७ ॥ आरंभसयंकरणं अहमिया अहमास यजेइ । नयमा णव मासे पुण पेसारंभे वियजेइ ॥ ८ ॥

१ । सङ्घारिदोयसत्त्वमुक्कसयसत्त्वसंभुतो बल्लु । होयणुअम्मियुक्क पया जल्लु मवति प्रसिमा ॥ १ ॥ द्वितीया पुनर्वसंधारी कृतसामाधिक्यम गृहीत्वा
 मवति । मवति बल्लुपी यणुदंउपट्ठगारिणु विवसेणु ॥ २ ॥ पोसयं अतिविममि प्रविपुलं सम्मणं बल्लु अणुपाळवति । पढिमी पोसवकाले प्रविमो करोमि
 करान्तिमी ॥ ३ ॥ अष्टमो दिवसमोमी मकासमोमीति पदमितं मवति । दिवसे न रात्री मुंजे कृतमुक्कः कच्छं भैव बप्तासि ॥ ४ ॥ दिवा मद्यधारी
 रात्रौ इत्यपरिमाणोऽपोपधिक्केणु । पोपधिक्को रात्री च नियमेन मद्यधारी च ॥ ५ ॥ इति पाबए पया मासाय विहरति पढिमी मयेव प्रतिमा । पया मद्यधारी
 पाबए विहरेण पाबए कम्मासा ॥ ६ ॥ सप्तमी सहीव मासाय देयाहारयेव सचित्तमाहारम् । पचपयसलीनां तच्छुपयित्तमासु सर्वमपि ॥ ७ ॥ जार
 मयस सर्वकरणं अट्ठगो अठ मासाय वर्जवति । मयमी नव मासाय पुनः देवागमाय विवर्जवति ॥ ८ ॥

स्त्रिग्वमित्यर्थः, नातिमात्राहारोपभोगः कार्यः, न विभूषा कार्यो, एता नय प्रह्लादचर्यगुप्तय इति गाथार्थः ॥ अमणः—
प्राप्तिरूपितस्रष्ट्वार्थस्तत्त्व धर्मः—साम्याविलक्षणस्तस्मिन् दशविधे—दशप्रकारे अमणपरमे सति सद्रूपये या प्रतिपिद्वरुणा
दिना यो मयाऽतिचारः कृत इति भावना । दशविधधर्मस्वरूपप्रतिपादनायाह सप्तद्विगणिकार —

संती च मरुत्तव मुषी तव संज्ञे च बोद्धे । एवं लोके कर्तव्यं च त्वं च ब्रह्मणो ॥ १ ॥

शान्तिः अमणधर्मः, क्रोधविवेक इत्यर्थः, चसंख्यस्य व्ययद्विधाः सम्बन्धः, मूर्धोर्भायाः मार्दवं मानपरित्यागेन वर्तन
मित्यर्थः, तथा ऋजुभाव भार्जवं—मायापरित्यागः, मोक्षनं मुक्तिः, लोमपरित्याग इति भावना, तपो द्वादशविधमनस्य
नादि, संयमश्चाभवविरहितलक्षणः 'बोद्धव्यः' विज्ञेयः अमणधर्मतया, सत्यं प्रतीकं, शीघ्रं संयमं प्रति निरुपलेपता, आकि-
ञ्चन्यं च, कनकाविरहिततेत्यर्थः, ब्रह्मचर्यं च, एष पतिधर्मः, अयं गाथाधरार्थः ॥ अन्ये त्वेवं वदन्ति—संती मुषी
भञ्जव मदव तह छाषवे तवे खेव । संयमं चियागऽकिञ्चन बोद्धे वेमचेरे य ॥ १ ॥ सत्र छापयम्—अप्रतिवद्धता, त्यागः—
संयतेभ्यो वत्साविदानं, क्षेप प्राग्वत्, गुप्त्यादीना चाऽऽद्यदण्डकोकानामपीहोपन्यासोऽन्यविशेषाभिधानादुपुष्ट इति ॥
एकावस्त्रभिरुपासकप्रतिमाभिः करणभूताभिर्योऽतिचार इति, उपासकाः—भावकास्तेषां प्रतिमाः—प्रतिज्ञा दर्शनादिगु-
णमुक्ताः कार्यो इत्यर्थः, उपासकप्रतिमाः, तावैता एकादशेति—

दधद्वयाए' इति वचनात्, ततः कालमाश्रम्या सप्रदेशेत्येऽपि न कश्चिदोपः, तथा परमाण्वादीनामसङ्गातप्रदेशस्क
 न्धपर्यन्तानां केपाचिदनन्तप्रादेशिकानामपि स्कंधानां तथैकप्रदेशावगाढानां यावत् सङ्गातप्रदेशावगाढानां शीतोष्ण-
 सिंघरुधरूपाम्बत्वार एव स्पष्टा इति तैरेव परमाण्वादीनां पदस्थानपतितता वक्तव्या, न श्रेयोः, द्विप्रदेशस्कंधसूत्रे
 'ओगाढणद्वयाए सिय हीणे' सिय तुछे सिय अम्महिए' इत्यादि, यदा द्वावपि द्विप्रदेशिकौ स्कंधौ द्विप्रदेशावगाढा
 येकप्रदेशावगाढौ वा भवतस्तदा तुल्यायगाढौ, यदा त्वेको द्विप्रदेशावगाढोऽपरस्त्वेकप्रदेशायमाढस्तदा एकप्रदेशाव
 गाढो द्विप्रदेशावगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया(प्रदेशा)ऽभ्यधिकः द्वेप प्राग्वत्, त्रिप्रदेशस्कंध
 सूत्रे 'ओगाढणद्वयाए सिय हीणे' इत्यादि, यदा द्वावपि त्रिप्रदेशिकौ स्कंधौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढौ एक-
 प्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशावगाढो वा अपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदे-
 शावगाढो वा तदा द्विप्रदेशायगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रम त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनौ
 त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशायगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाभ्यधिकौ, यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढोऽपर एकप्रदेशावगाढ
 स्तदा एकप्रदेशावगाढस्त्रिप्रदेशावगाढापेक्षया द्विप्रदेशहीनः त्रिप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया द्विप्रदेशाभ्यधिकः, एयमेकै-
 कप्रदेशपरिवृज्या चतुःप्रदेशादिषु स्कंधेव्यवगाहनामधिकृत्य दानिर्वन्दिषां तावद् यत्कन्या यावद्द्विप्रदेशस्कंधा, तस्मिन्
 दन्तप्रदेशके स्कंधे एव यत्कन्य 'अद् हीणे पपसहीणे वा जाव नवपपसहीणे वा बह अम्महिए

दण्डकक्रमेण परमाणुपुद्गलादीना पर्यायाभिन्तनीयाः, दण्डकक्रमधाय—प्रथमतः सामायेन परमाणवादयिधिन्तनीयाः तदनन्तर ते एव एकप्रदेशाद्यवगाढा सत एकसमयादिस्थितिकाः सदनन्तरमेकगुणकालकादयः ततो जपन्याद्यवगाहनाप्रकारेण तदनन्तरं जपन्यस्थित्यादिभेदेन ततो जपन्यगुणकालकाविक्रमेण तदनन्तरं जपन्यप्रदेशादिना भेदेनेति, उक्तं च—“अनुमाद्योदियाण खेत्तादिपदससगयार्णं च । जहनाऽप्यगाहणाश्च येव जहन्नादिदेसाणं ॥ १ ॥” अस्याखरगमनिका—प्रथमतोऽण्वादीनां—परमाण्वादीनां चिन्ता कर्त्तव्या, तदनन्तरं क्षेत्रादिप्रदेशसमूहानां, अत्रादिसंस्कारकालमायपरिग्रह, ततोऽप्यमर्थः—प्रथमतः क्षेत्रप्रदेशैरेकादिभिः समूहानां चिन्ता कर्त्तव्या, तदनन्तरं कालप्रदेशैः—एकादिसमयैस्त्वतो भावप्रदेशैः—एकगुणकालकादिभिरिति, तदनन्तरं जपन्यायगाहनादीनामिति, अत्रादिसंस्कारेण मध्यमोत्कृष्टावगाहनाजपन्यमध्यमोत्कृष्टस्थितिजपन्यमध्यमोत्कृष्टगुणकालकादिवर्णपरिग्रहः, ततो जपन्यादिप्रदेशानां—जपन्यप्रदेशानामुत्कृष्टप्रदेशानामुत्कृष्टप्रदेशानामिति ॥ तत्र प्रथमतः क्रमेण परमाण्वादीनां चिन्तां कुर्वन्नाह—“परमाणुपोग्यलाण मत्ते ।” इत्यादि, स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वं, परमाणोः समवादारम्योत्कर्षतोऽसंक्रमेण कालमवस्थानमायात्, कालादिवर्णपर्यायैः पदस्थानपतितत्वं एकस्यापि परमाणोः पर्यायानन्त्यायिरोधात्, ननु परमाणुरप्रदेशो गीयते ततः कथं पर्यायानन्त्यायिरोधः?, पर्यायानन्त्ये नियमतः संप्रदेशत्वप्रसक्तैः, तदयुक्तं, यस्तु तत्त्वापरिज्ञानात्, परमाणुर्हि अप्रदेशो गीयते द्रव्यरूपतया संशो न भवतीति, न तु कालमागम्यामिति, ‘अवपत्तो

वषट्पुत्राय' इति वचनात्, ततः कालमाषाभ्या सप्रदेशेत्येऽपि न कश्चिदोपः, तथा परमाणवाधीनामसङ्घातप्रदेशस्क
 न्धपर्यन्तानां केपाचिदनन्तप्रादेशिकानामपि स्कंधानां तथैकप्रदेशावगाढानां यावत् सङ्घातप्रदेशावगाढानां द्वीतोष्ण
 सिग्धरुक्षरूपाम्भृत्यार एव स्पष्टा इति तैरेव परमाणवाधीनां पदस्थानपतितता वक्तव्या, न द्वेपैः, द्विप्रदेशस्कन्धसूत्रे
 'ओगाढणट्टयाए सिय हीणे' सिय तुछे सिय जम्महिण्' इत्यादि, यदा द्वावपि द्विप्रदेशिकौ स्कन्धौ द्विप्रदेशावगाढा
 येकप्रदेशावगाढौ वा भवतस्तदा तुल्यायगाहनौ, यदा त्वेको द्विप्रदेशावगाढोऽपरस्त्वेकप्रदेशावगाढस्तदा एकप्रदेशाव
 गाढो द्विप्रदेशावगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया(प्रदेशा)ऽभ्यधिकः द्वेप प्राग्बत्, त्रिप्रदेशस्कन्ध
 सूत्रे 'ओगाढणट्टयाए सिय हीणे' इत्यादि, यदा द्वावपि त्रिप्रदेशिकौ स्कन्धौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढौ एक-
 प्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशावगाढो वा अपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदे-
 शावगाढो वा तदा द्विप्रदेशावगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रम त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनी
 त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाभ्यधिकौ, यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढोऽपर एकप्रदेशावगाढ
 स्तदा एकप्रदेशावगाढस्त्रिप्रदेशावगाढापेक्षया द्विप्रदेशहीन त्रिप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया द्विप्रदेशाभ्यधिकः, एवमेकै-
 कप्रदेशपरिगृह्या चतुःप्रदेशादिषु स्कन्धेव्यवगाहनामधिकृत्य दानिर्दिष्टा तावद् वक्तव्या यावद्द्वयप्रदेशस्कन्धः, तस्मिन्
 दयप्रदेशके स्कन्धे एव वक्तव्य 'जइ हीणे पपसहीणे वा दुपपसहीणे वा जाव नवपपसहीणे वा जइ जम्महिण्

दण्डकक्रमेण परमाणुपुद्गलादीना पर्यायाम्बिन्तनीयाः, दण्डकक्रमभायः—प्रथमसः सामान्येन परमाण्वाद्यम्बिन्तनीयाः तदनन्तरं ते एव एकप्रदेशाद्यवगाढाः तत एकसमयादित्यतिफाः तदनन्तरमेकगुणकालकादयः ततो अपन्याद्यवगाहनाप्रकारेण तदनन्तरं अपन्यस्यित्वादिमेदेन ततो अधन्यगुणकालकादिक्रमेण तदनन्तरं अपन्यप्रदेशादिना भेदेनेति, उक्तं च—“अणुमाइबोहियाणं खेत्तादिपयससगयाणं च । अहनाऽयगाहणाइय येय जहसादिबेसाणं ॥ १ ॥” अस्वाक्षरगमनिका—प्रथमतोऽण्वादीनां—परमाण्वादीनां चिन्ता कर्तव्या, तदनन्तरं धेयादिप्रवेशसप्ततानां, अत्रादिशब्दात्कालमावपरिग्रहः, ततोऽयमर्थः—प्रथमतः क्षेत्रप्रदेशैरेकादिभिः सप्ततानां चिन्ता कर्तव्या, तदनन्तरं कालप्रदेशैः—एकादिसमयैस्ततो मावप्रदेशैः—एकगुणकालकादिभिरिति, तदनन्तरं अपन्यायगाहनादीनामिति, अत्रादिशब्देन मध्यमोत्कृष्टावगाहनाजपन्यमध्यमोत्कृष्टस्यितिजपन्यमध्यमोत्कृष्टगुणकालकादिष्वर्पपरिग्रहः, ततो अपन्यादिप्रदेशानां—अपन्यप्रदेशानामुत्कृष्टप्रदेशानामजपन्योत्कृष्टप्रदेशानामिति ॥ तत्र प्रथमतः क्रमेण परमाण्वादीनां चिन्तां कुर्यादह—“परमाणुपोगमलाण भते ।” इत्यादि, स्यित्वा चतु स्थानपतितत्वं, परमाणोः समवाचारम्व्योत्कर्षतोऽमत्स्येयकालमवस्थानभावात्, कालादिवर्णपर्यायैः पटस्थानपतितत्वं एवस्यापि परमाणोः पर्यायान्त्यापिरोयात्, ननु परमाणुरप्रदेशो गीयते ततः कप पर्यायान्त्यापिरोयः?, पर्यायान्त्ये नियमतः सप्रदेशत्वप्रसक्तो, तदयुक्तं, पस्तु-तत्स्थापरिज्ञानात्, परमाणुर्हि अप्रदेशो गीयते द्रव्यरूपतया साक्षो न भवतीति, न तु कालमायाम्बामिति, ‘अपपत्तो

दबहुयाए' इति वचनात्, ततः कालमायाम्या सप्रदेशत्वेऽपि न कथिहोयः, तथा परमाण्वादीनामसङ्घातप्रदेशस्क
 न्धपर्यन्तानां केषांचिदनन्तप्रादेशिकानामपि स्कंधानां तथैकप्रदेशावगाढानां यायत् सङ्घातप्रदेशावगाढानां द्वीतोऽप्य
 स्निग्धरुक्षरूपाद्यत्वार एव स्पष्टा इति तैरेव परमाण्वादीनां पदस्थानपतितता वक्तव्या, न द्वेषः, द्विप्रदेशस्कन्धसूत्रे
 'ओगाहणद्वयाए सिय हीणे' सिय तुछे सिय अम्महिए' इत्यादि, यदा द्वावपि द्विप्रदेशिकौ स्कन्धौ द्विप्रदेशावगाढा
 येकप्रदेशावगाढौ वा मयतस्त्वदा तुल्यायगाहणौ, यदा तेको द्विप्रदेशायगाढोऽपरस्त्वेकप्रदेशावगाढस्तदा एकप्रदेशाव-
 गाढो द्विप्रदेशावगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशायगाढस्तु तदपेक्षया(प्रदेशा)ऽभ्यधिकः द्वेष प्राग्वत्, त्रिप्रदेशस्कंध
 सूत्रे 'ओगाहणद्वयाए सिय हीणे' इत्यादि, यदा द्वावपि त्रिप्रदेशिकौ स्कन्धौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढौ एक-
 प्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशावगाढो वा अपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदे-
 शावगाढो वा तदा द्विप्रदेशावगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रम त्रिप्रदेशायगाढद्विप्रदेशायगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनौ
 त्रिप्रदेशायगाढद्विप्रदेशायगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाभ्यधिकौ, यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढोऽपर एकप्रदेशावगाढ-
 स्तदा एकप्रदेशायगाढस्त्रिप्रदेशायगाढापेक्षया द्विप्रदेशहीनः त्रिप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया द्विप्रदेशाभ्यधिकः, एवमेकै-
 कप्रदेशपरिगृह्या चतुः प्रदेशादिषु स्कंधेव्यवगाहनामधिकृत्य हानिर्निर्दिष्टा तावद् वक्तव्या यावद्द्विप्रदेशस्कंधा, तस्मिन्
 द्द्विप्रदेशके स्कंधे एव वक्तव्य 'जइ हीणे पएसहीणे वा दुपपसहीणे वा जाव नयपपसहीणे वा अइ अम्महिए

गोयमा ! अर्णता०, से केमट्टेयं० !, गोयमा ! अजहममपुकोसपयसिए खुवे अजहममपुकोसपयसिएसुस संपसुस दबट्टयाए
 तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए चउट्टाणवडिए ठिए चउट्टाणवडिए वण्णाइ अट्टासपअवेहि य छट्टाणव-
 डिए ! अहभोगाहणगणं मंति ! योगलार्ण पुच्छा, गोयमा ! अर्णता०, से केमट्टेयं० !, गोयमा ! अहभोगाहणए योगले
 अहभोगाहणगसुस योगलसुस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए तुछे ठिए चउट्टाणवडिए वण्णाइ
 उवरिछुपासेहि य छट्टाणवडिए, उकोसोगाहणएवि एवं वेव, नवरं ठिए तुछे, अजहममपुकोसोगाहणगणं मंति ! योग-
 लार्ण पुच्छा, गोयमा ! अर्णता०, से केमट्टेयं० !, गोयमा ! अजहममपुकोसोगाहणए योगसे अजहममपुकोसोगाहणगसुस
 योगलसुस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए चउट्टाणवडिए ठिए चउट्टाणवडिए वण्णाइ अट्टास
 पअवेहि य छट्टाणवडिए, अहमट्टिवाणं मंते ! योगलार्ण पुच्छा, गोयमा ! अर्णता०, से केमट्टेयं० !, गोयमा ! अहमट्टिइए
 योगले अहमट्टिइयसुस योगलसुस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए चउट्टाणवडिए ठिए तुछे वण्णाइ
 अट्टासपअवेहि य छट्टाणवडिए, एवं उकोसट्टिएवि, अजहममपुकोसट्टिएवि एवं वेव, नवरं ठिएपवि चउट्टाणवडिए,
 अहमगुणकालयार्णं मंते ! योगलार्ण केवया पअसा !, गोयमा ! अर्णता०, से केमट्टेयं० !, गोयमा ! अहमगुणकालए
 योगले अहमगुणकालयसुस योगलसुस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए चउट्टाणवडिए ठिए
 चउट्टाणवडिए कालवमपअवेहि तुछे अक्सेसेहि पअर्गवरसफासपअवेहि य छट्टाणवडिए, से तेमट्टेयं गोयमा ! एवं
 पुवव—अहमगुणकालयार्णं योगलार्णं अर्णता पअसा, एव उकोसगुणकालएवि, अजहममपुकोसगुणकालएवि एवं

वेद, नवरं सद्भाणे छद्वाणवरिण, एवं जहा कालवक्त्रपञ्चार्णं वषट्पया भणिया सहा सेसाणवि वक्त्रगंधरसफासार्यं वषट्पया
भाषियथा जाव अजहमपुकोससुवसे सद्भाणे छद्वाणवरिण । सेचं रुयिअजीवपञ्चवा, सेचं अजीवपञ्चवा । (युक् १२१)
इति पञ्चवणाए भगवरेण विसेसपर्यं समर्थं १ ।

‘सजीवपञ्चया ण’ इत्यादि, ‘रुयिअजीवपञ्चवा य अरुयिअजीवपञ्चवा य’ इति रूपमिति उपलब्धमेतत् गृह्यरसस्य-
र्थाच्च पिद्यन्ते येषां ते रूपिण ते च ते अजीवाश्च रूप्यजीवा तेषां पर्याया रूप्यजीवपर्यायाः (पुल्लपर्याया) इत्यर्थः,
तद्विपरीता अरूप्यजीवपर्यायाः, अमूर्त्ताजीवपर्याया इति भावः, ‘धर्मास्तिकाए’ इत्यादि, धर्मास्तिकाय इति परिपूर्णं
मययवि द्रव्यं, धर्मास्तिकायस्य वेदः—तस्यैवाद्वाविरूपो विभागः, धर्मास्तिकायस्य प्रदेशा—तस्यैव निर्विभागाः भागाः,
एवं त्रिकमधर्मास्तिकायै आफान्नास्तिकायै च भावनीय, एतायता चान्योऽन्यानुगमात्मकावयवायववित्स्वरूप धर्मा
स्तिकायादिक यस्तियति प्रतिपादितं, वदमोऽद्धासमयः, नन्यत्र पर्याया वकुमुपक्रान्तास्तत्कथ द्रव्यमात्रोपन्यासः
कृतः, उच्यते, पर्यायपर्यायिणोः कथंचिदभेदस्यापनार्थः, एवमुचरोऽपि ग्रन्थः, आह च सूळ्टीकाकारः—“अत्र
सर्वत्र पर्यायपर्यायिणो कथंचिदभेदस्यापनार्थमित्य सुत्रोपन्यास” इति, परमार्थतस्त्येसद्रष्टव्य—धर्मास्तिकायस्य धर्मा
स्तिकायदेदन्नत्व धर्मास्तिकायप्रदेन्नत्व इत्यादि, ‘ते ण मंते ! किं सखेज्जा’ इत्यादि, ते स्कचादयः प्रत्येक किं सखेया
असत्त्वेया अनन्ताः ?, भगवानाह—अनन्ताः, एतदेव भावयति—‘से केणट्ठेण मंते !’ इत्यादि पाठसिद्ध । सम्प्रति

एषि मायिये, अहमगुणसीयानं भति ! परमाणुयोगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केवहेनं भति !
 एवं दुषद ? गोयमा ! अहमगुणसीय परमाणुयोगले अहमगुणसीतस्त परमाणुगुगलस्त दवदयाए तुछे पएसदयाए तुछे
 ओगाहणदयाए तुछे ठिये चउट्टाणवडिय वणगधरसेहि छट्ठाणवडिय सीयफासपज्जेहि य तुछे उसिणफसो न मण्णति
 निदतुनखासपज्जेहि य छट्ठाणवडिय, एवं उकोसगुणसीएवि, अजहमगुणकोसगुणसीतेवि एवं चेव, नवरं सट्टाणे छट्ठा-
 णवडिय, अहमगुणसीयानं दुपदेसियानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केवहेनं भति ! एवं दुषद ? गोयमा !
 अहमगुणसीतं दुपएसिअहमगुणसीतस्त दुपदेसियस्त दवदयाए तुछे पएसदयाए तुछे ओगाहणदयाए सिय हीचे सिय
 तुछे सिय अम्महिअ जइ हीणं पएसहीणे (अह) अम्महिअ पएसज्जेहिअ ठिये चउट्टाणवडिय वणगधरसपज्जेहि छट्ठाणव-
 डिय सीयफासपज्जेहि तुछे उसिणनिदतुनखासपज्जेहि छट्ठाणवडिय, एवं उकोसगुणसीतेवि, अजहमगुणकोसगुण-
 सीतेवि एवं चेव, नवरं सट्टाणे छट्ठाणवडिय, एवं जाव दसुपएसिअ, नवरं ओगाहणदयाए पएसपरिदुद्धी कायवा वाव वस
 पएसियस्त नव पएसता शुद्धिज्जेहि, अहमगुणसीयानं संखेज्जपएसियानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केव
 हेनं भति ! एवं दुषद ? गोयमा ! अहमगुणसीते संखिज्जपएसिअ अहमगुणसीतस्त संखिज्जपएसिअस्त दवदयाए तुछे
 पएसदयाए दुट्टाणवडिय ओगाहणदयाए दुट्टाणवडिय ठिये चउट्टाणवडिय वण्णादीहि छट्ठाणवडिय सीयफासपज्जेहि
 तुछे उसिणनिदतुनखेहि छट्ठाणवडिय, एवं उकोसगुणसीतेवि, अजहमगुणकोसगुणसीतेवि एवं चेव, नवरं सट्टाणे छट्ठाण
 वडिय, अहमगुणसीयानं असखिज्जपएसियानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केवहेनं भति ! एवं दुषद ?

गोयमा ! जहभगुणसीते असंखिजपएसिए जहभगुणसीयस्स असंखिजपएसियस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए चठट्ठाणवडिए
 ओगाइणइयाए चठट्ठाणवडिए ठिए चठट्ठाणवडिए वण्णाइपजवेहिं छट्ठाणवडिए सीयफासपज्ववेहिं तुछे उंसिजनि-
 इसुवखफासपज्ववेहिं छट्ठाणवडिए, एवं उकोसगुणसीतेवि, अवइभमजुकोसगुणसीतेवि एवं वेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणव-
 डिए, जहभगुणसीताणं अणंसपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता पज्जा पमत्ता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुवइ !, गोय-
 मा ! जहभगुणसीते अणंतपएसिए जहभगुणसीतस्स अणंतपएसियस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए छट्ठाणवडिए ओगाइ-
 णइयाए चठट्ठाणवडिए ठिए चठट्ठाणवडिए वण्णाइपज्ववेहिं छट्ठाणवडिए सीयफासपज्ववेहिं तुछे अबसेसेहिं ससफासपज्व-
 वेहिं छट्ठाणवडिए, एवं उकोसगुणसीतेवि, अवइभमजुकोसगुणसीतेवि एव वेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवडिए, एवं ठसिब-
 निदलुवते जहा सीते परमाजुपोगलस्स तवेव पडिवनखो सेवेसि न भण्णइ पि माणियवं ॥ (सूत्रं १२०) [साम्प्रतं
 सामान्यमूत्रमारम्यते] जहभपएसियाणं मंते ! खंघाण पुच्छा, गोयमा ! अणता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुवइ !, गोयमा !
 जहभपएसिए एवं जहभपएसियस्स खंघस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए सिव हीणे सिव तुछे सिव
 यमदिए जइ हीणे पएसहीणे अइ अग्गदिए पएसमग्गदिए ठिए चठट्ठाणवडिए वभगघसतवरिछिचठफासपज्ववेहिं
 छट्ठाणवडिए, उकोसपएसियाणं मंते ! खंघाण पुच्छा, गोयमा ! अणता०, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुवइ !, गोयमा ! उक्को-
 सपएसिए एवं उकोसपएसियस्स खंघस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चठट्ठाणवडिए ठिए चठट्ठा-
 णवडिए वण्णाइअइफासपज्ववेहिं य छट्ठाणवडिए, अवइभमजुकोसपएसियाणं मंते ! खंघाणं केवइया पज्जा पमत्ता !,

अर्णतपयसियस्स दवट्ठयाए तुछे पयसट्ठयाए छट्ठाणवट्ठिए ओगाहणद्वयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिईए तुछे वण्णाइ अट्ठफासेहि य
 छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्कोसट्ठिएएवि, अज्जहमभणुक्कोसट्ठिएएवि एवं चेव, नवरं ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए, जहअगुणकालयानं
 परमाणुपुगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पञ्चवा पञ्चणा, से केणट्ठेणं भंते ! एव बुबइ !, गोयमा ! जहअगुणकालए,
 परमाणुपुगले जहअगुणकालगस्स परमाणुपुगलस्स दवट्ठयाए तुछे पयसट्ठयाए तुछे ओगाहणद्वयाए तुछे ठिईए चउट्ठाण
 वट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुछे अवसेसा वण्णा नत्थि, गंधरसदुफास पज्जवेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि,
 एवमज्जहमभणुक्कोसगुणकालएवि, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, जहअगुणकालयानं भंते ! दुपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता
 पञ्चवा पञ्चणा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! जहअगुणकालए दुपयसिए जहअगुणकालयस्स दुपयसियस्स
 दवट्ठयाए तुछे पयसट्ठयाए तुछे ओगाहणद्वयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय अम्महिए जइ हीणे पयसहीणे अइ अम्महिए
 पयसअम्महिए ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुछे अवसेसवण्णाइउवरिखिचउफासेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्को-
 सगुणकालएवि, अज्जहमभणुक्कोसगुणकालएवि एवं चेव, नवर सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, एवं जाव दसपयसिए नवरं पयसपरियुट्ठी
 ओगाहणाए तव्वेव, जहअगुणकालयानं भंते ! संखिज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पञ्चवा पञ्चणा, से केणट्ठेणं भंते !
 एवं बुबइ !, गोयमा ! जहअगुणकालए संखिज्जपयसिए जहअगुणकालगस्स संखिज्जपयसियस्स दवट्ठयाए तुछे पयसट्ठयाए
 दुट्ठाणवट्ठिए ओगाहणद्वयाए दुट्ठाणवट्ठिए ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुछे अवसेसेहि वण्णाइ उवरिखिचउफासेहि
 य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि, एवं अज्जहमभणुक्कोसगुणकालएवि, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, जहअगुणकालयानं

मंते ! असंख्यपसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पञ्चा पञ्चा, से केन्द्रेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहन्गुण-
 काल ए असंख्यपसिए जहन्गुणकालगस्त असंख्यपसियस्त ददद्वा ए तुल्ये पसद्वया ए चउद्वाणवडिए ठिये पसद्वया-
 वडिए कालवभपञ्जवेहिं तुल्ये अपसेसेहिं वण्णादि उधरिचपठफासेहिं य छद्वाणवडिए, ओगाहणद्वया ए चउद्वाणवडिए,
 एवं उक्कोसगुणकालएवि, जजहन्मणुकोसगुणकालएवि एवं चेव, नवरं सद्धाने छद्वाणवडिए, जहन्गुणकालयाणं मंते !
 अणंतपणसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पञ्चा पञ्चा, से केन्द्रेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहन्गुणकाल ए
 अणंतपसिए जहन्गुणकालयस्त अणंतपसियस्त ददद्वा ए तुल्ये पसद्वया ए छद्वाणवडिए ओगाहणद्वया ए चउद्वाणव-
 डिए ठिये चउद्वाणवडिए कालवभपञ्जवेहिं तुल्ये अपसेसेहिं यथादि अट्ठफासेहिं य छद्वाणवडिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि,
 जजहन्मणुकोसगुणकालएवि एवं चेव, नवरं सद्धाने छद्वाणवडिए, एवं नीललोहिणहल्लिएसुक्खिस्सुम्भिमंगंधदुम्भिमंगंध-
 वकङ्कमायअबिलमदुररसपञ्जवेहिं य दचच्चा भाणियथा, नवरं परमाणुपोगलस्त सुम्भिमंगंधस्त दुम्भिमंगंधो न मण्ण-
 दुम्भिमंगंधस्य सुम्भिमंगंधो न मण्ण, तिचस्त अवसेसं न मण्णति एवं कङ्कयादीणवि, अवसेसं तं चेव, जहन्गुणकालयणं
 अणंतपसियाणं रुघाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पञ्चा पञ्चा, से केन्द्रेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहन्गुणकालवडे
 अणंतपसिए जहन्गुणकालयस्त अर्पतपसियस्त ददद्वा ए तुल्ये पसद्वया ए छद्वाणवडिए ओगाहणद्वया ए चउद्वाणव-
 डिए ठिये चउद्वाणवडिए वभगंधरसेहिं छद्वाणवडिए कमसदफासपञ्जवेहिं तुल्ये अवसेसेहिं ससफासपञ्जवेहिं छद्वाणव-
 डिए, एवं उक्कोसगुणकालयवि, जजहन्मणुकोसगुणकालयवि एवं चेव नवरं सद्धाने छद्वाणवडिए, एवं मउयगुणसलदु

स्स दबइयाए तुछे परसइयाए छट्ठाणवरिण ओगाइणइयाए चउट्ठाणवरिण ठिंरिण तुछे वण्णाइ अइफासेहि य
 एवं उकोसठिइएवि, अजहअममुकोसठिइएवि एवं खेव, नवरं ठिंरिण चउट्ठाणवरिण, अइअगुणकालयानं
 गानं पुच्छा, गोयमा ! अवंसा पल्लावा पल्लावा, से केणट्ठेनं मते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! चइअगुणकालए,
 चइअगुणकालगस्स परमाणुपुगलस्स दबइयाए तुछे परसइयाए तुछे ओगाइणइयाए तुछे ठिंरिण चउट्ठाण-
 अपज्जेवेहि तुछे अवसेसा वण्णा नत्थि, गंधरसइयाए पल्लावेहि य छट्ठाणवरिण, एवं उकोसगुणकालएवि,

५ पर्याय-
 पदे परमा-
 प्यादीनां
 प्रभ्यप्रदे-
 न्नायगाह-
 विवि-

तुछे पयसद्वयाए तुछे ओगाहणद्वयाए तुछे ठिये तुछे वण्णाइ दुक्कासेहि य छट्ठाणवडिये, एवं उक्कोसठियेवि, अनहमणु-
क्कोसठियेवि एवं चेव नयरं ठिये चउट्ठाणवडिये, जहमठियमाणं दुपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पज्जा पज्जा,
से केणट्ठेणं मत्ते ! एवं युषइ ? गोयमा ! जहमठिये तुपयसिये जहमठियेसस दुपयसियेसस दवट्ठयाए तुछे पयसद्वयाए
तुछे ओगाहणद्वयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय अब्भदिये जइ हीणे पयसदीवे अइ अब्भदिये पयसअब्भदिये ठिये तुछे
वण्णाइ चउक्कासेहि य छट्ठाणवडिये, एवं उक्कोसठियेवि अजहमणुक्कोसठियेवि एवं चेव, नयरं ठिये चउट्ठाणवडिये,
एव जाव दमपयसिये, नयरं पयसपरियुही कायवा, ओगाहणद्वयाए तिसुवि गमयसु जाव दसपयसिये एव पयसा परिव-
ट्ठित्ति, जहमठियमाणं मत्ते ! संखिअपयसियाण पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं मत्ते ! एवं युषइ ?
गोयमा ! जहमठिये संखिअपयसिये एवं जहमठियेसस संखिअपयसियेसस खंघसस दवट्ठयाए तुछे पयसद्वयाए दुट्ठाणवडिये
ओगाहणद्वयाए दुट्ठाणवडिये ठिये तुछे वण्णाइ चउक्कासेहि य छट्ठाणवडिये, एवं उक्कोसठियेवि, अनहमणुक्कोसठिये
एवि एवं चेव, नयरं ठिये चउट्ठाणवडिये, जहमठियमाणं अर्पता पज्जा पज्जा, गोयमा ! अर्पता पज्जा पज्जा,
से केणट्ठेणं मत्ते ! एवं युषइ ? गोयमा ! जहमठिये अर्पता पज्जा पज्जा जहमठियेसस अर्पता पज्जा पज्जा
तुछे पयसद्वयाए चउट्ठाणवडिये ओगाहणद्वयाए चउट्ठाणवडिये ठिये तुछे वण्णाइ जवरिअचउक्कासेहि य छट्ठाणवडिये, एवं
उक्कोसठियेवि, अजहमणुक्कोसठिये एवं चेव नयरं ठिये चउट्ठाणवडिये, जहमठियमाणं अर्पता पज्जा पज्जा, पुच्छा,
गोयमा ! अर्पता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं मत्ते ! एवं युषइ ? गोयमा ! जहमठिये अर्पता पज्जा पज्जा जहमठियेसस

केणट्टेणं भंते ! एवं बुध्द !, गोयमा ! जहभोगाहणए संखेज्जपएसिए जहभोगाहणगस्स संखिज्जपएसियस्स दव्वट्टयाए
 तुल्ले पएसट्टयाए दुट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्टयाए तुल्ले ठिंए चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइचउट्ठासपज्जेवेहि य छट्ठाणवट्ठिए एयं
 उक्कोसोगाहणएयि, अज्जइअमणुक्कोसोगाहणएयि एव चेव, नवरं सट्ठाणे दुट्ठाणवट्ठिए, जहभोगाहणगार्णं भंते ! असंखिज्ज
 पएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता पज्जवा पभ्भचा, से केणट्टेणं भंते ! एवं बुध्द !, गोयमा ! जहभोगाहणए असंखि
 ज्जपएसिए खंघे जहभोगाहणगस्स असंखिज्जपएसियस्स खंघस्स दव्वट्टयाए तुल्ले पएसट्टयाए चउट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्ट
 याए तुल्ले ठिंए चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइउवरिल्लफासेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एव उक्कोसोगाहणएयि, अज्जइअमणुक्कोसोगाहणएयि
 एवं चेव, नवरं सट्ठाणे चउट्ठाणवट्ठिए । जहभोगाहणगार्णं भंते ! अणतपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अमंता पज्जवा पभ्भचा,
 से केणट्टेणं भंते ! एवं बुध्द !, गोयमा ! जहभोगाहणए अणतपएसिए खंघे जहभोगाहणगस्स अमंतपएसियस्स खंघस्स
 दव्वट्टयाए तुल्ले पएसट्टयाए छट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्टयाए तुल्ले ठिंए चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइउवरिल्लफासेहि छट्ठाणवट्ठिए
 चक्कोसोगाहणएयि एव चेव, नवरं ठिंएयि तुल्ले, अज्जइअमणुक्कोसोगाहणगार्णं भंते ! अणंतपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अमंता
 पज्जवा पभ्भचा, से केणट्टेणं भंते ! एवं बुध्द !, गोयमा ! अज्जइअमणुक्कोसोगाहणए अमंतपएसिए खंघे अज्जइअमणुक्कोसो-
 गाहणगस्स अमंतपएसियस्स खंघस्स दव्वट्टयाए तुल्ले पएसट्टयाए छट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्टयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिंए
 चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइउट्ठाफासेहि छट्ठाणवट्ठिए, जहभठिइयाणं भंते ! परमाणुपुग्गलाणं पुच्छा, गोयमा ! अमंता पज्जवा
 पभ्भचा, से केणट्टेणं भंते ! एवं बुध्द !, गोयमा ! जहभठिइए परमाणुपोगले जहभठिइयस्स परमाणुपोगलस्स दव्वट्टयाए

रसकासपञ्चवेहि छद्वाणवडिए अट्फासेहि छद्वाणवडिए, एवं जाव दसगुणकालएवि एवं केव, नवरं सद्धाने
 दुद्वाणवडिए, एवं असंखिजगुणकालएवि, नवरं सद्धान चउद्वाणवडिए, एवं अनंतगुणकालएवि नवरं सद्धाने छद्वाणवडिए,
 एवं जहा कालवन्नस्स वचवया मयिया तहा सेसाणवि वन्नघरसफासाणे वचवया माणियहा जाव अमंतगुणसुखे । अहो-
 गाहणगानं भंते ! दुपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पञ्चवा पञ्चसा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुवद !, गोयमा ! अहो-
 गाहणए दुपएसिए सुंवे जहभोगाहणस्स दुपएसियस्स संवस्स दददयाए तुछे पएसदुयाए तुछे ओमाहवदयाए तुछे टिए
 चउद्वाणवडिए कालवन्नपञ्चवेहि छद्वाणवडिए सेसवन्नघरसपञ्चवेहि छद्वाणवडिए सीपचसिन्नणिदत्तुखल्लसपञ्चवेहि
 छद्वाणवडिए, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुवद-जहभोगाहणानं दुपएसियाणं योगलाण अर्णता पञ्चवा पञ्चसा, ठकोसो
 गाहणएवि एव चव, अजहधमणुकोसोगाहणओ नत्थि, जहभोगाहणयानं भंते ! सियएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता
 पञ्चवा पञ्चसा, मे केणट्ठेणं भंते ! एवं बुवद !, गोयमा ! जहा दुपएसिए जहभोगाहणए ठकोसोमाहणएवि एवं वेव,
 एव अजहधमणुकोमोगाहणएवि, जहभोगाहणयानं भंते ! चउपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहा जहभोगाहणए दुपए
 मिए तहा जहभोगाहणए चउपएसिए एवं जहा ठकोसोगाहणए दुपएसिए तहा उकोसोगाहणए चउपएसिएवि, एवं
 अजहधमणुकोमोगाहणएवि चउपएसिए, गवर ओगाहणदुयाए सिय हीणे सिय तुछे सियमम्महिए जह हीणे पएसहीजे
 अह अग्गहिए पएसअम्महिए एवं जाव दसपएसिएणेवं, गवर अजहधुकोसोगाहणए पएसपरिखुड्डी कायहा माव दसपए
 सियस्स ज्ञापमा परिषट्ठिजंति, जहभोगाहणयानं भंते ! संवेज्जपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पञ्चवा पञ्चसा, से

चउद्वाणवडिए वझगंधरसफासपज्जयेहिं छद्वाणवडिए ॥ एगपएसोगाढाण पोगलाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पञ्जवा
 पञ्जत्ता, से केणहेण मत्ते ! एवं बुद्धा !, गोयमा ! एगपएसोगाढे पोगले एगपएसोगाढस्स पोगलस्स दवडयाए तुछे
 ययसद्वयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए तुछे ठिये चउद्वाणवडिए वण्णाइउवरिस्सपठफासेहिं छद्वाणवडिए, एवं पुपए
 सोगाढेवि, संखिस्सपएसोगाढाणं पुच्छा गोयमा ! अर्पता पञ्जवा पञ्जत्ता, से केणहेण मत्ते ! एवं बुद्धा !, गोयमा ! संखे
 स्सपएसोगाढे पोगले संखिस्सपएसोगाढस्स पोगलस्स दवडयाए तुछे पयसद्वयाए छद्वाणवडिए ओभाइणद्वयाए बुद्वाणव
 डिए ठिये चउद्वाणवडिए वण्णाइउवरिस्सपठफासेहिं य छद्वाणवडिए, असंखेस्सपएसोगाढाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता
 पञ्जवा पञ्जत्ता, से केणहेण मत्ते ! एवं बुद्धा !, गोयमा ! असंखेस्सपएसोगाढे पोगले असंखेस्सपएसोगाढस्स पोगलस्स
 दवडयाए तुछे पयसद्वयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए चउद्वाणवडिए ठिये चउद्वाणवडिए वण्णाइउद्वाणवडिहे छद्वाणव
 डिए ! एगसमयठिय्याणं पुच्छा, गोयमा ! अणत्ता पञ्जवा पञ्जत्ता, से केणहेण मत्ते ! एवं बुद्धा !, गोयमा ! एगसमव
 ठिये पोगले एगसमयठिय्यस्स पोगलस्स दवडयाए तुछे ययसद्वयाए छद्वाणवडिए ओभाइणद्वयाए चउद्वाणवडिहे
 ठियीए तुछे वण्णाइउद्वाणवडिहे छद्वाणवडिए एवं जाव वससमयठिये, संखेस्समयठिय्याणं एवं चेव, गवरं ठिये बुद्वा
 णवडिए, असंखेस्समयठिय्याणं एवं चेव, नवरं ठिये चउद्वाणवडिए, एक्कुणकालाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पञ्जवा
 पञ्जत्ता, से केणहेण मत्ते ! एवं बुद्धा !, गोयमा ! एक्कुणकालाए पोगले एक्कुणकालास्स पोगलस्स दवडयाए तुछे
 ययसद्वयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए चउद्वाणवडिए ठिये चउद्वाणवडिए कालवअपज्जयेहिं तुछे अवसेसेहिं वझगंध

रसफासपञ्चवेदि छद्वाणवदिष्टि अट्टफासेदि छद्वाणवदिष्टि, एवं जाव दसगुणकालए, संखेअगुणकालए, एवं वेव, नवरं सद्धाने
 दुट्ठाभवदिष्टि, एवं असंखिअगुणकालएवि, नवरं सद्धाने चतद्वाणवदिष्टि, एवं अनंतगुणकालएवि नवरं सद्धाने छद्वाणवदिष्टि,
 एवं जहा कालनभस्स पचइया मयिया तथा सेसाअवि वययोरसरसफासाणं पचइयां मायिअहा जाव अर्भवगुणसुखे ! जहभो-
 गाहणगानं मंते ! दुपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्भता पञ्चवा पञ्चत्ता, से केणट्टनं मंते ! एवं बुचइ !, गोयमा ! जहभो
 गाहणए दुपएसिए एवं जहभोगाहणस्स दुपएसियस्स खंभस्स वट्ठयाए तुळे पएसइयाए तुळे ओगाहणट्टयाए तुळे ठिये
 चउट्ठापपदिष्टि कालवअपञ्चवेदि छद्वाणवदिष्टि सेसवअमचरसपजवेदि छद्वाणवदिष्टि सीयतसिअगिइउअसफासपञ्चवेदि
 छद्वाणवदिष्टि, से तेणट्टनं गोयमा ! एवं बुचइ—जहभोगाहणणं दुपएसियाणं पोअलाण अणत्ता पञ्चवा पञ्चत्ता, उक्कोसो
 गाहणएवि एव वेव, अजहभमणुक्कोसोगाहणओ नत्ति, जहभोगाहणयानं मंते ! तियएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्भता
 पञ्चवा पञ्चत्ता, से केणट्टनं मंते ! एवं बुचइ !, गोयमा ! जहा दुपएसिए जहभोगाहणए उक्कोसोगाहणएवि एवं वेव,
 एव अजहभमणुक्कोसोगाहणएवि, जहभोगाहणयानं मंते ! चउट्ठएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहा जहभोगाहणए दुपए
 सिए तथा जहभोगाहणए चउट्ठएसिए एवं जहा उक्कोसोगाहणए दुपएसिए तथा उक्कोसोगाहणए चउट्ठएसिएवि, एवं
 अजहभमणुक्कोसोगाहणएवि चउट्ठएसिए, जवर ओगाहणट्टयाए सियहीने सिय तुळे सियअम्महिष्टि जह हीणे पएसहीने
 अह अन्महिष्टि पएसअम्महिष्टि एवं जाव दसपएसिएअयं, जवर अजहभुक्कोसोगाहणए पएसपरिधुट्ठी कायहा जाव दसपए
 सियस्स सत्त पएसए परिअट्ठिअंति, जहभोगाहणगानं मंते ! संखेअपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्भता पञ्चवा पञ्चत्ता, से

वउद्वाणवडिए वभगघरसफासपजवेहिं छद्वाणवडिए ॥ एगपएसोगाढाण पोगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पखवा
 पभत्ता, से केणट्ठेण भंते ! एव बुबभ !, गोयमा ! एगपएसोगाढे पोगले एगपएसोगाढस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले
 पयसट्ठयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए तुल्ले ठिए एव बुबभ !, गोयमा ! एगपएसोगाढे पोगले एगपएसोगाढस्स पोगलस्स
 सोगाढेवि, संखिजपएसोगाढाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पखवा पभत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एव बुबभ !, गोयमा ! संखे
 जपएसोगाढे पोगले संखिजपएसोगाढस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले पयसट्ठयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए बुद्वाणव
 डिए ठिए वउद्वाणवडिए वण्णाइउवरिछुचउफासेहिं य छद्वाणवडिए, असंखेजपएसोगाढाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता
 पभत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एव बुबभ !, गोयमा ! असंखेजपएसोगाढे पोगले असंखेजपएसोगाढस्स पोगलस्स
 दवडयाए तुल्ले पयसट्ठयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए वउद्वाणवडिए ठिए वउद्वाणवडिए वण्णाइउफासेहिं छद्वाणव
 डिए । एगसमयट्ठियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पखवा पभत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एव बुबभ !, गोयमा ! एगसमय
 ट्ठिए पोगले एगसमयट्ठियस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले पयसट्ठयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए वउद्वाणवडि
 ट्ठितीए तुल्ले वण्णाइउफासेहिं छद्वाणवडिए एव आव दससमयट्ठिए, संखेजसमयट्ठियाणं एवं वेव, नवरं ठिए दुद्वा
 जवडिए, असंखेजसमयट्ठियाणं एवं वेव, नवरं ठिए वउद्वाणवडिए, एगगुणकालाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पखवा
 पभत्ता, से केणट्ठेण भंते ! एव बुबभ !, गोयमा ! एगगुणकालए पोगले एगगुणकालगस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले
 पयसट्ठयाए छद्वाणवडिए ओगाइणद्वयाए वउद्वाणवडिए ठिए वउद्वाणवडिए कालवभपजवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं वभगंघ

रसफासपञ्चवर्हि छट्ठाणवट्टिए अट्ठाफासेहि छट्ठाणवट्टिए, एवं जाव दसगुणकालए, संखेज्जगुणकालएवि एवं वेव, नवरं सट्ठाणे
 दुट्ठाणवट्टिए, एवं असीसिज्जगुणकालएवि, नवरं सट्ठाणे षट्ठाणवट्टिए, एवं अनंतगुणकालएवि नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्टिए,
 एवं जहा कालवज्जस्स षण्णया मणिया तथा सेसाणवि षण्णयधरसफासानं षण्णया माणिया जाव अणंतगुणसुखे । जहको-
 गाहणगणं भंते ! दुपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पञ्चवा पञ्चवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहको-
 गाहणए दुपयसिए खंये जहभोगाहणस्स दुपयसियस्स संघस्स दवट्ठायाए तुळे पएसडयाए तुळे ओगाहणद्वयाए तुळे त्रियए,
 षट्ठाणवट्टिए कालवज्जपञ्चवेहि छट्ठाणवट्टिए सेसधर्माधरसपञ्चवेहि छट्ठाणवट्टिए सीयटसिणमिदुल्लंखफासपञ्चवेहि
 छट्ठाणवट्टिए, से तेमट्ठेणं गोयमा ! एवं बुद्ध-जहभोगाहणायं दुपयसियाणं योगलाण अणता पञ्चवा पञ्चवा, ठकोसो
 गाहणएवि एव वेव, अवहभमशुकोसोगाहणओ नत्थि, जहभोगाहणयाणं भंते ! तिपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता
 पञ्चवा पञ्चवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहा दुपयसिए जहभोगाहणए ठकोसोगाहणएवि एवं वेव,
 एवं अजहभमशुकोसोगाहणएवि, जहभोगाहणयाणं भंते ! षट्ठपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहा जहभोगाहणए दुपय-
 सिए तथा जहभोगाहणए षट्ठपयसिए एवं जहा ठकोसोगाहणए दुपयसिए तथा ठकोसोगाहणए षट्ठपयसिएवि, एवं
 अजहभमशुकोसोगाहणएवि षट्ठपयसिए, नवरं ओगाहणद्वयाए सिय हीणे सिय तुळे सियमन्महिए जह हीणे पयसहीणे
 अह पन्महिए पयसअन्महिए एवं जाव दसपयसिए येयहं, नवरं अजहभुकोसोगाहणए पयसपत्तिट्ठीकापदा जाव दसपय-
 सियस्स सत्त पयसा परिवट्ठिअंति, जहभोगाहणगणं भंते ! संखेज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पञ्चवा पञ्चवा, से

देसे धम्मत्थिकायस्स पएसा अहम्मत्थिकायस्स देसे अहम्मत्थिकायस्स पएसा आमासत्थिकाए आगास
त्थिकायस्स देसे आगासत्थिकायस्स पएसा अदासमए (सु० ११८) रुविअचीवपक्खवा नं मते ! कइविहा पमचा !,
गोयमा ! चउविहा पमचा, सेअहा-खंवा खंधेदसा खंषपएसा परमाणुगगला, ते नं मते ! किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता !,
गोयमा ! नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणता, से केण्हणं मते ! एवं बुधइ नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता !, गोयमा !
अणता परमाणुगगला अणंता दुपएसिया खंवा जाव अणंता दसपएसिया खंवा अणता संखिज्जपएसिया खंवा अणंता
असंखिज्जपएसिया खंवा अणता अणंतपएसिया खंवा, से तेण्हण गोयमा ! एवं बुधइ ते नं नो संखिज्जा नो असंखिज्जा
अणंता । (सु० ११९) परमाणुयोगलानं मते ! केवइया पज्जवा पमचा !, गोयमा ! परमाणुयोगलानं अणंता
पज्जवा पमचा, से केण्हणं मते ! एवं बुधइ-परमाणुगगलानं अणंता पमचा पमचा !, गोयमा ! यरमाणुगगले परमा-
णुयोगलस्स दइइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओगाइइयाए तुछे तिंए सिय हीने सिय तुछे सिय अणमहिए इइ हीने
असंखिज्जाइमागहीने वा संखिज्जाइमागहीने वा संखिज्जाइगुणहीने वा असंखिज्जाइगुणहीने वा अइ अणमहिए असंखिज्जाइ
मागअणमहिए वा संखिज्जाइमागअणमहिए वा संखिज्जाइगुणअणमहिए वा असंखिज्जाइगुणअणमहिए वा, कालअणपअणवेहि
सिय हीने सिय तुछे सिय अणमहिए अइ हीने अणंतमागहीने वा असंखिज्जाइमागहीने वा संखिज्जाइमागहीने वा संखि-
ज्जाइगुणहीने वा असंखिज्जाइगुणहीने वा अणंतगुणहीने वा अणमहिए अणंतमागअणमहिए वा असंखिज्जाइमागअणम
हिए वा संखिज्जाइमागअणमहिए वा संखिज्जाइगुणअणमहिए वा असंखिज्जाइगुणअणमहिए वा अणंतगुणअणमहिए वा एदे इव

सेसवज्जगैपरसफासपञ्चबहिं छट्टाणवडिए, फासानं सीयउसिगनिद्रतुखेहिं छट्टाणवडिए, से सेणहेणं मोयमा ! एवं
 दुबइ-परमाणुयोगलानं अणंता पज्जवा पम्पसा ! दुययसियाणं पुच्छा गोयमा ! अणंता पज्जवा पम्पसा !, से केणहेणं
 भते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! दुपपसिए दुपपसियस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए सिय हीमे सिम
 तुछे सिय अम्महिए जइ हीणे पएसहीणे अइ अम्महिए पएसमम्महिए ठिये चउट्टाणवडिए वक्काइहिं उपरिछेहिं चउ
 फासहिं य छट्टाणवडिए, एवं तिययेसेवि, नवरं ओगाइणइयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय अम्महिए जइ हीमे पएसहीणे
 वा दुपएसहीणे वा अइ अम्महिए पएसमम्महिए वा दुपएसमम्महिए वा, एव जाव दसपयसिए, नवरं ओगाइयाए पए
 सपरिउट्टी फायवा जाव दसपयसिए, नवरं नवपएसहीणधि, संखेज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा पम्पसा, से
 केणहेणं भते ! एव बुबइ-गोयमा ! संखेज्जपयसिए संखेज्जपयसियस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए सिय हीमे सिम तुछे
 सिय अम्महिए, जइ हीणे संखेज्जमागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा अइ अम्महिए एवं केव ओगाइणइयाए वि दुट्ठापन
 हिए ठिये चउट्टाणवडिए वक्काइउवरिछिचउफासपज्जवेहिं य छट्टाणवडिए, असंखिज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा !
 अणता पज्जवा पम्पसा, से केणहेणं भते ! एवं बुबइ-गोयमा ! असंखिज्जपयसिए खंवे असंखिज्जपयसियस्स खवस्स दइ
 इयाए तुछे पएसइयाए चउट्टाणवडिए ओगाइणइयाए चउट्टाणवडिए ठिये चउट्टाणवडिए वक्काइउवरिछिचउफासेहिं य
 छट्टाणवडिए, अणंतपयसियाण पुच्छा गोयमा ! अणंता पज्जवा पम्पसा, से केणहेणं भते ! एवं बुबइ, गोयमा ! अणंत
 पयसिए खंवे अणंतपयसियस्स खंवस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए छट्टाणवडिए ओगाइणइयाए चउट्टाणवडिए ठिये

देसे धम्मत्थिकायस्स पयसा अहम्मत्थिकायस्स देसे अहम्मत्थिकायस्स पयसा आगासत्थिकाय आगास
 त्थिकायस्स देसे आगासत्थिकायस्स पयसा ब्रह्मासमण (सू० ११८) त्थिविज्जीययज्जवा णं भंते ! कइविहा पथचा !,
 गोयमा ! चउविहा पथचा, तंजहा-खंघा-खंघा-खंघेदेसा खंघपयसा परमाणुपुगला, तेण भंते ! किं संखेज्जा वसंखेज्जा अणवा !,
 गोयमा ! नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणवा, से केण्ढेण भंते ! एवं बुद्ध नो संखेज्जा नो वसंखेज्जा अणवा !, गोयमा !
 अणंता परमाणुपुगला अणंता दुपपत्तिसिया खंघा जाव अणता दसपत्तिसिया खंघा अणता संखिज्जपत्तिसिया खंघा अणंता
 असंखिज्जपत्तिसिया खंघा अणंता अणतपत्तिसिया खंघा, से तेण्ढेण गोयमा ! एव बुद्ध ते णं नो संखिज्जा नो असंखिज्जा
 अणता ! (सू० ११९) परमाणुपोगलाणं भंत ! केवइया पज्जवा पथचा !, गोयमा ! परमाणुपोगलाणं अणंता
 पज्जवा पथचा, से केण्ढेणं भंते ! एवं बुद्ध-परमाणुपुगलाणं अणंता पज्जवा पथचा !, गोयमा ! परमाणुपुगलं परमा
 णुपोगलत्ता दइइयाय तुळे पयसइयाय तुळे ओगाइणइयाय तुळे ठिये सिय हीणे सिय तुळे सिय अणमदिए वइ हीणे
 असंखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा अइ अणमदिए असंतिज्जइ
 मागअणमदिए वा संखिज्जइमागअणमदिए वा संखिज्जगुणअणमदिए वा असंखिज्जगुणअणमदिए वा, कालवपपज्जवेहि
 सिय हीणे सिय तुळे सिय अणमदिए वइ हीणे अणतमागहीणे वा असंखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइमागहीणे वा संति
 ज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा अणतगुणहीणे वा अइ अणमदिए वणंतमागअणमदिए वा असंखिज्जइमागअण
 मदिए वा संखिज्जमागअणमदिए वा संखिज्जगुणअणमदिए वा असंखिज्जगुणअणमदिए वा अणंतगुणअणमदिए वा पइ अइ

सावस्थायां तद्योग्यविगुह्यमावात्, उत्कृष्टोऽप्यवधिर्मावतधारित्रिज, ततो जघन्यावधिरुक्कृष्टावधिर्वाऽवगाहनवा
त्रिस्थानपतित, अजघन्योरुक्कृष्टस्त्ववधिः पारमधिकोऽपि संभवति ततोऽपर्योक्तावस्थायामपि तस्य समवात् अजघ
न्योत्कृष्टावधिरवगाहना चतु स्थानपतितः, स्थित्या तु जघन्यावधिरुक्कृष्टावधिरजघन्योत्कृष्टावधिर्वा त्रिस्थानपतितः,
असह्येयवर्षायुपामवधेरसंमवात्, सह्येयवर्षायुषां च त्रिस्थानपतितत्वात्, जघन्यमनःपर्यवज्ञानी उत्कृष्टमनःपर्यव
ज्ञानी अजघन्योत्कृष्टमनःपर्यवज्ञानी च स्थित्या त्रिस्थानपतितः, चारित्रिणामेव मनःपर्यायज्ञानसद्भावात्, चारित्रिणां
च सह्येयवर्षायुष्कत्वात्, केवलज्ञानसूत्रे तु 'ओगाहणद्वयाद् चतुष्टावधिर्य' इति केवलसमुद्घात प्रतीत्य, तयारि-
केवलसमुद्घातगतः केवली द्वेयकेवलम्योऽसह्येयगुणाधिकावगाहना, तदपेक्षया द्वेयाः केवलिनोऽस्वप्नेयगुण
हीनावगाहनाः, स्वस्थाने तु द्वेया केवलिनस्त्रिस्थानपतिता इति स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं, सह्येयवर्षायुष्कत्वात् ॥
व्यन्तरा ययाऽमुरुकुमारा, ज्योतिष्कवैमानिका अपि तथैव, नवर ते स्थित्या त्रिस्थानपतिता वक्तव्याः, एतच्च
प्रागेव भावित । उपसहारमाह—[ग्रन्थाग्रं ५०००] 'सेत्त जीवपञ्चवा' एते जीवपर्यायाः । सम्प्रत्यजीवपर्यायान्
पृच्छति—

अजीवपल्लवा णं भन्ते ! कञ्चविहा पन्नया !, गोयमा ! दुषिहा पन्नया, सज्जहा-स्सविज्जीवपल्लवा य अस्सविज्जीवपल्लवा
य, अरुविज्जीवपल्लवा ण भन्ते ! कञ्चविहा पन्नया !, गोयमा ' दसविहा पन्नया, सज्जहा-धम्मत्थिकाय धम्मत्थिकायस्स

सुगम, जघन्यस्थितिकमनुव्यसूत्रे 'दोहिं अज्ञाणेहिं' इति द्वाभ्यामज्ञानाभ्यां मत्तज्ञानश्रुताज्ञानरूपाभ्यां पदस्थानप-
 तितता वक्तव्या, न तु ज्ञानाभ्या, कस्मादिति चेत्?, उच्यते, जघन्यस्थितिका मनुव्याः समृद्धिमाः, समृद्धिम
 मनुष्याश्च नियमतो मिथ्याश्रयः, ततस्तेषामज्ञाने एव न तु ज्ञाने, उत्कृष्टस्थितिकमनुव्यसूत्रे 'दो नाणा दो अज्ञाणा'
 इति, उत्कृष्टस्थितिका हि मनुष्यास्त्रिपत्योपमायुपः, तेषां च तावदज्ञाने नियमेन यदा पुनः पणमासावशेषायुपो
 वैमानिकेषु वद्धायुपस्तदा सम्यक्त्वलाभात् द्वे ज्ञाने लभ्येते अवधिविमज्जौ चासंक्षेपपर्यायुपां न स इति श्रीणि
 ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानीति नोक्तं, अजघन्योत्कृष्टस्थितिकमनुव्यसूत्रमजघन्योत्कृष्टावगाहनमनुव्यसूत्रमिव भावनीय,
 जघन्यामिनिबोधिकमनुव्यसूत्रे द्वे ज्ञाने यत्कव्ये द्वे दर्शने च, किं कारण इति चेत्?, उच्यते, जघन्यामिनिबोधिको
 हि जीवो नियमादपधिमनःपर्यवज्ञानविकलः, प्रबलज्ञानावरणकर्मोदयसंज्ञायात्, अन्यथा जघन्यामिनिबोधिकज्ञा-
 नत्वायोगात्, ततः शेषज्ञानदर्शनासमवादाभिनिबोधिकज्ञानपर्यवैस्तुल्यः श्रुतज्ञानपर्यवैद्वाभ्यां दर्शनाभ्यां च पद-
 स्थानपतिततोक्ता, उत्कृष्टाभिनिबोधिकसूत्रे 'ठिईए तिद्वाणवरिप' इति उत्कृष्टाभिनिबोधिको हि नियमात्संक्षे-
 पपर्यायुः, असंक्षेपपर्यायुपः तथाभवस्वामाभ्यात् सर्वोत्कृष्टाभिनिबोधिकज्ञानासंमयात्, संक्षेपपर्यायुपश्च प्रागुक्तयुक्ते-
 स्थित्या त्रिस्थानपतिता इति, जघन्यावधिसूत्रे उत्कृष्टावधिसूत्रे चावगाहनया त्रिस्थानपतितो वक्तव्यः, यतः सर्वज-
 घन्योऽवधिर्ययोक्तस्वरूपो मनुष्याणां पारमविको न भवति, किं तु तद्भवभाषी, सोऽपि च पर्यासावस्थायां, अपर्या-

न्यायामषगाहनार्थो नोत्पद्यते तथासामान्यात् अतो विमङ्गज्ञान न लभ्यते इति द्वाभ्यामज्ञानान्ध्यामित्युक्तं, उत्कृष्टाषगाहनमनुष्यसूत्रे 'ठिईए सिय हीणे सिय तुछे सिय अब्महिए जइ हीणे असखेज्वभागहीणे जइ अब्महिए असखेज्वभागमब्महिए' इति, उत्कृष्टाषगाहना हि मनुष्यास्त्रिगम्युतोच्छ्रयाः त्रिगम्युतानां च स्थितिर्ज्वप्यन्तः पत्न्योपमासह्येयभागहीनानि ग्रीणि पत्न्योपमानि उत्कर्षतस्तान्येव परिपूर्णानि ग्रीणि पत्न्योपमानि, उक्तं च जीवाभिगमे-
'उत्तरकुट्टदेवकुराए मणुत्साण मते ! केयइयं फाळ ठिई पझत्ता ? गोयमा ! अहञ्जेण तित्ति पळिमोवमाइ पळिमोयमत्सांसंखिजाइभागहीणाइ उक्कोसेण तित्ति पळिमोयमाइ' त्रिपत्न्योपमासह्येयभागद्य त्रयाणां पत्न्योपमानामसह्येयतमो भाग इति पत्न्योपमासह्येयभागहीनपत्न्योपमत्रयस्थितिकः परिपूर्णपत्न्योपमत्रयस्थितिकापेक्षयाऽसह्येयभागहीनः, इतरस्तु तदपेक्षयाऽसह्येयमागाधिकः, शेषा दृष्टिदानयो न लभ्यन्ते, 'दो नाजा दो अघाणा' इति उत्कृष्टाषगाहना हि असह्येयवर्षायुषः, असह्येयवर्षायुषां वापयिषिमज्ञासंमयः, तथासामान्यात्, अतो द्वे एव ज्ञाने द्वे चाज्ञाने इति, तथाऽजपन्योत्कृष्टाषगाहनः सह्येयवर्षायुष्कोऽपि भवति असह्येयवर्षायुष्कोऽपि भवति, असह्येयवर्षायुष्कोऽपि गन्युतद्विगम्युतोच्छ्रयः ततोऽधगाहनयाऽपि चतुःस्थानपतितत्वं स्थित्याऽपि सथा, आद्येऽप्यनुभिर्मतिश्रुतावधिमन पर्यायरूपैर्ज्ञाने पदस्थानपतिताः, तेषां चतुर्णामपि ज्ञानानां तच्चद्वाभ्यादिसापेक्षतया क्षयोपपन्नमयैषिष्यतस्त्वारतम्यमायात्, केवलज्ञानपर्ययैस्तु स्यता, निःशेषसावरणक्षयतः प्रादुर्भूतस्य केवलज्ञानस्य भेदामाभात्, शेष

पणमासाधशेषपायुर्यैमानिकेषु यद्वायुष्को भवति तदा तस्य ह् द्वे ज्ञाने लभ्येते अत उक्त द्वे अज्ञाने इति, अज
 धन्योत्कृष्टस्थितिकतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे 'तिर्ईए चउद्वाणवडिण' इति अजपन्योत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पक्षेन्द्रियः
 सक्षेयवर्षायुष्कोऽपि लभ्यते असक्षेयवर्षायुष्कोऽपि समयोनत्रिपल्योपमस्थितिकः ततश्चतुःस्थानपतितः, जपन्या
 भिनिबोधिकतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे 'तिर्ईए चउद्वाणवडिण' इति, असक्षेयवर्षायुपोऽपि हि तिर्यक्पक्षेन्द्रियस्य स्वभूमि
 कानुसारेण जपन्ये आमिनिबोधिकश्रुतज्ञाने लभ्येते ततः सक्षेयवर्षायुपोऽसक्षेयवर्षायुपश्च जपन्याभिनिबोधिकश्रु-
 तज्ञानसमवाद् भवन्ति स्थित्या चतुःस्थानपतिताः, उत्कृष्टाभिनिबोधिकज्ञानसूत्रे स्थित्या च त्रिस्थानपतिता वक्तव्याः,
 यत इह यत्सोत्कृष्टे आभिनिबोधिकश्रुतज्ञाने स नियमात् सक्षेयवर्षायुष्कः सक्षेयवर्षायुष्कश्च स्थित्यापि त्रिस्थानपतित
 एव ययोक्तं प्राक्, अवधिसूत्रे विमङ्गसूत्रेऽपि स्थित्या त्रिस्थानपतितः, किं कारणम् इति चेत्, उच्यते, असक्षे
 यवर्षायुपोऽवधिविमङ्गासंभवात्, आह च मूढटीकाकारः 'ओहि विमङ्गसु नियमा तिद्वाणवडिण, किं कारणः?,
 मङ्गइ, ओहिविमङ्गा असंखज्जवासाउयस्स नत्थि' चि जपन्यावगाहनमनुष्यसूत्रे 'तिर्ईए तिद्वाणवडिण' इति तिर्यक्
 पक्षेन्द्रियवत्, मनुष्योऽपि जपन्यावगाहनो नियमात् सक्षेयवर्षायुष्कः, सक्षेयवर्षायुष्कश्च स्थित्या त्रिस्थानपतित
 एवेति 'तिहि नाणेहि' इति, यदा कश्चित् तीर्यकरोऽनुत्तरोपपातिकदेवो वा अप्रतिपतितेनावधिज्ञानेन जपन्याया-
 मयगाहनायामुत्पद्यते तदाऽवधिज्ञानमपि लभ्यते इतीह त्रिभिर्ज्ञानैरित्युक्तं, विमङ्गज्ञानसहितस्तु नरकादुद्भवो जप

मधेऽवगाहनेति न तेषां जघन्यावगाहना लभ्यते किं तु सङ्क्षेयवर्षायुष्यं सङ्क्षेयवर्षायुष्यं स्थित्वा त्रिस्थानपतिताः,
एतच्च भाषितं प्राहुः, तत उक्तं स्थित्वा त्रिस्थानपतिता इति, 'दोहिं नाणेहिं दोहिं अन्नाणेहिं' इति जघन्यावगा
हनां हि तिर्यक्पक्षेन्द्रिय सङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽप्यर्थातो भवति सोऽपि वात्यकायेषु मध्ये समुत्पद्यमानस्तत्सलावकि-
मिवज्जानासम्भात् द्वे ज्ञाने द्वे अज्ञाने उक्ते, यस्तु विभज्जानसधिसो नरकादुद्धृत्य सङ्क्षेयवर्षायुष्केषु तिर्यक्पक्षेन्द्रि-
येषु मध्ये समुत्पद्यमानो वस्यते स महाकायेषुत्पद्यमानो प्रष्टव्यः नात्यकायेषु, तथासामान्यात्, अन्यथाप्रविद्धतत्त्वं
त्रविरोधः, उत्कृष्टावगाहनतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे 'तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्नाणेहिं' इति त्रिभिर्ज्ञानैस्त्रिभिरज्ञानैश्च पद-
स्थानपतिताः, तत्र त्रीणि अज्ञानानि कथमिति चेत्, उच्यते, इह यस्य योजनसहस्रं शरीरावगाहना स उत्कृष्टाव
गाहनः स च सङ्क्षेयवर्षायुष्क एव भवति पर्याप्तम्, तेन तस्य त्रीणि ज्ञानानि शीघ्रद्वानानि च सम्भवन्ति, स्थित्वा
ऽपि चासायुत्कृष्टावगाहनः त्रिस्थानपतिताः, सङ्क्षेयवर्षायुष्कत्वात्, अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्वा चतुःस्थानप-
तित, यतोऽजघन्योत्कृष्टावगाहनोऽसङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि लभ्यते, तत्रोपपद्यते प्रागुक्तयुक्त्या चतुःस्थानपतितत्वं,
जघन्यम्यतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे द्वे अज्ञाने एव वक्तव्ये न तु ज्ञाने, यतोऽसौ जघन्यस्थितिको लब्धपर्याप्तक एव
भवति न च तन्मध्ये सासादनसम्यग्गृहेत्त्वाद् इति, उत्कृष्टस्थितिकतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे 'दो नाणा दो अन्नाणा'
इति, उत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पक्षेन्द्रियस्थित्युपमस्थितिको भवति, तस्य च द्वे अज्ञाने सावन्नियमेन यदा पुनः

गाहनार्या त्वपर्यासावस्थाया अभावात् सासादनसम्यक्त्वं नावाप्यते ततस्तत्र ज्ञाने न वक्तव्ये, तथा चाह—‘एवं
 उक्तोसितोगाहणाए वि नवरं नाथा नत्थि’सि, तथाऽऽजघन्योत्कृष्टावगाहना किञ्च प्रथमसमयाद्भूतं मयति इत्यपर्या-
 सावस्थायामपि, तस्याः समयात् सासादनसम्यक्त्ववर्ता ज्ञाने अन्येषां चाज्ञाने इति ज्ञाने चाज्ञाने च वक्तव्ये, तथा
 चाह—‘अजहन्नमपुक्तोसोगाहणए अहा जहन्नोगाहणए’ इति, तथा जघन्यस्थितिसूत्रे द्वे ज्ञाने एव वक्तव्ये न तु
 ज्ञाने, यतः सर्वजघन्यस्थितिको लज्ज्यपर्याप्तको भवति न च लज्ज्यपर्याप्तकेषु मध्ये सासादनसम्यग्दृष्टिस्तपयते, किं
 फारणमिति चेत्, उच्यते, लज्ज्यपर्याप्तको हि सर्वसद्दृष्टिः सासादनसम्यग्दृष्टिश्च मनाक् शुभपरिणामस्ततः स तेषु
 मध्ये नोत्पद्यते तेनाज्ञाने एव लभ्येते न ज्ञाने, उत्कृष्टस्थितिषु पुनर्मध्ये सासादनसम्यक्त्वसहितोऽसुत्पद्यते इति
 तत्सूत्रे ज्ञाने अज्ञाने च वक्तव्ये, तथा चाह—‘एवं उक्तोसतिइयसि, नवरं दो नाथा अम्महिदा’ इति, एवमेवाजय
 न्वोत्कृष्टस्थितिसूत्रमपि वक्तव्य, मायसूत्राणि पाठसिद्धानि, एवं श्रीन्त्रियचतुरिंश्रिया अपि वक्तव्याः, नपर चतुरि-
 न्त्रियाणां चक्षुर्वर्धनमधिकं अन्यथा चतुरिन्त्रिभूतायोगादिति तेषां चक्षुर्वर्धनविषयमपि सूत्रं वक्तव्यं, जयन्यायगा
 इनतिर्यक्पथेन्त्रियसूत्रे ‘ठिईप तिद्वाणययिप’ इति, इह तिर्यक्पथेन्त्रियः सर्वमेवधर्यामुक्त एव जयन्यायगाहनो
 भवति, नाऽसत्त्वमेवधर्यामुक्तः, किं कारण इति चेत्, उच्यते, असत्त्वमेवधर्यायुषो हि महाधरीराः फट्टकुक्षिपरिणामत्वात्
 पुष्टाहारा प्रयत्नात्तूपचयाः तत्तत्तेषां भूयान् शुक्रनियेको भवति शुक्रनियेकानुसारेण च तिर्यग्मनुष्याणामुत्पत्तिश्च

मवेऽवगाहनेति न तेषां जघन्यावगाहना लभ्यते किं तु सङ्क्षेयवर्षाण्युपां, सङ्क्षेयवर्षाण्युपश्च स्थित्वा त्रिस्थानपतिताः,
एतच्च भाषितं प्राकृ, तत्त उत्कृ स्थित्वा त्रिस्थानपतिता इति, 'दोहिं नाणेहिं दोहिं अत्राणेहिं' इति जघन्यावगा
हनो हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियः सङ्क्षेयवर्षाण्युक्तोऽपर्याप्तो भवति सोऽपि द्वात्यकायेषु मध्ये समुत्पद्यमानस्तत्तत्स्थानावधि-
विभक्तज्ञानासम्भवात् द्वे ज्ञाने द्वे अज्ञाने लुके, बहु विभक्तज्ञानसहितो नरकाहुर्बुत्स सङ्क्षेयवर्षाण्युक्तेषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
येषु मध्ये समुत्पद्यमानो बस्यते स महाकायेपूत्पद्यमानो प्रष्टव्यः नाल्यकायेषु, तथास्त्वामान्यात्, अन्यथाऽधिहृतसु
त्रविरोधः, उत्कृष्टावगाहनतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे 'तिहिं नाणेहिं तिहिं अत्राणेहिं' इति त्रिभिर्ज्ञानैस्त्रिभिरज्ञानैश्च पद-
स्थानपतिता', तत्र त्रीणि अनानानि कथमिति चेत्, लुच्यते, इह यस्य योजनसहस्रं दरीरावगाहना सु उत्कृष्टाव-
गाहनं स च सङ्क्षेयवर्षाण्युक्त एव भवति पर्याप्तम्, तेन तस्य त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि च समवन्ति, स्थित्वा
ऽपि चासाधुत्कृष्टावगाहनः त्रिस्थानपतिताः, सङ्क्षेयवर्षाण्युक्तत्वात्, अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्वा चतुःस्थानप-
तितः, यतोऽनपन्योत्कृष्टावगाहनोऽसङ्क्षेयवर्षाण्युक्तोऽपि लभ्यते, तत्रोपपद्यते प्रागुक्तयुक्त्वा चतुःस्थानपतितत्वं,
जघन्यम्यतिक्रितिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे द्वे अज्ञाने एव वक्तव्ये न तु ज्ञाने, यतोऽसौ जघन्यस्थितिको लुच्यपर्याप्तिक एव
भवति न च तन्मध्ये सासादनसम्यग्गृहेरुत्पाद इति, उत्कृष्टस्थितिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे 'दो नाणा दो अत्राणा'
इति, उत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियस्थितिको भवति, तस्य च द्वे अज्ञाने तावन्नियमेन यदा पुनः

छद्वाणवडिए षठहिं नायेहिं छद्वाणवडिए केवलनाणपज्जयेहिं तुछे तिहिं अण्णाणेहिं तिहिं ईसयेहिं छद्वाणवडिए केवलन्द-
समपत्तयेहिं तुछे, एवं उक्खोसयुणफालएयि, अजइअमज्जुकोसयुणफालएयि एवं वेव, नवरं सद्वाणे छद्वाणवडिए, एवं ईस
इस्सा दो गंधा पंच रसा अट्ट फासा भाणियइ। अइआभिणिबोहियनापीणं मज्जुस्साणं केवइया पत्तया पत्तया !, मोय
मा ! अण्णंता पत्तया पत्तया, से केण्डेणं भंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! अइआभिणिबोहियनापी मज्जुसे अइआभिणिबो-
हियणाणिस्स मज्जुस्सस्स वइइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओगाइणइयाए षठद्वाणवडिए तिहिं षठद्वाणवडिए वक्कयंवरस-
फासपत्तयेहिं छद्वाणवडिए आभिणिबोहियनाणपत्तयेहिं तुछे मयनाणपत्तयेहिं दोहिं ईसयेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्खोसा
भिणिबोहियनापीवि नवरं आभिणिबोहियनाणपत्तयेहिं तुछे तिहिं तिद्वाणवडिए तिहिं नायेहिं तिहिं ईसयेहिं छद्वाणव-
डिए, अजइअमज्जुकोसाभिणिबोहियनापी अइ उक्खोसाभिणिबोहियनापी, नवरं तिहिं षठद्वाणवडिए सद्वाणे छद्वाणवडि-
ए, एवं सुयनाणीवि, अइओहिनानीण भंते ! मज्जुस्साण केवइया पत्तया पत्तया !, गोयमा ! अण्णंता पत्तया पत्तयाए
से केण्डेणं भंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! अइओहिनानी मज्जुसे अइओहिनानीस्स मज्जुस्सस्स वइइयाए तुछे पयसइयाए
तुछे ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए तिहिं तिद्वाणवडिए वक्कयंवरसफासपज्जयेहिं दोहिं नायेहिं छद्वाणवडिए ओहिनानपज
येहिं तुछे मयनाणपज्जयेहिं छद्वाणवडिए तिहिं ईसयेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्खोसोहिनानीवि, अजइअमज्जुकोसोहिनानी
एवं वेव, नवरं ओमाइणइयाए षठद्वाणवडिए, सद्वाणे छद्वाणवडिए, अइ ओहिनानी तथा मयपत्तयनापीवि भाणियइ,
नवर ओमाइणइयाए तिद्वाणवडिए, अइ आभिणिबोहियनापी तथा मज्जुस्साणी सुयअण्णाणी भाणियइ, अइ ओहि

नाणी सहा विभंगनाणीवि माणिये चरसुदंसणी अचरसुदंसणी य जहा आभिणिबीहियणाणी ओहिदसवी बहा ओहि
नाणी । जरुष नाणा सत्थ अभाणा नत्थि अत्थ अभाणा सत्थ नाणा नत्थि, जत्थ दंसणा तत्थ पाणावि अभाणावि ।
केवलनाणीने मते ! मणुस्माणे केवइया पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! अणंठा पज्जवा पज्जवा, से केवडेमं मते ! एवं पुब-
केवलनाणीण मणुस्माणे अणंठा पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! केवलनाणी मणुसे केवलनाणिस्स मणुसस्स दइइयाए तुळे एए
मट्ठयाए तुळे ओगाहणइयाए षड्ढाणवडिए ठिए तिद्ढाणवडिए षण्णवसरसफासपज्जेहि छट्ठाणवडिए केवलनाणपज्जेहि
केवलदंसणपज्जेहि य तुळे एवं केवलदंसणीवि मणुसे माणिये ॥ (मूत्रं ११६) वाणमंतरा बहा असुरकुमारा । एवं
ओइमियेवेमागिया, नवरं सट्ठाने ठिए तिद्ढाणवडिए माणिये, सेच जीपज्जवा । (सुत्रं ११७)

एपमसुरकुमारादिसूत्राण्यपि भायनीयानि प्रायः समानगमत्वात्, जघन्यायगाहनादिपृथिव्यादिसूत्रे स्थित्या
त्रिम्यानपतितत्वं सत्त्वेपयर्पायुक्त्यात्, एतच्च प्रागेव सामान्यपृथिवीकायिकसूत्रे भाषितं, पर्यायचिन्तायामज्ञाने एव
मलज्ञानश्रुताज्ञानलक्षणे यकम्बे न तु ज्ञाने, तेषां सम्यक्त्यस्य तेषु मध्ये सम्यक्त्यसहितस्य चोत्पादासंभवात् ‘उभ
यामापो पुट्ठावाइयसु’ इति पचनात्, अत एवेतदेयोक्तमत्र ‘दोहिं अन्नाणेहि’ इति । जघन्यायगाहनक्षीन्द्रियसूत्रे
‘दोहिं नाणेहि दोहिं अन्नाणेहि’ इति, क्षीन्द्रियाणां हि केषाञ्चिदपर्यायावस्थायां सात्त्वादनसम्यक्त्यवभाष्यते सम्य
गृपेद्य ज्ञाने इति द्वे ज्ञाने लभ्येते शेषाणामज्ञाने तत उक्तं ब्राम्यां ज्ञानाभ्यां ब्राम्यामज्ञानाभ्यामिति, उत्कृष्टाव

छद्वाणवडिए चउहिं नायेहिं छद्वाणवडिए केवलनाणपज्जेवेहिं तुछे तिहिं अभावेहिं तिहिं दंसयेहिं छद्वाणवडिए केवलद-
सणपज्जेवेहिं तुछे, एवं उक्कोसगुणकालएवि, अजइअमणुक्कोसगुणकारुएवि एवं चेव, नवरं सद्वाणे छद्वाणवडिए, एवं एवं
वअा दो गंधा पच रसा अट्ट फासा माणियथा । अइवाभिणियोदियनाणीणं मणुस्साणं केवइया पखवा पखवा !, गोय
मा ! अर्णत्ता पखवा पखवा, से केणट्ठेणं भते ! एवं पुअइ !, गोयमा ! अइवाभिणियोदियनाणी मणुसे अइवाभिणियो-
दियनाणिस्स मणुस्सस्स दइइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए ठिये चउद्वाणवडिए वअगंधरस
फसपज्जेवेहिं छद्वाणवडिए आभिणियोदियनाणपज्जेवेहिं तुछे सुयनाणपज्जेवेहिं दोहिं दंसयेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्कोसा
भिणियोदियनाणीवि नवरं आभिणियोदियनाणपज्जेवेहिं तुछे ठिये तिद्वाणवडिए तिहिं नायेहिं तिहिं दंसयेहिं छद्वाणव-
डिए, अजइअमणुक्कोसाभिणियोदियनाणी अइ उक्कोसाभिणियोदियनाणी, नवरं ठिये चउद्वाणवडिए सद्वाणे छद्वाणवडि
ए, एवं सुयनाणीवि, अइओदियनाणीणं मते ! मणुस्साणं केवइया पखवा पखवा ! अर्णत्ता पखवा पखवा, एवं
से केणट्ठेणं भते ! एवं पुअइ !, गोयमा ! अइओदियनाणी मणुस्से अइओदियनाणिस्स मणुस्सस्स दइइयाए तुछे पयसइयाए
तुछे ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए ठिये तिद्वाणवडिए वअगंधरसफासपज्जेवेहिं दोहिं नायेहिं छद्वाणवडिए ओदियनाणपज्ज
वेहिं तुछे मणनाणपज्जेवेहिं छद्वाणवडिए तिहिं दंसयेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्कोसोदियनाणीवि, अजइअमणुक्कोसोदियनाणी
एवं चेव, नवर ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए, सद्वाणे छद्वाणवडिए, अइ ओदियनाणी तथा मणपखवनाणीवि माणियथं,
नवरं ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए, अइ आभिणियोदियनाणी तथा मइअभाणी सुयअभाणीवि माणियथं, अइ ओहि

षा, से केजट्टेनं भंते ! एव बुबद्द—जहभोगाहणगणं मणुस्साणं अर्पता पज्जवा पअणा !, गोयमा ! जहभोगाहणए मणु-
 से जहभोगाहणगस्स मणुस्सस्स दवढयाए तुछे पएसदयाए तुछे ओगाहणदयाए तुछे ठियेण विहाणवदिए वमगंघरसफसफस
 पज्जवहिं तिहिं नाणेहिं दोहिं अभाणेहिं तिहिं दंसणेहिं छट्ठाणवदिए, उकोसोगाहणएणि एवं चेव, नवरं ठियेण सिप हीणे
 सिप तुछे सिप पग्गमदिए, जह हीणे असंखिज्जमागहीणे जह अग्गहिए असंखेज्जमागअग्गदिए, दो नामा दो अमत्तया
 दो दमणा, अजहभमणुकोसोगाहणएणि एवं चेव, नवरं ओगाहणदयाए चट्ठाणवदिए, ठियेण चट्ठाणवदिए आइछोहिं
 चउहिं नामेहिं छट्ठाणवदिए, केवलनाणपज्जवेहिं तुछे, विहिं अभाणेहिं तिहिं दंसणेहिं छट्ठाणवदिए, केवलदंसवपज्जवेहिं
 तुछे, जहभठिय्याणं भंते ! मणुस्साणं केवइया पज्जवा पअणा !, गोयमा ! अर्पता पज्जवा पअणा, से केजट्टेनं भंते ! एवं
 बुबद्द !, गोयमा ! जहभठियेण मणुस्से जहभठियस्स मणुस्सस्स दवढयाए तुछे पएसदयाए तुछे ओगाहणदयाए चट्ठाण
 वदिए ठियेण तुछे वमगंघरमफासपज्जवेहिं दोहिं अभाणेहिं दोहिं दंसणेहिं छट्ठाणवदिए, एवं उकोसठियेणि, नवरं दो
 नाणा दो अभाणा दो दंसणा, अजहभमणुकोसठियेणि एवं चेव, नवरं ठियेण चट्ठाणवदिए ओगाहणदयाए चट्ठाणव
 दिए आइछोहिं चउहिं नाणेहिं छट्ठाणवदिए केवलनाणपज्जवेहिं तुछे तिहिं अभाणेहिं तिहिं दंसणेहिं छट्ठाणवदिए केवल-
 दंसणपज्जवेहिं तुछे ! जहभगुणकालयाणं भंते ! मणुस्साणं केवइया पज्जवा पअणा !, गोयमा ! अर्पता पज्जवा पअणा,
 मे केजट्टेनं भंते ! एव बुबद्द !, गोयमा ! जहभगुणकालए मणुस्से जहभगुणकालगस्स मणुस्सस्स दवढयाए तुछे पएसद
 याए तुछे भोगाहणदयाए चट्ठाणवदिए ठियेण चट्ठाणवदिए कालवमपज्जवेहिं तुछे अवसेसेहिं वमगंघरसफसफसपज्जवेहिं

या, से केजट्टेणं मंते ! एवं बुधर !, गोयमा ! जहआमिणिबोहियनाणी पंचिदियतिरिखखुजोमिए जहआमिणिबोहियना
 णिस्स पंचिदियतिरिखखुजोणियस्स दवट्टयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाहणइयाए चउट्टाणवट्टिए वअगंधरसफासपअवे
 हिं छट्टाणवट्टिए आमिणिबोहियनाणपज्जेहिं तुछे सुयनाणपज्जेहिं छट्टाणवट्टिए चक्खुदंसणपज्जेहिं छट्टाणवट्टिए अच-
 क्खुदंसणपज्जेहिं छट्टाणवट्टिए, एवं उक्कोसामिणिबोहियनाणीयि, णवरं ठिरेए तिट्ठाणवट्टिए, तिन्नि नाणा तिन्नि दंसणा
 सट्ठाणे तुछे सेसेसु छट्टाणवट्टिए, अजहअमणुकोसामिणिबोहियनाणी जहा उक्कोसामिणिबोहियनाणी णवरं ठिरेए चउट्टा
 णवट्टिए, सट्ठाणे छट्टाणवट्टिए, एवं सुयनाणीवि, जहओहिनाणीणं मंते ! पंचिदियतिरिखखुजोमियाणं पुच्छा, गोयमा !
 अयंता पज्जवा पअत्ता, से केजट्टेणं मंते ! एवं बुधर !, गोयमा !, जहओहिनाणी पंचिदियतिरिखखुजोमिए जह
 ओहिनाणिस्स पंचिदियतिरिखखुजोणियस्स दवट्टयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाहणइयाए चउट्टाणवट्टिए ठिरेए तिट्ठा-
 णवट्टिए वअगंधरसफासपज्जेहिं आमिणिबोहियनाणसुयनाणपज्जेहिं छट्टाणवट्टिए ओहिनाणपज्जेहिं तुछे, अभाणा
 नत्थि, चक्खुदंसणपज्जेहिं अचक्खुदंसणपज्जेहिं य ओहिदंसणपज्जेहिं छट्टाणवट्टिए, एवं उक्कोसोहिनाणीवि अजहओ
 क्कोसोहिनाणीवि एवं चव, णवरं सट्ठाणे छट्टाणवट्टिए, जहा आमिणिबोहियनाणी तहा मअआणी सुयअआणी य, जहा
 ओहिनाणी तहा विमगनाणीवि, चक्खुदंसणी अचक्खुदंसणी य जहा आमिणिबोहियनाणी, ओहिदंसणी जहा ओहिना-
 णी, जत्थ नाणा तत्थ अभाणा नत्थि जत्थ अभाणा तत्थ नाणा नत्थि, जत्थ दंसणा तत्थ णाणावि अभाणापि अत्थिपि
 माप्पियवं (सूत्र० ११५) जहओगाहणगण मंते ! मणुस्साणं केवइया पज्जवा पअत्ता !, गोयमा ! अणंवा पज्जवा पअ

वस्तुव्यतिरिक्तस्य दृष्ट्याय तुल्ये परस्परस्याय तुल्ये ओगाहणद्वयाय तुल्ये तिर्य्ये त्रिद्वान्वयद्वयेति दोहो
 नाणेति दोहो अत्राप्येति दोहो दंसयेति छद्वाण्वयद्वये, उक्तोसोगाहणद्वयेति एव येन, नवरं तिर्य्ये नाणेति तिर्य्ये दंसयेति छ-
 द्वाण्वयद्वये, अत्र उक्तोसोगाहणद्वयेति तत्रा अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयेति, नवरं ओगाहणद्वयाय चतुष्टाण्वयद्वये तिर्य्ये चतुष्टाण्व
 यद्वये, अत्राश्रमद्वयाय मते ! पंचिद्वयतिरिक्तजोषिपान केवद्या पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्चता,
 से केवद्वयं मते ! एवं पुनर अत्राश्रमद्वयाय पंचिद्वयतिरिक्तजोषिपान अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अत्राश्रमद्वये
 पंचिद्वयतिरिक्तजोषिप अत्राश्रमद्वयाय पंचिद्वयतिरिक्तजोषिपस्य दृष्ट्याय तुल्ये परस्परस्याय तुल्ये ओगाहणद्वयाय च
 चतुष्टाण्वयद्वये तिर्य्ये तुल्ये वस्तुव्यतिरिक्तस्य दृष्ट्याय तुल्ये ओगाहणद्वयाय तुल्ये तिर्य्ये चतुष्टाण्वयद्वये, उक्तोसोगाहणद्वयेति एवं केन
 नगरं दो नाजा दो अत्राणा दो दमणा, अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयेति एवं येन, नवरं तिर्य्ये चतुष्टाण्वयद्वये तिर्य्ये व्याजा ति-
 यि अत्राणा तिर्य्ये दंसया ! अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयेति मते ! पंचिद्वयतिरिक्तजोषिपान पुष्ठा गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्च-
 ता, से केवद्वयं मते ! एवं पुनर !, गोयमा ! अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयेति पंचिद्वयतिरिक्तजोषिप अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयेति
 तिर्य्ये त्रिद्वान्वयद्वयेति दृष्ट्याय तुल्ये परस्परस्याय तुल्ये ओगाहणद्वयाय चतुष्टाण्वयद्वये तिर्य्ये चतुष्टाण्वयद्वये कालव्यपञ्चयेति
 तुल्ये अत्रममदि वस्तुव्यतिरिक्तजोषिपानेति तिर्य्ये नाणेति तिर्य्ये अत्राप्येति तिर्य्ये दंसयेति छद्वाण्वयद्वये, एवं उक्तोसोगाहणद्वयेति
 एति, अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयाय एव च, नवरं चतुष्टाण्वयद्वये, एवं पञ्च चत्वारो दो यथा दो यथा अत्रा अत्रा अत्रा,
 अत्राश्रमशुद्धोसोगाहणद्वयाय मते ! पंचिद्वयतिरिक्तजोषिपान केवद्या पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्च-

मते ! एवं बुद्ध—अहमगुणकालगानं वेददियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अहमगुणकालए वेददिए अहमगु
 णकालगस्त वेददियस्त दददुयाए तुछे पयसदुयाए तुछे ओगाहणदुयाए छट्ठाणवटिए ठिदिए तिठ्ठाणवटिए कालवधपञ्चरे
 हि तुछे अधसेसेहि धमगंधरसफासपञ्चवेहि दोहि नाणेहि दोहि अभाणेहि अचरसुदसणपञ्चवेहि य छट्ठाणवटिए, एवं ३
 कोसगुणकालएवि, अजहमगुणकोसगुणकालएवि एवं चैव, जवरं सट्ठाने छट्ठाणवटिए, एवं पंच वसा दो गंधा पच रसा
 अट्ट फास्ता माणियदा, अहमाभिनिबोहियनाणीजं मते ! वेददियानं केवइया पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा
 पञ्चता, से केणट्ठेणं मते ! एवं बुद्ध—अहमाभिनिबोहियनाणीजं वेददियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अहमा
 मिनिबोहियनाणी वेददिए अहमाभिनिबोहियमाभिस्त वेददियस्त दददुयाए तुछे पयसदुयाए तुछे ओगाहणदुयाए पठ
 ट्ठाणवटिए ठिदिए तिठ्ठाणवटिए वमगंधरसफासपञ्चवेहि छट्ठाणवटिए आभिनिबोहियमाणपञ्चवेहि तुछे सुयमाणपञ्चवेहि
 छट्ठाणवटिए अचरसुदसणपञ्चवेहि छट्ठाणवटिए, एवं उक्कोसाभिनिबोहियमाणीवि, अजहमगुणकोसाभिनिबोहियमाणीवि
 एवं चैव, नवर सट्ठाने छट्ठाणवटिए, एवं सुवनामीवि सुयअमाणीवि अचरसुदसणीवि, जवर अरव माणा तत्त्व अमा
 णा नत्थि जस्य अमाणा तस्य गाणा नत्थि, जत्थ दसणं तत्त्व गाणादि अमाणादि, एवं तेददियामवि, चउरिदियामवि
 एव वेध जवरं चरसुदसणं अमहिण (सूत्रं० ११४) अहमोगाहणगणं मते ! पंधिदियतिरिक्खजोविबाणं केवइया
 पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्चता, से केणट्ठेणं मते ! एवं बुद्ध अहमोगाहणगण पंधिदियतिरिक्खजो
 णियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अहमोगाहणए पंधिदियतिरिक्खजोणिए अहमोगाहणयस्त पंधिदियतिरि

वसन्तोभियस्स दहद्वयाए तुछे पएसद्वयाए तुछे ओगाहणद्वयाए तुछे ठियेए तिह्वाणवडिये वसगंघरसफासपज्जेवेहि दोहि
 नाणेहि दोहि अभाणेहि दोहि दंसणेहि छट्ठाणवडिये, उक्कोसोगाहणएवि एवं देव, नवरं तिहि नाणेहि तिहि दंसणेहि छ-
 ट्ठाणवडिये, जहा उक्कोसोगाहणए सदा अजहमणुक्कोसोगाहणएवि, नवरं ओगाहणद्वयाए चउट्ठाणवडिये ठियेए चउट्ठाण
 वडिये, जहमठिय्याणं भंते ! पंचिदियतिरिखज्जोगियाण केवइया पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! अर्बता पज्जवा पज्जवा,
 से केणद्वेणं भंते ! एवं बुद्ध जहमठिय्याणं पंचिदियतिरिखज्जोगियाणं अर्बता पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! जहमठियेए
 पंचिदियतिरिखज्जोगिये जहमठिय्यस्स पंचिदियतिरिखज्जोगियस्स दहद्वयाए तुछे पएसद्वयाए तुछे ओगाहणद्वयाए च
 उट्ठाणवडिये ठियेए तुछे वसगंघरसफासपज्जेवेहि दोहि अभाणेहि दोहि दंसणेहि छट्ठाणवडिये, उक्कोसठिय्यएवि एवं देव
 जयरं दो नाणा दो अभाणा दो वसणा, अजहमणुक्कोसठिय्यएवि एवं देव, नवरं ठियेए चउट्ठाणवडिये तिहि नाणा ति
 सि अभाणा तिसि दंसणा ! जहमणुगकालगण भंते ! पंचिदियतिरिखज्जोगियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्बता पज्जवा पज्ज-
 वा, से केणद्वेणं भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहमणुगकालए पंचिदियतिरिखज्जोगिये जहमणुगकालमस्स पंचिदियति-
 रिखज्जोगियस्स दहद्वयाए तुछे पएसद्वयाए तुछे ओगाहणद्वयाए चउट्ठाणवडिये ठियेए चउट्ठाणवडिये कालमपज्जवेहि
 तुछे अवसेसेहि वसगंघरसफासपज्जेवेहि तिहि नाणेहि तिहि अभाणेहि तिहि दंसणेहि छट्ठाणवडिये, एवं उक्कोसगुणकाल-
 एवि, अजहमणुकोमणुगकालएवि एवं देव, नवरं सट्ठाने छट्ठाणवडिये, एवं पंच घद्या दो घद्या पंच रसा अट्ठ फासा,
 जहमाभिगियोहिणणीणं भंते ! पंचिदियतिरिखज्जोगियाणं केवइया पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! अर्बता पज्जवा पज्ज-

मंते ! एवं बुद्धर—अहमगुणकालगणं बेईदियाणं अर्णत्ता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अहमगुणकालए बेईदिए अहमगु
 णकालगस्स बेईदियस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए छट्ठाणवट्ठिए ठिईए तिट्ठाणवट्ठिए कसवअपज्जवे
 हि तुल्ले अवसेसेहि वभगघरसफासपज्जेवेहि दोहि नाणेहि दोहि अभागेहि अचक्खुदसणपज्जेवेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं ॥
 क्खोसगुणकालएवि, अज्जअमणुक्खोसगुणकालएवि एवं चेव, णवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, एवं पंच वग्गा दो गंधा पच रसा
 अट्ठ फासा भाणियवा, अहममिणिवोदियनाणीयं मंते ! बेईदियाणं केवइया पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अर्णत्ता पज्जवा
 पभत्ता, से केमट्ठेणं मंते ! एवं बुद्धर—अहममिणिवोदियनाणीण बेईदियाणं अर्णत्ता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अहमा
 मिणिवोदियणाणी बेईदिए अहममिणिवोदियणापिस्स बेईदियस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए चठ
 ट्ठाणवट्ठिए ठिईए तिट्ठाणवट्ठिए वभगघरसफासपज्जेवेहि छट्ठाणवट्ठिए अमिणिवोदियणाणपज्जेवेहि तुल्ले सुयमाणपज्जेवेहि
 छट्ठाणवट्ठिए अचक्खुदसणपज्जेवेहि छट्ठाणवट्ठिए, एवं तक्कोसमिणिवोदियणाणीवि, अज्जअमणुक्खोसमिणिवोदियणाणीवि
 एवं चेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, एवं सुयनाणीवि सुयअमाणीवि अचक्खुदसणीवि, णवरं जत्थ णाणा तत्थ अमा-
 णा नत्थि जत्थ अमाणा तत्थ णाणा नत्थि, जत्थ दसणं तत्थ णाणावि अमाणावि, एवं तेइदियाप्यवि, चठरिंदियाणवि
 एवं चेव णवरं चक्खुदसणं अक्खमहिंयं (सुत्रं ० ११४) अहमोगाहणगणं मंते ! पधिदियतिरिक्खजोभियाणं केवइया
 पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अर्णत्ता पज्जवा पभत्ता, से केमट्ठेणं मंते ! एवं बुद्धर अहमोगाहणगण पधिदियतिरिक्खजो
 णियाण अणत्ता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अहमोगाहणए पधिदियतिरिक्खजोभिए अहमोगाहणयस्स पधिदियतिरि

विकाशयानं पुच्छा गोयमा ! अर्गता पञ्चवा पञ्चवा, से केण्डेनं भंत ! एवं पुच्छ जहभमतिजभाणीनं पुढविकाशयानं
 अर्गता पञ्चवा पञ्चवा !, गोयमा ! जहभमतिजभाणी पुढविकाशय जहभमतिजभापिस्स पुढविकाशयस्स दहदुमाए तुछे
 पपसदुयाए तुछे ओगाइणदुयाए षट्ठाणवटिए ठिंए तिह्वाणवटिए वभगंघरसफासपज्जवेहिं छट्ठाणवटिए माइजभाणपज्ज
 वेहिं तुछे मुयअभाणपज्जवेहिं अचररुदंसणपज्जवेहिं छट्ठाणवटिए, एवं उक्कोसमाइजभाणीवि, अज्जहभमपुक्कोसमाइजभाणीवि
 एवं नेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवटिए, एवं मुयअभाणीवि अचररुदंसणीवि एवं वेव जाव वणप्फइकाइना (सुव० ११३)
 जहभोगाइणगानं मंते ! वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा ! अणता पज्जवा पञ्चवा, से केण्डेनं मंते ! एवं पुच्छ जहभोगाइय
 गानं वेइंदियाणं अर्गता पज्जवा पञ्चवा !, गोयमा ! जहभोगाइणए वेइंदिए जहभोगाइणस्स वेइंदियस्स दहदुमाए तुछे
 पपसदुयाए तुछे ओगाइणदुयाए तुछे ठिंए तिह्वाणवटिए वभगंघरसफासपज्जवेहिं दोहिं नाणहिं दोहिं अभाणेहिं अचररु
 दंसणपज्जवेहिं य छट्ठाणवटिए, एवं उक्कोसोगाइणएवि, नवरं पाणा णत्थि, अज्जहभमपुक्कोसोगाइणए जहा जहभोगाइणए,
 नवरं सट्ठाणे ओगाइणाए षट्ठाणवटिए, जहभठिइएणं मंते ! वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्गता पज्जवा पञ्चवा, से केण्डेनं
 मंते ! एवं पुच्छ जहभठियाणं वेइंदियाणं अर्गता पज्जवा पञ्चवा !, गोयमा ! जहभठिइए वेइंदिए जहभठिइयस्स वेइंदि
 यम्म दहदुयाए तुछे पपसदुयाए तुछ ओगाइणदुयाए षट्ठाणवटिए ठिंए तुछे वभगंघरसफासपज्जवेहिं दोहिं अभाणेहिं
 अचररुदंसणपज्जवेहिं य छट्ठाणवटिए, एवं उक्कोसठिइएणि, नवरं वो पाणा अज्जहभमपुक्कोसठिइए जहा उक्को-
 सठिइए नवरं ठिंए तिह्वाणवटिए ! जहभगुणफासगानं वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्गता पज्जवा पञ्चवा, से केण्डेनं

गाहणएवि, नवर उक्कोसोगाहणएवि असुरकुमारे ठिये चउद्दाणवडिए, एवं जाय यणियकुमारा। (सुत्रं ११२) जइओगाहणानं
 मंते ! पुढविकाइयाणं केवइया पखया पअत्ता !, गोयमा ! अणंता पखया पअत्ता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुवइ जइओगाहणानं
 पुढविकाइयाणं अणंता पखवा पअत्ता !, गोयमा ! जइओगाहणए पुढविकाइए जइओगाहणस्स पुढविकाइयरस दवट्ठयाए तुछ
 पएसट्ठयाए तुछे ओगाहणट्ठयाए तुछे ठिये तिद्दाणवडिए वअगघरसफासपअवेहि दोहि अआणेहि अषवसुदसणपअवेहि य
 छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसोगाहणएवि, अवइअमपुक्कोसोगाहणएवि एवं वेव, नवरं सट्ठाने वट्ठानवडिए, जइअट्ठियाणं
 पुढविकाइयाण पुच्छा गोयमा ! अणंता पखवा पअत्ता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुवइ जइअट्ठियाणं पुढविकाइयाणं
 अणंता पखवा पअत्ता !, गोयमा ! जइअट्ठिए पुढविकाइए जइअट्ठियस्स पुढविकाइयस्स दवट्ठयाए तुछे पएसट्ठयाए
 तुछे ओगाहणट्ठयाए चउद्दाणवडिए ठिये तुछे वअगघरसफासपअवेहि मतिअआणं सुवअआणं अचरतुदंसणपअवेहि
 छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसट्ठिएवि, अवइअमपुक्कोसट्ठिएवि एवं वेव, नवर सट्ठाने तिद्दाणवडिए, जइअगुअफलयाणं मंते !
 पुढविकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अणंता पखवा पअत्ता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुवइ जइअगुअफलयाणं पुढविकाइयाणं
 अणंता पखवा पअत्ता, गोयमा ! जइअगुअफलए पुढविकाइए जइअगुअफलगस्स पुढविकाइयस्स दवट्ठयाए तुछे पएस
 ट्ठयाए तुछे ओगाहणट्ठयाए चउद्दाणवडिए ठिये तिद्दाणवडिए कालवअपअवेहि तुछे अयसेसेहि वअगघरसफासपअवेहि छट्ठा
 णवडिए दोहि अआणेहि अषवसुदसणपअवेहि य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसगुअफलएवि, अवइअमपुक्कोसगुअफलएवि एवं
 वेव, नवरं सट्ठाने छट्ठाणवडिए, एय पंच वआ दो गंधा पव रसा अट्ठ फासा माणियथा ! जइअमतिअआणीणं मंते ! पुढ

एनवा षटुःस्थानयतितत्त्वमुत्कृष्टस्वितिकसावगाहनावा जघम्बतोऽङ्गुलासङ्गोपमागाहारम्बोत्कर्षतः पञ्चानां षटुः
 शतानामवाप्यमानत्वात्, 'अजहङ्गुकोसठिइएणि एवं वेव' इत्यादि, अजघम्बोत्कृष्टस्वितायपि तथा वक्तव्यं यथा
 अपम्बस्वितिसूत्रे उत्कृष्टस्वितिसूत्रे च, नवरमयं विशेषः-अजघम्बस्वितिसूत्रे उत्कृष्टस्वितिसूत्रे च स्थिता तुल्यत्वम
 भिहित अत्र तु 'तस्थानेऽपि' दियतावपि षटुःस्थानपतित इति वक्तव्य, समवाधिकदशवर्षसहस्रेभ्य आरम्बोत्क-
 र्षतः समबो नवयस्त्रिंशत्सागरोपमाणामवाप्यमानत्वात्, जघम्बगुणकाठकादिसूत्राणि सुप्रतीतानि, नवरं 'जस्स
 नाणा तस्स अज्जाणा नरिये'सि यस्य ज्ञानानि तत्साज्ञानानि न समवन्तीति, यतः सम्यग्दृष्टानि निध्याहे
 रज्ञानानि, सम्यग्दृष्टित्वं च निध्याग्दृष्टित्वमपि सम्यग्दृष्टित्वोपमर्देन भवति, ततो
 ज्ञानसद्भावेऽज्ञानामावा एवमनानसद्भावे ज्ञानामावा, तत् उक्तं- 'जहा नाणा तहा अज्जाणाणि माणियवा, नवर
 जम्स अज्जाणा तरस्स नाणा न समयन्ति' इति शेष पाठसिद्धः ।

अहमोगाहगार्णं मते ! असुरकुमारार्णं केवदया पञ्चवा पञ्चत्ता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्चत्ता ! एवं बुद्ध
 अहमोगाहगार्णं असुरकुमारार्णं अणता पञ्चवा पञ्चत्ता !, गोयमा ! अहमोगाहणए असुरकुमारे महाभोगाहयस्स असुरकुमारस्स
 दददयाए तुछे पएसडयाए तुछे ओगाहणदयाए तुछे ठिरेए चउट्टाणवडिए पञ्चार्हेहि छट्टाणवडिए माभिमिबोहियणाण० सुद
 नाण० ओहिनाणपञ्चवेहि तिहि अभण्णेहि तिहि पसणहि च छट्टाणवडिए, एवं अजहमपुबोसो

नरकेपूतपद्यते तस्य तदानीं विमलज्ञान नास्तीति जघन्यावगाहनसासाञ्जनानि मजनया प्रष्टव्यानि द्वे त्रीणि वेति,
उत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्या हानौ वृद्धौ च द्विस्थानपतितत्वं, तद्यथा—असंक्षेपमागहीनत्वं या संक्षेपमागहीनत्वं या,
तथा असंक्षेपमागाधिकत्वं वा संक्षेपमागाधिकत्वं या न तु संक्षेपमागहीनत्वं या, कस्मादिति चेत्, उच्यते,
उत्कृष्टावगाहना द्वि नैरयिकाः पञ्चषणुःशतप्रमाणाः, ते च सप्तमनरकपृथिव्यां, तत्र जघन्या स्थितिः द्वाविंशतिः
सागरोपमाणि उत्कृष्टा त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि, ततोऽसंक्षेपमागहीनत्वं एव घटेते न त्वसंक्षेपमागहीनत्वं
णहानिपृथ्वी, तेषां चोत्कृष्टावगाहनाना त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि वा नियमाद्धेतव्यानि, न मजनया, मजनारो
तोः समूर्च्छितमासञ्चिपञ्चेन्द्रियोत्पादस्य तेषामसमवात्, अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे यदवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वं
तदेवं—अजघन्योत्कृष्टावगाहनो हि सर्वजघन्यामृष्टासंक्षेपमागात्परतो मनाक् बृहत्तराहुलासंक्षेपमागादारभ्य याप
यहुलासंक्षेपमागन्यूनानि पञ्चषणुःशतानि तावदवसेयः, ततः सामान्यनैरयिकसूत्रे इषाम्राप्युपपद्यते अवगाहनात्
अतु स्थानपतितता, स्थित्या चतुःस्थानपतितता सुप्रतीता, वक्ष्येयसंक्षेपमागहीनत्वं आरम्भोत्कर्षतत्त्वपरिग्रहात्सामरोपमाणा
मपि तस्यां लभ्यमानत्वात्, जघन्यस्थितिसूत्रे अवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वं तस्यामवगाहनार्थां जघन्यतोऽहुला
संक्षेपमागादारभ्योत्कर्षतः सप्तानां घनुषामवाप्यमानत्वात्, अत्रापि त्रीण्यज्ञानानि केषांचित्कादाचित्तकतया प्रष्ट
व्यानि, समूर्च्छितमासञ्चिपञ्चेन्द्रियेभ्य उत्पन्नानामपर्याप्तावस्थायां विमलस्थानमाधात्, उत्कृष्टस्थितिर्विनिष्ठापामवगा-

नवविष्ट, एवं उक्तोसामिणिवोदियनापीवि, जहन्नमपुच्छोसाभिषिष्योदियनापीवि एवं चेव, यवरं आमिषिवोदियनाप
 ज्वरेहिं सद्धाने छद्धानवविष्ट, एवं सुयनापी ओदिनापीवि, नवरं जस्स नाणा तस्स अभाणा नत्थि, जहा नाणा तहा
 अभाणावि माणियहा, नवरं जस्स अभाणा तस्स नाणा न भवति । जहन्नमपुच्छोदियनापीवि मते ! नेरइयानं केवइया पज्जा
 पक्खा ? गोयमा ! अणया पज्जा, से केणहेणं मते ! एवं बुबह जहन्नमपुच्छोदियनापीवि नेरइयानं अणंता पज्जा
 पक्खा ? गोयमा ! जहन्नमपुच्छोदियनापीवि नेरइए जहन्नमपुच्छोदियनापीवि नेरइयस्स दवट्ठमाए तुल्ले पयसकुमाए तुल्ले ओगाहण
 डयाए चउट्ठाणवविष्ट रिईए चउट्ठाणवविष्ट वज्जंगधरसफासपज्जेहिं तिहिं नामेहिं तिहिं अभावेहिं छद्धानवविष्ट वनसुद
 सणपज्जेहिं तुल्ले अचवसुदसणपज्जेहिं ओदिदंसणपज्जेहिं छद्धानवविष्ट, एवं उक्तोसचवसुदसणीवि, जवहन्नमपुच्छोसच
 वसुदसणीवि एवं चेव, नवरं सद्धाने छद्धानवविष्ट, एवं अचवसुदसणीवि ओदिदसणीवि । (सूत्रं १११)

'जहन्नोगाहणाण भते !' इत्यादि, सुगम नवरं 'रिईए चउट्ठाणवविष्ट' इति जहन्न्यावगाहनो हि वज्जवर्पसहस्राणि
 स्थितिकोऽपि भवति रत्नप्रभायां उत्कृष्टस्थितिकोऽपि सप्तमनरकप्रयिष्यां, तत उपपद्यते स्थित्या वस्तुः स्थानपतितता,
 'तिहिं नामेहिं तिहिं अभावेहिं' इति इह यदा गर्मन्युत्क्रान्तिकसञ्चिपञ्चेन्द्रियो नरकेपूतपद्यते तदा स नारकायुःसंबेदन
 प्रथमसमय एव पूर्वग्रहीतौदारिकगरीरपरिष्ठाट करोति तस्मिन्नेव समये सम्यग्रहेक्षीणि ज्ञानानि विख्यारहेक्षीण्यज्ञा
 नानि समुत्पद्यन्ते, ततोऽपिग्रहेण पिग्रहेण वा गत्वा वैकियशरीरसघात करोति, यच्चु संमृच्छिमासञ्चिपञ्चेन्द्रियो

मंते ! नेरइयाणं केवइया पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेनं मंते ! एवं बुद्ध जइअठिइयाणं
 नेरइयाणं अणता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! जइअठिइए नेरइए जइअठिइयस्स नेरइयस्स दइइयाए तुल्ले पयसइयाए तुल्ल
 ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिइए ठियेए तुल्ले वअणंघरसफासपअवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अआणेहिं तिहिं वंसणेहिं तिहिं छट्ठाणव
 डिइए एवं उक्कोसठिइएयि, अजइअमणुक्कोसठिइएयि, नवरं सट्ठाणे चउट्ठाणवडिइए ! जइअगुणकालगाणं मंते ! नेरइयाणं
 केवइया पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेनं मंते ! एवं बुद्ध—जइअगुणकालगाणं नेरइयाणं
 अणंता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! जइअगुणकालए नेरइए जइअगुणकालगस्स नेरइयस्स दइइयाए तुल्ले पयसइयाए तुल्ले
 ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिइए ठियेए चउट्ठाणवडिइए कालवअपअवेहिं तुल्ले अक्खेसेहिं वअणंघरसफासपअवेहिं तिहिं नाणेहिं
 तिहिं अआवेहिं तिहिं वंसणेहिं छट्ठाणवडिइए, से एएणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुद्ध जइअगुणकालगाणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा
 पभत्ता, एवं उक्कोसगुणकालएयि, अजइअमणुक्कोसगुणकालएयि एवं वेव, नवरं कालवअपअवेहिं छट्ठाणवडिइए, एवं अ
 सेसा चत्तारि वअा दो गंधा पंध रसा अट्ठ फासा माणियवा ! जइअमणिबोहियनाणीणं मंते ! नेरइयाणं केवइया पज्जवा
 पभत्ता !, गोयमा ! जइअमणिबोहियनाणीणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेण मंते ! एवं बुद्ध जइअमि
 णिबोहियनाणीणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! जइअमणिबोहियनाणी नेरइए जइअमणिबोहियस्स
 नाणिस्स नेरइयस्स दइइयाए तुल्ले पयसइयाए तुल्ले ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिइए ठियेए चउट्ठाणवडिइए वअणंघरसफास
 पअवेहिं छट्ठाणवडिइए आमणिबोहियनाणपअवेहिं तुल्ले सुयनाण० ओहिनाणपअवेहिं छट्ठाणवडिइए तिहिं वंसणेहिं छट्ठा

ठिरेण षडङ्गान्नवटिण वरुणपरसफासपञ्चवेहिं तिहिं नानेहिं तिहिं अमानेहिं तिहिं दंसनेहिं छट्ठाव्वपटिण, उक्कोसोगाहव
 मानं भंते ! नेरइयाणं केवइया पळवा पळवा !, गोयमा ! अणंता पळवा पळवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं पुब्बइ उक्कोसो-
 गाहवमाणं नेरइयाणं अणंता पळवा पळवा !, गोयमा ! उक्कोसोगाहवणं नेरइणं उक्कोसोगाहणस्स नेरइयस्स ववट्ठयाए
 तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए तुल्ले, ठिरेणं सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अण्महिणं, जइ हीये असंखिज्जमागहीणे वा
 संखिज्जमागहीणे वा अह अण्महिणं असंखिज्जमागअण्महिणं वा संखिज्जमागअण्महिणं वा, वरुणधरसफासपञ्चवेहिं
 तिहिं नानेहिं तिहिं अमानेहिं तिहिं दंसनेहिं छट्ठाव्वपटिण, अवइअमणुक्कोसोगाहणं नेरइयाणं केवइया पळवा पळवा !,
 गोयमा !, अणंता पळवा पळवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं पुब्बइ अवइअमणुक्कोसोगाहवाणं अणंता पळवा पळवा !, गो-
 यमा ! अवइअमणुक्कोसोगाहवणं नेरइणं अवइअमणुक्कोसोगाहणस्स नेरइयस्स ववट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहवट्ठ-
 याए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अण्महिणं जइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा संखिज्जमागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा
 असंखिज्जगुणहीणं वा अह अण्महिणं अतोत्तिजमागअण्महिणं वा संखिज्जमागअण्महिणं वा संखिज्जगुणअण्महिणं वा
 असंखिज्जगुणअण्महिणं वा, ठिरेणं सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अण्महिणं, जइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा संखिज्जमाग
 हीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा अह अण्महिणं असंखिज्जमागअण्महिणं वा संखिज्जमागअण्महिणं वा
 संखिज्जगुणअण्महिणं वा असंखिज्जगुणअण्महिणं वा, वरुणधरसफासपञ्चवेहिं तिहिं नानेहिं तिहिं अमानेहिं तिहिं दंसनेहिं
 उट्ठान्नवटिण, से एणट्ठेणं गोयमा ! एवं पुब्बइ अवइअमणुक्कोसोगाहवाणं नेरइयाणं अणंता पळवा पळवा ! अवइअमणु-

अन्तर्मुद्रार्चादिक(च)नियतपरिमाणया सक्रमया गुणितं द्वार्षिद्यतिवर्षसहस्रप्रमाण भवति तेनान्तर्मुद्रार्चादिप्रमाणस्थितिकः परिपूर्णद्वार्षिद्यतिवर्षसहस्रस्थितिकापेक्षया सङ्ख्यगुणहीनः तदपेक्षया तु परिपूर्णद्वार्षिद्यतिवर्षसहस्रस्थितिकः सङ्ख्ये यगुणाम्यधिकः, पयमष्कायिकादीनामपि चतुरिन्त्रियपर्याप्तानां स्वलोक्तद्व्यस्तनुसारेण स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं भावनीय । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां च चतुःस्थानपतितत्वं, तेषां द्रुत्कर्पतस्त्रीणि पल्योपमानि स्थितिः, पल्योपम चासङ्ख्येयवर्षसहस्रप्रमाणमतोऽसङ्ख्येयगुणद्विद्वान्योरपि समबाहुपथते चतुःस्थानपतितत्वं, पयम्यन्तराणां मपि, तेषां जचन्यतो दशवर्षसहस्रस्थितिकत्वादुत्कर्पतः पल्योपमस्थितिः (तेः), ज्योतिष्कैमानिकानां पुन स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं, यतो ज्योतिष्काणां जचन्यमायुः पल्योपमाष्टमागः उत्कृष्ट वर्षलक्षाधिक पल्योपम, वैमा निकानां जचन्यं पल्योपम उत्कृष्ट त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि, दशकोटीकोटीसङ्ख्येयपल्योपमप्रमाणं च सागरोपममत स्तोपामप्यसङ्ख्येयगुणद्विद्वान्यसमवात् स्थितितस्त्रिस्थानपतितता, श्रेयस्त्रमावना तु सुगमत्वात् सय भावनीया ॥ तदेय सामान्यतो नैरविकादीनां प्रत्येक पर्यायानन्त्य प्रतिपादित, इदानीं जचन्याद्यवगाहनाद्यधिकृत्य तेषामेय प्रत्येक पर्यायाग्र प्रतिपिपादयिपुराह—

सक पयायात्र प्रातापपादायपुराह—
 अहभोगाहणगाणे मंते ! नेरइयाने केवइया पमवा पमवा ? अर्णता पमवा पमवा, से केपडेपं मंते ! एव
 युचइ ?, गोयमा ! अहभोगाहणस्स नेरइयस्स दइइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओगाहणइयाए तुछे

ठियेण षड्ढाणवरिए वज्जगपरसफासपज्जेवेहि तिहिं नाणेहि तिहिं अभायेहि तिहिं दंसयेहि छट्ठाणवरिए, उक्कोसोगाएव
 भाणे भंते ! नेरइयाने केवइया पज्जवा पक्कवा !, गोयमा ! अर्णता पज्जवा पक्कवा, से केणट्ठेनं भंते ! एवं पुणइ उक्कोसो
 माइणयाने नेरइयाने अर्णता पज्जवा पक्कवा !, गोयमा ! उक्कोसोयाइणए नेरइए उक्कोसोगाइणस्स नेरइयस्स दड्डपाए
 तुछे पएसट्ठपाए तुछे ओगाइणट्ठपाए तुछे, ठियेण सिय हीणे सिय तुछे सिय अग्गमहिए, अइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा
 संखिज्जमागहीणे वा अइ अग्गमहिए असंखिज्जमागअग्गमहिए वा संखिज्जमागअग्गमहिए वा, वज्जमंवरसफासपज्जेवेहि
 तिहिं नाणेहि तिहिं अभायेहि तिहिं दंसयेहि छट्ठाणवरिए, अजइअमणुक्कोसोगाएणानं नेरइयानं केवइया पज्जवा पक्कवा !,
 गोयमा !, अर्णता पज्जवा पक्कवा, से केणट्ठेनं भंते ! एवं पुणइ अजइअमणुक्कोसोगाएणानं अर्णता पज्जवा पक्कवा !, गो-
 यमा ! अजइअमणुक्कोसोगाएणए नेरइए अजइअमणुक्कोसोगाएणस्स नेरइयस्स दड्डपाए तुछे पएसट्ठपाए तुछे ओगाइणट्ठ-
 याए सिय हीणे सिय तुछे सिय अग्गमहिए अइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा संखिज्जमागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा
 असंखिज्जगुणहीणे वा अइ अग्गमहिए असंखिज्जमागअग्गमहिए वा संखिज्जमागअग्गमहिए वा संखिज्जगुणअग्गमहिए वा
 असंखिज्जगुणअग्गमहिए वा, ठियेण सिय हीणे सिय तुछे सिय अग्गमहिए, अइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा संखिज्जमाग
 हीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणअग्गमहिए वा अइ अग्गमहिए असंखिज्जमागअग्गमहिए वा संखिज्जमागअग्गमहिए वा
 संखिज्जगुणअग्गमहिए वा असंखिज्जगुणअग्गमहिए वा, वज्जगपरसफासपज्जेवेहि तिहिं नाणेहि तिहिं अभायेहि तिहिं दंसयेहि
 छट्ठाणवरिए, से एएणट्ठेनं गोयमा ! एवं पुणइ अजइअमणुक्कोसोगाएणानं नेरइयानं अर्णता पज्जवा पक्कवा ! अइअट्ठियानं

पद्मचा, से केणहेण भंते ! एव बुधइ-वेईदियाणं अणता पज्जवा पम्भत्ता !, गोयमा ! वेईदिए वेईदियस्स दवट्टयाए सुहे पपसट्टयाए तुळे ओगाइणट्टयाए सिय हीणे सिय तुळे सिय अम्मदिए, जइ हीणे असंखिज्जभागहीणे वा सखिज्जभागहीणे वा सखिअइगुणहीणे वा असंखिअइगुणहीणे वा, अइ अम्मदिए असंखिअभागअम्मदिए वा संखिज्जभागअम्मदिए वा संखिअइगुणमम्मदिए वा असंखिअइगुणमम्मदिए वा, ठिईए तिट्ठाणवट्ठिए, वध्वगंधरसफासआ-
 निगिबोदियनामसुयनाणमइअआणसुयअआणअचवसुदंसणपज्जवेहिं य छट्ठाणवट्ठिए, एवं वेईदियायि, एवं चउरिदियावि नवरं दो दंसमा चवसुदंसण अचवसुदसणं (सु० १०७) पंचिदियतिरिक्खन्नोणियाण पज्जवा जइा नेरइयाणं तइा माणि यइा (सु० १०८) मणुस्साणं भंते ! केवइया पज्जवा पम्भत्ता !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पम्भत्ता, से केमट्ठेणं भंते ! एवं बुधइ-मणुस्साण अणंता पज्जवा पम्भत्ता !, गोयमा ! मणूसे मणूस्सस्स दवट्टयाए तुळे पपसट्टयाए तुळे ओगाइणट्टयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए वध्वगंधरसफासआभिणिबोदियनाणसुयनाणओहिनाणमणपज्जवनानकेवलनाणपअ वेहिं तुळे तिहिं दसणेहिं छट्ठाणवट्ठिए केवलदंसणपज्जवेहिं तुळे (सु० १०९) वाणमंतरा ओगाइणट्टयाए ठिईए चउट्ठाणवट्ठिया वण्णार्इहिं छट्ठाणवट्ठिया ओइसिया वेमाणिमायि एवं नेव नवर ठिईए विट्ठाणवट्ठिया (मू० ११०)

‘असुरकुमाराण भंते ! केवइया पज्जवा पद्मत्ता !’ इत्यादि, उक्त एवार्थः प्रायः सर्वेव्यसुरकुमारादिषु, ततः सकलमपि चतुर्विंशतिदण्डकसूत्रं प्राग्वद् भावनीयं, यस्तु विधेयः स उपवर्ज्यते, तत्र यत्पृथिवीकायिकादीनामवगा

इनाया अहुतासद्भेयमागप्रमाणाया अपि षतुःस्थानपतितत्वं तदहुतासद्भेयमागप्रमाणस्यासद्भेयमेदमिद्वत्त्वाद्
 सेयं, त्वित्वा हीनत्वमभ्यधिकत्वं च त्रिस्थानपतितं न षतुःस्थानपतितं, असद्भेयगुणद्विद्वान्योरसमत्वात्, कथं ततो
 रसम्ब इति चेत्, उच्यते, इह पृथिव्यादीना सर्वजघन्यमायुः क्षुद्रकमयग्रहणं, क्षुद्रकमयग्रहणस्य च परिमाणमा
 पटिकानां द्वे द्रते पदपञ्चाशदधिके, मुद्गर्षे च द्विपटिकाप्रमाणे सर्वसङ्ख्या क्षुद्रकमयग्रहणानां पञ्चपटिः सहस्राणि पञ्च
 शतानि पद्मत्रिंशदधिकानि ६५५३६, उक्तं च—“दोन्नि सयाइ नियमा छप्यन्नाइ पमाणजो इति । आवल्लियपमा-
 नेण सुद्धागमवगहणमेयं ॥ १ ॥ पञ्चद्विसहस्त्राइ पचेव सयाइं सह य छत्तीसा । सुद्धागमवगहणं भवति एते सुद्ध
 चेण ॥ २ ॥” पृथिव्यादीना च स्थितिरुत्कर्षतोऽपि सहरेयपर्यप्रमाणा ततो नासद्भेयगुणद्विद्वान्योः समर्थः, क्षेपवृ
 द्विद्वानिन्त्रिकमायना त्वेयं—एकस्य क्रिड पृथिवीकायस्य स्थितिः परिपूर्णानि द्वाविंशतिपर्यसहस्राणि अपरस्य सान्येव
 समयन्यूनानि ततः समयन्यूनद्वाविंशतिपर्यसहस्रस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशतिपर्यसहस्रस्थितिकापेक्षयाऽसद्भेयमाग
 हीनः तदपेक्षया त्वित्तरोऽसत्तेयमागाधिकः, तथैकस्य परिपूर्णानि द्वाविंशतिपर्यसहस्राणि स्थितिरपरस्य सान्येवान्त
 मुद्गर्षादिनोनानि, अन्तर्मुद्गर्षादिक(च) द्वाविंशतिपर्यसहस्राणां सद्भेयतमो भागः, ततोऽन्तर्मुद्गर्षादिन्यूनद्वाविंशतिपर्य
 सहस्रस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशतिपर्यसहस्रस्थितिकापेक्षया सद्भेयभागहीनः तदपेक्षया परिपूर्णद्वाविंशतिपर्यसहस्र-
 स्थितिकः सद्भेयमागाभ्यधिकः, तथैकस्य द्वाविंशतिपर्यसहस्राणि स्थितिरपरस्यान्तर्मुद्गर्षे यासो पर्य पर्यसहस्र मा,

पञ्चत्वा, से केण्ड्रेण मते ! एव धुधर-वेददियाण अणता पञ्चत्वा पञ्चत्वा !, गोयमा ! वेददिए वेददियस्स दददयाए तुछे पयसदयाए तुछे ओगाइणदयाए सिय हीने सिय तुछे सिय अम्मदिए, च्च हीणे असंखिज्जमागहीणे पा संखिज्जमागहीणे वा सखिज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा, अह अम्मदिए असंखिज्जमागअम्मदिए पा संखिज्जमागअम्मदिए वा सखिज्जगुणमम्मदिए वा असंखिज्जगुणमम्मदिए वा, ठियेए विद्वाणवदिए, वज्जगयसफ़समा-
 मिणिबोदियनानसुयनानमइअभायसुयअभाणअचवसुदंसणपञ्चवेदि य छट्ठाणवदिए, एवं वेददियाणि, एवं चउत्तिदियावि नवर दो दंसणा चवसुदंसणं अचवसुदंसणं (मू० १०७) पचिदियविरिखन्नोणियाण पञ्चत्वा च्चत्वा नेरइयाणं तद्वा भाणि यत्था (सू० १०८) मणुस्साणं मते ! केवइया पञ्चत्वा पञ्चत्वा !, गोयमा ! अणता पञ्चत्वा पञ्चत्वा, से केम्मट्ठेणं मते ! एवं धुधर-मणुस्साण अणता पञ्चत्वा पञ्चत्वा !, गोयमा ! मणुसे मणुसस्स दददयाए तुछे पयसदयाए तुछे ओगाइणदयाए चउट्ठाणवदिए ठियेए चउट्ठाणवदिए वज्जगयसफ़समाभिणिबोदियनानसुयनानओहिनाणमयपञ्चवनाणकेवत्तनाणपञ्च वेदि तुछे विहिं दसप्पेहिं छट्ठाणवदिए केवलदसपपञ्चवेदि तुछे (सू० १०९) वाणमत्तरा ओगाइणदयाए ठियेए चउट्ठाणवदिया वण्णाईहिं छट्ठाणवदिया ओइसिया वेमाणियाणि एवं च्च नवरं ठियेए विद्वाणवदिया (मू० ११०)

‘असुरकुमाराण भते ! केवइया पञ्चत्वा पञ्चत्वा ?’ इत्यादि, उक्त एवार्थः प्रायः सर्वेव्यसुरकुमारादिषु, तत्तः सकलमपि चतुर्विंशतिदण्डकसूत्रं प्राग्वद् भावनीयं, यस्तु विशेषः स उपवर्त्यते, तत्र यत्पृथिवीकायिकादीनामन्वा

अग्निहिए असंखिजइभागजग्महिए वा संखिजइभागअग्निहिए वा वग्नेहिं गंचेहिं रसेहिं फासेहिं
 मइअभाजपजवेहिं सुयअभाजपजवेहिं अपक्वसुदंसपजवेहिं छद्वाणवडिए ॥ वाउकाइयाणं भंते ! केवइमा पजवा पजवा ?
 मोयमा ! अर्जता पजवा पजवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं पुबइ आउकाइयाणं अर्जता पजवा पजवा !, गोयमा ! आउ
 काइए आउकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए ठिंए विद्वाणवडिए वग्गंघरसफास
 मइअभाजसुअभाजअक्वसुदंसपजवेहिं छद्वाणवडिए ॥ तेउकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पजवा पजवा, से
 केमट्ठेणं भंते ! एवं पुबइ—तेउकाइयाण अर्जता पजवा पजवा !, गोयमा ! तेउकाइयस्स दइइयाए तुछे पए
 सुइयाए तुछ ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए, ठिंए विद्वाणवडिए, वग्गंघरसफासमइअभाजसुयअभाजअक्वसुदंसप
 जवेहिं च छद्वाणवडिए ॥ वाउकाइयाण पुच्छा गोयमा ! वाउकाइयाणं अर्जता पजवा पजवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं
 पुबइ—वाउकाइयाण अर्जता पजवा पजवा !, गोयमा ! वाउकाइए वाउकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे
 ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए ठिंए विद्वाणवडिए वग्गंघरसफासमइअभाजसुयअभाजअक्वसुदंसपजवेहिं छद्वाणव
 डिए ॥ वगस्सइकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पजवा पजवा, से केमट्ठेणं भंते ! एवं पुबइ—वग्गस्सइकाइयाणं
 अर्जता पजवा पजवा !, गोयमा ! वग्गस्सइकाइए वग्गस्सइकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउ
 द्वाणवडिए ठिंए विद्वाणवडिए वग्गंघरसफासमइअभाजसुयअभाजअक्वसुदंसपजवेहिं च छद्वाणवडिए, से एय्यट्ठेणं
 गोयमा ! एवं पुबइ—वग्गस्सइकाइयाणं अर्जता पजवा पजवा ॥ (पृ० १८९) वेइवियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पजवा

असुरकुमाराने भते ! केवइया पञ्जवा पञ्जवा ! अर्णता पञ्जवा पञ्जवा ! एवं पुचइ-असुरकु-
 माराने अर्णता पञ्जवा पञ्जवा !, गोयमा ! असुरकुमारे असुरकुमारस्स दइइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओमाइमइयाए
 चउट्टाणवडिए ठिरेए चउट्टाणवडिए कालवअपञ्जवेहिं छट्टाणवडिए एवं नीलवअपञ्जवेहिं ओहियअपञ्जवेहिं शालिइवअ-
 पञ्जवेहिं सुक्खिइवअपञ्जवेहिं सुग्गिमंगअपञ्जवेहिं दुग्गिमंगअपञ्जवेहिं तिसरसपञ्जवेहिं कइयरसपञ्जवेहिं कसायरसपञ्जवेहिं
 अंयिलरसपञ्जवेहिं मइररसपञ्जवेहिं कअखइफासपञ्जवेहिं मउयफासपञ्जवेहिं गरुअफासपञ्जवेहिं लइमफासपञ्जवेहिं सीय
 फासपञ्जवेहिं उसिअफासपञ्जवेहिं निइफासपञ्जवेहिं तुअखफासपञ्जवेहिं आभिअिओहियअपञ्जवेहिं पुअनाअपञ्जवेहिं
 ओहिनाअपञ्जवेहिं मइअआअपञ्जवेहिं सुयअआअपञ्जवेहिं विअंगनाअपञ्जवेहिं अचअइउदअपञ्जवेहिं
 ओहिदअअपञ्जवेहिं छट्टाणवडिए, से एएणइणं मोयमा ! एवं पुचइ-असुरकुमाराने अर्णता पञ्जवा पञ्जवा एवं अइ नेरइया,
 जइ असुरकुमारा तइ नागकुमारावि जाव वअियइमारा (इ० १०५) ॥ पुठविकाइयाअ भते ! केवइया पञ्जवा !, गोयमा ! पुठविकाइए
 गोयमा ! अर्णता पञ्जवा पञ्जवा, से केवइणं भते ! एवं पुचइ पुठविकाइयाअं अर्णता पञ्जवा पञ्जवा !, गोयमा ! पुठविकाइए
 पुठविकाइयस्स दइइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओमाइमइयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय अअमहिए, जइ हीणे असंरि
 अअमागहीणे ॥ सखिअइमागहीणे वा सखिअइगुणहीणे वा असंखिअइगुणहीणे वा, अइ अअमहिए असंखिअइमाग
 अअमहिए वा सखिअइमागअअमहिए वा सखिअइगुणअअमहिए वा असंखिअइगुणअअमहिए वा, ठिरेए तिइयाअवडिए
 सिय हीणे सिय तुछे सिय अअमहिए, जइ हीणे असंखिअइमागहीणे ॥ सखिअइमागहीणे वा सखिअइगुणहीणे वा अइ

अग्निहिए अस्तिज्जमागअग्निहिए वा संखिज्जमागअग्निहिए वा वप्पेहिं गप्पेहिं रसेहिं फासेहिं
 मइअभाणपज्जेवेहिं सुयअभाणपज्जेवेहिं अचवसुदंसणपज्जेवेहिं छट्ठाणवडिए ॥ आउकाइयाणं भंते ! केवइया पज्जवा पज्जवा !,
 गोयमा ! अर्णता पज्जवा पज्जवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ आउकाइयाणं अर्णता पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! आउ
 काइए वाउक्कइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिए ठियिए विट्ठाणवडिए वमगंधरसअस-
 मइअभाणमुअअभाणअचवसुदंसणपज्जेवेहिं छट्ठाणवडिए ॥ वेउकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पज्जवा पज्जवा, से
 केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ—वेउकाइयाण अर्णता पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! वेउकाइए वेउकाइयस्स दइइयाए तुछे पए
 सुइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिए, ठियिए विट्ठाणवडिए, वमगंधरसफासमइअभाणमुयअभाणअचवसुदंसणप
 ज्जेवेहिं य छट्ठाणवडिए ॥ वाउकाइयाण पुच्छा गोयमा ! वाउकाइयाणं अर्णता पज्जवा पज्जवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं
 बुबइ—वाउकाइयाणं अर्णता पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! वाउकाइए वाउकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे
 ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिए ठियिए विट्ठाणवडिए वमगंधरसफासमइअभाणमुयअभाणअचवसुदंसणपज्जेवेहिं छट्ठाणव
 डिए ॥ वगस्सइकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अणता पज्जवा पज्जवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ—वणस्सइकाइयाणं
 अणता पज्जवा पज्जवा !, गोयमा ! वणस्सइकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउ
 ट्ठाणवडिए ठियिए विट्ठाणवडिए वमगंधरसफासमइअभाणमुयअभाणअचवसुदंसणपज्जेवेहिं य छट्ठाणवडिए, से पएसइयाए
 गोयमा ! एवं बुबइ—वणस्सइकाइयाणं अर्णता पज्जवा पज्जवा ॥ (मू० १८६) वेइदियाणं पुच्छा गोयमा ! अणता पज्जवा

सहस्रं च सङ्क्षेपतमो भाग इति नवसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया सङ्क्षेपभाग-
हीन तदपेक्षया त्वितर सङ्क्षेपमागाधिकः, तथैकस्य नारकस्य कित् कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं सहस्र अपरस्य दश
सहस्राणि, तत्र सहस्र दशकेनोत्कृष्टसङ्गतातकल्पेन गुणितं दशसहस्रसङ्गाकं भवति इति सहस्रसद्वृत्त्यवर्णपर्याय
र्यायो नारको दशसहस्रसङ्गाककृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया सङ्क्षेपगुणहीनः तदपेक्षया परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायः सङ्क्षे-
पगुणान्यधिकः, तथैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायाग्रं द्वे शते परस्य परिपूर्णानि दश सहस्राणि, द्वे च शते
असङ्क्षेपलोकाकाशप्रदेशपरिमाणप्रकल्पितेन पञ्चाशत्परिमाणेन गुणिते दश सहस्राणि जायन्ते, ततो
द्विदशतपरिमाणकृष्णवर्णपर्यायो नारकः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षयाऽसङ्क्षेपगुणहीनः तदपेक्षया त्वितरोऽस-
ङ्क्षेपगुणान्यधिकः, तथैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं शतमपरस्य दश सहस्राणि शते च सर्वजीवान्त
परिमाणपरिकल्पितेन (स्रत) गुणकारेण गुणिते जायन्ते दश सहस्राणि, ततः शतपरिमाणकृष्णवर्णपर्यायो नारकः परि-
पूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया अनन्तगुणहीनः इतरस्तु तदपेक्षयाऽनन्तगुणान्यधिकः, यथा कृष्णवर्णपर्यायानधिकृत्य
हानौ दृष्टौ च पट्टस्थानपतितत्वमुक्तमेव श्लेषवर्णगंधरसस्पर्शैरपि प्रत्येक पट्टस्थानपतितत्व मायनीयः । तदेवं पुद्गल-
विपाफिनामकर्मोदयजनिजिवौवयिकमावाग्रयेण पट्टस्थानपतितत्वमुपदर्शित, इदानीं जीवविपाफिज्ज्ञानावर्णीया
विकर्मव्ययोपपन्नममायाग्रयेण तदुपदर्शयति—‘आभिनिषोद्विद्याणपञ्चयेहि’ इत्यादि, पूर्ववत् प्रत्येकमाभिनिषोधि

कारिषु पदस्थानपतितत्वं भावनीय, इह द्रव्यतलुस्यत्व वदता समुच्छिद्यमसर्वप्रभेदनिर्भेदबीजं मयूराङ्गकरसवदनमि-
न्यकदेवक्रातुक्रम प्रत्यवबद्धविशेषमेवपरिणतेर्योग्यं प्रव्यमित्यागेदित, अवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वमभिषदता क्षेत्र
तः सङ्कोचविकोचधर्म्मा आत्मा न तु द्रव्यप्रदेशसक्त्याया इति दर्शित, उक्त चैतदन्वयापि—“विकसनसङ्कोचनयोनं
क्षो द्रव्यप्रदेशसक्त्यायाः । दृष्टिप्राप्तौ स्र क्षेत्रतस्तु तावात्मनस्तस्मात् ॥ १ ॥” स्थित्या चतुःस्थानपतितत्व वदताऽऽ-
नु-कर्मस्थितिनिर्बर्तकानामव्यवसायस्थानानामुत्कर्षपृच्छिचिरपदर्शिता, अन्यया स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वायो-
गात्, चायु कर्म चोपलक्षण तेन सर्वकर्मस्थितिनिर्बर्तकेष्वव्यवसायेषूत्कर्षापर्यवसायव्या, कृष्णादिपर्यायैः पद-
स्थानपतितत्वमुपदर्शयता एकस्यापि नारकस्य पर्याया अनन्ताः किं पुनः सर्वेषां नारकाणामिति दर्शित, अब नार
काणां पर्यायानन्त्य दृष्टेन भगवता तदेव पर्यायानन्त्य पक्षस्य न त्यज्यत् तत किमर्थं द्रव्यक्षेत्रकालभावाभिधान
मिति ? , तदयुक्त, अभिप्रायापरिज्ञानात्, इह न सर्वेषां सर्वे स्वपर्यायाः समसङ्ख्याः किं तु पदस्थानपतिता, एत
यान तत्रमेव दर्शित, तत्र पदस्थानपतितत्व परिणामित्यमन्तरेण न भवति, तत्र परिणामित्व ययोक्तलक्षणस्य द्रव्य
स्येति द्रव्यतलुस्यत्वमभिहितं, तथा न कृष्णादिपर्यायैरेव पर्याययान् जीवः किं तु सत्तत्क्षेत्रसङ्कोचविकोचधर्मत
याऽपि तथा तच्चद्रव्यपसायस्थानयुक्तयाऽपीति ख्यापनार्थं क्षेत्रकालाभ्यां चतुःस्थानपतितत्वमुक्तमिति कृत प्रस
ङ्गेन । तदेवमयसित नैरयिकाणा पर्यायानन्त्य, इदानीममुरकुमारेषु पर्यायाग्र पिपृच्छिदुराह—

षटुःस्थानपतितत्त्व, इदानीं मायाश्रय हीनाधिकृत्य प्रतिपाद्यते—यतः सकलमेव जीवब्रह्मजीयद्रम्य या परस्परतो
 द्रम्येष्वेव फालभावैर्विभज्यते यथा घटः, तथाहि—द्रम्यस्य एको मार्त्तिकः अपरः काश्चनो राजतादिर्यो क्षेत्रत एव
 इदृत्यः अपरः पाटलिपुत्रकः फालत एकोऽद्यतनः अन्यस्त्वैयमः परुत्तनो वा भावत एकः श्यामः भपरस्तु रक्षादिः
 एवमन्यदपि । तत्र प्रथमतः पुद्गलविपाफिनामकमोदयनिमित्त जीवौदयिकभावाधारेण हीनाधिकृत्यमाह—‘कालप
 न्नपञ्चबेहिं सिय हीणे सिय तुछे सिय अम्मदिण’ अस्याद्यरपटना पूर्ववत्, तत्र यथा हीनत्यमम्ययिकृत्यं च सया प्रति
 पादयति—‘जइ हीणे’ इत्यादि, इह मायापेक्षया हीनत्याम्यधिकृत्यवचिन्तायां हानौ दृढौ च प्रत्येक पदस्यानपत्तिव
 त्वमवाप्यते, पदस्थानके च यद्यपेक्षयाऽनन्तमागहीन तस्य सर्वजीवानन्तकेन भागे इते यद्युच्यते तेनानन्तमेन
 भागेन हीनं, यद्यपेक्षयाऽसंज्ञेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्यासंज्ञेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राश्विना भागे इते
 यद्युच्यते तावता भागेन न्यून, यद्यप्यधिकृत्य संज्ञेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्योत्कृष्टसंज्ञेयकेन भागे इते यद्युच्यते
 तावता हीन, गुणनसंज्ञायां तु यद्यतः संज्ञेयगुणं तदवधिभूतमुत्कृष्टेन संज्ञेयकेन गुणित सघायद् भवति तापत्र
 माप्यमवसातस्य, यद्य यतोऽसंज्ञेयगुण तदवधिभूतमसंज्ञेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन गुणकारेण गुण्यते गुणितं
 सघायद्भवति तावदवसेय, यद्य यस्मादनन्तगुण तदवधिभूत सर्वजीवानन्तकरूपेण गुण्यते गुणित सघा
 वद्भवति तावत्प्रमाण द्रष्टव्य, तथा चैतदेव कर्मप्रकृतिसद्ग्रहिण्यां पदस्थानकप्ररूपणाऽयसरे मागहागुणकारस्वरूप

शुचिर्भूत 'सर्वजिवाणं तम सर्वलोकसंसेजगत्स जेद्वत्स । भागो तिसु गुणणासिसु' इति, सम्प्रत्यधिकृतस्योक्तद-
 ह्यात्मपतितत्वं भाव्यते-तत्र कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं तत्त्वतोऽनन्तसङ्गात्मकमप्यसञ्जाबस्थापनया किञ्च दश सह
 स्राणि १००००, तस्य सर्वजीवानन्तकेन शतपरिमाणपरिकल्पितेन भागो त्रियते उच्यं दत्त १००, तत्रैकस्य किञ्च
 नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाण दश सहस्राणि, अपरस्य तान्येव दशेन हीनानि ९९००, दत्त च सर्वजीवानन्तमा
 गद्वारतच्छब्दत्वादनन्ततमो भाग, ततो यस्य दशेन हीनानि दश सहस्राणि सोऽपरस्य परिपूर्णदशसहस्रप्रमाणकृष्ण
 वर्णपर्यायपरिमाणस्य नारकस्यापेक्षयाऽनन्तभागहीनः तदपेक्षया तु सोऽपरः कृष्णवर्णपर्यायोऽनन्तभागाम्यधिकः, तथा कृष्ण
 भागो त्रियते उच्ये दे गते एषोऽसन्नो यतमो भागः, तत्रैकस्य किञ्च नारकस्य कृष्णवर्णपर्याया दशसहस्राणि दत्तद्व
 देन हीनानि ०८०० अपरस्य परिपूर्णानि दश सहस्राणि १००००, तत्र यः दत्तद्वपहीनदशसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णप
 र्याय न परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया असन्नो यमागहीनः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायस्तु तदपेक्षयाऽसन्नो यमा
 गाम्यधिकः, तथा तस्यैव कृष्णवर्णपर्यायरात्रोर्दशसहस्रसङ्गाकस्योत्कृष्टसङ्ख्येकपरिमाणकल्पितेन दशकपरिमाणेन
 भागद्वारेण भागो त्रियते ततश्च ग्रह्य ग्रह्य किञ्च सङ्गाततमो भागः, तत्रैकस्य नारकस्य किञ्च कृष्णवर्णपर्यायपरि
 माण नप सहस्राणि ९००० परम्य दश सहस्राणि १००००, नय सहस्राणि तु दशसहस्रेभ्यः सहस्रेण हीनानि

चतुःस्थानपतितत्वं, इदानीं मायाश्रय हीनाधिकृत्यं प्रतिपाद्यते—यतः सकलमेव जीवब्रह्मजीयद्रम्यं या परस्परतो
द्रव्यधेनफालभावैर्विभज्यते यथा घटः, तथाहि—द्रव्यत एको मार्त्तिकः अपरः काश्चनो राजवादिषां क्षेत्रत एक
इहस्य अपरः पाटलिपुत्रकः फालत एकोऽथतनः अन्यस्त्यैपमः परुत्तनो वा मायत एकः श्यामः अपरस्तु रक्तादिः
एवमन्यदपि । तत्र प्रथमतः पुद्गलयिपाकिनाभकर्मोदयनिमित्त जीवौदयिकमावाधयेण हीनाधिकृत्यमाह—‘फालय
न्नपञ्चयेहिं सिय हीणे सिय तुहे सिय अग्महिण्’ अस्याश्रयतना पूर्वयत्, तत्र यथा हीनत्वमन्यधिकृत्यं च तथा प्रति
पादयति—‘जह हीणे’ इत्यादि, इह मायापेक्षया हीनत्वान्म्यधिकृत्यचिन्तायां हानौ दृष्टौ च प्रत्येक पदस्थानपतित
त्यमवाप्यते, पदस्थानके च यद्यपेक्षयाऽनन्तभागहीन तस्य सर्वजीयानन्तकेन भागे इते यद्यन्यते तेनानन्तमेन
भागेन हीनं, यद्यपेक्षयाऽसत्तमेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्यासत्तमेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राश्विना भागे इते
यद्यन्यते तावता भागेन न्यून, यद्यपेक्षित्य सत्तमेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्योत्कृष्टसत्तमेयकेन भागे इते यद्यन्यते
तावता हीनं, गुणनसत्तमायां तु यद्यतः सत्तमेयगुणं तदयधिभूतमुत्कृष्टेन सत्तमेयकेन गुणित सद्यायद् भवति तावत्त्र
माणमयसातन्य, यद्य यतोऽसत्तमेयगुण तदयधिभूतमसत्तमेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन गुणकारेण गुण्यते गुणितं
सद्यायद्भवति तावदयसेय, यद्य यस्मादनन्तगुण तदयधिभूतं सर्वजीयानन्तकरूपेण गुणकारेण गुण्यते गुणित सद्या
यद्भवति तावत्प्रमाण ब्रह्मन्य, तथा चैतदेव कर्मप्रकृतिसम्प्रहिण्यां पदस्थानकप्ररूपणाऽवसरे मागदागुणकारस्वरूप

मुपवर्धित 'सबजियाणतमसंखलोगसत्सेजगस्स जेट्ठस्स । भागो तिसु गुणजातिसु' इति, सम्यक्स्यविच्छत्तसुत्रोक्तपद-
 स्थानपतितत्वं भाव्यते—तत्र कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं तत्त्वतोऽनन्तसङ्गात्मकमप्यसङ्गावस्थापनया किल दश सह-
 स्राणि १००००, तस्य सर्वजीवानन्तर्फेन दत्तपरिमाणपरिकल्पितेन भागो त्रियते लब्धं दत्तं १००, तत्रैकस्य किल
 नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं दश सहस्राणि, अपरस्य तान्येव दत्तेन हीनानि ९९००, दत्तं च सर्वजीवानन्तमा-
 गहारलब्धत्वादनन्ततमो भागः, ततो यस्य दत्तेन हीनानि दश सहस्राणि सोऽपरस्य परिपूर्णदशसहस्रप्रमाणकृष्णव-
 र्णपर्यायस्य नारकस्यापेक्षयाऽनन्तभागहीनः तदपेक्षया तु सोऽपरः कृष्णवर्णपर्यायोऽनन्तभागाम्यधिकः, तथा कृष्ण-
 वर्णपर्यायपरिमाणस्य दशसहस्रसङ्गाकस्यासहस्रयोगलोकफादप्रदेदप्रमाणपरिकल्पितेन पञ्चाशत्परिमाणेन सागहारेभ्य-
 मागो त्रियते लब्धे द्वे दत्ते षडोऽसहस्रतमो भागः, तत्रैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्याया दशसहस्राणि दत्तं
 येन हीनानि ९८०० अपरस्य परिपूर्णानि दश सहस्राणि १००००, तत्र यः दत्तइयहीनदशसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णप-
 र्यायं स परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया असहस्रयोगभागहीनः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायस्तु तदपेक्षयाऽसहस्रयोगमा-
 गाम्यधिकः, तथा तस्यैव कृष्णवर्णपर्यायराशेर्दशसहस्रसङ्गाकस्योत्कृष्टसहस्रैकपरिमाणकल्पितेन दशकपरिमाणेन
 भागद्वारेण भागो त्रियते तल्लब्धं षड्दश किल सहस्रातमो भागः, तत्रैकस्य नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरि-
 माणं नप सहस्राणि ९००० अपरस्य दश सहस्राणि तु दशसहस्रैकैः सहस्रेण हीनानि

तथा एकः पञ्चधनुःशतान्मुचैस्त्येन अपरस्त्वान्येष द्वाम्यां त्रिभिर्वा धनुर्मिन्यूनानि ते च द्वे श्रीणि वा धनूनि पञ्चाना धनुः
शताना सङ्क्षेपभागे वर्त्तते तत सोऽपरस्य परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्यापेक्षया सङ्क्षेपभागहीनः, इतरस्तु परिपूर्णप
ञ्चधनुःशतप्रमाणस्तदपेक्षया सङ्क्षेपभागाम्यधिक, तथा एकः पञ्चभिश्च धनुःशतमुचैस्त्येनापरः परिपूर्णानि पञ्चधनुःश
तानि, पञ्चभिश्च च धनुःशत चतुर्मिगुणितं पञ्च धनुःशतानि भवन्ति ततः पञ्चविंशत्यधिकधनुःशतप्रमाणोपैत्स्वेऽप्यपरस्य
परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्यापेक्षया सङ्क्षेपगुणहीनो भवति तदपेक्षया त्यितरः परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणः सङ्क्षेप
यगुणाम्यधिकः, तथा एकोऽपर्यासावस्यायामहुलस्यासङ्क्षेपभागयगाहे वर्त्तते अन्यस्तु पञ्चधनुःशतान्मुचैस्त्येन,
अहुलासङ्क्षेपभागस्यासङ्क्षेपेन गुणितः सन् पञ्चधनुःशतप्रमाणो भवति, ततोऽपर्यासावस्यायामहुलासङ्क्षेपभागप्रमा-
नेऽवगाहे वर्त्तमानः परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणापेक्षया असङ्क्षेपगुणहीनः, पञ्चधनुःशतप्रमाणस्तु तदपेक्षयाऽसङ्क्षेप
गुणाम्यधिकः । 'ठिईप सिय हीणे' इत्यादि, यथाऽवगाहनया दानौ वृद्धौ च चतुःस्नानपतित उक्तद्वया सित्याऽ-
पि वक्तव्य इति भावः, एतदेवाह—'जइ हीणे' इत्यादि, तत्रैकस्य फिल नारकस्य त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि स्थितिः
अपरस्य तु तान्येष समयादिन्यूनानि, तत्र यः समयादिन्यूनत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमप्रमाणस्थितिकः स परिपूर्णत्रयस्त्रिं
शत्सागरोपमस्थितिकनारकापेक्षयाऽसङ्क्षेपभागहीनः परिपूर्णत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिकस्तु तदपेक्षयाऽसङ्क्षेपमा
गाम्यधिकः, समयादेः सागरोपमापेक्षयाऽसङ्क्षेपभागमात्रत्वात्, तथाहि—असङ्क्षेपैः समयैरेकाऽऽवलिक्ता सक्ता

जार कमल बाहिरली परिपदाना बे । हवे ३ कोट कमलना बे ॥ ३९ ॥ लारख
 कमल पहिला कोटना बे ॥ ४० ॥ लारख कमल विचला कोटना बे ॥ ४१ ॥ लारख
 कमल बाहिरला कोटना बे । एव सर्व मिळिने १९०५०१९० कमल थया ॥ तेह
 माहि महोदु कमल ॥ १ ॥ जोजननुं लाबुं ने पक्षोनु बे । अर्ध जोजननुं जाभुं बे
 ॥ १० ॥ जोजननु पाणिमाहि जुं बे ॥ ९ कोश पाणियकि जुं बे ॥ १० जोजन जा
 ऊरु सर्वांगे परप्यु । ते कमलनु वज रत्नमय मूढ बे । रिष्ट रत्नमय कद बे ।
 वैरुलि रत्नमय निजवरणा बाहिरला पानभा बे । जंभुनंद राता रत्न सुवर्ण
 मय माहिला पानभा बे तपाव्या सोनामय केदारा बे । नाना प्रकारना मणिम
 य जे उपरे पाखणियो बे । सोनानि कर्णिका बे । बे कोशानि कर्णिका लाबि ने
 पक्षोली बे ॥ एक कोशनो जाभपणे मोभो बे ॥ तेजपर घणु रमणिक बे । घणुज
 मध्य देश जागे श्रीदेवीनु घर बे । ते १ कोशानु लाबु ने अर्ध कोशानुं पक्षोनुं बे

અને દેશે જાણું કોશ ઝંચુ છે અનેક સ્તંભા છે । ઘઠાચોસુવર્ણેકરિ તે જોવા યો
 ગ્ય છે ॥ તે જીવનને ૩ વારણા છે ॥ પૂર્વે ॥ ૧ ॥ દક્ષિણે ॥ ૨ ॥ ઉત્તરે ॥ ૩ ॥ તે
 વારણા ॥ ૫૦૦ ધનુષના ત્રણ છે । અહિંસે ધનુષના પહોળા છે । તે જીવનમે એક
 મણિપિઠિકા છે । તે ૫૦૦ ધનુષનિ લાંબિ ને પહોળિ છે ॥ ૨૫૦ ॥ ધનુષનિ ત્રણ
 છે । તે મણિપિઠિકા ત્રણે ૧ દેવ સેજા રહેવાનો પલ્લંગ છે ॥ હવે મહાપદ્મહ
 ॥ ૧ ॥ મહાપુંઝરિકહ ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ ૩ ॥ ૪ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥ ૮ ॥ ૯ ॥ ૧૦ ॥ ૧૧ ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥ ૧૪ ॥ ૧૫ ॥ ૧૬ ॥ ૧૭ ॥ ૧૮ ॥ ૧૯ ॥ ૨૦ ॥ ૨૧ ॥ ૨૨ ॥ ૨૩ ॥ ૨૪ ॥ ૨૫ ॥ ૨૬ ॥ ૨૭ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥ ૩૦ ॥ ૩૧ ॥ ૩૨ ॥ ૩૩ ॥ ૩૪ ॥ ૩૫ ॥ ૩૬ ॥ ૩૭ ॥ ૩૮ ॥ ૩૯ ॥ ૪૦ ॥ ૪૧ ॥ ૪૨ ॥ ૪૩ ॥ ૪૪ ॥ ૪૫ ॥ ૪૬ ॥ ૪૭ ॥ ૪૮ ॥ ૪૯ ॥ ૫૦ ॥ ૫૧ ॥ ૫૨ ॥ ૫૩ ॥ ૫૪ ॥ ૫૫ ॥ ૫૬ ॥ ૫૭ ॥ ૫૮ ॥ ૫૯ ॥ ૬૦ ॥ ૬૧ ॥ ૬૨ ॥ ૬૩ ॥ ૬૪ ॥ ૬૫ ॥ ૬૬ ॥ ૬૭ ॥ ૬૮ ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥ ૭૧ ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥ ૭૪ ॥ ૭૫ ॥ ૭૬ ॥ ૭૭ ॥ ૭૮ ॥ ૭૯ ॥ ૮૦ ॥ ૮૧ ॥ ૮૨ ॥ ૮૩ ॥ ૮૪ ॥ ૮૫ ॥ ૮૬ ॥ ૮૭ ॥ ૮૮ ॥ ૮૯ ॥ ૯૦ ॥ ૯૧ ॥ ૯૨ ॥ ૯૩ ॥ ૯૪ ॥ ૯૫ ॥ ૯૬ ॥ ૯૭ ॥ ૯૮ ॥ ૯૯ ॥ ૧૦૦ ॥
 ને ૧ હજાર જોજનનો પહોળો છે । અને ૧૦ જોજનનો ધરતી માહિં ઝપો છે ॥
 મહાપદ્મહમા ચિદેવી રહે છે ॥ મહાપુંઝરિકહમાં બુધિ દેવી રહે છે ॥ એહના
 કમલ શ્રીદેવીનિપરે જાણવા પણ કમલનું માન વમણું જાણવું । તેમાંહિ મહોદુ
 કમલ ॥ ૨ ॥ જોજનનુ લાંબું ને પહોળું છે અને ૧ જોજનનું જાંઘું છે ॥ હવેતિ
 ગિલહ ॥ ૧ ॥ કેશરિહ ॥ ૨ ॥ ૩ ॥ ૪ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥ ૮ ॥ ૯ ॥ ૧૦ ॥ ૧૧ ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥ ૧૪ ॥ ૧૫ ॥ ૧૬ ॥ ૧૭ ॥ ૧૮ ॥ ૧૯ ॥ ૨૦ ॥ ૨૧ ॥ ૨૨ ॥ ૨૩ ॥ ૨૪ ॥ ૨૫ ॥ ૨૬ ॥ ૨૭ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥ ૩૦ ॥ ૩૧ ॥ ૩૨ ॥ ૩૩ ॥ ૩૪ ॥ ૩૫ ॥ ૩૬ ॥ ૩૭ ॥ ૩૮ ॥ ૩૯ ॥ ૪૦ ॥ ૪૧ ॥ ૪૨ ॥ ૪૩ ॥ ૪૪ ॥ ૪૫ ॥ ૪૬ ॥ ૪૭ ॥ ૪૮ ॥ ૪૯ ॥ ૫૦ ॥ ૫૧ ॥ ૫૨ ॥ ૫૩ ॥ ૫૪ ॥ ૫૫ ॥ ૫૬ ॥ ૫૭ ॥ ૫૮ ॥ ૫૯ ॥ ૬૦ ॥ ૬૧ ॥ ૬૨ ॥ ૬૩ ॥ ૬૪ ॥ ૬૫ ॥ ૬૬ ॥ ૬૭ ॥ ૬૮ ॥ ૬૯ ॥ ૭૦ ॥ ૭૧ ॥ ૭૨ ॥ ૭૩ ॥ ૭૪ ॥ ૭૫ ॥ ૭૬ ॥ ૭૭ ॥ ૭૮ ॥ ૭૯ ॥ ૮૦ ॥ ૮૧ ॥ ૮૨ ॥ ૮૩ ॥ ૮૪ ॥ ૮૫ ॥ ૮૬ ॥ ૮૭ ॥ ૮૮ ॥ ૮૯ ॥ ૯૦ ॥ ૯૧ ॥ ૯૨ ॥ ૯૩ ॥ ૯૪ ॥ ૯૫ ॥ ૯૬ ॥ ૯૭ ॥ ૯૮ ॥ ૯૯ ॥ ૧૦૦ ॥

॥ १ ॥ हजાર जोजनનો पहોळો છે ॥ ૧૦ ॥ જોજનનો ધરતીમાહિ ઝનો છે ॥
 તિગિઠઢ્ઢમા ધૃતિદેવી રહે છે । કેશરિઢ્ઢમા કિર્તિદેવી રહે છે । છહુ મહોદ્ધ ક
 મલ ॥ ૪ ॥ જોજનનુ લાલુ ને પહોલું છે । અને ૬ જોજનનુ જાનું છે । કમલ
 શ્રીદેવિતિપરે જાણવા । હમ સોલે ઢ્ઢના ॥ ૧૬૦૫૦૧૬૦ કમલને ૧૬ યુણા
 કરતા શાશ્વતા કમલ ॥ ૧૯૬૦૧૯૬૦ ॥ કમલ થાય । અને ૫ ઢ્ઢ દેવ કુ
 રમે ॥ ૫ ॥ ઉત્તર કુરમે ૯ ૧૦ ઢ્ઢ ધરતી ઉપરે છે તેહને નામે દેવતાનાનામ છે ।
 ઇક પલ્લનુ આયુષ છે । અને ચુલહિમવંત પર્વત ઉપરે પદ્મઢ્ઢ છે તિહા શ્રીદેવી
 નો વાસ છે । ધિશ્વરિપર્વત ઉપરે પુનરિકઢ્ઢ છે ॥ તિહા લક્ષ્મી દેવીનો વાસ છે
 મહાહિમવત પર્વત ઉપરે મહાપદ્મઢ્ઢ છે ॥ તિહા ઢ્ઢિદેવીનો વાસ છે । રૂપિપર્વત
 ઉપરે । મહાપુનરિક ઢ્ઢ છે તિહા હુદ્ધિદેવીનો વાસ છે । નિપધપર્વત ઉપરે તિ
 ગિઠ ઢ્ઢ છે તિહા ધૃતિદેવીનો વાસ છે નિલવતપર્વત ઉપરે કેશરિ ઢ્ઢ છે । તિહાં

કિર્તિદેવીનો વાસ છે ૯ ૬ દેવીયો જવન પતિનો જાતિનિ જાણવિ । તેહનુ આ
 યુપ ૧ પલ્યનુ છે ક્રતિ ૯ મો જહ્વાર સમાતં ॥ ૯ ॥ હવે દશમો સહિલા દાર
 કહે છે ॥ સહિલાજ કપ જંબુદિપ મધ્યે ॥ ૧૪૫૬૦૯૦ ॥ નદિયો છે તેમાંહિ પદ્મ
 જહ્ને પૂર્વ દિશને તોરણેયિ ગગા નિકલિ ॥ ૫૦૦ ॥ જોજન પૂર્વ સાહમિ ગદ ।
 તિહા ગગા વર્તન કુટ છે તિહાં અફલાણી । તિહાં દક્ષિણ દિશે ચાલિ તે
 ॥ ૫૨૩ જોજન ને ૩ કલા દક્ષિણ દિશે પર્વતજપરે ગદ । તિહાં મહોટા ઘ
 જાના મૂલ્યમાયિ પાણિ પદે તિમ મોતિના દારસરિહુ મહામગરમહના મુલ્યને આ
 કારે પરનાલિ જીન્જીકામાયિ કાફક । અધિક ૧૦૦ જોજન ઉચેયિ પાણિ પેન્ને ।
 તે જીન્જીકા અર્ધ જોજનનિ લાંબિ છે । અર્ને સવાલ જોજનનિ પદોલિ છે ॥ ૬
 નાલિ મગરમહના મુલ્ય વિકસ્યા તેહને સંગાણે છે સર્વ વજ્રમય છે । આલો તેજવંત
 છે ॥ તેમાંહિ પાણિ પેન્ને ॥ તિહાં ૧ મહોટો ગગાપ્રપાત નામા કુંદ છે । તે કુંદ

॥ १ ॥ હજાર જોજનનો પહોલો છે ॥ ૧૦ ॥ જોજનનો ધરતીમાદિ ઝંખો છે ॥
 તિગિઠડહમા ધૃતિદેવી રહે છે । કેશરિહ્રમા કિર્તિદેવી રહે છે । एहनु મહોદુ ક
 મલ ॥ ૪ ॥ જોજનનુ લાલુ ને પહોલું છે । અને ૨ જોજનનુ જામું છે । કમલ
 શ્રોદેવિનિપરે જાણવા । દમ સોલે હ્રના ॥ ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલને ૧૬ યુણા
 કરતા શાશ્વતા કમલ ॥ ૧૯૫૮૦૧૯૫૦ ॥ કમલ થાય । અને ૫ હ્ર દેવ કુ
 રમે ॥ ૫ ॥ ઉત્તર કુરમે ૯ ૧૦ હ્ર ધરતી ઉપરે છે તેહને નામે દેવતાનાનામ છે ।
 એક પલ્પનુ આયુષ્ય છે । અને હુલહિમવત પર્વત ઉપરે પદ્મહ્ર છે તિહા શ્રોદેવી
 નો વાસ છે । શિશરિપર્વત ઉપરે પુનરિકહ્ર છે ॥ તિહા લક્ષ્મી દેવીનો વાસ છે
 મહાહિમવત પર્વત ઉપરે મહાપદ્મહ્ર છે ॥ તિહા હિદેવીનો વાસ છે । રૂપિપર્વત
 ઉપરે । મહાપુનરિક હ્ર છે તિહા હુદિદેવીનો વાસ છે । નિપધપર્વત ઉપરે તિ
 ગિઠ હ્ર છે તિહા ધૃતિદેવીનો વાસ છે નિલવતપર્વત ઉપરે કેશરિ હ્ર છે । તિહા

कोश पाणिथकि उंचो हे । सर्व वज्र रत्नमय हे । गगादिपने उपरे घाणुं रमणिक
 हे । तेजपर १ गगादेवीनु जवन कह्यु । ते १ कोशानु लावु ने । अर्ध कोशानुं पद्मोदु
 हे अने देशे उणु कोश उचु हे । अनेक रत्नना हे तेहनो वर्णव श्रीदेवीनि परे जा
 एवो । गगानो शास्वतो नाम हे । ते गगाप्रपातकुभना दक्षिण दिशना बारणाथि
 गगा नदी निकलिने । उत्तर नरतमध्ये वहतिथकि उ हजार नदीसाथे खन्नप्र
 पात गुफाने । वैताढ पर्वतने हेवे धडने ॥ दक्षिणार्ध नरतमांहि वहति बिजी उ
 हजार नदी जलतिथकि सर्व ॥ १४ ॥ हजार नदीने परिवारे जगतीने नेदिने
 पूर्वना जवणसमुद्रमांहि जलि इमज सिंधु पण पश्चिम दिशे जाणवि । साळि
 लाज क० । जमुदिपमाहि १४५६०९० नदियो हे । तेहनो विवरो कहेहे ॥ गगा
 ॥१॥ सिंधु ॥१॥ रत्ता ॥३॥ रत्तवद ॥४॥ ए ४॥ नदीयो मूलथकि निकजता स
 वावो जोजननि पद्मोदि । अने । अर्ध गाजनि उंप्पियो हे । बेहने समुद्रमां जलता

॥६०॥ જોજનનો લાવો ને પહોલો છે ॥૨૦॥ જોજનનો ઝંપો છે । તે કુખનિ રૂપામય
 ઝપકવપાલિ છે । વજ્ર પાપાણમય તલો છે । સુરે માહિ ઉત્તરિયે । નાના મણિ રત્ને
 કરિ વાધ્યોલે કાવો જેહનો ॥ વજ્રમય તલો છે સુવર્ણનો મધ્ય જાગ છે રૂપાનિ વેલુ
 છે । ગનિર શિતલ જલ છે । અને કમલને પાનખે બાયું છે । ઘણા ઝલ્પલ કમલ છે
 કુમુદનલીન પુંખરિક શતપન્ન સદ્ગુણ કમલ ઘણા છે । ગંગા કુખને ૩ વારણા છે ।
 ત્રિણ દિશે પાવનિયા છે । પૂર્વ દિશે ॥૧॥ દક્ષિણ દિશે ॥૨॥ પશ્ચિમ દિશે ૩ પાવનિ
 યાનો વર્ણવ જિમ પાપાણ તેહનો ઝપરલો જાગ રિષ્ટ રત્નમય છે । વૈરુદિરત્ન
 મય સ્ત્રા છે । સોના રૂપાના પાટિયા છે । લોહિતાલ રત્નમય રિલ્લા છે । વજ્ર
 મય સાધો જપ્તિ છે । મણિના આલંબન પકળવાને પાવનિયા આગલે પ્રત્યેક પ્ર
 ત્યેક તોરણ છે । તેમણિ સુવર્ણ સુકાફલ દ્વારે કરિ શોને છે । તે ગંગા પ્રપાતકુંઠ
 નિવિંચે ॥૨॥ ગંગાદિપનો વિપો કહ્યો તે ૯ જોજનનો લાવો ને પહોલો છે ॥૨॥

સમુદ્રમાં નજતા । અહિંસો અહિંસો જોજનનિ પહોંલિયો હે । અને પાંચ પાંચ
 જોજનનિ ઝંખિયો હે । એકેકિ નદીનો પરિવાર ભપન હજાર ભપન હજાર નદી
 યોનો જાણવો । एवं ४ થડને ॥ ૭ ॥ જાણ ને ૭૪ હજાર નદીયો થડ ॥
 સિતા ॥ ૨ ॥ સીતોદા ॥ ૭ ॥ ૬ ॥ નદીયો મહાવિદેહ જોત્રમા હે । તે મૂંડે
 ॥ ૫૦ ॥ પચાસ પંચાસ જોજનનિ પહોંલિયો હે । ચ્યાર ચ્યાર ગાંજનિ ઝંખિયો
 હે ॥ ઠેઠે સમુદ્રમા નજતા । પાંચસે પાંચસે જોજનનિ પહોંલિયો હે । દશ દશ
 જોજનનિ ઝંખિયો હે ॥ એકેકિનો પાંચ જાણ ને વચ્ચિશ હજારનો પરિવાર હે ॥
 एवं ૭ નો પરિવાર ૨૦ જાણ ને ૬૪ હજાર નદિયોનો જાણવો ॥ મહાવિદેહ
 જોત્રનિ ૨૬ વિજયમા । ગાગા ॥ ૨ સિંધુ ॥ ૭ ॥ હે । તે ॥ ૨૬ હ વચ્ચિશ થડ ।
 અને ૨૬ વિજયમાં । રતા ॥ ૨ ॥ રત્તવડ ॥ ૭ ॥ હે તે પળ ॥ ૨૬ ॥ હ ॥ ૩૭ ॥
 થડ એવ મહાવિદેહ જોત્રમા ૬૪ નદીયો હે ॥ ૬૪ ॥ તું પહોંલપણું નરત્તનિ ગં

સાઢાવાસઠ જોજનનિ પહોઽિ અને અઢિ જોજનનિ ઝંપિયો હે । એકેકિનો ચ
 ઝડ ચઝડ હજાર નદિયોનો પરિવાર જાણવો સર્વ મિલિને ॥ ૧૪ ॥ ચોકું
 ॥ ૫૬૦૦૦ હજાર નદિયો થડ ॥ હવે રોહિયા ૧ રોહિતસા ૨ ૯ ૨ નદિ હેમવય
 લેઝમા હે । અને સુવર્ણકુઢા ૧ ને રૂપકુઢા ૨ ૯ ॥ ૧૫ ॥ નદીયો ઇરણવય લે
 ઝમા હે એવ ધ નદી નિકલતા સાઢાવાર જોજનનિ પહોઽિ અને ૧ ગાઝનિ ઝ
 મિયો હે ॥ ઘેઢેન સમુઝમા ઝલતા ॥ સવાસો જોજનનિ પહોઽિ અને અઢિ જો
 જનનિ ઝમિયો હે । એકેકિનો અઢાવિશ અઢાવિશ હજાર નદીયોનો પરિવાર જા
 ણવો સર્વ મિલિને । એક લાલ ને ૧૨ હજાર નદીયો થડ ॥ હવે હરિકંતા ॥ ૧૬ ॥
 હરિસાઽિલા ॥ ૧૭ ॥ ૯ ॥ ૧૭ ॥ નદીયો હરિવાસ લેઝમા હે । અને નરકકંતા ॥ ૧૮ ॥
 નારિકંતા ૨ ૯ ॥ ૧૮ ॥ નદીયો રમકવાસ લેઝમા હે ॥ ૯ ધ નદીયો મૂઢે નિકલતાં
 પચવિશ પચવિશ જોજનનિ પહોઽિયો હે । અને ॥ ૧૯ ॥ ગાઝનિ ઝમિયો હે । ઘેઢે

जोजननि जन्धियो ते ॥ १६५९७ ॥ जोजन ने २ कळानि लांबियो ते ॥ ते २२
अतर नदीना नाम कहेते ॥ गाहावद ॥ १ ॥ दहावद ॥ २ ॥ पकावद ॥ ३ ॥ तत
जला ॥ ४ ॥ मतजला ॥ ५ ॥ उमतजला ॥ ६ खोरोदा ॥ ७ ॥ सिंहसोया ॥ ८ ॥
अतोवाहिणी ॥ ९ ॥ जमिमालिनी ॥ १० ॥ गन्धीरमालिनी ॥ ११ ॥ फेणमा
लिनी ॥ १२ ॥ एव सर्व थद महुटि नदीयो ॥ १४ ॥ ६४ ॥ १२ ॥ थदने ९०
नदीयो थद । एहनो परिवार सर्व नदीयो थदने ॥ १४५६०९० नदीयो थाय ॥
इति १० मो सलिजादार सत्तेपथि समाप्त ॥ १० ॥ इति खंभाजोयण समाप्त ॥

गानि परे जाणवु । ते एकेकिनो चउद चउद हजार नदीयोनी परिवार जाणवो
 चोसव ने १४ हजारि गुणता ए लाख ने ९६ हजार नदीयो थाय । अने देव
 कुरनि ८४ हजार अने उत्तर कुरनि ८४ हजार । एवं १ लाख ने ६८ हजार
 अने ८ लाख ने ९६ हजार माहि नेजविये एटले ॥ १० लाख ने ६४ हजार
 थाय एटलो परिवार सीता सीतोदानो जाणवो अने दोष १९ नदीयोनी परिवार
 ३ लाख ने ९९ हजार एव सर्वमिदिने १४ लाख ९६ हजार नदीयो थाय । अने
 ९० महोटी नदीयो जाणवो हवे ॥ १९ ॥ अतर नदीयो महाविदेहजेजमा ठे
 ते ॥ १॥ विजयतुं ॥ १ ॥ खाप्तुं तेमाहि ॥ ३ ॥ नदीयो ॥ पूर्व महाविदेहने उत्तर
 ने खाप्ते ॥ ३ ॥ अनेदक्षिणने खाप्ते ॥ ३ ॥ ए ६ ॥ इमज पश्चिममहाविदे
 हने उत्तरने खाप्ते ॥ ३ ॥ अने दक्षिणने खाप्ते ॥ ३ ॥ एवं १९ अतर नदीयो ठे
 ते एकेकि सवासो सवासो जोजननि पदोदियो ठे । अने अदि अदि

प्रथम जिनेश्वरने तथा चर्मजिने
 श्वरने वारे ॥१॥ अने बीजु घणा
 काटनु ते बावीस जिनने वारे । त
 था महाविदेह पेत्रे ७ ॥१॥ बेदोप
 र्स्थापनीयना वे प्रकार । एक अती
 चारसहित ने पाच महाव्रत आरो
 पीए । बीजु अतीचाररहीत ने पाच
 महाव्रत आरोपीए ७ । परीहार वि
 सुधचारीजना वे प्रकार । एक तप
 करवा पेवो ॥ १ ॥ अने बीजो प
 रिहार विमुधचारीज सेवीने नीक

ल्यो ते ७ ॥ ३ ॥ सुक्ष्म सपराय
 चारीजना वे प्रकार । एक उप
 समश्रेणीथी पणतो । बीजो जपक
 कश्रेणीए चढतो ॥ ७ ॥ ४ ॥ यथा
 र्स्थातचारिजना वे प्रकार एक बढ
 मस्थ ॥ १ ॥ बीजो केवलीनो ॥ ७ ॥
 ७ सामायक ॥१॥ बेदोपस्थापनीय ७
 सेवेदी । अवेदी । उपसमवेदी
 ने बीणवेदिहुवे । अने सेवेदी होय
 तो । त्रिणवेदमा हुवे । अने परी
 हार विमुधसवेदी होय पण अवे

जैनम सिद्ध श्री अथ सजया छि
 स्वयते ॥ पन्नवणा ॥ १ ॥ वेया ॥ १ ॥ रागे
 ॥ ३ ॥ कप्प ॥ ४ ॥ चरित ॥ ५ ॥ पत्तिसे
 वणा ॥ ६ ॥ नाणे ॥ ७ ॥ तिब्बेय
 ॥ ८ ॥ छिगे ॥ ९ ॥ इसीरे ॥ १० ॥
 खेत ॥ ११ ॥ काळ ॥ १२ ॥ गइ
 ॥ १३ ॥ छिइ ॥ १४ ॥ सजम ॥ १५ ॥
 निकासे ॥ १६ ॥ १ ॥ जोयु ॥ १७ ॥ व
 ज्जे ॥ १८ ॥ कसाए ॥ १९ ॥ छेझा
 ॥ २० ॥ परिणाम ॥ २१ ॥ बंध
 ॥ २२ ॥ वेदेय ॥ २३ ॥ कम्मोदी

रणा ॥ २४ ॥ जणसंपजइणा ॥ २५ ॥
 सभाय ॥ २६ ॥ आहारि ॥ २७ ॥ १ ॥
 जव ॥ २८ ॥ आगरिसे ॥ २९ ॥
 काळं ॥ ३० ॥ तरेय ॥ ३१ ॥ स
 सुघाय ॥ ३२ ॥ खेत ॥ ३३ ॥ कु
 सणाय ॥ ३४ ॥ जवेय ॥ ३५ ॥ प
 रिमाणे खलु ॥ ३६ ॥ अपाबहुच्च
 ॥ ३७ ॥ सजयाण ॥ ३ ॥ इति
 गाथा जण संपूर्ण ॥
 १ पव ॥ ० ॥ सामायक चारिजना
 वे जेद । एक थोना काळनुं ते

पुलाक ॥१॥ वकुस ॥२॥ प्रतिसे
वणा ॥३॥ ए ॥३॥ मा वे चारित्र
लान्ने । सामा ॥१॥ वेदो० । ए २
चारीत्र लान्ने । कपायकुपीलमा
अगला ॥४॥ चारीत्र लान्ने । निग्र
धमाने स्तातकमा । एकजथाख्या
त चारीत्र लान्ने ॥

६ ह्वे प्रतिसेवणाधार कहेवे । प्रतिसे
वीमा अगला ॥७॥ चारित्र लान्ने
तेना पण मुल गुण । उत्तर गुण प्र

लान्ने । अने अप्रति सेवीमां तो
॥५॥ चारीत्र लान्ने ॥

७ ह्वे ज्ञानधार कहेवे । अगला
॥४॥ चारीत्रमा ॥७॥ ज्ञान ॥३॥
ज्ञान । तथा ॥४॥ ज्ञान लान्ने ।
जथाख्यातमां ज्ञाना ॥५॥ नजना ।
अज्ञान एके चारित्रमा लान्ने नही ।
ह्वे केटलु नणे । सामा० ॥ १ ॥
वेदो०१ । मुश्म०३ । जथाख्यात४ ।
ए ॥४॥ चारित्रजघन्य ॥६॥ प्रवच

दीन होय । सवेदी होय तो । पु
रुप ॥ १ ॥ पुरुषनपुंसक । ए वे वे
दमेहुवे । सुक्ष्मसंपराय १ अने ज
याख्यात ए ॥९॥ अवेदी होय उप
समनेपीणवेदीहोय

३ आगळा ॥ ४ ॥ चारित्रसरंगी ।
अने जयाख्यातवीतरंगी ते उपस
मनेपीणरंगी होय ॥

४ स्थीतीकल्प ॥ १ ॥ अस्थीतीकल्प
॥ २ ॥ जिनकल्पी ॥ ३ ॥ धिवर
कल्पी ॥४॥ कल्पातीत ॥५॥ तेमां

स्थीतीकल्पमा ॥५॥ चारीत्र ज्ञाने
अने अस्थीतीकल्पमां ३ चारीत्र
ज्ञाने मामायक ॥ १ ॥ सुक्ष्मसंप
राय ॥ २ ॥ जयाख्यात । ए ॥३॥
ज्ञाने जिनकल्पी अने धिवरक
ल्पी ए ॥ २ ॥ मा आगल्या ॥३॥
चा० ज्ञाने कल्पातीतमां ॥ ३ ॥
चारीत्र ज्ञाने सा ॥० ॥ सु० जया
ख्यात । ए । ३ ज्ञाने ॥

५ पुढाक ॥ १ ॥ बकुस ॥ २ ॥ प्रति
सेवणा ॥३॥ कपायकुसीज ॥ ४ ॥

तिसेवीमां वे । आगत्या चारीत्र
ज्ञाने । अने अप्रति सेवीमां तो
॥ ५ ॥ चारीत्र ज्ञाने ॥

७ हवे ज्ञानदार कहेवे । आगळा

॥ ४ ॥ चारीत्रमां ॥ १ ॥ ज्ञान ॥ ३ ॥
ज्ञान । तथा ॥ ४ ॥ ज्ञान ज्ञाने ।
जथाख्यातमां ज्ञाना ॥ ५ ॥ नजना ।
अज्ञान एके चारित्रमां ज्ञाने नही ।
हवे केटवु नणे । सामा ० ॥ १ ॥
वेदो ० १ । सुद्धम ० ३ । जथाख्यात ४ ।
ए ॥ ४ ॥ चारित्रजघन्य ॥ ५ ॥ प्रवच

निग्रथ ॥ ५ ॥ स्नातक ॥ ६ ॥ तेमां ।
पुलाक ॥ १ ॥ वकुस ॥ २ ॥ प्रतिसे
वणा ॥ ३ ॥ ए ॥ ३ ॥ मा वे चारित्र
ज्ञाने । सामा ॥ १ ॥ वेदो ० । ए २
चारीत्र ज्ञाने । कपायकुपीजमा
आगळा ॥ ४ ॥ चारीत्र ज्ञाने । निग्र
थमाने स्नातकमा । एकजथाख्या
त चारीत्र ज्ञाने ॥

८ हवे प्रतिसेवणादार कहेवे । प्रतिसे
वीमा आगळा ॥ १ ॥ चारित्र ज्ञाने
तेमा पण सुज गुण । उत्तर गुण प्र

नमाता । जणे । उत् ॥ १४ ॥ पूर्व
पुराजणे । परिहारवीमुधनवमा पू
र्वनी । त्रिजिआचारवहुनणे । ३० ।
देहेजणा ॥ १० ॥ पुर्वजणे ॥

८

हवे तीर्थदार केहे ॥ तीर्थमा
पाचे चारित्रि ज्ञाने । अने अती
र्थमा ॥ ३ ॥ चारित्रि ज्ञाने । ते सामा
॥ १ ॥ सुस्मसपराय ॥ ९ ॥ जयाख्या
त । ए ॥ ३ ॥ चारित्रि ज्ञाने । तीर्थकर
प्रत्येकबुधमा ॥ ३ ॥ चारित्रि
ज्ञाने । सामा ० । सुस्म ० । जया

ख्यात । ए ॥ ३ ॥ चारित्रि ज्ञाने ।
९ हवे लिंगदार केहे । इव्यलिंग
आश्रीसलिंगमा ॥ ५ ॥ चारित्रि
ज्ञाने । अन्यलिंग अर्हलिंगमा ।
परिहारवीमुध वरजाने ॥ ४ ॥ चा
रित्रि ज्ञाने । अने नावलिंग
आधी । सलिंगमा ॥ ५ ॥ चारित्रि
ज्ञाने । अन्यलिंग अर्हलिंगमा
एके चारित्रि ज्ञाने नही ॥
१० हवे सरीरदार केहे । सामा ० ।
हेदो ० । ए ५ मा ॥ ३ ॥ सरीर ॥ ४ ॥

सरिर तथा ॥५॥ सरिर ज्ञाने । पा
वला ॥३॥ चारित्र मा ॥३॥ सरिर
ज्ञाने । उद्दारीक ॥१॥ तेजस ॥७॥
कारमण ॥३॥

११ हवे पेत्र दार कहेले । कर्मन्मीमा
जनम आशीवतआशी ॥५॥ चा
रित्र ज्ञाने । अकर्मन्मीमा एके चा
रित्र न ज्ञाने सादरण आशीक
र्मन्मीमां अकर्मन्मीमा । परीक्षा
रवीसुधवरजीने ॥ ४ ॥ चारित्र
ज्ञाने ॥

१२ हवे काजदार कहेले । उत्सर्पिणी ।
अवसर्पिणीमां ॥५॥ चारित्रज्ञाने ।
नोउत्सर्पिणीनोअवसर्पिणीमां ।
वेदोप ० । परिहार ० । ए ॥ २ ॥
वरजीने ॥३॥ चारित्र ज्ञाने ॥
तेमां अवसर्पिणीमा जनम आशी
॥१॥ ७॥ आरामां एके चारित्र न
ज्ञाने ॥३॥ ४॥ आरामां ॥५॥ चा
रित्र ज्ञाने । पाचमा आरामां ॥९
चारित्र ज्ञाने । सामा ० ॥१॥ वेदो ०
॥९॥ ए ॥ ७॥ चारित्र ज्ञाने । वेदे

अग्रे एके न जाने ॥ हवे लतआ
 श्री ॥ १ ॥ १॥ आरामा एके चारित्र
 न जाने ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ आरामा
 ॥ ५ ॥ चारित्र जाने ॥ लता आरामा ।
 एके चारित्र जाने नही । साधारण
 आश्री परिहारवीसुध वरजीने
 ॥ ४ ॥ चारित्र जाने । हवे चढता
 काजमा । जनमआश्री ॥ १ ॥ अग्रे
 एके चारित्र न जाने ॥ १ ॥ ३ ॥ ४ ॥
 आरामा ॥ ५ ॥ चारित्र जाने ॥ ५ ॥
 ॥ ६ ॥ आरामा एके चारित्र जाने

नही । हवे लतआश्री ॥ १ ॥ २ ॥
 आरामा एके चारित्र न जाने
 ॥ ३ ॥ ४ ॥ आरामा ॥ ५ ॥ चारित्र
 जाने ॥ ५ ॥ ६ ॥ आरामा एके चा
 रित्र न जाने । हवे साधारण
 आश्री परिहारवीसुध वरजीने
 ॥ ४ ॥ चारित्र जाने । नोजत्सर्पिणी
 नोअवसर्पिणीमा । जनमलतआ
 श्री ॥ ६ ॥ जुगलीयाना पेजमा एके
 चारित्र न जाने पांच मढ़ाविदेह
 पेजमा । लेदो ० । परिहारविसुध व

रजीने ॥ ३ ॥ चारित्र ज्ञाने । हवे
साधारण आश्री परिहारवीसुध व

रजीने ॥ ४ ॥ चारित्र ज्ञाने ॥ १ ॥

१३ हवे गतीदार कहेले । नरक ॥ १ ॥ ग

तिर्थेच ॥ १ ॥ मनुष्य । ए ॥ ३ ॥ ग

तिमान जाय । देवगतिमा जाय ।

तेमा । सामा ० । वेदो ० । ए २ आ

राधिकआश्री । जघन्य । पहेले

देवलोके उत्त ० । अनुतरविमाने

जाय । परिहारवीसुध । जघन्य ०

॥ १ ॥ देवलोकेजाय । अने । उत्त ० ।

आत्मे देवलोके जाए । सूक्ष्मसंप
राय ॥ १ ॥ जग्याता ॥ १ ॥ ए ॥ १ ॥
ज ० । उत्त ० । अनुतर विमाने जाय ।
अने जग्यातावालो मोल पण
जाय । हवे आराधिकपाच पद
वो पासे । ईजनी ॥ १ ॥ सामानी
कनी ॥ २ ॥ त्रायत्रिसकनी ॥ ३ ॥
लोकपालनी ॥ ४ ॥ अहमेजनी ॥ ५ ॥
ए ॥ ६ ॥ पदवी पासे । तेमां । सामा ०
नेहेतो ० । ए ॥ १ ॥ पांच पदवी पासे ।
परिहारविमुध अहमेजनी वरजी

ने ॥४॥ पदवी पाप्मे । सूक्ष्मसपरा
यने जथाख्यात । ए ॥ १ ॥ अहर्मे
हनी पदवी पाप्मे । हवे विराधिक
आश्री पाचे चारित्रवाजा । ज० ।
जवनपतीमा जाय । ज० । पहीले
देवलोके । जाय । पदवी पाचमा
हेली एके न पाप्मे ॥

१४ हवे स्थितिदार कहेवे । आवता न
वआशी । आगळा ॥ १ ॥ चारि
त्रनी । ज० वे पल्पनी । ज० ॥ ३३ ॥
सागरनी । अने परिदारवीसुधनी ।

ज० वे पल्पनी । ज० ॥ १८ ॥ साग
रनी ॥ सूक्ष्मसपराय । जथाख्यात ।
ए १ चारित्रनी । जयन्य० उत्कृष्टी
॥ ३३ ॥ सागरनी ॥

१५ हवे संजमठाणदार कहेवे । आ
गळा ॥ ३ ॥ चारित्रना असप्याता
थानक । सूक्ष्मसपरायना अस
प्याता थानक एक । अतर्मु ० ।
माहि । अने जथाख्यातनी एकज
स्थानक हवे अल्पबहुत्व । सर्वथी
थोळा । जथाख्यातना ॥ १ ॥ तेथी

सूक्ष्मसंपरायना असंख्यातगुणा
॥१॥ तेषी परिहारवीसुधना अस
व्यातगुणा ॥ ३ ॥ तेषी । सामा ।
नेवेदोप० । मादोमाहि तुल्य ने अ
सव्यातगुणा ॥ ४ ॥

१६ ह्वे निकासदार कहेले । पाचे चा
रित्रना अनंतापर्यव जाणवा । सा
मायक । सामायकसाथे बटाणव
निया । सामायक । वेदोप० । परि
हारवीसुध साथे बटाणवनिया ।
उपजा ॥ १ ॥ थी अनंतगुणहीण

॥२॥ वेदोपरजा० । सामायक० वेदो ।
परिहारवीसुधसाथे बटाणवनिया ।
उपजा ॥ १ ॥ थी अनंतगुणहीण
॥२॥ ह्वे परिहारवीसुध । सामा०
वेदोप० । परिहारवीसुधसाथे बटा
णवनिया । उपजा १ थी अनंतगु
णहीण ॥ ३ ॥ ह्वे सूक्ष्मसंपराय ।
सामायक । वेदोप० । परिहारवी
सुधथि अनंतगुण अधिक । पणनो
तुल्य० । सूक्ष्मसंपराय । सूक्ष्मसंप
रायसाथे बटाणवनीयो । जो हीणो

होय तो । अनंतगुणहीणो । जो
अधिको होय तो अनंतगुण अ
धिक । अने तुल्य पण होय । अने
जथारख्यातथि अनंतगुणहीण ।
अने जथाप्यात आगटा ॥ ४ ॥
थी अनंतगुण अधिक ॥ जथा
प्यात जथाप्यातसार्थे तुल्य ॥
हवे अल्पबहुत्व । सर्वथी थोडा ।
सामायक । बेदोपरबापनीकना
ज० । पर्यव । तेथी बेदोपस्त्वानी
कना । ज० । पर्यव । अनंतगुण ।

तेथीपरिहारवीसुधना । ज० पर्यव ।
अनंतगुण । तेथी परिहारवीसुध
ना । ज० । पर्यव अनंतगुण तेथी
सामायकना ज० । पर्यव अनंत
गुण । तेथी सूक्ष्मसपरायना । ज०
पर्यव अनंतगुण । तेथी सूक्ष्मसप
रायना ज० । पर्यव । अनंतगुण ।
तेथी जथाप्यातना । ज० । ज० ।
पर्यव अनंतगुण ने माहोमाहि
तुल्य

२७ हवे जोगाधार कहेले । पांचे चारित्र

सज्जोगीसातेमन जोग ॥ १ ॥ व
 चनजोग ॥१॥ कायजोग ॥३॥ मा
 अगत्या चारित्र ॥४॥ जाने अने
 अजोगीमा एकजथाप्यात जाने ॥
 १८ हवे उपयोगदार कहेवे । सागार
 उपयोगमा पांचे चारित्र जाने ।
 अणानार उपयोगमा । सूक्ष्मसप
 राय वरजीने ॥४॥ चारित्र जाने ॥
 १९ हवे कसायदार कहेवे । आगळा
 ॥४॥ चारित्र सकसाई । एक बेहजो
 अकसाई । आगळा ॥ ३ ॥ चारि

त्रमां । सज्जलनो । क्रोध ॥१॥ मान
 ॥ २ ॥ माया ॥ ३ ॥ लोच ॥ ४ ॥
 ए ॥ ४ ॥ जाने । अने सुक्ष्मसंपरा
 यमा । संजलनोलोच जाने ।
 अने जथाप्यात । उपसमने ॥ १ ॥
 पीणकसाई होय
 २० हवे देशादार कहेवे । सलेसीमा
 पांचे चारित्र जाने । अलेसीमां
 एक बेहजो । सामा ० ॥ बेदोपर्या
 यनीमां लेसा ॥ ६ ॥ जाने । परि
 हारवीसुभ्मां पाळजो ॥ ३ ॥ लेसा

ज्ञाने उपजा ॥१॥ मा १ सुकव दे
साज्ञाने

१२ हवे परिणामदार कहेले । वर्धमान
परिणाममा पाचे चारित्रि ज्ञाने ।
हायमान परिणाममा आगजा
॥४॥ चारित्रि ज्ञाने अवस्थित परि
णाममा । सूक्ष्मसपराय वरजीने
॥४॥ चारित्रि ज्ञाने तेमा आगजा
॥४॥ नी जयन्य वृद्धी ॥१॥ समो ॥
उत्प ॥ अतर्मुष्ट ॥ अने जथाप्या
तनी ॥ ज० उ० वृद्धि । अतर्मुष्ट ॥

हवे हायमानमा आगजा ॥ ४ ॥
नी । ज० ॥१॥ समो । उ० अतर्मुष्ट ।
हवे अवस्थितमां आगजा ॥ ३ ॥
नी । ज० ॥१॥ समो । उ० ॥ ७ ॥
सम० जथाप्यातनी । ज० ॥ १ ॥
समो । उत्कृष्टी । देशे उणी पूर्व
कोप्ती ॥

१२ हवे बधदार कहेले । आगजा ॥३॥
चारित्रि ॥ ७ ॥ कर्म । तथा ॥ ८ ॥
कर्म बाधे ॥ ७ ॥ बाधे तो आउधू
वरजीने । सूक्ष्मसपराय ॥६॥ कर्म

वादे । आज्ञाधु मोहनी वरजीने । ज
थाप्यात एक सातावेदनीय वादे ।
अथवा अवक्षपण होय ॥

२३ वेदधार कहेले आगळा ॥४॥ चा
रित्र आठे कर्मवेदे अने जथा
प्यात सात कर्मवेदे । मोहनीय वर
जीने । तथा ॥४॥ वेदे तो । वेदनी
॥ १ ॥ आद्यु ॥ २ ॥ नाम ॥ ३ ॥
गोत्र ० ए ४ वेदे

२४ हवे उदीरणाधार कहेले । आगळा
॥ ३ ॥ चारित्र आठ कर्मनी उदी

रणा करे ॥७॥ नी करे तो आज्ञाधु
वरजीने ॥६॥ नी करे तो वेदनी व
रजीने । सूक्ष्मसंपराय ॥६॥ कर्मनी
उदीरणा करे । आज्ञधुं ॥ १ ॥ मो
हनी वरजीने । ने ॥ ५ ॥ नी करे
तो । आज्ञधुं मोहनि । वेदनी वर
जीने । जथाप्यात ॥ ५ ॥ नी उदी
रणा करे । तथा ॥७॥ नी करे तो ।
नाम ॥ १ ॥ गोत्र । ए ॥ २ ॥ नी
उदीरणा करे ॥

२५ हवे उवसंप्रजहणाधार कहेले ।

सामायक चारित्रवाढी चढे तो ।
वेदो० । सूक्ष्मसपरायपणु पामे ।
अने पनेतो असजति ने आवक
पणु पामे ॥ २ ॥ वेदो० । चढे तो ।
परिहा । ० । सूक्ष्म० पणु पामे ।
पने तो सामा० । असजती ने आ
वकपणु पामे । परिहा० चढे नही ।
ने पने तो । वेदो० । असंजतीपणु
पामे । सूक्ष्मसंप० चढे तो जथा
व्यातपणु पामे । पनेतो । सामा० ।
वेदो ० । असजमपणु पामे जथा

व्यात चढे तो मोक्षमा जाय । पने
तो । सूक्ष्म० । असज मपणु पामे० ।
१६ हवे सनादार कहेवे । सनावज
तामा । आगत्या ॥ ३ ॥ चारित्र
लाने । अने नोसनावजतामां ।
पाचे चारित्र लाने ॥
१७ हवे आहारदार कहेवे । पाचे चा
रित्र आहारकमा लाने । एक ज
थाव्यात अणहारकमा पणु ह्येया॥
१८ हवे नवडवार कहेवे । सामा० ।

वेदो० । ज० ॥ १ ॥ नव । उत्कृष्टा ॥ ५ ॥
नव । वाकी ॥ ३ ॥ चारिज । ज० २
नव । ज० ॥ ३ ॥ नव करे ॥

१९ ह्वे आकर्षदार कहेले । एक न
वआशी सामायक ॥ जवन्य ॥ १ ॥
उत्त० प्रत्येकसे ॥ १०० ॥ बेदो ॥ ० ॥
ज० ॥ १ ॥ उत्त० बीसपहुत ॥ १२० ॥
परिहार० । ज० ॥ १ ॥ उत्त० ॥ ३ ॥
सूक्ष्म० । ज० १ ज० ॥ ४ ॥ जथा
प्यात । ज० ॥ १ ॥ ज० ॥ २ ॥ ह्वे
दण । नवआशी सामा० । ज०

॥ २ ॥ ज० प्रत्येक हजार । बेदो०
ज० ॥ १ ॥ उत्त० ॥ १६० ॥ परिहा०
ज० २ ज० ॥ ७ ॥ सूक्ष्म० । ज०
॥ १ ॥ ज० ॥ १९ ॥ जथाप्यात । ज०
॥ २ ॥ ज० ॥ ५ ॥

३० ह्वे स्थितोदार कहेले । एक वच
नआशी । सामा० बेदो० । ज०
॥ १ ॥ समय । ज० । देशे जणी पूर्व
कोफनी । परिहा० । ज० ॥ १ ॥
समो ज० ॥ १९ ॥ वरस जणी पूर्व
कोफ । सूक्ष्म० । ज० ॥ १ ॥ समो ।

३० । अतर्मु० जथाप्यातज० ॥१॥
 समो । ३० । देसे जणी पूर्व कोन ।
 घणा नवआश्री । सामायकनी ।
 ज० ३० । सबधाकाज । बेदोप० ।
 ज० ॥ २५० ॥ वरस । ३० ५०
 जाय कोन सागर । परिहा० । ज०
 ॥ ३०० ॥ वरस । ३० देसे जणा ॥ ३॥
 पूर्व कोन । सूक्ष्म० । ज० १ समो ।
 ३० । अतर्मु० । जथाप्यातज० ।
 ३० । सबधाकाज ॥
 ३१ द्वे अंतरघार कहेले । एक वचन

आश्री । पाचे चारिजनुं । ज० ॥
 अतर्मु० । ३० । अर्ध पुद्गल देसे
 जणुं । बहुवचनआश्री । सामा०
 ज० । ३० । अंतर नधि । बेदो० ।
 ज० ॥ ६३०० ॥ वर्सज० ॥ १ एकोना
 कोन सागर । परिहा० । ज०
 ॥ ८४००० ॥ वर्स । ३० ॥ १८ ॥
 कोना कोन सागर । सूक्ष्म जयन्य
 सम १ ३० ६ मासजथाप्यातनु ।
 ज० । ३० । आतर नधी ॥
 ३२ द्वे समुद्रघातघार कहेले । सा

मा । ७ । वेदोऽपि । ए ॥ ७ ॥ ने ह स
मुदघात । परिहारऽपि ॥ ३ ॥ समुद
घात पहेली जाने । सूक्ष्मऽपि । स
मुदघात नथी । जथाध्यातमा ॥ १ ॥
केवल समुदघात ॥

३३ हवे पेन्नधार कहेंगे । लोकने स
ख्यातमे जागे । के असख्यातमे
जागे । के घणे सख्यातमे जागे ।
के घणे असख्यातमे जागे के सर्व
लोकने विषे । उत्तर । लोकना अ
सख्यातमा जागमा तो । पाँचे चा

रिज जाने । अने एक जथाध्यात
असख्यातमे जागे । घणे अस
ख्यातमे जागे । ने सर्व लोकने
विषे जाने ॥

३४ हवे फरसनाधार पेन्नधारनीपरे
जाणवो ॥

३५ हवे जावधार कहेंगे । सामाऽपि ।
वेदोऽपि । परिहा । ७ ए ॥ ३ ॥ मा ।
जाव १ पञ्चपसम जाने । सूक्ष्मऽपि
॥ ७ ॥ जाव । उपसम पञ्चपसम ।
जथाध्यातमा ॥ ७ ॥ जाव जाने ।

उपसम । ने पायक ए॥१॥ जाने ॥
 ३६ ह्वे परिमाणवार कहेवे । ह्वे पनि
 वजमाणआशी जो होय तो । सा
 मा० ॥ १ ॥ १॥३ ॥ उ० प्रत्येक ह्
 जार । ठेटो० । परीहार० । ज०
 ॥१॥१॥३॥ उत्० । प्रत्येकसे । सू
 क्ष्मस्तराय । ज० ॥१॥१॥३॥ उ०
 ॥ १६१ ॥ ते ॥ १०८ ॥ षपक०
 ॥ ५४ ॥ उपस । ० । जथाप्यात ।
 ज० ॥१॥१॥३॥ उ० ॥ १६१ ॥ ते
 ॥ १०८ ॥ षपक० ॥ ५४ ॥ उपस० ।

पूर्वपनिवजमाणआशी जो होय
 तो । सामा । ज० । प्रत्येक ह्जार
 कोन । उत्० । प्रत्येक ह्जार कोन । ठे
 टो० । प्रत्येकसे कोन । उ० प्रत्येकसे
 कोन ॥ परिहारवीसुध । ज० ॥१॥
 ॥ १ ॥ ३ ॥ उत्० । प्रथक ह्जार ।
 सूक्ष्म० ज० ॥१॥१॥३॥ उ० । प्रत्ये
 कसे ॥ जथाप्यात । ज० । प्रत्येक
 कोन । उ० प्रत्येक कोन । अल्पव
 हुत्ववार कहेवे । सर्वथी थोना सूक्ष्म
 स्तराय ॥ १ ॥ तेथी परिहा० संपे

जमुणा तेषी जथाध्यात० संपेज
मुणा ॥३॥ तेषी बेदो० सपेजमुणा
॥ ४ ॥ तेषी सामा० । सपेजमुणा
दाने ॥ ५ ॥ इति संजयाना बोल
सपूर्ण

॥ ॐ नमः ॥ अथ निर्यंता लिख्य
ते ॥ पन्नवणा ॥ १ ॥ वेय १ राने ॥ ३ ॥
कप्य ॥ ४ ॥ चरीत ॥ ५ ॥ पन्निसेवणा
॥ ६ ॥ नाणे ७ तीडेय ॥ ८ ॥ लिगे
॥ ९ ॥ सररि ॥ १० ॥ खेत ११ काव
१२ गद १३ तीड ॥ १४ ॥ संजम

१५ निकासे १६ ॥ १ ॥ जोमु १७
वज्जणे १८ कसाय १९ लेसा २०
परीणाम ॥ २१ ॥ बंध २२ वेदेय २३
कम्मोदीरणा ॥ २४ ॥ उवसंपज
इणा ॥ २५ ॥ सनाय ॥ २६ ॥ आ
हारे २७ ॥ २८ ॥ नव २९ आगरीसे
२९ काव ॥ ३० ॥ तरेय ॥ ३१ ॥
समुग्गाय ३२ खेत ॥ ३३ ॥ फुस
णाय ३४ नावेय ॥ ३५ ॥ परीमाणे
३६ खलु अप्पाबहुच्च ३७ नीरंठाणं
२ ३ गाथा । द्वे १ पन्नवणा दार । पु

लाक ॥१॥ वकुस ॥२॥ प्रतिसेवणा
 ॥३॥ कषायकुसील ॥ ४ ॥ नीयवो
 ५ सनातक ह पुलाक ते सहस्रा धा
 ननापुलानीपरे ॥ १ ॥ वकुस ते स
 हुसा धाननीपरे ॥२॥ प्रतीसेवना
 ते मसल्याधाननीपरे ३ कषायकु
 सील ते । उपण्याधाननीपरे ॥४॥
 नीयवो ते कण्ठीसहितचोपानी
 परे ॥५॥ सनातकते अणिसुध चोपा
 नीपरे ॥६॥ पुलाकना वे जेद । ल
 वधीपुलाक ते चक्रवर्तिनी सेन्या

चरण करण सकी सपन्न ते लवधी
 पुलाक ॥ १ ॥ प्रतिसेवणापुलाक
 ते । मूळगुण उतरगुणमा दोष ल
 गाते । मूळ गुण ते पाच आश्व
 माहेलो अनेरो दोष लगानेते ।
 उतर गुण दोष ते दस पचपाणमा
 दोष लगानेते पुलाकना पाच
 जेद ज्ञान पुढ ॥ १ ॥ दर्शनपुलाक
 ॥ २ ॥ चारित्र्यपुलाक ३ दिग्गपुढ
 ॥४॥ यथासुक्ष्मपुलाक ॥५॥ ते पु
 लाक ज्ञानादि अतीचार सेवेवे

करी सजमसाररहित करे तेने पु
 लाक कहीइ ॥१॥ वकुस ते सरीर
 वकुस ते सरीरनी सुश्रुपा विनूपा
 करेते ॥१॥ उपकरण वकुस ते ऊज
 हजता उपकरण करे । उपकरणादि
 अधिक संग्रहे वखपात्रादि प्रजा
 लनादि ॥७॥ वकुस ते आनोगव
 कुस ॥१॥ अणानोगवकुस ॥७॥
 सबुधवकुस ॥ ३ ॥ असंबुधवकुस
 ॥ ४ ॥ जथासुक्ष्मवकुस ॥५॥ ए ५
 जाणीने दोष लगाफे ते आनोगव

कुस ॥१॥ अणजाणे दोष लगाने
 ते । अणानोग वकुस ॥७॥ बानो
 दोष लगाने ते संबुधवकुस ॥ ३ ॥
 प्रगट दोष लगाने ते असंबुधवकु
 स ४ यथा सुषमतेकिंचित् दोष ल
 लगाने ते अहासुहम वकुस ॥५॥
 सातिचार नीरतीचार बेहु नेजास
 हुसा धाननोपरे । संजमनेकावरं
 करेते वकुस ॥७॥ प्रतिसेवनाकुसी
 लना ५ नेद ॥ ज्ञानप्रतिसेवना
 ॥१॥ दर्शणप्रतिसेवना ॥ ७ ॥ चा

रित्रप्रतिसेवना ॥ ३ ॥ दिग्गप्रतिसे
 वना ४ जथासुक्ष्मप्रतिसेवना ॥ ५ ॥
 इन्द्रियादि वस्य अने पित्रविमुध्या
 दि । सुमतीजावना तपपनीमा । अ
 नीग्रहित उतरगुण । एटडे मूढ
 गुण उतर गुण विराधता सर्वज्ञनी
 आज्ञाधी । न्युनाधिक प्रवर्ते ते
 प्रतिसेवना ज्ञानादि ५ जाणवा
 ॥ ३ ॥ कपायकुसील ते । सजल ना
 कपायने उदये करी कुलित जेहने
 सीलस्वनाव कपाय उदय थाए ।

अप्रशस्तपणु थाय । ते माटे कपा
 यकुसील । दोप लगान्वासरीया ॥
 निमित्तवासी परिणाम थाय । पण
 प्रवर्तनवाहज्यमा दोप न लगान्ने
 ते कपायकुसीलना ५ नेद । ज्ञान
 कपायकुसील १ दर्सनकपायकुसी
 ल ॥ २ ॥ चारित्रकपायकुसील ३
 दिग्गकपायकुसील ॥ ४ ॥ यथासु
 क्ष्मकपायकुसील ॥ ५ ॥ द्वे नियतो
 ते मोहनीकर्मधी नीकल्यो संपूर्ण
 ग्रंथरहित ॥ उपसमीत ॥ १ ॥ यथानि

मंडलायकनाविक ९ कपायवर
 जित वीतरागावरुथार्येवर्ति । ते मु
 नीनो प्रथम समय ते पढमसमय
 नियवो ॥ १ ॥ अपढमसमय ते वी
 जासमयादिके वर्ते । ते अपढम
 समय नीयवो ॥ २ ॥ ते गुणस्थानक
 ने पर्यंतवर्तिसमयनो ते चरमसम
 य नीयवो ॥ ३ ॥ ते गुणवाणाना वे
 द्दजा समयथी पूर्व जासमय वर्ति
 ते अचरमसमय नीयवो ॥ ४ ॥ य
 थासुक्ष्म ते गुणवाणाना सर्व सम

यवर्ती ते । अहासुहमनीयंवो
 ॥ ५ ॥ अने स्नातक ते धातिकर्मम
 लपपाळवाथी टाळवाथी परमप
 वित्र नाह्यानीपरे जज्वल परीणामी
 रूपातीत ध्यानीते स्नातक पंचना
 मविष्पात अबवी ते जोगनीरुंध्या
 माटे अबवी ॥ १ ॥ असबल ते निर
 तीचार कावरासरहित तेमाटे अस
 बल ॥ २ ॥ धनधातिकर्म ज्ञय कखा
 ते माटे अकर्मसि ॥ ३ ॥ समुच्चनाए
 दंसणधरे । अरहाजीण केवली ते

सम्यक् सुद निरदोष इानदर्स
नना धरणाद्वार ॥ अरहाजीणे ते र
हस्यबानीवात नही ते राग द्वेषना
जितनार माटे केवळी कहीद ॥४॥
अपरीसावी ते नवा कर्म आवे
नही तेमाटे अपरीसावी । सर्व यो
गना रुधवायी ५ ॥६॥ ए नामनी
प्रज्ञापनापरुपणाद्वार किंचित् नि
रुपण

२ वेदद्वार । आगळा ४ सर्वेदी ने उ
परळा २ अवेदी तेमा पुळाक ।

खिवेदमा नही । पुरुष ॥१॥ पुरुष
नपुंसक ॥ २ ॥ ए २ मा होय । व
कुस ने प्रतिसेवना । ए ३ वेदमां
होय । कपायकुसील सवेदी होय
तो त्रिणे वेदमा होय । अने अवे
दी होयतो उपसमने पीणवेदमा
होय । निग्रय उपसमने पीणवेदमा
होय स्नातक पीणवेदमा होय । ए
दा० ॥ २ ॥

३ रागद्वार आगळा ४ नीयता । स
रागी अने नीग्रय ने स्नातक

पीण रागी ह्येय ॥ एद्वार ॥ ३ ॥
 ४ कल्पद्वार ॥ स्थितिकल्प ॥ १ ॥ अ
 स्थितिकल्प ॥ २ ॥ जिनकल्प
 ॥ ३ ॥ धिवरकल्प ॥ ४ ॥ कल्पा
 तीत ५ तेमा धितिकल्प अधितिक
 ल्पमा ७ ए नीयवा । जाने ॥ जि
 नकल्पमा ही बीजो ॥ त्रिजो चोथो
 ए ३ नियवा जाने ॥ धिवरकल्प
 मा आगजा ४ नीयवा जाने । क
 ल्पातीतमा उपरजा ३ नीयंवा
 जाने ॥ ए द्वार ॥ ४ ॥

५ चारित्रद्वार । सामायक ॥ १ ॥ वेदो
 पस्थापनीय ॥ २ ॥ ए २ मां आ
 गल्या ४ नियवा जाने । परीद्वार
 विमुद् ॥ १ ॥ सुक्ष्मसंपराय ॥ २ ॥
 ए २ मां कषायकुसिलनीयंवा
 जाने । जथाप्यात चारीत्रमां उप
 रजा २ नीयवा जाने । ए द्वार ॥ ५ ॥
 ६ प्रतिसेवीद्वार । आगजा ३ नीयंवा
 प्रतिसेवी उपरजा ३ नियंवा । अ
 प्रतिसेवी । तेमां पुजाक मूलायुण
 उत्तरयुणमां दोष जगामे । बकुस

मूढ मुण्णमां दोष लगामे । प्रतिसे
वना मूढमुण उत्तरमुणमा दोष
लगामे । उपरला ३ नीयंवा दोष
न लगामे ए दार ॥ ६ ॥

७ नाणदार अगला ३ नीयतामा
ज्ञान २ तथा ३ अने चोथा पांचमां
नीयतामा । ज्ञान ३ तथा ४ स्नातक
नीयतामा ज्ञान १ केवलज्ञान । हवे
पुलाक न्णो तो जयन्य नवमा पु
र्वनी जीजी आचार वस्तु सुधी ।
उत्त ७ नव पूर्व पुरा न्णो ॥ १ ॥ व

कुस ने प्रतिसेवना न्णो तो ज ७ ए
प्रवचनमाता । उत्त ७ १० पूर्व पुरा
न्णो कषायकुसीलने नीयतो ज ७
ए प्रव ७ ज ७ १४ पूर्व पुरा न्णो स्ना
तक तो श्रुत केवली वे । सर्वज्ञ वे
तिर्य्यदार । तिर्य्य ॥ १ ॥ अतिर्य्य ॥ २ ॥
तिर्य्यकर ॥ ३ ॥ प्रत्येक बुद्ध ॥ ४ ॥
तिदां तिर्य्य वे नीयता जाने । वा
कि ३ मा उपला ३ नीयंवा जाने ।
ए दार ए मो ॥

ए दिनगदार लव्यधी । सदिंग । अन्य

लिङ्ग ॥ ब्रह्म लिङ्ग । ए ३ लिङ्गमा ब
ए नीयवा लात्ते ॥ अने जावथी अ
न्यलिङ्ग ब्रह्मलिङ्गमा एके न लात्ते
ने सलिङ्गमा बए लात्ते ॥ ए द्वार
ए मो ॥

१० सररीरद्वार ॥ पुजाकमा ३ शरीर ला
ने वक्रस ने प्रतिसेवना । ए २ मा
३ सररीर लात्ते ॥ उदारीक ॥ १ ॥ ते
जस ॥ २ ॥ कर्मण ए ३ लात्ते । तथा
४ लात्ते तो वैक्रेय वध्युं अने कषा
य कुसीलमां सररीर ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

लात्ते । अने निग्रंथ ने स्नातकमा
सररीर ३ लात्ते उदारीक तेजसका
मेण ॥ एद्वार १० ॥

११ पेत्रद्वार । जन्मआश्री कर्मन्मूमीमां
बए नीयंवा लात्ते । अकर्मन्मूमीमां
एके न लात्ते । बतआश्री पण बए
लात्ते । साद्वारणआश्री पुजाक व
रजीने ५ नीयवा लात्ते । कर्मन्मूमी
अकर्मन्मूमी वेहुमां लात्ते । ए द्वार
११ मो ॥

१२ काजद्वार समुचे अवसर्पिणी ॥ उ

॥ तसर्पिणीनोअवसर्पिणीनोउत्स
 र्पिणीमा द नीयता जाने । तेमा
 अवसर्पिणी उत्तरतो काव तेमा
 द आरा तिहा जन्मआशी पही
 ला ने बीजा आरामा एके न जाने ।
 बीजा ने चोथा आरामा द नीयता
 जानो । पाचमा आरामा ३ नीयता
 जाने । बीजो । बीजो । चोथो ए
 नीयता ३ जाने । वठा आरामा
 एके नही । हवे वतआशी पहिला ।
 बीजा आरामा एके नही । बीजा

चोथा पाचमा आरामा वए नीयता
 जाने । वठा आरामा एके न जाने ।
 हवे साधारणआशी पुजाक वरजी
 ने ५ नीयता वए आरामा जानो हवे
 चपना कावमा जन्मआशी पहि
 ले आरे एके नही बीजे बीजे चोथे
 आरे द नीयता जाने । पाचमे वठे
 आरे एके नही । हवे वतआशी प
 हिले बीजे आरे एके नही । बीजे
 चोथे आरे द नीयता जाने । पा
 चमे वठे आरे एके नही । हवे सा

द्वारणश्च श्री । पुत्राक वरजीने लए
 आरामा ५ नियठा जाने । हवे नो
 उत्सर्पणीनो अक्षरार्पिणी काज ।
 तेहमवय ॥ १ ॥ एरणवय ॥ २ ॥ ह
 रीवास ॥ ३ ॥ रमकवास ॥ ४ ॥ देव
 कुरु ५ उत्तरकुरु ॥ ६ ॥ ए ६ पेत्रमां
 जन्मवतश्च श्री एके नही । अने
 साद्वारणश्च श्री पुत्राक वरजीने ५
 नीयठा जाने पाच महावीदेह पे
 त्रमा ॥ जन्मवतश्च श्री लए नीयठा
 जाने । साद्वारणश्च श्री पुत्राक व

रजीने ५ नीयंठा जाने ॥ ए द्वार
 १२ मो ॥ ॥
 १३ गतिद्वार । आगजा ५ नीयठा आ
 राधिक एक वीमांकीकदेवनी गति
 मा जाए । स्नातक मोच जाए ।
 तेमा पुत्राक ज० पहिले देवलोके
 जाए ३० । आवमे देवलोके जाए ।
 बकुस ने प्रतिसेवना ज० पहिले
 देवलोके जाए । ३० । बारमे देव
 लोके जाए । कपायकुसील ज० प
 हिले देवलोके जाए । ३० सर्वार्थ

सिद्धमां जाए। आराधिक पदवी पा
चपांमे इज्जनी ॥१॥ सामानीकनी
ए त्रायात्रिंसकनी ॥३॥ लोकपाछा
नी ॥४॥ अहर्मेज्जनी ॥५॥ ए ए मा
हेज्जनी आगळा ३ नीयंठा पदवी ४
पांमे। एक अहर्मेज्जनी नही। कपाय
कुसील पदवी ५ पांमे। नीग्रय एक
पदवी अहर्मेज्जनी पांमे। स्नातक
मोच जाए। हवे वीराधक आगळा
५ नीयंठा ज० नवनपतिमा जाए
ज० पहीले देवलोके जाए। पदवी

५ माहेज्जो एके न पांमे। ए १३
१४ थितिदार देवतामा जाए तिहाथि
तिकेतज्जो पांमे पुलाकज० अत्येक
पल्यनी ज० १५ सागरनी पांमे।
बकुस ने प्रतिसेवना ज० अत्येक
पल्यनी ज० १६ सागरनी पांमे।
कपायकुसील ज० अत्येक पल्यनी
ज० ३३ सागरनी पांमे ॥ निग्रय
ज० ज० ३३ सागरनी पांमे। स्ना
तक मोच जाए ए दार १४
१५ संजमस्थानदार। आगळा ४ नी

यवाना असंख्याता परिणामना
 धानक ठे । अने निग्रंथ ने स्नातक
 नुं एकेकुं धानक ठे । हवे अल्प व
 ह्व पढिजे वोडे सर्वथी थोमा नि
 ग्रंथ ने स्नातकना धानक वेहु माहो
 मांही तुल्य ॥१॥ तेथी बीजे वोडे
 पुढाकना धानक । असंख्यातगु
 णा ॥२॥ तेथी बीजे वोडे वकुसना
 धानक असंख्यातगुणा ॥३॥ तेथी
 चोथे वोडे प्रतिसेवनाना धानक ।
 असंख्यातगुणा ॥४॥ तेथी पांचमे

वोडे । कषायकुसीलना धानक अ
 संख्यातगुणा ॥ ५ ॥ ए दार

१५ मो ॥

१६ निकासघार ते बए नियंवाना अ
 नंतापर्यव ठे पुढाक । पुढाकसाथे
 लढाणवप्रियो । पुढाक वकुसप्रति
 सेवनाथी ॥ अनंतगुण हीणो कषा
 यकुसीलसाथे लढाणवनीयोउपर
 लाबेथी अनंत गुण हीणो ॥ १ ॥
 हवे वकुसपुढाकथी अनंतगुण अ
 धिक वकुसप्रतिसेवना ॥ कषायकु

५ माहेली एके न पांमे । ए १३
 १४ धितिदार देवतामां जाए तिहाधि
 तिकेतली पांमे पुलाकज० प्रत्येक
 पल्यनी ज० १८ सागरनी पांमे ।
 वकुस ने प्रतिसेवना ज० प्रत्येक
 पल्यनी ज० १९ सागरनी पांमे ।
 कपायकुसील ज० प्रत्येक पल्यनी
 ज० ३३ सागरनी पांमे ॥ निग्रंथ
 ज० ज० ३३ सागरनी पांमे । स्ना
 तक मोच जाए ए दार १४

सिद्धमा जाए । आराधिक पदवी पा
 चपांमे इजनी ॥१॥ सामानीकनी
 ९ त्रायत्रिसकनी ॥ ३ ॥ लोकपाद
 नी ॥४॥ अहमेजनी ॥५॥ ए ५ मा
 हेली । आगला ३ नीयता पदवी ४
 पांमे । एक अहमेजनी नही । कपाय
 कुसील पदवी ५ पांमे । नीग्रंथ एक
 पदवी अहमेजनी पांमे । स्नातक
 मोच जाए । हवे वीराधक आगला
 ५ नीयता ज० नवनपतिमा जाए
 ज० पदीले देवलोके जाए । पदवी

उ० पर्वव अनतगुणा ॥ ५ ॥ तेथी बठे
 बोले कपायकुसीटना पर्वव उ०
 अनतगुणाद तेथी निग्रथ ने स्नात
 कना माहोमाही तुल्य पर्यव ने अ
 नतगुणा ॥ ७ ॥ हवे बजाणवजिया
 तेसु दीणो होय के अधिको होय ।
 जो दीणो होय तो अनंतनाग
 ॥ १ ॥ असख्यातनाग ॥ २ ॥ स
 ख्यातनाग ३ संख्यातगुण ॥ ४ ॥
 असंख्यातगुण ॥ ५ ॥ अनंतगुण
 दीण ॥ ६ ॥ हवे अधिक होय तो ।

अनंतनाग ॥ १ ॥ असंख्यातनाग
 ॥ २ ॥ संख्यातनाग ॥ ३ ॥ संख्या
 तगुण ॥ ४ ॥ असख्यातगुण ॥ ५ ॥
 अनंतगुण अधिक ॥ ६ ॥ ए पट
 गुण हानी दहि जाणवी । ए द्वार
 १६ मो ।

१७ जोगद्वार । आगळा ५ नीयवा ।
 सयोगी होय तो ३ जोग होय । ने
 बठो स्नातक सयोगी होय तो ३
 जोग होय ॥ अजोगी होय तो जो
 ग एके नही । ए १७ मो

सीलसाथे बटाणवनीयेउपरलावे
 थी अनतगुण हीणो २ हवे प्रति
 सेवना । पुलाकथी अनतगुण अ
 धिक वकुसप्रतिसेवना कपायकुसी
 लसाथे बटाणवनीयो । ऊपरलावे
 थी अनंतगुण हीणो ॥ ३ ॥ हवे क
 पायकुसील आगला ४ साथे बटा
 णवनीयो ऊपरलावेथी अनंतगुण
 हीणो ॥ ४ ॥ हवे निग्रंथ ने स्नातक ।
 आगला च्यारथी अनतगुण अ
 धिक । ने माहोमाही तुल्य ॥ ६ ॥

हवे अल्प बहुल्यधार पीहिले बोले ।
 सर्वथी थोडा पुलाक ने कपायकु
 सीलना जघन्य पर्जव माहोमाही
 तुल्य १ तेथी बीजे बोले पु
 लाकना उक्कटा पर्जव अनतगु
 णा ॥ २ ॥ तेथी बीजे बोले वकुस
 ने प्रतिसेवनाना । जघन्य पर्जव
 माहोमाही तुल्य ने अनंतगुणा
 ॥ ३ ॥ तेथी चोथे बोले वकुसना ॥
 उक्कटा पर्जव अनतगुणा ॥ ४ ॥
 तेथी पाचमे बोले प्रतिसेवनाना

मान परिणाम होय तो । आगला
 ४ मा ॥ जघन्य १ समो ज० अत
 रसुहृत् । उपला २ ना जघन्य उ
 ल्लुष्ट अतरसुहृत् । ह्वे हायमान
 परिणाम । आगला ४ ना । ज०
 एक समो । उ० । अंत० उपला २
 ना हायमान परीणाम होय नही ।
 ह्वे अवस्थितपरिणाम आगला ४
 ना ज० १ समो उ० उ समा । निग्रं
 थ ज० १ समो उ० अंत० स्ना
 तकना ज० अतरसु० उ० देसे

जणी पूर्वकोट ए दार ॥ ११ ॥
 १२ बंधदार । पुलाक उकर्म बांधे । आ
 उधुं वरजीने बकुस ने प्रतिसेवना
 उ । ए कर्म बांधे उ बांधे तो आउ
 धुं वरजीने कषायकुसील ६ ॥ ७ ॥
 ए कर्म बांधे । उ कर्म बांधे तो आउ
 धु वरजीने ६ कर्म बांधे तो आयुष
 तथा मोहनो वरजीने ॥ निग्रंथ १
 साता वेदनी कर्म बांधे । स्नातक १
 सातावेदनी बांधे ने स्नातक अबंध
 क पण होय ॥ ए दार ११ मो ।

१८ उपयोगद्वार । उए नीयतामा सा
कार उपयोग ने अण्णाकार उपयोग
वेद्वु लाने । ए द्वार १८ मो

१९ कपायद्वार । आगली ३ चोकभी
मा एके नीयंवे न लाने । हवे सं
ज्वलनी १ चोकभीआगला तण
नीयतामा होय । अने कपायकुसी
लमां सज्वलना च्यारे होय । अने
जो ३ होय । तो कोइ वरजीने बे
होयतो मान वरजीने । ने एक होय
तो माया वरजीने तेमां कोइ मान

मायानी नजना लोचनी नीयमा
होय ॥ ४ ॥ निग्रंथ उपसम तथा
पीणकपाइ होय । स्नातकपीणक
पाइ होय ॥ ए द्वार १९ मो थयो
२० तेरयाद्वार । आगला ३ निचतामां
उपरली ३ तेरया होय । कपायकु
सीलमा ६ तेसा होय ने निग्रथने
सुक्कतेरया । स्नातकमां पर्म सुक्क
तेरया अने अतेरसी पण होया ॥ ए
द्वार २० मो थयो ॥

२१ परिणामद्वार । उए नीयतामा वर्द्ध

१५ उवसंपजहणादार । पुढाक चढे
 तो । कपायकुसीढपणु पामे । अ
 ने जो पढे तो असजतिपणुं पामे
 ॥ १ ॥ वकुस चढे तो प्रतिसेवना
 ने कपायकुसीढपणु पामे ॥ अ
 ने जो पढे तो असजति ने श्राव
 कपणु पामे ॥ १ ॥ प्रतिसेवना चढे
 तो कपायकुसीढपणुं पामे अने जो
 पढे तो वकुस ॥ १ ॥ असंजति ॥ १ ॥
 श्रावक ३ पणु पामे ३ कपायकु
 ढील चढे तो नीग्रंथपणु पामे । अ

ने जो पढे तो । पुढाक ॥ १ ॥ वकु
 स १ प्रतिसेवना ॥ ३ ॥ असजति
 ४ श्रावक ५ ए ५ थाय ॥ ४ ॥ नि
 ग्रंथ चढे तो स्नातकपणु पामे । अने
 जो पढे तो कपायकुसीढपणुं पा
 मे । असजति पण थाय ॥ ५ ॥ स्ना
 तक मोल जाय । पण पण्डुं नथी
 ए १५ ॥
 १६ सझादार । वीजो १ त्रीजो १
 ॥ चोथो ३ ॥ ए ३ नीयठा सनाव
 उतामां होय । नोसनाउतामां ६

૨૩ વેદદાર ॥ આગાલા ધ આવે કમ
વેદે ॥ નિમ્નથ મોહનીકર્મ વરજીને
૭ કર્મવેદે । સ્નાતક ધ કર્મવેદે । વેળ
આઠ નાઠ ગોઠ એ ધ વેદે ॥ એ
~ ૧૩ મો

। વાર । પુજાક દ કર્મની ડ
કરે આઝપૂ ૧ વેદની ૨ વ
, ન । વકુસ ને પ્રતિસેવના આ
ઠ કર્મની ડરીરણા કરે । અને જો
૭ની કરે તો આઝપૂં વરજીને દ ની
કરે તો । આઝપૂ વેદની વરજીને ।

કપાયકુસીલ ૯ કર્મની ડરીરણા
કરે ૭ ની કરે તો । આઝપૂ વરજી
ને દ ની કરે તો આયુષ વેદની વર
જીને ૯ ની કરે તો મોહની આઝપૂ
વેદની વરજીને । અને નીમ્નથ આ
ઝપૂ વેદની મોહની એ ૩ વરજીને ।
પાચ કર્મની ડરીરણા કરે । તથા
નામ ગોત્ર ૨ ની ડરીરણા કરે । સ્ના
તક નામ ગોત્રની ડરીરણા કરે । ત
થા ન કરે પણ એકે કર્મની ડરીર
ણા ૨૪

१५ उवसपजहणादार । पुलाक चढे
 तो । कपायकुसीलपणु पामे । अ
 ने जो पढे तो असजतिपणु पामे
 ॥ १ ॥ वकुस चढे तो प्रतिसेवना
 ने कपायकुसीलपणु पामे ॥ अ
 ने जो पढे तो असजति ने श्राव
 कपणु पामे ॥ २ ॥ प्रतिसेवना चढे
 तो कपायकुसीलपणु पामे अने जो
 पढे तो वकुस ॥ १ ॥ असंजति ॥ २ ॥
 श्रावक ३ पणु पामे ३ कपायकु
 शील चढे तो नीग्रंथपणु पामे । अ

ने जो पढे तो । पुलाक ॥ १ ॥ वकु
 स २ प्रतिसेवना ॥ ३ ॥ असंजति
 ४ श्रावक ५ ए ५ थाय ॥ ४ ॥ नि
 ग्रंथ चढे तो स्नातकपणु पामे । अने
 जो पढे तो कपायकुसीलपणु पा
 मे । असजति पण थाय ॥ ५ ॥ स्ना
 तक मोक्ष जाय । पण पन्हु नथी
 ए १५ ॥
 १६ सद्गादार । बीजो १ त्रीजो २
 ॥ चोथो ३ ॥ ए ३ नीयंठा सनाव
 उतामां होय । नोसनाजतामां ६

૨૩ વેદદાર ॥ આગાઝા ધ આતે કમ
વેદે ॥ નિમ્નથ મોહનીકર્મ વરજીને
૭ કર્મવેદે । સ્નાતક ધ કર્મવેદે । વેળ
આળ નાળ ગોળ ઇ ધ વેદે ॥ ઇ
દાર ૨૩ મો

૨૪ ઝડીરણાદાર । પુઝાક દ કર્મની ઝ
ડીરણા કરે આઝધૂ ૧ વેદની ૨ વ
રજીને । વકુસ ને પ્રતિસેવના આ
ઠ કર્મની ઝડીરણા કરે । અને જો
૭ની કરે તો આઝધૂ વરજીને દ ની
કરે તો । આઝધૂ વેદની વરજીને ।

કપાયકુસીઝ ઇ કર્મની ઝડીરણા
કરે ૭ ની કરે તો । આઝધૂ વરજી
ને દ ની કરે તો આધુપ વેદની વર
જીને ૯ ની કરે તો મોહની આઝધુ
વેદની વરજીને । અને નીમ્નથ આ
ઝધૂ વેદની મોહની ઇ ૩ વરજીને ।
પાચ કર્મની ઝડીરણા કરે । તથા
નામ ગોઝ ૨ ની ઝડીરણા કરે । સ્ના
તક નામ ગોઝની ઝડીરણા કરે । ત
થા ન કરે પણ એકે કર્મની ઝડીર
ણા ૨૪

१५ उवसपजहणाधार । पुलाक चढे
 तो । कपायकुशीलपणु पामे । अ
 ने जो पढे तो असजतिपणु पामे
 ॥ १ ॥ वकुस चढे तो प्रतिसेवना
 ने कपायकुशीलपणु पामे ॥ अ
 ने जो पढे तो असंजति ने आव
 कपणु पामे ॥ १ ॥ प्रतिसेवना चढे
 तो कपायकुशीलपणु पामे अने जो
 पढे तो वकुस ॥ १ ॥ असंजति ॥ १ ॥
 आवक ३ पणु पामे ३ कपायकु
 शील चढे तो नीग्रंथपणु पामे । अ

ने जो पढे तो । पुलाक ॥ १ ॥ वकु
 स १ प्रतिसेवना ॥ ३ ॥ असजति
 ४ आवक ५ ए ५ थाय ॥ ४ ॥ नि
 ग्रंथ चढे तो स्नातकपणु पामे । अने
 जो पढे तो कपायकुशीलपणु पा
 मे । असजति पणु थाय ॥ ५ ॥ स्ना
 तक मोक्ष जाय । पण पण्डुं नथी
 ए १५ ॥
 १६ सङ्गाधार । वीजो १ त्रीजो १
 ॥ चोथो ३ ॥ ए ३ नीयंवा सनाव
 उतामां होय । नोसनाउतामां ६

नीयता लाजे । ए दार १६ मो ॥
११ आहारदार । आगला ५ नियता
आहारक होय । ठो नोयवो स्ना
तक आहारक ने आणाहारक पण
होय ॥ ए दार ११ मो थयो ॥

१८ नवदार । पुलाक ज १ नवज ३
नव । वकुस ॥ १ ॥ प्रतिसेवना १ क
षायकुसील ॥ ३ ॥ ए ॥ ३ ॥ ज ० ॥ १ ॥
नव ज ० ८ नव । निग्रथज ० ॥ १ ॥
नवज ० ३ नव करे ॥ स्नातक मो
ज जाय । ए दार १८ मो ॥ ॥

१९ आकर्षदार । आकर्ष १ नवे पुला
कज ० १ ज ० ३ वार आवे । वकुस
प्रतिसेवना कषायकुसीलज ० ॥ १ ॥
ज ० प्रत्येकसोवार आवे ॥ निग्रथ
ज ० १ ज ० १ वार आवे । स्नातक
ज ० ज ० १ वार आवे । हवे घणा
नवआश्री ॥ पुलाक ज ० १ ज ० १
वार आवे । वकुस १ प्रतिसेवना
॥ १ ॥ कषायकुसील ॥ ३ ॥ ज ० १
ज ० प्रत्येक हजारवार आवे । नि
ग्रथ ज ० १ ज ० ५ वार आवे । स्ना

तकने पुनर्नव डे नदी । ए दार
ए७ मो ॥

३० स्थितिदार । स्थिति १ नवआ
श्री । पुलाकनीज० अत० । ज०
अ० । वकुस प्रतिसेवना कपायकु
सीलनी ज० १ समोज० देसे जं
णो पूर्वकोरु निग्रथनी । ज० १ स
मो । ज० १ अंतमु० । स्नातकनी
ज० १ अंत । ज० देशे जणी पूर्व
कोरु । हवे घणा नवआश्री । पुला
कने निग्रथनी । ज० १ समो । ज०

१ अंत० बाकीने सवधाकाज । ए
दार ३० मो ॥

३१ अंतरदार । अंतर एक जीवआ
श्री । आगला ५ नियंजाने । ज०
अंतर० । ज० । अर्धपुजल देसे जणुं
आतरुं पने । स्नातकने आंतरुं न
थी । हवे घणा जीवआश्री । पुला
कने ज० १ समोज० संख्याता वर
सजुं । निग्रंथने ज० १ समो । ज०
६ मासजुं शेव बाकिने आंतरुं न
थी । ए दार ३१ मो थयो

ज० प्रत्येक कोन उच्छ्रष्टा प्रत्येक
कोन क्षेप ए दार ३६ मो
३७ हवे अल्प बहुत्वधार । सर्वथी थो
न निग्रथ २ तेथी पुलाक सख्या
तगुणा ॥ १॥ तेथी स्नातक सख्या
तगुणा ॥ ३ ॥ तेथी बकुस सख्या

तगुणा ॥ ४ ॥ तेथी प्रतिसेवना स
ख्यातगुणा ॥ ५ ॥ तेथी कपायकु
सील सख्यातगुणा ॥ ६॥ ए व नि
यवानो अधिकार । सूत्र श्रीनगव
तिशतक १५ मे उद्देशे ठठे ठे ॥
॥ इति श्रीनियठा बोल समाप्त ॥

अथ श्रीपटञ्जल्यनो विचार संक्षेप मात्र लिख्यते ॥ परिणाम जीवमुतं ॥ सप
क्षेत्तिकरियाय ॥ निश्चकारणकता ॥ सवगयमियरेहिअप्यवेसा ॥ १ ॥
गाथा । हवे एहनो अर्थ कहेवे । दिव्य आत्मार्षी पचाग नक्षता करि पुढे वे
। स्वामिन् । पटञ्जल्यमा परिणामि ज्ञव्य केटला । अने अपरिणामि ज्ञव्य

केटला । गुरु कहेवे ॥ हे आधूष्मन् क्षिप्य निश्चय नये पट्त्व्य । पोत पोताने
स्वभाव स्वरूपे पोत पोताना गुणपर्यायानि परिणतिरूपे बस्वभावपरिणामि ।
अने व्यवहार नये ॥ एक जीव ॥ १ ॥ ने पुजल ॥ २ ॥ ए ॥ २ ॥ विभावपरि
णामि । शेष ॥ ४ ॥ त्व्य । अपरिणामि ॥ १ ॥ हवे व त्व्यमे ॥ एक जीवास्ति
काय । जीवत्व्य चैतन्य । शेष ॥ ५ ॥ जद्र । अजीवत्व्य ॥ १ ॥ हवे व त्व्यमे
मूर्तिरूपी । एक पुजलत्व्य ॥ शेष ॥ ५ ॥ अमूर्ति अरूपीत्व्य ॥ ३ ॥ व त्व्यमे
एक काल त्व्य । अत्रदेशी । एक समधिकज त्व्यमाटे ॥ शेष ॥ ५ ॥ सप्रदेशी ॥
धर्म । अधर्म । असख्यातप्रदेशी ॥ आकाश लोकालोकप्रमाणे वे । माटे अन
तप्रदेशी ॥ पुजलत्व्य । एकपरमाणु यावत् अनन्ताणुक स्वधमाटे । अनतप्र
देशी । एक जीवात्मा असंख्यातप्रदेशी ॥ ४ ॥ व त्व्य निश्चय नये एक । वये
त्व्य अनेक । धर्म ० । अधर्म ० । त्व्यथि एक । गुणपर्याय प्रदेशथि अनेक ।

देशीया॥ अनता त्रिप्रदेशीया । अनंता चतुप्रदेशीया । अनता पञ्चप्रदेशीया । इम
 यावत् । अनता सख्यातप्रदेशीया॥ अनंता असख्यात प्रदेशीया अनंता अनंत
 प्रदेशीया स्वधे ते माटे । एक अनत प्रदेशीया खंधमा । अनता अनत प्रदेशीया
 प्रदेश ते माटे पुजल अनत प्रदेशी ते । जीवास्तिकाय चैतन्य लक्षण । ड्व्यथि
 एक ते । गुणपर्याय प्रदेशथि अनेक ॥ गुण अनंता॥ पर्याय अनंता ॥ प्रदेश एक
 जीवना ॥ असख्याता एहवा आत्मड्व्य ते ॥ अने व्यवहार नये ॥ धर्म ० । अध
 र्म ० । आकाश ० । ए त्रिणे । एक । अने । काल । पुजल ॥ जीव । ए ॥ ३ ॥ ड्व्य
 अनेक ते । सकलनु चिन्तचिन्त प्रवर्तन अवस्थापणुते माटे अनंत ॥ ५ ॥ वड
 व्यमे क्षेत्र आधार पात्रसमान ते एक आकाशड्व्य ॥ क्षेत्र । शेष ॥ ५ ॥
 ड्व्यक्षेत्री । आध्येय रहेवायोग्य वस्तुमाटे ॥ ६ ॥ व ड्व्य निश्चय स्वरूपे
 पोत पोतानि क्रियारूपे तो पट ड्व्य सक्रिय चक्षणसहायरूप क्रिया ॥ स्थि

रसदाय ॥ अवकाश । आश्रयरूप । वर्तना प्रावर्तना रूप पुराणगलन दानि
 दृवि रूप उपयोग वैतन्य रूप क्रिया ए सक्रिय ॥ अने व्यवहार नये गमना
 गमन पररूप चलाक्रिया आश्रि पुजल जीव । ए ॥७॥ सक्रिय । ओप ॥ ४ ॥
 डव्य । अक्रिय ॥ ७ ॥ ७ डव्यमे निश्चय नये वए नित्य । वए । अनित्य ॥ ते
 किम । धर्मेना । अधर्मेना । च्यार गुण । पर्यायमा । स्वधलोकप्रमाणे नित्य ॥ ते
 अने देश प्रदेश ॥ अगुरु लघु । ए ॥३॥ पर्याय अनित्य वे ॥ आकाशमा ॥४॥
 गुण लोकालोकप्रमाणे ॥ स्वध । नित्य । देश प्रदेश अगुरु लघु अनित्य । का
 लडव्यना ॥४॥ गुण नित्य ॥४॥ पर्याय । अनित्य । पुजलडव्यना ॥ ४ ॥ गुण
 नित्य ॥४॥ पर्याय अनित्य ॥ जीवडव्यना ॥४॥ गुण ॥३॥ पर्याय । नित्य । अ
 गुरु लघुपर्याय अनित्या ॥७॥ ७ डव्यमा एक जीव कारण वे । एटले जीवने पचेड
 व्य कारणरूप वे ॥ जीव तो कारणी वे ॥ पाच डव्य अकारणी वे ॥ ९॥ ७ डव्यमा ।

स्वरूप । चक्षुःस्वभाव । स्थिरस्वभाव । अवकाशदान । नवीन । पुराणस्वभाव ।
 पुराणगतस्वभाव ॥ उपयोग लक्षण । चैतन्य स्वभाव एव स्वभावना कर्ता हे
 ॥ अने व्यवहार नये । एक जीवज्व्य परभावरूपनो कर्ता हे । शेष ॥५॥ ज्व्य
 अकर्ता ॥१०॥ ए । ज्व्यमे सर्वव्यापी एक आकाशज्व्य । शेष ॥५॥ ज्व्य
 सर्वगत लोक मात्र व्यापी माटे ॥ ११ ॥ हवे इयर अर्धवशाक ० । यद्यपि ए
 ज्व्य । एक क्षेत्रमे खिर निरनिपेरे । एकाभिगिरह्याले । तोहि पण एक बिजामे
 कोइ कोइमे जले नहि ए ज्व्यनो विचार ॥ इति पट्ज्व्यना बोल समाप्त ॥
 अथ रूपि अरूपीना बोल लिख्यते ॥ कर्मा ॥ पाप ॥१॥ मनजोग ॥१॥ वचन
 जोग ॥१॥ कार्मणशरिर ॥१॥ ए ॥१॥ बोलमाध स्पर्श ज्ञाने ॥१॥ घनवाय ॥१॥
 तनवाय ॥१॥ घनोदधि ॥१॥ उद्गारिक ॥१॥ वैक्रेया ॥१॥ आहारक ॥१॥ तेजस । ए
 ॥४॥ सरिर ॥ पुज्जगस्त्रिकाय ॥१॥ ज्व्यलेशा ॥६॥ कायजोग ॥१॥ ए ॥१५॥ बो

लमा॥७॥ स्पर्शं ज्ञाने॥७॥ ए ४४ बोलरूपिना जाणवा धर्मान्तिकाय ॥१॥ अथ
 मस्तिंकाय॥१॥ आकाशान्तिकाय॥१॥ जीव ॥१॥ काळ ॥१॥ अटार पापनि नि
 दत्ति॥१॥ दृष्टि॥३॥ जगण ॥१॥ कर्म ॥१॥ बल ॥१॥ वीर्य ॥१॥ पुस्तपाकारभ्रम
 ॥१॥ जपयोग॥१॥ ज्ञानावलेक्षणा॥६॥ अवग्रह॥१॥ इहा ॥१॥ अवाय ॥१॥ धारणा
 ॥१॥ संज्ञा ॥४॥ ऊपातकि॥१॥ विणयकि ॥१॥ कर्मकि ॥१॥ पारिणामिकि ए ॥४॥
 बुद्धि ॥ ए॥६॥ बोल अरूपीना जाणवा॥ इति रूपी अरूपीना बोल समाप्तं ॥ ॥

॥ इति श्री प्रकरणसंग्रहो बीजो नाग संपूर्ण ॥

॥ श्लोकः ॥ वदे सद्गुरुवर्यमेतन्मधुना लाधाजिसंज्ञं मुदा ।

सविद्यार्णवमार्थशीलसरस सौजन्यरत्नाकरम् ॥

यत्पाठार्चनतो जप्नोष्यलभद्दो जातोस्मि विद्याबुधौ ।

तर्तुं शक्तिधरोद्बभूवतमपुरश्चज्जानिधानो मुनि ॥ १ ॥

आ पुस्तक पत्तिराज पूज्यश्री ष देवजीस्वामीनां शिष्य लाधाजीस्वामिपासे
छुद् करावी

भावक जगवान्वास केवलवाससे

मुंवरिमां निर्णयसागर ठापखानामा ठपावी प्रसिद्द कर्युं

मंवेव १९४२

किंमत ८ आना

आ पुस्तकनो सर्व प्रकारे सरकारना धारा प्रमाणे ह्दक मालेके स्वर्णीन राख्योछे

